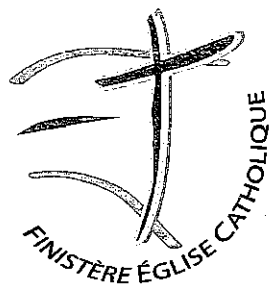

*Kennebecq de Brest
Henri An Brest.*

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{ms}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du Bleun-Brug et de l'Église Saint Ildut
L. LE DISSES,
Saint-Pol-de-Léon, Grand'Rue
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Étranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITE
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Eur brezegenn. — Eun Nedelek koz.
— Essai sur la question bretonne, YVES LE MOAL. — B eunioù
Breiz, J. U. — Kastell Tremazan, G. P. — Labour Paotred ar
Bleun-Brug, M. — Pevare kenstrivadeg ar C'hardinal Dubourg,
J.-B. MARTIN. — Eur zell war labourioù kenstrivadeg ar
C'hardinal Dubourg, J.-B. MARTIN. — Yann ha Fanch Poul-
touseg, YANN CAROFF. — Ar geraouez, J. U. — Kanomp! EUL
LEONAD. — Evid ar vicher. — Keleier ar miz. — Divinadennou.

BLOAVEZ MAT

SULIOU HA GOUELIOU BRASA MIZ GENVER

1 a viz Genver. — Eizvetez Ginivelez Hor Zalver. An ofi-
sou p. 225 e levr an A. Ugen.

6 a viz Genver. — Gouel ar Rouaned, p. 233.

13 a viz Genver. — Gouel ar Familh Zantel, p. 645.

20 a viz Genver. — Eil sul goude ar Rouaned, p. 239.

27 a viz Genver. — Trede sul goude ar Rouaned, p. 244.

Eur brezegenn gant Bossuet war C'hinivelez Hor Zalver⁽¹⁾

*Et hoc vobis signum: invenietis infantem
pannis involutum et positum in praesepeio.*

Salver ar bed a zo ganet hirio, ha setu aman
an testeni: kaout a reoc'h eur bugel paket
en e vailhurennoù ha gourvezet en eur
c'hraou.

Gouzout mat a rit, kristenien, penôs ar mister a eno-
rump hirio eo mister Paourentez ar Verb 'n em c'hrêt
den hag ez omp aman dastumet evit 'n em zidui a galon
dirag an dolenn devot-ze, eun Doue diskennet evit hon
adsevel, izelaet evit hon uhelât, paourañ a-ratoz kaer
evit skuilh warnomp tenzoriou an nenv. War an dra-ze
e renkit teurel sell ho spered, an dra-ze a renkan da
ziplega dirazoc'h, ha ra blijo gant Doue e teufen d'hen
ober kerkoulz ma teuio ho kalonou kristen da vezan
entañet ennoç'h! Fiziomp 'vit ober eul labour ken san-
tel war grasou an Ao. Doue hag abalamour d'in da urza
va frezegenn, lakomp etre teir bazenn an diskenn en
deus grêt Mab Doue, adalek ar Veurded hep par, be-
tek ar paoura dienez.

Da gentañ, eo en em c'hrêt den hag en deus keme-
ret hon natur; — d'an eil, en deus en em laket gwest
da c'houzanv poan hag en deus kemeret gouliou hon
natur; — d'an trede, eo en em c'hrêt paour, hag en
deus kemeret warnan an holl dismegansou a ya da
heul ar stad ar muian reuzeudik. Ha n'it ket da grdi,
kristenien, eo red d'eomp mont a bell da glask evit di-
zoloï an teir baourentez-ze: o displegan a ran dira-
zoc'h, an eil warlerc'h eben, evel m'int merket 'n em
Aviel.

Kaout a reoc'h, emezan, eur bugel; setu penn kenta
buhez eun den; — paket 'n e vailhurennoù: kement-se
'zo vit difenn e gorf rividik ouz ar gwall-amzeriou; —
kousket en eur c'hraou: setu merk an distera paouren-
tez. E doare ma welit, etre teir gomz, an natur dre ar
ger bugel, ar wanded, dre ar mailhurennoù; ar vizer
hag an dienez dre ar c'hraou.

Met klaskomp muioc'h a dro da ziskleria ar gwirio-
neziou-ze ha bezomp war evez; stagomp hor sell eur
pennad war deir bazenn ar skeul vuzudus-ze, evel

(1) Bossuet a zo, marteze, kentan prezeger 'zo bet biskoaz.
Houman a zo unan eus e brezegennou kaera.

an'o gwelomp skeudennet en hon Aviel. Da gentañ, sklêr
eo gouzout penôs Mab Doue, ouz en em ober den, a
c'helle kemer an natur den gant an donézonou a oa
stag outi arôk ar pec'hed kentañ ar yec'hed, an nerz,
an divarvelez; en doare-ze, Verb Doue a vefe den hep
beza taget gant ar reuziou deut da heul ar pec'hed. N'en
deus ket grêt kristenien; falvezet eo bet gantan kemer,
gant an natur, kement gouli a zo enni. En eur gemer
gouliou hon natur, e c'helle, da vilhiana, pe c'holoi pe
wiska anezo dre ar c'hloar hag ar binvidigez, dre ge-
ment tra a denn sellou an dud; piou a zonjfe n'helle
ket hen ober? ne c'houlenn ket, koulskoude; ouz gou-
liou hon natur e stag c'hoaz an holl vizeriou, an holl
reuziou a c'halvomp ni paourentez, ha ne welit-hû ket
bremen dre benôs e ra warzu ennoç e gammejou? E
gammed kenta eo en em ober den hag en doare-ze en
em lak izeloc'h eget an Elez; p'eo gwir e kemer eun natur
disteroc'h, hervez m'eo merket er Skritur-Zakr: laket
ho peus anezan en eur renk disteroc'h eged-an Elez. N'eo
ket awalc'h: va Zalver a ziskenn an eil pazenn. Mar deo
digouezet dre e gammed kenta izeloc'h eged an Elez, e
ra bremen eun eil kammed hag a lak anezan e renk ar
bec'herien. Dre benôs? Ne gemer ket natur an den
sevel ma oa arôk ar pec'hed, yac'h, gwerc'h, divarvel;
he c'hemer a ra evel m'eman abaoe ar pec'hed, techet
d'an holl vizeriou; gwestlet d'ar breinadurez ha d'ar
maro.

Met va Zalver n'eman ket izel awalc'h. Hen gwelet
a rit dija, kristenien, izeloc'h eget an Elez dre e natur
den, kenver ouz kenver gant ar bec'herien dre e ezom-
mou; bremen, dre e drede kammed, en em lak, koulz
lavaret, dindan o zreid, ken dismegansus mac'h eo ar
stad m'eo ganet ha ma tle bevan ennan.

Setu, va breudeur, dre besort pazennou e tiskenn diouz
e drôn an Doue 'n em c'hrêt den. Da gentañ, e teu be-
tek hon natur; eus an natur d'ar baourentez; eus ar
baourentez, da reuziou ha dismegansou ar stad an
izela; setu, dre renk, ar pez ho peus gwelet e komzou
va Aviel.

Met n'eo ket eno eman ar pep brasa hag ar pep
souezusa. Chom a ran, evit gwir, sebezet, dirak va
Mestr diskennet en eur stad ken izel; met ar pez a
gavan c'hoaz souezusoc'h kalz eo ma lavarar d'in: Ar
baourentez eo ar merk d'eoc'h da anaout Salver ar bed:

Et hoc vobis signum, a lavar d'eomp an El. Ho Salver
a zo ganet ha setu dre benôs ec'h anavezoc'h anezan:
eur bugel paket en e vailhurennoù ha gourvezet en eur
c'hraou, da lavaret eo, 'vel m'hon deus disklêriet dija:
Redit da gaout ar bugel-ze nevez ganet; kaout a
reoc'h... petra 'ta? Eun natur henvel ouz ho hini, gant
gouliou henvel ouz ho re hag eur baourentez brasoc'h

aget ho hini. Et hoc vobis signum? ha kement-se, an holl drac'h kaer-ze, a roto d'eo'h da anaout ar Zalver diou-ganet.

Besort bruzad nevez eo heman? Da-hetia e talvez evdomp n'e feute hor medisin da vezan klavy hag hon dasprener d'en em zizober eus e c'halloud? Daoust hag an dud neuzeudik a vo well pa vo deut eun Doue da greski an niver anezo? Daoust hag ar vaz-yeo a zo stardet war e-houzoug bugale Adam ne vo ket, a gav d'eo'h pouneroc'h ha grevusoc'h pa vo deut eun Doue zoken da blegat es-henn dindan? Gwir e vefe, va bioudeur, ma vefe bet paper dindan ar bec'h-ze en des-pel d'ezan-mañ en dije ket sammel anezan dre druez, evl-mañ deus-gel. Hogen, n'eo ket kouezan en deus gret diskenn an hini eo dre vadelez, diskenn dave-domp da ziskouez d'eomp dre besort pazennoù e e-hell-lomp adpignat davetan, dre belc'h eo diskennet, ni hon deus da zével d'ar e-hloar, gwir hon deus da harpa hon esperans brallet war dri diskenn an Doue-den.

Ha gwir e vefe? Ha gallout a reomp ni kredi an dra-ze? Penôs 'ta, paourenteziou an Doue n'em c'hret den a ro d'eomp da intent, kuit a fazi, ez eo hen va Zalver? Ya, kristen, bez sur a-ze, an dra-ze n'hini ez an da ziskouez d'it-trez ha skler dre ar brezegen-mañ. Da natur a pa-kouezet dre da-bec'hed, da Zoue en deus kemeret anezi evit ho adsevel, arnanvet out e kreiz-da paourenteziou kemeret en deus anezo warnan evit o farea, krena rez drak trubuilhoù ar vuhez, sammel en deus anezo-holl war e-gein vit o zree hi ha disponta a-chanout. Merkou doue! testennoù sakr a ro d'in da anaout va Zalver, na me garje o tiskleria d'an dud-mañ gant eun nerz par d'an dalvoudegez ho peus!

(Divar brezegen Bossuet. — Pennad kenta.)

KLEVIT 'TA!

Ar **Bleun-Brug**, adalek ar bloaz nevez-mañ, en deus eur c'ahmad miziek hanvet **Ar C'horn-Boud**; kerzet a raio abao-da heul **Feiz ha Breiz**; met n'en em gavo nemet gant ar re a gemer **Feiz ha Breiz** diouz ar bloaz, e Brest.

C'houi-eta hag ho peus c'hoant d'e gaout, adalek an niverenn genta, kasit raktal, evito o daou, 8 lur d'an A. Georgelin, da Vrest.

Le **Korn-Boud** ne se trouvera pas dans nos dépôts; il n'y aura à le recevoir que nos abonnés individuels dont le prix d'abonnement est porté à 8 francs.

Pour s'abonner écrire à :
M. Fr. Georgelin, 4, rue du Château, Brest. Cheques Postaux C/C. 44-40. Rennes.

EUN NEDELEK KOZ

Dastumet gant paotred Lannilis war baperou eus ar XVIIe kanved miret en o farrez.

Andantino

Ka - nomp No - el gant an E - lez (bis) d'ar Ma - big Je - zuz.

d'ar Wer - c'hez (bis) Ka - nomp ni, holl a - sam - blez No - el No -

lento

el! Ka - nomp gant meñ - leu - di, ka - nomp ni holl

rall.

a - sam - blez meñ - leu - di da Je - zuz.

II
Noz Nedelek, d'an hanter-noz, (bis)
Pa oa et an dud da repoz, (bis)
E voe ganet gant Mari,
Noel! Noel! kanomp gant meuleudi,
E voe ganet gant Mari,
Jezuz er marchosi.

IV
Tri roue bras eus a hell bro (bis)
A ro d'ezan eus o mado (bis)
Hag o deveuz embannel,
Noel! Noel! kanomp gant meuleudi,
Hag o deveuz embannel
Edo Jezuz ganet.

III
Mari a deu d'hen briata, (bis)
Joseph a ouel outan gant joa, (bis)
Mari deu d'hen mailhuri,
Noel! Noel! kanomp gant meuleudi,
Mari deu d'hen mailhuri,
D'hen lakat en abri.

V
Eur bloavezh mat a zouhetan (bis)
Da gement den 'zo-en-ti-man, (bis)
Yec'hed ha prosperite,
Noel! Noel! kanomp gant meuleudi,
Yec'hed ha prosperite,
Baradoz d'o ene!

Essai sur la Question Bretonne

*Beaucoup ne sont pas en état de
jouir de toutes les libertés que la
doctrine catholique nous laisse.*

(Paroles de Pie XI à la Jeunesse
catholique italienne, 21 octobre 1923).

Quelle est l'origine de la Question bretonne ?

La Bretagne a vécu sous divers régimes :

I. — REGIME DE L'INDEPENDANCE NATIONALE.

1° Bretagne monarchie (460 à 938).

2° Bretagne duché (938 à 1491).

« La Bretagne, dit La Borderie, forme alors une principauté parfaitement indépendante ne devant à la couronne de France qu'un hommage honorifique et nominal. »

La période d'indépendance dura 1028 ans.

II. — REGIME PROVINCIAL (1491-1789).

L'indépendance nationale est abolie, mais les titres essentiels de la nationalité sont saufs.

III. — REGIME CENTRALISATEUR OU D'ASSIMILIATION FRANÇAISE (1789-) issu de la Révolution.

Sous ce triple régime, qui représente jusqu'à présent toute l'évolution historique de la Bretagne, le même fonds persiste, le même esprit se révèle, mais à chaque stade, un peu plus diminué, un peu plus amoindri. Ce fonds original, intimement constitué par la langue et les traditions diverses, fruit du génie breton et de son alliance avec la foi catholique est, depuis 1789, voué à la destruction.

La question est de savoir si les Bretons ne s'y opposeront pas. C'est la Question bretonne.

— *Y a-t-il un intérêt véritable à conserver la langue et les traditions diverses qui sont le fruit du génie breton et le patrimoine de notre race ?*

Oui, car :

1° Chaque race a le droit de conserver et de développer son originalité propre, sans subir en cette matière d'autres entraves que celles qu'impose la justice.

2° La disparition des groupes ethniques devenus ou aptes à devenir des ferments de civilisation est un fléau pour l'humanité. Ces groupes forment, en effet, avec la religion, — celle-ci, sur un autre plan, — une barrière providentielle contre la barbarie internationaliste. Saper une variété ethnique, entraver son développement, c'est hâter dans le monde l'avènement de l'anarchie, c'est-à-dire de la haine et de la sauvagerie.

Donc, pas un Breton, qui plus est, pas un homme, s'il a conscience des intérêts de la communauté humaine, qui

ne doit protester contre le régime de destruction appliqué en Bretagne à toutes les manifestations du génie breton.

— *Quel est en France et dans le monde, le principal ennemi des groupes ethniques et dans l'espèce, de la Bretagne ?*

C'est l'esprit révolutionnaire. Débarrassé de cet esprit, la France retrouverait des traditions de véritable liberté et se contenterait de jouer, au-dedans, à l'égard des groupes et nationalités qui la composent, un simple rôle d'Etat modérateur et régulateur, tel qu'il convient.

— *De quelle doctrine les Bretons doivent-ils s'inspirer pour combattre efficacement les menées de la centralisation révolutionnaire ?*

De la doctrine du nationalisme.

— *La question bretonne est donc une question politique ?*

Nous répondons avec Mgr Chollet : « L'autonomie intellectuelle, artistique, littéraire, économique, administrative, ne requiert pas l'indépendance politique. »

— *Pourquoi donc vous dites-vous nationaliste ?*

1° Parce que primitivement la Bretagne, avant d'être attachée à la France, fut une nation indépendante et qu'elle a conservé, quoique très atténués, tous les éléments constitutifs de sa personnalité ;

2° Parce que, dans notre situation actuelle, déprimés sous le faix humiliant de la centralisation, nous ne pouvons être soulevés que par le stimulant actif et puissant du nationalisme ;

3° Parce que ce n'est qu'en remontant à la Bretagne nation que nous remontons jusqu'à nos origines, à la source intégrale de nos droits, et remettons en pleine lumière le plus essentiel et le plus méconnu de tous, le droit d'user de notre langue nationale et d'en assurer la pleine connaissance à nos enfants ;

4° Parce que, en surplus, la nationalité est pour nous un titre de noblesse que nous ne pouvons laisser tomber dans l'oubli.

— *Quelle est donc, en pratique, votre conception du nationalisme ?*

Nous rappelant que, si nous sommes Bretons, nous sommes également catholiques ;

Nous rappelant que, jusqu'à l'avènement de la Renaissance et de la Réforme, et, surtout, jusqu'au pacte « satanique » conclu avec la Révolution, la France fut officiellement la Fille aînée de l'Eglise et le soldat de Dieu dans le monde ;

Considérant, d'autre part, que la France et la Bretagne étaient appelées, de par la nature des choses, à vivre en étroite collaboration ;

Nous voulons que cette collaboration, établie sur un pied d'égalité, soit consacrée et délimitée par une constitution où les franchises essentielles de la nationalité bretonne soient clairement définies, reconnues et mises en état de jouer dans le cadre d'un Etat français.

Telle est notre conception pratique du nationalisme breton.

— *Que pensez-vous du régionalisme ?*

Le régionalisme, avec son programme d'ordre plutôt administratif et économique, n'est pas à notre mesure.

Il y a lieu de craindre que, par la suite, se substituant au nationalisme en amputant ou en négligeant les 10 premiers siècles de notre histoire considérés comme inutiles, nuisibles même, il ne laisse tarir les sources de notre personnalité.

Le point de départ de toute action bretonne, c'est le nationalisme qui est la vérité historique et conserve à la Bretagne son intégrité dans le temps comme dans l'espace.

Ces réserves faites, notre collaboration est acquise aux régionalistes français.

— *Quelle organisation comporte cette conception du mouvement breton ?*

D'après cette conception, le mouvement breton est régi par des groupements (associations, unions) laïques, fonctionnant avec l'assentiment de l'autorité religieuse et d'accord avec elle, mais néanmoins sous leur propre et unique responsabilité.

Il doit établir, vis-à-vis de la France centralisatrice, un programme breton comportant les revendications de droit commun, religieuses et bretonnes, corroborées par une formule de constitution.

Ce programme serait confié à des délégués notoirement bretons et catholiques choisis au sein du mouvement breton et chargés de le présenter à la tribune du Parlement français.

— *Quelle est l'opinion doctrinale de l'Eglise au sujet des revendications bretonnes ?*

L'Eglise admet que « la nationalité » -postule une autonomie suffisante pour n'être pas asservie en ce qu'elle a d'essentiel, ses droits, sa langue, sa religion, ses intérêts économiques. Une nationalité qui se sait opprimée peut donc, par tous les moyens légitimes, c'est-à-dire sans porter atteinte à l'ordre public, revendiquer ses droits méconnus.

Sur les points de détail, les dirigeants officiels d'un mouvement breton catholique auraient toujours à se mettre d'accord avec l'autorité religieuse qui, de son côté, aurait à leur faire toutes concessions reconnues nécessaires ou utiles au bien de la Bretagne sans préjudice de l'intérêt général.

YVES LE MOAL.

† BLEUNIOU BREIZ

Lavaret a reamp, da viz du diveza, e vije mat dastum ar pennadou kaera a varzoniez hag a yez-plen e skridou ar re wella eus skrivagnerien Breiz, hag e vije gellet ober evelse eul leor talvoudus evit bugale ar skolioù hag evid an dud vras zoken.

Setu aman hirio eur vleunvenn gaer tennet eus liorz an aotrou Yann Willou (1830-1887), persoun Penmarc'h. Heman en deus grêt kalz kantikou, evel hini ar Folgoët, ha skrivet Buhez Sant Theodot ha traou all c'hoaz. Eur mestr oa war ar brezoneg.

TAD KOZ DA ZUL

Ar zui, ar zui... Tad koz, dispak e vleo gwenn,
Rodell e vragou-bras ha fresk e rokedenn,

A ya en hent da c'houlou-deiz.

E vazig a zo gantan, e levr, e japed.

Hag eun trouc'had minvig (2), evid ober e bred,

Pa zeuy emberr eus an iliz.

Pemp gwenneg a zo skoulmet e korn e vouchouer;

Unan d'ar paourkez dall, a lavar e Bater

Ken truezus war an dachenn;

Eun all d'an Anaon... 'Vid an trede gwenneg,

Da zant Alar (3) e vo, da batron ar c'hezeg,

Da vignon al labourerien.

Ar pevare n'ez ay e gwin nag e butun:

Gantan vo kempennet, hag evid ar zizun,

E ti an diskarer-baro;

Gand ar pempet erfin e preno avalou (4)

Da rei d'ar pardaez d'e holl vugaligou,

P'en em vodint start en e dro.

Hag ez a kalonek, daou-bleget war e vaz:

Piou ' gredfe lavaret en devezo kant-vloaz

Pa deuy breman ar bleun er fa?

Mont ' ra d'ar pil-pazig dre 'n trec'h hag an draonien,

Dre biou ar c'hoad kelvez, dre run an teir wezenn;

Hent hir da grenvoc'h evita.

Goustad (5), tad koz. — Nann, nann, arabat ehana,

Pa joman azezet, an hent tamm ne verra;

Hag an amzer buan a red;

C'houezi n'e ket noazus, ha me gafe dies

Ankounac'hat va zud a c'houlenn war o bez

Eur beradig dour benniget.

War ar men o golo, en eur vont d'an iliz,
 E lavaram bep sul-meur a *Ze Profundis*;
 Goude e klaskan va filier (6).
 Met ma teuan divezat, e pelec'h e c'hellin,
 Hed ar pron, ar zarmoun, mont d'harpa va c'hein
 Ha diskuiza va divesker !

E lod da bep hini: an nerz d'ar yaouankiz,
 Al labourou pounner, ar brezel tenn ha kriz,
 Ar c'hoarz-digor, an ebatou;
 Ni etrezomp, tud koz, a gar soun ar c'hleier,
 Sae-ruz ar gurusted, ar bleun war an aoter,
 An ezans hag ar c'hantikou.

Ni gar ar zul: en templ, ni zonj er baradoz,
 Er zent, en hor breudeur, en nenv-ouz hor gortoz:
 Deuit ganeomp, emezo, deuit.
 Rak-se ive, bep sul, keit ha ma c'hellin bale (7),
 E teuin da zaoulina dirak tron va Doue;
 Ha pa vankin, tud vat, petit.

Yann WILLOU.

Selaouit bugale

(1) An aotrou Gwillou, ganet e Cleder er bloaz 1830, en deus gwelet ar bragou-bras, ar bragez-rodellek a oa gwechall douget gand an holl war ar meaz. Gwechall ive ar bleo a veze lezet da zevel hir hag a goueze, adrenv ar penn, war an diouskoaz.

(2) *Trouc'had minvig*. An tad koz a zo krog en e gant vloaz ha ne c'hell mui chokat kreun. Setu perak e kemner ar minvig eus an dorz-vara da zebri pa vo deuet eus an iliz, rak chom a ray er gousperou. E bred a vo ar minvig a zebro er bourk, ha netra ken.

(3) Sant Alar a vez pedet evid ar c'hezeg, ha d'ar gest e kouez ato kalz gwenneien e plad sant Alar, dreist-holl e Leon, el lec'h ma 'z eus kalz kezeg.

(4) *Eur gwennegad avalou*. En amzer ma komz anezi an aotrou Gwillou, vardro 1840, evid eur gwenneg e veze gellet prena leun ar godellou a avalou.

(5) *Goustad, tak koz*. Ar c'homzou-ze a zo lavaret gand unan bennak war an hent.

Va filier. Gwechall ne veze ket a gadoriou en ilizou An dud a zaoulina war have an iliz, hag a dremene o amzer pe en o sav pe war o daoulin. Ar re goz a veze lezet ganto ar pilieri evid en em harpa.

(7) *Keit ha ma c'hellin bale*. Evelse e ra tud Breiz war ar meaz. Keit ha ma chom ganto nerz awalc'h, ez cont d'o iliz parrez da zul. Nag an hent hir, nag an amzer fall ne c'hellint o dalc'her er gear.

Setu aze eun tamm labour hag a zo peure'hret! N'eus rebech ebet d'ober d'ezan. Eus ar penn kenta betek ar penn diveza e ra plijadur.

Ha perak e ra plijadur! Da genta, abalamour d'an traou kaer a zo ennan. E berr gomzou eo diskouezet d'eomp an tad koz ken skler, ma welomp anezan gand e vleo gwenn, e vragou bras, o vont mintin mat eus ar gear, daoubleget, harpet war e vaz, buana ma c'hell, gand aon da zigouezout re zivezat, rak kalz traou en deus d'ober; e varo da lam-met, pedennou hir da lavaret war beziou e gerent, e bilier da glask en iliz evid harpa e gein.

Pebez Breizad! Ar zul da Zoue; ha daoust d'e gant vloaz, an tad koz ne vanko na d'an oferenn na d'ar gousperou. Pebez feiz! Pebez karantez! Sonjal a ra er re all, er re varo, pell e chom da zaoulina war o bez. E spered a zo hanter er bed-man hag hanter er baradoz, rak tost eo an eur ma vo galvet ive gant Doue.

Da c'hedal, e ray e zeveriou a gristen gwella ma c'hello, e ray plijadur d'ar re a zo endro d'ezan, d'e vugale vihan o dezo bep sul digantan avalou ha madigou.

Sellit breman ouz an doare da skriva, da zisplega an traou. Netra a re, met ato ar geriou gwella, ar geriou braoa. Setu aze petra eo skriva.

Ar pennad skrid-ze a c'hell beza lakeet e kemm gant ar pennadou brudeta eur ar galleg al latin, ar gregaj, ha pep yez all.

J. U.

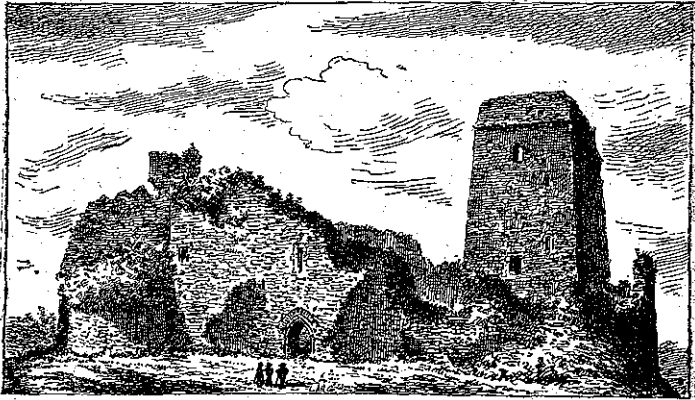
Unan. — Sell 'ta, ho sac'h c'houi a zo leun; c'houi ho peus bet chans, avat !

Daou bet o redet ar c'had.

Unan. — Me a gav d'in emamp o vont da dapa eur pil-dour.

Egile. — Yal yal Me ia leun va sac'h atao a besked araok mont da besketa evit ma ne vezo ket red d'in di-zrei ez-c'houllo.

Egile. — Yal yal ha e gred zoken, ne dapi p nemed an dra-ze.

KASTELL TREMAZAN

E parrez Landunvez, harp er mor bras, e weler c'hoaz, en o sav, dismantrou Tremazan, kosa ha kaera kastell a gavet gwechall e goueled Leon.

Eno, war a lavar ar re goz, e veve, er VIst kantved, eun aotrou bras, e hano Galon; e wreg Bleunven he devoa roet daou grouadurig d'ezan : eur pôtr, e hano Tanguy hag eur verc'h, he hano Eodez; gwsa pezh a voe, e varvas abret; he gwaz a eil zimezas da eur vaouez koant ha pinvidik ha n'oa ket evit gouzanv bugale Bleunven.

Tanguy, skuiz o klevet teodadou e lez-vamm, a guiteas ti e dad evit mont da Bariz; ar roue a reas eun digemer laouen d'ezan eno hag a lakas anezan da gemeret e renk etouez tud e lez.

Eodez a jomas gant he lez-vamm; grêt e voe d'ezl diwiska he dilhad kaer evit kemeret truilhou en o lec'h; al labouriou tenna er mêz ha lousa wardro an ti a veze atao d'ezl da ober; daouzek vloaz bennak e chomas er stad-ze, heb en em glemm morse; he zad a oa deuet ha ne rea nemet lavarou e wreg; lakat a rea he fisians e Doue hag en he breur Tanguy a garie kalz hag he devoa mall da welet o tizrei d'ar gêr.

Tanguy, e gwirionez, a zistroas, eun dervez a deuas, met kresket e oa kement ha gwisket e oa ker kaer, ma ne oa mui gouest den d'e anaout war an taol. E lez-vamm a gemeras anezan evit eun dijentil a oa oc'h ober eur bale dre ar vro, da welet an doareoù, hag evel ma c'houlenne kelou diwarbenn Eodez, ar vaouez fal-lakr a gredas e c'helle beza deuet da c'houlenn anezl da zimezi; en em lakat a eure ker kent da zispenn en dra

c'hellas brud vat ar verc'h kêz a rea emezi rann-galon he zud ha mez he bro, ma oa bet red pellat anezl diouz ar gêr. Tanguy, re dear da gredi, a yeas e kounnar ruspa glevas kement all; mont a reas, d'ar red, er mêz eus ar c'hastell hag, henchet gant eur mevel, e kemeras hent an ti m'edo ennan e c'hoar.

Kaout a rejont anezl e kichen ar poull o walc'hi eur guchennig zilhad; gervel a eure anezl dre he hano : Eodez! Eodez! met hi o welet eun dijentil o tont etrezek enni, e gleze en e zourn ha liou ar gounnar war e dal; a grogas aoun enni hag a dec'has. Tanguy, o kredi e tec'he dre ma oa kablus, a redas war he lerch', a dapas krog en he bleo hag a zibennas anezl.

En dra m'edo o sellet ouz ar c'horf beuzet en e c'hwad, an dud diwardro a ziredas hag a zirollas da lenva o welet ar gwall zarvoud a oa digouezet. Tanguy a glevas ganto raktal pebez torfed bras en doa grêt o laza evelse ar fura hag ar santela dimezell a oa er vro hag he doa souezet an holl o c'houzanv, gant kement a habaskder ha ma rea, falla lez-vamm a oa bet gwelet biskoaz.

Glac'haret o klêvet kement-se, Tanguy a zistroas d'ar c'hastell hag a anzavas ouz e dad, an daerou o koueza puilh eus e zaoulagad, an torfed euzus edo o paouez ober; endra m'edo Galon hag e vab o daou o ouela, al lez-vamm, hi, n'oa ket evit miret da ziskouez he laouenedigez kement e kasea he lez-verc'h; met, dres, p'edont o vont da azeza ouz taol da gemeret eun tamm bennak, e savjont, strafuilhet holl; ar hini varo a deue en o c'hampr, he fenn marvlivet etre he daouarn; lakat a eure anezan war he diouiskoaz, hag ec'h en em lakeas da gomz d'he zud; rebech a eure d'he lez-vamm he fallagriez ha rei a eure da anaout d'ezl e vije skoet dizale gant dourn an Aotrou Doue; e gwirionez, eun tarz kurun a dregernas raktal hag ar vaouez kriz a gouezas a-stok korf d'an douar, he bouzellou o tont eus he c'hov, hag a varvas, evel ma varv ar re zaonet, al leoudouet en he genou. Eodez a en em droas neuze warzu he breur a en em strinkas d'he zreid; pardoni a eure anezan hag hen alia a eure da ober pintijenn ar rest eus e vuhez; goudeze ec'h azezas war an aoled; sellet a eure, eur pennadig, gant teneredigez ouz he zud, hag he ene glan a nijas, war eun, d'ar baradoz.

Tanguy a reas, penn-da-benn, ar pezh a c'houlenne outan e c'hoar; sevel a eure daou vanati, hini ar Releg (a hanvet neuze Kerber) hag hini Lok-Mazé penn-ar-bed. Henman a oa savet gantan war e leve hag ennan eo e varvas, santelaet dre ar binijenn hag ar vertuziou kristen. Aotroned ar C'hastell, pa deujont da veza perc'hen war Tremazan, a gemeras e hano da lezhano.

Eul leo diouz Lokronan-Leon, a-zehou da hent bras Konk, ema lenn ha milin ar C'hastell; eno e weler c'hoaz eur vouldenn goloet a zrez hag a spern hag eur c'hoz tamm pennad moger bennak; setu petra jom eus ar c'hastell koz a roas e hano d'an aotroned a oa o chom ebarz hag a deuas da veza perc'henned Tremazan; o lignez a zo hano anezi adalek Bernez ar C'hastell, pried Konstansa Leon, a gerzas gant Per, duk Breiz ha gant sant Louis, da vrezel ar groaz er bloaz 1248; eur wech dizro eus ar brezel-ze eo e savas kastell bras Tremazan gant eur pezh tour war e c'horre, henvel ouz ar re en devoa gwelet e kreteiz ar Frans hag er Sav-Heol.

E vab Herve ar C'hastell, marc'heg er bloaz 1256, a zimezas da Zybilla Leslem, eus a Winiventer; bez o devoe eur mab, e hano Bernez, a gemeras evit pried Alienor Rosmadec. O mab Tanguy a voe kabiten Brest hag, evel an darn vrasa eus aotroned Leon, e yeas a du gant Yann Vontfort, a eneb Charlez Bleiz, pa oa brezel etre an daou-man evit gouzout gant piou anezo e chomje kurunenn duked Breiz. D'ezan eo e roas Charlez Bleiz e gleze pa voe trec'het ha prizoniet er Roc'h-Derrien, er bloaz 1347. Rei a eure c'hoaz e skoazell da Yann Vontfort e stourmad Mauron, er bloaz 1352, met er bloaz a-raok e gastell a oa bet kilhet ha kemeret, gant Raoul Cahours, eun den paet gant roue ar Frans, hag a lakeas ennan soudarded eus kostezenn Charlez Bleiz.

Guilhou ar C'hastell, mab Tanguy, a deuas a benn da ad'hounit e gastell, goude stourmad Alre (1364).

Ken troet oa a eneb ar Zaozon ha ma oa e dad troet outo; er bloaz 1379, gant 16 dijentil hepken, e ledas ouz torgen 300 Spagnol a oa deuet da ober skrab war aochou Leon; er bloaz 1403 en devoe an trec'h war ar Zaozon hag e lakeas anezo da goll 40 lestr; mil den d'ezo a voe prizoniet gantan ha Jersey a voe grêt ar rins warnezi.

Er bloaz 1404 ez eas da glask diskenn e Bro-Zaoz, e kenver Yarmouth; re zister en holl koulskoude e oa niver e dud evit gellout herzel ouz ar c'houe'h mil Saoz a gavas dirazan; goude beza en em gannet gwella ma c'helle e kouezas dindan niver e ehebourien.

Re hir e vefe lavaret hano eus an holl vrezelourien kalonek eus a ouenn ar Gastelled; an hini brudeta anezo eo Tanguy ar C'hastell, gouarner Pariz, a zavefeas e vuhez da vab ar roue Charlez VI, p'edo ar Vour-gignoned war e lerc'h, en eur zougen anezan, en noz, war e zivrec'h, betek kastell ar Bastilh.

Gwilhou, e ni, a oa nevez grêt marechal Frans pa voe lazet e seziz Pontoaz er bloaz 1441; Charlez VII en

devoe kement a geuz d'ezan ma lakas sebelia anezan, e Sant-Denez, evel e genvroad Bertran ar Gwesklen, e tal beziou ar rouaned.

E vreur Tanguy, skouejer bras Frans, a zo brudet dre e lealded e kenver Charlez VII. Pa varvas henman dilezet gant an holl ha zoken gant e vab, Tanguy a voe e-unan o chom e kichen marv-skaon ar roue koz; lakat a eure ober d'ezan eun enterramant gaer meurbed a goustas d'ezan 30.000 skoed; biskoaz ne voe restaolêt an arc'hant-ze d'ezan gant ar roue Louis XI; rak-se, pa voe lazet gant eun tenn kanol epad seziz Bouchain, er bloaz 1477, e oa paour ha dre destamant e pede ar roue da lakat e verc'h hena da ober eun dimezi, hervez he renk, en eur rei d'ezi he argourou.

Eus a ouenn Kastelled Tremazan ez eus bet ivez eun eskob a varvas war gador sant Tugdual, e Landreger, er bloaz 1491; an diou ziveza a zougas an hano oa Anna ar C'hastell, mestrez Tremazan, a zimezas er bloaz 1575 da C'hien Rieu, aotrou ar C'hastell nevez, e kichen Sant-Malo; he c'hoar, Glaodina ar C'hastell, mestrez Tonkedeg a zimezas da Charl Gouyon de la Moussaye; an diou vaouez-ze, siouaz, a oa bet grêt protestantezed anezo gant o mam, Glaodina Acigné, hag o gwazed a oa heretiked eveldo.

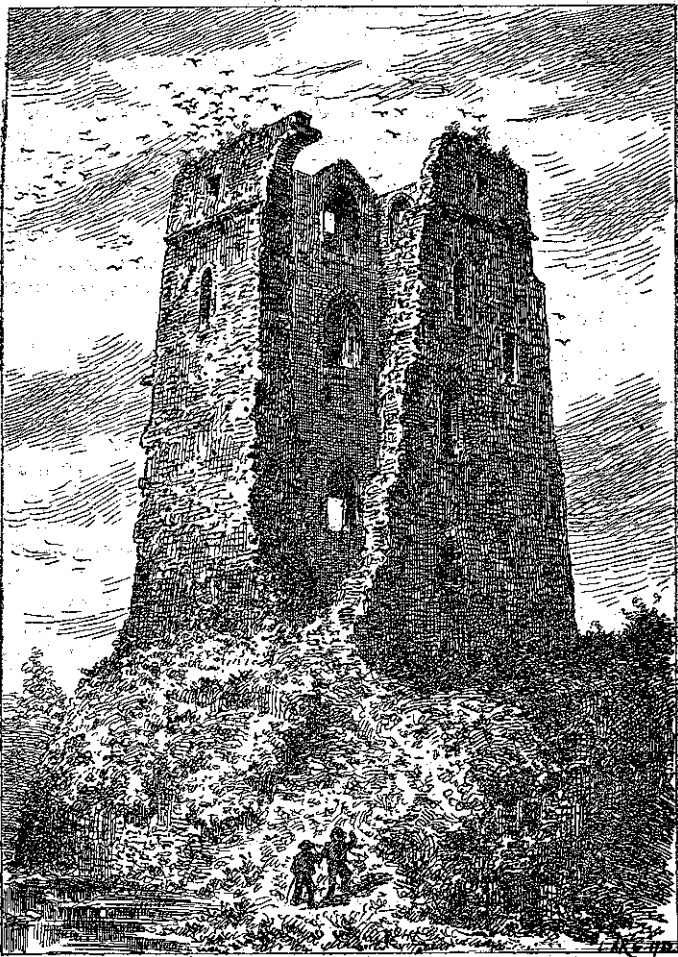
Ar Rieuisien a voe gellet da zigas war an hent mat, met an aotronez de la Moussaye a jomas ken aheurtet en o falz-kredennoù ma rankas ar roue Louis XIV ober d'ezo, pa garje, mont er mêz eus ar Frans.

An aotroned de Scepeau, de Gondi ha de Cosse-Brisac, tud ha ne oant tamm ehet eus a Vreiz, a bere'henn ar c'hastell koz goude ar Rieuisien.

Wardro ar bloaz 1690, Tremazan a voe prenet gant eur vreizadez vrudet Louisa Penarc'hoat, dukez Portsmouth, ganet e kastell Kerouasi, e Gwiler.

Ar markiz de Moy a brenas anezan goude hag a lezas anezan d'e verc'h dimezet d'an duk de Gontaut-Biron; gant bugale ar re-man edo pa deuas an dispac'h.

Tremazan a oa c'hoaz en e gaer ha tud o chom ennan er bloaz 1720; met goudeze e voe dilezet hag e kouezas en e boull tamm ha tamm; an aotroned Gontaut-Biron a lezas tenna mein anezan da zavel iliz Sant-Louis Brest hag iliz Gwitalmeze; met, daoust pegement a zroug o deus grêt d'ezan ivinou yut an amzer ha re an dud, yutoc'h c'hoaz, eo eun dra zouezus atao da welet ha da studia. Mont a rear en e borz kloz dre eun nor hag e oa daou dour d'he diouall; e penn war laez ar porz eman an tour bras, 30 metr uhelder d'ezan c'hoaz, hag e oa peder zolier ennan gwehall; e greizenn a zo kouezet pell a zo ha n'eus mui nemet fraoed o chom ennan ken.

TOUR BRAS KASTELL TREMAZAN

Er c'houldri a zo e kichen e oa o chom, n'eus ket gwall bell c'hoaz, eun den hag a veze grêt ermit Tremazan anezan; pa veze bras amzer e veze gwelet atao o troial an aochoù: eun den oa hag en devoa kollet e dammig sperec en eur goll e dammig danvez. Kavet e voe, eun dervez, maro en e gouldri.

Aotronec Tremazan gwechall o devoa, a leve, 87 me-rouri ha 3 milin; gwir o devoa da varn tud 124 keria-denn tro-war-dro d'o c'hastell ha gwelet a c'heller

c'hoaz, e Kerzent, an ti koz, gant e douribell, el lec'h ma veze o lez-varn.

Bodet o devoa chalonied, e chapel Kerzent, da bedi Doue evito; o armou a weler eno c'hoaz kizellet war dreustou ar vali greiz; war o skoued e oa c'houec'h barrenn, teir alaouret ha teir ruz, gant ar geriou brezonek-man : **Ma car Doe ; da vad e teul.**

An armou-ze a gaver war eleiz a ilizou, a japeliou hag a groaziu eus a Vro-Leon; o c'havet am eus war eur groaz koz e **Kastell-Uhel** e Koat-Meal gant ar ger : **Ma car Doe**, hag ivez war borz-rastell Kerno, harp e Folgoad, el lec'h m'int kizellet war mein Kersanton a dle dont, da gredi eo, eus a iliz koz Itron Varia Lesneven.

War a lavar ar re goz, diwar c'hwad gwerc'h santez Eodez e savas bleuniou rus ha ne vezont kavet, koulz lavaret, nemet etre mein mogerioù koz Tremazan; hanvet e vezont : **Chinof santez Eodez.**

Lavaret a rear ivez e savas diwar bouzellou al lez-vamm fallakr eur blantenn iskiz ha dizoare a hanver **bouzellou an Itron**; kaout a rear anezi e porz hag e douveziou ar c'hastell koz; met ne vez ket kavet e nep lec'h all.

**

D'ar 14 a viz gwengolo diveza, antronoz goueliou bras Lesneven hag ar Folgoad, eur strollad mignoned

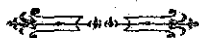
d'ar Bleun-Brug. — an A. markiz de l'Estourbeillon; eus a Wened; an A. Audren a Gerdrél, eus a Lannilis; an A. Inisan eus a Gernoues; an A. Odeyé, eus a Lesneven; an I. Châte, hag he mab, eus a Wipavas; an A. Gall, eus a Noyal-Pontivy; an dimezell M.-A. Abgrall, eus a Lambaol-Wimiliau; an A. Guéguen, eus a Lesneven; an dimezell J. Malivel hag he breur, eus a Loudéac; an A. Ollivier, eus a Blounéour; an A. Bouillé, eus a Berros-Guirec; an A. Clec'h, eus a Lannilis; an A. Kristian Le Part, eus a Rochefort-en-Terre; an A. Robin, eus an Naoned; an A. hag an I. Marquer, eus a Bariz; an A. Cozanet, eus a Gastell-Paol; an A. Poisson, eus a Roazon; an A. Caroff, eus a Gombrit, ha daou ugent all bennak, da nebeuta, ousspenn; — renet gant an A. Abgrall, dean chaloniéd Kemper, goude beza bet o welet dismantrou kastell koz Tremazan a yeas da benn-all parrez Landunvez betég maner Tromenec el lec'h ma lakejont staga a-zioc'h dor an ti eun daolenn varbr a zo skrivet ar c'homzou-man varni :

Aman
er maner-man
eo e teuas er bed er bloaz 1650
YANN AUDREN A GERDREL
an hini a dlle beza
TAD ISTOR BREIZ
mervel a eure e Marnoutier
d'ar 7 a viz Ebrel 1725

BLEUN-BRUG, 14-9 23.

En eun tiegez arabad d'ar vugale ankounac'hât ar re a boagnas evito; en eur vro, ken nebeut, arabad ankounac'hât ar re a labouras eviti.

G. P.

E BRO PAGAN

Labour Paotred ar Bleun-Brug

E PLOUNEOUR-TREZ

— « Dihunomp ha labouromp! a lavare d'e genvroiz a bep stad rener **Feiz ha Breiz**, antronoz goueliou bras ar Bleun-Brug.

Ena paotred Breiz o tibuna. Neuz ket kouls lavaret eur barrez ha na ve enni unan bennak, meur a hini peurliesha, hag a drid en o c'halonou an youl zantel da ober eun draig bennak evit o Doue hag o bro. Aman hag a-hont o gweler o tiskenn war an dachenn, hag o krêgi e pao an alar. Aman hag a-hont, niverusoc'h-niverusa, e teuont da goumpren e leont en em harpa war nerz an unvaniez evit kas o mennad kaër da benn.

Paotred Plounéour n'emaint ket gant ar re zivêza. En em voda o deuz grêt, eur zulvez, evit klask, a-gevred gant o beleien, an doare da vellaât unan eus kaëra parreziou Breiz. Selaouet o deuz gant plijadur hor mignoun Louis Pichon, a Drelez, o veuli nerz-kalon ar Vretoned a zo bet atao mat da rei o amzer, o foan, o buhez pa vija red, evit o Feiz hag o Breiz. Kentel hag a zellezfe beza, en amzer hirio, garanet e kalon kement Breizad a zo.

Eugène Pronost, unan euz kaloneka mignoned yaouank ar Bleun-Brug, a deuas en e c'houde da zisplega petra eo eur c'hele'h-studi: eun emgleo savet gant eur strolladig kamaraded evit studia ha labourat a-gevred, — eur vreuriez, o veza m'eo grêt etre breudeur unanet a galon hag a spere. Pegen red eo en em glevet, en em voda, ar prezeger hen diskouezas gant eur sked gwest da sklêrijenna an tenvalla sperejou. Pegen red eo labourat? na skany eo ar vozadik deskadurez a dennomp eus hor skoliou bihan! Ma fell d'eomp eta beza barrek d'en em hencha hon-unan dre ar bed, da rei eur bannig sklêrijenn en dro d'eomp, e rankimp da genta, — anat eo! — anaout mat hon deveriou hag hor gwiriou a gristen, a vreizad, a vicherour. Araok ober eo red gouzout ober, neketa? Ar ouiziegez-ze a c'hounezher a-neubeudou, an eil o rei d'egilê, dre gaozeaden-nou sklêr ha didro, ar pezh en devezo kutuilhet aman hag a-hont el levriou ha kelaouennour a vezo lakê etre e zaouarn. Pa vez hano eus lenn ha deski, ar c'houer a oar, peurliesha diskouez eun tamik nec'hamant. — Arabad eo spounta, kamaraded, eme E. Pronost! neuz

meneg ebet ganeomp da glask dastum gwiziegez eun doktor! Ar pez a fell d'eomp eo deski ar pez a die gouzout eur Breizad hag a c'hoanta beza gwest da zervicha e Zoue, e Ouenn hag e Vicher er c'hornig douar a zo e barrez. Ra zeui eta, etouez ar baotred kalonek a zo ken niverus e parrez Plounéour, ra zeui eur c'houec'h pe zeiz da rei an dourn d'ar wazed a vezo dizalé war zao en dro da vanniel Breiz. Ah! pegen talyoudus e vefe al labour a rafemp a-gevred!

Eur brezegen all grêt gant an ao. Madec a zisplegas hor mennad meur: astenn war hor Breiz renadur H. Z. Jesus-Christ; tachenn hon labour: ar Feiz, ar Vro, ar vicher; an doare da gas hor mennad da benn: unvaniez ar bôtred kalonek a gafomp er parreziou.

Paotred Plounéour a zelaouas gant ar brasa evez an teir gaozeadenn-ze. Hag, hervez m'am eus klevet abaoe, darn anezo o deuz laket en o fenn prederia gant peziou c'hoari brezonek evit kelenn ha didui war eun dro o c'henvroiz. A zo mat kenan! Darn all, rouesoc'h, niverus a-walc'h evelato — ar gwella kelc'h eo an hini ne vod nemet eun eiz pe zek a izili — darn all a fell dezo servicha gant holl ouiziegez o spered hag oll nerz o c'halon ar mennad kaer a zo plijet dezo. Sevel a raint dizalé, m'oar vad, emgleo paotred Plounéour.

Meuleudi dezo ha bennoz Doue war o labour!

Araok kloza ar strollat, digoret, evel ma tere, dre ar bedenn, E. Pronost, gant eur vouez birvidik a ganas **Bro goz va Zadou**. Holl, en hor sav ha diskadell, e ro-jomp dezan an diskan ker c'hwek da glevet: O Breiz va bro, me gar va bro!... Ah! Bretouned yaouank, ma teuche, e peb parrez, d'en em voda evit labourat a unan kement hini a drid en e greiz — ne lavaran ket war e vuzellou — karantez e Zoue hag e Vreiz, sebezet e vijec'h o velet peger buan ha pegen uhel e teufemp da adsevel hor Bro.

M.

PRENIT,

LENNIT,

KANIT,

ar c'haera dibab **soniou** a zo bet savet biskoaz,

SONIOU FEIZ HA BREIZ

e ti **EMGLEO SANT ILTUD,**

dalc'het gant Louis DISSÈS,

er ru Vras, e **KASTEL-PAOL.**

EIZ REAL AR PEZ (C/C. 3041)

Pevare Kenstrivadeg⁽¹⁾

ar C'hardinal Dubourg

I. — En ugent linen, d'ar muia, displegit buhez Jezuz: a) bugel, b) micherour, c) ar c'henteliou kaer a ro deomp dre e vuhez paour ha kuzet. — 30 poent ar respount.

II. — Ar skouer fall. — a) petra eo? b) pegen bras eo an torfed-se? c) penaoz rapari ar gaou grêt? — 25 poent ar respount.

III. — Ar c'hatekiz a lavar: e tleomp klevet an offerenn gant evez ha devoision. Pere eo an doareou gwella da zont a benn a gement-se? — 30 poent ar respount.

IV. — Anna, bugel dievz, lezirek ha froudennus he deuz ar renk diveza er c'hatekiz. Droug enni e skuilh malloz war ar vugale-all ha dreist-holl war he mestrez. Reketi a ra e teufe ar merc'hed all da jom berr en examin, e vefent klavy, n'hellfent mui deski tamm hag e vefe kaset he mestrez da logota da venez Are...

Goulenn a rex: 1) Anna hag hi he deus pec'het marvelamant? 2) Ha blasfemet he deus? Displegit. — 20 poent ar respount.

V. — Yvonig a laer bemdez d'eun den pinvidik daou wenneg. 1) Ha pec'hi a ra? 2) Pe seurt pec'hed? 3) Lakaomp ne ra nemed eur pec'hed venic, ha dont a c'hell da veza eur pec'hed marvel? — 30 poent ar respount.

VI. — Eur bugel a lavar deoc'h: disul eman ar pardon em farrez, pebez plijadur!

Karet a rit ar bugel-se hag evit ober d'ezan vad e tisplegit e berr gomzou: a) petra eo eur pardon, b) penaoz en em brepari d'ar pardon, c) penaoz tremen ar pardon.

Taolit evez. — Ar vugale o devezo kemeret an doareou kaera da ranka o deveriou o devezo 20 poent muioc'h evid an dra-ze, hag ar re o devezo skrivet o brezoneg en doare gwella o devezo ivez 20 poent muioc'h evit o doare-skriva.

Aliou. — 1) Ar vugale, adalek 11 vloaz betek 16 vloaz a c'hell labourat evit ar c'honkour. 2) Lakaat skler e penn pep dever, an adres, penn-da-benn, da lavaret eo al lezhano, an hano, ar geriadenn, ar barrez hag ar « bureau-poste »; lakit ouspenn hoc'h oad hag ar skol a heuilhit, kris-

(1) **100 Lev**, nevez flamm, a zo kinniget gant Feiz ha Breiz d'ar gwella labouriou ha lev an hini a c'hounezo ar priz kenta a dalvezo 30 lur.

ten pe laik — ma heuilhit c'hoaz eur skol bennag da vihana. 3) Digasit ho labouriou kerkent ha ma vezint graet; ar re zivezata a dle en em gaout abenn ar 27 a viz Ebrel. 4) Va adres eo: M. l'abbé Martin, vicaire à Saint-Renan (Finistère).

Hag a ziavéz d'ho lizer, e tu pe du, lakit ar c'homzouman (konkour ar c'hatekiz).

J.-B. MARTIN.

Eur zell war labouriou Kenstrivadeg ar C'hardinal Dubourg

V. — 1) Evit tremen ar gwella ar zul, evit gloar Doue ha mad an ene, petra a dlefe eur c'hristen da ober en eur vro hag ez eus beleien enni. 2) En eun enezen, beleg ebet enni, pa deu ker fall ar mor ma ne c'heller ket mont anezi d'an douar bras.

1) Ar goulenn-man n'oa ket dies hag ar bugel a ouie mat e gatekiz a c'helle brao respont d'ez: e tleer mont d'an oferenn, d'ar gousperou, ha d'an ofisou all euz an iliz mar eman kement-se en e c'halloud. Etre an ofisou en em rei d'ar bedenn d'an oberou mat, pe lenn leoriou a c'hellfe ober vad d'an ene.

Ar respount-ze a zo mat, met gwelloc'h e kavan hag a galz ar seurt respouchou-man em euz kavet hiniennou anezo, re neubeut avat.

D'ar zul eur c'hristen a dle klevet an oferenn, hag an oferenn-bred ar gwella; kas eta hebken an dud red war dro an ti d'an oferenn-vintin. Ar zul eo an dervez esa d'ar c'hristen da dostât ouz ar zakramanchou. Goude an oferenn e yelo da rei o lodenn-zul d'e dud varo, en eur vont da bedi war o bez. Digouezet er gêr pérag ne vefe ket lennet aviel an deiz; pe da vihana komzet euz an alioù hag ar prezegennou a zo bet grêt; dounnoc'h ez afent e penn pep hini.

Arabat d'ezan ankounac'hat e ro Doue d'ezan ar zizun penn-da-benn, rei a dle d'ezan ivez eta ar zul hed-ha-hed en eur vont d'ar gousperou. Da c'hortoz e tremeno brao e amzer en eur vont d'ar Rozera, en eur adori ar Zakramant meulet ra vezo pe oc'h ober hent ar groaz.

Ar gousperou klevet e chom gantan kalz amzer, petra da ober? Ma 'z eus re glanv er c'harter mont d'o gwelet o dibaonio. Eur yamm eveziek a raio en deiz-se muioc'h a gatekiz d'he bugale vihan, ha ma 'z eo he bugale bras, e poanio war dro eur bugel dilezet. Eur c'hristen d'ar zul a gemero c'hoaz plijadur o lenn leoriou mat: aviel, Testamant koz ha nevez, Katekiz displeget...

2) Kalz vugale n'o deuz ket lennet mat ar pez a oa goulennet diganto hag a respont: ma ne 'z eus beleg ebet en enezenn e tleer mont d'eur barrez all. Dies tre pa ne 'z eus parrez ebet en epezenn ha pa 'z eo ouspenn dirollet ar mor.

En enezenn-ze eta eur c'hristen a dle lenn pedennou an oferenn hag ar gousperou, hag en em unani gant ar re a c'hell mont d'an iliz. An holl bedennou hag oberou all a c'hellont da ober evel ar re a zo war an douar bras.

VI. — Petra a dle tud an ti hag an amezeien da ober

1) Pa vez digaset an aotrou Doue da unan klanv? 2) Pa vez nouet? 3) Pa varv ar c'hlanvour?

Aman etouez ar respouchou em eus kavet a bep seurt, re zister ha re vat, met nikun par da hini eur yerc'h eus a Blouider:

1) « Tud an ti hag an amezeien, emezi, a dle hempenn ti ha kambr ar c'hlanvour; ha renka peb tra evit digemeret gant enor Roue an nenv hag an douar. Diabarz an ti a vezo gwisket kaëra ma vezo gellet, war ar gwele e vezo laket eul linsel venn, dremm ar c'hlanvour a vezo gwalc'het, e vleo dirouestlet ha pep tra renket a zoare en dro dezan.

Da gichen ar gwele e vezo tostaet eun daol vihan goloet gant eun douzier wenn. E kreiz an daol etre diou c'houlouen-goar war e-lum e tleer lakaat eur grusifi. War an daol-ze e vezo kavet ivez en eur plad dour benniget gant eur bod beuz, en eur werenn dour sklêr, hag e kichen eur zervied evit ma c'hello ar beleg gwalc'hi ha sec'ha e vizied. Mat eo ive skuba an hent pe ar porz dirag an ti ha skuilh warnan eun neubent bleuniou ha glasvez ma 'z eus.

Pa vezo tost ar beleg a zigas an aotrou Doue, dereat eo mont d'hen diambroug, bugale merc'hed ha goazed. Pa zigouezo, an holl a yelo d'an daoulin, hen heuilho beteg ti ar c'hlanvour evit adori Jezuz en e Zakramant meulet ra vezo ha pedi evit an hini klanv.

2) Ma vez nouet an hini klanv, ouspenn ar pez-am euz lavaret evid ar gommunion e vezo laket war an daol en eun asied, 6 tamm stoup pe ouad hag eun tamm minvig-bara.

Ma c'heller e tleer gwalc'hi d'ar c'hlanvour an izili a vezo grêt warno sin ar groaz gant an oleo sakr. Unan bennag a dle beza e kichen ar gwele evit delc'her an tammou stoup ha dizelei izili ar c'hlanvour ma vez ezomm. Dioc'h-tu goude, stoup ha minvig-bara a vezo devet hag an dour tolet el ludu. Tud an ti hag an amezeien a unano o fedennou gant re ar beleg, a c'houlanno pardon evit an hini klanv, hag a raio-o sonj da veve evel gwir gristenien evit kaout o unan eur maro mat ha santel, en eur zonzal e vezint ivez eun deiz war eur gwele a boan.

3) Pa varv ar c'hlanvour tud an ti gant an amezeien a dle lavaret pedennou ar maro mat. Kerkent ma vezo tremenet e lavarint an *De Profundis*. Unan bennag euz an amezeien a yelo da gerc'hat kroaz an iliz ha da rei kelou ar maro d'an aotrou Person.

Epad an amzer-ze korf an den maro a vezo gwalc'het, lianet ha lakêt en eul lec'h dereat. En e gichen e vezo laket kroaz an iliz, hag en e zaouarn kroasiet, eur chapeled. E kichen ar gwele-kanv, e vezo enaouet goulou ha demdost e vezo kavet dour benniget gant eur bod beuz. Arabat lezel an den maro e-unan epad an noz; Kerent hag amezeien a jomo gantan sioul ha leun a zoujans. Bep an amzer e vezo lavaret pedennou ha lennet *leor ar maro mat*, pe *miz an anaon*.

N'eo ket kaër ar respont-se? Holl ho piye gellet respont en doare-ze ma ho piye sellet eun tammig endro deoc'h, rag dre c'hraz Doue ar gizioù kaër-ze a vez kavet e pep parrez en hor bro, ha red eo dalc'her mat dezo.

VII. — Ar c'hiz kristen da lenn bemdez, dioe'h an noz Buhez ar zent ha levrion mat all ha da lavaret goudeze ar pedennou e kominun he deuz dalc'het ar Feiz krenv en hor bro.

1) Penaoz an dra-ze? Displegit. 2) Perag eo aet ar c'hiz-se war ziskar e parrezion a zo? 3) Petra a zo deut da heul? 4) Petra a dleit da ober evit ma chomo ar c'hiz vat-se en ho ti?

Ar goulenn-man 'oa an diesa, rag-se eo bet respontet dez an falla.

1) Aman ar responchou a zo mat.

Buhez ar Zent a zo eur skouer evidomp, al leorion mat, a ro deomp aliou a dalvoudegez. En doare-ze ouz o lenn kalon an den a vez maget gant boued krenv, e spe-red sklerijennet war gement tra a zell ouz e zilvidigez, ha n'en deus nemet eur c'hoant: hale war roudou ar Zent, beza atao e stad vat dirag Doue.

Ar pedennou e kominun a vir na deufe hini d'o ankou-nac'haat, ha war eun tiad tud bodet en doare-ze, ouz e bedi, Doue a skuilh puilh e vennoz.

2) Breman avat ne 'z a ket ken kouls an traou. Evit lod ma 'z eo dilezet ar c'hiz-se eo leziregez ar pennou tiegez, evit lod all eo ma 'z eo re droet an dud da c'hoari, pe ne vezer ket holl asamblez en ti.

Me a gav d'in hini anezo ne re eur respont mat. Leziregez a zo alies aberz ar pennou tiegez, met kement-se a zo deuet dreist holl dre an dismegans taolet war ar Brezoneg.

Epad kalz a vloavezion ne vije ket desket lenn brezoneg er skolioù, alies zoken e veze taolet disprij warnan. Setu ar bugel a zo deuet da gaout mez o komz yez e dadou

koz ha muioc'h c'hoaz ouz e lenn. Ar pedennou, ar c'hatekiz a veze grêt e galleg. Deuet d'ar gêr ar bugel ne felle mui dez an lenn brezoneg; mez en dije bet; na lavaret ar pedennou e brezoneg, n'o gouije ket alies. An tad hag ar vamm a leze ober, hag en doare-ze e meur a di, leor Buhez ar Zent ha leorion all a jomas serr, pep hini en em lakeas da lavaret e bedenn eus e du hag aliesoc'h d'o lezel a gostez.

3). Met siouas! Pa ne deu mui an dour d'ar ster, buan e vez dizec'het. Kalon ar Breizad n'oa mui maget, e spe-red sklerijennet gant skouerion ar Zent; e zeskadurez kristen a zo deuet da veza tano, hag e Feiz kazi toc'hor. Ar mitizien ha ne welont mui ar mestr o taoulina dirag e Grouer, o deuz kollet kalz anezo respet ha karantez evitan.

An noz er goanv a zo hir, clec'h avat ar marvailhou skouerius ha fentus a veze klevet gwechall e korn an oaled hag a laouennea kalonou yac'h, ne vez mui klevet nemet divizion dizaour hag alies risklus. Goasoc'h, unan ac'hanoc'h eo hen lavar: (tud an ti a zo deuet da veza evel divroidi, ha koan debret ez êr da nozvesia), netra falloc'h ha ma kendalc'her, Breiz a yelo da fall.

4). Petra d'ober neuze? Ar merc'hed bihan hen lavaro deoc'h. Pa o deuz grêt eur poent fall en o labour stamm, e fregont beteg ar poent-se, hag e reont a nevez o labour. E Breiz ez euz bet grêt labour fall, pilomp anezan ha greomp labour gwelloc'h. Dalc'homp sonj euz ar pezh a lavare ar re goz:

Pa 'z aio ar Brezoneg euz ar Vro
Ar Feiz a yelo ivez d'e dro.

Karit eta yez Breiz, deskit he lenn eus ar gwella. Pe emaoe'h e kêr, pe war ar mez, deskit ho katekiz hag ho pedennou e brezoneg. Dizro da di ho tud, c'houi a lenno buhez ar zent, ha leorion all; ha plijadur a vezo o lavaret krenv ar pedennou. Epad nozvesion hir ar goanv, ho teod a yelo en dro evit dibuna ar marvailhou kaër a gaver el leorion brezoneg. En doare-ze peb hini a gavo e lod: kentellion skouerius, danevellion fentus; den n'en em gavo divroad en ti; c'honez vat Breiz a leuno anezan, hag ar Feiz a lufro adarre war hor beg douar evel ar vleunenn ar gaëra.

J.-B. MARTIN.

Yann ha Fanch Poulltouseg oc'h ober eun dro e Paris

Piou ac'hanoc'h ne anavez ket an daou ganfart a gomze a vouez krenv, setu pemp miz a zo e-harz troad an tour Eiffel, e kêr-henn Bro-C'hall : Yann ha Fanch Poulltouseg ?

— : Sell 'ta, Yann, pebez tour uhel eo henman ?

— : Oh ! va Doue ! eme Yann, uheloc'h eo hennez c'hoaz eget hini Kastell-Paol. Penaoz eo hanvet, a le- veres ?

— : An tour Eiffel.

An tokou ledan hag ar c'homzou-man a lakeas eun toullad Parizianed da dostaat ouz hor mignoned : daou ribouler, eun aotrou koz, eur strollad skolaerien, teir dimezell, eur gwasteller genaouek hag eur plac'h o tiouall bugale vihan.

— : Eun druez eo, a lavaran d'it, mont da implija. kement all a arc'hant da zével eur gornigell gleuz evel an tour-man !

Klev 'ta an diboell-ze a zo tostik d'in o lavaret ez omp Bretoned souezet o welet traou kaer Paris. Lez anezan ganen...

An aotrou koz kerkent da Fanch.

— : **N'est-ce pas, petit Breton, que Paris est beau ?**

— : Yann, eme Fanch, greomp evel ma ne ouesfemp- ger galleg ebet. Bremaik e c'hoarzi. Ha Yann sevel e zi- vree'h warzu an neñv : o bouzellou raned, na pegen est- lammus eo Paris ?

Eur bern tud a oa breman en dro d'ezo

— : Tec'homp ac'hanen, eme Yann ; ar re-man a zell ouzomp evel ma vijemp bet anevaled gouez...

— : Lez da jaok ha respont d'in !...

Hag adarre e teuas tro an aotrou koz.

— : **Dites-nous, petit Breton, que Paris est beau !**

— : Oh ! lostou leue, na pegen kaer eo Pariz ! a youe'has Fanch hep sellet ouz an aotrou koz sabatuat.

Kreski a rea bepred an dud. Darn a lavare : **Ils ne savent pas le français, quels arriérés, mes chers !** darn all : **Paris étonne ces paysans ; ils sont amusants tout plein !**

— : Gortoz, Yann, eme Fanch, ne vezi ket pell e weli anezo o redek evel logod dirak skilfoù ar c'haz ; dre gerniel an diaoul kamm, anzañ ganen n'eus netra kae-

roc'h eget hor Bro ha Santegad ebet ken diot hag ar Barizianed.

— : Oh ! hen anzav a ran, eme Yann.

Evit an trede gwech an aotrou koz a ranellas : **Mes bons amis, n'est-ce pas que Paris est beau ?**

Ha Fanch trei primm warzu an hini koz ha lavaret d'ezan — ha d'ar re all, — Krak ha berr.

— : **Oui, monsieur, je m'aperçois que Paris est bien beau mais aussi que ses habitants sont bien nigauds!...**

Ar pôtr koz ne jomas ket da zelaou penn diveza pre- zegenñ Fanch.

**

O sellet ouz ar staliou hag an hostaleriou Fanch a welas staget war unan anezo ar geriennou-man : **Hostalari veur, aman 'vez komzet an holl yezou.**

— : Del, eme Fanch da Yann, kerzomp en ti, rag an heol a zo tanus ha va c'hornailhenn sec'h.

— : Nann, Fanch, eme Yann, d'eomp da lec'h all, aoun am eus ne vije c'hoarzet d'eomp, rak tud eus hor renk-ni ne vezont ket gwelet stank dre aze, hag ous- penn-ze hor yalc'h, en ti-ze, ne vefe ket pell e vefe grêt eur plada d'ez !

— : Pev ar real muioc'h pe nebeutoc'h dre an amze- riou-man, eme Fanch, ne gontont ket ha c'hoant am eus da c'houzout ha gwir eo ar pezh a lavar al lizerennou aour-ze... Daoust hag aman e vez komzet hor yez-ni, ar brezoneg ?

Raktal setu Fanch, — Yann war e lerc'h evel eur c'hi bihan, — o tigeri dor-lugernus an hostalari ; eur bern tud a oa eno kement a joleri ganto ma teuas Yann da veza dall ha mut. Eul lakez a deuas d'o c'haout.

— : **Que faut-il vous servir, messieurs ?**

— : Eur banne ehistr c'houero, eme Fanch.

— : Netra gwelloc'h avat, eme Yann.

Al lakez a droas kein hep lavaret grik hag o kredi en doa dirazan daou zañz bennak e c'halvas eun aotrou, m'oarvat an hini a anaveze an holl yezou. Henman a ziredas warzu Fanch ha Yann. Eun tamm saozneg a zistagas d'ezo. Ha Fanch ha Yann da heja o fenn evel evit lavaret : ne glevomp ket ar yez-ze. An aotrou ne gollas ket e spered evit ken nebeut. Mont a reas d'ezo e slaveg, e spagnoleg, en italianeg.

— : Stankit ho kenou, eme Fanch, hag e lec'h chom da ranellat d'eomp evelse, keit ha keit all, digasit d'eomp peb a vanne gwin gwenn ma n'ho peus ket a jistr.

Ar paourkêz aotrou a oa pennfollet ; gervel a reas mestr an ti ; henman a zellas piz ouz an daou vreizad.

— : **Ce ne sont pourtant pas des Patagons, ni des Esquimaux, malgré leur langage bizarre !**

— : Darzod, eme Yann, eun tamm muioc'h e vijemp kemeret evit morianed.

Eur stultenn a dreuzas neuze spered an aotrou a ouie an holl yezou; redek a eure da gere hat da Fanch eun douaroniez, da lavaret eo eur pikol levr hag a oa ennan kartennoù holl vroioù ar bed.

Setu Fanch, neuze, dirak an holl dud sebezet, a-raok lakat e vez war e vro Breiz-Izel, o tiskouez al lizefennoù aour : **Aman'e vez komzet ar holl yezou.**

— : **Ce sont des Bretons,** eme aotrou an holl yezou.

— : **Il vous faudra suivre un cours de breton aux vacances prochaines,** eme vestr an hostaleri da bôtr an holl yezou.

Fanch a c'hortoz anezan da zont d'e welet da viz cost kenta; digemeret mat e vezo en e di: soubenna ar brigenn, yod keroc'h, krampouez ha chistr a vezo roet d'ezan ken a vezo stegn e jilêtenn.

— : Kaeroc'h a zo, eme Fanch, roet em eus d'ezan da c'hedal miz cost, levr an Aotrou Vallée; gant hennez an hanter eus va labour a vezo grêt !

— Ali d'ar re o deus c'hoant da zeski brezoneg.

Yann Caroff.

An hini a gleiz. — Sell 'ta, souezus eo; lavaret e ve grêt e krenfe an hent; koulskoude, egentaou, p'edomp o tont, d'ar vourc'h ne c'hoarveze ket an dra-ze.

An hini a zeou. — An dra ze 'ta die beza kren-douar ar Japon, m'oarvat.

Eur mezhier all. — Ah! ni, avat, kommunisted, pa vezimp ar vistri, e ranko ar veleien hag an dud pinvidik bale eun ganeomp!

Ar vaouez. — Mat, p'eo gwir e ouezit an tu da lakat ar re all da vale ken eun-ze, e vije mat d'eoec'h hen ober hoc'h unan ivez!

AR GERAOUEZ

Ar brezel a zo ehanet pemp bloaz zo, hag ar geraouez a-gendalc'h evelato, ha war gresk 'ez a adarre er bloaz-man. Den ebet ne c'hoar peur ec'h ehano.

Perak ez eus deuet keraouez ? — N'eo ket dies respont. Epad tost da bemp bloaz, tud a vilionoù, hag an dud krenva, o doa ranket dilezel o farkeier, dilezel an uzinou, evit beza soudarded. E lec'h gounit, dispign eo a reant. Ret oa o beva, o gwiska, ret oa pourchas d'ezo peadra d'ober brezel, fuzulioù, kanolioù, kirri-nij hag e-leiz a draou all.

Tud o dispign, nebeut o labourat, petra c'hoarvezas ? Ar pez a dlie c'hoarvezout. Abenn ma voe fin d'ar brezel, an tiez kemm-werz, ar staliou a oa goullo. An traou a zeus da veza ker, rak, seulvui e vez goulenn, klask d'eur varo-hadourez hennak, seul geroc'h e vezo : setu aze al lezenn.

Ma ve en her bro re a gezeg, a zaoud, a zenved, a voc'h, re a ed, e vije ar beva marc'had mat. Ma vije ar staliou bras leun a vezer, an dilhad a goustfe nebeutoc'h.

N'ez eus ket a draou a-walc'h nag en douar nag er staliou. Pemp departamant a zo bet gand ar brezel gwall-zismantret, departamanchou pinvidik evel an Nord, ar Pas-de-Calais, ha ne c'hellint beza lakeet e stad vat nemet a-benn eun nebeut amzer.

Ar mengleuzioù glaou-douar a roe d'eomp gwechall an hanter eus ar glaou hon doa ezomm, a zo bet freuzet, hag a nebeudou hepken e c'hellont beza kempennet anevez, hag hon eus ranket prena ker ar glaou eus ar broioù all. Abalamour d'ar glaou hepken, pep tra a zo keroc'h : ezomm 'ez eus a c'hlaou evid an uzinou, ar govellou-bras, an henchou-houarn, ar bagou dre dan, hag all.

Arog ar brezel ez oa en Europ eur vro vras, pinvidik, a werze bep bloaz kalz ed, lin, petrol ha traou all. Hirio siouaz! n'ez eus enni nemet freuz ha dispac'h. Gouarnet eo gant tud dizakr, tud kriz ha fallakr, a ra o mistri dre ar spont hag al lazerez. Laeret o deus o madou digand an dud pinvidik ha diskleriet eo breman boutin an holl draou. E Frans, ar gommunisted a c'houlenn e vefe gret evelse ive. Petra c'hoarvesfe ? Ar pez a zo c'hoarvezet er Rusi. An dud n'o dije plijadur ebet o labourat, rak ne c'houesfent ket evit piou e labourfent, hag eur vro evel ar Rusi, ken pinvidik, e lec'h gwerza marc'hadourez, n'he deus ket he-unan a-walc'h evit beva. Meur a vilioù a dud a zo maro eno gand an naon.

Ar treuz a zo er Rùsi a zo pean-abeg, evid eul lodenn vras, eus ar geraouez.

Petra zo c'hoaz da damall? Meur a dra. Epad ar brezel, eur ministr eus hor bro a c'halvas d'an uzinou, d'ar govellou-bras soudarded eus an talbenn, ar re a c'houie labourat war an houarn. Ar re-man a die en em lakat eürus, o veza n'edont mui e riskl da goll o buhez, ha paet evel araok, evel ar zoudarded all, e vijent bet laouen c'hoaz. Ar ministr, evid o lakat da labourat muioc'h, emezan, met, e gwirionez, o veza m'oa sossialist, a roas d'ezo paeou a 15 lur hag ouspenn, d'ar mare n'oa ket c'hoaz a geraouez. Petra c'hoarvezas? An hoil vicherourien, er c'heriou ha war ar meaz, a c'houlennas pae uheloc'h.

Epad m'edo an tad er brezel, ar vamm hag ar vugale er gear a ranke beza sikouret da veva. An dra-ze a zo skler. Met, etre-re ha re nebeut emañ ar muzul mat. Re a arc'hant a voe ingalèt gand ar c'houarnamant, hag e meur a diegez n'ez eus bet morse kement a beadra ha kement a friko eget epad ar brezel. En eur barrez eus ar Finister, eur barrez vihan war ar meaz, ar c'higer a laze, arog ar brezel, eun ouenner bep sizun, hag en doa awalc'h. Epad ar brezel e laze teir pe beñer, ha ne jome tamm kig ebet gantan en e stal. En eur bourk all, ar baraer a zisklerie ne c'helle ket, kaer en doa, ober gwestell awalc'h evid ar re a veze prenet gand an dud paour, ar re ne zontent morse gwechall prena gwestell.

Ar vare'hadourien win, sistr, kafe, a zastumas ive kalz arc'hant epad ar brezel. Evet e voe kafe, sistr, gwin ha traou all kalz muioc'h epad ar brezel eget araok. Ret oa trinka, ha n'eo ket gwir? da yec'hed ar re a oa pell eus ar gear.

Pa vezer bet boazet da gaout soubenn vat, ne c'heller ket da c'houde gouzany soubenn fall. Goude ar brezel, ar c'hiz a zo chomet d'ober kalz dispignou. Eus pelec'h e feuy arc'hant? Goulenn a vo gret. Ar vicherourien a c'houlenno kresk heb ehan, hag hirio e koustont pemp pe c'houec'h gwech muioc'h eget gwechall, araog ar brezel.

Beva a rankomp, emezo, ni hag hon tiegez. Ha kement-ze a zo gwir. Eur micherour hag a ra gwella ma c'hell, eur micherour hag a zo fur, a die gounit peadra da veva, hen hag e diegez. Anez, n'eo ket renket mat an traou. Met ne dleont ket goulenn re, rak ma n'o deus reiz ebet, e raint droug d'ezo o-unan, rak meur a hini ne gavint ket a labour.

Bez ez eus e-leiz a labourerien vat, onest, hag a zo dleet d'ezo pep meuleudi. Met, bez ez eus ivez hag a zo diegus da gregi el labour, a ra an nebeuta ma c'hellont hag a c'hoanta evelato kaout pae uhel.

Abaoue m'eo deuet al lezenn eiz eur, e vez grêt, skler eo, nebeutoc'h a labour. Al lezenn eiz eur a zo mat evit tud o deus labour tenn, skuizus d'ar c'horf pe d'ar spe-red. Met bez ez eus meur a vicher ha n'eo ket skuizus, hag e c'helle an dud chom ouspenn eiz eur da labourat warno.

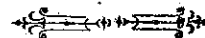
Ezomm a zo, goude ar brezel, da c'hounit an amzer gollet. Hag e lec'h labourat muioc'h, nebeutoc'h eo e labourer. Dispignet e vez muioc'h eget gwechall, debret e vez muioc'h, ha nebeutoc'h e vez labourer. Penos e vo traou awalc'h evid an hoil ezommou, ha penos e tiskenno priz ar vare'hadourez?

Ouspenn ma z'eus ha ma vo c'hoaz pell amzer mar-teze re nebeut a vare'hadourez, ez eus tud hag a c'hell dastum en o stalioù leun a draou. Prena a reont ker, met gwerza a raint keroc'h c'hoaz, ha priz an traou a gresk ato evelse. Breman e vez gret en hor bro ar pez a vez gret pell zo en Amerik, toliou bras a gemm-werz. Epad ar brezel ez eus bet gwelet tud, ha stank c'hoaz, o tont da veza milionerien e nebeut amzer. Abaoue ar brezel, e kendalc'her da zastum ar muia, hag ar buana ma c'heller. Bez ez eus marc'hadourien hag a c'hounit kant dre gant hag ouspenn war o zraou. An dra-ze a zo laerez. An onestiz a zo evel dilezet. Eur c'hlenved divalo a zo kroget en dud: ar c'hoant dastum arc'hant, n'eus fors penos. Eur barz latin a hanve gwechall ar c'hlenved-ze **auri sacra fames**, naon an aour, naon euzus, milliget. Eur gwall glened eo, ha dies da barea, hag eur c'hlenved spegus ive. En em astenn a ra buan. Evid en em zidamall, an dud a lavar: « Ar re all a ra evelse ive... Hag an eil o welet egile, e werzont holl kera ma c'hellont.

Petra c'hoarvez? Meur a hini a c'hounit buan kalz danvez, met dre ar vro eo bemdez diesoc'h beva. Ar vicherourien a c'houlenno pae uheloc'h. Ar re a ro labour d'ezo a ranko d'o zro gwerza keroc'h kement a werzint. Al labourerien douar, o paea ker kement a brenont er c'heriou, a ranko gwerza ker o ed hag an traou all, rak anez ne dalvesfe ket ar boan labourat. Ha ne vo klevet a bep tu nemet klemmou. Rak ma z'eus tud hag o deus arc'hant pe baper kement ha ma karont, ez eus re all ha n'o deus ket a beadra da brena ar pez o defe ezomm. Lod a zo re binvidik, lod all re baour. Hag e klevet bemdez lavaret evelhen: « Eun tamm mat oa eürusoc'h an dud gwechall, pa z'oa nebeut a arc'hant etre o daouarn. »

(Da gendalc'her).

J. U.

Kanomp !

Ar Vretoned, holl, koulz lavaret, koz ha yaouank, a zo kanerien, kanerien dre ouenn; danvez da vihana a zo e pep hini anezo, nann marteze danvez eur c'haner dispar, goest da zispaka e vouez, e pep lec'h hag e pep amzer, heb ober morse an distera gloazadenn da reolennou ar muzikerez, met danvez eur c'haner mat hag asur, gant ma vezo hepken roet eur pennad amzer ha kemeret eun tammig preder evit deski-ton ha son. Anez da ze, ar Vretoned ne vijent bet morse ken troet ha ma 'z int ouz ar c'han; n'o dije ket bet dre natur eun envorgalloudus awalc'h evit tapa eur zôn dioustu d'an taol kenta, goude beza he c'hlevet eur wech hepken; n'o dije ket bet kennebeut eur skouarn tano ha kizidik awalc'h evit beza feuket, evel ma vezont awechou, gand eun distera fals-notenn; hag en o c'hornailhenn, n'o dije ket kigennoù, nerzus ha gweon awalc'h war eun dro, evit lakât o mouez gwech da dregerni evel dre gounnar, ha gwech da flourat gant dousder. Pep Breizad a zo kaner dre ouenn !

Kaout a ra e blijadur o kana, a vare da vare, d'e zerveziou ! D'ar zul, en iliz parrez, e vrasa laouenedigez e staga d'ar **C'hyrie** ha **Gloria**, mouskana, war lerc'h ar beleg, pedennou ar **Per Omnia** hag ar **Bater**, kana a greiz kalon ar c'hantikou brezonek, ha dreist holl, da c'houesperou ar gouelioù bras, lakât e vouez da dregarni evid ar psalmou evel m'en dije c'hoant didoenna an iliz. War ar zizun, er gear pe wardro an tiegez, ar vamm goz pe ar vamm, o luskellât ar c'hrouadurig en e gavel, ne vezont morse nec'het evit kaout en o spered soniou kaer desket ganto p'edont yaouankoc'h; — Ar verc'h pe ar vatez, o c'horô ar zaout diouz ar pardaez, a gan laouen ha seder evel an eostig-noz, hag o bizied, en eur zacha war ar bronnou, a ya, pe dearoc'h, pe c'houstatoc'h, hervez muzul ar ganaouenn; — diouz e du, ar paotr yaouank a-c'haoliad war e gazeg koz pa gas al loened war ar peuri pe c'hoaz sounn en e zav ebars ar c'harr pa ya d'ar park da gerc'hat lann pe drevach, a gan leiz e gornailhenn, hag e notennou nerzus, kaset da bep lec'h war an avel ha digaset en dro gand an hekleo, a ra plijadur d'an holl ha d'ezan eunan. Mat eo kana, evit diskouez ha kreski laouenedigez ar galon.

Ha setu perak ar Breizad a gan gant levez, dreist holl pa vez eun eured, ha friko war lerc'h. O! neuze, pa vez laouenaet an den gand eun tamm lib-e-bao, pa vez souplae e gornailhenn gand eur geusteuenn pe

iritadenn gwelloc'h eget kustum, pa vez marteze hardisaet an den gand eur banne pe zaou a win-ruz pe wenn, (eur banne bihan, en tu all d'ar muzul, ne ra nemeur a zroug — ne c'hell nemet laouenat ar galon!) neuze pep Breizad a zo mall gantan rei da anaout e vouez ha distaga eur bomm kan. Eun dra vat a ra evel-se, rak e youl eo plijout d'an dud nevez ha netra ken. Netra ne c'hellfe beza gwelloc'h, ma vije neuze miret atao lezennou an onestiz. Netra gwelloc'h, ma ve bep tro ar ganaouenn, nann eur c'hoz hini, nann unan vil, nann eul lastez galleg-saout, met unan vrap, unan gaer, unan vrezonek, gant c'houez vat an onestiz, saour hor yez, blaz hor bro.

Eun amzer a zo bet, e Breiz-Izel, da zeiz eun eured, koulz war an hentchou pe war ar blasenn epad an troioù-pourmen hag an dansou, ha koulz dindan an telt pe e sal ar friko epad ar prejou, ne veze klevet nemet kanaouennou brezonek, kanaouennou yac'h. Soniou laouen, soniou dudius, soniou dereat e pep giz, eur blijadur oa o c'hlevet, eul levez, o c'hana. An holl, koz ha yaouank, a zelaoue anezô gand evez, a gompren pep poz, a dape, ker buhan ha tra, an ton hag ar gerioù; ha neuze, evid an diskan, ar c'hoziad a veske e vouez gand hini ar bugel, hag an holl koulz lavaret a gane a unan, nemet marteze eur mezvier bennak raouliet gantan e vouez, pe eur c'hraoc'h koz dizant, pe c'hoaz eur penn tenval bennak rak e pep lec'h e vez kavet tud eus ar seurt man, douget atao d'an dristidigez hag aon d'ezo bepred o kemeret perz e levez ar re all. Soniou brezonek, soniou dinoaz! ma lakea ar re-ze awechou buhanoc'h tro en dans, rouez oa koulskoude an dud, rouez ar bersoned o-unan, a gave eun dra bennak da damall d'ezo, da lavaret en o eneb. Epad pell amzer, hor c'hanaouennou brezonek a reas dudi hor frikoioù; met marteze biskoaz ne oe warno kemend a brez, biskoaz n'o devoe kemend a vrud hag a fret, eget er bloaveziou diweza araog ar brezel. Kavet e veze neuze e pep parrez, aman pe ahont, eur strollad tud yaouank, glan o ene, dispont o c'halon, flour o mouez, ha feal d'o brezonek, hag ar re-ze ne c'houlennent ket gwell eget kloza he wech o genou d'ar re ne ouient nemet soniou gallek, d'ar re ne zislonkent nemet soniou fall, hudur ha brein puf awechou, amzere da vihana hag hanter-c'holoet alies, a zianveaz bro ha divreton atao.

Siouaz! tremenet eo, 'm eus aon, an amzer-ze! Hirio, mar dafen d'eur friko, el leac'h chom evel gwechall e mesk ar re yaouank da danva goude ar pred plijadur gwirion ar c'hanaouennou, e rankfen buan ha buan tec'het a-bell, gand aon da veza bouzaret gand ar soniou divalo a lakfe ac'hanon da ruzia gand ar vez, da heugi gand an donjer. Ha na gredit ket e vefen-me eus

gouenn an dud-se a dremen o amzer hirio o veuli heb ehan an amzer a wechall-goz! Nann! karet a rafen hepken gwelet va c'henvroiz o sevel a nevez war o zroid, o viret gant doujans ar brezoneg, oc'h ober enor d'o yez hag evelse o chom aketusoc'h war hent an onestiz. Ha! ma vijen bet yaouankoc'h, gant pebez kalon em hije distaget er frikoïou hommou brezonek, gant pebez nerz em bije, ouz ret, youc'het, betek blejal kanaouennou brezonek.

Paotred yaouank, plac'hed yaouank, c'houi hag a zo e tro d'hen ober hirio, dre m'ho peus war eun dro spered kaer, mouez flour hag hardiztegez, — c'houi hag ho peus c'hoant da jom tûd vertuzus, el lec'h kailhara ho muzellou ha saotri ho kalon gant soniou dizonest, — c'houi hag ho peus youl da zifenn ho kwirioù, re ho yez ha re ho relijion en hevelep amzer, o c'houzout penaoz

« Gand ar brezoneg eus ar vro
» Feiz hag onestiz a yelo », —

stagit holl, hep dale na marc'hata, kerkent ha ma tigor, a-nevez, amzer an eurejou, stagit, heb aon na mez, da gana soniou brezonek. Heuilhet e vezoc'h gand ar yaouankizou all! meulet e vezoc'h gand ar re goz f Hag ar veleien o-unan ne c'hellint mui kounnari a eneb ar c'hanaouennou-eured, deuet a zianveaz bro da hada breinadurez e kalon ar Vretoned.

Hiviziken, n'eo ket danvez da gana a c'helfe ober diouer d'eoc'h: « Feiz ha Breiz » en deuz graet moulla daou leor hag ez eus enno da zibab kanaouennou bale, soniou dans, farserez, rimadellou hag all. Piou a stago da genta d'al labour? Pe barrez a welo da genta o tifoupa eus he maeziou eur strollad kanerien seder ha dispont, a raio brezel d'ar soniou gallek hag a deuo da veza er frikoïou rouaned ar c'han brezonek?...

Kanomp! Kanomp e brezoneg!

Eul Leoad.

Lennit 'ta!

Etre an Iliz-veur ha tour Kreisker, er ru Vraz, e **KASTEL-PAOL**, el lec'h m'edo betek hen ar *C'hrédit Nantais*, e kavoc'h, adalek ar bloaz nevez-man:

TI EMGLEO SANT ILDUT

dalc'hét gant Louis **DISSES**.

It eno da brena kement leor brezonek ho po ezom. Digemer mat evit ar Vretoned a bep bro!

EVID AR VICHER

Eur Syndikat nevez

Peb unan a glask e vad. Gant m'her grayo hervez reolenn al lealded, n'eus netra da lavaret en e eneb.

Diazeza ar Vicher war lezenn al lealded hag ar garantez kristen a zo ivez eur poellad hag a zo dleet her meuli aman; rak kement ober a denno da greski pinvidigez hag eürusted al lodenn vrasa eus bugale Breiz, ne c'hell ket lezel dizeblant kalon eur gwir Vreizad.

Daou vloaz a vezo bremaik, Paotred Goulc'han a zavas eun asurans a eneb ar c'hollou chatal hag a ya dres en dro goude beza studiet a-gevred en o dalc'hou lezenn, taloudegez ha stumm ar syndikajou, e stagehont, edoug ar miz tremenet, da lakat en he zav eun emgleo nevez evit harpa labourerien douar ar barrez.

Deiz gouel Itron Varia viz kerzu, hor mignon ker, Louis an Dissès, rener Syndikat Kastel-Paol, a deuas, a-beurz Unvaniez-veur Landernê, da ober eur gaozeadenn d'eur strolladig brao a c'hwazed eus a C'houlc'han bodet en o zi-kêr. Diskouez a reas ar vad a ra eur Syndikat d'ar goueriaded, n'eo ket hebken en eur bourchas evito benvioù, had, ha temz a zanvez hag a varc'had mat, met dreist holl en eur startaat etrezo an unvaniez hag en eur greski nerz ar Vicher.

Saïk Bodennec, G. Buors, J. Ollivier hag E. Pronost a beurzispiegas war e lerc'h ar pez a c'hoantea an arvesterien gouzout diwar-benn reolennou ar Syndikat, priz ar varc'hadourez, ar gwella doare d'he c'haout ha d'he ingala hervez ar goulennoù.

Ar Syndikat nevez savet en deus lakeât en e benn hor mignoned euz Emgleo Paotred Goulc'han hanvet amañ:

<i>Rener :</i>	Goulven BUORS.
<i>Eil-Rener :</i>	Joseph OLLIVIER.
<i>Temsorier :</i>	Joseph MELLOUET.
<i>Grefcher :</i>	Eugène PRONOST.
<i>Kuzulierien :</i>	Jean-Marie QUÉRÉ.
	Jean ABOLVIER.
	Jean BIHAN-POUDEC.
	François LE ROUX.

KELEIER AR MIZ

LIZER DA RENERIEN AR C'HELO'HOU-STUDI

An A. Duparc Eskob Kemper ha Leon a zo o-paouez kas d'ar veleien a gemer preder, er parrezioù, gand ar Yaouankiz, al lizer-man a raio plijadur, hep mar ebet, d'hor mignoned hag a ziskouezo d'ezo splann an hent o deus da heuilh ma fell d'ezo labourat, a-zevri, evid o Bro :

Chers Messieurs, vous avez conduit de nombreux jeunes gens au Congrès de Landerneau, et j'ai lu avec plaisir le compte rendu des séances où ont été traitées devant eux des questions si importantes.

L'heure est venue d'en appliquer les conclusions, et je viens vous recommander d'abord les Cercles d'études, qui doivent être les inspirateurs de nos œuvres, parce qu'ils sont destinés à éclairer tous ceux qui en font partie ou qui s'y dévouent.

J'ai pris connaissance du programme qui leur est proposé. Je l'approuve complètement.

Ne vous effarouchez pas de la forme un peu haute sous laquelle il se présente. Ni dans sa partie religieuse ni dans sa partie sociale il n'est au-dessus de la portée moyenne des intelligences. Les plans analytiques qui vous en sont donnés, et que vous pourrez vous procurer pour chacun des sujets prévus, vous faciliteront grandement le travail. Si même le programme vous paraissait trop vaste, on vous permettrait de le réduire. Rappelez-vous d'ailleurs que vous avez affaire à des jeunes gens dont la foi est vive et qui comprennent déjà la nécessité des œuvres sociales. L'éducation supérieure qu'ils se donneront peu à peu sous votre direction les rendra capables de mieux servir l'Eglise et la France.

Un concours sera organisé, chaque année, pour permettre à divers Cercles d'études de montrer qu'ils connaissent et qu'ils comprennent les principes catholiques et leurs applications. Je souhaite vivement que tous vos adhérents prennent part à ce concours.

Je me rends bien compte que vous ne pourrez attirer à ces Cercles d'études qu'un noyau restreint de jeunes, choisis parmi ceux qui sont les plus âgés et qui ont l'esprit le plus ouvert. Mais vous pourriez, une ou deux fois par an, joindre à eux les membres les plus sérieux de vos groupements, pour les faire profiter des conclusions acquises sur un point de doctrine ou de pratique. Ce serait

profit pour le Cercle, qui prendrait ainsi conscience des résultats obtenus, et pour les amis, qui constaterraient le caractère utile des études du Cercle.

J'aimerais bien vous aborder parfois, dans ces réunions plus nombreuses, après le sujet principal, quelque question intéressant la Bretagne, afin d'apprendre à votre jeunesse à mieux connaître sa petite Patrie, à mieux défendre sa personnalité morale, sa foi, sa langue, ses usages, et à se grouper pour lui obtenir des conditions plus libres de vie régionale, de vie intellectuelle, morale et économique, — tout en demeurant étroitement unie à la grande Patrie, à laquelle des deuils, des joies, des gloires, des intérêts semblables nous attachent indissolublement, malgré nos légitimes griefs du temps passé. Mais je vous demande de détourner nettement vos groupes de ce mouvement séparatiste breton, que des esprits peu réfléchis tentent de lancer, comme si nos soldats mourants avaient distingué entre la Bretagne et la France.

On a dit que l'indépendance politique serait le seul moyen de sauver le catholicisme en Bretagne. C'est par là piété, l'étude, l'action, que la religion sera sauvée dans notre province comme dans les autres, si les Bretons savent vivre leur vie chrétienne et s'entendre pour revendiquer leurs droits.

Je vous engage à conseiller fortement à vos jeunes gens d'entrer dans les sociétés de tempérance. La tempérance trempe les caractères, sauvegarde les habitudes religieuses, garde les familles plus unies, et favorise l'épargne.

Je n'ai pas besoin de vous recommander longuement de leur inculquer la fidélité aux offices paroissiaux, de leur procurer des retraites fermées. Ne permettez jamais qu'ils sacrifient la piété au plaisir: ils sauront comprendre que les matches doivent être interdits les jours de grande fête.

Je sens tout le prix du zèle que vous apportez à nos œuvres, et je sais qu'elles sont pour vous un fardeau écrasant. C'est pourquoi je serai très reconnaissant à tous les catholiques qui voudront bien vous venir en aide, soit en payant de leur personne, soit en vous fournissant des ressources.

Veuillez agréer, chers Messieurs, l'assurance de mes sentiments affectueux et dévoués en Notre-Seigneur.

† ADOLPHE,
Evêque de Quimper et de Léon.

BRETONED AN NAONED

E « Semaine religieuse » Eskopti Naoned e Iennemp, d'ar 8 a viz-kerzu diveza, ar c'helou mat man:

V. — DIVINADENNOU MIZ GENVER

I. — Daou o sturia,
Daou o rulia,
Unan en trec'h, eun all en traon,
Hag eun all oc'h ober bimbaon.
20 p. ar r. Digaset gant A. Kergoat, Sizun.

II. — Rus p'her planter,
Glas p'hen tenner,
Glandour,
en dour,
Kaer dirag peb aotrou
Kamarad d'an Ankou.
20 p. ar r. Digaset gant Lennerez F. h. B. St Divy.

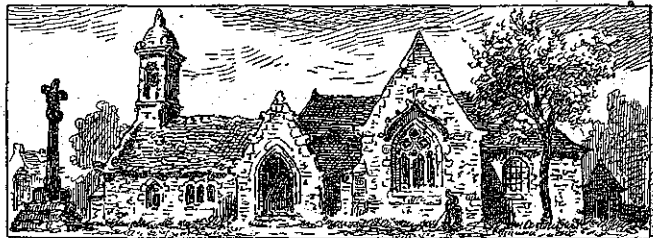
III. — Lavaret e vez oun gwenn
Ha goulskoude oun melen.
20 p. ar r. Digaset gant R. Eozennou, Guitalmeze.

IV. — Eul linsel wenn,
a c'holofe Paris ac'hanen,
ha ne c'holofe ket eur feunteun.
20 p. ar r. Digaset gant Jos. Milin, Milizac.

V. — Gant an 9 niveren genta grit ar 1 2 3
memez taolenn, en eun hevelep 4 5 6
doare, ma kafot ar gont 15, en eur 7 8 9
niveri a zehou da gleiz, eus an nec'h d'an traon,
a groaz, eus an oll penn d'egile.

20 p. ar r. Digaset gant Kelc'h-Studi Sant-Arzel, Guitalmezé.

Digas ar responchou hag an divinadennoù nevez a gavfet, a-benn ar 25 eus ar miz da: M. le Directeur du « Feiz ha Breiz », Plouguerneau (Finistère).

1
6
8
3
5
7
2
4
9

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELLAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
— ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Bruged* de r^egleo Sant Ildut
L. LE DISSES,
Saint-Pol-de-Léon, Grand'Rue
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Eur brezegenn gant Bossuet. — Ar geraoùez, J. U. — Essai sur la Question bretonne, Y. LE MOAL. — Klemm ar paour, J. L'HELGOUACH. — Bleuniou Breiz J. U. — Maner Kersaliou, G. S. — Boutou Ier Yvonik, C. C. C. — Karantez da genta. — Laouig ar Penker, LAN AR BUNEL. — Kelc'ier ar miz. — Divinadennoù, PER HA PAOL.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ C'HOUEVRER

- 2 a viz C'houevrer. — I. V. ar Chandeleur. Gouel devoision. An oñs, p. 650.
- 3 a viz C'houevrer. — IVe sul goude ar Rouaned, p. 248.
- 10 a viz C'houevrer. — V^e sul goude ar Rouaned, p. 251.
- 17 a viz C'houevrer. — Sul ar Septuagesima, p. 257.
- 24 a viz C'houevrer. — Sul ar Sexagesima, p. 262.

Eur brezegenn gant Bossuet

WAR GOUEL NEDELEG

KENTAN LODENN

Vit ma teuc'h da entent fréz eus a belec'h omp bet tennet gant Mab Doue, e pedan ac'hanoc'h da deurel evez ouz an dra-man: en eur gemer an natur den, e ro d'eomp frankiz da dostat ouz Doue, frankiz ha n'hon doa ken abaoe ar pec'hed. Eno eman diazez ar relijion gristen, d'eoc'h da gompren ha d'in-me da lakat sklér dirak ho faoulagad. Tólit eta evez, kristenien, ouz piou e oamp bet laket henvel gant ar pec'hed: ouz tud hag o doa aon ouz kement a zell ouz Doue; abaoe ma oa kouezet warnomp malloz Doue, ne gredemp ket ken tostet gant fizians ouz ar Veurded dispar-ze; kaeroc'h zo, kement a oa dreist natur a lake spouron en hor gwazied. Ar Skritur Sakr a ginnig d'eomp var ze testeniou a-leiz. Ar bobl 'barz ar gouelec'h na fiz ket mont betek Doue, gant aon da vervel. Kerent Samson a lavar: « Mervel a rankomp pegwir hon deus gwelet Doue. » Jacob, goude e weledigez vurzudus, a estlamme spou-ronnet: « Na spontus eo al lec'h-man! Aman eman ti Doue! » — « Gwaz a ze d'in, eme ar profed Izai, pa 'm eus gwelet Doue an armeou. » Dre holl e kaver ar seurt-skoueriu. Peseurt gwall- eur nevez eo hounnez hag a laka da grenan eur profed ken brás? Peseurt droug a zo o welet Doue? Ha peseurt talvoudegez o deus an holl desteniou-ze, ha ken lies all a hini a lennomp er Skri- tur? Holl e roont d'eomp da anaout ar spont a grog en holl dud, pa 'n em gavont dirak Doue, abaoe m'eo deuf ar pec'hed war an douar.

Pa glaskan an abeg d'eun dra ker souezus ha pa e'houlenan ouzin va-unan: Perak e kren an dud dirak Doue? e leu em spered diou respont hag a-roio d'eoc'h kalz a sklérjenn war vister an devez-man. Da gentan, Doue 'zo pell diouzomp; d'an eil, kasoni en deus ouzomp. Pouezomp war gement-man.

N'eus muzul etet da e'hellout rei da entent pegeit a zo etre Doue ha ni; e Veurded dispar a lak etrean ha ni eun disparli dreist muzul; ar pec'hed ivez a ra d'e justis 'n em zével eneb d'eomp; setu m'omp douget da spontan dirazan, war zigarez m'eo ker skodus e c'hloar, ha war zigarez m'eo ken gourdrouzus e zellou. Ah! gwleat a ran dirazon eun dra re vras, re dreist d'am spered; an enkrez a grog ennon; menel a ran sabatuet; n'oun ket evit lostat. Ah! gwelet a ran prest da dizout

ac'hanon buanegez an Aotrou; e c'hourdrouzou a ra d'in krenan; n'oun ket evit sevel va sellou war e Veur- ded kounaret ouzin; mar tostaan, ez on kollet. Setu aze an diou enkrez: an hini gentan, enkrez an den abafet dirak Meurded an Holl-C'halloudek; an eil, enkrez ar pec'her dirak gourdrouzou e justis. Setu peñak Mab Doue a ra daou dra: kristenien, tólit evez, setu aman ar mister. En eur wiskan hon natur, da gentan e c'hólo ar c'hloar hag e lamm an enkrez hon doa dirazi; d'an eil, e tiskouez e kar ac'hanomp, p'e gwir e fell d'ezan be- za henvel ouzomp, hag e ra level ar gourdrouzou. Setu eno penn-da-benn mister an dervez-man; setu eno ar pez am oa prometét disklérian d'eoc'h. Gwelet a rit dre bebez burzud a drugarez Mab an Tad eternal a ro d'eomp frankiz da dostat ouz Doue hag a lak en he flom hon natur kouezet. An holl draou-ze, avat, a dalv e vefe prederiet warno: na dremenomp ket ker skanv-ze ebio d'ezó; greomp diouz o lakat da baran splannoc'h en eur zisplegan anezo frankoc'h.

Da gentan, kristenien, es awalc'h eo d'eomp kom- pren eman Doue dreist-muzul pell diouzomp; rak muic'h a zisparli n'eus ket eget n'ez eus etre ar roue- lez hag ar sklavaj, an holl-c'halloud hag ar wanded ar vrasa, ar heurbadelez hepred difinv (digeflusk) hag hor buhez leun a c'henchamanchou. En eur ger krenn, pep tra en Doue a bella anezan diouzomp, nemet eun dra, koulskoude, e vadelez. E veurded a zav anezan dreist d'eomp; e vadelez e dosta hag a lak anezan war hed gwel d'an den; an dra-ze 'zo merket anat 'barz ar Skri- tur Zakr: « It da guzat, eme ar profed Izai; diskennit- doun en douar; 'n em daolit er c'haoiou tenvala; **Ingre- dere in petram et absconder in fossa humo.** Ha perak? It da guzat, emezan adarre, a-zirak dremm frommus an Otrou Doue, a-zirak gloar e Veurded; **A facie timoris Domini et a gloria majestatis ejus.** Gwelit 'vel ma pella e vrasder anezan diouz an dud. « An drugarez, er c'hontrol, dont a ra d'hon diarbenn », eme David: **Veniat super nos misericordia tua.** N'eo ket hepken e teu d'hon diarbenn, « hon heuilh a ra »: **Misericordia tua subsequatur me.** N'eo ket awalc'h e heuilh ac'hanomp, « hor grounna a ra »: **Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit;** Betek n'ez eus netra muic'h gwir eget an dra-man; kement eman pell diouzomp an Doue bras, kement all eman tost d'eomp an Doue mat.

Met abenn ma tostafe ouzomp eun dra zo red, ma vefemp dibec'hed. Ha ni 'zo 'n em roet d'ar pec'hed, kerkent en em denn; ha gwelit neuze petra 'n em gav: ar vadelez o vezan 'n em dennet kuit, ne welan ket ar pez am zоста ouz Doue; ne welan ket nemet ar pez am fella dioutan; an enkrez hag ar spont a grog ennon ha ne ouezan ken dre be du tostet. Evel eun den a renk

dister hag en devoa darempred e lez ar roue dre zorn eun den galloudus; pa gomze, e veze chilaouet; dor zigor a gave bepred. En eun taol, an hini a roc skoazell d'ezan a lamm e zorn; setu n'eo ket ken anavezet; an holl dorjou a zo klozet outan; eus an holl grasou mat en deus bet, eur c'houlz a zo, ne chom ken gantan nemet an dristidigez da vezan bet harluet keit. Evelse eo bet digouezet gant an den. Keit ma chomas glan e ene, Doue a gomze outan hag hen a gomze ouz Doue 'vel eur mignon gant e vignon. Dre benôs 'ta e tостаe an den, pegwir an disparti etre Doue hag hen a zo divent? Ah! dre ma tiskenne ar vadelez betek ennan, hag ar vadelez a ziskoueze d'ezan an hent da vont beteg derezou an trôn. Ar vadelez-ze o vezan bet anwazet, a dec'h; petra rei ha pelec'h ez aio? Ne wel ken ar pez a roe tu d'ezan da dostat; an den eus a bell, a wel eur sklêrijenn hag a zrell e zaoulagad hag eur c'hloar hag a lak anezan seizes. Madélez, pelec'h emae'h? Madélez petra oc'h deut da vezan? Ah! é bec'hed en deus he féllaet. E zell en em goll en ec'honder divent a zant etrezan ha Doué, ha sounnet gant ar spont o welet an uhelder-ze divuzul, e kred d'ezan e vezo kollet; mar tosta, hag e vezo brevet, hen ken diste, gant pouez ar c'hloar dispar-ze. Heman eo kenta abeg hon deus da chom hep tostat ouz Doue: e veurded hag e c'hloar. Setu perak ar filozofed koz, 'vel ma lavar S. Aogustin, a verke penôs n'hall bezan darempred ebet etre Doue hag an den, ha n'helle ket hor goulennou sevel betek ennan. N'on ket souezet, kristenien, n'on tamm souezet o deus ar filozofed kollet pep fizians da c'heilout tostat ouz Doue: n'o deus ket eur Zalver hag o galv; n'o deus ket eur Jezus da zigeri d'ezo. Ne welont nemet ar c'hloar hag a zall anezo; setu m'en em dennont kuit en eur grenn.

(Da heuill).

AR GERAOUEZ

(Kendalc'h)

Penos e vo fin d'ar geraouez? Dics eo gouzout. Met, n'eo ket en eun dervez nag en eur bloaz e welimp priz an traou o tiskenn. Kement-se ne c'hell dont nemet a nebeudou. Pa vo reizet ar peoc'h e gwirionez dre ar bed, pa labouro an holl vroioù, pa vo labourer war ar meaz hag er c'herioù, pa ehano an dud d'ober dispignou foll, neuze e teuy ar geraouez bemdez da vihanat, hag abenn eun nebeut bloaveziou e vo kompezet an traou.

An arc'hant-paper. Ar c'houarnamant n'eo ket dida-mall, rak lezel a ra re a arc'hant paper, a villeji-bank da redet dre ar vro. Ne c'houezer ket pet miliard a zo breman anezo. Bez ez eus tud koz o deus leun o arme-liou. « Em zi-me, a lavare eur wech eur vaouez eus ar Finister, ez eus bilheji a-walc'h evit poazat eur podad rutabaga. » Petra dalv ar paper-ze? Eun draig bennak, met ne dalvezont ket kement hag ar peziou aour hag arc'hant a veze gwechall gand an dud. Ne dalvezont ket kement hag ar bilheji-bank a oa araog ar brezel, rak araog ar brezel n'ez oa anezo nemet eun nebeut hep-ken hag e c'hellec'h treki anezo ouz aour hag arc'hant. Hirio e c'hellec'h goulenn aour hag arc'hant evid ho pilheji-bank: met lezet e vijec'h da c'houlenn, hag aour ne vije ket roet d'eoc'h. Ar bilheji-bank hirio n'o deus ken talvoudegez nemet ar fizians hon eus ez aio mat an traou e Frans, e chomo ar peoc'h, an urz er vro, e kendalc'ho an dud da labourat. Met seulvuioec'h a vilheji a vo lakeat da redet, seul nebeutoc'h e talvezint. An holl a c'hoar petra zo c'hoarvezet en Allemagn: gand eur milioun, gand eur miliard, ne c'heller ket kaout eur pred-boued.

Hor c'houarnamant a rafe mat eta ehana da ginnig bilheji-bank a verniou d'an dud, ehana da c'houlenn arc'hant, ehana da greski dle ar vro, rak an dle-ze a zo eur bec'h pounner war diskoaz an dud. Sonjit 'ta : 300 miliard a zle!

Ar bilheji o deus e Frans an dalvoudegez merket varno. Eur bilhed a gant lur a dalv kant lur, nemet ho peus breman peder pe bemp gwech nebeutoc'h a varc'hadourez evit kant lur eget n'ho poa araog ar brezel.

Eur bilhed a gant lur a dalv kant lur e Frans. Met er Spagn ne dalvez ket ouspenn hanter kant lur, er Suis e talv nebeutoc'h c'hoaz; e Bro-Zaoz hag en Amerik ne dalvezas pell amzer nemet vandro tregont lur, ha diskenn a ra bemdez. Perak an dra-ze?

Dreist-holl o veza ma z' eus re a vilheji; ma ve ne-beutoc'h, o dije muioc'h a dalvoudegez. Perak c'hoaz? O veza m'omp bet gwall-vec'hiet gand ar brezel, m'hon eus kalz dispignou d'ober evit kempenn an departa-manchou dismantret, ha ma n'omp ket paet gand an Allemagn; abalamour da gement-se hon dle a zo bras-hag hor gounidegez re vihan c'hoaz.

Ma vije eun hevelep mouniz etre an holl broiou, aour-pe eun dra all, e vije esoc'h, a zonz hiniennou, prena ha gwerza. Setu eur vare'hadourez prizet dek mil lur. Paea a rafec'h an dek mil lur en aour ha fin d'an abaden, met n'eus ket a-woale'h a aour evid ober kemm-werz, n'eus ket an deket nag ar c'hantvet marteze eus ar pez a vije ezomm. Ma vije re, an aour a gollfe eus e dalvoudegez. Hag ouspenn-ze, an aour a zo re bounner. Ma vije da baea meur a vilion en aour, e vije eur gwall vern. Eun tamm mat eo esoc'h paea gant paper, gant bilheji.

Hag e c'hoarvez kement-man. Ar broiou a zo krenv, pinvidik, pe o deus brud da veza krenv, pinvidik, a zo muioc'h a fizians enno, hag o mouniz en deus muioc'h a dalvoudegez. Evêlse breman ni a zo gwasket gant Bro-Zaoz hag an Amerik. Ar glaou, ar petrol hag an traou all a brenomp eno a goust d'eomp kalz keroc'h eget gwechall, rak hor mouniz a zo prizet izel er broiou-ze.

Dle ar vro. Araog ar brezel die ar Frans a oa pounner. Hirio eo pounneroc'h c'hoaz, ha n'eo ket souezus. Kement a zispignou a zo bet epad ar brezel hag abaoe, dispignou a die, hervez an emgleo a beoc'h, beza paet gand an Allemagn, met n'int ket bet paet c'hoaz, kement a zispignou a zo o sevel ar c'heriou, an tiez dismantret, o paea evid intanvezed hag emzivadad ar brezel, ma z'eus poan o kaout arc'hant a-walc'h bep bloaz.

Kresket eo bet o fae d'ar re a zo e karg dindan ar c'houarnamant, hag a zo ouspenn seiz kant mil anezo. Ouspenn-ze, ouspenn o fae, an darn vrasa anezo o deus abalamour d'ar geraouez, seiz kant ugent lur muioc'h bep bloaz. Hag emaint o c'houlenn kresk bemdez. Penos e pado ar c'houarnamant?

Eus eur zac'h eo dies tennan
Pa ne laker netra ennan.

Abeñn ar fin, kaer en deus beza doun, eman goullondoret.

Ma ro ar c'houarnamant uheloc'h pae d'ar re a zo er c'hargou, e ranko goulenn muioc'h digand al labourerien-douar, digand ar re a ra kemwerz. Ar re-man, skler eo, a ranko gwerza keroc'h o zraou, ha ne votamm ebet esoc'h beva. An dud er c'hargou a c'houlenno-

kresk adarre. Met priz ar vare'hadourez a gresko ive, hag ato e vo evelse. Ar c'hoari-ze a zo eur c'hoari fall.

Petra d'ober? An holl a dle poania, labourat gwella ma c'hellint da adsevel ar Frans.

Eur vro a zo dem-henvel ouz eun tiegez. Eun tiegez a vez krenv ha start en e zav, pa labour an holl a galon vat, pa vez gounezet muioc'h eget a vez dispignet, pa c'heller espern eun dra bennak bep bloaz. Met, ma ne vez gret ennan nemet dispign, ma z'eo gwelloc'h an dud da zebri, da eva, da c'hoari, da gousket eget da labourat, e kouezo buan war e benn.

Evêlse e c'hoarvez gand ar broiou. Ma laka tud Frans en o spered eo pounner o dle, o deus ezomm da labourat kalz, da espern o arc'hant elec'h ober dispignou foll, ec'h en em zavo ar vro ha buan c'hoaz. Met, ma tiskouezer diegi o kregi el labour, ma ne glasker nemet prejou mat, dilhad brao, c'hoariou a bep seurt, sinema ha traou all, ma filez an dud an douar evit mont d'ar c'heriou, ma ne esperner netra, penos e teuo ar vro da veza pinvidik adarre? Ma n'ez eus nemet tud o c'houlenn arc'hant digand ar c'houarnamant, ha den ebet o rei d'ezi, penos e c'hello paea he dle, paea an dud a zo er c'hargou?

En eun tiegez reizet mat, pa c'heller ober al labour gant tri pe bevar mevel, ne vez ket kemeret nao ha dek. Evêlse ivez ar c'houarnamant a dlefe, e lec'h kreski bemdez niver he mevelien, gwelet ha n'ez eus ket re anezo. Ha ma vije tolet evez mat, e vije gelliet ober gant kalz nebeutoc'h. P'e gwir e ro d'ezo pae bras, ra vezint lakeet da labourat, da c'hounit o arc'hant. Ar c'houarnamant a c'hellfe, o vihanat niver he mevelien, espern marteze eur milliard bep bloaz. Gand ar milliard-ze e c'hellfe paea bep bloaz eul lodenn eus he dle hag en em zizamma a-nebeudou, rak ne c'hello ket padout gand eur bec'h dle ken pounner.

Evel a weler, an holl a dle poania, a-unan ha gwella ma c'hellint. Ar c'houarnamant he deus deveriou striz evel m'hon eus diskouezet. An dud o deus ivez. An holl a dle labourat, an holl a dle klask mad ar vro. An holl a dle reizha mat o buhez, dilezel an dispignou foll, espern o arc'hant, beza onest.

Priz an traou a ziskennfe ma ne vije ket kement a dud o toler arc'hant pe baper er mez eus o zi dre ar prenestr, o lakat n'eus forz peseurd priz er vare'hadourez, war zigarez m'int pinvidik.

Evel ma lavaremp er penn kenta, lezenn ar geraouez eo hou-man dreist pep tra: pa vez goulenn da eun dra, e teu ato da gerat. Eur vare'hadourez n'eo ket goulennet a goll euz he friz.

Ar re eta, war zigarez m'int pinvidik, a laka n'eus forz pegement en eur vare'hadourez bennak, a lakaio priz an traou da greski hag a ra droug d'ar re baour, hep her gouzout marteze.

Ar re ne labouront ket, a ra gaou ouz ar re all ivez. Ar re a zo e karg gand ar c'houarnamant ha ne vije ket ezomm anezo, ne reont bemdez, nemet tomma eur gador bennak en eur bureo, ar re a zo er parkeier pe en uzinou ha ne reont ket an hanter eus al labour a c'hellfent, ar re-ze holl a zo da damall d'ezo ar ge-raouez.

N'eo ket a-walc'h, evit lakat an traou da ziskenn, en em glemm eus ar re-man, eus ar re-ze, lavaret: « Al labourerien-douar o deus re a c'hounid. »

Ma z'eo ken brao doare al labourerien-douar, perak e weler kement a dud o filezel an douar evit mont d'ar c'heriou? An dro ziveza m'eo bet niveret an dud e Frans, ez eus bet kavet muioc'h er c'heriou eget war ar meaz. Ha gwechall, breman ez eus tri-ugent vloaz, ez oa eun drederenn hepken eus an dud er c'heriou.

Sully, ministr bras ar roue Henri IV, a lavare: « An douar labourer mat hag ar prajeier eo a vag ar Frans. »

Kement-se a zo gwir hirio evel gwechall. Douar Frans labourer mat a c'hellfe, n'eo ket hepken maga holl dud ar vro, met c'hoaz kalz tud all ha rey evelse peadra d'ober kemm-werz ha da zigas arc'hant er vro.

Ouspenn al labour-douar, an traou all a rank mont endro ivez: ar govellou bras, an ijinerez, ar c'hemm-werz.

Ya, labourat gwella ma c'heller, gounit muioc'h eget na zispigner, karet espern, prena hepken ar pez a zo ret, dilezel an holl dispignou diskiant: evelse eo e vo peadra da vev. An traou a jomo ker c'hoaz, da lavaret eo, o friz a jomo uhel. Met, ma vez peadra da brena ar pez a zo ezomm, ne vo ket dies beva.

(Da genderc'hel).

J. U.

Essai sur la Question bretonne

II

— L'association de la foi et de la Bretagne, que vous préconisez, n'a-t-elle pas le caractère d'une simple juxtaposition purement arbitraire ?

— Non; elle a de profondes raisons d'être.

— Comment l'entendez-vous ?

— Les éléments essentiels de la nationalité sont: la **race**, la **langue**, l'**histoire**, la **géographie**, la **religion** (1). En négliger un seul, c'est porter atteinte à l'intégrité du patrimoine national; d'où l'on voit que l'alliance de la foi et des éléments naturels qui constituent la nationalité n'a rien d'arbitraire. Elle possède même un caractère de nécessité, à telle fin que l'on peut dire, en fait et en droit, qu'il n'est pas de nation bretonne sans la religion catholique, ni de mouvement **national** breton sans le catholicisme.

— Quelle est, au point de vue religieux, la doctrine officielle du mouvement breton ?

— Officiellement, le mouvement breton a, jusqu'à présent, ignoré la religion; il a inscrit dans son programme la neutralité.

— A quoi faut-il attribuer cette attitude ?

— A l'ignorance religieuse et à l'incrédulité; — au libéralisme; — au malentendu.

a) A l'ignorance religieuse et à l'incrédulité.

— En Bretagne, comme partout ailleurs, l'ignorance religieuse et l'incrédulité **ont fait des victimes**. Nombre de Bretons, très dévoués à la cause bretonne, estiment, souvent, de bonne foi, que ce serait la trahir, que de l'associer à celle de la religion.

b) **Au libéralisme**. — D'autres, en plus grand nombre, considèrent que la religion est « affaire purement privée » et que, sur le terrain social la question bretonne et la question religieuse ne doivent rien avoir de commun, se doivent même d'être séparées par des cloisons étanches.

c) **Le malentendu**. — D'autres encore sont portés à croire que l'alliance de la Foi et de la Bretagne entraînerait fatalement la confiscation, par le clergé, du mouvement breton, au seul bénéfice de la religion.

(1) Cf. **Lettres**, Janvier 1923. **Enquête sur le nationalisme**. Réponse de Mgr Jullien, évêque d'Arras.

— Cette dernière opinion n'est-elle pas justifiée ?

— En aucune façon. Le mouvement breton est et doit être essentiellement **laïque**, agissant, — c'est de toute évidence, — en plein accord avec l'autorité religieuse, mais, en définitive, sous sa propre responsabilité.

— Quelle est donc, vis-à-vis de l'Eglise, la position normale du mouvement breton ?

— a) En tant que possédant un terrain propre, il doit affirmer sa personnalité et revendiquer son indépendance légitime; il n'est pas une œuvre soumise directement à l'autorité religieuse.

b) Mais il doit aussi, sous peine de renier l'un des éléments essentiels de la nationalité, s'inspirer de la religion catholique, se soumettre à sa hiérarchie et mettre ses directives à l'unisson de celles de l'autorité religieuse.

— Quelle est la meilleure explication du désarroi actuel en matière d'action bretonne ?

— En dehors du **parti-pris** aveugle et suranné de quelques Bretons de toute opinion et de toute croyance, c'est :

La méconnaissance de l'un ou l'autre des éléments qui constituent la nationalité bretonne.

Il est des Bretons généreusement dévoués à la culture de la langue, de l'histoire, qui sont indifférents ou hostiles à toute culture religieuse; — il est, par contre, des Bretons pénétrés de la nécessité d'une réforme religieuse et sociale, qui mettent en doute l'utilité même d'une renaissance spécifiquement bretonne.

L'ignorance, la méfiance, le malentendu sont causes de l'ostracisme que les uns font subir à la langue, les autres, à la religion.

— Quels sont les excès que le nationalisme breton catholique a le devoir d'éviter ?

— **L'hérésie**, qui ferait d'un élément de prospérité, la foi, un élément de décadence; — **le séparatisme**, qui porterait une main brutale et injuste sur une tradition nouée depuis 4 siècles entre la France et la Bretagne.

a) **L'hérésie** qui consisterait :

Soit à supprimer totalement l'élément religieux ;

Soit à le soumettre à l'élément race ;

Soit à « mêler à la religion une vague et fausse mystique romantique ou sentiments religieux et sentiments nationalistes seraient habilement **fondus** », n'est pas à redouter dans un milieu où la discipline catholique est mise au premier rang.

b) Quant au **séparatisme**, le seul dangereux est celui

qui, par la ruine des traditions et de la langue bretonnes, engendre un divorce irrémédiable **entre la Bretagne et ses propres enfants** et crée le déraciné, c'est-à-dire un être dévoyé que guettent toutes les misères morales et matérielles.

— Indiquez, par un exemple concret, quelle serait la manière de procéder du nationalisme breton catholique ?

— Il s'efforcera de donner à ses membres, dans toutes les manifestations de la vie sociale, une double direction harmonisée; par exemple, en matière d'enseignement, partisan, en tant que breton, de l'enseignement bilingue, il le serait, en tant que catholique, de la R. P. S. Son but serait toujours d'enlacer l'un à l'autre son idéal breton et son idéal religieux; les nationalistes bretons seraient, dans la défense des principes catholiques, les meilleurs auxiliaires du clergé.

Y. Le Moal.

KLEMM AR PAOUR

Yen eo an amzer, erc'h a ra,
Tuez ouz ar c'hlasker bara.

§ § §

Ea ho ti, dirag an tan ruz,
E c'hoarzit, laouenn hag euruz ;
Ha me, er meaz, e kreiz ar skorn,
A gren betek mel an askorn.

Bodet en daou du d'an oaled
Diouc'h krog ar riou oc'h diwallet ;
Da zerc'hel penn d'an avelion,
Me am eus eun dornad truilhou.

Ho treid a zo gwisket gant gloan,
Hag ho taouarn gant kroc'hen loan ;
Va daouarn a zo dizolo,
Ma zreid mailhuret gant kolo.

War ho taol c'houi, da heur ar pred,
An doal a zo leuniet bepred ;
Em zac'h e vez nebeud a dra,
Eur penn ounion, eun tam bara.

Chistr a Vreiz, warnan liou melen,
A evit holl euz ar volenn ;
Met evidoun me ne evan
Nemet dour red euz ar peurvan.

Dre an henchou bras pa gerzit,
Eur c'har ho toug d'al lec'h ez it ;
Dre ar maeziou hag a dreuz kër,
E kerzan war va divesker.

D'an noz, ozac'h, greg, bugale,
E kouskit sioul en ho kwele ;
Nag a wech, eet du gant ar spont,
E lojan dindan bolz ar pont.

Ma, chomit holl evel ez oc'h,
Ne zellan ket a dreuz ouzoc'h ;
Trochit hepken en ho tanvez
A-walc'h d'am maga eun dervez.

Roit d'in hervez ho peadra,
Roit ho kweneg, roit ho para,
D'oc'h o daou, da heur ho maro,
Dor striz an nenv a zigoro.

§ § §

Yen eo an amzer, erc'h a ra,
Tuez ouz ar c'hlasker bara.

J. L'HELGOUALCH,

O. M. I.

BLEUNIOU BREIZ

Hirio e lakomp pennadou eus prezegennoù an aotrou Yann Quere, ganet e Plouenan e 1824 ha maro persour e Kastellin er bloavez 1898. Hanvet eo bet « **Bossuet Breiz** », rak ma z'oa helavar e brezoneg evel m'oa gwechall Bossuet e galleg.

Eun kludi oa e glevet o prezeg, hag ar re e gleve a lavare: « Biskoaz beleg n'en deus komzet evel hennez. »

P'edo c'hoaz beleg yaouank, kure e Plouider, person Goulec'han, goude beza klevet anezan eur wech o prezeg, a lavaras d'ezan evelhen: « Te a vo mestr prezeger, pa gari. » — « Penaos, pa garin? » — « Ya, pa gari deski mat ar brezoneg. » — « Met, me a c'hoar brezoneg. » — « Nann, ne c'houzout ket, kred ac'hannan. Evid e zeski, selaou mat: p'en em gavi gant peorien, tud n'int ket bet er skoi, chom da gomz ganto, hag e klevi brezoneg yac'h. »

An aotrou Quere a zelaouas ar gentel, hag en em lakeas da studia, hag a nebeudou e lezas a gostez argeriou gallek a lakee er penn kenta stank en e vrezoneg.

Ar pezh a ziskouez ne c'heller ket gouzout mat euryez bennak hep poania d'he deski.

Ar penn kenta eus ar brezegenn gret e Folgoat d'an 8 a viz gwengolo 1896

Va c'henvroiz ker,

Setu hi a-hount ar japel a zo bet savet eur pempkant vloaz bennak a zo var bez an hini, epad e vuhez, a c'halved Salaün ar Foll.

Goude beza, vardro Lesneven, klasket, en hano Mari, e dammig bara pemdeziek, Salaün a zistroe aman dindan e wezenn.

Da ober e bred e soube e damm bara er feunteun ha goudeze, en eur ober meuleudi e Itroun, ar Werc'hez sakr, e c'hourveze war an douar noaz evit kemeret e-gouk, eur mean gantan dindan e benn.

Ar foll hervez ar bed a oa fur hervez Doue, rak m'en doa anavezet mat n'emaomp war an douar nemet evit gounit ar Baradoz.

Evel testeni eus e zantelez, eul lilienn gaer, war he deliou merket hano Mari e lizerennoù aour, a ziwanas var ar bernig douar a c'holoe e gorf maro.

Eun nebeut goude, ar japel gaer a zo dirazomp a voe savet war e vez, hag enni hon tadou koz, deuet a bep korn eus ar vro, a veze gwelet, var o daoulin, oc'h en em erbedi ouz Mamm Doue.

Tud an Arvor, tud an Argoad, o c'hredenn, o fizians, o c'harantez a zo, a rumm da rumm, en em zalc'het en ho touez. Ha setu ganeoc'h hirio, d'ho tro, karget an dachenn vras-man. Itroun Varia ar Folgoet, evidoc'h int deuet.

Anezo deoc'h, ha deoc'h anezo eo e t'ean komz hirio. C'houi o c'hemer evit ho pugale; i ho kemer evid o mamm.

Grit, o Gwerc'hez sakr, ma tiskouezin peger kouls mamm oc'h evito, ha pegement e tleont poania da veza evidoc'h bugale vat.

Pelloc'h. — Karantez eur vamm evid he bugel

« Krouadurig paour, petra e teui-te da veza war an douar? Eun neudennig, torret eas gand an distera stokad, a stag ac'hanot ouz ar vuhez. Ha petra c'hellez, nemet en em glemm? Gouest da gozeal n'out ket c'hoaz; gouest da labourat, kennebeut; gouest d'en em zifenn, ken nebeut all. Koulskoude an hent a zo rust; penn da benn danjerou stank ha poaniou garo! Da lezel gant da nerz da-unan eun dervez-pe zaou, a ve barn ac'hanot da vervel.

» Krouadur paour, piou a dolo evez varnot?

» Piou? Va breudeur ker, her gout a rit kouls ha me, en e gichen eman e vamm.

» Oh! ma ve en ho touez unan bennak hag a lavarfe d'in: « Me n'am eus ket anavezet va mamm. » D'ezan d'am zro me a lavarfe: « Va breur, va c'hoar ger, truez am eus ouzoc'h, leun va c'halon, rak n'oc'h eus ket anavezet ar pezh a zo, goude Doue, brasa tenzor ar vuhez-man. »

Ar vamm, keit ha ma vezo bihan he c'hrouadur, her mago gant leaz poull he c'halon; hi her mailhuo, hi a zesko d'ezan kozeal, a zesko d'ezan bale, hen dougo pa vezo skuiz, a dommo e zaoarn etre he re, e benn e pleg he gouzoug; hi, pa ouelo, a zec'ho e zaelou gant kil he dourn ha gand eur pok.

Dre ma kresko, d'ezan e roio an tamm mezer tomma, evitan e tispartig ar gwella tamm bara, ha kentoc'h eget e lezel da gaout naon, e chomfe he-unan hep tamm.

En noz, er deiz, da bep mare, hep skuiza, hep damanti gwech ebet, e vez kavet ato prest: prest da rei he nerz, prest da rei he foan, he amzer, he buhez mar d'eo red.

Hag an eil bep eil tro a lavar d'egile an daou c'her ken karantezus: « Va c'hrouadur! » Va mamm! » gand eur vouez ken tomm, ken tener, ken dudius, ma trido, ouz o c'hlevet, kalon Doue e-unan.

(Pennadou all divezatoc'h). J. U.

MANER KERSALIOU

Pa'z ear, dre an hent bras, eus a Gastell-Paol da Rosko, e kaver, en tu dehou, tost d'ar mor, maner koz Kersaliou kuzet, ker koantik ha tra, e kreiz eur bodad gwez bras.

Maner Kersaliou

Kranellou (1) a weler c'hoaz a-zioc'h an nor-borz ha diou darzell (2), e stumm eur groaz, a zo ivez, unan a bep tu d'ez. Prenecher ha dor an ti a zo mein kizellet, eus ar braoa, oc'h ober anezo; eun iliavenn bennak a zo lezet da redet hed-a-hed ar mogerioù hag a ro doare d'ezo da veza kosoc'h c'hoaz eget ne d'int: na brao oa beva en neiz-ze, gwechall, pell diouz trouz ha savar ar bed.

**

Kenta aotrou Kersaliou a zo deuet ar brud anezan. beteg ennomp eo Bizien Kersanjili; beva rea er bloaz 1480; e dud koz a oa gimidik eus a Gersantjili, e Gwiclau, el lec'h ma oa eur c'hastell hag edo Jaffrez Kersanjili o chom ennan er bloaz 1250. Ar Jaffrez-man, end-eeun, a gemeras perz da heul sant Louis e VIII^{ed} brezel ar groaz.

Chapel sant Jili, — a roe he hano d'ar c'harter tro-

(1) Kranellou = créneaux.

(2) Tarzellou = meurtrière.

war-dro, — a oa karet dre ar vro hag an dud a deue di, eus a bell zoken, lod anezo, da bedi ar zant-ovid o moc'h klanv; met ne jom mui netra eus an amzer goz nemet kroaz ar c'hroaz-hent savet er bloaz 1581 ha nevezet er bloaz 1899; ouz ar groaz-ze e weler c'hoaz skeudenn sant Jili gwisket en eskob.

Meur a hent a en em skoulm e Kersanjili; unan anezo hanvet Bali-Gastell eo an hent-koz grêt gant ar Romaned da vont eus ar Faou da Gastell-Paol. An hent-se eo a heulias sant Paol pa yeas d'ar Faou da zilivra ar vro diouz daou zragon a rea freuz wardro eno.

Gwechall e veze foar bep bloaz e Kersantjili, met war zisterât e oa ét kement ma voe taolet d'an traon er bloaz 1839.

**

Bizien Kersantjili a oa mab eus a Gerusoret, e Plou-vorn. Pa zimezas da Berrina Kerret ez eas da jom da barrez an Holl-Zent, e Minihi-Leon, hag e savas eno, e Kersaliou ar maner a welomp c'hoaz en e zav, en deiz a hizio.

E vab hena, Gwillou Kersantjili, a zimezas er bloaz 1547 da Jann Kersulguen; o mean-bez a weler c'hoaz gant o skoued, — war henman, a oa e du, e oa livet deliou melchen, e gwenn, hag a-us d'ezan edo ger ar Gersantjilied : **Florebunt sicut lilium**, — e chapel Itron Varia 'r wir zikour, gwechall I. V. Cahel, e iliz-veur Kastell-Paol.

O mab Herve Kersantjili a zimezas da Willamet Polart, eus ar Gernevez, e Plouezoc'h.

Renan Rieu-Sourdeac, gouarnner Brest, a hanvas an Herve-ze da gabiten war aochou Rosko ha Minihi-Leon, er bloaz 1594; ar pezh ne viras ket ouz ar Fontanellan, er bloaz-ze, end-eeun, da zont eus Goueled Kerne da laerez Rosko hag ar manerioù, tro-war-dro, hini Kersaliou gant ar re genta. Evit ober e laeronsiou e oa en em glevet gant eun druilhenn all, de la Magnanne, a oa o paouez ober ar rins e kêrig ar Faou; met pa deuas ar c'houlz da ranna ar pezh a oa bet laeret e savas kement a grouz etre al laeron ma en em gannjont e Poulpencoat, e Plougoum. Meur a hini anezo a gouezas eno, maro, war al letoun.

Hamon Kersantjili, aotrou Kersaliou, mab hena Herve, hag evel dan kabiten Rosko, an Holl-Zent hag Enez-Vaz, a varvas disher er bloaz 1640 o lezel e zantez d'e nied, bugale e vreur yaouank Per Kersantjili, a oa bet dimezet da Juliana ar Roc'h, mestrez Traon-Julian, e Gwinevez-Lokrist.

An itron vat-ze a oa intañvez er bloaz 1632, met gouzout a eure kemeret an tu da ober eus he bugale servicherien vat da Zoue ha d'ar Vro.

Ar brudeta anezo eo Herve Kersantjili, aotrou Ker-gadiou, ganet er bloaz 1612 e Kersaliou.

Ber e voe eur mortolod eus an dibab. Er bloaz 1660 edo da eil war al lestr « **La Marechale** » a oa o vont da gas misionerien sant Visant a Baol da Vadagascar da fuilha sklerijenn ar feiz en enezenn-ze.

Loc'h a reas eus an Naoned d'an 18 a viz genver; ar gwall amzer a stlapas anezan war reier traon an Afrik d'an 19 a viz mae; e vortolodet a voe prizoniet; a drugarez Doue e c'hellas en em denna gant e gabiten Simon Veron hag e tizrojont d'o bro hep fallgaloni; e miz here 1664 eo'h en em lakejont adarre en hent; diblas a rejont, en taol-man, eus a Vrest; pevar lestr a oa ganto ha Kersantjili a oa kabiten war unan anezo hanvel « an Taro ».

Ar redadenñ a reant a oa evit kemeret perz e Madagascar hag en enezennou tro-war-dro. Dilezet, e beg an Esperans-Vat, gant o mestr, al listri a gendalc'has o hent dindan urziou Kersantjili hag e figouesjont gantan e enezenn Maskaragn; hanvet abaoe enezenn Bourbon. Kersantjili a zavas eno eun tamm keriadenn a hanvas sant Paol, m'oarvat dre zevosion evit paeron e barrez hag e kendalc'has e hent warzu Madagascar el lec'h ma c'hellas teuler e eor, e kichen Fort-Dauphin d'an 20 a viz eost 1665. Eno e kavas Simon Veron, e gabiten koz, met henman a oa kaseet kement gant e ofiserien hag e vortolodet ma voe red d'ezan dizrei d'e vro: Herve Kersantjili a gemeras e garg. Poania a eure da lakat pep tra da vont war well er broiou nevez-ze en doa gounezet ken na varvas gant ar skuizder ha klenved ar broiou tomm d'an 2 a viz c'houevrer 1667. E hano a zo bet roet da unan eus ruiou Fort-Dauphin, er bloaz 1908. Kear Gastell-Paol a vije da d'ezzi ober kement all evit enori unan eus he brudeta bugale.

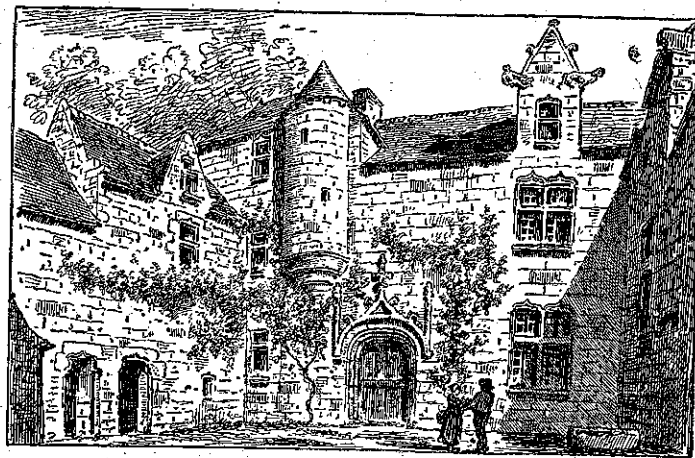
**

Herve en devoa seiz breur: pevar anezo a yeas da veleien; Prijant ha Fransez a voe personed e Cleder an eil goude egile; Yann a yeas da vanac'h, en urz sant Fransez, hag a renas kouent Rosko epad meur a vloaz; Jakez a wiskas sae urz sant Dominik, e Montroulez.

Er bloaz 1662, o mamm, Juliana ar Roc'h, a falvezas ganti gwelet he 12 bugel, en dro d'ezzi, eur wech c'hoaz, a-raok mervel; o fedi a eure eta da zont holl d'ar gear

da zeiz pardon sant Paol; mont a eure d'an iliz-veur gant he feder merc'h endra m'edo he fevar mab beleg oc'h oferenna ouz peder aoter, o fevar breur all o respont d'ezo.

Pa voe peur lavaret an oferennou, eun ni d'ezzi, manac'h ivez eus a urz sant Fransez, a reas eur brezenn gaer hag ez ejod da Gersaliou el lec'h ma oa aozet eul lein vras. Araok sevel diouz taol, ar vamm a lakeas he bugale da rei o ger an eil d'egile d'en em garet ha d'en em harpa atao keit ha ma vijent war an douar, ar pezh a rejont holl gwitibunan gant ar brasa evez.

Maner Kersaliou (diabarz ar porz.)

Eun nebeut bloaveziou goude, he mab Jakez a voe prizoniet gant laeron-vor eus an Turki endra m'edo o tizrei eus ar Portugal. Evel ma oa eur manac'h brudet an Turked a c'houlennas 50.000 lur evid e zaspren. Ar rouanez Anna'n Autrich hag a rea, stad anezan kalz a ginnigas 12.000 lur da zont war e zikour; parlamant Breiz a votas 12.000 lur all; ar gerent hag ar vignoned a zastumas ar rest, met pa en em gavas an arc'hant en Turki e oa re zivezat; ar paourkez den a oa maro, merzeriet dre gasoni ouz e Feiz.

Hano ar Gersantjilied a zo douget c'hoaz en deiz a hizio hag ar re her gra a zo holl bugale vihan da Ber Kersantjili, aotrou Kerjegu, mab Juliana ar Roc'h, eur marc'heg kalonek a lakas brud war e hano e meur a stourmad hag a deuas da veza barner e lez-varn Montroulez, el lec'h ma timezas d'an dimezell Louisa Nobilet.

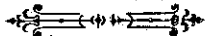
Maner Kersaliou a zo bet kouezet, dre zimezi, gant Aotronez Kerenez ha Koethuon. Labourerien-douar a zo bet ennan epad pell amzer.

Eur c'hizeller war goad eus a Paris, an A. Ausseur, en deus e brenet n'eus ket pell ha karget an A. Heuze, eus a Vontroblez, d'e gempenn. En doare-ze e vo gellet gwelet c'hoaz en e zav epad pell hag hir amzer unan eus kosa maneriou Gorre-Leon.

E kichen Kersaliou e kaver chapel I. V. ar Sklerder; ar chapel-man, a c'hellit kredi, a oa stag ouz ar maner gwcehall.

An Tad Cyrill ar Penneec a skrive er bloaz 1634, edo ar c'hiz gant ar vortoloded p'en em gavent da veza tapet war vor gant ar vogidell pe an denvalijenn d'en em voestla da I. V. ar Sklerder hag e reant le da vont da bardona d'he chapel, da Gersaliou, ma c'helljent kaout hent ar gear.

G. P.

En hanv diveza-man war hon aochou.

An arvorriad. — Ah! 'ta, aotrou Remy, doare ho peus da veza skuiz?

Ar parizian. — N'eo ket souez michans, pa ranker c'hoari tennis epad an deiz ha dansal epad an noz ha c'hoaz e leverer e teuer aman da ziskuiza.

Daou zen diwar ar miz a wel ar mor evid ar wech kenta.

Hen. — Hag an dra-ze eo ar mor a zo kement a hano anezan?

Brao eo n'eo ket 'ta?

Hi. — E fei! me a gave d'in e oa eun tamm mat brasoc'h c'hoaz eged an dra-ze.

Breman ez eus eun tri ugent vloaz bennak, pe demost, abaoe m'eo stlejet, hed-a-hed hent Plogon, an neud orjal-ze evid an telegraf a ya tre betek Beg-ar-Raz.

Er mare-ze ivez, e veve er geriadenn dosta da Veg-ar-Raz, eun intañvez ha n'he doa ken skoazell nemed he mab Yvonig. Karout a rea he bugel hag Yvonig ivez a gare kalz e vamm.

Met eun deiz a deuas hag e voe red d'ezo en em zispartia, rak Yvonig, evel e gamaraded all, a rankas mont da ober e amzer zoudard; ar c'himiad a voe tenn; koulskoude ar pôtr yaouank a laouenneas kalz e vamm en eur lavaret e tigasfe d'ezi e geleier dre lizeri, pe dre an neud orjal.

D'an derveziou diveza a viz genver, (Yvonig en doa grêt neuze meur a viz soudard,) e skrivas eul lizer d'e vamm, en eur lavaret d'ezi e oa toull e damm boutou. Mari-Anna, — henman oa hano e vamm, — ne gavas ket eas an dra-ze, na petra 'ta, hag hi dioc'htu da gaout ar c'here ha prena d'he mab eur boutou ler nevez.

Ya! met ar vaouez paour ne ojeze ket e pe seurt doare kas ar boutou d'o ferc'hen; ne rofe biken anezo da hôtr ar post, rak her gwelet en doa, en dere'hent, gant eur boutou truilh: « Hennez, emezi, a gavo implij d'ezo! »

Evelato e kavas mat mont da c'houlenn kuzul digant he amezog. Per Yvinok, en doa brud da veza eun den desket dre ma oa bet eun nebeut derveziou er skol; henman, goude beza pouezet eur pennad a lavaras da Vari-Anna: « Deuit, er pardaez-mian, war an hent gant ar boutou ha me a roio an dourn d'eoc'h d'o c'has d'ho pôtr! »

— : « Mat, kenavo, emberr, 'ta neuze, Per, ha bennoz Doue d'eoc'h! »

Da zerr-noz, an intañvez a oa war an hent o c'hedal Per; henman pa deuas a skoulmas an diou votez an eil ouz eben ha gant eur skeul e taolas anezo dreist neud orjal an telegraf en eur lavaret da Vari-Anna: « Abenn war c'hoaz ar beure, ar re-ze a vezo e treid ho mab! »

Ar paourkêz maouez ne gouskas ket kalz edoug an noz o sonjal er boutou; ar pôtr Per a reas nebeutoc'h c'hoaz m'oarvat, rak wardro an hanter-noz e savas eus e wele, e kemeras e skeul ha yao da gerc'hat ar boutou a oa atao o vransigellat gant avel skournet ar goanv.

Grêt mat oa e daol laouarn gantan; den ebet n'en doa e welet; da c'houde e sonje e berrentez sperejou a zo, pegement a vad a ra an deskadurez ha peger reuzendik emae hepdi; moredi a reas en e zonzow.

N'eo ket sklér mat c'hoaz ken nebeut ha setu m'eman Mari-Anna war zav; goude beza draihet eur pennad pater ez a war eün d'an hent bras; he dremm a laoueneas, prestik, pa welas n'edo mui he boutou a-istribilh ouz an neud orjal.

Eiz dez goude, Yvonig, goude beza bet digant e vistri eur boutou ler nevez da wiska, a skrivas adarre : « Va mamm garet, emezan, n'emaoun mui divoutou ; eur re nevez flamm am eus, war o c'henta lamm ! »

An dra-ze a reas adarre d'ar vamm eun abeg da gredi startoc'h e oa digouezet gantan ar boutou-ze a oa en deiziou a-raok krouget ouz an neud orjal; mont a reas zoken betek ober meuleudi an neud nevez-ze dirak he amezeien. Pôtr Per en doa klevet ivez kement-se, hag o welet e oa ét e daol da get, e c'hoarze leiz e c'henou, — ha lec'h en doa d'hen ober. — Koulskoude, ma oa mat farsal, e'ouie e oa fall laerez ha setu perag, eur zulvez, p'edo ét an intanvez d'an oferen-n-vintin, e kasas ar boutou d'ar gêr hag en unan anezo e lakeas eur baperenn skrivet kement-man warni :

Mamm, ho poutou a zo re gaer
Da valé dindan peb amzer,
Rak-se 'ta mirit anezo
'Benn va eured, pa vin distro ! C. C. C.

Ar vestrez. — Mari-Anna, arabad e klevfen ac'hanoc'h ken o lavaret eo diskiant an aotrou.

Mari-Anna. — C'houi her gra, goulskoude!

Ar vestrez. — Ya! met n'eo ket henvel; me a c'hell lavaret d'ezan ar pezh a garan, p'eo gwir va gwaz eo!

Eun den a laka eun tamm paper truilhennek dindan fri eun all a ya dillo war e giz.

— Asa, emezan, petra eo al loustoni-ze a roes d'in da c'houesa?

— Oh! paotr paour, eur pater a zek gwenneg ha netra ken. Ha c'hoaz e leverer n'eus ket a c'houez gant an arc'hant.

Karantez da genta

Dastumet gant H. GUILLERM

♩ = 108

Ja - ned a . . oa . eur plac'hig koant leun a fur -
nez hag a ski - ant oh ! dan - sons ma di -
ret - te Jo - li gar - çon ma di - ra don don.

1

Janed a oa eur plac'hig koant,
Leun a furnez hag a skiant.
Oh ! dansons, madrette,
Joli garçon, madira dondon

2

Rak se he doa meur a vignon
A glaske gounid he c'halon.

3

Ar c'henta, mab eur miliner,
Hanvet er vro, Job al Lonker.

4

An eil, Per, eur boutaouer koad,
Ha n'en doa nemet tri droatad.

5

An trede, Fanch ar mansoner,
Disto e benn ha friet berr.

6

Ar pevare, eur c'hrak aotrou,
'N doa poan o tougen e vragou.

7

Ar pempet, eur martolod koz,
Eur reder merc'hed deiz ha noz.

8

Ar c'houec'hvet, Yann ar Mesaer,
Godell c'houillo, kalon dener.

9

C'hellit kredi, pôtr an denved
A c'hounezas kalon Janed.

10

Merc'hedigou, kanit éta,
Klaskomp karantez da genta.

11

Gwell eo karantez 'leiz an dourn
Eged aour melen 'leiz ar fourn

12

Rag an aour melen 'vez rannet,
Hag ar garantez ne vez ket.

Laouig ar Penker

Eun danvez beleg

Laouig oa mab kosa Yvon hag Anna ar Penker, eus a barrez Eandunvez. D'e bemp bloaz, n'oa ket bras an tamm anezan a c'hellit kredi; met e deod a oa distaget mat; kana a rae ivez koulz ha kurusted Trégionou, ha sutal ken kaer hag ar voualc'h pe an drask.

Eun dintin goz, eus a Lanc'hallez, en tu-all da Benfoul, he doa kemeret ar paotr en he zi, evit sikour an tad hag ar vamm; ar re-man a oa en dienez, hag o doa poan o c'hounit bara d'ar yugale a joume c'hoaz ganto. Hag an dintin-ze ne c'helle ket en em zistaga diouz ar paotrig karantezus hag a rae « e vamm » anezi. Bepred e vezent gwelet an eil gant egile. Pa 'z ae an dintin da ziwall ar zaout pe an denved, Laouig a yae d'he heul. Epad an amzer-ze, an dintin a rae stamm, hag he teske d'he « mab bihan » e bater pe istoriou santel; a-wechou e veze kudennou gloan da zibuna: neuze Laouig a astenne e ziu vrec'h; ar gloan a veze lakaet warno, hag an dintin, en eur ober ar bellen, a lavare eur « Baler », pe eun « Ave Maria », pe eur bedennig all benbag. En em blijout a raent evelse an eil gant egile, ha tud an ti a c'halve Laouig « mign e dintin. »

Ha goulskoude, e Lanc'hallez e oa daou pe dri eontr yaouank hag a gare o niz ivez. Ganto e teskas Laouig ober toullou da baka « borzigou », ha stignou zoken evit ar filiped a deue wardro penn ar bern kolo. Pa 'z ea unan pe unan anezo da drouc'ha boued d'ar chatal, Laouig a veze taolet er c'harr, hag a veze foug eunan pa zistroe war eur c'harrad melchen pe yeot. Hag er goanv 'ta? Nag a blijadur pa veze erc'h! Laouig a veze graet dezan bodreou kolo stardet mat en-dro d'e zivesker, hag a c'helle redek dre al leur, warlerc'h ar botred yaouank. Eur jiletenn stamm deo, eul ierou tomm, eur boutou koad ha kolo fresk e-barz a vire ouz Laouig da baka riou: e vreudeur n'oant ket gwisket evelse, er Penker; met an oad hag ar skiant a oa c'hoaz re verr da Laouig evit anaout stad reuzeudik e gerent; hag e komere e blijadur e-pad ar goanvez ar wasa.

Eur mignon all en doa c'hoaz Laouig, hag a rankan rei d'eo'h da anaout. Koz-koz oa ar mignon-ze, da zonzj Laouig; ar wirionez eo en doa an den-ze tremen hanter-kant vloaz; bale a rae war flac'hou; hanvet oa Paol ar Baradoz; eun denig bihan, pikotet a zremm, bras ha lemm e zaoulagad, atao laouen. Paol, hag a veve en eun ti bihan e Kerc'houeriok, a deue alies da glask e voued da Lanc'hallez, ha pa deue, e veze lakaet da gignat patatez, pe da gempenn bouteier, boutegi, balaenou ha traou all war-dro an ti. Epad ma rae al labouriou-ze ar paotr a jome gantan peurvuia war zigarez rei skoazell d'ezan; an holl a c'houie en ti ne zalc'he Laouig ken tost da Baol nemed evit klevet istoriou. Ar gwella oa goulskoude gant Laouig mont war an tevenn gant Paol da glask gwriziou gwenod evit ober eur valaenn nevez: n'oa den par da Baol da ober balaenou mat ha marc'had mat. War an tevenn eo ec'h en em

Bijje ar paotr: youc'hal a rae pa groze ar mor, sutal pa gleve eur c'hefeleg; o tremen a-zioc'h e benn. Daou dra hebken a rae aoun d'ezan pa veze ken tost d'an aod: ar morvaout hag ar moroc'h; ya, pa veze e-unan; met gant Paol aoun ebet: kana a rae zoken a galon vat.

Eun dervez edont o daou o turiat an traez da gaout gwriziou. Pa stagas Laouig da gana, evel ma rae alies Paol a lavaras d'ezan:

— « Ma vijes bet tostoc'h d'ar vourc'h, va faotr, e vijes bet kurust. »

— « Mat, eme Laouig kerkent, ma ne vezan ket kurust, me a yelo da eskob! »

— « Da eskob? Ne c'houzout ket petra eo! »

— « N'eus forz! Da eskob ez in, ya, ha da eskob mat! »

Paol a zirollas da c'hoarzin o klevet ar c'homzou-ze, lavaret gant kement a nerz. Ar paotr ne voe ket divarc'het. Kaeroc'h zo. Bep wech ma veze goulenet goudeze: « Ha te, Laouig, petra vezi, te, diwezatoc'h? » ar paotr a responte hep marc'hata: « eskob! eskob mat! » Holl dud an ti, an amezeien, ha kement hini a zaremprede Lanc'hallez a gare ober an hevelep goulen evit kaout an hevelep respont. Gwall uhel e klaske tizout mab Anna ar Penker! N'eo ket goulskoude gant bernielmor na gant brennig eo e vez graet eur beleg hag eun eskob.

Karet oa Laouig gant tud Lanc'hallez, met n'oa ket re voumounet. Hag an dintin goz he-unan a roe d'ezan pensadou pa en deveze graet droug. Anna ar Penker a deue alies ma c'helle da welet he mab kosa; karet he dije kaout ar paotr er ger ganti, met gouzout a rae edo gwelloc'h e Lanc'hallez. Ha goulskoude gwelet a rae ivez ne zaleje ket an traou da veza dis-henvel e ti an dintin goz: a-benn nebeut, marvat, e vije dimeziou en ti, ha ledenn an dintin a vije bihanaet; ne c'hellje ket neuze lezel he mab e Lanc'hallez.

A drugare Doue, Mari Garlagen n'he doa ken c'heant nemet da gemeret ganti he filhor bihan, an « danvez eskob », evel a lavare. Mont a reas da gaout an dintin goz, hag he lavaras: « Tintin, c'houi, dizale, ho pezo a-walc'h da ober h. oc'h-unan' Roñ Laouig d'in-me breman; d'in-me eo goude e dad hag e vamm. » Hag an dintin goz, rannet he c'halon, a voe red d'ezi en em zistaga diouz he faotrig karet. Pemp bloaz en doa ar bugel pa guiteas Lanc'hallez.

E ti e noun, e Kerlagen, Laouig a oa tostac'h d'ar ger: n'edo ket pell-pell kennebeut diouz Lanc'hallez, ha Paol ar Baradoz a veze digaset bep an amzer gant ar c'harr eus a Gerc'houeriok da Gerlagen. Breman e welas allesoc'h e vreudeur hag e c'hoarezed, hag ec'h en em stagas muoc'h ouz tud ar ger. Ober a reas ivez ataoudegez gant bugale an amezeien, brasoc'h egetan, hag a deue bep sul goude ar Gousperou da gaout Mari evit ar skol gatekiz.

Mari, noun Laouig, a oa eur plac'h yaouank n'oa hano ebet ganti eus an dirzei. An aotrou Doue en doa great anezi kamm diouz eun tu, met he c'halon hag he spered a oa eun meur-bet: Mari n'he doa ken youl war an douar nemet da ober vad; plijout a rae d'ezi, dreist peb tra, ober katekiz d'ar yugale.

E-pad an hañv e rae skol goude ar gousperou; pa veze deuet ar goanv, ez ae, goude koan, da di unan pe unan eus an amezeien, hag eno ec'h en em vode an holl vugale a dlie ober o faskou. Bras ha bihan a glev e ar gentel, ha goudeze e lennet Buhez ar Zent, e lavaret grasou ha peb-hini a yae d'ar gêr da glask e c'hilud.

Mari a gentelias he filhor, epad ma tiwalle ar zaout. Ha pa en doa bet seiz vloaz, Laouig a rankas heuilh katekiz ar zul, ha zoken, epad ar goanv, hini ar veilhadez. Mari a lakae he filhor war benn an daol, el lec'h ma vez kestenn ar bara : d'e dro e tlie respont, hag ar wialenn, tost d'ezan war an daol, a zigase da zonzj e oa red beza war evez.

D'e zeiz vloaz ivez e voe kaset Laouig d'ar skol. Ar mestrskol a jomas mantret o welet peger buhan ez ae e « dabloiou » gant ar paotr, ha peger huan e teskas lenn ha skriva. Ne c'houie ket e veze graet skol d'ar paotr er gêr gant e noun, hag e lavare d'an holl e vije Laouig eun doktor anezan. Ar veleien ivez a lavaras en doa Laouig kalz a spered pa glevjont anezan o tisplega dirazo ar c'hatekiz penn-da-benn, d'e eiz vloaz. Bugale ar skol a gasas brud eus a Laouig da bep korn eus ar barrez.

An dud a anaveze mab ar Penker a c'houlenne digantan : « Ac'hanta, Laouig, petra vezi 'ta, divezatoc'h? »

— « N'ouzoun ket », a lavare breman ar paotr. — « Petra? » emezo, « daoust ha ne lavaras ket, araog, e vijes eskob? » — « Ya, gwir eo! » — « Ne garjes ket mont da veleg? » — « Eo vat », emezan. — « War an hent emout, paotr! Dalc'h mat! Pa vezi deuet mat d'an aotrou person e vezi barrek. »

Mari a glevé kement all diwar-benn he filhor.

— « Eur pec'hed e vo evidout, Mari, ma ne res ket eur beleg eus da filhor. »

— « Ne c'houlennan ket gwell », eme Vari. « Met eus a belec'h en defe ar bugel traou da vont, d'ar skolaj? N'eo ket e dad hag e vamm a c'hell ober eun dra bennak; va danvez-me n'eo ket bras; hag ar gerent all tosta n'eo ket re hir ar peuri ganto ivez. Ha neuze, gouzout a rit eo Laouig ar c'hosa eus eur vandenn hag a gresk bep bloaz. Kredi a ran e vo mall gant an tad kaout ar mab kosa da zikour gounit bara d'an holl. »

— « Gwir eo, Mari. Ha goulskoude, eun dra bennak a zo da ober... »

— « Amzer a zo c'hoaz », eme Vari.

« Eun dra bennag a zo da ober!... » Mari a glev e ar gomz-se o vouldinellat en he diou skouarn. « Ha petra rin-me? » eme Vari d'ezhi he-unan. Pedit a rae an noun hag ar filhor evit gouzout bolontez an aotrou Doue; mont a raent alies da japel Sant Gonvel, en tu all da aod Penfoul, ha tost da Lanc'hallez, aliesoc'h c'hoaz ez aent beteg chapel Introuñ Varia Kerzent, war-dro kastell bras Tremazan. Eun dervez, an Introuñ Varia a zigasas da Vari eur menoz mat. « Eur beleg », a zonzje Mari, « a vez galvet bemdez da welet tud klanv, ha tud toc'hor... Heb gouzout bolontez Doue war Laouig, azaleg hirio e voazin va filhor da welet tud mac'hagnet ha tud varo... » Hag evit gwir, an holl e parrez Landunvez, a deue da glask Mari Ger-

lagen pa veze unan maro en ti. Hi eo a rae chapel ar maro; hi eo a rae ar c'hurunennou da lakât war an arched; hi eo a zibabe al leoriou santel a veze lennet e-pad an arvest; hi a lavare peurluvia pedennou ar re varo. Hiviziken e kasas d'he heul ar paotr, yaouank c'hoaz goulskoude, p'e gwir n'en doa ket graet e Bask kenta. Labour Laouig a veze dastum bleuñiou ha glasvez, ha goudeze, lenn bep an amzer eur pennad kentel war ar maro, ar varn, ar baradoz, ar purgator... Ne gredan ket e c'hellje beza kaeroe'h kenteliou evit eun « danvez beleg. »

Mari a veze galvet ivez pa c'hoarveze gant unan bennak trouc'ha eur biz pe eun troad: traou evelse en em gave alies a-walc'h gant ar wazed pa vezent o trouc'ha lann pe goad; hag e-pad an eost da boent ar medi. Laouig a zeska's evelse penaos gwale'hi eur gouli, penaos ha gant petra gelei eur biz trouc'het. Deski a reas dreist-holl ober vad d'an dud ezommek.

Savet en doare-ze gant e noun, daic'het pell diouz ar vugale all nemet da boent ar skol, Laouig ne c'helle, diouz menno an holl, ne c'helle beza nemet beleg pe relijius.

— « Evelkent », a lavare unan bennak da Vari, « n'hoc'h eus ket a zonzj e chomfe Laouig da labourat douar? »

— « Jesus! ha perak 'ta? Da belec'h ez aio ken? Re baour eo e dud ha me ivez evit lakat anezan war ar studi! »

Graet e Bask kenta, bet d'ezan e « zertificat » Laouig a jome atao e Kerlagen.

*
*

« Asa, mat », a lavaras eun dervez Paol ar Baradoz, daoust ha ne vo kavet den da gomz d'an aotrou Person? Eur pec'hed e vije chom hep kas da veleg eur paotr evel Laouig! Yvon ar Penker a c'hedo bloaz pe zaoù muioc'h evit kaout skoazell digant e vugale, na petra 'ta. Ne vanko ket a dud d'ezan abenn-nebeut aman! ha da c'hedal, daoust hag an amezeien ne gendalc'hint ket, a galoun vat, da ober o aluzennou ha da rei d'ezan karr ha loan pa vezo red? »

Mamm Laouig a glevé, en-dro d'ezhi, komzou evelse, bemdez. Ne lavare netra, ar baourez keaz, met a greiz he c'halon, hi ivez a bede Introuñ Varia Gerzent da c'houlenn digant an aotrou Doue ar c'hras d'ezhi da gaout eur mab beleg.

Doue a glevas erfin mouez ar vamm ha mouez ar bobl. Eun dervez, — ar merc'her oa, — an aotrou Kure a c'halvas Laouig da vont d'e gaout d'ar presbital, goude ar skol.

Trumm goude peder eur edo ar paotr dirak dor-yras ar presbital. Krena a rae: biskoaz n'oa bet en ti-ze, biskoaz n'en doa komzet ouz eur beleg nemet er gador-govez hag er skol gatekiz. An aotrou Kure oa tad kovesour Laouig, hag hep komz da Laouig eus ar velegiach, en doa lakaet e kaloun ar paotr eur garantez birvidik evit Jezuz hag e Vamm zantel; hep lavaret netra d'ar gerent, an aotrou Kure en doa klasket peadra da gas Laouig d'ar skol.

— « Tosta aman », eme an aotrou Kure da Laouig ha ne grede ket mont beteg ar gegin. « N'eo ket Mari-Jan a raio aoun d'id, michans! »

— « O nann, c'had! » a lavaras Mari-Jan en eur c'hoarzin. « N'eo ket da d'id kaout aoun! Aman ez eus eur berenn evidout, sell! N'eo ket lavaret e pefe tanvaet biskoaz per evel hounnez? »

— « Nann vat », a respontas Laouig hardisoc'h. « Du-man n'eus ket a draou evelse, nag e ti va noun kennebeut. »

— « Ha da vamm, Laouig? » a c'houlennas Jani, ar plac'h all; « pare eo? »

— « N'eo ket c'hoaz. Deac'h e oan bet o welet anezi gant va noun, hag e lavare 'oa gwelloc'h. »

— « Gwell a-ze! Ma 'z out eur paotr mat, Laouig, te a deuiou aman diou wech ar 'zizun, da gerc'het soubenn evit da vamm. Keit ha ma vezo klanv! »

— « Bennoz Doue d'eoec'h », eme Laouig.

Ar plac'hed o dije kendalc'het da varvailhat, met an aotrou Kure a lavaras:

— « Deus d'an nec'h ganen-me, Laouig. Me ivez am eus da gomz d'id. »

Ha Laouig da heul an aotrou Kure.

— « Mat ec'h eus gouezet adarre da gentel hirio, Laouig. Piou en deus desket d'id kement a c'houzout? »

— « Va noun », eme Laouig, « ha me va-unan dre al leoriou. »

— « Lenn a res 'la? »

— « O ya, aotrou Kure; kement a gavan er gêr a lennan. »

— « Kalz leoriou a zo e ti da noun! »

— « Unanig bennak a zo, aotrou Kure: Buhez ar Zent, an Aveli, Leor ar Bris, Feiz ha Breiz, Keleennadurez kristen, an Testamant koz hag an Testamant nevez, hag eun all bennak c'hoaz. »

— « Hag ec'h eus plijadur o lenn? »

— « Ya, kalz, aotrou. »

— « Er skol e chomi c'hoaz goude an eost? »

— « Ne gredan ket, aotrou. Goude an eost ez in d'ar gêr da zikour va zad. »

— « Plijout a ra d'id chom evelse da labourat douar? »

— « Ya, aotrou. »

— « Ne vije ket gwelloc'h ganez mont c'hoaz d'ar skol? »

— « N'ouzoun ket, 'vat. »

— « Ha ma 'z ajas d'ar skola? »

— « Eürus e vijen, aotrou; met penaos? »

— « Ha ma vijes beleg? »

— « Va noun, pell-ze, a lavar bemdez eur bedenn evit ma vezin beleg; ha kredi a ran e ra va mamm eun henvelep-peden. »

— « Gortoz eun tammig » eme an aotrou Kure en eur zével diwar e gador. « Ne vezin ket pell er maez; da c'hedal ma vezin distro, n'ec'h eus nemet gwelet an taolennou a zo el leor-man. »

Laouig a droas eun nebeut pajennou eus a Vuhez Jann d'Arc, met e spered a oa pell diouz an taolennou a dremene dirag-e zaoulagad; er gêr eo ez edo; ha mall-bras en doa da c'houzout petra vije graet outan.

— « Mat », a lavaras an aotrou Kure distro, « azalek hirio, n'ec'h eus nemet dont aman bemdez da zeski al latin. D'ar skola? »

— « Laouen e vijen o vont, aotrou. Met petra lavaro va zad? »

— « Me a yelo warc'hoaz d'ar Penker... Deomp brema da gaout an aotrou persoun. »

Laouig a dride e galoun; n'en doa aoun ebet mui o vont da gambr ar beleg santel, ar beleg madelezus a oa neuze e pen: parrez kaer Landunvez.

— « Setu aman va faotr bihan », eme an aotrou Kure. »

— « Ac'hanta Laouig, danvez beleg a gav d'id a zo ennout? »

— « N'ouzoun ket, aotrou persoun. »

— « Eo, eo va mab. Eürus ha laouenn e vo da vamm pa glevoc'h ac'hanout, d'ar pardaez-man. Trugareka an aotrou Doue da veza galvet ac'hanout, ha ped start Introun Varia Gerzent da zi-wall mat ac'hanout. »

— « Ya, aotrou persoun. Ha bennoz Doue d'eoec'h ivez. »

*
**

Hir oa bet an abadenn er presbital: breudeur, Laouig ha paotred all Penfoul, skuiz o c'hedal, a oa aet d'ar gêr. Pep-hini anezo, evel just, a gontas oa bet galvet Laouig da vont da gaout an aotrou Kure goude ar skol. « Mat eo », a lavare ar re goz en tiegeziou; « poent eo skolia. Laouig ma 'z aio da veleg. » Anna ar Penker a dridas he c'halon gant ar fizians.

Yvon ivez a oa en em gavet gant ar vandenn a deue d'ar red, eus ar skol, hag a c'houlennas outo: « E pelec'h eo chomet Laouig hirio? »

— « D'ar presbital eo aet, va zad. » — Jesus! ha da betra? »

— « Da vont da veleg », a respontas an hini bihanna. Yvon ne lavaras ger; met buannoc'h e reas e labour evit beza er Penker a-raok Laouig.

*
**

En eur ziskenn eus a gambr an aotrou persoun, Laouig a gavas diou berenn all evel an hini en doa bet araog, hag a voepedet da gas an diou bereun-ze d'e vamm. Eur wech er maez eus a borz ar presbital, Laouig a c'haloupas warzu Kerlagen, Ne wele den war e hent, ker buan ez ae. « M'eus aoun out. bet lakaet war ar bigorn hirio? » a lavaras tonton Fransa hag a oa el liorz o trouc'ha melchen. — « N'oun ket », a respontas. Laouig hep kemeret amzer da gomz muioc'h.

Ger kenta Laouig oc'h en em gaout en ti a voe:

— « Va noun, me zo o vont d'ar gêr dioustu. Da veleg ez in, a lavar an aotrou persoun hag an aotrou Kure; me zo o vont da lavaret an dra-ze da va mamm ha da va zad. »

— « Ya, red buan, Laouig! Da vamm a vo lore'h enni. »

Gwir a lavare Mari Gerlagen: lore'h a yoe en Anna ar Penker pa en em gavas Laouig da zigas d'ez ar c'helou.

— Va mamm, eme Laouig, warc'hoaz an aotrou Kure a deuiou d'ho kaout, pe an aotrou persoun, ma ne c'hell ket an aotrou Kure.

— Ha petra zo a nevez?

— Laouenn e vijec'h ma 'z ajen-me da veleg?

— Laouenn? Ne c'houlenn ket gwelloc'h, va mab. Met n'eo ken d'in-me da goumandi...

— Kaout a ra d'eoec'h va zad a virfe ouzin?

— Ne gredan ket, Laouig. Met piou a vevo ac'hanout er skola? piou da wisko? piou a baeo evidout?

— « N'ouzoun ket, va mamm », eme Laouig, en eur zonjat goulskoude: « Michans, an aotrou Kure a oar an traou-ze! »

Yvon a oa war dro an ti o c'hedal distro e vab eus ar presbital. War zigarez dont da eva eur banne dour, pe da dana e gorn, ec'h en em gavas en ti: klevet en doa mouez ar paotr.

— « Tad », eme Laouig, « daoust hag eürus e vijeec'h e welet ac'hanon-me war ar studi da vont da veleg? »

— Me? perak ne vije ket? Goulenñ digant da vamm. »

Ar paotr a voe lakaet nec'het gant an doare ma respontas e dad. « Marvat », eme Laouig outan e-unan, « va zad ne oar ket muioc'h eget va mamm e pelec'h e kavor arc'hant da baea evidon! »

— « Ware'hoaz », eme Anna, « an aotrou Kure a deuo betek aman. Michans, Yvon, e kavoc'h labour war-dro al lioz pe an ti da c'hedal ma teuo. »

— « Labour a-walc'h a zo dre aze war-dro an ti. »

— « Va mamm, » eme Laouig, « ar per-man a zo d'eoc'h, eus ar presbital, digant Mari-Jan. Ha lavaret ez eus d'in mont da gerc'het soubenn diou wech ar zizun keit ha ma vezoc'h klanv. »

— « Bennoz Doue d'ezo! Distro breman da Gerlagen, ha deus aman warc'hoas kerkent hag an aotrou Kure. »

Ar breudeur hag ar c'hearezed yaouankoc'h a jome sioul e-pad ar marvailh-ze. Sellet a raent hepken ouz o breur Laouig gant eun ear da lavaret: « Petra deuo heman da veza?... » Ar vihan, Soazig, daou vloaz hanter d'ezi, a gomzas da genta. Gelver a reas Laouig, hag he tiskouezs d'ezan ar Groaz a oa a-zioc'h an daol. « ...Aouig! ...Aouig! ...ezu!... ezu! » — Te zo mignonez da Jezu? » a c'houlennas outi ar breur kosa. Hag ar vihanig da heja he fenn da lavaret « ya ». — « ...Aouig! ...Aouig!... » a gendalc'he ar verec'h vihan.

— « Laouig a zo ivez mignoun da Jezu, ha tata ha mamm, hag an holl en ti », a lavaras ar vamm.

En eur glevet an élig bihan, Yvon hag Anna n'oant ket évit miret da zonzal: « Gwir vignoned an aotrou Doue a dle beza prest atao da ginnig d'ezan kement a c'hed diganto : o nerz, o madou, o foan, o buhez, o bugale; pep tra a zo da Zoue; ha Doue a c'hell goulenñ diganeomp peb tra. »

E-pad koan, en dervez-se, n'oa ket kalz a drouz er Penker; goude « Buhez ar Zent » ha « Grasou », an holl a yeas da gousket. Unan eus ar merc'hed a gontas, diouz ar mintin war-lerc'h, he doa gwelet en he hunvre Laouig ouz an aoter vras e Landunvez, gant an ofern-bred.

Laouig n'en doa ket serret eul lagad e-pad an nozvez-se. N'oa ket diwezat oc'h erruout er Penker: mall bras en doa da welet an aotrou Kure. War-dro dek eur ec'h en em gavas ar beleg. Raktal, Yvon, choumet da c'houlennat el liorz a voe galvet da zont d'an ti. Hag an aotrou Kure d'ezan dioustu:

— Ac'hanta, Yvon, gouzout a rit Petra oun deuet da c'houlenn diganeoc'h. Daoust ha ne vije ket eun enor hag eur blijadur evidoc'h kaout eur mab beleg?

— Eo, va Doue, aotrou Kure, eun enor e vije évit hon ti. Met gouzout a rit e pese stad eman an traou ganeomp aman. Penaos a gav d'eoc'h e c'hellfemp-ni beva Laouig er skol, ha gwiska anezan? Ha piou a baeo ar skol, aotrou Kure? Ni a zo nec'het a-walc'h, aman, o kaout hor boued.

Mall am eus, aotrou Kure, e vije unan eus ar bôfred da rei

skoazell d'in: nao grouadur a zo, hag an aotrou Doue a réto d'eomp c'hoaz marteze unanig bennak all; kompren a rit n'eo ket aes da eun den e-unan gounit bara da gement a dud. »

— Gwir eo, Yvon. Met an aotrou persoun en deus lavaret e paeo ar skol; komzet em eus da verec'hed Penn-al-Lann, hag ar vamm, Mariyon, koulz hag ar verec'h-kaer, Paulina, o deus promettet rei bep bloaz o aluzen. Hag e-touez ar gerent? Daoust ha ne vo ket kavet tud a volonteze vat da rei eun tamm kig, pe eun tamm amann bep an amzer, ha zoken eur gwen-neg bennak bep bloaz? Me va-unan, daoust ha n'oun ket pinvidik, a zikouro ivez gwella ma c'hellin da veva ha da wiska ar paotr.

— Aotrou, trugarekat a reomp ac'hanoc'h eus ho madelez evidomp. Bennoz Doue d'an aotrou persoun ha da verec'hed Penn-al-Lann. Goulskoude e rankan lavaret d'eoc'h ne gred-jemp biken, ni, mont da c'houlenn digant hor c'herent arc'hant pe draou-all évit skolia hor mab. Hor c'herent, éarn anezo n'int ket paour, met kalz a vugale o deus ivez, hag e c'helljent lavaret d'eomp o deus da skolia ar re-ze da genta, m'o dije c'hoant da gas unan pe unan eus ar familh da veleg.

— Ho mab c'houi eo a fell d'eomp, Yvon. Hag an aotrou Doue, war a glevan, en deus diskouezet a-bell zo en doa dibabet Laouig évit. Ne c'houlennin ket diganeoc'h mont da glask sikour digant ho kerent; me a yelo va-unan, ha dioustu zoken, ma livirit « ya ».

— Aotrou Kure, c'houi a oar gwelloc'h egedon-me petra da ober. Gouzout a rit ne vezo den eürusoc'h eget Anna ha me ma kemer an aotrou Doue unan eus hor bugale.

— Mat eo, Yvon. Neuze, Laouig, e teui da gemeret kente-liou latin, bemdez, d'ar presbital.

— « Ya, aotrou Kure » eme Laouig leun a joa.

— Ha breman; « eme ar beleg », emañ o vont da welet ar gerent.

— Bennoz Doue d'eoc'h! » a lavaras ar vamm, an daelou en he daoulagad.

**

Laouig a voe lakaet e skolaj Lesneven, goude an eost. Ne vankas netra, d'ezan er bloaveze kenta: bara, kement ha ma kare, eun tamm brao a gig, eur volennad amann, a-walc'h évit ar zizun. Hag e zilhadao dereat.

En em blijout a reas Laouig e Lesneven: kamaraded vat en doa kavet, hag eur beleg mat ha santel da hencha anezan; deski brao a rae. Ha pa deue e vamm pe ar c'hoar gosa da welet anezan, deiz ar marc'had, Laouig a ziskoueze bepred beza louenn. Mari Gerlagen a deue ivez alies da zigas traou d'he filhor, hag a roe d'ezan eur gwenneg bennak da ober e zispignou.

En eil bloaveze e voe disteroc'h ar zoubenn gant ar paotr; Mari Gerlagen a oa maro, goude eur c'hlenved paket o vont war-dro tud klanv. Meur a hini eus ar gerent a ankounac'haerai o aluzen d'an aotrou Kure nevez. A drugare Doue, merc'hed Penn-al-Lann a gendalc'he da zikour, hag eur c'hoar ivez da Anna, hag a oa dimezet da vont da vilin an Traon; tud Kerlagen hag an aotrou Kure a rae ivez kement a c'hellent. N'oa ket awalc'h goulskoude; dilhad ha bara a c'hellet da gaout d'ar paotr gant an aluzennou-ze, ha netra ken. Ar vamm neuze, évit-gellout kas eun tamm amann d'he mab, a lakeas tud ar gér da

zebri alies bara zee'h; eur bastell gig zoken — a-walc'h da lakat war eun tamm bara, — a c'helle da zerc'hel evit Laouig, pa deue eur freskad digant ar gerent pe an amezieien vat. A-wechou, pa na veze tamm kig da zigas d'ezan. Laouig en deveze daou pe bewar gwenneg da breña « saucisson ». Hag ar vamm baour, o sonjal pegen disterig oa stad he mab, er skolaj, a ouelas meur a wech en eur zistrei d'ar gêr goude ar marc'had.

En despet da-ze, Laouig a gendalc'has war ar studi, ha bis-koaz ne voe klevet o klemm. Achui a reas hep re a boan, dre c'hras Doue. Hag e gerent ivez ne zalejont ket da anaout e vijent digollet gant Mestr an nenv hag an douar eus ar boan o doa kemeret da zerc'hel ar paotr er skolaj. Daouzek krouadur o doa breman Yvon hag Anna ar Penker, met ma 'z oa kresket ar jeo, oa kresket ivez ar vad. Yvon a veze gwechall o labourat diouz an deiz, rag n'en doa ket a zouar a-walc'h e-unan. Breman n'eo ket douar a vank d'ezan, hag ar re gosa eus e vugale a c'hell breman rei skoazell d'ezan. Eus a belec'h eo deuet an douarou-ze da Yvon? Eus eun atant hag a zo bet gwerzet tamm ha tamm, hag a zo he douarou war-dro ar Penker. Mestr Yvon en deus bet truez ouz eur familh ken niverus, hag en deus prenet lodennou evit e verour kalounek. Hag an holl er barrez ne ehanent da veuli dirag ar gerent ar skolaer hag a oa ken desket, hag a roe bepred skouer vat en dro d'ezan.

Holl barrisioniz Landunvez a welas Laouig gant e zoudanen, deiz Gouel bras ar Rozera. Pell a oa n'oa bet beleg ebet, eus ar barrez; pedi a rejont holl ar Werc'hez, ha dreist-holl Introun Varia Gerzent, evit ma 'z aje Laouig beleg penn. Goude an ofern-bred, lod a lavare: « Mat, breman e vezo red d'eomp lavaret aotrou » da Laouig... Eur beleg mat a raio hennez, michans! Eürus eo Yvon evelken! Poan en deus bet, met digollet e vo. »

Hag ar vadoberourien ivez, hag holl barrisioniz Landunvez a voe digollet eus o aluzennou hag eus o fedennou.

Rag Laouig, eur wech beleget, a zalc'has sonj eus ar re o doa sikouret anezan hag e dud. Bemdez, pa zave ouz an aoter, e c'houlenne digant Jezuz rei d'ezo e vennoz hag e c'hrasou. Goulenn a rae ivez ma vije kavet c'hoaz e parrez kristen Landunvez meur a zanvez beleg nevez.

Piou am eus klevet o lavaret: « Ne glaskit ket a beorien da vont da veleien, ma ne welont eno nemed eun doare da zavel eus o faourentez? » Gwelloc'h eo lavaret: « Danvez beleien a vez kavet e-touez ar dud paour evel e-touez ar dud pinvidik, e-touez ar dud dister evel e-touez ar dud a renk uhel. An aotrou Doue ne c'houlenn ket digant ar re a zo galvet pegement a leve o deus o zud. Gwir eo ez eus da veza war evez pa glasker bugale da vont war ar studi. Mêt an aotrou kure pe an aotrou persoun, ha glaskont danvez beleien a dle gwelet dreist-holl feiz birvidik ha karantez kristen ar gerent; klask a dleont ivez en tiegeziou ez eus enno kalz a vugale; ha ma n'eus ket a zanvez, ez aint da gaout tud vat ar barrez da c'houlenn diganto sikour da ober eur beleg. N'eus ket eur c'hristen pinvidik ha na rofe e aluzen evit eun dra gaer evelsc, hag eun dra ken talvoudus evitan e-unan.

Lan ar Buel.

KELEIER AR MIZ

RED E VO O DISKOUZ GANT AR BIZ?

An A. Weterlé, unan eus kannaded an Alsas, e Paris, a skrivas, en deziou tremen, war ar *Marche de France* ar pennad sebezus-man:

Les journaux qui font campagne pour la *Muttersprache* (c'est-à-dire pour la *langue maternelle...* allemande) parlent sans cesse de ce qui, suivant eux, se passe en Bretagne.

J'ai tenu à me renseigner aux meilleures sources.

Voici l'entretien que j'ai eu avec deux députés bretons:

— Est-ce que vous souhaitez que votre langue locale soit enseignée dans les écoles?

— Non! Hormis quelques extrémistes, personne ne le souhaite.

— D'après quelle méthode le français est-il enseigné?

— Mais tout naturellement par la méthode directe. Bon nombre de nos instituteurs seraient bien embarrassés d'en employer une autre, puisqu'ils ne savent pas eux-mêmes le breton.

— Et les résultats?

— Excellents.

— Tel que vous me voyez, je ne parlais que le breton à six ans. Quatre années plus tard, je parlais couramment le français.

Mon premier interlocuteur reprend:

— Dans l'école que j'ai fréquentée, il nous était interdit de parler breton pendant les récréations. Nos maîtres avaient trouvé un moyen très ingénieux pour nous amener à nous surveiller les uns les autres. Au sortir de la classe, une boule noire était remise à l'un d'entre nous. Celui-ci la repassait au premier de ses camarades qu'il surprenait à s'exprimer dans le dialecte local. Le détenteur de la boule cherchait tout naturellement à s'en débarrasser le plus tôt possible, car le malheureux qui la rendait au maître, à la fin de la récréation, était puni de retenue et devait la reprendre au début de la récréation suivante. Nous nous amusions follement du passage de la boule d'une main à l'autre., et nous parlions tous français.

— Pourtant, quelques années avant la guerre, il y eut au Parlement des débats mouvementés sur l'emploi de la langue bretonne.

— Oui, mais il s'agissait alors, non pas de l'enseignement dans les écoles, mais des sermons prononcés dans les églises. Le gouvernement d'alors avait prétendu interdire

les sermons bretons. C'était là une atteinte directe à la liberté de conscience. En effet, bon nombre de vieilles gens n'ont pas fréquenté l'école française. Elles seraient dès lors dans l'impossibilité absolue de comprendre un sermon français. Par contre, tout le monde désire chez nous que les générations nouvelles connaissent parfaitement la langue nationale..

— Est-ce que, dans les classes supérieures des écoles primaires, on enseigne le breton?

— Non! Nous avons quatre dialectes, dont l'un est tout différent des trois autres. Ces derniers ont une prononciation qui varie. Il serait dès lors difficile, dans l'enseignement, de tenir compte de ces oppositions.

— Pour résumer cet entretien, il n'y a pas, en Bretagne campagne en faveur de l'école bretonne ou bilingue?

— Absolument pas.

Goude beza lennet kement all, ar Vretoned, e c'hellit kredi, a fell d'ezo gouzout piou eo an daou gannad breton (?) a zo lammet e gaou, dirag ar Frans a-bez, en eun doare ker mezus.

Ar pezh a zo sklêr hag anat, n'eo ket an A. Inizan eo, rak setu aman eul lizer, nevez skrivet gantan, war an affer-ze:

Paris, le 22 Janvier 1924.

MON CHER MONSIEUR PÉROT.

Depuis plus de six mois je n'ai eu l'occasion de m'entretenir avec M. l'abbé Wetterlé qu'une seule fois, et nous avons parlé de tout autre chose que de la langue bretonne.

Ai-je besoin de le dire, l'interview de députés bretons par M. Wetterlé ne me concerne nullement.

Du reste ceux qui savent mon intervention d'il y a deux ans, à la Tribune du Palais-Bourbon en faveur de la langue bretonne et l'usage journalier que j'en fais moi-même dans mes conférences et dans les inaugurations de monuments aux Morts de la Patrie auraient quelque peine à me ranger parmi les députés bretons interviewés par M. Wetterlé, qui sont loin d'avoir pour la langue bretonne la vénération profonde qu'ont pour elle ceux qui la connaissent et la pratiquent réellement.

Veuillez agréer, mon cher Monsieur Perrot, l'expression de mes sentiments les meilleurs.

V. INIZAN,
député du Finistère.

Ha breman, piou a zigaso sklêrijenn d'eomp da c'hellout embann hanoioù an daou lezennet o deus nac'het o bro hag a zo pec'hed o c'has en dro da Paris goude ar votadegoù a zeu?

**GOUELIOU AR « BLEUN-BRUG » E KEMPER
d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo 1924**

E kreiz ar zizun holl-geltiek, e vo lidet e Kemper d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo, XIVes gouel ar *Bleun-Brug*, a zo dent da vezan kaera tra a vez grêt en enor da Vreiz. War lenn, e Lesneven, n'eo ket eur blijadur, eun dudi e ca d'ar spered ha d'ar galon, e tu-hont d'an daoulagad ha d'ar skouarn, ar prezegennoù ken c'houek ha ken pouezet mat, ar ganiri, ar peziou-c'hoari, an digemer kaer grêt d'an duk Yann V en envor d'ar V^{es} kantved ma teuas da bardona d'ar Folgoat. Pobl a oa diredet eus Bro-Leon a-bez ha, zoken, eus Treger, Kerne ha Gwened, rak brud ar *Bleun-Brug* a zo ét holl dre Vreiz. Breiz-Uhel he doa ive kannaded e Lesneven, evit diskouez hon deus holl an hevelep kalon evel m'hon eus holl an hevelep mamm.

Gouelioù ar *Bleun-Brug*, kaera talvoudegez o deus, eo ma silont er gwad karantez ar Vamm-Vro gant eun nerz leun a zudi.

Red eo bezan bet e Sant Noug, gwech all, hag abaoe, e Kastel, 'vit gellout entent ar pezh a lavaran aze.

Ar vad en deus-grêt ar *Bleun-Brug* e Leon dleet eo o defe perz ennan, beb eil tro, ar broioù all. Setu deut tro Kerne; bro Kermarker, Brizeuk ne reio ket nebeutoc'h a stad outan eget ne rea bep bloaz bro Leon.

O c'hanerien ken brudet a ziredo puilh da glask al lore kinniget gant ar gwellan mistri war ar c'han. Lakat a renkint o foan, en dro-man muoc'h eget biskoaz, kemend all a dud barrek war ar c'hlan a ziredo d'o selaou eus an holl broioù geltiek Tramor.

PELERINAGE DES AGRICULTEURS A MONTMARTRE

En voici le programme définitif :

Vendredi 14 mars 1924

A 10 h. 45, départ de Brest. — Le train recueille les pèlerins au Relecq-Kerhuon, à Landerneau, Hanvec, Châteaulin, Quimper, Rosporden et Quimperlé.

Arrivée à Sainte-Anne d'Auray. — Cérémonie à la Basilique, présidée par Monseigneur l'Evêque de Quimper.

Chant du **Veni Creator**; Sermon breton, par M. le chanoine Cardaliaguet; Allocution française de Monseigneur; Bénédiction du Très Saint-Sacrement; Vénération de la Relique de sainte Anne, au chant du cantique breton.

Visite de la fontaine et du monument des Morts de Bretagne à la Guerre.

Dîner. — A 20 h. 50, départ du train pour Paris.

Samedi 15

A 6 heures, arrivée à Paris. — Messe de Communion générale Notre-Dame de Paris, pendant laquelle chant du **Credo** et de cantiques bretons; Sermon breton, dans la chaire de Notre-Dame de Paris, par M. Thomas, recteur de Ploujean; Vénération et Bâissement des grandes-Reliques de la Passion: Couronne d'Epines, Vraie Croix et Clou de la Passion.

Après le petit déjeuner, on monte en autos pour la visite pieuse de l'église Saint-Etienne du Mont; vénération de la Châsse de sainte Geneviève, patronne de Paris.

De là on se rend à Saint-Jacques du Haut-Pas, où se trouvent plusieurs reliques insignes de Saints bretons. Repas de midi.

Pèlerinage à la tombe du Soldat Inconnu; puis visite de l'Hôtel des Invalides, du Dôme et du Tombeau de Napoléon.

On se rend à Montmartre. De 17 à 18 heures, Heure Sainte, prêchée en breton. Repas du soir; conduite aux hôtels.

Dimanche 16

A 7 heures, à Montmartre, messe de communion générale; chant du **Credo** et de cantiques bretons.

A 9 heures, grand-messe de l'**Union Catholique de la France Agricole**; Sermon par un Evêque; Acte de Consécration; Bénédiction du Très Saint-Sacrement.

A 15 heures, chant des Vêpres par les Bretons; Sermon breton: Procession du Très Saint-Sacrement, pendant laquelle les Bretons porteront des cierges allumés; Acte de Consécration en breton, prononcé par tous les Pèlerins. Repas du soir; conduite aux hôtels.

Lundi 17

A 6 h. 45, départ du train. — Vers 10 heures, arrivée à Lisieux. — Messe au sanctuaire, devant les Reliques de la Bienheureuse Thérèse de l'Enfant Jésus; Chant du **Credo** et du Cantique breton de la Bienheureuse; Communion pour les Pèlerins qui auront pu rester à jeun.

NOTA. — Les prêtres qui désireront célébrer la sainte Messe à Lisieux voudront bien en informer de suite la Direction du Pèlerinage (**M. le chanoine Le Roy, 23, rue du Frot, Quimper**).

Après le repas de midi, les Pèlerins formeront deux groupes; le premier se rend à la chapelle du Carmel. Sermon breton, bénédiction du Très Saint-Sacrement; chant du cantique breton de la Bienheureuse. Puis il cède la place au deuxième groupe, qui revient de la visite des souvenirs de la Bienheureuse et de la cathédrale.

Le deuxième groupe a, dans la chapelle du Carmel, les mêmes exercices, avec sermon breton, pendant que le premier groupe fait la visite de la cathédrale et des souvenirs.

Le soir, dîner et nuit en chemin de fer.

Mardi 18

Vers 5 h. 1/2, arrivée au Mont Saint-Michel — Messe de communion générale, chant du **Credo**: Cantique breton de saint Michel; Sermon breton. Petit déjeuner. Visite de la **Merveille**.

Vers 11 heures, déjeuner. — A midi 15, départ pour Pontorson, Lamballe, Morlaix, Landivisiau, Landerneau et Brest, où l'on arrive vers 18 heures.

Si le nombre des pèlerins de Cornouaille le permet, un train de Cornouaille partira de Pontorson vers Rennes et Redon, pour déposer les Pèlerins à Quimperlé, Bannalec, Rosporden, Quimper; Châteaulin.

M. André de Couesnongle, au Kergos, Quimper (chèque postal Nantes, n° 9), reçoit le versement du prix des billets. Prière d'indiquer au talon du chèque le nombre de pèlerins par classe et le nom du prêtre chef de groupe.

Tout compris :

- 1re classe, 325 francs ;
- 2e classe, 260 francs ;
- 3e classe, 205 francs.

Ar Vretoned divroet. — Etouez al liziri niverus digouezet ganeomp, d'ar bloaz nevez, em eus kavet ar pennad-man, savet gant eur Breizad brezoneger en deus kuitaet e Vro. — Pleyber-Krist, — d'e 14 vloaz, er bloaz 1879, hag a zo a-grenn a-du ganeomp.

Aotrou Rener,

Lennet em eus gant pled ar pennadou-skrid a zo bet embannet betek-hen e « Feiz a Breiz » diwar-benn ar « emzao Breizek ».

Enno eo diskleriet fraez ha splann petra dalv da lavarout an daou c'her Feiz ha Breiz; hag an diskleriadur-ze, hep mar ebet, a vezo talvoudus da veur a hini e Breiz.

Da biou-bennak a zo yac'h e benn, hag e galon e lec'h mat, eo anat n'heñ ket an daou c'her-ze mont ar eil heb egile, daoust d'ar re, hag i re niverus c'hoaz, a lavar eo awalc'h teuler evez war draou ar Vro heb em emmell eus traou ar Feiz.

Red eo beza eus hor bro, emezo. — Ya, hep mar ebet; hag an dra-ze n'eo ket diaes d'eomp-ni, Breiziz, dre ma 'z eo Breiz end-eeun an hini m'eo ar vro-ze. Hogen, seul welloc'h kristenien ma vezimp, seul vui a-ze ivez e vezimp eus hor bro. Rak pe seurt brôad eo Breiz? Ha

n'eo ket bet-hi liammet start ouz al lezenn gristen adal-he o'havell? Evit gwir, petra zesket d'eomp derou he istor? O welout o bro gwasket hag aloubet gant ar Zaozon, war-dro diwez ar pempet kantved, Breiz-Veuriz a-gevred a dreizaz ar mor, a rummadou, war-zu glannoù serz an Arvorig. Perak e tec'hjont-i evel-se rag ar baganed-se? Oh! n'eo ket dre aon na digalonegez an hini eo; met evit mirout anterin o frankiz hag o Feiz, war eun dro. Int-i eo hor c'hendadou! O divroerez a voe bleinet gant menec'h a weled atao ha dre holl ouz o harpa hag ouz o diazeza war eur plou pe eul lann bennak Int-i o deus, dourn ha dourn, skoazell ouz skoazell gant hor Roueed pe hon Duked, strivet heb ehan, er peoc'h hag er brezel, da zifenn Breiz, he Feiz hag he gwiriou. Oc'h ober tro Breiz, e c'heller merzout o oberou, o hanoiou, o roudou hogoze war bep dachenn eus ar vro. Int-i eo hor zent koz!

Dre-ze e tleomp lavarout dalc'h mat an eil d'egile : « Ho pezet koun euz oberou ho tadou. » (I Mak. II, 50-51) — « Arvestit ar maen oc'h bet troc'het dioutan. » (Is. LI, 1.) Dre-ze e c'hellomp lavarout zoken : « Ni a zo mipien ar zent. » (Job. II, 18.) Ya, gant ha war ar Feiz eo bet savet Breiz; gant ha war ar Feiz hepken ivez e c'hello an emzao breizek dont da vat. Graet a garor, biken ne vezo tra vroadel e Breiz, nemet kristen e vefe.

Red eo d'eomp beza eus hor bro, emezo. — Ya, eur wech all adarre; met Breiz end-eeun an hini eo hor mamm-vro, hini hor zent koz, hini hor c'hendadou a voe katolik adal an derou. Rak-se, graet a garor, biken ne vezo tra vroadel e Breiz, nemet Breton ha katolik e vefe war eun dro : Feiz ha Breiz ! Arabad eo ankounac'haat kemennadurez an Aotrou Doue : « Ma na zav ket an Aotrou an ti, en aner eo e labour ar re her sav (1). Ma na ziwall an Aotrou ar gear, en aner eo e chom dihun an hini he diwall. » (Ps. 126, 1,2).

Arabad eo ankounac'haat al lavar broadel :

Ar Brezoneg har ar Feiz
A zo breur ha c'hoar e Breiz.

Strivomp eta, unanet holl evel breudeur, evel mipien an hevelep mamm; stourmomp a-gevret evit difenn ha mirout anterin herelez talvoudus ar yez hag ar Feiz lezet d'eomp gant hor zent koz hag hor c'hendadou. War arao! Hag, « o vont d'an emgann, bezit sonj eus ho kendadou hag eus ho kourvipien. » (Tacite, Agricole).

F.-M. Georget, O. M. I.,
Hull, Canada.

(1) Evel a lavaret gwechall, em farrez, a zo gwir :

Hep Doue, klask sevel eun ti,
'Zo bernia mein hep lakat pri.

**BLOAVEZ MAT SOUDARDED GWENED
DA « FEIZ HA BREIZ »**

En hano holl zoudarded Gwened, koulz an artilherien eget potred ar c'hirri brezel, e lavaran bloavez mat da Feiz ha Breiz ha da gement tra a zell ouz Breiz. Na pegen laouen e yez hor c'halonou bep sul kenta ar miz pa welomp e ti hon Aluzenner, ar c'hannad a zigas d'eomp keleier hor bro, en hor yez.

Petra reomp e Gwened evit hor bro hag hor yez? Bemdez diouz ar pardaez e kanomp gwerziou ha kantikou brezonek, e komzomp brezoneg yac'h, e skrivomp hon liziri e brezoneg reiz. Er c'hazarniou e vez kavet tud diskiant a-walc'h da c'hoapat o yez war zigarez ma c'houzont displega eur bommi galleg bennak, met an dud ze a vez laketae buan en o renk ha klozet d'ezo o beg, e berr amzer, kredit ac'houarn. Bet ez eus eur rummad all hag o deus poan diskouarn pa glevont Breiziz o komz o yez; Parisianed pe C'hallaoued eur c'halz anezo, hag o veza ma ne ententont nemed eur yez, a gav diez o veza ma oar ar re all muioc'h egeto, tud aes da gas da vale ive.

Petra welomp war-dro aman? En ilizou e welomp skridou brezonek; e parrez Monterblanc, e kichen « camp Meucon » hent ar groaz a zo e brezoneg, hag e meur a iliz all. War doriou an hostaleriou e welomp skridou brezonek evel : « *hosteleri korn ar c'hoed*. » Pe c'hoaz e kreiz kear Gwened « *ama e tiskenn ar gwir Vretoned; chistr mat ha gwir ardent* » ha meur a skrid all. Er zizun dremenet e kleven eun ofiser eus a Baris o lavaret, e oa chomet mantret oc'h ober e dro e Breiz, hag er Finister dreist holl, dre ma verke an dud eno skridou war o ziez en eur yez ha noa ket o hini; pe gwir e komzent brezoneg, oa dleet d'ezo merka o ziez e brezoneg. Soudarded Gwened a gendalc'ho atao da zifenn o gwiriou, o yez hag o feiz hag o Breiz, rak evel ma lavare eur c'habiten, an hini a zo stard en e feiz hag en e yez, a zo start war bep labour a vez kemennet d'ezan, hag a raio eur zoudard mat. Bennoz da Feiz ha Breiz evit ar c'henteliou hag an aliou mat a ro d'eomp.

Ra jomo atao beo buezek evel diagent.

Bloavez mat d'ezan ha d'e holl lennerien.

Eur zoudard eus ar 512 R. C. C.

TONIOU BREIZ MEULET E SOISSONS

E Soissons, ar gêr ma tremenas enni kement a Vretoned epad bloaveziou kalet ar brezel, hor mignon mat an A. J. Guyomar a zo o paouez ober eur brezegenn hag a blijas kalz d'an dud vras ha desket a oa deuet niverus d'e zelaou.

Evit rei muioc'h a harp d'e gomzou ar prezeger a ganas meur a hini eus ar c'hanaouennou dudius destumet.

e Breiz-Izel gant Bourgault-Ducoudray; poneza a eure dreist-holl war gaerder kantikou Breiz ha kana a eure e brezoneg, hon angelus ker koant:

Ni ho salud gant-karantez
Rouanez ar zent hag an Elez.

Trugarekât a reomp hor mignon eus ar boan a gemer, daoust pegeit eman diouz ar gear, da rei da anaout en dro d'ezan braoentez traou e vro.

Pebez skouer vat! an d'ud a glask trei ar Vretoned war ar c'hantikou hag ar soniou gallek n'int nemet tud diwar-lerc'h!

BLOAZ NEVEZ, BREIZ NEVEZ ?

ROAZON n'eo ket evit netra kêr-benn Breiz. Eno eo bet epad pell hon c'henvroad brudet ha karet, ar c'hardinal **Dubourg**; en e lec'h ar c'hardinal **Charost** a zalc'h gant enor renk eur gwir brins, n'eo ket hepken eus an Iliz, met eus a Vreiz, pegwir eman o paouez rei urz da zeski en holl skoliou kristen **Istor Breiz**. E gloareged, kelennet ker mat, ne stummont ket fall ive! Setu int, eur blokad anezo, o paouez sevel eur gelaouenn da studian kement a zell ouz ar brezoneg hag ar Vro. N'eo ket bras he faper, met pouez a zo en he c'homzou: ne oa ket bet c'hoaz disklêriet ken fréz ha ken leun ar pez a glask an holl oberou brezonek bodet endro d'ar Groaz dindan ar banniel herminiget...

« **Foi et Bretagne** » a vo marteze, e Breiz-Uhel ar pezh m'eo **Feiz ha Breiz** e Breiz-Izel. Eur beleg, — pe da vihanan, eur c'hloareg, — a zo er penn anezi evel m'eman aman an O. Perrot e penn **Feiz ha Breiz**. Ar c'hloaregman, an O. H. Poisson, daoust ma ne oar ket ar brezoneg, a zo Breton penn-kil-ha troad; bodet en deus endro d'ean kloareged all, — eun 40 pe 50, — ha kroget ganto da zeski ar brezoneg.

Et eo da gaout kelennerien ar c'hloerdi ha goulennet diganto skrivan evit e genvrucdeur eur c'hannad karget da rei da anaout d'ezo pesort labour a fell d'ean ha d'e vignoned ober en o zouez. Ar skridou kentan moulet gantan a zo bet lennet piz gant mistri ar c'hloerdi; rak se « **Foi et Bretagne** » a deu d'comp, gantan war e dal siel ar wirionez, siel an urz.

Eun dudi 've d'hon mignoned lenn ar pennañlou-man tennet dioutan :

1° An Emzao breizad ha kristen a dle bezan astennet ha tizout Breiz-Uhel, koulz ha Breiz-Izel, hag en o c'hannou pep gwazienn :

Une tâche très vaste et très haute s'offre aujourd'hui aux yeux de quiconque pense à la fois en catholique et

en Breton. C'est toute une résurrection qui veut peu à peu s'opérer, gagnant toutes les fibres de l'âme bretonne depuis si longtemps insensibles, toutes ses activités depuis si longtemps engourdies. Comme un printemps fort et envahissant qui, l'heure venue, jaillit spontanément de toutes parts, la vertu des sèves anciennes veut se manifester de nouveau dans tous les domaines où autrefois elle s'est librement exercée.

2° Nemet al labour-ze a renk bezan diazezet war ar relijion, rak :

« Le Breton qui veut à sa patrie assurer de beaux lendemains ne peut se désintéresser du catholicisme. Il sait que nul homme, d'aucune race, ne peut être entièrement soi, avec ordre, équilibre, puissance et fécondité, s'il n'est pas catholique.

...Ce désir de rester avant tout catholique comporte le respect de la hiérarchie ecclésiastique... Feiz ha Breiz ne l'a pas oublié et a tout de suite vu la nécessité de constituer, dans un sentiment de docilité aux enseignements de l'Eglise, un mouvement dans lequel se reflète comme dans un miroir toute la Bretagne du passé et en lequel soient déposés tous les germes de la renaissance future. Agir ainsi c'est se conformer au programme de Pie X : Instaurare omnia in Christo... »

3° Evit kregi 'vel 'zo dleet el labour-ze, eo red an dramman :

« Il faut rendre à nos compatriotes le sens breton... Cela ne peut se faire que par la connaissance exacte de notre passé... qui ne doit pas rester à l'état de recherche purement archéologique, mais doit nous faire comprendre la nécessité d'un résultat pratique. »

4° Petra a dle en em gaout, ma labouromp gant dealded ha gant kalon ? Gwelet a refomp, a damm da damm, oc'h en em ober eur Vreiz nevez :

« L'achèvement de la Bretagne vers une juste autonomie dans le cadre de la collectivité française... »

Ha pesort vad a deuo d'comp ac'hano ?

Disklêriet eo 'ze en eun doare ha n'hon doa klevet gwelloc'h biskopaz, e pajennoù divezan « **Foi et Bretagne** ».

Er miz a zeu e tizrofomp warnezo d'o studian gant aked. Adalek vremen, kement o deus c'hoant da rei skoazell da gloer Roazon en o labour breizad ha kristen a c'hell skrivan d'an **O. H. Poisson, 18, rue Saint-Michel, Rennes.**

E.-A. M.

DIVINADENNOU

I. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ GENVER

I. — Daou varc'h hag eur brabant. II. — Al lin. III. — Ar gwin gwenn. IV. — An erc'h.

V. — 672
159
834.

II. — O DEUS BET EVIT DIVINADENNOU MIZ KERZU

400 poent:

Yves Ollivier, Plouñour.
K. S. St-Arzel, Gwitalmeze.

80 poent:

Mari Deduyer, Loperhet.
Louis Floc'h, Plomeur.
L. Gac, Guissény.
M. Guyader, Lanneufret.
Krennard, Sizun.
A. Kergoat, Sizun.
M. Kervella, Plougastel.

Th. Laot, Plouider.
L. Lars, Plouzané.
Lennerez, Sant-Divy.
J. M. Plouguerne.
M. A. M., Rosnoen.
Louis Rolland, Gouesnou.

60 poent:

J. Abolivier, Kernoués.
Laurans Briand, Lennon.
Louisa Favé, Plouider.
Clet. Fily, Gleden.
Job ar Penn-baz, St-Nic.

III. — DIVINADENNOU MIZ C'HOUEVRER

I. — Lavar din-me petra eo
a chach ar maro war ar beo ?

20 p. ar r. Digaset gant J. Guéguen, Portsal.

II. — Petra lavar d'emaomp
E pe zeiz emeaomp.
Ha n'eus ket en e benn
An distera bouedenn ?

20 p. ar r. Digaset gant H. Larvor, Confort.

III. — Petra 'n deus lagad hep gellout gwelet
Ha divesker krenv hep gellout redet ?

20 p. ar r. Digaset gant Gaby Pelleau, Plouguin.

IV. — Pemp biz ivinok
o tenna kallhebok
eus penn eur blevok.

20 p. ar r. Digaset gant eun tonton eus Kerne.

V. — Daou vreur bihan 'zo em zi
n'o deus o daou nemed cur tri,
Peb a lagad koulskoude
ha peb a c'harr o deus ive.

20 p. ar r. Digaset gant A. Kergoat, Sizun.

Digas ar responchou hag an divinadennou nevez a gavfet, a-benn ar 25 eus a miz da: M. le Directeur du Feiz ha Breiz, Plouguerneau (Finistère).

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONEZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

REDACIION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGE LIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Bruged* de "E-gleo Sant Ildut"
L. LE DISSES,
Saint-Pol-de-Léon, Grand'Rue
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
"FEIZ HA BREIZ" et "KORN-BOUD"
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
"Feiz ha Breiz" (seul)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions s'ont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 150 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Eur brezegenn. — Essai sur la Question bretonne, Y. LE MOAL. — E. S. I. hag ar Yaouankiz. — An A. de Boisbilly, G. P. — Santez Anna ha Nikolazig, J. RULON hag E. AR GARREC. — Pôtréd Yaouank, selaouit ta ! EUL LEONAD — An « Hini goz » o vont da denna he foltrea, D. N. D. — Bleuniou Breiz, J. U. — Lennit 'ta, merc'hed, Tintin Anna. — Kantik d'ar plac'h euruz Thereza ar Mabig Jesus, GWENAEL. — Keleier ar miz. — Divinadennou, PER HA PAOL.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MEURZ

2 a viz Meurz. — Sul an Ened. An ofis p. 268.
e levr an A. Uguen.

5 a viz Meurz. — Merc'her al ludu. Hanter-gouel
devosion. An oferenn p. 373.

9 a viz Meurz. — Sul kenta ar C'horaz. An ofis
p. 281.

12, 14 ha 15 a viz Meurz. — Pevare amzer. — Yun ha Vijil,
16 a viz Meurz. — Eil sul ar C'horaz. An ofis
p. 288.

23 a viz Meurz. — Trede sul ar C'horaz. An ofis
p. 292.

30 a viz Meurz. — Pevare sul ar C'horaz. An ofis
p. 298.

Eur brezegenn gant Bossuet

WAR GOUEL NEDELEG

EIL LODENN

Met ma teuomp da grenna gant ar spont dirak sked dispar an Ao. Doue, petra raimp-ni dirak e gounnar ? Ma ne gred ket an dud tostet ouz Doue, war zigarez hepken n'eman meurbed dreist d'ezo, penôs e c'hellint-i gouzant e zremm, pa 'z eo gant gwir abeg kounnaret outo ? Rak ma teu meurded Doue d'ober d'eomp pellat, e justis a ra kalz muioc'h : hon argas a ra t'er diouti. Setu eno an eil digarez hon deus da grenna. Eur ger hepken a vo awalc'h evit rei da entent kement-man. Sonjit pebez devez kriz ha frommus an hini ma voe milliget gant Doue hon tud kablus, ma teuas an el eus e berz d'o argas diouz ar baradoz bet sôtret gant o fec'hed, eur c'hleze tan gantan prest d'o skei kerkent ha ma troent o fenn. Pesort a dremenas neuze e kalonou an daou' bec'her forbanet ? Nag a strafilh en o c'hreiz ! Forz pelec'h e tec'hent, ha ne gredent ket i bepred gwelet o lintea dirak o daoulagad ar c'hleze spontas-ze ha klevet o c'hrozmolat, ouz o diousskouarn ar vouez o doa ranket mont da guzat dirazi ? Warlerc'h anken ha spont an devez glac'h arzus-ze, na vezit ket souezet, kristenien, ma teu ar Skritur da lavaret d'eomp o deus aon an dud na deufent da vervel, netra nemet diouz gwelet Doue. Rak, abaoe ar c'henta' malloz-ze, ar gredenn a zo et dre holl eman Doue a-eneb d'eomp ha kas an dud da gaout Doue a zo kas torfetourien dirak o barner; ha lavaret d'ezo e teu Doue daveto a zo digas da zônj. d'ezo eus ar c'hastiz dleet d'ezo hag eus ar maro o deus gounezet. Setu perak e klevit o gouelvan : « Mervel a raimp ma teu Doue d'en em ziskouez d'eomp. »

C'houi 'wel en doare-ze, kristenien, pegen izel ez omp kouezet, pegwir ez omp argaset pell diouz Doue ha difennet ouzomp tostet hiroc'h. Deuit breman, o Salver Jezus ! hag ho pezit truez ouz hon gwall stad : kuzit ar veurded a ra d'eomp krena; gwaskit war ar gounnar a lak spouron en hon izili. Grit d'eomp kaout a nevez digemer digant ho Tad, rak eus e berz e teu d'eomp peb evurusted; grit d'eomp adkaout lod er vadelez-ze hag a zo bet anwazet gant hor pec'hejou, ma c'hellimp adarre tostet ouz an Aotrou. Bezomp dinec'h; chilaouet omp bet; setu ar vadelez ouz en em ziskouez. **Et hoc nobis signum.** Setu penaoz e teuomp d'he anaout; he

gwelet a ran e kraou Jezus-Krist; he gwelet a ran er bugel-ze nevez ganet. Doue n'eman ket ken pell diouzomp, pegwir eo en em c'hrêt den; Doue n'eo ket ken kounnaret ouzomp, pegwir e teu d'en em unani gant hon natur dre al liamm ar strisa. Ar vadelez bet pellat dre hor pec'hed a zistro davedomp. Klevit an Abostol bras o tiskouez anezi d'eomp: **Apparuit gratia et benignitas Salvatoris nostri Dei**: Dousder ha madelez hon Aotrou a zo en em ziskouezet d'eomp. O frealzus-sat komzou ! Distroit, kristenien, war ar pezh hon deus disklêriet, penôs brasder an Ao. Doue hen pella diouzomp ha penôs e justis a deu da vanna dioutan ar bec'herien; n'eus nemet e vadelez hag her gra nez d'eomp. Petra ra Doue evit hon tenna davetan ? Kuzat ra ouzomp kement a bella anezan diouzomp ha ne ziskouez d'eomp nemet ar pezh hen lak kenver ha kenver ganeomp. Rak, va breudeur, petra welomp-ni pa zellomp ouz an Doue grêt den ? Petra welomp-ni er bugel-Doue ez omp deut aman d'azeuli ? E c'hloar demguzet, e veurded go-loet, e vrasder izelaet; ar justis n'en em ziskouez ket ; n'eus nemet ar vadelez hag en em ziskouez evit hon gervel gant muioc'h a garantez. Gwelit ar Veurded-ze dreist-muzul ha ne gred ket an élez sellet outi, hag eo an natur mantret diraki; diskenn a ra, en em izelaat a ra, 'n em lakat a ra keit ha keit ganeomp, hag an dra-ze, eme Tertullian, evit ma c'hellimp en em lakat keit ha keit ganti. Bezan gant Doue par oc'h par; daoust 'ha gellout a r'er adsevel uheloc'h natur an den ? Ha gellout a r'er lakat muioc'h a fizians en e galon ?

Ar re goz a grene dirak Doue, ha n'eo ket heb abeg. Izai en deus gwelet anezan e kreiz e c'hloar hag an aon a zo bet kroget ennan. Adam en deus hen gwelet en e gounnar hag a zo bet tec'het kuit dirazan. Ni, avat, perak e krenfemp, pegwir n'eo nag e veurded nag e justis a en em ziskouez d'eomp hirio, met dousder, ha madelez Doue. Hor Zalver eo a bar dirak hon daoulagad ?

Tostaomp eta, va breudeur, harpet war eun hante-rour ken galloudus; tostaomp gant fizians. **Et hoc vobis signum.** Setu aman ar merk a roer d'oc'h. Na damallit d'in ken na va faourentez, na va fec'hejou. Forz pegen dister oun, den oun, da vihana, ha va Doue hag a zo holl galloudek, a zo den ive. En hano Jezus e tostaan dispont, rak Doue a zo en em roet d'in dre Jezus-Krist. « Ar Mabig-ze a zo roet d'eomp; evidomp-ni eo ganet ar bugelig-ze », ha goût a ouzon penôs eun Doue grêt den a zo eun Doue hag a deu davedomp. 'N em staga a ran ouz Jezus e kement ha ma 'z eo henvel ouzin dre e natur den, ha dre eno e teuan da vezan perc'hen eus ar pezh hen laka henvel ouz e Dad, d'an natur

Doue. Bezomp doueou gant Jezuz-Krist; lakomp en hor c'halon menoziou dioutan. Kristen, sav d'an nec'h da esperans; doue out; an youlou divalo a ren war natur al loen a zo dizoare diouzit. Petra ra d'it an traou marvel, abaoe ma 'z out ken nez d'az Toue, ma feu, en eur gemer gant trugarez ar pezh ma 'zout, da rei d'it, gant kement a largetez, ar pezh ma 'z eo e-unan! « Doue a fell d'ezan bale evel eun den, a lavar Tertullian, evit ma tesko an den bale evel Doue »; hag an den-ze desket d'ezan gant Jezuz 'n em uhelaat betek Doue, a zalc'h stag e galon ouz an douar, evel ma tlefe mervel evel al loened!... Ah! savomp uheloc'h hon sperejou; tôlomp evez ouz gloar hon natur adsavet gant kement a eurvad. Mar deo adsavet an natur, red eo d'an oberou bezan talvoudusoc'h. Meulomp an Tad, dre Hon Zalver Jezuz-Krist, o vezan ma n'en deus ket dibabet, evit salvi ac'hanomp, an hent en dije dibabet ar bed, met an hent da gaout, war an dro, digemer en hon c'halon-nou, nag an hent a zere muioch outan, met an hini a zeree kentoc'h ouzomp.

Hi, d'ar marc'hadour a glask prenan he azen :
 — Gwelet a reoc'h, hennez a zo ker chentil, se lit, ma c'he lit fisicout anezan e bugale.
Hen. — Oh! n'oun ket nec'het gant an dra-ze; da ober silzig eo e prenan anezan.

Daou zispac'her a en em gav en noz gant eun tremeniad hag a zo spontet o tigouezout ganto: — n'eo ket da d'coc'h, emezo, kaout aoun raozomp; roit d'emp honmontr ha netra ken, da welet, ha n'eo ket prest c'hoaz an nadoz da goueza war eur an dispac'h!

Essai sur la Question bretonne

III

Catholique d'abord !

Quelle puissance devons-nous mettre en œuvre pour réaliser notre idéal breton et catholique ?

- La puissance de l'association.
- Une nouvelle association est-elle donc nécessaire ?
- Oui, car si les associations existantes sont constituées, en majeure partie, d'éléments catholiques, aucune d'elles n'est officiellement catholique, ou, pour mieux dire, militante, au double point de vue breton et religieux.

— Qu'entendez-vous par une telle Association ?

— Une Association qui ne perdrait jamais de vue la doctrine catholique dans les démarches que lui suggérerait son patriotisme breton : — qui donnerait, comme appui, à la formation bretonne de ses adhérents, une solide formation morale, et orienterait toujours leur action, quelle qu'elle soit, dans le sens le plus favorable à la Bretagne et à la religion.

— Comment remplirait-elle son rôle de formation ?

a) Par des **études** variées et convergentes, embrasant tous les éléments de la nationalité, elle s'efforcerait de dégager, dans toutes les directions, la vraie physionomie du nationalisme breton ;

b) Par des **retraites fermées** : 1° elle mettrait en contact la matière bretonne avec les hautes vérités du catholicisme ; — 2° elle ferait toucher du doigt à ses adhérents la nécessité de la vie intérieure, où s'élaborent les vertus d'humilité, de patience, de désintéressement, faute desquelles se consomment chaque jour, dans le monde des œuvres, tant d'échecs et tant de ruines ;

c) Par des **congrès**, elle ferait rayonner à l'extérieur la puissance d'apostolat ainsi accumulée.

— Quelle serait, dans les grandes lignes, l'organisation de cette Association ?

Cette Association prendrait comme base d'organisation : la situation géographique et linguistique de la Bretagne actuelle : 1° la division en Haute et Basse-Bretagne ;

2° La division dialectale de la Basse-Bretagne. Chaque

dialecte ou région devrait avoir **son Comité**, dont le premier soin serait de créer une **revue** ou bulletin, puis, successivement, des **cercles**, des **chorales**, un **théâtre**.

Les comités seraient reliés entre eux par un Bureau central.

— Cette organisation n'a-t-elle pas le grave inconvénient d'accentuer la fâcheuse « segmentation dialectale » qui, selon de nombreuses autorités, défigure et rabaisse notre langue nationale ?

— Cette organisation s'inspire de ce point de vue que le mieux est parfois l'ennemi du bien et que, pour améliorer la situation existante, il faut la prendre d'abord telle qu'elle est, du moins, en ce qu'elle a de perfectible. C'est la théorie du « ralliement » autrement dit de l'hypothèse, applicable en toutes sortes de matières.

Donc :

Comme **point de départ**, le vocabulaire dialectal, à l'exclusion de toutes les formes et mots **étrangers** ou **corrompus** ;

Comme **but**, la langue unique, formée sans appauvrissement, de l'apport des dialectes progressivement unifiés par l'usage et par la critique des grammairiens.

— Quelle serait, vis-à-vis des autres groupements, l'attitude de cette association ?

— Son objectif serait de tendre toujours à l'union, à l'entente, sans concession de doctrine ni compromission. Sa supériorité devrait s'affirmer à tous les yeux par l'exemple de l'étude, de l'action, de l'union et de la discipline.

— Que faut-il penser, comme élément d'action bretonne, de la politique électorale ?

Une politique électorale ne saurait porter des fruits que le jour où, dans son ensemble, le mouvement breton, devenu adulte, éclairé et suffisamment unifié, constituera une puissance aux yeux de l'opinion et lui inspirera une entière confiance par le rayonnement de ses idées et par la force de son organisation.

Présentement, nous ne sommes pas mûrs pour l'action politique.

L'unique moyen de développer actuellement notre puissance est de poursuivre de plus en plus l'union par la mise en lumière des traits essentiels et purement objectifs de notre nationalité.

— Pouvons-nous envisager avec confiance la réussite d'une telle entreprise, conçue comme nous venons de l'exposer ?

— Oui, car elle porte ainsi avec elle toutes les garanties de succès.

— Que devons-nous donc penser de l'objection courante formulée contre tout essai de renaissance bretonne : « L'évolution destructrice de la Bretagne suivra son cours, en dépit de tous les efforts. C'est erreur et perte de temps que de s'attacher aux choses périmées » ?

C'est là l'objection que, sur un autre terrain, le terrain social, libéraux et socialistes dressaient contre les catholiques sociaux; ils ne voulaient voir dans le problème économique que le jeu de **lois implacables** auxquelles ils soumettaient la **réalité humaine**. Les catholiques sociaux, malgré la puissance d'écrasement acquise par le matérialisme économique, devant qui tous s'inclinaient comme devant une force de la nature, prirent hardiment le parti de l'écrasé, c'est-à-dire de l'homme. Renversant les rôles, ils ont peu à peu substitué, dans le problème économique, à la donnée matérielle et inerte, la donnée vivante. Pourquoi ont-ils entrepris ce redressement ? Pour satisfaire la justice et la vérité violées.

En matière de renaissance bretonne, le cas est analogue. L'évolution internationaliste, qui sévit du haut en bas de l'échelle sociale, de la famille à la nation, renversant toutes les barrières que la Providence ou la main de l'homme lui ont opposées, n'est « implacable » et fatale que dans la mesure où notre volonté se rend complice de son action.

Contre l'évolution socialiste, les catholiques ont dressé sa victime, la personne humaine, avec ses droits violés ;

Contre l'évolution internationaliste, les Bretons catholiques ont le devoir de dresser sa victime, la Bretagne, avec ses franchises méconnues.

Y. Le Moal.

Cet Essai de mise au point de la question bretonne a été écrit en français, afin d'atteindre à la fois tous nos amis de Haute et de Basse-Bretagne.

Nous en faisons un tirage à part de quelques centaines d'exemplaires enrichi de notes empruntées pour la plupart à la très substantielle Enquête sur le nationalisme menée par la revue catholique Les Lettres, (de janvier 1923 à février 1924).

Cet Essai s'inspire des vues exprimées au cours de l'enquête par de hautes personnalités catholiques appartenant à tous les milieux et à tous les pays.

Nous prions instamment tous nos lecteurs et amis,

après l'avoir lu, de nous faire parvenir, en toute franchise, leur appréciation. Ces appréciations, à moins d'avis contraire, figureront dans une deuxième édition et nous fourniront une précieuse indication sur la suite à donner, en pratique, aux idées exposées par notre collaborateur.

Feiz ha Breiz.

Essai sur la Question bretonne, par Y. Le Moal. Edition « Feiz ha Breiz », 15, Grand'Rue, St-Pol-de-Léon et 15, rue des Capucins, Guingamp.

Prix: 0 fr. 50 l'exemplaire (2e édition), 0 fr. 40 par quantités (port en plus).

E. S. I. hag ar Yaouankiz

Skriva rear d'omp:

AOTROU RENER,

Kement a blijadur am eus o lenn *Feiz ha Breiz* ma 'z eus deuet c'hoant d'in ivez da zevel eun draig bennak da gas d'ezan; met, siouaz, morse er skol, ne 'm eus desket skriva yez hon tadou koz. Daoust ha ne vefec'h ket gouest da lakat en eur c'horn bennak, e *Feiz ha Breiz*, adres eul levr di hag e vefe kavet geriaduriou brezonek (*dictionnaires bretons*) ennan da werza. Talvezout a rafe n'eo ket hebken d'in va-unan, met, me her goar, da galz a re all. Evelse hepken e teuo ar c'hiz da skriva an holl gomzou gant an hevelep lizereñnou, e lec'h breman pep hini a skriv evel ma kar hag er zizun dremenet em eus bet daou lizer ha n'ouzon ket gant pehini anezo o daou eman ar wirionez. Unan a skriv « bloavez mat » hag egile « bloavez mat » hag o daou e c'hellont beza kredet. Rak-se 'ta, Aotrou Rener, fisians am eus da gaout hep dale eur respont vat diganeoc'h war gement se.

Ho pôtr bihan,

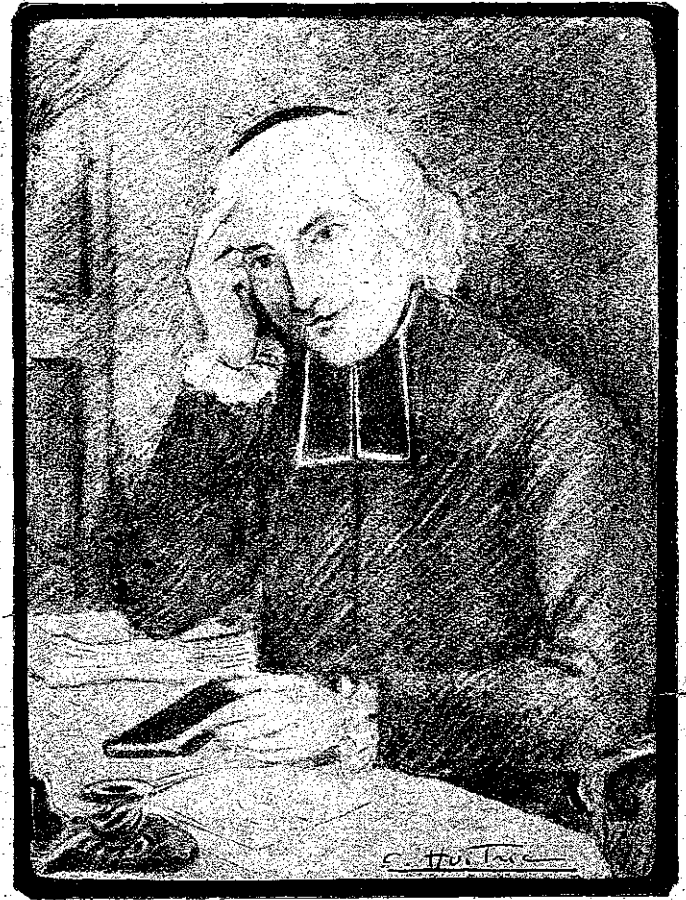
J. L., PLOGONNEC.

RESPONT. — An dud yaouank eo ar vro da zont ha iaouen omp ouz o gwelet o tont, a-nebeudou, da anaout ha da garet o Breiz.

Eun ti a zo e Kastell-Paol, ti Emgleo-Sant-Ildut, — 15, Grand'Rue — ar c'henta levr di kristen brezonek savet e Breiz.

Eno a kavoc'h al levriou ho peus c'hoant da brena da studia yez hag Istor ho pro.

Er miz a zeu e lakimp, war he hed, e *Feiz ha Breiz* r roll anezo.

An A. de BOISBILLY

1735-1786

Er XVIIth kantved e oa e kichen Huelgoat eun tiegezh tudhentil a-zoare hanvet Provost-Douglas-Squirriou hag a ziskenne, war o meno, eus a eul lignez vras ha brudet er Skos. Berr e oa o feadra; unan eus ar bôtr di yaouanka, Fransez o welet e oa re baour menezioù Berrien evit gellout en em denna enno, a yeas a-bell da zestum danvez. Dizro d'e vro, e yeas da Roskov hag e timezas eno da Anna Carof. Bez 'en devoe eur mab, Bertran-Fransez Provost, a voe savet adalek e nao vloaz gant eun eontr koz d'ezan diouz kostez e vamm, an A. Carof a oa neuze konsul e Sevilh; an den yaouank a dremenas meur a vloaz er Spagn, iha goudeze e reas

tro Amerik ar c'hresteiz evit gwelet gant petra e c'hellet ober konwerz er vro-ze; 39 bloaz en doa pa zizroas da Roskov; kenta tra a reas raktal a voe dimezi, er bloaz 1694, gant Charlotta Helary, ha mont ganti da jom da Vontroulez a oa neuze, goude an Naoned, brasa porz konwerz a oa e Breiz. Eno e ouezas ker brao tenna talvoudegez eus e zeskadurez ma teuas dillo da veza pinvidik mor. Er bloaz 1732 e tilezas e gonwerz hag e garg a guzulier en ti kêr, evit mont da veva diouz e zanzev ha da ober ganto ar muia vad a c'helle.

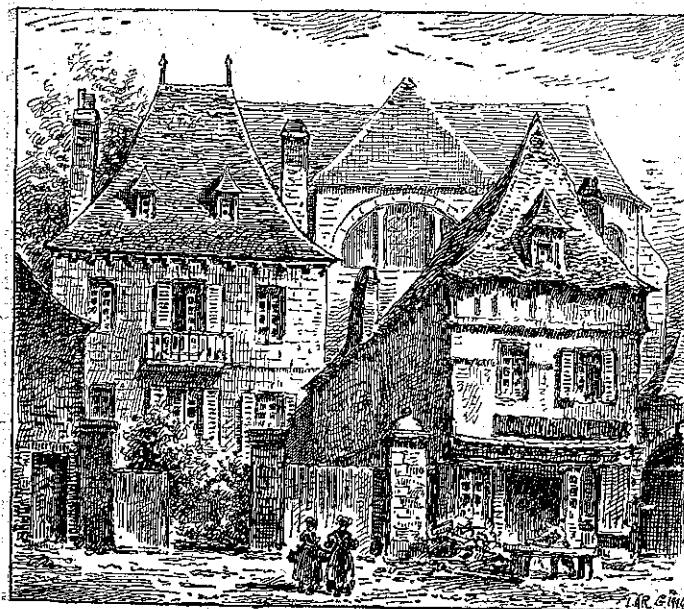
Evit diskouez gwelloc'h e noblans en devoa staget an hano a de Boisbilly ouz e hini hag e roas anezan d'e vab Laurans-Fransez Provost-Douglas de Boisbilly, ganet er bloaz 1695, a voe eur breizad eus ar re wella, troet atao da ober vad d'e genvroiz; evel e dad, e falvezas gantan deski en eur vale hag en eur welet an darn vuia eus a vroioù an Europ; dont a eure zoken a-benn da anaout yezou ha doareoù-bêva ar boblou ma tremene en o zouez. Dizro da Vreiz e kemeras perz e holl bodadegoù ar Parlamant hag er bloaz 1732 e lennas eno eur studiadenn en doa grêt war bôtred an tailhou a felle d'ezo lakat gwirioù kalz re bounner war ar varc'hadourez a ziavez-bro a deue e porzioù-mor Breiz hag a rea en doare-ze kalz a c'haou ouz ar Vretoned. Aotronez ar Parlamant a gavas mat e gomzou hag a gasas anezan raktal dirak ar Roue evit harpa dirazan gwirioù ar Vro. Dont a eure brao bras a-benn eus e daol ha gouarnerien Breiz, kont Toulous ha duk Penteur, e vab, a roas d'ezan er bloaz 1732 ha 1746 o fortrejou livet, en eun doare kaer meurbed; ar portrejou-ze a weler c'hoaz e ti unan eus e vugale vihan, an A. de Blois, e maner Kerascouet, e Koat-Meal.

Deuet da veza rener Kampr ar C'honchou, e Breiz, er bloaz 1742, e kendalc'has da veza mat e kenver Montrouleziz, e genvroiz, en eur labourat da zevel eun ti da ober butun e Montroulez hag en eur c'houlenn digant ar Parlamant eur yalc'had vras a arc'hant evit sevel a-nevez an hospital a oa bet devet gant an tangwall hag en eur lakat en e benn leanezed Sant-Visant a Baol ha n'o devoa ti ebet c'hoaz e Breiz. Dimezet da Dhereza Boudin de Launay, an A. de Boisbilly en devoe tri grouadur, eur mah a varvas disher, eur verc'h a zimezas gant an A. de Blois, kabiten war vor, hag eur mah all a deuas da veza beleg hag emamp o vont da takat aman an diverra eus e vuhez.

**

Yann-Jakez Provost de Boisbilly a voe ganet e Montroulez d'an 9 a viz ebrel 1735; d'e 13 vloaz, e oa kloareg eus a eskopti Treger hag an A. Borgn a Gervor-

van, eskop, er c'houlz-ze e Landreger, a deuas a-benn da lakat rei d'ezan eur plas etouez chaloned iliz-veur Kemper; divezatoc'h e teuas da veza abad manati an Tronchet, e eskopti Dol, rener manati ar Botguen, e kichen Lamball, hep konta ar c'hargou all c'hoaz m'edo enno hag a lakea anezan da veza pinvidik bras.

Ti an A. DE BOISBILLY, e Kemper.

Er bloaz 1760 e voe grêt eun doktor anezan er Sorbonn; er bloavezioù 1764 ha 1765, pa glaskas an duk d'Aiguillon, gouarnier Breiz, bresa gwirioù ar Vretoned ha lakat warno tailhou re vras, an A. de Boisbilly a enebas outan gant an Aotronez Kerguezec, Coatanscour hag ar re all. O veza ma oa eur spered lemm a zen e save rimadelloù da zispenn o sae da vinistred ar roue; unan anezo dreist-holl a oa grêt da zrevez eul lizer diboell skrivet gant ar ministr Sant Florantin; henman a c'hellit kredi, pa glevas, a yeas en egar hag a roas urz da baka e c'hoapaer; an A. de Boisbilly a en em guzas e maner an I. de Piré, c'houec'h leo diouz Roazon, met dizoloet e voe, kaset da Bariz ha stlapet e prizon ar Bastilh. Pa roas ar roue e frankiz d'ezan ne roas ket a aotre d'ezan, evit an dra-ze, da zizrei da Vreiz; urz en devoa da vont da jom da Glermont; er fin, an traou a deuas da veza kompezet; ar Chalotais hag

ar re all a oa bet kastizet gantan a c'hellas adkemeret. o c'hargou hag er bloaz 1769, kêr Roazon a zigemeraz anezo gant lid bras, endra m'edo an A. de Boisbilly o lakat e dreid ivez en e vro, diouz e du, hag o sevel eurganaouenn a dri goublad ha tregont da embann e zistro.

Adalek neuze, ehalonied Kemper a gasas anezan bep-bloaz d'ar Parlamant hag a zibabas anezan end-eeun, da vont da jom da Roazon, en hano eskopti Kemper, evid en em glevet gant kannaded eiz eskopti all Breiz da gas en dro afferiou brasa ar Vro. Ar garg-ze a roastro d'ezan da ober vad da galz a dud. Er bloaz 1781 e-voe dibabet gant ar Stadou da ober meuleudi ar zoudarded hag ar vortoloded maro evid ar Vro epad ar brezellou diveza. Eur zervich vras a voe kanet evito-dirag eur bern tud en iliz menea'h Sant-Fransez e Roazon d'ar 27 a viz genver 1781 : « Biskoaz, eme an A. Carne, ne voe gwelet netra kaeroc'h, en enor d'ar Vro-eged ar gouel-ze gourc'hemennet gant aotronez ar Parlamant! » Ar breizad kalonek m'oa an A. de Boisbilly a lakas e holl ijin hag e holl galon da ober e brezegenn; daoust ma voe red d'ezan heñ ober, e re verr-amzer en holl, e kavas an tu da lakat en e gomzou. c'houez poultr ar c'hanoliou toueziet gant c'houez vat aochou Breiz ha kalz eus ar re a oa ouz e zelaou a deuas-meur a wech-an daerou en o daoulagad.

En eur pennad eus e brezegenn (1) an A. de Boisbilly a reas meuleudi Ar Mank, ar martolod kalonek-ze, eus a Gervignac, e Bro-Wened, a bignas, e beg gwern e lestr « Ar Zurveillantez » da adstaga outan ar banniel gwenn diskaret gant unan eus ar-bouliji a strinke-dioutan « Ar C'hebec », lestr-brezel ar Zaozon. An taol-kaer-man a zigouezas e miz genver 1780, epad ar stourmad kenta grêt ouz Zaozon evit diframma an Amerik eus a zindan o galloud.

Ar Mank, epad an Dispac'h, a voe klasket tennan digantan ar vetalenn aour en doa bet digant Louis XVI.

(1) Les bornes que vous m'avez tracées, Messieurs, d'intéressent ici les détails; elles m'imposent le même silence sur ceux de nos compatriotes qui, témoins de la mort des héros et compagnons de leurs dangers, partagent ici avec eux les honneurs même qu'ils leur rendent. Vos regards réunis préviennent mes pensées, et dérogent pour moi à la loi rigoureuse qui me défend de les exprimer. Si je pouvais moi-même y déroger, combien aurais-je à vous rappeler, dans tous les grades militaires, de noms qui vous sont chers? Je vous indiquerais des noms trop peu connus et bien dignes de l'être; je vous rappellerais surtout les honneurs accordés par le Souverain à un homme qui semblait né pour obéir, et que son intrépidité se montre digne de commander. Il voit le pavillon abattu par les coups de l'ennemi; il le relève, le soutient seul, malgré tous les dangers, et, devient la colonne de l'honneur.

smet a-raok he stlepel ouz treid an dispac'herien e kemeras e vorzol da ziverka kement a oa warnezi hag ouz he strinka d'ezo e lavare: « C'houi, ne glaskit nemed aour, mat setu aze eun tammig; met an enor avat a viran ha den n'hen lammo diganen! »

An A. de Boisbilly a bikas c'hoaz kalon ar bobl a oa ouz e zelaou pa lavaras hano eus an A. de la Bintinaye, eun ofiser war vor a 20 vloaz, en devoa bet digant an A. Couëdic a Gergoualer, gwall-c'hlazet ha prest da vervel (1) ar gefridi da zavetei « Ar Zurveillantez » ha da zastum ar re a c'hellje eus mortoloded al lestr saoz « Kébec » a oa krog an tan ennan, hag a c'hellas, daoust ma oa torret e vrec'h outan, en em gaout e Brest, gant e lestr karget a dud glazet, a dud o vervel hag a brizonierien.

An A. de Boisbilly, pa c'helle kaout eur pennadig amzer da dec'het diouz Roazon, a veze o chom e Kemper, e plas an aman, en eun ti braoik a-walc'h, eun tamm liorz outan, hag a zo c'hoaz en e zav, harp ouz chapel vras skolach koz Tadou Kompagnunez Jezuz.

Eno edo e kichen e nizez a oa dimezet gant an A. Jacquelot de Boisrouvray, kuzulier e Parlamant Breiz hag a oa o chom er **Ru Derval**; dre al liorzou e c'hellet ober an darempred etre an daou di.

En tigez-ze benniget gant an A. Doue, — an A. Jacquelot en devoa 16 krouadur, — hag e meur a hini all el lec'h ma oa kerent pe anaoudegez d'ezan, an A. Boisbilly a veze grêt d'ezan eun digemer eus ar re wella ha mall a veze enno, atao, da welet « tonton beleg ». Unan eus sperejou kaera ar vro e oa, e gwirionez, ha gant an dra-ze e ouie komz ouz an dud ha tremen diouto ker braoik ha tra. Eur rimadeller oa heb e bar hag e nied bihan a vir atao meur a zon ha meur a werz grêt gantan evid eureujou, badiziantou hag all.

E blijadur oa beza e maner Brezal, e Gwiniventer, e ti an A. Kersauson, ha gant skoazell eur beleg all eus a Landerne, an A. Guerbeuf, e savas evit didui ar re a deue da welet markiz Brezal, eun toullad soniou ha divinadennou hag a zo bet brudet dindan an hano a **Nozveziou Brezal**. Gwasa pez a zo, al lev-ze n'eo ket bet mouliet biskoaz hag en deiz a hizio e fle beza kollet da vat rak kaer a zo e glask n'her c'haver mui e neb lec'h.

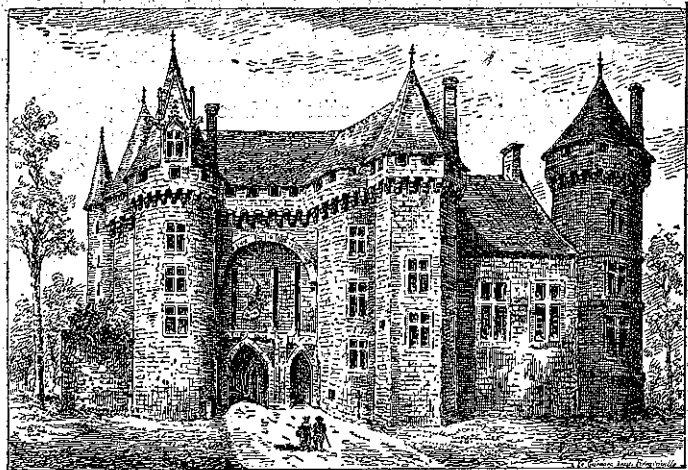
Etouez ar skridou kaera a zavas eo red lakat ar werz a reas war vilin goz ha war lenn Brezal hag al lizer a skrivas da varkizez Keryan, an Itron Coatanscour hag e ra ennan he meuleudi o veza ma 'z oa ker mat ha ma 'z oa ouz ar paour. Ne ouie ket neuze ne c'hellje ket ar

(1) Mervel a die e Brest d'ar 17 a viz Genver 1780.

vadelez-ze daoust peger bras e oa miret ouz he fenn da goueza war ar chafod ugent vloaz goude.

Eur vojenn a rimas ivez hag a zo fentus meurbed war maro kilhog kastell Kymerc'h, e Bannalec, eur pezh anevañ hag a en em vezzas el lenn.

Eun droiad m'edo o tizrei war vare'h, eus a Vrezal da Gemper; e chomas da dremen an noz en eun hostaliri er Faou ha da c'hedal e goan e savas d'an A. Kersaou-son eul lizer leun a spered-hag e lavar ennàn peger blonset eo bet e feskennoù gant dib e vare'h, pegeñ digor eo e skriñ ha pegement a vad a ra d'ezan e bred.

Kastell Kymerc'h, e Bannalec, kaerapkastell a oa gwechall e Bro-Gerne. Diskaret eo bet, gwasa ez a zo, er bloaz 1828.

Eus ar re a skrive d'an A. de Boisbilly, meur a hini a voe dibennet war ar chafod, pe lazet gant ar **Re-C'hiaz** e Alre hag er Vande, evel an A. de Tinteniac-ze eus a gastell Kymerc'h, lazet er bloaz 1795, e stourmad Coetlogon; ar re all a rankas tec'het da Vro-Zaoz, d'an Allemagn hag o buhez eno a voe seul galeoc'h ma oa bet esoc'h beteg neuze en o manerioù el lec'h ma ne vanke netra ebet d'ezo. Da veur a hini ar boan a reas vad, rak lakat a reas anezou da dostaat ouz Doue o rei d'ezo da entent pegeñ didalvez eo klask an eurusted war an douar-man.

An A. de Boisbilly ne welas ket an Dispac'h; mervel a eure e Kemper d'ar 24 a viz c'houevrer 1786; krog oa en e 51 vloaz; sebeliet e voe antronoz en iliz-veur e chapel Sant-Alar; gantan e varve an diveza a zougas an hano a Brovost de Boisbilly.

G. P.

SANTEZ ANNA HA NIKOLAZIG

Kenta gwech ma komzas

D'ar 25 a viz Gouere 1624 dere'hent gouel santez Anna, Nikolazig a oa et da Abre, da govez, da gredi eo, rag ar c'hiz vat en doa da gommunia bep sul ha bep gouel berz, ha gouel santez Anna a oa gouel berz, en amzer-ze.

Diouz an abardaez, pa gemeras hent ar gêr, edo adarre e chapeled gantan en e zourn, evel ma veze peurliesia.

P'edo, dres, o vont ebioù ar groaz a zoug e hano, an Itron vuzudus a en em ziskouezas dirazan; henvel mat oa, er wech-man adarre, ouz an troiennoù all; hegarat ha tenval, eun tamm zoken, oa he fenn, hag atao an hevelep sklerijenn a gelc'he anezi, met en dro-man e komzas.

Gervel e eure Yvon Nikolazig, dre e hano, hag e lavaras d'ezan eun nebeud komzou madeleuz, evel evit miret outan da gaout aoun.

Hag hi ha kemeret hent ar geriadenn; ar piled a zouge en he dourn a sklerae an noz hag ar goumoulenn m'edo warni a oa evel eur c'harr hag a zouge anezi dre ma ma 'z ea. Nicolazig, hep beza enkrezet an distera, a yeas war he lerc'h, en hent doun, hag ez ejont evelse o daou, beteg an tiez, hi o tougen ar c'houlaouenn hag hen o lavaret e chapeled. P'edo harp en e di, an Itron vuzudus, en eun taol, a zavas er vann hag a dec'has dioutan.

Betg-hen, gwech ebet, n'en doa he-gwelet epad keit all a amzer ha biskoaz, kennebeut ne oa bet ket ker skoet gant ar gwel anezi. Pa en em gavas er gêr, ne c'hellas dibri tamm; ne lavaras ger ebet, koulz lavaret, d'e wreg ha d'e vevelien a oa chomet d'e c'hortoz a-raok en em lakat ouz taol; hag, hep dalc, evel eun den hag a zo eun dra vras bennak, war e spered, e c'hoanteas beza e-unan. En em denna a eure el lab, da dremen an noz, war e veno, evit diouall eur bern segal a oa nevez dournet ha n'oa ket kraz a-walc'h c'hoaz.

Al lab-ze, evel a ouzoc'h, a oa bet grêt gant mein ar chapel goz.

En em deuler a eure, hep diwiska tamm eus e zilhad, war eur guchennig kolo, met ne c'hellas ket kloza eul lagad; chom a rea da brederia war gement en doa gwelet ha klevet ha lavaret a rea e rozera; en eul taol, wardro unnek eur, e kavas d'ezan e kleve eun trouz bennak en hent a dremene e kichen al lab, trouz tud, a-verniou, o vont ebou.

C'hoantât a reas gouzout petra a oa a-nevez. Sevel a reas, digeri a reas an nor hag e sellas; netra ne welas; hag hen ha chom da zelaou; nag e kichen al lab, na war an hent ne oa ket eur penn kristen; ar geriadenn a-bez a oa kousket hag ar meziou a-bell a oa sioul.

Chom a eure strafuilhet hag eun tamm aoun a grogas ennan.

En em erbedi a reas ouz an Aotrou Doue da gaout truez outan pelloc'h, hag hen staga adarre gant e chapel en eur lakat da greski ennan, muioc'h-mui, e fisianz e santez Anna a veze atao war e spered.

Epad ma pede evelse evit pellât e enkreiz, eur sklerder vras a zavas, en eun taol, el lab, hag a leunias anezi hag e kreiz ar sklerijenn-ze an Itron a en em ziskouezas d'ezan skedusoc'h eget biskoaz. Aoun a grogas ennan da genta, met dal ma komzas an hini a deue davetan, e aoun a gouezas. Hag an hini a deue davetan a lavare d'ezan : « *Yvon Nikolazig, n' ho pezet aoun ebet; me eo Anna, mamm Mari. Livirit d'ho person ez eus bet gwechall, en dachenn hanvet ar Bosennoù, a-raok ma oa savet zoken ar geriadenn-man, eur chapel hag a zouge va hano; ar genta, savet d'in, er vro a-bez, oa hounnez. 924 vloaz ha 6 miz a zo' eo kouezet ha c'hoant am eus e vefe adsavet kenta ma vo gallet hag e kemerfec'h preder ganti, rak Doue a fell d'ezan e vefen enoret aman.* »

Kerkent ha ma he doa lavaret ar geriou-ze, santez Anna a dec'has hag an hini he doa he gwelet a jomas e-unan. Ar c'homzou-ze, hag a roe da anaout d'ezan piou a wele, a gasas diwar e galon an enkreiz a waske anezi, eur pennad a oa, hag a lakeas kement e spered, en habaskder, ma en em roas raktal da gousket.

D'ar 25 a viz gouere eta eo e voe roet da c'houzout da

Nikolazig ar gefridi a lakas anezan da verka unan eus lec'hioù ar bed a vije ar muia a dud o tont ennan da bardona.

Dont a raio a-benn eus ar gefridi-ze, met nag a boan ha nag a enkreiz a vezo red d'ezan da c'houzanv a-raok, rak n'oa ket a-walc'h d'ezan beza bet eur gefridi eus an nenv, red e oa d'ezan lakat an Iliz — hag a oar penaoz e tleer entent komzou Doue, — da veza diouz e du hag eno edo an dalc'h.

Nikolazig en entremar

Nikolazig a oa en em roet da gousket, laouen bras hag ioul d'ezan da ober raktal ma vije dihunet ar pez a c'houlennetoutan; met an noz elec'h ober vad a reas droug d'ezan, rak, pa zihunas antronoz, e lec'h mont en dro, ec'h en em lakeas da boueza pegen dies e oa evitan kas da benn ar gefridi a oa roet d'ezan; a nebeudou, e teuas da gredi e oa kement-se en tu all d'e c'helloud hag e fallgalonas.

Penaoz e vije digemeret gant person Pluneret pa 'z aje da lavaret hano d'ezan eus eun nevezenti ker sebezus?

Petra ne vije ket lavaret anezan pa vije gwelet, hen, paourkêz labourer-douar, o vennout staga d'eul labour hag a oa ken dies all evitan? An holl a c'hoarzie d'ezan.

Daoust ha ne deuje ket ar veleien hag e amezeien da gemeret anezan evit eun hunvreer ha marteze zoken, piou a oar, euid eun toueller?

Beteg neuze an holl a gemere anezan euid eun den eun hag eun den fur hag ez aje da goll e vrud vat war zigarez kas da benn eun dra war var evelse?

Ha neuze, e pelec'h kaout arc'hant? Gwasoc'h a zo; daoust ha n'eo ket an drouk-spered e-unan eo a veze evelse war e dro?

Evelato bee'h en doa o kredi e c'hellje beza gwir kement-se.

Etre daou edo evelse ha n'oa ket evit kaout plijadur gant netra ebet ken; klask a rea beza e-unan muia ma c'helle ha n'en doa ket a c'hoant da anzaou ouz den r boan a grigne e galon.

Hag an dra-ze, siouaz, a badas pell. A-benn c'houec'h sizun, santez Anna a gemeras truez ouz e zempladurez; mont a eure d'e gaout ha goude beza roet da anaout d'ezan gouestadik e tizente outi e frealzas anezan hag e lakas e enkreiz da vont diwarnan: « N'ho pezet aoun ebet Nikolazig ha n'it ket d'en em jala evelse. Livirit d'ho person, pa 'z eoc'h da govez, ar pez ho peus gwelet ha klevet ha sentit ouzin hep dalc pelloc'h; en em glevit ivez gant eun nebeud tud vat evit gwelet penaoz en em gemeret da gas an traou da benn. »

Laouennaet holl ha krenfaet holl e voe gant ar c'homzou-ze hag antronoz, kerkent hag an deiz, edo en hent etrezeg ar presbital.

Hag amañ e kavimp dirazomp eun den hag a enebo ouz Nikolazig, evel m'oa dleet hen ober, da vihana beteg gwelet, rag pa vez meneg eus a gomzou lavaret gant unan bennak eus an neny da unan bennak war an douar, ar re a zo e penn ar parrezioù koulz hag an eskoptiou, en hano an Iliz, a dle beza war evez ha chom heb ober ar pezh a c'houlenner outo ken a vo dirag o daoulagad testenioù sklêr hag anat da verka eman biz Doue dirazo.

Person Pluneret, an A. Silvestr Roduez n'oa ket eur spered troet ouz an nevezentioù nag eun den da gredi an traou ken dillo-ze; eun den oa hag a oa striz an urzioù gantan hag a goueze gerioù garo buan a-walc'h eus e c'henou.

Ar c'houerriad a deue d'e gaout oa, hep mar ebet, gwella kristen a oa en e barrez; her gouzout a rea ha koulskoude pa zisklerias d'ezan ar pezh en doa gwelet hag ar gefredi a oa bet fisiet ennan, ar person ne reas ket eur van evit e glevet; kredi a eure hepken e oa klanv a spered hag e klaskas raktal e barea; goap a reas eus ar stultennoù a deue en e benn ha souezet e chomas o welet e c'helle eun den, ker poellek hag hen beteg neuze, chom da goll e amzer gant hunvreoù evelse; klask a eure rei d'ezan da entent edo zoken e riskl da goll e ene hag a-raok e lezel da vont kuit e tifennas grons outan kredi hevelep traou hiviziken.

Koulskoude e ouie ervat e oa eun e zen rag en dervez-ze zoken e roas aotre d'ezan da dostât ouz an daol zantel.

E Vestrez Vat en doa gourc'hemennet d'ezan mont da welet person ar barrez; bet e oa ha diouz an tu-ze Nikolazig a oa dienkreiz, met diouz an digemer grêt d'ezan e wele pegement a lec'h en doa da grenan ha pegen dies e vije d'ezan dont a-benn eus e daol.

O kuitât ar vourc'h evit dizrei da Geranna, ar paour kêz den a oa nec'hetoc'h ha fallgalonetoc'h eget biskoaz Petra d'ober? Penaoz difuilha eun hevelep kudenn?

En noz warlerc'h, santez Anna a deuas adarre da laouennat he c'hannad: « N'it ket da veza ken nec'het-ze, emezi, gant ar pezh a lavaro an dud d'eoc'h; grit evel ma 'm eus lavaret d'eoc'h ha lezit ar rest ganen. » Ar c'homzou c'houek-ze a lakeas e spered en habaskder. Krenfaet gant ar gwel eus e Itron e c'hellet kredi edo o vont da staga raktal gant e labour.

Nann! chom a raio c'hoaz da droidellat ken dies e kav breman kas da benn eun kevelep kefridi.

Strafuilhet e chome, hen hag en doa kement all a c'hoant da jom kuzet, pa wele edo o vont d'en em ziskouez d'an dud evel eur c'hannad karget da gas da benn eur gefridi deuet d'ezan eus an nenv. An aoun-ze eo gwas

aoun a c'hell kregi en den rak miret a c'hell ouz an eneoù santel da ober ar pezh a c'houlenn Doue outo.

An digareziou en doa kavet e-unan da jom a-zav o doa kalz muioc'h a nerz breman p'en doa klevet e berson o rei skor d'ezo evel m'en doa grêt.

Kaer en doa dizrei warnan e-unan ha kaer en doa pedi e chome atao ken nec'het ha nec'hetoc'h eget biskoaz.

Epad seiz sizun, kalon Nikolazig a voe gwasket, skrijus, ken a deuas adarre santez Anna war e zikour: « Arabad eo d'eoc'h deoc'h fallgaloni, Nicolazig, emezi, rak dizale e tiguezo ar pezh am eus lavaret d'eoc'h. »

Mouez santez Anna a oa ker karantezus ha mouez ar wella eus ar mammou ha Nikolazig ouz he c'hlevet a voe krenfaet holl adarre ken a gredas lavaret d'ezi war eun pegen dies e oa d'ezan ober ar pezh a c'houlenne outan: « Va Doue, va Mestrez Vat, gouzout a rit pegement ec'h eneb ouzin va ferson ha pebez rebechou c'houero en deus grêt d'in p'oun bet ouz e gaout eus ho perz. Me n'em eus ket a beadra a-walc'h da zevel ho chapel, daoust ma vefen laouen o rei kement am eus evit ober an dra-ze ». Piou a gredo ac'hannan pa 'z in da lavaret d'ezan ez eus bet eur chapel all er Bosennoù pa n'eus mui merk ebet anezi ken e neb lec'h? Met daoust da-ze me a zo prest atao da ober ar pezh a c'houlennit ouzin.

« N'it ket da veza ken nec'het-ze, Nikolazig, va den mat, me a raio d'eoc'h ar pezh a zo red evit gellout boulec'ha al labour ha n'ho po dienez ebet eus a netra goudeze evid e gas da benn. Kredit ac'hannan, pa vezo grêt ouz Doue amañ, braoa m'eo dleet, me a raio d'eoc'h n'eo ket hepken ar pezh a zo red evid e beur-ober met ivez evid ober traou all c'hoaz hag a zouezo an dud. Gant a reoc'h eta n'it ket da gaout aoun o staga raktal d'al labour... »

Santez Anna, goude beza lammet diwar galon he c'hannad ar pezh a nec'he kement anezan, a en em dennas. Nikolazig a oa frealzet, da vat, ganti ha ne dlee ket fallgaloni ken.

Estreged eur wech e teuas evelse e Vestrez Vat da rei nerz d'ezan hag eun dro, da vihana, e lavaras d'ezan ar

gomz-man ne dlefe ket beza morse ankounac'het gant den ebet e Breiz: « *Dibabet em eus al lec'h-man, e oan troet outan, evit beza enoret ennan.* » Hag evel m'en doa aoun atao ne gavje ket a beadra a walc'h da ober e labour e lavaras d'ezan: « *Holl denzoriou ar baradoz a zo etre va daouarn.* »

Goude beza gwelet ha klevet kement all e c'hellet kredi e vije laket bouc'hal er c'hoad hep dale.

Siouaz! pevar miz a dremenas c'hoaz hag ar goanv penn-da-benn, koulz lavaret, araok ma voe grêt netra. Perag 'ta e chome Nikolazig da grenan kement all? Skridou tud e amzer n'hel lavaront ket d'eomp, met displega a reont ec'h en em ziskouezas c'hoaz meur a wech santez Anna d'he servicher hag e lakeas kement a wellaenn da zont en e ene ma voe barrek da ober ar gefridi vras a fizie ennan.

E deizioù diveza an hanv, Nikolazig a oa o tont d'ar gêr, diouz an noz, gant eur c'harrad miell; sklêr e oa al loar; en eun taol e welas evel eur barr stered o koueza etre ar Bosennou hag e di.

Estreged eur wech e voe douget en noz, n'oa ket gouest da lavaret mat a-walc'h penaoz, eus e di d'al lec'h m'edo ennan kentoc'h ar chapel goz hag eno, e kreiz ar sklerijenn vras a daole diouti tu ha tu eur c'houlouenn hag a wele o sevel eus an douar, e chome estlammet, epad meur a eur dioc'htu, o selaou kanaouennoù ken dudius ma kave d'ezan e oa elez an nenv diskennet war an douar, da rei d'ezan eun tanva eus eurusted ar baradoz.

Diwar J. Buleon hag E. Ar Garrec.

Pôtréd yaouank ugent vloaz, selaouit ta!

Naoned, 15 a viz c'houevrer 1924.

Aotrou Perrot,

N'ouzoun ket pet lizer bemdez a skriver d'eoc'h, na pet a gazit hoc'h unan d'ar post. Met ne fazian ket, m'oarvat, ma kredan ez eo bras kenan an niver anezeo; d'am meno, c'houi ho peus, ken allas ha bemdez, hep seurt keliêr eus a berz ar baotred yaouank, koueriaded, skolaerien, micherourien, soudarded, martoloded hag all, rak gouzout a reont holl pegen troet eo Rener Feiz ha Breiz ouz an dud yaouank a roio warchoaz da Vreiz-Izel eun diazez gwelloc'h, peger bras youl en deus da ober vad d'ezo, pegen dizamant eo ouz e yalc'h ha peger kalonek d'al labour pa vez meneg da gaerat eneoù ar Vretoned, da zevel o sperejou, da greski o c'halonou. Trugarez d'eoc'h evito. Em hano, hag en hano va mignonned, e lavaran d'eoc'h hirio a greiz kalon ar c'houeka bennoz Doue. Digemerit, a greiz kalon ivez, ar gourc'hemennou, leun a zoujans ha karget a drugarez, a gasan d'eoc'h gant va lizer.

Hogen eur gefridi all am eus da ober. Abaoe ma 'z oun soudard, eur zont a zo hep paouez o trei em spered, oc'h ober debroun d'in; ha, ken na 'm bezo graet diouti, ne chano ket, evit doare, da vrouda va c'halon. C'hoant em bije rei da anaout d'ar baotred yaouank galvet d'ar zervich ar blijadur gwirion hag ar vad dreist lavar a rafe d'ezo eur retred, e Lesneven, Montroulez pe el lec'h all, araok kimiada diouz ar gear. Evidon me, n'em eus ket a geuz da veza bet o tremen tri dervez leun e siouided ar Salet. Tri zerveziad diskwiz eo bet ar re-ze, met ivez ha dreist holl, tri zerveziad peoc'h, tri zerveziad levenez santel.

Pa binjen en tren a gas warzu Montroulez, meur a hini a oa dija azezet en daou du war ar skinier; kanfarted eus va farrez, paotred eus ar parrezioù tosta. Mignonned eta, tud seder ha laouen! Evel just, an teodou a yea en dro, buanoc'h eget golvizier ha gwelloc'h zoken eget teodou ar strakerezed, pa vezont a vandenn er poull-kanna o walc'hi an dilhad pe o louza brud vat o nesa. Ar c'hoarz ivez a darze ken na strake. Pebez tompi, va zud! Eur jolori da vouzara re vut! Evelse e c'hoarverz peurlies, pa vez ar yaouankizou bodet a strollad lia lezet en o roil. Fallagriez ebet avat etrezomp; muioc'h a drouz eget a zroug. Ha niverusoc'h an dud, brasoc'h ar vout, ha skiltroc'h ar c'hoarzagdeg! Daoust ha sonjal a reamp ni er retred? Feiz! nebeut awalc'h d'ar mare! N'oa ket deuet c'hoaz an amzer. Ha setu perak e kemeremp hon ebat e frankiz. Unan ac'hanomp, denig laouen, mouezig seder, a gane a greiz kalon:

« P'edon war bount an Naoned... »

hag ar re all, en eur skej war ar plench gand o boutou ler, a youc'he a bouez penn:

« Digoudi, digoudaon, digoudaon, ranflaon! »

E keit se, ar butun a yea e moged; warlerc'h eur zigaretenn, eun all a veze entanet; goude eur c'horniad, eun all a veze kemeret. En drô d'eomp, an êzenñ a deue da veza tommoc'h

tomma; a-us d'hor penn, an ear a yea tenvaloc'h tenvala. Dre jañs, maouez ebet en hon touez; anez, an itron pe zimezell he dije ranket strefia ouspenn eur wech. Hon unan, ma ne vije ket bet-ken tear ar marc'h du da jacha an tren d'e heul, hop dije ranket araok pell, mont d'ar zac'h, digeri ar bakadenn; kemeret eun tamm bara hag aman ha lonka eul tommig gwinn gwenn evit distana d'hor c'hornailhenn.

Mét, setu ni erruet e gar Montroulez. Buan, eul tamm er méaz, ha yao! d'ober eun dro e kear! Pebez toull! E pep ur, skallerou da ziskenn, nemet mont a rafer war ar penn d'an traon. Hogen ret mat eo siella etrezomp eun tammig mignoniach: peb a vanne ne ray ket a zroug. Ha neuze, piou oar! du-hont marteze e rankimp yun epad tri dervez!... Ha dao, en hent adarre, pevar ha peyar, sounn hor penn. Danvez soudarded a zo ennomp, n'eo ket gwir? — « Ac'hanta, paotred, da belec'h ez it evelse, ken dillo? » eme eur c'hraç'h koz dizant, he jikolodenn warnez rinkla diwar gern he fenn. — « Da belec'h, mamm goz? Pebez goulenn a rit ouzomp! Anat eo emichians! Mont a reomp etrezeg ar Salet. Dont a rafec'h ganeomp? » — « Feiz! nann avat, bugale! n'emaoun mui em yaouankiz. » — « Deuit atao! Digemer ho pezo eveldomp ha ganeomp! » — Hag hi da c'hoarzin leiz he genou, ha ni da ziroll ganti; hor c'hoarzedennou unanet a ya dreist an dour da steki ouz koajou Plouyann hag a deu en dro gand an hegleo. A-nevez e stagomp d'hor c'hanaouenn Vrezonek ken na dregarn ar vali penn da benn dindan ar gwez. Hed-a-hed ar ster, e kanomp gwasoc'h gwaz:

« P'edon war bount an Naoned

» Digoudi, digoudaon, digoudaon, ranflaon... »

— A daol-krenn, peoc'h! Setu du hont war ar menez chapelig ar Salet. Ker skanv da welet dreist kribenn ar gwez uhel ma kredfec'h ez eo distag diouz an douar hag evel strinket warzu an nenv dre nerz ar pedennou. Ker plijus d'al lagad ma ve lavaret eur palez dispar, savet evit c'hoariellou an heol, graet ma 'z eo gant gwer livet ha pilherigou danteleze. Evel rouanez ar Vro, sevel a ra he fenn a zioc'h ar c'hoajou tro war dro. Pebez lec'h dudius evit rei plijadur d'al lagad ha levenez d'ar galon! Pebez lec'h distro evit klask ha kaout ar peoc'h; pedi er sioulded hag ober eur retred vat... Diwar an hent bras, e pign, a gleiz, a dreuz ar c'hoad, eur streat voan ha striz, digomprez ha sounn. Evit rei kaon d'ar pardonner a ya d'ar chapel, taolennou hent ar groaz, unan hep pemzek kammed, a zo stag ouz moger al leandi... N'emaomp ket c'hoaz e chal gant re vras devoision. Kerzet a reomp koulskoude, hep komz na c'hoarz, hor muzellou kloz evel ma vefemp mut. C'hoant hon defe dija lavaret kenzo, evid eun nebeut amzer, d'an ebatou diroll, d'ar c'hoarzedeg diboell, evel ma vefemp prest da staga gant ar retred, labour a bouez. Anezi he unan, ar bedenn a ziwan en hor c'haon, a darz war hor muzellou: hor penn diskabell, pignat a reomp beteg an nec'h en eur ober sin ar groaz dirak pep taolenn. Emaomp breman erruet. Dirazomp, a-drenv eun nor houarn, eul leurig vihan: en he c'hreiz, eur groaz uhel, ha pelloc'h an traou zantel, chapeledou, skeudennou, imachou, ha, war eun eil porz, ti an dremenidi. Eur pennad, e chomomp a zav, eun tammig enkrezet, evel dare da giza: gwail striz eo doareou an ti-retred, pa zeller ouz ar gloued houarn! Sec'ha a reomp ar c'houezenn a ziver diouz hon

tal, eun taol lagad a roomp an eil d'egile, hag, o veza tennet eun halanad doun: « Allo! eme-ni, deomp ebarst! » ha war eun ez eomp da zaludi ar Werc'hez ha da ouestla d'ezi hor retred hag hon amzer zoudard...

Pa zeuomp er méz eus ar chapel, e kavomp war hon hent eur beleg diredet d'hon diarbenn. Piou eo? An omonier, m'oarvat! Mat, n'eus forz pe hano en deus! Ar pez a zo sur, bez' ez eo eur galon vat a zen, diouz ar gwel kenta anezan, — eur beleg es da zarempredi, — boaz da zigemeret an dud, pardonerien ha tremenidi, — laouen evel pintig. Gantan, n'eus ket a ardou da ober. Marvailhat a ra ganeomp dioustu, hag, a benn eur pennad, e lavar d'eomp mont d'e heul evit skriva hon hanqiu war roll an ti-retred. A vandenn, evel eur torrad labour sed bihan en dro d'ar vamm-yar, e kerzomp war e lerc'h. Pres-tik, pep hini ac'hanomp a c'hell gwelet e hano ledet war ar paper e skritur moull. Breman, eman grêt ganeomp! Deomp eta da welet hor gweleou ha da renka hon traou. Ker baopik ha tra, kampleier ar c'houstet! E pep hini anezo, eun tregont gwele reaz, an eil e kichen egile, harpet o fenn ouz ar voger, goloet gant linseriou gwenn kann ha pallennou gloan fetis; golehedou ledan ha bouk a zo enno; ouspenn ar gwinterellou a zo nevez. Aze e c'hellimp morvitellat gwelloc'h eget war eur gwiskad kolo, ker koulz ha war eur c'holc'hedad plun, hep na vo ezomm da luskellat hor c'horf. Marteze zoken, mar bezomp fur evel eledigou, hon devezo hunvreou koant evel bugaligou er c'havel. Pegwir emaomp gand ar re genta, hon eus amzer da fiskital e pep lec'h, da furcha e pep korn, da vont aman hag a hont, a gleiz hag a zehou, evit gouzout diouz an ti hag anaout e holl zoareou. Ar c'hoari, kennebeut n'eo ket difennet, ha setu ni oc'h azeza ouz taol, dominoiou dirazomp, evit gedal ar re all ha gortoz koan.

Abenn ar partaez, meur a guc'henn all a zigouez, eur prez warno dre ma teuont diouz an diwezadou. A vec'h o deuz roet o hano, eman ar c'hloc'h e brall. Mont a reomp er chapel, ker souezet an eil hag egile o santout hevelep devoision en hon touez: ger ebet, trouz ebet, pep hini d'e dro a c'hlep e viziad e dour benniget ar pisin, a ra sin ar groaz gant feiz, a bign uhela ma c'hell er chapel (en eur zerc'hel d'e renk koulskoude), a gemer eur gador evit daoulina hag ober eur bedenn galonek. Kinnig a reomp da Zoue hor bolontez vat, goulenn a reomp digantan sklerijenn ha skoazell, evit ober a-zevri hor retred. Anat eo: kemma a vezo, ha kemm braz, etre houman hag ar re hon eus grêt en he raog e doug hor bugaleach. Kompren a reomp emichans ne gavimp morse gwelloc'h tro evit lakat urz er goustians, mar deus ezomm, gouzout a reomp ez eo deuet ar mare da glask ha da gemeret nerz a benn an amzer da zont; santout a reomp e vezomp en ti man, kentellet ervat war an deveriou a vezo hor re dizale, sklerijennet brao war an danjeriou a vezo en dro d'eomp hag al lasou a vezo stignet war hon hent, kelennet a zoare war an tu d'en em viret diouz pep droug; youl hon eus da gas da vat labour ar retred ha fizians hon eus da zont a benn anezan dre c'hras an Aotrou Doue, sikour ar Werc'hez, skoazell hag aliou talvoudus ar veleien diredet ganeomp d'ar Salet.

Belenien eo ar re man hag a oar diouz buhez ar zoudarded, dre m'o deus o unan, epad o amzer-zervich, gwisket an dilhad glaz ha dornatet ar fuzul, dre m'o deus ouspenn kemeret perz er brezel war al linenn genta, e kreiz an tan. O sarmoniou ne

vezint ket komzou goulo; bez' e vezint diouzomp, displega a raint d'eomp ar pez a zell muia ouzomp, ha, dre ma vezint dispaket e brezoneg freas, kaout a raint an hent etina da vont betek ar galon. Kan a vezo ivez, kan kalonek, kan brezonek : hor c'hantikou, strinket gant korzennou, gwevn eur c'hant paotr yaouank, a zavo d'an nec'h gant kemend a nerz ma strakint ouz an doenn ha ma vennint awechou he dibrada; an hegleo anezo a c'hello evelse nijal er méz ha diskenn betek an draonienn a dreuz skourrou ar gwez.

Inoüsa buhez, eur retred evel hounnez! a zonjo marteze eul lenner. Skwizusa tra, ma ranker beza dalc'hmat o selaou prezegennou! Hirra derveziou, ar re a dremener en eur chapel pe iliz, o trailha pedennou, o tibuna greunennou adaleg ar mintin betek ar pardaez-noz!

Nann, va mignon! eur retred soudarded n'eo ket inoüsa ; ne laka ket an dud, na da gousket en o sav, na da gemeret pennou tenval. Pell ac'hano! Kinnig a ra diskwiz d'ar c'horf ha peoc'h d'an ene; digas a ra dudi d'ar skouarn ha levez d'ar galon. Setu dres ar wirionez. Ma ne fell ket d'eoc'h kredi va zesteni, ma kav d'eoc'h emañ o liva geier, goulennit e all ouz kement hini en deus grêt hevelep retred. Hep mar ebet, pep hini a lavaro d'eoc'h: « Feiz! morse n'em bije kredet tanva ker bras plijadur oc'h heul eur retred; grêt em eus va hini penn-da-benn, ha n'em eus ket a geuz. »

Inoüsa lavaret pedennou: ya! awechou marteze pa vez an oremuzou ken hir hag ac'halen da warc'hoaz, dreist-holl mar bez ar c'horf re skwizet gant labourou pounner an dervez, mar bez ar spered prederiet gant eur bern traoù all. Met pa vez eur c'hant o staga gant kalon d'ar bater, oc'h unani o moueziou evit youc'hal diouz ar mintin.

O « Tad, Mab ha Spered Santel... »

pe diouz ar pardaez:

« Konsakri a ran va nozvez... »

pa ganont ar misteriou araoek pep dizenez eus ar chapeled, eun tri pe bevar boz eus eur c'hantik bennak araoek ha goude pep sarmon; neuze, m'hel lavar d'eoc'h, ar bedenn, plijusoc'h da Zoue, a vez er memes amzer easoc'h ha laouenoc'h d'an den.

Eun torr-penn selaou prezegennou? Ya! evid eun darn anezo marteze. Nann avat, mar bez meneg a draou talvoudus da c'houzout, mar bez displeget gwirioneziou pouezus, en eur yez eas da gompren ha dudius da glevet. Beza kelennet diwarbenn doareou ar vuhez er c'hazarn, ha kaera ebat epad eun eur, goude lein! Rei kenteliou diwar c'hoari ha c'hoarzin, setu marteze eur vicher dies ha tenn evid ar beleg, ha pa vefe marvailher dre ouenn; met selaou hevelep komzou a ro frealzidigez hag a ra vad d'an holl, hep skwiza nikun.

Ha neuze ma ve ret, a vare da vare, diabaf ar spered ha souplat ar c'horf, divorza divrec'h ha divesker; netra easoc'h etre diou brezegenn. Koulz er Salet hag e lec'h all aotre a zo da jacha war ar butun: c'houez eur c'horniad a ra vad awechou hag ar moged anezan o sevel warzu ar nenv, gand eleiz a droïdellou dishenvel, distaolet a fourradou tear pe c'houstad ha trôet, eur pennad goude, e malkennou teo pe dano, a ro plijadur awechou. Koulz er Salet hag e lec'h all, c'hoari domino a c'hell plijout hag an neb a gar a gemer plas ouz an dael: ar bod ilhio avat n'eo ket staget ouz dor an ti, ha n'eus ket a win ardent warlerc'h pep taol. Kropet eo ho taouarn ha sounnet

ho tivrec'h? Krogit 'ta er goadenn hirr ha pounner a zo aze o ruilh war leur ar porz; klaskit he dibrada dre nerz pe ijin; pa vezoc'h deuet a benn, ho kwad a redo freskoc'h, a lammo gant brasoc'h tiz. Seizet eo ho tivesker gand ar c'hemener o vriad seul ho troad? Frankiz ho peus aze da redek ha galoupat; mignoned ho peus ha ne c'houennont ket gwell eget c'hoari ha lammet! — C'hoant ho peus marteze da denna ho poltred? Livirit eur ger, unan hepken, hag eus a Vontroulez e tiredo dioustu eun den a vicher ha ne c'houenn nemet dastum eur gwennegig: dirag ar groaz, e vezoc'h brao, plomm ha sounn en o sav evel eur zoudard, en ho torn dehou troad banniel ar Frans, e vezer glaz guenn ha ruz dispak en avel a us d'ho penn: al labour a vezo grêt mat ha marc'had mat.

Ne lavaran ger diwarbenn an dibri hag ar c'kousket. Evel ma lavare va zad koz, ar baotred yaouank a vez atao yac'h ha digor o c'halon; prest e vezont d'an eur da gemeret o skudell. Ar c'houasket ne zisplij ket d'ezo; ha lammet a rafent, kel laouen ha tra, war ar c'holo pe ar pell, ma ne gavfent ket souploc'h gwele. Hogen n'eus ket da glemm rak gwelloc'h ti n'eus en nep lec'h evid ar priz. Ma n'am c'hredit ket, it da welet!...

Aotrou Rener,

Digarezit ganen, mar deo hirr va lizer. Va zonj o skriva anezan eo e c'hellfe ober vad d'am mignoned yaouankoc'h. Gwell a ze mar plich d'e lennerien. Gwell a ze dreist-holl ma laka e penn meur a hini anezo mont d'ar retred. D'eoc'h c'houi, trugarez a greiz kalon.

Eul Leonad, soudard e Naoned.

Ar parizian. — Mar d'eo kalet ar goanv breman, tomm eo bet ivez an hanv; e Pariz ni hon eus bet 40° tommder en disheol.

Ar c'houeriad. — Aman e Plounetra ni n'hon doa nemet 35°; met n'eo ket re fall evid eur c'hoz tamm toull evel henman.

An “Hini goz” o vont da denna he foltred

Pezig-c'hoari en i Arvest evit merc'hed yaouank

Kinniget gant doujans d'an Otrou ha d'an Itron O. VALLÉE,
Benac'h.

ROLL AR C'HOARIEREZED

An hini goz.
Marijan.
He merc'h-vihan.
Eun intañvez.
Merc'hed yaouank all.
Eur plac'h yaouank all.
Matez an dennerez poltrejou.
An dennerez poltrejou.

An Hini goz, bleo gwenn rodellet a vo gwisket a *c'hiz-koz*, EUS AR C'HAERA, kouef bras hag all; — ar *merc'hed yaouank* a vo stipet a *c'hiz* nevez, lostennou berr berr ha digor diouz krec'h; — ar *plac'h yaouank all* a vo gwisket kempenn; — ar *verc'h-vihan* a vo difetet, gant eur pikol tog ruz, rubanou glas; *Marijan* hag an *intañvez* a vo dereat en o doare.

DIVIZ I

MARIJAN — AR VATEZ

MARIJAN, *a-ziavêz*.

Eun itron a zo o chom aman hag a denn poltrejou?

AR VATEZ

Ya, moereb!..

MARIJAN

Da lavaret eo, ober awalc'h a rafe d'in ma fatrom war-baper?

AR VATEZ

Ya sur! Ne vezo ket startoc'h ober ze d'eoc'h eget d'eun all, marvat?

MARIJAN

Pegeit he deus ezomm d'ober ze?

AR VATEZ

Eiz deiz, da nebeutan; pemzek deiz, d'an hirran.

MARIJAN

Eiz deiz? Ne renkin ket chom aman keit-all?

AR VATEZ, o *c'hoarzin*.

Oh! nan sur; anez e vefe leun an ti dalc'hmad. Ne bado-nemet eur vunutenn ar pezh he deus ezomm d'ober ga-neoc'h; goude c'houi 'yelo d'ar gêr, ha hi a beurchuo al labour hag a lavaro d'eoc'h pegoulz dont da gerc'hat anezan.

MARIJAN

Ze zo nemez tra evel pa'z eer da lakat ober eur gorfenn nevez; rei a rit ho muzul d'ar gemenerez ha goude e teuit d'ar gêr.

AR VATEZ

Memez tra eo, nemet aman... (o *c'hoarzin*) e roer ar muzul eus ar genou.

MARIJAN, o *c'hoarzin* ive.

C'hoant e peus da lavaret penôs, arôk lakat anezan war baper eo red gouzout peseurt ment en deus?

AR VATEZ

Ma feiz, ya!

MARIJAN

Roet e vezo ar muzulioù 'zo red, nemet e vo grêt mat al labour, rak da gas da Bariz eo, d'am mab ha d'am merc'h-kaer a zo o chom... bah!.. ru... Mañanta. Ar ru-ze he deus eun hano evel ma hini, n'e ket 'ta?

AR VATEZ o *c'hoarzin*.

Ru Magenta, marvat,, Hag e kasit ho poltred d'ezo?

MARIJAN

Red eo d'in, evit ne vo ket ken torrêt ma fenn d'in gant ma merc'h-kaer! Da bep lizer à zigouez du-man, e klevan ar memez pôz: « Pegoulz e kasoc'h ho poltred? » Me, kleo, biskoaz n'am oa grêt tennan ma foltred... Arsa, sellet a ran ouzit... Lavar d'in 'ta ha n'out ket te merc'h da Julig al Lukas, eus Kerfôenn?

AR VATEZ

Ha c'houi eo Marijan Kadic, eus Kerginiou?

MARIJAN

Sonjal mat a ren e oa te oa. Klevet am oa lavaret e eas deut e kêr. Diaviz, out bet, rak n'eo ket labour a vank e ti da dad met ar yaouankiz ac'hanoc'h, n'eo ket gwir, a zo deut da wezan dibenn ha didalvez? Aman n'eus ket a voc'h da voueta, na saout da c'hor, na douar da duriat, han? Red mat eo, koulskoude, va merc'h boueta al loened ha turiat douar, peotramant kêriz a rafe kof-moan. Hag en em blijez evelse?

AR VATEZ, *feuket*.

Pa n'en em blijin ket ken, n'in ket da lavaret d'eoc'h!!

MARIJAN

Gortoz 'ta; ze ne zell ket ouzin, met kement ha kôzeal eo! Me 'zo deut aman da denna ma foltred ha netra ken!.. Hag e oan o lavaret penôs, d'am amzer-me, ne oa ket ar c'hiz da denna ar poltrejou. Da betra 'talv ze? Ha koulskoude, ar merc'hed a oa ken koant ha ken moust 'vel int breman, war an ampl! N'eo ket lavaret eo! Gwelit anezo aze, foei! gant o lostennou dilostet hag o gouzougou dibluet Hag e kredont mont evelse da denna o foltred? Me ne gredfen ket, zoken, lakat va fri ermêz!.. Gant ar vez 'ta! Me, kleo, 'zo eus ar c'hiz koz! Sell aze eur vroz merinoz doubl hag a zo kasi ken koz ha me ha n'eo c'hoaz nemet hanter-uz! Danvez fêtis, danvez mat, evel don ive! Ar seurt-ze, plac'h n'eo ket stipadennou int! Sell aze va mouchouer bras hag a zo bet d'am mamm! Ar seurt-ze a lak eur plac'h teurn hag a ro neun d'ezi? Va merc'h-kaer a blije d'ezi va mouchouer bras. Gant se, am eus laket anezan da zont da denna va foltred.

Gwelloc'h eo ganen, kleo, kas va foltred da Bariz eget n'eo mont va unan. Ar veaj a zo hir ha koustus! Me glev eo kresket, diouz an hanter, priz an henchou-houarn...

AR VATEZ

Eun tavanjer kaer ho peus ive?

MARIJAN

Ma davanjer satin! Hennez a zo bet d'am mamm-goz... E sonj e oan bezan lezet anezan gant va merc'h kaer, met hounnez ne zoug ket ar seurt-ze! Eur stipadenn eo ive! Gwaz a-ze eviti! monet a reio d'am merc'h-vihan! (*Ouz en em zellet*) Ha ne vin ket mat evelse da denna va foltred?

AR VATEZ

Oh! Mat sur!

MARIJAN

Ya, met sell eno; red eo d'in gortoz va merc'h-vihan am eus c'hoant e vefe tennet he foltred ive. Me 'baeo 'vi-domp hon diou.... Pegement e kousto, a gav d'it?

AR VATEZ

Mar tennit ho taou boltred war memez paper, e kousto d'eo'h eun hanter nebeutoc'h.

MARIJAN

Feta, neuze e vo grêt, ken ker 'vel m'eo an holl draou breman! Eun donjer eo!.. Gallout a ran gortoz aman ma tigozezo ma merc'h-vihan hag he mamm?

AR VATEZ

Ya da! (*O klevet son*)... Tud a zo... Azezit! Ec'h an da zigeri!

(*Marijan a azez*).

DIVIZ II

AN HEVELEP RE — AN INTANVEZ

AN INTANVEZ, ouz toull an nor.

Livirit-hu d'in, plac'h, piou a labour 'barz an ti-man?

AR VATEZ

Piou? An dimezel Ker...

AN INTANVEZ

Pesort micher a ra, a c'houlennan? Ne fell ket d'in beza tapet diou wech...

AR VATEZ

Pesort labour? Tennan ra poltrejou, evel ma welit eo-merket war an nor!

AN INTANVEZ

N'ouzon ket lenn da c'halleg! (*O tont en ti*) An deiz all e oan bet tapet, e oan et da di eun tenner dent da glask tenna va foltred!.. Pa voen arru, hep-goulenn netra diganen, e voen laket en eur zal evel houman. Setu pa voe dent ma zro, eun ôtrou gant eun tavanjer gwenn a gasas ac'hanon en eur zal all hag a lakas ac'hanon da azeza war eur gador-vrec'h, sort n'am boa ket gwelet biskoaz hini. Ar wech kenta oa d'in da vont da denna va foltred, (red e oa 'vel ouzoc'h, d'an intanvezed brezel, vit gellout touch o zammik pansion). Me a zonje: Sell 'ta, en eur gador e vin laket! me a vo eur baborez war va foltred avat! Ar seurt-ze!

Potr e davanjer gwenn a dostas ouzin gant eul loa vihan en e zorn: « Digorit ho kenou! » emezan. — « Digeri ma genou? emon-me »; me a gave ze drol mat, c'houi 'oar, digeri va genou da denna va foltred. Evelato, hen ober a ris eun tammik bihan, pegwir e oa gourc'hemennet d'in. — « Brasoc'h! emezan; evelen! Hag e tigras dirazon eur pikol pez forn, kement hag ar forn râz e Montroulez. — Biken, birviken, emon-me, ne zigorin ma genou ken bras-ze da denna va foltred! Pôtr e davanjer gwenn a yeas-droug ennan: « Tenna ho poltred? Tenna ho poltred? Tenna dent a vez grêt aman! » Me, o klevet, kement-ze, a zavas evel eun tenn ha d'an nor! — Paea, va amzer d'in, emezan, a zo d'ober? » — « paea petra? emon-me; ha va amzer me neuze! » Hag e teuis kuit gant va dent ha va arc'hant.

Aman, e lerez te neuze, plac'h, e vez tennet poltrejou?

AR VATEZ, o c'hoarzin.

Aman e vez tennet poltrejou, ya! Setu aze eur wreg hag a zo deut ivez da denna he hini! Azezit da c'hortoz!

AN INTANVEZ

Mat eo! Azezomp!

Da N. D.

(D'achui er miz a zeu.

BLEUNIOU BREIZ

Deveriou ar c'hristen

Kenta ra eun tieg mat, pa vez karget eus eur goumanant, eo toler eur zell piz war e holl zouarou ha gwelet penos e c'hello lakat da dalvezout ar gwella kement korn-douar a zo stag ouz e di. Lavaret a ra goudeze : « Aman peuri, aman koad ha lann-bij ; aman foenneier ha prajou ; a-hont, douar labour, douar gwinniz, segal pe ed-du, eiz pe legumach »

Setu e pe c'hiz e c'hell kaout traou mat e pep takad hag en em binvidikat gant e labour.

Mat, va breudeur ker, ni zo ive evel labourerien, meourerien, tieien an Aotrou Doue. Eur vereuri en deus lakat d'eomp etre hon daouarn : hon ene. D'eomp-ni da lakat ennan pep tra da zont, da doler ennan had-mat, greun mat, d'ober pep labour d'ar mare, d'ar c'houlz a zo dleet, da denna eus pep korniad ar pezh a c'hell da rei. Arabat e chomfe korñ ebet difrouez...

Eur merour mat, ouspenn ma ra labour a zoare, a dol evez ouz al labour en deus grêt. Eur wech an amzer e ra eur zell war e drevad hag e lavar : « Aman e sav louzeier fall ; prest eo c'houennat ; aman eo distank, greomp eur gloued nevez, lakomp spern war gorn ar c'hae, stankomp an ode-man, ar riboul-hont ; va c'hoad a ya gant al laer, evesaomp ouz e roudou, a belec'h e teu, wartzu pelec'h ez a, pe vent he deus e votez... gour-drouzomp.

C'hwi ive, tolit evez. Gwelit petra zeu mat, tolit evez ouz al louzou fall, lakit tremp, pedit mat, evesait euz al laer ; pa vez dic'hlaniet an dour, grit fezier-da zizoura.

Penos en em gemeret, petra da ober ? Eur wech an amzer, ober eur zell piz en ho koustians, evesat petra vir ouzoc'h da veza gwir gristen, ha neuze mont d'al lec'h ma kaver ennan ar yec'hed.

An den klanv a ya da gaout e vedisin pe e apotiker.

Ni, kristenien, a zo savet evidomp gant Jesus-Krist eun ti a vedisinerez : ar gador-govez...

War ar vezventi

Ar pec'hed eo brasa koll an den. Ober a ra hor gwall-er bed all ; ober a ra hor gwall-er bed-man, gwall-er hor c'horf ha gwall-er hon ene.

Koulskoude pep pec'hed ne denn ket warnomp ken

bras ha ken bras kastiz. Unan zo hag a ve lavaret a zo staget outan pep seurt kollou war eun dro. Henez eo ar vezventi.

E pep parrez, pa dremener, e weler tavarniou e pep korn. Ouz peb hini eo stag ar bod ilio. Met, evit ober mat, e ve ret staga tri gleze : unan hag a laz an ene, eun all hag a laz ar c'horf, ar yec'hed, an danvez, eun all hag a doull kalon ar gerent.

Kleze an ene... Ar vezventi a zo dreizi he-unan eur pec'hed bras. Ha da heul, e teu kalz pec'hejou all : al luksur, an ourgouilh, ar gwall skouer.

Doue a grouas pep tra evit an den. Met an den e-unan a zo krouet evit Doue. Ret eo eta ober eun implij mat eus ar pezh a roas Doue d'eomp. Ar mezhvier a ra eun implij fall. Doue a roas d'eomp ar gomz evit e veuli. Eus genou ar mezhvier ne gouez nemet sakreou.

Ar heol, hiboud an dour, al laboused a veul o c'hrouer, met evel eun ograou a zon hep gouzout e son. An den eo an ograouer karget da rei skiant d'an ograou. Ar mezhvier n'her gra ket. Diskiant eo evit ar mad, n'en deus ken skiant nemet evit an droug... Ar vezventi a zistruj en den, keit ha ma pad, skeudenn an Aotrou Doue.

Eur vertuz zo, kaer dreist ar re all : ar burele, ar glanded... Gwelit ar mezhvier, selaout anezan. Diwar eur bern teil e vez gwelet o sevel eur vogedenn : vrein. Da heul an eva ne vez gwelet nemet oberou fall, ne vez klevet nemet komzou lous a verk ar pezh a dremen er galon...

Ar vezventi a zistro dioc'h pep mad. Ar mezhvier ne bed ket. E iliz eo an davarn, e Zoue ar varrikenn. Ma teu d'an iliz, ez a d'an davarn prest da c'houde, da goll e bedenn.

Ar vezventi, kleze a laz ar c'horf. — An dir a zo kalet, hag an dir a uz ; ar mean n'eo ket blod, hag ar mean a uz. Korf an den n'eo na mean na dir, penos e padfe ? — Marc'h re zammet a bleg, kar re garget a dorr, korf re leun a gouez a blad.

Ha da heul e yec'hed, ez a ive yec'hed e vugale.

Ar re-ze n'eo ket gwad eo o deus en o gwazied, an dud keiz ! met odivi... Petra int, nemet traou fall peurliesia ?...

Eun dra a zo evit hor souten er bed-man : ar bara. Ar mezhvier a lonk e vara, a ra gwall varc'hajou, a gas e stal da stalig hag e stalig da netra. Gwasoc'h a ra eget an tan-gwall...

Ar vezventi a goll enor an den. Pa zellas Doue ouz ar bed krouet gantan, e welas oa mat : **Vidit Deus quod esset bonum.** Pa zellas ouz an den, e welas oa mat tre : **Vidit Deus quod esset valde bonum.** Hag e gwirionez,

kaer eo an den, sounn e-benn, savet gant e skiant dreist an holl draou all, savet uheloc'h c'hoaz dre e garantez hag e galon. Met ar mezhier : **Comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis.** Henvel e teu da veza ouz al loened diskiant : maro e zaoulagad, pleget e benn, kroummet e gorf, bihaneat e skiant, mouget e garantez. Izeloc'h zoken e tiskenn eget an anevaled. Al loen mut ne ev mui pa vez torret e zec'hed, Gwelit anezan o tont eus an davarn : erellat a ra war e dreid, ken teo eo e deod ma ne c'hell mui trei en e c'henou; glaourenna 'ra, ne anavez evit mont d'e di nag hent na gwe-nojenn, hag alies ee'h en em dol e foz an hent bras...

Ar vezventi, kleze ar gerent... Tad ha mamm, eur c'hrouadur a zo roet d'eoc'h gant Doue. Her sevel, her gwiska, her maga 'rit. C'hwi lavar : « Divezatoc'h e roio d'in bara d'e dro... Nann, m'ar d'eo mezhier.

Komzit em lec'h, c'houi hag a oar gwelloc'h petra eo beva gant eur mezhier.

Bugaligou baour, eun tad hoc'h eus, eur yamm ive ; karget int gant Doue da doler evez warnoc'h... Met, n'her graint ket, ma s'int mezhieren.

Yann Quéré, person Kastellin.

Gwelet a rer en daou bennad-ze pebez yez kaer en doa an aotrou-Quéré ha pegen brao e renk e gomzou. O komz d'an dud diwar ar mez, e lakae dirag o daoulagad an traou a anavezent : evel park an ene.

Gwelit ive pegen gwir eo an traou a lavar diwarbenn ar mezhier.

Lennit 'ta, merc'hed !

N'ouzoun ket pegeit a zo, mat a-walc'h, abaoe ma'm oa merket war Feiz ha Breiz eur pennad diwarbenn skanvadurez ar merc'hed. Meur a hini o deus kavet dies an dra-ze : « Va zintin, re rust oc'h bet ouzomp ! N'edoc'h « ket war ho tu mat, sur a-walc'h, p'ho peus skrivet ke-« ment all ! ne c'hellomp ket kredi eo bet laket lost marc'h « an diaoul evid ober hor bleo, na bet furmet hon daou-« lagad gant daou skod tan. Glaz pe rouz, du pe welen, « holl int kaer, emichans, pa weler enno, nann liou tan « an ifern, evel ma livirit, met liou liorzou ar baradoz ! »

Tavit, tavit bugale ; n'em eus komzet nemed eus eur rumm merc'hed ; eur rumm all a zo, a drugarez Doue, hag a ra enor d'o zud ha d'o bro ; stank int war zouar Franz, ha stankoc'h c'hoaz war zouar Breiz. Beza emaint evel bleuniou kaer en eul liorz ; a bep seurt liou a zo anezo-

re wenn, liou ar c'hlanded, a vez kutuilhet gant Doue e-unan evit braoat e varadoz pe a en em voesti d'e zervich, pell diouz trouz ar bed ; re ruz pe re ruz-wenn, liou ar garantez, digor o c'halon evit kemeret perz e poanion an nesa ; re c'hla-zuz, izel ha kuzet, evel bleuniou bihan ar meziou, hag a ra ar pez a zo en o c'harg, hep klask meulendi an dud. Tommet o c'halonou gant karantez Doue e reont holl ar pez a zo dleet war an douar dre o fedennou, o oberiou hag o sakrifisou.

Ma timezont e reont mat ha ma ne reont ket e reont gwelloc'h c'hoaz.

Evelato, e roan meuleudi d'ar wazed o deus dibabet evit derc'hel o ziegezh unan eus ar bokedou-ze. N'eo ket er panteou nag en dansou avat eo d'ezo mont d'o c'hlask. Ar re-ze ne vez ket tortiset o bleo er mēz eus o c'hoef ha ne vez ket gwelet kalz a vanegeier war o daouarn : sonjal a reont n'eo ket eas goro ar zaout ganto.

Sellit emañ kouezet em fec'hed koz ! emañ krog adarre er rumm all ! N'oa ket dleet e savfe hini ebed anezo en hor bro venniget ! Siouz, en hanv diveza, d'ar pardon, e oan bet er bourk. Pell a oa n'em oa gwelet pardon ebet ! Gwelloc'h em bije graet chom er gêr rak abaoe eo dies va fenn o sonjal er pez am eus gwelet.

— Petra 'ta ho peus gwelet, eme Varivonig, va nizez ?

— Babaigou diboell, rodellet o bleo, evel glan war gein an derved ; dilhad ganto ken tano ha gwriad kivnid ; azioc'h o fennou disheolierien henvel ouz kebilli-touzegi ; seuliou uhel dindan o boutou a lakae anezo henvel o vale ouz kizier hag a vije klosou kraon stag ouz o zreid ! Hag ouspenn, poultr ouz o divoc'h, liou ruz ouz o muzellou manegou war o daouarn, louzou c'houez mat dindan o fri ! Oh ! santez Anna ! c'houez ar bara gwinniz n'eo ket mat ken 'ta ? Ken louz-ze eo o daouarn ma rankont o c'huzat ? Dour ar punz n'eo ket sklêr a-walc'h da walc'hi o dremm ?

Mitou em eus gwelet ivez gwechall gant ar re goz er goanv, pe gant eun itron bennak, nemed e vezent lammet dre zoujans, pa 'z eat da zakramanti pe da gomz ouz an Aotrou 'n Eskob. Breman n'eus doujans ebet ken evit netra rak gwelet em eus diou pe deir, nevez savet da itronezed pe da zimezelled, war o meno, o vont da govez ha da gommunia, manegou ganto, mar plij. Setu aze adarre avat eur c'hiz nevez hag unan a zoare 'ta !

Mantrus eo e vije kement-se a lorc'h enno dre ma 'z eus bleud ouz o divoc'h. Kentoc'h, pa vezen bet o tamouez e veze ivez bleud ouzin, met n'oa ket lorc'husoc'h evid an dra-ze. Eun torch fresk, soubet en dour glao, a zigase liou krenv warnon e herr amzer. D'ar poent-ze e oa viloc'h egedon er barrez koulskoude !

Mat ! didalvoud eo d'in youc'hal a-bouez penn, met ma karfe ar wazed, ar merc'hed ne vijent ket ker sot-ze.

Selaouit an danevellou herra-man: Eur pôtr yaouank a oa aet d'eur friko; eur plac'h yaouank dic'hizet, chomet he chal ouz an drez, m'oar vat, manegou ler gwenn war he daouarn a deuas da ginnig an dourn d'ezan: « Gortoz, emezan, va daouarn zo re hudur diouz da re tel » hag e tennas e vouchouer fri eus e c'hodell, da baka e zourn. Ar plac'h, mezek a droas kein hag ar re a oa o selaou a c'hoarzas ken e oant klanv.

Eur skouer all a gavoc'h em buhez va-unan; pardoni a rankoc'h ac'hanon. Eur zulvez, pevarzek pe bemzek vloaz e oan neuze, evit beza bravoc'h, war va meno, em boa rollet va bleo war va zal; edon o vont war an hent bras, p'en em gavas va zad ganen: Da belec'h ez it, va merc'h.

— D'an oferenn-bred, emeve!

— Ha da gomunia ivez, hep mar ebet?

— Ya! vat!

— Kristenez diskiant ma 'z oc'h, emezan, ne zonjit ket pegen dizoare e vije d'eoc'h tostaat ouz eun Doue kurunet a spern, toullet ha leun c'hoad e dal, gant bleo friset war hoc'h'hini? Lavaret e vije gret e vijec'h o vont da zansal!

Distrei a rankis d'ar gêr gantan, izel va fenn, evit chench giz d'am bleo hag atao em eus dalc'het sonj eus ar gentel-ze.

Tadou, breudeur, amezeien, hag a wel merc'hed yaouank oc'h ober re en holl a ardou hag a gamambre en dro d'eoc'h, e lec'h c'hoarzin outo, c'hoarzit d'ezo; lakit anezoa da gompren pegen diboell int o lakat kement o deus da ficha eur c'horf ha kaer o do e c'holei gant seiz ha dan-telez ne virint ket ouz ar flear da zével dioutan.

Klevet em eus hano eus eun den yaouank o klask eur vaouez; unan da blijout d'ezan en doa kavet; edo oc'h ober e zonz da vont ganti, pa velas anezi da zeiz pardon ar barrez, gwisket evel parizianezed bro Gastell-Paol, da lavaret eo n'he devoa dalc'het eus gwiskamant he bro-nemet he c'hoef; raktal e troas e gein en eur lavaret d'e-gamarad: « Glac'haret oun kenan, met ne c'hellan ket kaout evit pried eur foranerez; pinvidik oun, met eur vaouez er c'hiz-ze a zo eur rivin en eun ti; n'oun ket nec'het, n'eo ket gant arc'hant he zud eo e c'hell prena an dilhad-ze: gwelloc'h e vefe d'ez i chom en he renk! »

Ar bôtred kêz a ouelas puilh pa velas ar pezh a oa c'hoarvezet, met re zigezat e oa!

Ger-star eur familh goz eus a Vreiz-Izel eo:

« Brud vat a dalv mauioc'h eget gouriz alaouret ». Merc'hed yaouank, dizroït war ar ger-ze; pouezit anezan er vat ha lakit anezan da dalvezout edoug ho puhez: n'ho pezo ket a geuz!

TINTIN ANNA.

KANTIK

d'ar

Plac'h euruz Thereza ar Mabig Jesus

Diskan:

Thereza 'r Mabig Jesus, o leanez santel,
Lilien c'hlan diwanet e liorz ar C'harmel,
Ni bugale Breiz-Izel a zired gant dudi
Var ho pezh da zaoulina, d'ho meuti, d'ho pedi.

Aman, gant ho relegou, c'houez-vad an deliou roz
Ledet, heb mar, gant eun eal, kannad ar baradoz,
Zo deut da rei testeni euz karantez Jesus
Evit E zervicherez er vühez peurbadus.

Evel eur vleunenn dener digoret d'ar beure
A ro c'houez-vat eur pennad hag a gloz adarre,
Berr eo bet ho terveziou, mez puilh hoc'h oberiou,
Setu perag an Iliz a zav d'eoc'h aoteriou.

Gwerc'hez izel a galon, kuzet el leandi,
Hirio c'houi zo en nenvou lugernus o skedi;
Na c'houi zo kaer hoc'h ene, merc'h an Aotrou Doue,
Na c'houi zo bras ho kalloud var galon ar Roue.

Vel ar gliz eus ar goabren d'an douar skarnilet
Grasou an Aotrou Doue dre ho torn zo skuilhet;
Piou a c'hellfe niveri hoc'h oll vadelezou,
An eneoù gounezet dre nerz ho pedennou.

D'ar galon baour gouliet ho peuz roet dizoan,
Nag a bec'her ankeniet ho peus tennet a hoan:
« Arabad fallgaloni, va breur, Doue zo mad! »
Hag ar bugel dianket zo distroet d'e dad.

E kreiz ar brezel skrijuz kalz ho peuz diwallet,
C'houi a zo bet en emgann el mad hor zourdarded,
Hag ar re vije tizet, leun-c'hoad war an dachenn,
A varve gant eur musc'hoarz p'edoc'h en o c'hichen.

Thereza, piou n'ho karfe o klevet ho mennoz:
« Oc'h ober vad er bed-man tremen va baradoz. »
Ni a c'houlenn ho skoarzell evidomp hag hor bro,
Ar Vretoned hoc'h erbed, selaouit-i d'o zro.

Evit ar Frans ho pedomp hag evit hon Arvor,
Grit ma ne gollint morse o brud nag o honor,
Grit ma vint difennourien ar gwir, al lealded,
Ha bepred o diwallit eneb an drubarded.

ñoulennit bennoz Doue var hon tiegeziou,
 Ra vo miret E lezenn e kêr, var ar mêziou,
 Ra vevo 'n oll briejou er garantez santel
 O c'hoarzin d'eun êl bihan kousket en e gavel.

Beilhit var hor bugale ma vezint stard er feiz
 Roït d'eomp skoliou kristen e Bro-C'hall hag e Breiz;
 Deskadurez dizoue zo dizaour ha c'houero:
 E lec'h blenia d'ar vuhez e stlej eün d'ar maro.

Roït d'eomp kalz beleien ha kalz leanezed
 Da skigna lezenn Doue dre bevar c'horn ar bed
 D'an dud paour ha reuzeudik zo en denvalijen,
 Ma paro war an douar d'an holl ar sklerijen.

Hag e baradoz Doue ni holl en em gavo,
 En ho kichen, Thereza, ganeoc'h ni Her meulo.
 Eno labour na skuizder, eno poan nag anken,
 Mez gant an Dreinded Santel euruzded da viken.

GWENNAEL.

IMPRIMATUR, 23 Janvier 1924,
 COGNEAU, vic. gén.

PI XI

KELEIER AR MIZ

LIZER-MEUR HON TAD SANTEL PI XI

Da Gardinal, Arc'heskibien, Eskibien, holl veleien ha
 da bobl ar Frans, diwarbenn Emgleoioù an Es-
 koptiou (1).

- Dibunet eo pelloc'h kudenn rouestlet meurbed **Em-
 gleoioù an Eskoptiou...** hag anezi e fell d'eomp komz
 d'eoc'h hizio, e berr gomzou.

N'eo ket hep glac'har eo e taolomp hor sell war an
 deizioù trist-ze ma voe graet enno, en ho pro, an dis-
 parti etre an Iliz hag ar Republik; en eun taol, hep di-
 garez vat ebet, ar Frans a ehanas da zarempredi ar Van-
 tikan ha d'an 9 a viz kerzu 1905 e voe embannet lezenn
 an Disparti... al lezenn-ze Pi X her c'hondaonas, gant
 nerz, en e lizer **Vehementer** d'an 11 a viz C'houevrer
 1906... hag en e lizer **Gravissimo**, d'an 10 a viz Eost
 warlerc'h e varnas hag e kondaonas ivez an Emgleoioù
 o doa c'hoant lezenourien an Disparti da zevl warni
 evit harpa, war o meno, ar relijion ebarz er vro.

... Gouzout a rit petra zigouezas goudeze; ar bed
 holl en deus her gwelet hag a zo bet chomet sebezet...

Pa deuas ar brezel e voe gwelet ar veleien... oc'h an-
 kounac'hat an dismegans grêt dezo hag o kerzet d'an
 tan gant ar re genta... ha setu perag pa deuas ar peoc'h
 evid ar Vro kalz a c'hoanteas ivez gwelet o tont d'he-
 heul ar peoc'h evid an Iliz, bet torret en eun doare ker-
 kasaüs gant lezenn an Disparti.

Ha setu perag ez eus bet klasket sevel Emgleoioù es-
 koptiek... war reolennoù hag a vije a-unan, penn-da-
 benn, gant lezennoù an Iliz ha gant lezennoù ar Vro.

(1) An Emgleo eskoptiek a zo savet :

Da genta — evit prena, fermi ha gouarn an ilizoù chape-
 liou ha traou all evelse a gavo talvoudek da gaout en eskopti
 evid ober enno, a wel d'an holl, lidou ar relijion gatolik.

D'an eil, — evit prena, fermi ha gouarn an tiez a zo red da
 gaout d'an Aotrou 'n Eskob ha d'e zekretourien, d'ar bersoned
 ha d'ar gureed hag ivez d'ar veleien goz ha mac'hagnet ha
 n'int ket evit chom ken e karg.

D'an trede, — evit sevel o fae d'ar veleien a zo e karg koulz
 ha d'ar re o deus roet o dilez, ha gopra ar brezegerien hag ar
 zervicherien a vez o labourat wardro an iliz.

D'ar pevare, — evit prena, fermi ha gouarn, evid ar pez a
 zell ouz an diavéz avat hepken, ar c'hloerdi bras hag ar c'hloer-
 diou bihan koulz hag an tiez all a c'hellfe beza stag outo.

Met, n'o deus netra en holl da welet war renkadurez al lidou
 sakr, na war an doare da gas an Eskopti en dro, na war chen-
 chamanchou ar veleien, na war renadurez, kelennadurez ha
 gouarnamant speredel ar c'hloerdiou.

An eil kostezenn hag eben o deus studiet piz ar reo-
lennoù-ze hag an emgleoiou a vo diazezet warnezo a
vo dishenvel a-grenn diouz ar re a vije bet diazezet war
lezenn an Disparti hag a zo bet kondaonet gant Pi X...
ha setu perag e roomp aotre d'o sevel keit ha ma ne vo
ket anat e c'heller dreizo ober eur gaou bennak ouz an
Iliz... Kinnig a reomp anezo d'eoc'h, evel eul louzou a
bellaio diouzoc'h drougou brasoc'h... hag evel eun ar-
rez eus ar frankiz-ze, ha ne vo metra ouz he c'hrenna,
hag a c'hounezoc'h, a-nebeudou, dre gaër, evel ma 'z
eo dleet.

Oc'h ober ar pezh a reomp, ne zispeñnomp ket labour
Pi X ha ne c'hellomp ket beza muioc'h egetan a-du gant
al lezennou a lezhanver laik; ar pezh en deus kondaonet
Pi X, Ni her c'hondaon eveldan ha ken alies gwech ma
klasker dre ar ger laik lezhenvel eun dra bennak hag a
zo dizoue pe'a eneb Doue, Ni a embann hag a lavar
uhella ma c'hellomp e tleer kaout fall an dra-ze.

Hag arabad eo d'eoc'h hen ankounac'haat; an Em-
gleoiou nevez emaooc'h'o vont da zevet a startaio mar-
teze, eun drañk bennak, gwiriou an Iliz en ho Pro,...
met-ne restaolint ket d'ezi, evel m'oa dleet, ar madou a
zo bet diframmet diganti,... Rak-se 'ta, Hor Mibien hag
hor Breudeur ker kendalc'hit a-unan gant ho peleien,
da vaga gant ar brasa evez pobl Doue fiziet ennoc'h (1);
magit-hi dre ho komzou; magit-hi dre ho skoueriou;
magit-hi dre ho labouriou; magit-hi dre ho poanion,
evel H. Z. Jezuz-Krist... En em drei a reomp ivez ouz
ar gristenien a zo fiziet ennoc'h: N'it ket da ankounia-
c'haat ar vistri o deus prezeget d'eoc'h komzou
Doue (2); karit ober enor d'an Aotrou o kaerat e
di (3); roit magadurez ar c'horf d'ar re a ro d'eoc'h
magadurez an ene (4); na baouezet ket da veza sentus
ouz ar re a daol evez warnoc'h hag o deus da respont
eus oc'h eneo evit m'her graint gant dudi ha nann
en eur glemm (5).

Evit ma troio da vat pep tra, e roomp d'eoc'h, Hor
Breudeur ker, d'ho peleien ha d'ho kristenien hor ben-
noz a Bab.

Graet e Rom, e kichen iliz Sant-Per, da zeiz gouel
kador sant Per e Rom, d'an 18 a viz genver 1924, en
eilvet bloavezh abaoe m'emaomp e penn an Iliz.

PI XI, Pab.

(1) I. Petr. V. 2. — (2) Hebr., XIII, 7. — (3) Ps. XXV, 8. —
(4) 1 Cor., IX, 11. — (5) 1 Cor., X, 13.

I. — O DEUS GOUNEZET PRIZIOU TRI MIZ DIVEZA
AR BLOAZ TREMEN

1. Louis Floe'h, Plomeur.	9. M. Kervella, Plougastel.
2. Yv. Ollivier, Plouneour.	10. Th. Laot, Plouider.
3. Louis Rolland, Gouesnou.	11. Lennerez, S ^t Divy.
4. Aug. Kergoat, Sizun.	12. Louisa Gac, Guisseny.
5. L. Lars, Plouzané.	13. Job ar Penn-baz, S ^t Nic.
6. M. A. M., Rosnoën.	14. Mari Deduyer, Loperhet.
7. M. Guyader, Lanneufret.	15. Martolod yaouank, Roche-
fort.
8. Clet Fily, Cleden-C.-S.	

Selaout ta! — Pedi a ran ar re a zo o lezhanion warlerc'h
an niverennoù 11, 13 ha 15 da zigas d'in o adresou, kenta ma
c'hellint ma vo kaset dezo o frizioù raktal.

II. — PRIZIOU DIVINADENNOU 8 MIZ KENTA 1923

P'oun aet da glask-kas o frizioù da c'hounideien 8 miz kenta
ar bloaz tremen em eus bet liziri diganto, n'ouzoun ket pet, da
lavaret d'in: « Gant a reoc'h, n'it ket da zigas d'in al levr-
man-levr, rak hennez am'eus bet c'hoas! »

Mat o deus graet lavaret kement-se d'in, met an dra-ze en
deus dalect ac'hanoun; breman koulskoude e kredan ouz koue-
zet pelloc'h war 8 levr nevez ha n'emaint ket c'hoaz, sur
a-walc'h etre daouarn an 8 gonideg kenta o devezo anezo. —
An 30 all a vezo kaset d'ezo epad bloaz Feiz ha Breiz hag ar
c'horn-boud hag en hent-se e lec'h eul levr a 20 real evel
m'edont o c'hortoz o devezo unan a 8 lur ha ne vezo hini all
ebet eveldan c'hoaz en o zi kennebeut: a-wechou gedal 'zo
mat!

III. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ C'HOUEVRER

I. An tan. II. — Eun deiziadur pe eun almanag. III. — An
trebez. IV. — Eun nezeret gant he c'heiel. V. — Eul lunedou.

IV. — O DEUS BET EVIT DIVINADENNOU MIZ GENVER

100 poent :

Pier. Abiven, Plouneour.	M. K. Falc'hun, Plouneour.
Artillerien, Nimes.	L. Favé, Plouider.
Yv. Bihan, Skolach Kastell.	Louis Floe'h, Plomeur.
Y. B., Guiclan.	Gweenn dero, Pluguen.
Bi an Ti-hreiz, Cleder.	Charl ar Guen, Lambezellec.
Bernadette, Lanhouarne.	Mari Guayder, Lanneufret.
Bugel Breiz-izel, Gwitalmeze.	Mari'r Gall, Plougastel.
Marc. Cabon, Guisseny.	Fr. Gouez, Lannilis.
Guill. Cazuc, Guimaec.	Fra ^s e Gourmelon, Plougastel.
Clet Coz, Cleden-C.-S.	Soazig Herry, Plougoulim.
Biel Eliès, Gwitalmeze.	Rene Jacolot, Guipavas.
Fanch koz, Brest.	Anj. Kergoat, Sizun.
	Keic'h-studi, S. A. Gwitalmeze.

Mari Kermarrec, St Divy.
Aziliz Kerrien, Plouenan.
M. Kervella, Plougastel.
E. Kerdilès, en Anjou.
Eul'lenner koz, Plougoum.
Lennerez, Gwitalmeze.
M. Laurent, Guipavas.
Marcel Laot, Plouider.
L. Lars, Plouzane.
Tintin Mari, Plougoum.
Yv. Menn, Sizun.
Meuleugan, Portsall.
M. A. M., Rosnoen.
J. P. Moal, Tregarvan.
Gaby Pelleau, Plouguin.
Jab ar Penn-baz, Sant-Nic.
M. Postec, St Thonan.
Fr. Pouliquen, St Thegonnec.
J. Robin, St Thegonnec.
Louis Rolland, Gouesnou.
Guill. Rivoalen, Plabennec.
J. M. Salaün, an Trehou.
M. A. Segalen, Gouesnou.
Skolaer Kresker, Kastell-Paol.
J. Tanguy, St Thegonnec.
U. B. Cantel, Plougoum.

80 poent :

Mari Abjan, Enez-Vaz.
J. Abolivier, Kernouës.
Euj. Abjan-Uguen, Plouneour.
Mich. Bergot, Plouguin.
Laurans Briand, Leñnon.
J. B. P., Goulven.

V. — DIVINADENNOU MIZ MEURZ

I. — Sae c'hlaz blenchennek
Boned melen truilhennek.

Digaset gant Franseza Gourmelon, Plougastel.

II. — Pa vez harp ennoun, her c'hlskan
Pa vez pell, outi, ne ran van.

Digaset gant Euj. Abjean-Uguen, Coat-Premeur, Plouneour.

III. — Red d'ar pinvidik ha d'ar paour
Ha n'en deus na liou na saour.

Digaset gant Gaby Pelleau, Plouguin.

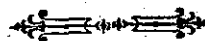
IV. — Eun eost ne c'heller da zournan
Nemed an erc'h a ve warnan.

Digaset gant Guill. Rivoalen, Keranebeut, Plabennec.

V. — Livirit, pôtrez ha merc'hed
P'hini eo kampr vrasa ar bed?

Digaset gant Yv. Deniel, Sant-Pabu.

Digas ar responchoù hag an divinadennoù nevez a gavfet
abenn ar 25 eus ar miz da: M. le Directeur du **Feiz ha Breiz**,
Plouguerneau (Finistère).

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug et de l'Emgleo Sant Ildut*
L. LE DISSES,
Saint-Pol-de-Léon, Grand'Rue
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
• FEIZ HA BREIZ • et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seu)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITÉ
*Toutes les insertions sont faites
à l'année*
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Ar briedelez. — Eur brezegenn gant
an A. Thomas. — Essai sur la Question bretonne (notes). —
Maner Kerbabu, G. P. — Pedenn ar c'hlanvour yaouank,
NIBUELLOU. — Belelen?... Bretonen!... D. N. D. — Sili! JOB
— Al loar hag ar zaout, J.-L. DIRLEMM. — An « Hini goz » o
vont da denna he foltred, D. N. D. — Ar chatal e Frans, AL
LABOURER. — Keleier ar miz. — Divinadennoù, PER ha PAOL.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

- 6 a viz Ebrel. — Sul ar Basion, p. 303 e levr an A. Uguen.
- 13 a viz Ebrel. — Sul ar Bleunioù, p. 309.
- 17 a viz Ebrel. — Ar Yaou Gambr-lid, p. 336.
- 18 a viz Ebrel. — Gwener ar Groaz, p. 342.
- 19 a viz Ebrel. — Ar Zadorn zantel, p. 361.
- 20 a viz Ebrel. — Ar Zul Fask bras, p. 375.
- 21 a viz Ebrel. — Lun Fask, p. 379.
- 22 a viz Ebrel. — Meurz Fask, p. 384.
- 27 a viz Ebrel. — Sul ar C'hasimodo, p. 368.
- 28 a viz Ebrel. — Gouel Sant Mark, p. 676.
- 28 a viz Ebrel. — Gouel Sant Mark, p. 676. En deiz-man,
prosesion da denna bennoz Doue war
madou an douar.

AR BRIEDELÉZ⁽¹⁾

O veza m'eo bet gret ar zakramant bras-man evit sevel bugale dreist-holl kenta dever ar briedelez eo lakat bugale da c'heneh. Doue, dre ar familh, a c'hoanta leunia an douar hag an Neny. Bez ez eus tiegeziou ne deu ket d'ezo a vugale, ha goulskoude ar priedjou a zo dida-mall. An dra-ze a zo poanius, met ne c'hoarvez ket aliezh. Peurliesia an dud dimezet a c'hell kaout bugale.

Evit kroui ar bugel, Doue hag an den a zo a-unan. Doue a ro an ene. Lezel a ra gant an tad hag ar vamm an enor da rei danvez ar c'horf, a vo e buhez dre ma vo unanet gant an ene, ha ne c'hell kreski nemet unanet gant an ene. Hag adaleg m'eo gant ar bugel, Doue, a dostoc'h c'hoaz, a gendalc'h da labourat a-unan gant ar gerent, evit ma teuo kalon ha spered ar bugel da zigeri, d'en em binvidikat, ma kresko e gras hag e furnez, dre ma kresko en oad. Ar vugale ne reont evelse nemet kendelc'her, astenn buhez o c'herent, hag ar re-man ne dleont ket beza souezet o welfet o bugale henvel outo o-unan. Hag ar zonz-se a dle rei da gompren d'ar gerent pegen bras eo o deveriou.

Pouezomp eur pennad war ar virionez-man. An Aotrou Darbois, arc'heskop Paris, laket d'ar maro gant ar Gommunisted e 1871, a skoe dija, e amzer an impalaer Napoleon III, war ar priedjou kablus « a daol e bro ar maro krouaduriel galvet gant Doue d'ar vuhez ». E miz mae 1919, eskibien Frans holl a-unan, en eul Lizer skrivet evit holl gristenien Frans, n'o doa ket aon o komz skler eus deveriou ar priedjou. « Pec'hed bras a zo, emezo, a eneb ar reiz vat hag a enep bolontez Doue, oc'h ober fall ar briedelez pe dre aon rag an dispignou pe dre c'hoant kaout plijadur vil ha difennet. Hag ar re a zo o teski d'ar priedjou chom hep kaout bugale, o poueza anezo d'ober fall o dever, ar re-ze a ra eul labour diaoulek ha noazus meurbet d'ar vro. » Er seitekvet kanvet, Bossuet, er c'hatekiz a reas evit e eskopti, a lavare c'hoaz skleroc'h: « Lavarit ouz peseurt pec'hed e tleer en em ziwall er briedelez. — **Respount** : Eur pec'hed eo evit ar priedjou chom heb ober o dever an eil e kenver egile, eur pec'hed eo klask hepken plijadur divalo er briedelez, eur pec'hed eo miret ouz bugale da c'heneh, hag eur pec'hed spontus. » Evelse eo he deus komzet an Iliz ato.

Mouez an Iliz eo mouez ar goustians. Ret eo en em renka dindan he urz, ha, gant gras Doue, n'eo ket dies.

(1) Pennad tennet eus Lizer Koraz ar bloaz-man.

Ar c'hristen a zo gouest da veza mestr d'e youlou. M'en deuz aon da gaout eur familh re niverus, e c'hell, hep mont morse eneb al lezenn, selaou kenteliou ar furnez. Selaouit ar gelennadurez rust a roe an Aotrou d'Hulst, eus kador-brezeg Itroun-Varia Baris, d'an dud dimezet a oa o selaou anezan: « Er briedelez e ranker pe veza tad pe en em zalc'her glan. Ne c'heller ket klask ar blijadur hepken; ar blijadur a zo aotreet abalamour ar briedelez, sakramant bras ha santel, a zo bet savet gant Doue evit digas tud war an douar. An daou dra ne dleont ket beza dispartiet. M'ho peus aon da gaout re vras familh, e c'hellit en em glevet an eil gant egile evit en em zispartia eur pennad ha tremen santel hoc'h amzer o veza mat da bedi ha da doler evez evit en em zalc'her glan ha fidel an eil d'egile. Grit epad eur pennad amzer evel a ra evit ato an dud konsakret da Zoue: bezit gwerc'h. Setu kelennadurez sant Pol: « **Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi.** » Ha distroit d'ho tever, a zav uhel hag a zantela ar blijadur, a bella an dentasion hag a gas kuit diouzoc'h enebour hoc'h eneou. « **Et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.** »

Na z'it ket da gredi, n'eus forz e pe renk emac'h, e c'hellit prepari d'ho vugale eur vuhez hep poan, hep risk ebet. An dra-ze n'eo bet gwelset morse e nep lec'h. N'eus forz e pe renk emaint, grit anezo tud krenv, tud a benn. Deskit d'ezo dioueret meur a dra, deskit d'ezo labourat, espern. Ho potred, ho plac'hed, ra ouezint labourat pe gant o dourn pe gant o spered. Ha kreskit bep bloaz o deskadurez kristen dre an doare m'hon eus komzet d'oc'h anezi meur a wech en Hon liziri all: buhez kristen ha feiz start er familh, skoliou katolik, skolachou katolik, patronachou ha bodadeg an dud yaouank katolik.

Eürs ar familhoù niverus savet evelse. Ar maro a c'hell skei varno, met na zeu ket a-benn anezo. D'ezo eo an amzer da zont. Enno eman nerz ar vro. Ma komprenfe ar c'houarnamant e zevel, ma klaskfe mad ar vro, e rofe d'ezo c'hoaz muic'h a enor, e rafe lezennou d'o sikour muic'h c'hoaz, e klaskfe d'ezo lojeiz e tiez yac'hus ha dereat, e tiwallfe o zammig peadra, o lakat varno nebeutoc'h a dailhou, o skanvat evito lezenn an heritaj; ober a rafe brezel d'ar vesventi ha d'an hudurnez, sikour a rafe ar skoliou kristen, ha dreist-holl terri a rafe lezenn mezus an divorz. Setu aze kelennadurez an Iliz.

† ADOLPH.
Eskob Kemper ha Leon.

Prezegenn grêt e iliz-veur Itron Varia Baris

d'ar 15 a viz meurz diveza

gant an A. Thomas, person Plouian

*Salve Mater.
Ni ho salud, Mamm!*

Eus a-bell e teuomp beteg ennoc'h. Dec'h, d'an empoent-man, mêziou frank Breiz-Izel, alaouret gant bleun al lanneier, a en em astenne dindan hon daoulagad; trouz ar mor bras, o skei ouz kerreg an aochou, a gane d'hon diskouarn, en eur luskellat ac'hanomp, ha dre ma kerzemp buan, war an hent houarn, a-dreuz ar vro, ni a wele o tremen dirazomp hon touriou mistr hag uhel pignet war gern avelek hor menezioù pe guzet mat er goudor, en traoniennou sioulus. Hag oll e lavaremp: « Na kaer eo hor bro Breiz-Izel; n'eus ket kaeroc'h egeti dindan bolz an nenv! » Hag hor c'halon a dride gant lorc'h ha levenez.

Mez ar zonzj e oamp en hent evit he c'huitât, daoust hag evid eun nebeut derveziou hepken, a daole ennoomp dija melkoni glac'harus pa deuas eun hano dudius, dre zon ar c'hantikou da zihuni en hor c'halonou kristen eur garantez birvidikoc'h c'hoaz eget karantez hor bro: karantez hor mamm, ho karantez, Mari. Ha laouennaet neuze, hon eus kendalc'het war hor beach, mall warnomp da zigouezout en ho palez dispar ha da goueza d'an daoulin dirazoc'h en hoc'h iliz-veur, e kêr-veur ho rouantelez Bro-C'hall. Koulskoude, daoust ha d'hor mall bras, daleet hon eus en hent; n'omp ket deuet war eün.

Hag eur rebech a rafec'h d'eomp eus hon dale?

Mari, n'hor gourdrouzit ket; kelou hon eus da rei d'eoc'h diwar-benn ho mamm, rak n'eo ket dre fae warnoc'h eo ez omp en em abuzet en hent; tro vrag hon eus kavet en eur zont aman da zaludi santez Anna; ne vefemp ket eus ouenn hor hendadou ma ne vije ket en hor c'halon teneredigez evit mamm goz ar Vretoned. Gant devosion omp en em stouet dirak he skeudenn alaouret pignet ken uhel war beg tour Santez Anna Wened ha goulennet c'houek hon eus diganti kenderc'hel da skuilha warnomp he madoberou war he holl Breiziz zo ha maro, ha dreist-holl war hon tud lazet er brezel a zo fisiet enni o monument a zav ken kaer e goudor he iliz.

Ma vijemp tremenet dirag ti Mamm goz hep chom a-zav d'her saludi, n'oun dare ha digemer ker mat ho pije grêt d'eomp! E lec'h breman, ne c'hellit ket nac'h d'eomp audians, rak diskouez respet ha rei meuleudi d'ar Vamm, daoust ha n'eo ket ar gwella doare da gaout grasou mat ar Bugel?

Me a wel eur mouz'hoarz dudius war ho tremm laouen ha seblantout a ra d'in klevet ho mouez karantezus o lavaret d'in: « Kavet mat ho peus an tu da gaout ar gwella digemer eus va ferz: « Berra hent da galon ar Bugel eo tremen dre galon ar Vamm! »

O Gwerc'hez Vari, oc'h anzav kement-se, pebez vad a rit d'eomp ha pebez fisianz a lakit ennoomp. Nerz a roit d'eomp da anzav ouzoc'h breman; n'emaomp ket aman c'hoaz e termen hor beach; eun tamm diskuiñ hepken, evid embann ho madelez ha kana ho meuleudi a reomp en ho ti, araok mont pelloc'h c'hoaz, beteg ti hor breur hena, Jezuz, ho Mab, hor Mestr, hor Roue, hon Doue!

N'hon eus ket kredet mont war eün d'e balez, gant aoun da gaout dor zerret, pe da vihana skouarn vouzar; met breman, omp dinéc'h; hel lavaret ho peus: « Berra hent da galon ar Bugel eo tremen dre galon ar Vamm!.. »

Mamm, ni ho kar, ha dre-ze, digor frank e vezo ar Galon Zakr evit hon digemer.

Ya, ni ho kar, o Gwerc'hez Vari, n'eo ket gwir, va breudeur kristen, va c'henvroiz ker? war ar poent-man da vihanan, n'omp ket disbenvel diouz hon tud koz. E pelec'h eman ar breizad na deu e galon da domma pa gomz pe pa glev komz eus an Itron Varia? E pelec'h eman ar breizad ne zalc'h ket tost d'e chapeled fisiet ennan ez-vihanik gant e vamm? Ha dre ma teu ar bloaz da zibuna gouelioù ar Werc'hez, daoust ha Breiziz, gant mall ne ganont ket meuleudi o mamm garet.

Ha dre ma tigouez ar pardonioù er chapelioù brudet, gouestlet da Vari, en hon eskopti, daoust hag a bep korn ar vro ne zired ket pelerined a villierou, n'ouzont petra eo mare'hata gant skuizder ha dispign, pa vez hano da ziskouez devosion da Vamm Jezuz?

Folgoat, Rumengol, Itron Varia ar Porzou, Itron Varia Kernitron, Kreisker, Lambader ha kement a hini hag a hini all! Breiziz koz, gant hir amzer, dre fors poan, arc'hant ha karantez o deus gwechall o savet, ilizou dispar ha brudet ker koant gant o sae wenn, kizellet ker skanv o dantelez.

Ha ni, Breiziz a hizio, ne lezomp ket ar yeot da zével war an henchou a gas beteg ennoc'h.

Ya, ni a gar ar Werc'hez, ha reier kalet hon aochou a zibeziou hag a vruzuno, ha dero hor c'hoajeier a zisc'hwri-ziennno hag ar mor a zic'hec'ho kentoc'h eget na ankou-nac'haimp kana en hor yez brezonek:

Gloar da Vari
ha meuleudi.

Koulskoude, va breudeur ker, ha lec'h he deus bepred ar Werc'hez da veza laouen ouzomp? Daoust ha ne lakeomp morse he c'halon e kaonv en eur waska, en eur

vrouda kalon he Mab Jezuz? Diskennomp e goueled hor c'housians ha ni a gavo n'omp ket direbech. Anzavomp leat hor pec'hejou dirak hor Mamm; esoc'h a-ze e vo d'ez. Beza hon advokadez dirak he Mab.

A dra-zur, ni a zo aman eus ar gwella kristeniën e parrezioù hon Eskopti ha m'oar vat ne 'z eus netra da damall d'eomp diwarbenn an oferenn hag al labour-sul, ar vijil ar pedennou; aketus omp da govez ha da gommunia bep ar mare; en eur ger, dalc'het mat hon eus da lezennoù Doue hag an Iliz. Met ha poaniet hon eus a-walc'h da zisplega hor feiz, d'he difenn, d'he skigna, da chacha ar re all d'hon heul?

Ma 'z eus eur rebech da ober da gristenien Breiz eodreist-holl beza re alies a wech kristeniën vut, kristeniën guzet. Ne c'hoanteont ket, ne gredont ket embann o feiz. a vouez uhel, dirag an-höll, beza prezegerien, beza ebestel; kristeniën en o fart o-unan hag evito o-unan, en o zi, ne-gredont ket beza kristeniën war an hent, er blasenn, er marc'hajou, er votadeg, en ti-kêr, e pep lec'h, e pep amzer.

Hag epad ma chomont da grenan e c'hrosmolont: « Me a ra va dever; goas a-ze evid ar re all ne reont ket o hini; me n'oun ket karget d'o c'helenn da d'o ren; an dud fall int a oar kaskalat; bale reont dre ar vro, atenn a gavont atao, tu pe du, da zila o gevier milliget ha da stigma o c'helennadurez difeiz hag hudur. Ha Breiz a zo kontammet ha dre-ze, hirio, en hor Bro,

Gwechall Bro ar Zent,
Da Zoque, d'e Iliz, kalz a zo dizent.

Amzer a zo bet, e pep lec'h ar feiz a oa birvidik; hirio, e meur a blas, eman laosk ha dare da vervel Perak? N'hon eus ket poaniet da zerc'hel, a-zav, hor gizioù koz, ar pedennou lavaret e kominun, mintin ha noz, Buhez ar Zent, an Aveli, ar c'hatekiz lennet ha desket bep noz en dro d'an oaled, en nozveziou goanv; da ziousall hor bugale diouz ar skolioù dizoue ha da brienta d'ezo skolioù kristen.

Hag, et ar feiz war zisterat, n'eo ket souez e ve tec'het kuit an urz vat d'he heul.

Hag, e gwirionez, n'eus mui a beoc'h e nep lec'h.

N'eman ket ar peoc'h en tiegeziou. Ar priedou ne ouzont gouzanv netra an eil gant egile, ha zoken en hor Bro, en em skign an divors milliget, hervez ma lavar d'eomp an Aotrou 'n Eskob. Ar priedou ne ouzont mui hada buhez en dro d'ezo. Trec'het gant ioulou direiz, e tamantont d'o foan ha d'o danvez hag ar c'havellou a jom goullo.

An tad hag ar vamm dre ma n'int ket o-unan diabek ne gredont mui komandi d'o bugale; ar re-man a zo mestr en ti; ne reont nemed o fenn o-unan. Kroget enno skanvadurez ar yaouankiz, o spered a zo troet warzu an ebatoù hag o c'horf a zo laosk war al labour. Dic'houek da

gregi, buan da zisgregi ha mat pell 'zo Hag evid al labour hanter c'hrêt, arc'hant bras da zispign a leiz dourn, er saliou dans ha Cinema divergont.

Amzer a zo bet, ar priedou unanet dre eur garantez wirion ha peurbadus, dre ma oa kristen, a zouge dourn an eil d'egile hag e pep amzer, eurus pe c'hlac'harus, a gerze, kalon ouz kalon, en eur boania, eus o gwella, evit sevel eun tiad bugale fiziet enno gant an Aotrou Doue. Piz ha kempenn, ne vije ket neuze dispignet eur gwenneg, hep digarez vat, hag ar vugale, korrijet abred an amzer, a zouje karantezus da eun tad ha da eur vamm a welent bepred war an hent eun. Ma ne veze ket atao ar binvidigez, da vihana ar peoc'h a veze en tiegeziou, ar peoc'h er parrezioù, ar peoc'h ebarz er Vro!

Ar peoc'h, a-denn askell, a zo tec'het pell diouzomp! Daoust ha ne zizrofe ket ken davedomp?

Regina pacis, ora pro nobis;
Rouanez ar peoc'h, pedit evidomp.

Eur vamm a zo bepred tener he c'halon, zoken e kenver bugale direiz ha dizuj. Pa deu an tad kounnaret da zevel e zourn war e vugel dizent evit her mallozi pe her bruzuna, petra ra ar bugel nemet redek warzu e vamm ouz he gervel truezus: « Mamm, mamm! » Pe seurt mamm eus an douar, ne zigor neuze he divrec'h evit kuzat he bugel paour war boull he c'halon hag hen diarbenn euz mez-taol e dad.

Ha c'houi, Mari, mamm dreist pep mamm, mari mamm a drugarez, n'hon dilezit ket. Diredet omp d'en em lakat dindan ho skoazell: *Sub tuum praesidium*. Na rit ket a fae war hor galv ankenius: *nostras deprecationes ne despicias*. Jezuz, hor barner, a fell d'ezan hor skei evit hor pec'hejou; hon diouallit a bep droug: *a periculis cunctis*. Sonnit brec'h ho Mab, dre ho pedenn c'hallodus.

Pardon evit pep hini ac'hanomp ha pardon evit hor Bro, rak va breudeur ker, n'emaomp ket aman pep hini hepken evitan e-unan. Aman emaomp evel kannaded, karg d'eomp da gomz en hano hon holl genvroiz, Breiziz lia Fransizien ivez. Hor c'harantez evit hor Bro vihan, Breiz, ne ra ket d'eomp ankounac'hât ez omp ivez Fransizien.

Hon dukez Anna, en eur lakât he dourn e dourn Roue ar Frans, he deus unanet karantezus Breiz da Vro-C'hall da virviken, rak biskoaz breizad ne voe trubard. Fransizien, omp eta, ha deus ar re wella, e c'hellomp lavaret hep noazout da zen; ha n'eo ket an A. marechal Foch, aman ouz va selaou, a c'hoantafe va dislavaret, rak anzao a ra ne 'z eus ket bet a startoc'h gwazed eget Breiziz evid e zikour da c'hounid ar Viktor.

Evel Fransizien, ni kouerien ha kannaded hor Bro, lavaromp 'ta d'hor Rouanez, en iliz-veur ker-benn he rouan-

telez, savet aman war eun douar gouestlet d'ez i abaoe 1800 vloaz: « Mamm, ho pezet truez ouz ho pugale ha grit d'ho mab du-hont rei d'ezo pardon evid an amzer dremenet ha peoc'h evid an amzer da zont. A dreuz ar c'hantvejou hon eus gwelèt meur a zervez glac'harus; brezel en diabarz ar Vro, brezel en diavèz; nag a bed gwech, eus amzer Jann d'Arc, ar revolution vras, d'ar brezel diveza, ouz hor gwelet o tiwada, ar bed strafuilhet n'en deus ket embannet: *Finis Galliae*: Echu eo ar Frans; eman grêt ganti! Ya, nag a bet gwech, n'o deus ket prientet hon enebourien kana ganeomp al *Libera* ha pa d'aly, ni eo a zo deut aman da gana *Te Deum* an delivrans, ya, nag a bet kwech n'he deus ket tregernet an iliz koz man gant kantikou a drugarez hon tud koz, rak skoazellet ganeoc'h c'houi, ar Frans, goude pep barrad a zave a-nevez, nerz-soc'h eget biskoaz ha skedus a lugerne adarre dirag ar bed sebezet.

Hirio, grit evidomp ar memez burzud. Evel eur c'hlan-vour, gwasket didruez gant eur c'hlenved hir ha po-nius, ar Frans, goude pevar bloaz brezel-cuzus, a zo c'hoaz dinerz hag hanter mezvezennet. Horjella a ra c'hoaz war he zreid; terzienn ar gwall dechou, maget enni goasoc'h goas epad amzer ar brezel, n'eo ket c'hoaz dispeg mat diouti; kasoni a red dre ar vro da lakat kann etre ar breudeur ha goasoc'h kasoni c'hoaz a red dre ar bed en hon eneb. Pa n'o deus ket gellit hon enebourien douara ac'hanomp war dacheun ar brezel, e klaskont hirio dont a-benn ac'hanomp ouz hor rivina.

O Mamm, mougit ennomp tan an ioulou direiz; grit ma tiouano karantez virvidik e kalon ar Fransizien an eil evid egile ha ma chomint bepred unanet evit stourm a-bez a-eneb an estren. Ne c'houlennomp ket diganeoc'h flastra hon enebourien: ho pugale int ivez hag ouspenn ne vagomp ket a gasoni outo. Grit d'o c'halon tenerât ha d'o spered kompren o dever.

Hon tra hag ar peoc'h, setu hepken ar pez a c'houlennomp digant ho madelez, o c'houi, Rouanez ar peoc'h. Ar peoc'h en hor c'honsiansou dre eur vuhez dibec'h, ar peoc'h ebarz er vro dre lezennou kristen, ar peoc'h gant an estren, dre al lealded, ar peoc'h evit kana ho meuleudi ha meuleudi ho Mab Jezuz, ar peoc'h evit labourat kalonek hon douarou da rei da bep den gant e dammig bara, eun tamm eurusted war an douar-man da c'hortoz kaout, en ho kichen, an eurusted hep he far e rouantelez ar peoc'h a bado da viken.

Evel-se bezet grêt.

Essai sur la Question bretonne

NOTES

PHILOSOPHIE de la NATIONALITÉ (1)

NOTE I

Un internationalisme temporel s'accorde-t-il mieux avec l'internationalisme spirituel, ou, plus précisément, avec le catholicisme, que des nationalités distinctes et séparées ?

On peut discuter sur ce point, et rêver, comme le Moyen-Age, d'une **Chrétienté** qu'unirait non seulement les âmes, mais les corps: mais il faudrait, pour qu'elle se réalisât, que fût d'abord réalisée l'unité des esprits; et nous sommes très loin, hélas! de ce but. Bien plus, cette unité même fût-elle réalisée que je ne croirais ni désirable, ni opportune, ni même praticable, l'unité politique, économique, temporelle, en un mot, de l'humanité. La formule britannique de la **fédération**, qui n'est pas si loin, au demeurant, de la formule médiévale, me paraît très supérieure à la formule prussienne de l'**unification**.

Jacques CHEVALIER,

Professeur à l'Université de Grenoble.

NOTE II

« On oublie que la même nature qui a poussé les hommes, dès l'origine, à s'organiser socialement, a joué un rôle de premier plan, au cours des âges, dans une lente organisation sociale, dont la Patrie réalise le type le plus achevé. »

R. P. GELLET, 1923, p. 207. Lettres.

NOTE III

« Il convient de maintenir absolument la diversité légitime et indispensable des nations au sein de l'humanité. On ne forme pas un concert avec un seul son. C'est un adage de la philosophie traditionnelle que la perfection une et simple ne peut être imitée par des réalités imparfaites qu'au prix de la multiplicité et de la diversité où s'expriment partiellement les immenses richesses de l'Unité divine. Et précisément, parce que chaque peuple peut et doit incarner un aspect, une idée, une vie, un type d'humanité, un équilibre physique et moral, une beauté et une bonté, il a, en sa singularité originale et savoureuse, un caractère unique, irrempla-

(1) Au cours de ces notes, entreront en scène successivement tous les facteurs de la nationalité: race, langue, histoire, droit, religion, tous devant contribuer à la solution des différents cas de revendications nationalistes.

cable et, pour ainsi dire, divin. D'où son charme incomparable et son attrait souverain pour ceux qui, le voyant du dedans et vivant de son esprit, ont raison de le préférer comme unique, sans équivalent; et, à mesure que les idées qui sont l'âme et la raison d'un peuple touchent de plus près aux vérités suprêmes et aux intérêts éternels, elles confèrent à la nation qui en est le corps visible une dignité, une pérennité, une indéfinie capacité de renouvellement.»

(M. BLONDEL, p. 249. Lettres 1923).

NOTE IV

... Nos penseurs et nos poètes se sont élevés, non seulement contre la prétention de sacrifier une nationalité à une autre, prétention qu'ils ont jugée sacrilège; ils se sont opposés avec autant d'indignation à l'entreprise absurde de fondre l'éclat des diverses couleurs nationales dans la triste grisaille internationale.

Plaçant la discussion sur le terrain religieux, ils n'ont pas hésité à déclarer que les nationalités étaient des nuances d'humanité, voulues de Dieu, appelées non pas à se confondre, mais à se compléter. La nationalité, d'après eux, loin d'être une entrave, est plutôt un puissant ressort qui fait vibrer les fibres les plus intimes de l'âme humaine. Loin d'être une négation de l'humanité, elle lui est indispensable, comme les membres sont indispensables au corps.

Chercher l'humanité en dehors des nationalités est la même folie que de vouloir un effet sans cause ou un but sans moyen. La vie des nations prépare les ressources qui bénéficieront à l'humanité entière. Affaiblir ou appauvrir la vie nationale, c'est appauvrir l'humanité. Cela constitue un **péché** dans toute la rigueur du terme religieux, puisque cela contrecarre le plan divin, puisque cela retarde l'heure où la volonté de Dieu sera faite sur la terre comme au ciel, c'est-à-dire, dans l'harmonie. Or, rien de plus opposé à l'harmonie que l'égotisme envahissant d'un élément au détriment des autres. Mais rien de plus opposé à l'harmonie, d'autre part, que la monotonie...

Adam ZOLTOWSKI,

Professeur de philosophie à l'Université de Poznań.

(Lettres 1923-juillet, p. 47).

NOTE V

Le sentiment de la race, l'amour privilégié de tous ceux qui sont de même sang et qui descendent d'une même origine, le désir de se rencontrer avec eux, de participer à la même vie économique ou publique, sont

des mouvements très nobles de l'âme et quand ils palpitent dans un grand nombre de poitrines, ils donnent naissance à une âme nationale.

Mgr CHOLLET. Lettres février 1923, p. 200).

NOTE VI

... La nation est un organisme nécessaire pour permettre au genre humain de se constituer en un corps dont les différentes parties seraient solidaires.

La nation est, sous ce rapport, un progrès sur la tribu, sur le clan, sur la province. Il y a trop de distance entre ces groupements restreints et l'immense multitude éparse à la surface du globe. La nation, en organisant un plus grand nombre de groupements particuliers, rapproche les hommes d'origine et de race diverses et leur fait prendre petit à petit conscience de l'humanité. Composé artificiel, en un certain sens, la nation ne laisse pas d'être conforme à la nature. Elle se fait naturellement sous la poussée des lois de l'histoire et des lois de la vie. La famille étant prise comme unité sociale, les familles de familles donnent la commune, les familles de communes font la province, les familles de provinces font la nation (1).

Supprimer les nations, abolir les frontières, ce n'est pas supprimer les conflits, c'est les multiplier à l'infini et les ramener aux luttes primitives et sanglantes de province à province, de bourg à bourg, de famille à famille, d'homme à homme. C'est refaire le chaos à la place de l'ordre. C'est réduire à l'impuissance la fraternité elle-même en la supposant réelle et effective sur une si vaste échelle.

... Le groupe fraternel et national dont nous sommes les membres, en nous rapprochant d'un plus grand nombre d'hommes, donne une extension plus grande à l'amour du prochain et nous rend l'humanité moins vague et moins inaccessible.

... La nation n'est pas par elle-même un obstacle à la réalisation du droit international. Elle est un degré nécessaire à la hiérarchie des droits qui ne se posent clairement à nous qu'en se superposant dans l'ascension des groupes humains et des entités politiques.

Mais il faut pour cela que la nation ne se considère pas comme le dernier palier de la colonne...

Mgr JÜLIEN (1).

(Lettres-janvier 1923, p. 20-21-22).

(1) Maurice Barrès.

(1) La réponse fournie par Mgr Julien, évêque d'Arras à l'Enquête sur le nationalisme est d'une clarté, d'une justesse et d'une profondeur qui en rendent la lecture éminemment profitable.

NOTE VII

« C'est en rétrécissant d'abord, en resserrant l'idée de patrie, que nous la vitalisons en nous. La patrie, — l'étymologie seule du terme l'indique, — c'est d'abord la terre de nos pères, **terra patrum**, l'endroit particulier où a duré notre famille... Ceux qui se dressent à penser autrement et qui prétendent ne plus faire de distinction entre leur pays et les autres pays se dénaturent tout simplement. »

Il est bon, il est sain que des paroles tombées de haut proclament hautement ces vérités élémentaires. C'est les affirmer que de nous inviter tous, que nous soyons Auvergnats, Velauniens, Cévenois, ou d'une autre province, à être d'abord profondément, fidèlement, passionnément de chez nous.

JUNIUS citant M. Millerand
(« Echo de Paris », 16 juillet 1923).

La MORALE et la NATIONALITÉ

ou

Quelle importance possède, pour le plein développement moral de l'homme, la vie dans le cadre national ?

NOTE I

« La nécessité générale de vivre en société, c'est-à-dire dans un groupement fortement organisé, avec différenciation de fonction et division du travail à la base, découle directement de la potentialité de la nature humaine. Cette potentialité consiste en ce que l'homme ne reçoit de la nature presque rien qui soit préparé pour l'usage immédiat... tout ce que la nature lui donne, elle le lui donne en puissance, et c'est à lui de transformer toutes ces matières premières et de les adapter, par un travail très lent et très compliqué, de manière qu'elles satisfassent à ses besoins. Cet immense travail, l'individu laissé à lui-même est incapable de le produire; il a absolument besoin de l'appui de ses semblables, et cet appui doit être constant et régulier, donc organisé. Nous touchons ici aux attaches profondes de la société dans la nature de l'homme.

Si donc on constate dans la vie sociale comme un doublement entre la nation et l'Etat, et si l'on s'aperçoit que ce doublement n'a rien de passager ni d'accidentel, mais qu'il est un fait constant qui se répète partout et toujours, il faudra remonter à la source de la vie sociale, c'est-à-dire à la potentialité qui carac-

térise la nature humaine, et distinguer parmi ses éléments constitutifs ceux qui postulent la vie en Etat d'avec ceux qui postulent la vie en nation.

La nécessité de vivre en Etat provient de ce que les hommes sont tous destinés à une fin universelle et qu'ils doivent s'y acheminer par des moyens particuliers qui sont, en soi, indéterminés à l'égard de cette fin, tout particulier étant indéterminé vis-à-vis de l'universel. Or, si dans sa vie **personnelle**, chacun doit déterminer par soi-même les moyens particuliers qui le mènent à la fin universelle, dans la **Société**, afin qu'elle garde son unité d'organisation, cette détermination doit se faire par un organe central, une autorité. Les déterminations uniformes qu'elle imprime aux membres de la société, ce sont les **lois civiles, leges, organa quaedam ad finem civitatis**. Voilà le fondement naturel de la société civile et de l'Etat qui est son couronnement.

A quoi tient maintenant la nécessité de la vie en nation ? Question beaucoup plus difficile et rarement abordée jusqu'ici au point de vue analytique. Voici un essai d'analyse, résultat de longues réflexions, à la lumière de la doctrine thomiste.

La nécessité de cet appui spécial que l'organisme national donne à chaque individu humain se rattache à un élément plus subjectif de la potentialité naturelle de l'homme, à son indétermination quant au mode d'accomplir telle ou telle action. Il est évident que les mêmes actions peuvent être accomplies de diverses manières, qui conviennent plus ou moins à la nature de l'agent. L'homme peut recevoir du dehors ou de son propre fond des impulsions à tel acte, mais cet acte, il peut le remplir de plusieurs façons... Nous touchons ici à la question des habitudes tellement importante en morale.

L'homme ne possède pas dans sa nature de ces dispositions parfaitement déterminées pour guider son activité morale à chaque instant de sa vie. Cette facilité et précision que l'instinct donne dans la vie sensitive, l'homme doit l'acquérir pour sa vie morale au prix d'un lent travail d'éducation. Il en résultera un ensemble de dispositions qui lui feront accomplir les mêmes actions avec une habileté toujours plus grande... C'est, croyons-nous, à cet élément de la potentialité naturelle de l'homme que se rattache la nécessité de la vie en nation : **mores, organa quaedam ad finem nationis**.

S'il en est ainsi, l'importance primordiale de l'élément national pour la vie morale ne saurait échapper à personne: il devient par là facteur principal d'édu-

... cation dans l'ordre naturel et l'on sait quelle immense valeur possède, à l'égard de l'éducation surnaturelle une base naturelle bien organisée... »

... L'Etat unifié au point de vue national doit donc être envisagé en morale chrétienne comme un idéal dont la réalisation dans la mesure du possible est très utile à la conservation des mœurs et au développement moral des citoyens. Ce qui serait faux ce serait de le déclarer indispensable... Il pourrait être criminel de vouloir réaliser l'idéal de l'Etat national coûte que coûte...

... Toutefois, il est manifeste que les deux tendances analysées plus haut proviennent d'une même source.

R. P. WORONIECKI, O. P.,
Recteur de l'Université catholique
de Lublin.
(Lettres 1923, p. 413-428).

NOTE II

... Je ne conçois pas comment l'Eglise pourrait se désintéresser des phénomènes nationaux, vu la portée morale des passions et des états psychologiques que la vie nationale et la conscience de l'appartenance à une nation engendrent dans l'âme humaine. La grâce supposant la nature, il va de soi que la vie surnaturelle, qui est le domaine propre de l'Eglise, se greffe sur la vie nationale d'autant plus utilement que celle-ci est plus consciente et plus élevée. Un peuple qui n'a pas de conscience nationale et que préoccupent uniquement les nécessités matérielles auxquelles pour voit l'Etat, est moins capable de subir la puissante poussée de l'Eglise, vers l'idéal, qu'un peuple qui, déjà, dans le domaine naturel, possède une vie d'essence supérieure et des sentiments de dévouement à la mère-patrie, **qui est la Nation**, dans un sens beaucoup plus élevé que le patriotisme d'Etat.

Mgr C. LUTOSLAWSKI,
Député à la Diète de Pologne.
(Lettres 1923, p. 921).

La LANGUE et la NATIONALITÉ

« Quoique toutes les nations soient au fond semblables, puisqu'elles sont d'un même sang et filles d'un même père, néanmoins chaque nation a son expérience particulière qui diffère de celle de toutes les autres. La conséquence en est que chaque nation a développé sa langue particulière, ses traditions spéciales, sa littérature et son idéal qui lui sont propres. Le trésor de

la beauté, de la vie du monde est rendu dans la diversité des langues des hommes. C'est à grand-peine que je croirais qu'il a jamais existé une seule langue qui ne fût digne d'être conservée.

... Il n'est pas besoin de beaucoup de perspicacité pour comprendre qu'en perdant la langue, on perd beaucoup plus qu'elle seule, en particulier dans les classes populaires. Dans tous les pays qui ont négligé leur propre idiôme, l'histoire du peuple n'a pas été celle d'un développement, mais bien d'une longue rechute dans la barbarie. Il est certes possible, qu'après un certain nombre de générations, il se forme une nouvelle nation sur les cendres de l'ancienne et que cette nation soit civilisée avec une nouvelle langue. Très bien; mais qu'est-il advenu de cette génération qui a perdu sa propre âme et dont le nom a disparu de la face du monde ? Est-ce que nous voudrions être cette génération ?

On dit parfois que notre langue n'a pas de valeur commerciale; mais a-t-on senti où nous en sommes arrivés, quand nous parlons ainsi de la valeur commerciale de la langue nationale.

... Est-ce que nous parlons de la valeur commerciale de nos sentiments les plus sacrés, de nos rêves, de nos idéals, de nos visions, de notre foi ?...

Je parlais à l'instant d'une langue universelle, mais quelqu'un voudrait-il réellement l'avènement d'un monde aussi laid et aussi vide ? Ne voudriez-vous qu'une seule espèce de fleurs au monde, ... ou qu'un chant unique d'oiseau ?

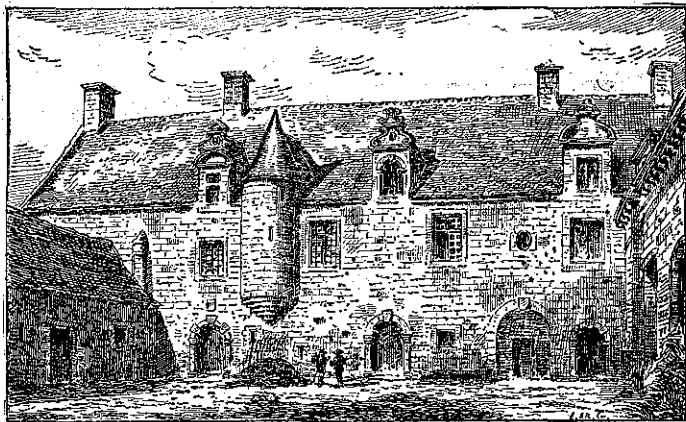
La gloire de la nature, c'est la beauté de sa variété. Notre Dieu est un artiste et vous ne pouvez détruire une langue sans appauvrir la pensée et l'âme du monde. Dieu est digne d'être célébré dans toutes les langues, et plus il y en aura, plus riche sera le concert de louanges qui montera jusqu'à lui.

C'est presque dégrader l'humanité que de dire que les hommes se comprendraient mieux s'il n'y avait qu'une seule langue; ils comprendraient peut-être mieux la langue, mais se comprendraient-ils mieux eux-mêmes pour cela ?

... Non, ce n'est pas la diversité des idiômes qui empêche les hommes de se comprendre; c'est en respectant les langues les uns des autres et en s'y intéressant qu'ils arriveront le mieux à s'entendre.

TYWI, Jones,
Rédacteur en chef du « Tarian d'Aberdare » (Pays de Galles).

(Traduit par **Buhez Breiz**, novembre-décembre 1923).

MANER KERBABU

E parrez Lannilis, goalc'het ker brao he zreid d'ez i gant an Aber-Ac'h hag an Aber venniget, ez eus e-leiz a vaneriu koz. Ar c'haera eo hini Kerouartz, kuzet, e lez ar mor, evel eun neiz etouez ar gwez.

Eun all a zo c'hoaz, disteroc'h da welet, hini Kerbabu hag a gaver war hent Gouesnou, eun hanter leo bennak diouz ar voure'h; savet eo war eun uhelenn, a-zioc'h an draonienn gaer e kaver gwaskedet enni Pont ar Bagou ha Milin ar C'hastell.

Kerbabu a zo deuet da veza breman eun tiegez henvel ouz an holl diegeziou diwar ar m'ez; met anet eo diouz e welet hepken, ez eo bet savet evit tudhentil vras ha pinvidik. An ti, ha n'eus nemet mein-benerez oc'h ober anezan, a zo bet savet e bloaveziou kenta ar XVIIe kantved. War an a-raok e kaver eun douribell a-ispilh ouz ar voger, evel eun neiz gwinilled ha demdost eur c'houldri chomet brao bras c'hoaz en e bez; n'eus nemet dor vras ar porz, — hag a dlie beza kaer meur-bed, — hag a vije kouezet. Gant ma vo dalc'het kem-penn evel m'eman breman eo mat, rak n'eus deuet dis-kaer ebet ennan, koulz lavaret, c'hoaz!

Ar Vellinganted epad pevar c'hant vloaz da nebeuta, a berc'hennas, an eil rumm warlerc'h egile, maner Kerbabu; tudhentil oant, evel ma oa kalz gwechall e Breiz, ha n'o doa ket grêt kement-se a drouz war an douar; beva a reant en habaskder etouez o gwazed hag o me-rourien a gave brao beza en o serr. Lore'h a oa enno dre ma oa bet unan eus o zud koz e brezeliou ar groaz ha dre ma oant renket etouez noblans vrasa ar c'hanton; met an istor ne lavar ket o divije biskoaz grêt gwall implij eus o danvez nag eus o galloud. O skoued

arc'hantel, teir vleunenn pemp deliennet ruz warnañ, a-weler livet e gwer ilizou Lannilis ha Plabennec hag e chapelioù Sant-Julian ha Troberou ha kizellet war vein-galet o beziou en hevelep lec'hioù. Gwasa pez a zo, an diveza a zougas an hano-ne heulias ket skoueriou mat e dud koz; forani a eure e zanvez e penn-kenta an XIXe kantved ha gantan e tiskennas er bez hano ar Vellinganted.

Ar Vellinganted a zo hano anezo er paperou koz adalek Guyon, aotrou Kerbabu a zimezas er bloaz 1420 gant Mahaut Gervaoñ, merc'h eun aotrou pinvidik a oa gwechall e gastell demdost da Gernilis, war eun dor-genn a-zioc'h traonienn an Diouriz.

O mañ Mikêl, a zimezas da Jann Gerouartz, a voe tad da Olier pried, er bloaz 1512, Beatrix Kerlozrec. An Olier-man a voe tad kunv da Jakez Bellingant, dimezet er bloaz 1609 da Jann Lescoat ar Gerveur e Gwipavas. Adsevel a eure e vaner hag e lezel a eure d'e vab a zimezas da Anna Perrien.

Nebeut a dra evel a welit a zo da lavaret, eus ar Vellinganted; unan hepken, eur verc'h, Mari-Jann, a voe kalz hano anezi. Triwec'h vloaz he doa er bloaz 1725, Maro he zad, he mamm a eil zimezas da eur c'habiten war vor, ar c'homt Sant-Quentin, ha mont a eure gantan da jom da Vrest.

Ti an A. Sant-Quentin a veze darempredet neuze gant eun aotrou koz, ginidik eus a vro Angers, ar c'homt d'Hautefort, bet amiral en e amzer. Tri ugent vloaz a c'helle kaout ha biskoaz n'en doa klasket dimezi, met pa reas anaoudegez gant lez-lerc'h e vignon, e c'hoanteas raktal he c'haout da bried hag o veza m'edo an aour o tistribilha diouz e vizied e krede ne vije ket sellet kement-se ouz e vleao gwenn.

E fin ar bloaz 1725, an A. Sant-Quentin, e vaouez hag he bugale, Mari-Jann, bet hano anezi c'hoaz Yann ha Katell a guiteas Brest evit mont da jom d'an Normandi. Gant aotre he mamm, dimezell Kerbabu a skrive d'an A. d'Hautefort ha kemeret a rea anezan evit he danvez-pried. Er bloavez warlerc'h henman her pedas da vont d'e welet da Hauterive; mont a eure gant eun anaoudegez d'ez i, an L. d'Espinay, he breur hag he c'hoar. Eur miz e chomjont e Hauterive. Tri miz goude an A. d'Hautefort hag a oa et da Baris da welet medesined, a varvas eno d'ar 7 a viz c'houevrer 1727.

Heritour an hini maro, an A. Surville, a berc'hennas raktal madou e eontr; met neuze, dimezell Kerbabu, goude beza lavaret hano eus eun testamant grêt gant an hini koz da rei d'ez i e vadou, — testamant en devoa miret etouez e baperou ha ne voe ket kavet, — ec'h en em lakeas da ziskleria e oa pried, hervez al lezenn; hag intanvez an hini maro, p'eo gwir e oant bet

eureujet e kuz, endre m'edont e Hauterive, en eur chapel eus a-barrez Argentre. Diskouez a eure zoken eur paper distag, laket e kaier an eurejou, sinet ganñ beleg Argentre. — An heritour, na petra 'ta, ne voe ket dare d'ezan rei madou e eontr d'eun all war lavariou evelse, p'eo gwir ne oa na testamant, na testeni sklër ebet eus an eured.

Dimezell KERBABU
o tec'het en noz.

— e rankas, daoust pegen amzere e oa kement-se, mont d'he gwele dirazo. Endre m'edo, a-zevri o prederia war ar pezh a glasket ober d'ez, — aoun he doa da veza stlapet ez-veo e toull dounna ha tenvala eur c'hoz kastell bennak, — e welas e oa skuiz maro ar re a oa ouz he diouall hag e roc'hent, war o gole'hejou, er c'horn all eus ar gampr; kerkent e savas c'hoant ganti da dec'het; sevel a eure didrouz; ne gredas ket zoken mont da gerc'hat he dilhad a oa kuzet outi; di-

Prosez a zavas eta; dimezell Kerbabu, deuet da veza, war he meno, an Itron d'Hauterfort, a oa, eur pardaer, d'ar 15 a viz c'houevrer 1728 o vont gant he mamm er miz eus iliz Itron Varia Garmel, e Paris; a vec'h m'oa savet en he c'harros ma voe kelc'het gant eun toullad archerien; diframmet e voe eus a dre divrec'h he mamm ha stlapet en eur c'harros all a reas raktal eur bern troidellerez evit hada ar re o divije klasket dont war e lerc'h. Kaset e voe ha dalc'het eur pennadig, en eun ti, ha ne ouie ket e pe lec'h edo, hag ac'hano, e kreiz an noz, e voe kaset, en eur c'harr all, beteg eur voure'h vihan hanvet Neauflie. Eno e voe roet urz d'ez, da ziskenn ha da ziskuiza, eur pennad, en eur gwele, rak antonoz a lavarjot d'ez, he doa eur gwall bennad hent da ober adarre. Evel ma ne felle ket d'an archerien he lezel he-unan en he c'hampr, — difenn o doa,

geri a eure ar prenestr, hag hi er miz, kouz lavaret en he hiviz, a-bouez he linseliou; en eur gremant gant ar riou, e kreiz eun nozvez-c'hoant eus ar re denvala, e klaskas gouzout pe du edo he hent; klevet a eure trouz hag e kredas edot o redet war he lerc'h; en eun guzat a eure etouez ar strouez a rogas he c'hroc'hen; koueza a eure en eun toull lagen ha dare e voe d'ez, chom ennan; gellout a eure koulskoude en em denna ac'hano hag e figouezas en eur vereuri el lec'h ma voe dare d'ez, beza lonket gant ar chas. O klevet he youc'hadenou eur plac'h a deuas, a gemeras truez outi, hag a zigoras d'ez, ar c'hraou zaout; eno, etouez ar c'holo, e teuas tomnder ha buhez en he izili. Epad daou viz hag ouspenn an I. d'Hauterfort a rankas chom kuzet evelse, en eun tiegez war ar miz; en dre m'edot ouz he c'hask, dre holl, er manerion el lec'h ma kredet e c'helle beza en em dennet.

Daoust d'ar promesaou ha d'ar gourdrizou, hini eus an dud vat he doa he digemeret n'he gwerzas ha daoust, m'o doa difsians anezi, er penn kenta, e teujont da gemeret truez outi ouz he c'hlevet o konta pegen diskempenn e oat bet en he c'henver. Barner Laval eo en devoa roet urz d'he zapa; Parlamant Paris a dorras an urz-ze hag a gondaonas an A. Surville da rei d'ez 20.000 lur zigoll.

En amzer-ze, muioc'h c'hoaz eget breman, ar prosezou ne veze fin ebet d'ezo. Ar prosez eta a gendalc'has ha gwech eur gostezenn a c'houneze ha gwechall e kolle. Gwasa pezh a oa eviti eo dre ma ne c'helle rei testeni ebet da gredi e oa gwir ar pezh a lavare.

Beleg Argentre, an hini en divije gelllet anzav en doa grêt an eured, a oa maro er bloaz 1725; ar c'hontrad-eured ne oa ket bet grêt dirak noter ha ne gavet roud ebet d'ezan e nep lec'h.

Daoust da-ze, Kampr vras ar Parlamant, war goulenn an alvokad brudet Cochin, a lakeas kondaoni dimezell Kerbabu da rei 2.000 lur zigoll d'an A. Surville.

Ar prosez a gendalc'has c'hoaz ha pa voe klozet da vat, an dimezell gêz a c'hellas kaout 30.000 lur eus danvez an hini a c'helle beza he gwaz. Ar yalc'had arc'hant-ze, — tanaoet brao a-benn ma voe peurbaeet holl vizou ar prosezou, — ar yalc'had arc'hant-ze ha netra ken a c'hellas kaout an dimezell Mari-Jann Belingant evit beza chachet — o klask ober plijadur d'eur paour kez koz, — eur bern trubuilh war he c'hein. Da vihana, ar Vreizadez reuzeudik a viras he henor ha bis-koaz, e kreiz he frosezou, den ne glaskas teuler an distera dismegans warnezi; eurusoc'h e vijê bet koulskoude, ma karje beza chomet, war ar miz, da dremen he buhez, pell diouz trouz ha savar ar bed, e kreiz etre an daou aber a ra eur gouriz glas ker kaer da vro he c'havell.

PEDENN AR C'HLANVOUR YAOUANK

Jezus, o va Doue, trist eo, hervez ar bed,
 Mervel da ugent vloaz ; trist eo diskenn d'ar bez
 E lec'h, vel ar re-all, pignat laouen meurbed
 War hent kaer ar vuhez.

Trist eo koll ar yec'hed hag an nerz tamm ha tamm ;
 Santout, a zeiz da zeiz, teuzet gant an derzienn
 An eol a ro buhez, vel ma 'z eo gant ar flamm
 Teuzet ar c'houlacuenn.

Trist eo vit ar c'hlanvour dilezel evit mat
 Holl ar ratoziou kaer a zonje kas da wir...
 Vel m'ankoua eur c'housker, gant poan ha kalonad,
 Eun hunvre brao ha hir.

Trist eo... ha koulskoude né fell ket d'in 'n em glemm :
 Petra 'dalv hirvoudi ha petra 'dalv gouéla ?
 Gortozomb an Ankou gant é falc'h hir ha lemm,
 Er peoc'h ha hep krena !

Er peoc'h ha hep krena ? Ya, Jezus gant ho kras !
 Ne hellan va-unan beza dinec'h, dispont...
 Rak an den a zo gwan, a zo aounik, siouaz !
 Pa wel ar maro 'tont.

Me a zello ouzoc'h, Jésus, stag ouz ho kroaz,
 Ha blotoc'h e kavin va gwele a glanvour :
 Diouz ho ré va foaniou 'zo vel diouz ar mor bras
 An distera lomm dour.

Me a zello ouzoc'h o kinnig hoc'h ene
 D'ho Tad, araok mervel, hag o plega ho penn...
 Ho skouer a zesko d'in, sentus, hep digare,
 Digemer an trémen.

Met kent kuitat ar bed, tri zra a c'houlennan.
 Dre ho poaniou, Jezus, selaouit va fedenn,
 Ha dre ho maro kriz, araok va zremenvan,
 Roit d'in va goulenn.

Digasit d'in, m'ho ped, o Jezus va Salver,
 Eur heleg vit netât diouz pep saotr va ene,
 Vit hen lakat gwen-kann, vit hen gwiska brao-kaer
 Gant sae ho karante.

Digasit d'in varlerc'h, Jezus, an Hosti wenn
 A vo d'in vit an hent eur magadur nerzus ;
 Em c'horv hag em ené, an Hosti 'vo hadenn
 Ar vuhez peurbadus.

Digasit d'in erfin, p'erruo an termen,
 Ho Mamm, ar Werc'hez c'hlan, a zo va mamm ive,
 Vit kemer va ene hag evit hen dougen,
 En ho kichen, d'an ne !

L. Nihuellou.

Beleien ? Bretoned !...

Beleien a zo ezomm e Breiz. Ar brezel en deus grêt
 rias warno, muioc'h c'hoaz eget war an dud all. Met
 gwasoc'h eget ar brezel, eun avel a yenien hag a c'houez
 dre holl war an tiegeziou a deu da voenvi pe, da vihanan,
 da dreutat enno gwrizienn ar feiz, e doare ma n'eo ket
 krenv awalc'h ken evit lakat da zarevi ar frouezenn
 c'houek ha tener a zibabo Doue d'ober eur beleg.

Met, ma tólomp evez, avel yen ar goanv ne gav toull
 da c'houeza nemet en tiez distô, dirapar, die'houedor.
 Lec'h ma 'z eus eun ti kloz, tóenn vat, dor fétis ha klok,
 fenestrou kempennet piz ouz ar gwall amzer, lec'h ma
 'z eus eun ti er seurt-ze troet ouz ar c'hreizteiz pe ouz
 ar zav-heol, ar menez o c'houkori anezan hag ar we-
 zenn goz e korn al lioz o terri diwarnan nerz an ave-
 liou gwalarn, yenien, skorn, skoulad a c'hell dont an
 eil warlerc'h egile; eno, gant eun tamm tân war an oa-
 led, an dud a vo brao d'ézo ha ne zantint ket, bihan ha
 hras, dent genver o kregi en o izili. Eno, ar bugel bihan
 a gresko leun a nerz hag a vuhez, war varlenn e vamm;
 lili ha roz mae a vleunio war e ziozjed e kreiz amzer
 grisa ar miziou du.

Ganet eo en eun tiegez mat ha gwell a-ze d'ezan; an
 ti a zo a-us d'e benn né vag ket anezan; met heb an
 neiz aozet klenk ha flour, genel a rafe al lapous, met
 kreski n'hellfe ket.

Lakomp, breman, e vefe tennet, a-ziadrenv an ti
 bihan kloz, ar menez a ro d'ezan gwasked; ar wezenn
 goz a astenn he skourrou evel diouvrec'h karantezus
 da harz diwarnan ar barrou avel grenv; lakomp e vefe
 torret an nor, diframmet ar prenestr, foullet an dōenn,
 petra deui da vezan an dud a zo en ti ?

Siouaz d'ezo mervel a raint gant ar riou, bugale hag
 all...

Hogen, setu doare an tiegez en hor bro, pe da viha-
 nan doare kalz a diegeziou. Kalz a diegeziou a zo dira-
 par hag a zo deut ar gwad kristen da yena en o gwa-
 zied. Penôs e c'hoarvezas kement-se ?

Ar menez, ar wezenn goz, an dōenn, an nor, ar pre-
 nestr, kement-se holl eo hor yez, hor gizioù, hor gwis-
 kamanchou, hon toniou, en eur ger, hor Bro, hor
 Gouenn, hor Breiz. Lammet Breiz, hag ar Breizad a
 vo prim taget gant avel yen, ar gwall-gredenn. **Breiz
 n'eo ket ar feiz eo**, met bezan eo goudorez ar feiz.

« Gardez, comme la prunelle de vos yeux, cette vieille
 langue qui garde votre foi, ces costumes qui ont gardé

vos mœurs! Ils sont le mur que la Providence a placé entre vous et cet esprit moderne qui n'est pas l'esprit de Dieu. »

Pi IX a lavare ar c'homzou-ze, d'ar 17 a viz eost 1847, d'an A. Leopold a Lezeleuc, eur beleg breizad ginidik eus a Gastell-Paol hag a varvas eskob e Autun. Ar wirionez eo ha ne chenocho biken.

Diouz ma vez an tiegez, e vez ar bugel: met diouz ma vez ar Vro e vez an tiegez. Ma vije bet chomet Breiz muioc'h eur Vro gant he yez, he gizioù, he gwiskaman-chou, n'he dije ket gouzanvet baz-yeo ar franmasonerezh, na lezet planta en he zachennoù al louzaouennoù hudur hanvet « lezennou laïk »... Daoust hag en eur Vreiz kristen n'en dije ket kavet tu ar beleg da ziwan stankoc'h eget na ra ?

Met elec'h miret Breiz hag en em staga outi evel ouz eur pried, tud a iliz, ha katoliked, hiniennou mat, o deus, da heul-mennoz diaoulek an Dispac'h, lezet he diframma etre pevar marc'h. Hirio c'hoaz, nag a gristen a zo hag a gav an dra-ze diouz e zoare, hag a lavar, o sellet ouz al labour-ze, labour an drouk-spered : Mat eo !

Mat eo eta ivez n'hon defe ket ken a veleien awale'h, e koac'hfe ar relijion, ha n'hon defe ken en tiegeziou nemet dizurz hag awechou droug ha kasoni ?

Ma laz ar Feiz he fried, a helec'h he devo bugale, nemet dre eur burzud ha n'hell ket padout ?

Niveleurs imprudents !

a lavare ar barz Brizeux da veleien e amzer,

**Niveleurs imprudents! la veille langue éteinte,
Tous les vices nouveaux chez vous arriveront,
Et si vous élevez sur l'autel la croix sainte,
Nul au pied de la croix n'inclinera son front !**

Ha koulskoude, emezan c'hoaz,

Dieu vous donna le soin de la vivante chaîne !

Ar chadenn-ze hag a felle d'an Dispac'h terri eo, — skouimet en unan, — kement a ra Breiz. Torret eo bet; « dichadennet » omp bet, ha breman, ni 'wel penôs ar chadenn-ze n'eo ket eur zamm hag eun hual e oa, met eun harp hag eur gwarez. Heb hon « chadenn » n'omp ket dishual, n'omp netra.

Breiz n'eus ken anezi, ha setu da heul, pep tiegez breton a zo dirapar, diskloz, hag avel-zil pep follentez a deù da c'houezan enni, da laza an tñn en oaled ha da skorna ar bugelig war varlenn e vamm.

Red eo rapari an Ti, rei d'ezan harp ar menez, kle-dour ar wezenn goz, gwasked an nor gloz, an d'enn di-doull; neuze an tñn a chomo beo hag a lako adarre da domman, krenv ha yac'h e gwaziéd ar Vretóned, ar gwad a ro krouans d'ar beleg.

N. D. N.

SITIO !

Pounner eo an amzer, ha tost an arne du!
En nenvou tenvaloc'h, ne weler a bep tu
Nemet koummoul a vern, teo, hirr ha ledan
A zougenn en o c'hreiz tarziou kurun ha tan;
Evel livet gant gwad, koabrennoù niverus
A led war an dremwel eur vantell hanter ruz
Pep den a zo béc'hiet gand an ézenn vougus,
Gwasket beteg ar boan en eun doare mantrus.

Evit Jesus dreist holl, an ear zo pounneroc'h;
Evit Jezuz e kroaz, ar c'hor a zo gwasoc'h:
E deod evel e staon a-vreman zo krinet
Hag ar c'houezenn a ruilh diouz e dal entanet;
Araok pell e vezo gand ar skwisder trêc'hed,
Brevet gand an derzienn, rannet gand ar zec'hed,
Nemet dont a rafe eun den mat da ziskouez
Eun tamm anaoudegez, eun distera truez...
Fizians en deus Jezuz! E zoare da veza
Dalc'hmat e mesk ar paour, e vadelez vrasa
Hed ha hed e vuhez, ar c'halz a vuzudou
Grêt gantan hep paouez, ha breman e boaniou,
E dremenvan ker kriz, daoust ha ne youc'hont ket
Ar garantez dispar en deus d'an holl douget?

Siouaz!... Ar reuzeudik n'en deus kar na mignon
Ha Jezuz ne wel mui nemet tud digalon
Bodet e harz ar groaz. N'eus nemet hailhoned,
Tud digar ha fallakr, eus a gear diredet,
Mall ganto c'hoarzin gwap d'an den mat a nac'hont
Teurel o malloziou d'ar Zalver a lac'hont
D'ar Mestr bras, brudet dec'h etouez ar Juzevien
Hag hirjo diskennet e renk ar vuntreien.
A berz enebourien, n'eus netra da c'headal
Nemet leou touet pe gomzou trenk ha fall.
Diganto koulskoude, Jezuz, en eur gomz flour,
A c'houlenn, truezus, eur veradennig dour:
« Sitio! Sec'hed am eus! »

Met ar bobl didruez
A ziroll da c'hoarzin ha d'ober gwaperez:
« Eur banne gwin trenket emichans a vo mat
Evit m'hello dougenn esoc'h e galonad! »
Hag ar spoue zo raktal trempet e gwin euzus
Ha pignet gand eur vaz da vuzellou Jezuz.

Hogen war ar menez, Jezuz stag ouz e groaz
A ziwask en e greiz poaniou skrijusoc'h c'hoaz.
Pilet eo bet teir gwech pa bigne d'ar C'halvar
Met a nevez e venn semplât gand ar c'hilac'har,
Spontet holl o sonjal (tra mantrus ha garo)
E ranko dizale rei e benn d'ar maro.
Skwizet net eo breman e zivrec'h astennet;
Eman dinerzet krenn e gorf paour dispennet
Gand ar skourjezou plomm. Eus e benn kurunet
Ha gloazez gand ar spern, eus e zaouarn toulet,
Eus e zaou droad tached ouz ar c'hoad gand broudou,
Eus e holl izili torret gand an taoliou,
Eus e gorf sakr a bez griet a c'houlou,
Ar gwad ruz a ziver, a gouez a boulladou

O liva koad ar groaz ha leton an dorgenn.
 Hag a bep tu Jezuz a glask e ziskibien
 Evit kaout diganto kennerz en e anken,
 Evit rei d'ar zec'hed a zev e gornailhenn
 Eur veradennig dour: « S'itio Sec'hed am euz: ... »
 Siouaz!!... an ebistel a dec'h dirag ar freuz!!...
 Gwechall, p'edo Jezuz o pignat d'an Tabor
 Hag o kinnig bemdez ar pare d'an dud lor; —
 Gwechall, pa zigase stagell vat d'ar re vut,
 Pa zistroe buhez e korfou brein an dud; —
 Gwechall..... an ebistel 'zalc'he gwelloc'h gwella
 Da Jezuz! Met breman, — emaint pelloc'h pella
 O redek da guzat, henvel ouz tud vezo
 Kollet o fenn ganto! N'eus nikun anezo
 Evit krenvat o mestr en disparti c'houero,
 Evit souplât d'ezan tremenvan ha maro!

Arak mervel eta, Jezuz, stag ouz e groaz,
 Ouspenn sec'hed ar c'horf, a ranko gouzanv c'hoaz
 Sec'hor vras an ene, ranngalon hag anken!
 Setu ma kas d'e Dad eun diweza pedenn,
 Eur bedenn druezus evit goulenn sikour.
 Met Doue ne zell ket ouz eur paour kéz sklavour
 Karget a bec'hejou: e ziskouarn zo bouzar,
 E galon dizeblant ne ra van ouz glac'har...
 Disprizet gand an dud, dilezet gand e Dad,
 Eman digollet kaer eus e oberou mat!
 Ha Jezuz a lavar, doaniet gwasoc'h gwaso:
 « S'itio! Sec'hed am eus, ha sec'hed ar vrasa!... »
 Kerkent, Mari e vamm, e vamm garantezus,
 Harpet ouz tal ar groaz, a bok da dreid Jezuz!

Eus an Aoter, hirio, hevelep klemmadenn
 A darz en deiz, en noz; hevelep youc'hadenn
 A c'houlenn karantez a dreuz ar c'hantvejou:
 « S'itio! Sec'hed am eus!..... Kalur ar pec'hejou
 » A zo trenk ha c'houero; poan a ra d'am c'halon
 » An evach milliget a virer evidon!
 » Perak ne gavfen ket eur strollad mignoned
 » D'am digoll eun nebeud eus fallentez ar bed?
 » Perak ne 'm befe ket a berz va diskiblien
 » Brasoc'hik karantez evit rei da viken
 » Levenez d'am c'halon? S'itio! Sec'hed am euz
 » A garantez! ... »

Siouaz! eur c'halz a jom hep-keuz
 D'o fec'hejou gwaso: ne glevont tamm e vouez
 Rak mignoned Jezuz war an douar zo rouez.
 Eus ar mintin d'an noz, unan pe zaou hepken
 A ginnig da Jezuz dizoan en e anken,
 A zaoulin dirazan, a zired d'an iliz
 Evit kas davetan pedenn ha sakrifiis
 Evit gouestla d'ezan, dre nerz o c'harantez,
 O c'horf hag o spered, o gwad hag o buhez.
 « Trugarez d'eoc'h! » eme Jezuz.
 Hag e zaouarn madelezus
 A fuilh warno eus lein ar baradoz
 Grasou founnus, gliz ar c'houeka bennoz.

Job.

Al loar hag ar zaout

Bez' e oa gwechall goz e parrez Sant-Yann ar Biz
 daou vesaer hag a en em garie kalz. Yaouankik e oant
 c'hoaz koulskoude, met gouzout a reant lakat ar ga-
 rantez a oa ken etrezo da greski dre ar profou bihan a
 roent an eil d'egile. Yvonig a zouge eur bragou glaz;
 Yvona eul lostenn c'hlaiz-du; war nebeud e oant gwis-
 ket o daou henvel an eil ouz egile; daou benn an amzer
 e vezent diarc'henn; ar pez a roe d'ezo eun tamm hen-
 veledigez c'hoaz eo e tiouallent pep hini anezo e ziou
 yioc'h. Bemdez Yvonig a en em gave war an tevennou
 gant eul lapous bennak paket en eur gripped, eun dou-
 senn vountounou gounezet en eur c'hoari lammet an
 uhela ha laouen holl a ginnige an traou-ze da Yvona.
 Alies ivez, ar plac'h yaouank, en dizro, a roe da Yvo-
 nig avalou eus ar re gaera pe eur guchenn gerez ku-
 tuihet hed-a-hed an henchou, pe c'hoaz eur boked
 bleuniou lirzin diouz ma veze ar mare.

An daou vugel a rea a-wechou hunvreou; daoust ha
 ne hunvreer ket e peb oad? Pa welent eur potr yaouank
 o tremen dirazo, eur boked war e galon, kazel ha kazel
 gant eur plac'h yaouank, gwisket kaer o vont warzu an
 iliz, ha war o lerc'h eur strollad tud yaouank koant ha
 laouen o kana soniou en o enor e vezé klevet. Yvonig
 oc'h huanadi hag o lavaret a vouez izel da Yvona a
 zouble he fenn gouestadik —: Setu aze tud yaouank
 hag a zo eurus! Ni ivez a vo eveldo kerkent ha ma vezi
 te krenv awalc'h da zougen pod an dour ha me bras a-
 walc'h da sterna ar c'hezeg ouz an alar ha da labourat
 ganto.

P'he devoa Yvona nerz a-walc'h da vont da gerc'hat
 dour d'ar feunteun, unan eus he moerebezed a lakeas
 anezi da zeski gwriat er gêr dosta... Yvonig a voe gla-
 c'haret pa welas an disparti-ze ha chom a eure epad
 meur a zervez da ouela war an tevenn.

**

Abenn bloaz da c'houde, Yvona a zistroas d'ar gêr;
 n'oa ket henvel ken; kalz a dud a gave anezi bravoc'h
 ha freskoc'h; pôtrede ha plac'hed yaouank a zelle gant
 gwarziz ouz he boutou ler melen, he lerou seiz gwiad
 kevnid, he lostenn vezer glaz, hag he zavanher brodet.
 Kemm a oa deuet enni; n'oa mui mat ouz he c'henvroiz
 nag izel a galon evel gwechall.

Yvonig zoken ne grede mui tostât outi nemed en eur

grena; e lec'h komz outi gant hardisiegezh evel gwehall ne lavare mui e hano d'ezi nemet gouestadik ha gant lentiri.

Eur zulvez, goude an oferenn-bred, Yvonig hag Yvona a gemeras an hevelep gwenodenn evit kerzet d'ar gêr; en embaka a rejont e kichenik ar feunteun el lec'h ma oa bet Yvona ken alies all gwehall o kerc'hat dour.

— : Yvona, eme ar pôtr yaouank, daoust ha dougen a c'hellit ar pod breman pa vezit o kerc'hat dour ?

— : Kaera goulenn! eme Yvona, daoust ha ne weles ket, Yvonig, peger krenv eo va divre'h ha pegen uhel va fenn ?

— : E c'hell beza gwir, Yvona, eme Yvonig, met me ivez a oar kregi e paoui an alar c'houec'h miz a zo; va zad a zo maro ha breman e labouran parkeier va mamm, rak n'eus gwaz all ebet nemedoun.

— : Va gwella gourc'hemennou d'it, Yvonig, evit da nerz, eme Yvona; an dud kalonek ha krenv a vez karet atao.

— : N'ho peus ken respount nemet hennez Yvona ? Daoust hag ankounac'haet ho peus ar ger ho peus roet d'in gwehall ? Kerkent ha ma vijec'h eur plac'h yaouank krenv ha ma vijen me eul labourer kalonek a lavaremp neuze...

— : Petra a dliemp da ober 'ta Yvonig ?

— : Met dimezi 'ta, Yvona !

— : Sell, ya vat, gwir eo; mat dimezi a raimp an eik gant egile, Yvonig !

— : E gwir, Yvona ?

— : Hep mar ebet, kerkent ha ma 'z pezo roet al loar d'in, va faotr.

Ar plac'h yaouank a yeas kuit dioc'htu; Yvonig, en e zav sounn war e dreid, a zelle outi o tizrei du-hont er c'houn-tro. Kaout a rea d'ezan beza klevet fall; n'oa ket evit kredi he dije Yvona lavaret d'ezan eur gomz ker kalet! ne ouie ket c'hoaz pegen hedro ha pegen skanv eo pennou-avel ar plac'hed yaouank.

Antronoz e welas adarre Yvona ha mall gantan gouzout hirroc'h e toullas an hevelep kaoz — : Ya, ya, va mignon, eme Yvona, kemeret a rin ac'hanout kerkent ha ma 'z pezo roet al loar d'in.

Lavaret he doa grêt an dra-ze gant eur vouez ken flour ha gant kement a deneredigezh ma c'houlenne Yvonig outan e-unan ha n'edo ket Yvona o farsal pe oc'h ober goap outan. Daoust ha tud kêr o devoa kavet an tu da ziskolpa al loar eus an nenvou pe da vihana da dapa krog en unan eus an tammou a vank d'ezi pa vez o tont warzu ennomp ha pa vez o tec'het diouzomp ? Mont a eure da gaout ar c'hloc'her da c'houlenn kuzul

digantan war gement-se rak henman en doa brud da gaout anaoudegezh war an traouechou-ze. Pa glevas Yvonig o tibuna e gudenn e sellas outan, en e zaoulagad, ha ne c'hellas ket miret da c'hoarzin.

Yvonig a zonzas neuze ne oa nemetan penn-abeg d'ar c'hloc'her da c'hoarzin evel ma rea; ne zonzje ket e c'helle Yvona, dre he respont kaout c'hoant da lavaret nann d'ezan ha klask a rea an tu da rei d'ezi he goulenn.

Eun abardaez, echu e labour gantan, Yvonig a en em gavas gant Yvona p'edo o vont d'ar gêr, echu he dervez gwriet ganti; he zreid munut a rinkle war ar wenedenn e mesk ar bleuniou koant o tigeri gant freskadurezh ar gliz-noz; gant he dourn gwenn e tibrade he lostenn heb aoun ebet da ziskouez he kerou seiz; Yvonig a gerze gant e voutou koat hag a oa pounner e gammejou; skuiz oa ha kas a rea en e raok e ziu veoc'h.

— : Noz vat, Yvona !

— : Noz vat, Yvonig !

— : Al loar, e gwirionez, eo ho peus lavaret ?

— : Ya ! ya ! Yvonig, al loar ; sell, setu hi a-hont, ar bikez fall oc'h en em ziskouez e beg ar gwez fao. Oh ! pegen kaer eo hirio ! Ne 'z peus nemet pignat eun tammik da ober evit he faka !

— : Oh ! mar geller he faka, kentoc'h e kollin va buhez eget ne vankin war va zaol.

— : Klask an tu d'he c'haout, Yvonig ; te a zo eunden a spered; an deiz a hirio, potred yaouank kêr a ra n'eus forz petra evit rei o goulenn d'ar merc'hed yaouank.

Hag ar gemenez a yeas gant he hent en eur dremen dirag Yvonig a jome nec'hetoc'h eget biskoaz.

Yvonig hag e zaout a gerze gouestadik dre ar wenedenn; tremen a rejont dirak eur wasked dour el lec'h m'oa boaz an anevaled da derri o sec'hed; an diou vioc'h a yeas en dour beteg hanter o divesker; al loar a oa uhel hag evel eur c'hloc'her arc'hantet e oa e park ar stered; Yvonig en e zav, e kichen ar poull dour a daole war e loened sellou glac'harus glepiet gant an daerou; al loar a baras kerkent, evel eur mellezour war gorre an dour, e kreiz etre muzellou an diou vioc'h ; Yvonig a zelle outi gant gwarizi ha gant kounnar, en hevelep amzer... En eun taol, an amzer a en em c'ho-loas en dre m'edo an diou vioc'h oc'h eva dour e skeud ar valkenn; al labourer a zellas ouz an oabl ha ne welas mui al loar — : Gwerc'hez Vari, a youc'has Yvonig, ar vioc'h rouan he deus evet al loar !

Hag o redet d'an daou lamm warzu ar gêr ec'h en em gavas e penn e hent berr warnan.

— : Ah ! emezan, ho tounn a zo d'in Yvona, rak hergounezet em eus.

Ar plac'h yaouank a deu er m'ez eus he zi, nec'het o klask gouzout petra laka Yvonig da veza kel laouen.

— : Lavaret ho peus grêt d'in e vijec'h va mignonez ma rofen d'eo'h al loar !

— : Ya! ya! Yvonig, hag atao e lavaran ha n'en em zislavarin ket.

— : Mat, neuze ez oun ho kwaz... rak digas a ran anezi deoc'h... Gwelet a reoc'h ha me a lavar geier .

Ar plac'h yaouank a gredas en doa Yvonig kollet e skiant vat. Hen, hep gedal muioc'h a gerzas da gaout e zaout a deue gouestadik warzu o c'hraou. Kemeret a ra e vouc'hal ha skei a ra ganti eur mez-taol etre daou gorn ar vioc'h rouan; ar veoc'h kêz a gouezas d'an douar, beuzet en he gwad evel ma kouez al leue dindan mailh didruet ar c'higer. Yvonig a gemer eur pezh kountell-eün ha buan e tigor kof ar vioc'h; klask a ra, met siousaz ne gavas ket muioc'h al loar eno, eget war halv e zourn.

— : Fazia em eus grêt, sur a-walc'h, emezan; n'eo ket ar rouan eo he deus evet al loar, ar ruz eo he deus he lonket, rak re sur oun da veza he gwelet dirag o genaou, evel ma welan Yvona dirazon.

Hag Yvonig o kemeret ar vouc'hal a sko eun eil taol war benn ar « ruzenn »... Ar paour kêz bioc'h a gouez d'an douar a-stok-korf evel ma oa kouezet ar rouan, he fevar droad en ear. Hep koll amzer, Yvonig a zigor kof ar vioc'h, tenna a ra ar bouzellou er m'ez, klask a ra al loar ha goude beza furchet dre holl e laosk e zaouarn da goueza en eur vouslavaret outan e-unan gant eur vouez glac'harus — : N'eman ket aman ken nebeut !

— : Paourkêz Yvonig! izel a-walc'h a spered evit kredi o devoa ar zaout evet ar pezh a lugern a-zioc'h hor penn, en nenv; epad an nôz, a lavaras Yvona; sell aze adarre ta !...

Hag e tiskouezas d'ezan al loar o teuler diouti a-nevez he sklerijenn livet fall en dre ma seblante c'hoarzin da zotoni ar paour kêz labourer. Ar vakenn he doa he c'huzet a oa en em rinklet pelloc'h. Yvonig, souezet, a jome a-ban da zellet outi; ar plac'h yaouank a en em lakeas da c'hoarzin... da c'hoarzin ker krenv ma tiredas an amezeien war dreujou o dor da welet petra a oa penn-abeg d'eun hevelep cholori.

— : Paourkêz anevaled, a lavaras Yvonig, en eur zellet ouz korfoù an diou vioc'h astennet war an tell: Ha nag a boan he devezo va mamm pa welo an dra-ze; n'hon doa nemed an daou aneval-ze evit sikour ac'hannomp da veza; breman p'int maro eo brao d'ezo rak n'o devezo mui a naoun eveldomp-ni, n'o devezo mui a ezomm da garet eveldon-me... heb fisianz.

Yvona he doa klevet ar pezh a lavare Yvonig ha ne

e'hoarze mui... Hen-man, kuzet e benn gantan, etre e zaouarn, a yeas warzu e lochenn; Yvona ne roas ket a amzer d'ezan d'en em gaout zoken war an treujou,

— : Alo, Yvonig, emezi, en eur astenn he daouarn, ma ne peus ket kavet al loar n'eo ket dre ma ne peus ket klasket a-walc'h anezi. En em zizoher e peus grêt eus a gement ez poa o klask ober plijadur d'in; eun tamm outizel a spered, met bras eo da garantez ha n'eo ket ar penn met ar galon eo a ra an eurusted er bed-man. Esoc'h eo kaout spered eget tengeredigez; setu va dourn, Yvonig; ro d'in breman da hini ivez d'az tro ha pardon ac'hanon.

— : Gwir eo, eme Yvonig, a lamme hag a c'hoarzel kel laouen e oa.

— : Ya, Yvonig, da bried e vin, evelato p'eo gwir em eus eun tammig penn, e vo red d'it lezel ac'hanon da gas an traou en dro. Te ez peus kalon ne 'z pezo ken da ober nemet labourat ha... karet ac'hanon.

— : Da garet, Yvona, da garet hervez Doue... met tra a-walc'h eo an dra-ze, rak eno e kavin va baradoz war an douar.

— : Gwir eo, Yvonig, ha daou-hanteri a ran ar baradoz-ze ganez rak laket ez peus ac'hanon d'e gaout o karet an hini am c'hare.

Abaoe an amzer-ze, tud ar vro, pa welont eur pôtr yaouank o tont a-benn da domma kalon eur plac'h yaouank koant ha figus a lavar — : Eurusoc'h eo eget Yvonig rak roet en deus d'ezi al loar hep beza bet ezomm da laza e zaout.

J.-L. Dirlemm.

SPERN-GWENN

E korn eun hent douz az gweliz,
O spern gwenn, gwan ha leun a c'hliz!

Nez kichen, eun evnig lirzin
A ganè heol ruz ar muntin,

Hag eun ezennig eus da vound
A rae nijal c'houez-vat ha boud.

Dustu, e bleun, az karet 'm eus,
Bigoret aze, war eur c'hleuz.

Na te zo koant, daoust ha dister,
O skeudenn an nevez-amzer!

Na kaer out-te, bleun Breiz-Izel
Gant da wisk gwenna, e miz Ebrel!

Eus da vound, az meus distaget
Ha spilhenmet war va bruehed.

Chom ganin, ta, bleun ar maeziou,
Luskell atao va hunvreoù.

Yaouank oun, leun a levenez,
Diwana ra va c'harantez.

An heol a zav splamm war va fenn,
Oh! na c'hoenvez ket, bleun spern-
[gwenn.

Y. DREZEN,
Pont-n'Abad.

An "Hini goz" o vont da denna he foltred

Pezig-c'hoari en i Arvest evit merc'hed yaouank .

*Kinniget gant doujans d'an Otrou ha d'an Itron O. VALLÉE,
Benac'h.*

AN INTANVEZ

Piou en dije lavaret em bije me biskoaz tennet ma foltred? Keit m'ouñ bet dimezet, koulz hag arôk, em bije bet mez ouz hen ober, ha breman, pa 'z on intanvez hag arru koz, e ven kavet aman e renk ar merc'hed yaouank? (*O sellet ouz Marijan*). A drugarez Doue, n'emaon ket ma unan! C'houi, gwreg, a zo deut aman ivez, marvat, war an hevelep digarez gahen.

MARIJAN

A dra zur, n'ouñ ket deut 'vit ma flijadur! Panevert d'am merc'h-kaer, na dav beg ebet kas kaout ma foltred, n'am bije ket dispignet arc'hant da lakat ober d'in ar pezh a welan bemdez 'barz ar mezellour, pa garan!

AN INTANVEZ

Ni n'omp ken eus ar c'hiz!... Me a anavez eur plac'h ha n'eo ket a-walc'h d'ezi redek, kas a ra he foltred dre holl da di he mignonezed, evit gellout en em gaout e meur a lec'h war eun dro, ha kaout tu evelse da vezan anavezet muioc'h. Ni ne blijer ket d'eomp 'n em diskouez na klevet e veze komzet ac'hanomp; breman, ar merc'hed eus ar c'hiz ne glaskont nemet bezan gwelet, ha n'ouzon ket petra ne rafent ket na penôs n'en em lakfent ket evit klevet goulenn pa dremenont: Piou eo hounnez?

MARIJAN, *o sevel da zellet a gleiz.*

Pa 'maomp o koinz anezo, setu aman diou ha me gav d'in emaoch o paouez liva o foltred! Emaint o kêzeal gant ar vatez... e galleg, mar plij!... N'heller ket lavaret int deut heb o botou; heb o dilhad, ne lavarant ket! Bezan o deus kof-gar ha jave, marvat! D'an holl da welet... Arru int!

DIVIZ IV

AN HEVELEP RE. AN DIOU BLAC'H YAOUANK. AR VATEZ

AR VATEZ

Asseyez toutes deux.

AN DIOU BLAC'H

Oh! nous sommes pas fatiguées!

KENTAN PLAC'H YAOUANK

La tireuse de portraits n'est pas à la maison, alors?

AR VATEZ

Oh! Elle va arriver! Prenez votre patience un petit peu!

EIL PLAC'H YAOUANK

Nous sommes loin d'ici à rester, oui mais!...

AR VATEZ

Oh! Il n'y a que ces deux-là avant vous!

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Tu es bien ici alors, Maï-Fransoaz?

AR VATEZ

Oh! oui, je suis arrivée bonne (1) avec la madame et avec la fille de chambre, et on rigole!

EIL PLAC'H YAOUANK

Chic à toi, ma chère!

AR VATEZ

Je vais kuit. A tout à l'heure!

Mont a ra erméz.

DIVIZ V

AN HEVELEP RE, *nemet* AR VATEZ

MARIJAN *hag* an INTANVEZ *a zo azezet kichen ha kichen war diou gador, ouz ar voger; AN DIOU BLAC'H YAOUANK en em lak da zellet ouz paperou war eun dôl hag a zo ez-eün; e tu all d'ar zal. Unan anezo a dro he c'hein d'an diou blac'h koz hag eben a zell outo, gwech ha gwech, dreist he skoaz. Kuzulikat a reont ha c'hoarzin e kuz. An diou goz a gêze ive goustadik, eun doare drouk-laouen d'ezo.*

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Sell 'ta an diou « statü » a zo aze ouz ar voger!

MARIJAN, *goustadik.*

N'am oa ket lavaret d'eoc'h! Gwelit anezo! Setu aze diou baborez!

EIL PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Gwelet awalc'h am eus! Daoust ha da dennan o foltred int deut? N'eo ket kredabl! Kentoc'h o deus kollet o hent! (*Poufan a reont*).

AN INTANVEZ, *goustadik.*

Ha gwelet 'peus biskoaz kemend all? N'o deus ket a lerou war o diouhar!

(1) Arru mat.

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Sell tavanjer an hini en tu-man! Mat eo d'ober eur vroz-d'in-me!

EIL PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Lavar 'ta: d'ober diou vroz, ha c'hoaz e vefe re. (Pou-fan a reont).

MARIJAN

Gwelet penôs e skrignont? Daoust ha diwar hon peun eo ez eus savet ganto kemend all a jolori?

AN INTANVEZ, *goustadik ha dipitus.*

Lezit 'ta! Maskaradennou! Ar seurt-ze n'o deus onestiz ebet!

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

'Meus aon 'zo droug en diou goz o welet ac'hanomp o c'hoarzin!

EIL PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Ma karfent chom er gêr, ne vefe ket c'hoarzet diwar o c'houst!

MARIJAN, *o sevel, d'ar merc'hed yaouank.*

Chilaouit 'ta! Klevet am oa komz eus merc'hed divergont...

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Ha mè, eus gwrac'hed koz dipitus. (Ar peder blac'h a zo en o zav, troet an eil ouz eben).

MARIJAN, *o sellet outo, euz an traon d'an nec'h.*

Evel kent, ar seurt ganeoc'h c'houi ne dlefent ket bale!

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *memez tra.*

Nag ar seurt ganeoc'h-c'houi ne dlefent bale nemet em noz!..

MARIJAN, *droug enni.*

Heugl ra an dud onest dirazoc'h, loudourenn!

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *droug enni.*

Spontan rit an dud, koz kaouenn!

MARIJAN

Gwelit ar pez divergont! Ober goab ouz an dud koz!

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Ha c'houi, pa n'oc'h ket 'vit gouzanv ar re yaouank!

DIVIZ VI

AN HEVELEP RE — AR VATEZ

AR VATEZ

Na Doue! Petra zo arvu?

EIL PLAC'H YAOUANK

Eur barr terzienn 'zo kroget 'barz an diou goz-man... Mat e vefe d'eoc'h diskouez d'ezo pelec'h 'zo eur medisin o chom!...

AN INTANVEZ, *o sevel he diouvrec'h d'an nec'h.*

Evellen eo e saver tud breman! Ma 'm bije bet eur verc'h par d'it am bije... oh!... (Mont a ra warzu ar plac'h yaouank, savet he dorn).

AR VATEZ, *o kregi en he brec'h.*

Arabad eo!.. arabad eo!.. Skei a zo difennet!..

EIL PLAC'H YAOUANK

Lezit 'ta!.. Aman 'z eus polis, marvat!..

Klevet rêr ar c'hloc'h o son.

AR VATEZ

Peoc'h, en han ' Doue! Tud a zo ouz an nor!
Mont ra da zigeri. Kerkent e teu er zal eur plac'h yaouank gwisket kran ha dereat, er vat ha seder d'ezi. Saludi ra en eur zigouezout ha mont a ra d'azeza en tu all d'ar zal.

(Da heuilh)

D. N. D.

Ar chatal e Frans

D'ar 17 a vae 1923, ministr al labour-douar a zisklerie e kazetenn ar c'houarnamant niver al loened hervez ar gont grêt da fin 1922.

War gresk ez eont abaoe ma z'eus fin d'ar brezel, met n'int ket deuet c'hoaz d'o c'hont koz, na tost zoken. Seju aman petra a oa e 1913 hag e 1922 :

	1913	1922
Kezeg,	3.220.080	2.778.270.
Saoud,	14.787.710	13.575.840.
Dened,	16.131.390	9.782.420.
Moc'h,	7.035.850	5.195.740.

Ha breman e konter c'hoaz al loened a zo e tri departamant nevez al Lorren hag an Alzas (Mozell, Rhin-Uhela, Rhin-Izela).

Lod a grede e vijemp deuet a-benn buan da gaout kement a loened hag araog ar brezel. Fazi bras. Goude brezel 1870 (ne voe goulskoude nemet eur c'hoari-bugale e kichen ar brezel diveza) e voemp 6 vloaz araok rapari ar c'holl. Breman e vezimp pelloc'h, skler eo. Evit kaout kezeg, saoud ha loened all, e ranker sevel kreier, kaout douar da labourat ha traou en douar. Kemmeromp eur barrez eus a Hanter-noz pe eus a Sav-heol

ar Frans araog ar brezel. Lakomp ez oa enni pemp kant. loen-kezeg, 800 bioc'h, ha kement all a voe'h hag a zenved. An tiez, kreier ha kement a oa a zo bet freuzet, devet, dismantret. Emaer breman o sevel ar c'hreier hag an tiez, hag e meur a lec'h int savet holl. Met arabat kredi e teu kerkent endro an holl dud a oa eno araog ar brezel, hag o dezo dioc'h tu kement a loened eget araog ar brezel. An dra-ze en em gavo a nebeudou hepken. An dud n'o doa mui tamm toull ti ebet a zo eet du-man duhont dre ar Frans a-bez. Lod o deus kavet e lec'h all gwelloc'h eget n'o doa araok, ha ne zistroint mui d'ofarrez koz. Ar re a zo en o spered distrei, a zistroie a nebeudou, a breno loened nevez dre ma welint e c'hellint o maga ha gounit ganto. Ha marteze e tremeno c'hoaz ouspenn dek vloaz araok ma vo ar broiou-ze er stad m'edont gwechall.

Ouspenn-ze, o veza m'en deus hon arc'hant-paper nebeut a dalvoudegez er mēz eus ar vro, e koust ker d'comp prena kig eus an Amerik, e vez lazet kalz eus chatal Frans evit maga an dud, an dud eus ar c'heriou a zo ken niverus, hag ive an dud diwar ar mēz, rak war ar mēz breman e febrer kalz kig, ha kig fresk.

Abalamour da-ze e weler e foariou ar Finister tud eus a bell o font da brena loened, hag e kendalc'ho marc'hadourien da zont, kigerien da brena chatal lart, ha marc'hadourien da brena saoud, ounneri, etc.

Rak-se ez eus hag e vo labour da dud ar Finister ha tro da c'hounit kalz. Ra vo eta labouret ha trempet mat an douar ma roio peadra da vaga c'hoaz muioc'h a chatal eget breman, ra vo kempennet mat ar foenneier, ar parkeier leton, ra vo tolet warno kement a zo mat da lakat ar yeot da zevel, ma vo peuri ha foenn eleiz. Ouspenn-ze, er parkeier ra vo melchenn, luzern, kaol, irvin, betterabez, rutabaga, kement tra a dalv da vaga loened. Ar Finister a zo ennan kalz chatal, met muioc'h a vije c'hoaz ha gwelloc'h, ma karfe al labourerien.

Al labourerien douar a lakaio o foan o dezo arc'hant da c'hounit, hag ouspenn-ze a ray vad d'o bro. Eur vro evel ar Frans a c'hellfe hag a dlefe maga he zud, hag an arc'hant a jomfe neuze er vro e lec'h mont da binvidikat ar broiou all.

Al labourer.

**DA BOTRED GOUELED LEON
A DLE MONT DA ZOUDARDED**

E MIZ MAE A ZEÜ

Eur retred a zigoro evid ar bôtred yaouank-ze, e Lesneven, d'ar meurz 29 a viz Ebrel, da 6 eur diouz an noz, da gloza d'ar zadorn vintin warlerc'h. Ar gerent kristen hag a oar petra eo ar c'hazarniou ne laoskont ket o bugale da vont enno hep beza grêt d'ezo ober eur retred vat a-raok mont eus ar gêr.

KELEIER AR MIZ

PARDONERIEN AR GALON-ZAKR

Etre ar 14 hag an 18 eus a viz meurz diveza ez eus bet 470 gwaz, eus eskoptiou Kemper ha Leon, o pardona, e Santez-Anna Wened, e iliz-veur Itron Varia Baris, er Galon-Zakr, e Lisieux hag e menez Sant-Mikêl. Na pebez deizioù laouen; an heol a c'hoarze ouz an douar ha Doue ouz an dud.

E Santez-Anna Wened, daou eus eskibien Breiz, a oa diredet da zigemeret ar bardonerien. Meuleudi ar Vamm goz hag hini Nikolazig, skouer al labourerien, a lakeas Keranna da dregerni.

E Paris, ar marechal Foch a reas d'ar Vretoned an enor da zont d'o gwelet ha da bedi ganto e harz bez ar zoudard dishano, el lec'h ma voe kanet an **De Profundis** hag an **Domine salvam fac rempublicam**. E Santez-Anna, en dere'hent, m'oarvat, n'oa ket bet ankouna-c'haet ken nebeut ar bedenn ken kaer da Vamm hor **Bro : O Mater patriæ**.

E Lisieux, e tal bez ar zantez vihan a zo c'houez ar rôz gant he relegou, hon eus gelllet gwelet ez eus sent, zoken en hon amzer, evel ma oa gwechall, ha n'eo ket maro c'hoaz ar ouenn anezo, a drugarez Doue.

Digouezet e menez Sant-Mikêl e kave d'comp beza digouezet war menez Thabor ha c'hoant hon devoa da lavaret evel sant Per : « Oh! na peger brao eo beza aman ! » Ar menez-man hag a vez truiet, ken dillo, pa vez ar mor o sevel, gant an iliz hep par, gwintet ken uhel warnan, eo porched ar baradoz !

Ha breman kenta gwech ma aimp da bardona e raimp **tro seiz sant Breiz**; en deiz-ze n'eo ket 500 den, met 1.000 den eo e vezimp o vont en hent da bedi sent hor gouenn en o ilizou meur. Breiz n'eo ket maro c'hoaz hag ar Vretoned, seul pisoc'h e klaskint roudou ar re goz ha seul suroc'h e kavint an tu da lakat pep tra da vont war well en o bro, traou ar c'horf ha traou ar spered koulz ha traou an ene.

EUN ALUZEN GAER DA VREIZ

Len n'a reomp er c'hazetennou :

Pour le relèvement de la Bretagne. — Une généreuse Galloise, Miss Alis Mallt Williams, désirant favoriser pratiquement les œuvres, les sociétés et les hommes qui luttent avec dévouement pour l'enseignement du Breton, la diffusion de l'Esprit celtique, le maintien de nos Traditions, a daigné verser en banque une somme

importante qu'elle a chargé le Barde Taldir de partager au mieux. Une première répartition de fonds a été faite entre :

Le Gorsedd des Druides et des Bardes; La Fédération Régionaliste (**Unvaniez Arvor**); L'Union Régionaliste (**Kevredigez Breiz**); Le Comité de Défense des Intérêts Bretons; Les **Bleun-Brug** et **Feiz ha Breiz**; Le Congrès Panceltique de Quimper 1924; La Revue **Dihunamb**, à Lorient; La Revue **Buhez Ereiz**, à Brest; La Revue **Arvorig**, à Guingamp; La Revue **Breiz Atao**, à Rennes; La Revue les **Annales de Bretagne**; Le journal l'**Union Agricole**; La Bretagne Touristique, Saint-Brieuc; Breuriez-Veur ar Brezoneg (**Académie bretonne**), Saint-Brieuc; Emgleo Sant-Iltud (**Société d'éditions bretonnes**); Le monument de **Bleimor**; l'Œuvre des Bretons Emigrés.

Ar **Bleun-Brug** ha **Feiz ha Breiz** o deus bet evelse 250 lur hag **Emgleo Sant-Iltud** 100 lur.

Na pebez skouer a ro ar Vretonez tremor-ze da Vretoned Breiz-Vihan! Madelezius omp; n'eus ket da lavaret nann; harp ha skoazell a roomp, hep sellet nemeur, d'eur bern mennoziou ha d'eur bern tud hag a ra kalz anezo, siouaz, muioc'h a zroug d'eomp eged a vad. Met pegement a roomp bep bloaz d'ar c'hazetennou, d'ar c'helaouennou ha d'ar breuriezou a zo krouet evit difenn hag adsevel hor Bro ?

Bennoz Doue ha Sent an diou Vreiz d'an dimezell Alis Mallt Williams ha d'an A. Jaffrennou en deus renel dourn ar vadoberouez.

LORE AR STUDIOU KELTIEK

Lenn a reomp en « Union agricole » :

Diplôme supérieur d'études celtiques. — Nous sommes heureux d'apprendre que M. l'abbé Pierre Batany, de Plogonnec, professeur de troisième, au collège de Lesneven, vient de subir avec succès, le jeudi 12 mars, les épreuves du **Diplôme supérieur d'études celtiques**, devant la Faculté des Lettres de Rennes. Comme matière d'option, M. l'abbé Pierre Batany, avait pris ce sujet: « **Histoire du Parlement de Bretagne** ».

M. l'abbé Batany, jadis étudiant de l'Université Libre d'Angers, fut très dévoué durant son séjour, en cette ville à l'Association d'Etudiants Bretons, appelée « **La Nation de Bretagne** ». Il s'y montra dès le début fort épris de la langue bretonne et d'études celtiques. Bretonnant de naissance, il se perfectionna dans l'étude de sa langue maternelle et y adjoignit celle du Gallois. Depuis qu'il occupe la chaire de troisième à Lesneven, un cours de breton, de littérature et histoire bretonnes existe pour ses élèves. Nous ne pouvons donc qu'offrir

à cet ecclésiastique, vraiment patriote, nos cordiales félicitations et nos vœux les meilleurs, pour son avenir parmi les dévoués de la Bretagne.

Kas a reomp hor gwella goure'hemenou d'hor mignon ha goulenn a reomp ma vezomp kalz kelennerien all oc'h heul e skouer vat.

Ar groaz enor d'an ao. O. Vallée

An ao. Ollivier Vallée, breur an O. F. Vallée (**Abherve**), a zo o paouez bezan bet roet d'ezan ar groaz enor gant gouarnamant ar Frans, e testeni a anaoudegez vat evit al labouriou bras en deus kaset da benn e Benac'h, wardro ar vilin baper a zalc'h eno.

Kaeroc'h a ra c'hoaz, hen, hag an Itron e bried gantan, o viret en e di hag etouez e vicherourien, yac'h ha distlabez, ar yez brezonek.

Hon goure'hemenou kalonek d'an ao. Ollivier Vallée !

Gwiskamanchou hor Bro

250 plac'h yaouank eus ar Bigor a zo o paouez sevel eun emgleo etrezo ha toui o deus grêt war leur gastell koz Lourd dere'hel atao da wiskamanchou o mammou. Setu aman petra lavar ar c'hazetennou war gement-se :

Elles ne porteront plus, aux fêtes, elles l'ont juré, que le magnifique traditionnel costume des Hautes-Pyrénées. Elles sauront, ces jours-là, résister aux attraits du crêpe satin ou marocain.

Le succès de cette association gagne la province voisine. Au premier mars aura lieu à Pau la fête du pays; on y tiendra la foire aux vins (gloire au Juraçon, à l'Ivouleguy, au Lassobet, etc.); on n'y mangera, à la béarnaise, que des garbures, confits, piperapes, daubes, croquets; on n'y dansera qu'en costume local; et tout à la fin, sera créé, entre jeunes femmes, pour le Béarn, une autre « Association du réveil ». On espère que cette chaîne d'associations suivra, peu à peu la chaîne des Pyrénées. Les propagandes de notre active fédération régionaliste donne des résultats.

On a fait déjà bien des tentatives pour sauver le costume local. Elles ont souvent été vaines. Cette fois, c'est plus solide. Les deux cent cinquante jeunes femmes de Bigorre ne sont pas liées par de vagues engagements. Elles prêtent serment, chaque année, en troupe, au pied du donjon de Lourdes. A une époque où la signature d'un puissant pays, au bas du traité de Versailles, n'en garantit pas l'exécution, ne nous étonnons pas s'il faut faire répéter chaque année leur serment à deux cent cinquante jeunes femmes.

L'idée régionaliste chemine malgré tant d'obstacles..

Merc'hed yaouank Kastell ha Rosko ha tro-war-dro a vije mat d'ezo ober kement all; ma ouezfent pegement o deus kollet abaoe m'o deus en em zic'hizet e hanter-barizianezed, evel m'o c'haver breman, ec'h anzavfent n'o deus ket a lagad.

Gwechall, gant o chaliou bras e oant henvel ouz prinsezed; breman, gant o sier rouz, int henvel ouz maskaradennou !

Ar verc'h he deus mez o tougen gwiskamant he mamm, ne zaleo ket da gaout mez o taouliná e tal ar vein ma taoulin he mamm en o c'henver: ar mean oaled, ar mean-aoter hag ar mean-bez !

Bretoned Tour

E Tour hag er méziou tro-war-dro, e c'hell beza mar-teze 9 pe 10.000 breizad ét di warlerc'h o bara; war galv hor mignon mat, an A. Perquis, emaint o paouez sevel ken etrezo eur vreuriéz evit gellout chom stakoc'h a-ze ouz bro goz o zadou. O ger eo :

Na ruz, na gwenn
Breizad hepken !

E reolennou-diazez o emgleo e lennomp kement-man :

Il est fondé à Tours, conformément aux lois, une association amicale et philanthropique entre les personnes de toutes conditions sociales habitant la Touraine, nées en Bretagne ou de parents bretons, jouissant de leurs droits civils et politiques.

Cette association prend le nom de Fédération bretonne de Touraine.

La F. B. a pour but l'entr'aide matérielle et morale de tous ses membres.

Entr'aide morale. — En réveillant et fortifiant chez les sociétaires le sentiment national breton par l'appui donné au rappel et au maintien des traditions, coutumes et usages du pays breton, entr'autres :

a) Par la création d'un Pardon annuel pendant lequel seront donnés une messe et un service solennel pour les 250.000 Bretons tombés dans la dernière guerre, et auxquels seront invitées les personnalités de la Région ;

b) Par la création d'un Foyer où des revues et journaux bretons seront mis à la disposition des sociétaires et où seront données de fréquentes fêtes à caractère breton ;

c) Par les encouragements donnés aux enfants pour l'étude de la langue et de l'histoire bretonnes ;

d) Par des primes accordées aux personnes portant d'une manière habituelle le costume national ;

c) Par l'institution de bureaux de renseignements; par l'appui donné aux sociétés régionalistes bretonnes; par la représentation de la F. B. aux funérailles de ses membres et l'attribution d'une couronne à modèle unique; par le rappel de leur mémoire le 1er novembre.

Bretoned Tour ! Merc'hed Lourd ! pegen skedus eo ar skouer vat a roont !

Pegoulz e welimp-ni heure'hizezed Brest, Kerber, Lambézellec, Plougerne hag all, kamambreou (1), eur bern ardou ganto, o klask gouzout penaoz komz, bale hag en em wiska evit beza dishenvel diouz an dud all ha chacha gwelloc'h a-ze ar sellou warno; pegoulz e welimp-ni ar boure'hizezed-ze, sklerijennet gant Dok-tored evel an A. Perquis, daoulagad ar re-man o para war Istor Breiz da ziskouez d'o c'henvroiz **hent ar vro** pegoulz e welimp anezo, oc'h en em voda, hep bloaz, evel merc'hed Lourd, war leur Gastell Brest, pe lec'h all, da anzav o fazi dirag ar vro a-bez ha da doui e tale'hint atao da vale war roudou o mammou keit ha ma 'z ay ar bed en dro ?

La Vocation de la Race

Il est aussi venu à notre connaissance que certaines communautés canadiennes-françaises, qui ont des maisons dans des milieux mixtes (français et irlandais) ne se soucient pas suffisamment d'entretenir chez leurs élèves le culte de la langue et des traditions nationales. S'il en est ainsi, nous blâmons ces communautés ou les têtes qui les dirigent, et nous leur demandons un prompt retour à une meilleure intelligence des besoins et de la vocation de notre race.

(Extrait de la toute récente lettre pastorale, n° 159, p. 239, de son Eminence le Cardinal Bégin, archevêque de Québec, aux Religieux laïcs et aux Religieuses de son diocèse).

Setu aze komzou hag e vefe mat da veur a hini eus hor mistri hag eus hor mestrezed skol gristen poueza warno, i hag a ra, re alies, siouaz, brezel d'ar brezoneg, e Breiz, evel ma ra o breudeur hag o c'hoarezed brezel d'ar galleg er C'hanada.

Ar re a en em garg da gelenn ar re all, ar re-ze, dreist holl, arabad d'ezo beza berwelet rak gouzout a rit ervat petra lavar an Aviel: « Ma teu unan dall da ren eun dall all, ne vo ket pell e vezint gwelet o koueza o daou en islonk ! »

(1) Kamambreou = précieuses ridicules.

DIVINADENNOU

I. RESPONCHOU. DIVINADENNOU MIZ MEURZ

I. — Eur vodenn valan en he bleun. II. — Eur c'hoanenn.
III. — An dour. IV. — Ar varo. V. — Kambri ar stered.

II. DIVINADENNOU MIZ EBREL

I. — Eul loenig bihan 'm eus em zi,
Ruz e zaoulagad, hir e fri.

20 p. ar r. **Digaset gant M. Capon, Leizoure, Guisseny.**

II. — Diou feunteun vihan, sko ha sko,
Klozet en noz gant eur golo.

20 p. ar r. **Digaset Glet Coz, Gleden-Cap-Sizun.**

III. — Gwelet a ris o vont dre 'r c'hoat
Unan n'en doa na penn, na troad
Ha dre ma kerze evelkent
E karze pep tra diwar 'n hent.

20 p. ar r. **Digaset gant « eul lennerez » eus Gwita!meze.**

IV. — Koat a-dreuz
Koaat a-hed
Koaat a 'z eus
Koaat n'eus ket.

20 p. ar r. **Digaset gant Fr. Gourmelon, Plougastel.**

V. — Ped dervez a lakaio eur velfedenn evit pignat
e beg eur skeul a 15 metr? Gouzout a rear e-
pign 5 metr en deiz hag e tiskenn 4 metr en noz.

20 p. ar r. **Digaset gant Kelo'h-Studi S. A. Gwitalmeze.**

Digas ar responchou hag an divinadennoù nevez a gavfet
abenn ar 25 eus ar miz da: M. le Directeur du **Feiz ha Breiz**,
Plouguerneau (Finistère).

BOTREL & TALDIR

Leurs chansons les plus populaires
(O Soniou poblusa)

2e Série, 1 fr. 25; Franco, 1 fr. 50

F. Guyon, éditeur, Saint-Brieuc

**

LES CAHIERS DU TERROIR

Eur gelaouenn nevez a du gant hor Bro. Buhez hir
d'ezil!

Sommaire de mars 1924: La déchéance de Merlin, *H. Quilgars*; Notre concours littéraire; La nuit sur le marais, *J. Dalimier*; Auvergne et littérature, *Alexandre Bordinot*; Un miracle d'Henri Gheon, *J. de Roince*; Le chemin du bourg, *E. Lefèvre*; Bleimor; X.; La résurrection d'Aphrodite, *M. Bigot*; Chronique; Un nouveau Brizeux est-il né? *A. M.*

Rédaction: 1, Impasse Rallier-du-Baty (I.-et-V.).

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F*) | Y. LE MOAL, Coadout, p' Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40. RENNES

ADMINISTRATION
du
Bleun-Brug et de l'Emgleo Sant Ildud
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041. RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.). 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Essai sur la Question bretonne (réponses). — Coatalec ha Penarstang, G. P. — Ar geroùez, J. U. — An « Hini goz » o vont da denna he foltred, D. N. D. — Jenovefa a Vraban. — Bleunioù-Breiz, J. U. — Penos kaout saout mat. AL LABOURER. — Gouelioù ar Bleun-Brug. — Ar goustians, J. U. — Diwarbenn eul teor nevez. — Keleier ar miz — Divinadennoù.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MAE

4 a viz Mae. — Eil sul goude Pask, p. 393 e levr an A. Uguen.

11 a viz Mae. — Trede sul goude Pask. Ober a c'heller hizio, gouel Sant Joseph, patron an Iliz, p. 667, pe c'houel Santez Jann d'Arc, patronez ar Frans, p. 688.

18 a viz Mae. — Pevare sul goude Pask, p. 401.

19 a viz Mae. — Pardon bras Sant Erwan, e Landreger, p. 858.

25 a viz Mae. — Pempet sul goude Pask, p. 404.

29 a viz Mae. — Ar Yaou-Bask, p. 412.

ALI. — Emgleo Sant Ildud, adalek ar miz-man, a vezo he stal e Brest, 4, rue du Château.

N'hon eus den ebet ken karget eus hon afferon e Kastell-Paol.

Essai sur la Question bretonne

III

Réponses à notre Enquête ⁽¹⁾

I

A PROPOS DE LA QUESTION BRETONNE

La Question Bretonne est, depuis assez longtemps, posée, en termes très nets, devant le grand public et, au lieu de chercher à l'éluider, ce qui serait une impossibilité doublée d'une sottise, mieux vaut s'attacher à lui trouver une solution et à lui donner une réponse.

Comme préambule aux considérations qui vont suivre, essayons d'abord d'analyser les motifs et de peser les raisons qui ont déterminé les auteurs de cette question à se la poser à eux-mêmes et à la poser aux autres; demandons-nous, en d'autres termes, si le problème complexe dont il s'agit et où la Bretagne entière est engagée de tant de manières peut être légitimement soulevé et est autre chose que ce que certains veulent en faire, le produit chimérique d'imaginations exaltées.

Or, un examen même superficiel du passé, non moins que du présent, révèle chez les Bretons une personnalité, un génie, des traits techniques, des traditions multiples, l'emploi immémorial d'une langue, bref un ensemble d'éléments, assez *distincts* de ceux qui caractérisent le reste de la France, pour qu'il y ait lieu de travailler à sauvegarder toute ce riche patrimoine et, dès lors, de conclure, en toute sécurité, à l'absolue recevabilité de la Question Bretonne. (Cf *Feiz ha Breiz*, numéro de Janvier 1924).

Faisons un pas de plus: la Question Bretonne étant recevable, ainsi que nous venons de le dire, et, par voie de conséquence, les efforts pour la faire aboutir étant légitimes et, du reste, possibles, quelle ampleur convient-il de donner au mouvement breton, où, si l'on veut, jusqu'à quelles extrémités faut-il étendre et dans quelles limites est-il nécessaire de contenir l'action bretonne, sur le terrain pratique?

Sans vouloir entrer dans le vif de la question brûlante que je viens de formuler et sans vouloir m'appesantir

(1) Réservant la suite des notes pour le tirage à part, nous publions ces réponses et appréciations qui nous sont parvenues.

sur les raisons diverses qui me dictent ma réponse, je me contente d'affirmer résolument que le séparatisme, autrement dit, le divorce complet entre la France et la Bretagne, n'est, à mon humble avis, ni une exigence du passé, ni une nécessité du présent, encore moins une promesse de l'avenir; de même, ne me paraît-il pas qu'une tentative de fusion entre les différents tronçons celtiques donne jamais autre chose qu'une reconstruction idéale ou, tout au plus, une synthèse intellectuelle et artistique, dont, d'ailleurs, il y a lieu de souhaiter, de toutes ses forces, la réalisation.

User ses énergies à isoler, l'un de l'autre, la petite et la grande patrie est une politique sans lendemain et combien me semblent plus judicieux et plus avisés ceux d'entre nous qui, sans chercher à s'évader du cadre français, s'occupent à en élargir les limites et essaient d'y faire triompher, sans tapage mais avec ténacité, le large programme de leurs revendications bien fondées.

En quoi donc, pourra-t-on demander, peuvent bien consister ces revendications du nationalisme breton que nous nous proposons de produire au jour et de faire valoir? Elles ne sont pas évidemment différentes de celles de tout autre nationalisme et elles ont été formulées, dans leur teneur générale, par le Père Dunin Borkowski, dans le numéro de mars de la revue *Les Lettres*, par M. Y. Le Moal, dans le *Feiz ha Breiz* de Janvier, et peut-être, plus complètement que par eux, par Monseigneur Duparc, dans sa récente instruction aux directeurs des œuvres de jeunesse.

Mais il va de soi que, dans le nombre de ces revendications légitimes, il en est qui nous sont communes avec d'autres que nous, étant donné qu'elles envisagent ou enveloppent des intérêts généraux, par exemple, religieux et scolaires, tandis qu'il en est quelques-unes qui nous sont plus particulières, comme celles qui ont trait à nos intérêts économiques, si visiblement sacrifiés, ou se rapportent à notre vieille langue si lamentablement méprisée. Une fédération de toutes les forces qui se remuent pour la bonne cause sera nécessaire pour faire aboutir les premières; des associations plus limitées devront, au contraire, se constituer, pour faire triompher les autres.

Des voix autorisées dans des revues de valeur ont pris à tâche de faire entendre nos réclamations et de crier très haut nos desiderata, dans le domaine économique; d'autres voix, non moins éloquentes, réclament, tous les jours, que justice soit rendue à la belle langue bretonne et qu'on ne se borne pas à en faire, ce qui est le cas général, un simple véhicule du français dont on est pressé de se débarrasser, quand on n'a plus besoin de ses services provisoires.

Autre question qui mérite examen et demande à être désencombrée des confusions qui se produisent trop souvent autour d'elle, je veux dire celle des rapports du sain nationalisme que nous prônons avec les autorités ecclésiastiques, ou, pour parler plus exactement, avec l'idée religieuse. Notons tout d'abord que la question dont nous nous occupons, en ce moment, touche par ses sommets à la morale chrétienne et, à ce titre, tombe sous le contrôle de l'Eglise, gardienne née de cette morale, et qui a, par conséquent, compétence et qualité pour fixer au mouvement nationaliste, quel qu'il soit, son champ général d'action et l'y ramener, s'il voulait en sortir.

Observons, en deuxième lieu, que le nationalisme n'est pas une entité spécifiquement religieuse et que, dès lors, ceux qui en sont les promoteurs ou les agents ont, dans la limite de la sphère d'activité qui leur a été reconnue, une liberté plus grande que n'en peuvent réclamer les membres d'une association qui est purement d'Eglise.

Dernier point à traiter: que peut viser le nationalisme breton, au point de vue politique? Ma réponse est qu'il ne saurait songer à constituer, à proprement parler, un Etat dans l'Etat et que toute son ambition doit se borner à poursuivre vigoureusement, d'accord avec d'autres mouvements similaires, une décentralisation reconnue nécessaire et à revenir, par exemple, au Parlement provincial d'autrefois, tout en gardant des attaches avec le pouvoir central.

Est-il opportun, utile ou nécessaire de créer une association nouvelle qui se propose de faire aboutir l'ensemble de nos revendications bretonnes? Je tranche d'un mot la question, manifestement oui.

Quel pourra être son organisation? Celle que M. Le Moal a esquissée dans le numéro de mars de *Feiz ha Breiz*.

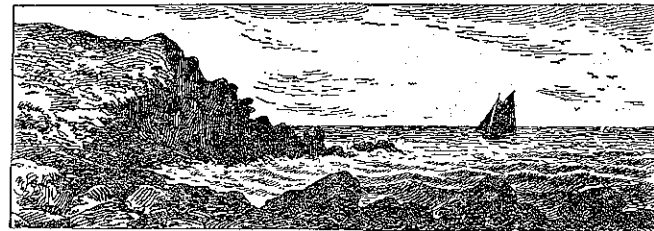
Quel devra être son programme? Celui que j'ai moi-même développé dans les lignes qui précèdent et qu'expose, depuis longtemps, *Feiz ha Breiz*. Comment s'acquittera-t-elle de son rôle? Par l'emploi des moyens préconisés par M. Le Moal dans le numéro déjà cité de *Feiz ha Breiz*. Quelle sera son attitude à l'égard des autres associations déjà existantes? De leur donner la main pour la réalisation de leurs buts communs. Enfin cette association nouvelle sera-t-elle catholique? Convinquons-nous, tout d'abord, que la religion catholique n'est spécifique d'aucune société particulière, puisqu'elle est appelée d'office à les englober toutes et que ce n'est pas parce que la patrie bretonne est catholique que son nationalisme doit l'être; la nécessité pour les individus, comme pour les associations, de s'intégrer dans le catholicisme, se tire d'une raison supérieure, je veux dire, de la volonté expresse du Christ en personne. Cela dit, je réponds que

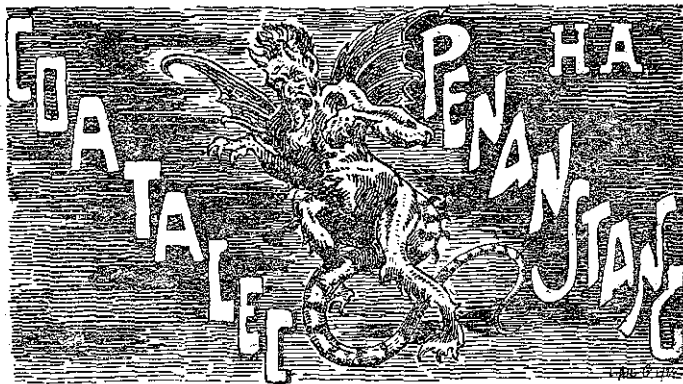
l'association nouvelle qu'on se prépare à édifier doit s'éclairer aux lumières des principes catholiques et se fortifier aux sources de fécondes énergies que sont les sacrements et la prière; ce sera le moyen efficace d'éviter, d'une part, l'erreur ou l'imprécision dans le maniement de tant de questions et, de l'autre, le découragement ou la lassitude dans la poursuite d'un travail de longue haleine, tel qu'est celui auquel on veut s'atteler.

Sera-t-il bon que l'association à fonder inscrive dans son programme la question de l'émigration bretonne en Dordogne ou ailleurs? Les constatations que j'ai personnellement faites, à ce point de vue particulier, m'obligent à avouer que les colonies de Bretons, transplantées hors de leur pays d'origine, courent grand risque, à moins qu'elles ne soient étroitement groupées, puissamment encadrées, constamment suivies par des prêtres de leur sang et de leur langue, de perdre bientôt leur foi et, en échange d'un bénéfice temporel, de manquer leur salut.

La question, en conséquence, est d'une importance vitale et a sa place toute marquée à côté de celles que les promoteurs du mouvement breton ont déjà inscrites dans leur programme d'étude et d'action. Qu'on songe à faire émigrer nos Bretons, je le veux bien, mais à la condition que toutes les précautions soient prises pour qu'ils conservent tout ensemble leur marque d'origine et leur foi. Quand on a touché, comme moi, du doigt, les misères morales qui sont trop souvent une suite de l'émigration mal conçue et peu organisée, on réfléchit deux fois avant de provoquer un exode de Bretons hors de leur pays natal.

EUR C'HERNEVAD.

Pa reas an A. Keranflec'h tro menezioù Breiz, er bloaz 1856, e kavas, e tu ar c'huz-heol, hag eul leodiouz Plougonven, en eur vro c'houez, eur chapel di-baot hanvet ar **Chapel nevez**; ar peñn an nec'h anezi a zo teir douribell, stag ha stag, ouz hen ober, henvel a-walc'h ouz touribellou ar manerioù koz gwechall hag e pep hini anezo ez eus eun darzell, stumm eur groaz d'ez, evit tenna er mêz. A-dreñv kein an aoter ez eus derezioù da ziskenn en eun hent dindan zouar ha ne c'heller ket mont gantan ouzspenn 7 pe 8 metr, dre ma 'z eo bet deuet d'en em stanka gant an amzer. An A. Keranflec'h a c'houlennas digant an dud diwardro da belec'h ez ea an hent-ze hag ar re-man a lavaras d'ezan e oa hennez an hent da vont eus ar **Chapel nevez**: da vaner Kermeno, demdost di, hag eo aotrou ar maner, an doktor Coatalec eo en doa laket hen ober evit gelout mont d'an oferenn hep kaput tud war e hent hag a vije gouest da ober trouz d'ezan. An A. Keranflec'h a c'houlennas neuze petra oa an den-ze ha setu aman an istor a glevas gant amezeien ar **Chapel nevez** hag a zo sebezus a-walc'h rak lavaret a ra hano eus a dud hag o deus bevet, e gwirionez, met rei a ra d'ezo galloudou ha n'o deus ket bet biskoaz, sur a-walc'h. Gwechall kement hini en doa eun tamm deskadurez, a veze kemeret buan a-walc'h evid eur sorser gant e genvroiz; goulenn a raet outan kuzulioù evid en em barea, en em binvidikaat ha zoken evid en em zibèr eus eun enebour. Pa ne veze ket eun an hini a deuet evelse da c'houlenn kuzulioù outan e c'helle, na petra 'ta, lakat ar re a lake o fizians ennan da gredi ha da ober an traou falla, hag an Tad Maner, en e visionou, en deus bet ranket stourm kalet ouz hevelep dizursiou.

Coatalec oa mab hena aotrou Kermeno; e dud koz an eil warlerc'h egile a oa bet tud a vrezel en o amzer; met hen ne c'hoanteas ket bale war o roudou; spered lemm en doa hag e vrasa ioul a voe tapa deskadurez. En em

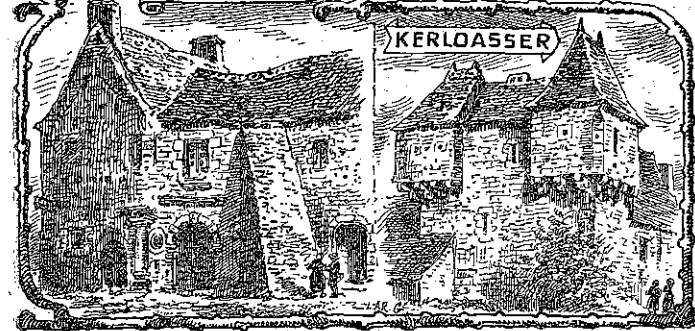
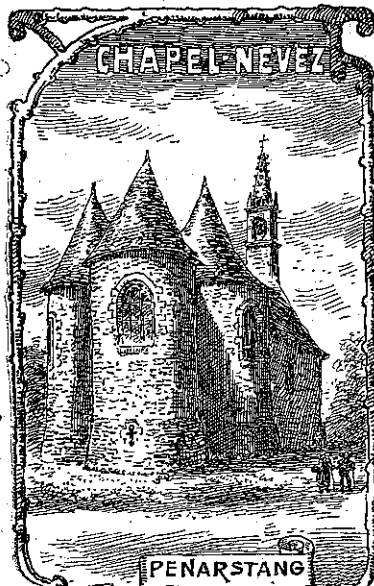
glevet a eure gant eur mignon d'ezan hanvet Penarstang, troet evel dan ouz an deski hag o daou ez ejont da heul skolioù brudeta ar bed; ne voe ket pell an dale e voent ker barrek hag o mistri ha setu i da zizrei d'o manerioù; Coatalec a zistroas da Germeno, hag e vignon d'al lec'h ma oa bet ganet, da lavaret eo da vaner Penarstang, en eun draonienn zidrous, etre Plougonven ha Lanneanou. Met ne gave ket d'ezo e ouient tra a-walc'h c'hoaz; anaout a reant holl skianchou ar bed-man; sevel a reas c'hoant ganto da anaout holl skianchou ar bed all hag evit dont a-benn euz a gement-se ne voent ket nec'het evit mont d'ar skol gant Satan, prins an denvalijenn. Eun nozvez, ez ejont o daou d'e bedi, da c'heun ar Youdik, e traon menez Sant-Mikêl, el lec'h m'eman, war a lavar ar re goz, unan eus a zorioù an ifern. An diaoul, e-unan, a en em ziskouezas d'ezo hag a reas marc'had outo. Holl draou kuzet ar bed-man a dlie da zizelei d'ezo, met, en dizro, ene an diveza a 'z aje dioutan a dlie chom gantan. Kalet oa priz ar marc'had, met an daou bôtr a gavas mat an emgleo rak fizians o doa da c'hellout rei lamm d'an diaoul, en eun doare pe zoare, pa vije deuet ar mare da baea an dle. Chom a rejont seiz vloaz en eur maner kuzet e kreiz an douar, harp en eul lenn tan, el lec'h m'edo an diaoulou hag an dud daonet. Pa gavas d'ezo e oant deuet da veza ken desket hag o mestr e savas c'hoant ganto da bignat da vro an dud veo; gwas peza a oa, paea ar skol a ranket a-raok mont kuit. Coatalec, har disoc'h eged e vignon, a asantas lezel hemman da vont er mêz da genta. Penarstang a c'hellas eta en em denna eus a dre skilfoù an diaoul hep diès ebet. Coatalec, e c'hellit kredi, a glaskas an tu da jacha gantan e skasou eus an toull daonet-ze. Eun dervez eta pa gave d'ezan ne oa sell ebet o para warnan, e kemeras unan eus kefoù tan an ifern da sklerijenna an hent troidel-lus ha tenval a zo da bignat ac'hano war an douar. Gwelet a rea dija sklerijenn an deiz e penn e hent hag edo o vont da lammet er mêz, pa glevas an diaoul o c'hoarzin a-dreñv an nor ziveza en dra m'edo o vont da lakat e graban warnan. Coatalec a grede e oa grêt gantan pa deuas sonj d'ezan e oa bet desket d'ezan penaoz en em gemeret evit tremen eus eul lec'h d'egile hep beza gwelet. Raktal e lakas e zeskadurez da dalvezout; mont a eure, er mêz, ha skilfoù an diaoul ne c'helljont tapa peg nemed en e skeud.

Adalek neuze, Coatalec ha Penarstang ne reant nemed ar peza a garent. Trei a ouient an delioù sec'h e peziou aour. En eun nozvez, hep mansoner, na darbarer, na mein, na pri, e savent kestall divent; c'hoari e reant a bep seurt troioù kamm d'ar re o deveze d'en em glemm anezo, met, evel ma c'hoarvez alies, dont a re

jont da gaout gwarizi an eil ouz egile, ha, dalc'h mat atao e vezent oc'h en em daga. Eun dervez m'edo Coatalec o vont en eur c'harr-nij eus a Blougonven da Vontroulez da welet eur plac'h yaouank en doa c'hoant da zimezi ganti, Penarstang a oa dres, e prenestr e vaner, oc'h aveli e benn; gwelet a eure e gonsort o treuzi an ear, en e garr, ha kerkent ha setu hen oc'h en em lakat d'e strobinnella; raktal Coatalec a rankas chom a-zav, karr hag all, met o veza ma chome Penarstang, en e brenestr da c'hoarzin d'ezan, hen, ken dillo ha tra a lakeas kerniel da zevel war e benn ha pa glaskas dont eus ar prenestr en e gampr, n'oa mui evit chacha e benn gantan keit e oa e gerniel. Koumnar ruz ennan, Penarstang a c'halvas tud e di hag a lavaras d'ezo lakat

eur skeul d'ezan ouz e brenestr, evit ma c'hellje diskenn er porz. Gwasa pez a oa, ar c'herniel a greske atao ha keit e oant deuet da veza ma n'oa ket gouest ken da vont ganto ebioù dor vras e vaner. Evit gellout o lemmel diwar e benn, Penarstang a rankas anzav e oa bet trec'het gant Coatalec hag an daou strobinnellour a en em zistrobinellas an eil egile.

Coatalec, lore'h ennan o welet ne oa den ebet ken evitan, a glaskas ober an taol kaera a oa bet desket d'ezan e skol an diaoul hag

oa sevel eus a varo da veo. Evit dont a-benn eus an taol-ze ec'h en em glevas gant e-vevel; mont a rejont o daou da foar an nec'h, da Vontroulez; gourc'hemenn a eure d'ezan ober penn-da-benn e lavarou outan hag en divije digantan, mar her graje, eun tamm brao a beadra. E vevel eta, evit senti outan, a lazaz anezan, a drouc'has e gorf a dammou, a louzaouas an tammouze gant eul louzou hag a oa bet aozet d'ezan, a lakas amezo en eun arched a guzas dindan eur bern teil a dlie beza glepiet bemdez gant lez daouzek magerez. Teir zizun e tlie chom dindan e vern teil ha da zervez diveza an trede sizun e tlie sevel beo-buezek eus e arched da veva da virviken, goudeze, e bleun e yaouankiz. A-benn pemzek dez, pennadureziou Montroulez hag a oa digernez ouz ar zorserien a deuas da ziskredi war ar mevel; henman a voe paket hag a anzavas an traou evel ma oant en em gavet; ar varnerien a lakeas freuza ar bern teil ha digeri an arched; tammou ar c'horf a oa en em speget, holl koulz lavaret, nemet ne oa buhez ebet ennan c'hoaz; raktal an tammou e lec'h kenderc'hel d'en em staga an eil ouz egile a en em zispegas a-nevez hag an doktor, hag en doa bet c'hoant da gaout eur c'halvoud hag a dle chom etre daouarn Doue, a en em gollas, dre e zeskadurez, hen hag a grede e vije deuet, dreizi, a-benn da veza divarvel. Ar varvailherien goz a lavar en doa strobinnellet e bried a-raok mont da Vontroulez hag ema beo c'hoaz en eur palez savet gantan dindan maner Kermenno, el lec'h m'he gweler, en eur zal skedus, ha n'eus nemed an aour hag ar gwer oc'h ober he mogerioù, gourvezet war eur gwele blot, o c'he-dal he gwaz da zont d'he c'herc'hat.

Penarstang n'oa ket ken hardis ha ne glaskas ket mont keit hag e gonsort; aoun a grogas ennan ne vije devet ez-veo ar pezh a zigoueze alies a-walc'h gwechall gant ar strobinnellerien pa veze kavet o zroioù re ziaoulek, hag evit trec'het diouz an tan ec'h en em c'hreas den a iliz. O veza ma oa gouziek, akuit hag hellavar ha ma ne welet netra ennan a-ziavéz hag a c'hellet abegi, e teuas, a-benn eun nebeut bloaveziou, da veza eskob; mont a eure da Rom hag, eno, ar Pab, evit diskouez d'ezan peger mat e oa deuet gantan, a roas d'ezan relegou sant Sebastian ha sant Fabian a virer c'hoaz e chapel maner Kerloasser, e Lanneanou, el lec'h ma veze an A. Penarstang o chom peunliesa.

Deuet da veza koz ec'h en em dennas, evit mat, e maner Penarstang hag eno eo e varvas. Met Doue, a-raok e zigemer en e varadoz a lakas anezan da ober e burgator el lec'hioù m'en doa roet skouerioù fall enno kentoc'h; bep noz e teue da glask oferenna da Blougonven, met ne gave ket eur penn kristen da respont d'e-

zan e ofereann; gwelet e veze o tigouezout er voure'h, wardro hanter-noz, en eur c'harroz kaer, daou loan du outan. P'en em gave en iliz e veze e gabell-eskob war e benn hag e vaz eskob en e zourn, met ar aour a oa oc'h ober an traou-ze a oa tomm berô hag a zeve e benn hag e zaouarn; enaoui a rea e-unan ar goulou; lakat a rae e zillhad-ofereanna, trei a rea teir gwech ouz traon an iliz: « Ma 'z eus eur c'hristen, emezan, hag en defe ar vadelez da respont an ofereann n'en deus nemet tostât aman, heb aoun ebet! » Met kaer en deveze gortoz na deue den; neuze e leze eur glemmadenn skrijus; diwiska a rea e zillad-iliz ha pignat a rea adarre en e garroz da zistrei da Benarstang. Meur a hini eus ar re a oa er voure'h o devoa gwelet an iliz o tont da veza sklêr en noz hag anavezet anezan ouz an aoter o c'he-dâl e gurust. Person Plougonven, eun den desket bras, a c'hoanteas e zilivra; en em lakat a eure, eun nozvez, gant daou pe dri den yaouank war hent Penarstang; gwelet a rejont o tont, d'an daou lamm, d'an hevelep heur ha kentoc'h, karroz an eskob ha raktal, hervez ar gentel a oa bet desket d'ezo gant o ferson, ar bôtred a en em lakeas da youc'hal: « He! setu aman eskob Penarstang; pebez jao baour en deus ouz e garr; e gezeg n'o deus nemet gwestennou kanab ha sugelloù stoup, ha na pebez kezeg fall eo e gezeg: eur pilhaouer zoken n'en defe ket a ezomm anezo! »

An eskob, lorc'hus c'hoaz, evel gwechall pa oa beo a lakas e benn er mêz, eus dor e garroz da zellet ouz e stern, tachou hag izivi arc'hant warno, e gwirionez. Raktal person Plougonven a stollas anezan a-bouez e c'houzoug hag a lammis er c'harroz, en e kichen. Neuze ar c'hezeg a en em lakas da zaoulammat gwasoc'h gwas, a-dreuz al lanneier, en dra m'edo ar person kêz o klask d'erc'hel en e zerr an hini maro, a youc'he ker krenv ma lake ar menezioù tro-war-dro da grena. En em gavet e kichen eur c'heun, karr, kezeg, eskob hag all a yeas ennan a-lammou penn; ar person hepken a c'hellas neunv ha tapa ar sec'h, met meur a vloaz e voe a-raok ma c'hellas ankounac'hat an traou spontus a oa digouezet gantan en nozvez-ze.

Setu aze petra leverer er vro, diwarbenn Coatalec ha Penarstang. Evel m'hen lavaren pa stagen gant ar skrid-man, an daou zen-ze a zo daou zen hag a zo bet anezo, e gwirionez; ar c'henta a oa e hano Rolland Botloy, aotrou Kermeno, Coatalec, Traonmeur, ar Genkiz-Eon; mab oa da Regnault Botloy, senechal Keraez, er bloaz 1555 ha da Jann Pinart; ne anavezet ket kalz a dra diwar e benn, e gwirionez, met e gonsort eus a Benarstang, Fransez an Tour e hano, a anavezet gwelloc'hik; mab oa da Wilhou an Tour, aotrou Penars-

tang ha Kerloasser ha da Jann Guezbriand; gouzout a rear e oa person e Plougonven. Gwerleskin ha Plestin, er bloaz 1560, abad Coatmalouen, er bloaz 1572, eskob Kerne, er bloaz 1574 ha goude eskob Landreger, er bloaz 1583. Pa varvas, e Penarstang, d'an 11 a viz east 1590, en doa roet an dilez eus e garg a eskob, eun nebeut bloaveziou a oa ha sebeliet e voe en e iliz parrez; ne voe savet na bolz, na laket skrid ebet, war e vez.

Maner Kermeno-Coatalec, e Plougonven n'eus netra ebet anezan ken, met eun dra bennak a jom c'hoaz eus maneriu Penarstang ha Kerloasser. Penarstang a zo en eun draonienn douar fall a-walc'h enni, tost d'an hent a hanvet an hent leonek hag a lake darempred gwechall, dre Werleskin; Lanmeur, ar Relek, Plouneour-Menez ha Kommanna, etre Goueled Leon ha Kerne hag eskopti Treger. Diskouez a rear c'hoaz en ti, eur gampr, eur chiminal mein ben enni, hag a rear anezi atao **kampr an eskob.**

Kerloasser, avat, a zo war gern ar menez a-zioc'h traonien an Douaron; en eur penn eus ar maner ez eus eul logig, kranelloù en e vogerioù; aotrou Penarstang eo en devoa laket e zével, evit gellout en em ziuall ennan, ouz red, ouz e énebourien; er chapel e kaver e skoued: eun tour alaouret, war eur goueled glaz, gant e c'her: **Tout est à Dieu**, eur ger ha n'eo ket ger eur sorsor eo, hep mar ebet! E chapel Kerloasser eo e verrer, e relegouerou staen, kizellet brao, relegou sant Sebastian ha sant Fabian, roet war a leverer gant ar Pab da Fransez an Tour.

Setu aman eur marvailh koz all hag a zo hano ennan, nann eus hini eus an daou hon eus komzet anezo beteg hen, met eus eur c'houer yaouank, mab da verour Kerloasser. Henman en doa kemeret ar voaz fall da redet, en noz, hep gouzout d'e dud ha kement-se a oa seul esoc'h d'ezan ma veze o kousket en eur penn eus an ti hag e gerent er penn all; pa wele e veze kousket ar re all e save hag ez oa beteg eun hostaleri brudet fall el lec'h ma chome; beteg pell en noz, da eva, da vutuni, da c'hoari ar c'hartou ha da wall gomz a eneb ar feiz hag al lezenn gristen. Eun nozvez m'edo o tizrei ac'hano, tomedig d'ezan, e welas, p'en em gavas, er porz, eun intron wenn a en em lakas, en e hent, a jomas, a-ban, da zellet outan, gant daoulagad drouk. Spontet, o welet kement all, ar pôtr yaouank a glaskas en em hardisât, en eur gomz dichek ouz an hini a stanke d'ezan e hent, met kerkent houman a grogas en e vrec'h hag a jachas anezan er vali hep ma vije gouest da enebi outi. Pedit a eure anezi d'e lezel da zistrei d'ar gêr, met ne reas van ebet ouz e glevet; klask a eure en em zistroba diouti; startoc'h, starta, e krogas en e vrec'h;

gervel a eure tud an ti, war e zikour, met ken strafuilhet e oa ma n'en doa ket a merz da youc'hal; en em lakat a eure da lavaret kement pedenn a ouie dindan evor; an intron a gerzas goustatoc'h, met ne jomas ket a-zav; ar reuzeudik n'oa ket evit gouzout da helec'h e kaset anezan evelse rak n'oa ket evit anaout ar c'hoajou hag al lanneier a dreuze da heul ar spes. Bale a eure eur pennad mat, erfin eur c'hillog a ganas; raktal an intron wenn a lezas anezan en eur lavaret: « Brao eo bet d'it ma 'z peus gellet pedi, rak anez me 'm bije grêt eur gwaz ac'hanout! » Dirag eur voger e oa en em gallet: moger bered Lanneanou; ma n'en divije ket gellet, dre e bedennou, lakat ar spes da vont goustatoc'h e vije bet stlapet gantan en unan eus beziou ar vered. Abaoer gentel-ze en doa bet, an den yaouank-ze a deuas da veza skouer holl hôfred yaouank e barrez ha meur a wech evid o dizrei diouz an dizurz hag ar skanvadurez e kontas d'ezo an enkrez en doa bet, en noz estlammus-ze, en eur ziskouez d'ezo ar c'helc'h grêt ha chomet anet mat atao war e vrec'h gant bizied dir ar spes.

G. P.

Adalek ar miz-man, lennit, bep miz, war **Feiz ha Breiz**, keit ha ma pado,

**BUHEZ
JENOVEFA A VRABAN**

skrivet brao bras gant Glaoda r Prat ha skeudennet ker brao all gant an dimezell O. de Villers.

**

Feiz ha Breiz mezeven a embanno eur pennad skrid gant skeudennou, war « **AR BASION E KASTELL-PAOL** ».

**

Korn-boud miz mezeven a stago ivez da embann

HOLLVELEN

pez-c'hoari an A. Garrec a c'hounezas ar priz Calloc'h a 500 lur er **Bleun-Brug** warlene. Evit kaout ar **C'horn-boud**, bep miz, e ranker kemeret **Feiz ha Breiz** diouz ar bloaz, en eur gas 8 lur d'an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest.

AR GERAOUEZ

(Kendalc'h)

Mear unan eus brasa kêriou ar c'hresdeiz a Frans en deus diskleriet an dra-man en eur gazetenn: « En deiz all, emezan, ez is da deir eur eus ar mintin d'ober eun dro er marc'had, evit gwelet ha gwir oa ar pez am oa klevet. Gwelet a ris eleiz a varc'hadourez o tigouezout er blasenn. Pa zigoras ar marc'had, eur penn articho (askol-debri) a veze gwerzet pevar pe bemp gwenneg. Teir eur divezatoc'h e vezent gwerzet e kêr, e tiez ar gemmwerzerien, pevar real ar pez, hag a-benn kresdeiz unnek real pe eur skoued. Ar re o doa labouret an douar da gaout artichao o doa pemp gwenneg evid ar penn. Ar re n'o doa gret nemet c'hoari gwerza ha prena a c'houneze kalz muioc'h.

Setu aze hag a zo ive penn-abeg eus ar geraouez evid eul lodenn vras: re a zo a gemmwerzerien. Ar varc'hadourez a dremen dre zaouarn kalz re a dud arok beza implijet. Pep hini a glask gounit muia ma c'hell, hag ar priz a zav uhel, skler eo.

Klask gounit re, klask beza pinvidik re vuan. Koinzet hon eus divarben ar c'hlenved-se. Gwechall e veze ret labourat 15, 20, 30 vloaz arok dastum peadra a-walc'h evit mont da veva diouz al leve. Hirio e weler hiniennou o tont da veza pinvidik e daou pe dri bloaz, o c'hounit kant mil lur el lec'h ma c'hounezed gwechall pemp pe c'houec'h mil lur. Gwelet ez eus bet, er c'hêriou bras, kigerien, boulonjerien, marc'hadouzerien mezer pe draou all, o c'hounit bep bloaz yalc'hadou arc'hant mantrus; gwelet zo bet staliou, a dalveze arog ar brezel ugent mil lur, gwerzet er bloaveziou-man tri-c'hant mil lur hag ouspenn a-wechou.

Ar re a bren ker eur stal a ranko tenna o arc'hant en eur c'hiz bennak hag a glasko gounit kalz ha buan. Hag ar geraouez a bado.

Nann, n'emaomp ket c'hoaz warnez gwelet priz an traou o tiskenn, ha dizale ar geraouez a gresko c'hoaz.

Nevez votet ez eus lezennou a ro gwir d'ar c'houarnamant da c'houlenn muioc'h a arc'hant digand an dud evid an failhou ha meur a dra all. An hentchouhouarn a zavo ive priz ar bilhed evid ar veachourien hag ar varc'hadourez.

Abalamour d'an holl draou-ze priz ar beva a gresko adarre. Adalek breman eman o kreski. Rak kemmwerzerien a zo en em lakeet, dioc'htu, da werza o zraou ugent dre gant keroc'h. Kreski a raint adarre o friz

pa vo embannet al lezennou nevez, ha kalz tud a vo lakeet nec'het : n'o dezo ket a arc'hant a-walc'h da brena ar pezh o dezo ezomm.

Al lezennou nevez. Ha goulskoude ret oa voti al lezennou-ze, rak edo ar Frans o vont da veza kollet. Hor pezh a bevar real ne dalveze mui e Bro-Zaoz, en Amerik hag e meur a vro all, nemet pevar gwenneg; ha diskenn a ree bemdez. Edo o vont d'ober evel ar mark en Allemagn, da goll pep talvoudegez. Ha petra a vije c'hoarvezet? Eur c'halz eus an dud rivinet, lakeet war an douar noaz, ha da heul an dienez, skler eo, e vije bet freuz ha dispac'h.

Evit petra eo het gret al lezennou nevez? Evit diskouez omp gouest d'en em zavetei da baea hon dle ; evit diskouez d'ar broiou all n'omp ket paour evel ma sonjont, ha m'hon eus kalz dispignou, hon eus peadra da baea; evit diskouez e talv hor pezh a bevar real, nann pevar gwenneg, met pevar real e gwirionez; evit diskouez n'eus ket ezomm da gaout aon o kemeret arc'hant pe baper-mouniz ar Frans.

« Nebeutoc'h a zispignou a dleomp ober, a lavare mestri hor ministred, Poincare, ha pa votimp dispignou nevez, e votimp kerkent tailhou nevez evit golo an dispignou-ze. »

« Labouromp ha deskomp espern » a lavare ive d'ero Millerand, prezidant ar Republik.

Ar furnez eo 'a gomze dre o genoù. Labourat, espern, ehana d'ober dispignou foll, evelse hag evelse hepken e vo adsavet ar Frans.

Met dies eo ober evelse en hor bro. Ha setu aman perak. Pa vez, bep bloaz, votet roll an dispignou, e weler an Deputeed hag ar Senatourien o klask, nann mad ar vro, met re alies o mad o-unan. Sonjal a reont er re o deus o hanvet hag e c'houlennont pe eun hent-houarn nevez n'eus ezomm ebet anezan, pe eur pont, pe eur porz-mor. Lod a c'houlennno ma vo kresket o fae d'ar vistri-skol pe da labourerien ar porz, pe da eur rumm all bennak. Perak e reont evelse ? Evit gellout lavaret, pa vezint distro d'ar ger: « Gwelit, potred; me am eus labourer evidoc'h; goulennet am eus ma tremeno an hent-houarn dre gichen ho ti; er bloaz a zeu, e c'houlennin traou all. » Hag o deus fizians da gaout evelse moueziou an dud a-nevez pa vezo votadeg.

Setu petra zo bet gwelet er Sened e miz du ha miz kerzu diveza. Votadeg a oa da viz genver evit henvel an drederenn eus ar senatourien. Hag an Aotroune a ranke gellout lavaret o doa gret eun dra bennak eus o amzer, hag ec'h en em lakjont da voti buan dispignou nevez evit kreski o fae d'an dud a zo bet e servich ar

c'houarnamant. Ne glaskent ket gouzout ha pinvidik awalc'h oa ar Frans evit dougen an dispignou-ze. Ne zontjent nemet enno o-unan, en o mad o-unan, lakat a du ganto kalz tud, evit m'o dije adarre kalz moueziou deiz ar votadeg.

En hor bro e vez re alies votadeg, rak bep tro e vez freuz da heul ar votadeg. Pep den, e Frans, a c'hell klask beza depute pe zenatour, hag ar re n'o deus koustians ebet a ray pep seurt promesaou kaer evit kaout moueziou. Ha da c'houde, ma vezont hanvet, e raint adarre pep tra evit dalc'her ganto plad an amann.

Eun depute mat a dlefe komz evelhen, pa deu da c'houlenn moueziou: « C'hoant hoc'h eus da veza gwelloc'h eget arog ar brezel, o labourat nebeutoc'h. Fazi bras. Eun ti, eur vro a zispign muioc'h eget ne c'hounezont a zo war an hent d'en em goll. Goude 1870, ar Frans a zo en em zavet buan, veza m'he deus labourer. Hirio e ranker labourat kalz muioc'h, hag ar re a lavar d'eoc'h traou all, a ra goap ouzoc'h. Ma roit d'in ho moueziou, me a voto er Gambr evit ma vo ar Frans krenv war zouar ha vor, evit ma vo gret implij mat eus arc'hant ar vro, ma vo lezet a gostez an dispignou foll, ma vo espernet bep bloaz kalz arc'hant evit gellout a-nebeudou paea an dle ha dizamma ar Frans. »

Setu aze peseurt tud a zo da gas da Paris, ha gant deputeed evelse e teufe buan gwellaenn er vro.

Rak, pa zeller mat ouz an traou, e weler skler kementman: « Ar pezh a zalc'h an urz vat en eur vro, eo ar fizians a zo er c'houarnamant. Ma vije bet hor ministr bras, Poincare, harpet mat gand an holl, ne vije ket c'hoarvezet ar pezh a zo c'hoarvezet gand hor pezh a bevar real. Lavaret zo bet eman ar broiou all, dre warizi, o klask rivina ac'hanomp, ha kement-se a c'hell beza gwir. Met ar broiou all ne c'hellfent ket miret ouz ar Frans da ziskouez eo pinvidik, ma vije pinvidik e gwirionez. Ma vije gounezet muioc'h eget na vez dispignet, ma vije bep bloaz espernet peadra da baea eul lodenn eus an dle, ma vije marc'hadourez e-leiz da werza, an dra-ze a vije anavezet, hag hon arc'hant-paper a vije goulenn d'ezan.

Gwelet zo bet, siouaz! ar senatourien o voti kalz kresk da vevelien ar c'houarnamant; gwelet zo bet ministr an arc'hant o paea warlene eiz kant milliou hepken, e lec'h daou villiard, d'an ti-bank bras eus Paris, Banque de France.

Ha kerkent ar fizians a vihaneas. Tud ar broiou all a lavare: « Penos e c'hell padout ar Frans o kreski ato he dispignou? Penos e paeo he dle pa ne c'hell ket rei bep bloaz an daou villiard he doa lavaret rei? »

Ouspenn-ze, an dud a zo evel pa vent inouet gand an deputeed mat o doa hanvet e 1919, hag ar radikaled ha sosialisted o deus c'hoant da veza adarre ar vistri. Hogen, ar radikaled ne ouzont nemet eun dra hepken : ober brezel d'ar relijion. Ar sosialisted hag ar gommunisted, potred ar freuz hag an drailh, ne ouzont ive nemet trei komzou brao. Met, n'e ket gant komzou e vez maget an dud; ha n'eo ket bet kavet c'hoaz an tu da gaout boued hep labourat.

N'ez a ket an traou eus ar gwella en hor bro, hag a bep tu ne glever nemet klemmou. Met, ma teufe ar radikaled d'ober adarre ar pezh a reas, breman ez eus ugent vloaz, Combes hag e vignoned, ma teufe ar sosialisted da glask ober an holl labourou dre ar C'houarnamant, er porziou, er c'hovellou bras ha zoken er parkeier, neuze e vije gwelet buan eur c'hoari all. Ma z'eus breman re a zispignou, neuze e vije muioc'h c'hoaz ha nebeutoc'h a c'hounidegez, nebeutoc'h a binvidigez. Ar Frans ne c'helfe ket dougenn he zamm dlê hag a vije buan rivinet evit mat. N'he dije ket a vara da zebri.

Petra zo d'ober eta? Labourat kalonek, espern. An tiegeziou a dlê espern; ar c'houarnamant a dlê ive espern arc'hant ar vro. N'e ket awalc'h. P'e gwir, e Frans, ar bobl a zo roue, ar bobl a dlê beza fur, gouarn mat ar vro, enebi ouz an dud a gar ar freuz, an dizurz, fiziout ar c'hargou en dud leal hag onest, hag er re-ze hepken.

Ma vez gouarnet fall ar vro, en eun amzer a zo enni kement a riskl, kement a draou dies da zirouestla, ar Frans a gollo bemdez eun tammig muioc'h eus he brud vat hag eus he galloud. Ma vez gouarnet mat, e savo a nebeudou, e vo fizians enni, e kresko he danvez, he galloud, rak an dud a labouro, a zastumo arc'hant.

Ra veilho eta pobl Frans, ra fizio ar stur e-tud a benn, ma vo saveteet ar vro.

J. U.

PETITE HISTOIRE LITTÉRAIRE du dialecte breton de Vannes, par P. LE GOFF, *aumonier du lycée de Pontivy*: (Chez Mlle Laverlochère, imprimerie Galles, Vannes, 1 fr. 50, franco, 1 fr. 70.)

Skrivagnerien Breiz gwechall n'edo ket kalz ar c'hiz ganto da lakat o hanoioù war ar skridoù a zavent na da anzav al levrioù savet en o raok hag o deveze tennet talvoudegez kalz pe nebeut anezo da ober al labourioù a ginnigent da lenn d'o c'henvroiz. An A. P. ar Goff, anavezet mat gant kement breizad a gemer preder gant amzer da zont e vro, en deus grêt eun enklask piz war an daou boent-ze evit ar pezh a zell ouz Bro-Wened ha renket ar pezh en deus kavet el levr nevez a embannomp aman.

Ar pezh en deuz grêt an A. Goff evit Bro-Wened a zo mat dreist ha dleet e vefe ober kement all evit skrivagnerien all Breiz.

An “*Hini goz*”
o vont da denna he feltred

Pezig-c'hoari en 1 Arvest evit merc'hed yaouank

Kinniget gant doujans d'an Otrou ha d'an Itron O. VALLÉE, Benac'h.

DIVIZ VII

AN HEVELEP' RE

AR PLAC'H YAOUANK KRAN, *sioul ha dizeblant*.

An diou all adkrog da zellet ouz skeudennou, troet o c'heïn.

AN INTANVEZ, da Varijan

Me 'garje vije bet eur priz da rei aman hiriô!... Na c'houi?

MARIJAN

Me ive!

AN INTANVEZ

Eur priz kaer!

MARIJAN

Ya! Unan a dalvoudegez!

AN INTANVEZ

Peotramant e vije bet en em gavet aman eur pôtr yaouank, eur pôtr yaouank a zoare, n'eo ket eur paker kelien bennak...

MARIJAN

Ya, hag hon dije galvet anezan d'ober a zibab (*goustadik*) etre an teir-man.

AN INTANVEZ, e skouarn Marijan.

Pehini a gav d'eoc'h en dije dibabet?

MARIJAN, e skouarn an intanvez.

Da behini a gav d'eoc'h en dije roet ar priz?

AN INTANVEZ, krenvoc'h.

Evidon-me ne vijen ket nec'het!

MARIJAN

Na me, kennebeut!

AN INTANVEZ, o selaou:

Me glev ar c'hloc'h; gêdômp eun tammik; marteze eo arru ar pôtr...

An nor a zigor ha diou, teir, peder blac'h yaouank gwisket iskis a deu er zal. Saludi reont an diou all. Mes-kailhez galleg saout ha brezoneg podou. Souden e teuont da guzulikat etrezo ha da vouse'hoarzin, o sellet a gostez ouz an diou goz.

AN INTANVEZ, *da Varijan.*

Pesort skipailh eo ar re-man? Ha c'houi 'gav d'eoc'h e c'hellomp ni chom etouez ar seurt-man? Gwelit anezo o sellet ouzomp! Peziou divergont!

O diou e savont en o zav.

EIL PLAC'H YAOUANK, *da Varijan.*

Ah! moereb koz, arabad tec'het. Ni hon deus ezomm eus hoc'h aliou.

MARIJAN, *o vont warzu an nor.*

Va aliou me ne raint ket d'eoc'h na droug na vad!..

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *o vouskanan.*

Fachet eo an hini goz, an hini goz, an hini goz,
Fachet eo an hini goz, defot a ridou war he broz.

Holl e tirollont da c'hoarzin.

MARIJAN

Goab a rit? Ouzoc'h e stago, kredit ze mat!

AN INTANVEZ

Grit va gourc'hemennou d'ho mamm, va flac'h vihan!

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Trugarez, moereb!

Pa ho 'po tennet ho poltred, kaset-hen d'in, me ho ped!

AR RE ALL

Ha d'in ive! (*C'hoarz*).

MARIJAN, *d'an intanvez.*

Deomp ac'han!

Mont a ra warzu an nor.

TEIRVET PLAC'H YAOUANK, *poultr riz war he genoù,
o vont diraki.*

Arabad d'eoc'h ment kuit arôk m'ho po tennet ho poltred!

AN INTANVEZ, *o trei anezi a gostez.*

Set ' ar vaskaradenni! Kea da walchi da c'henou!

AR VATEZ, *diwar doull an nor.*

Me gred e klevan trouz adarre!

EIL PLAC'H YAOUANK

Te 'zo kaoz! Perak e lakez re goz gant re yaouank?

AN INTANVEZ

N'eo ket ar yaouankiz, an dizonestiz ac'hanoc'h 'n hini a ra d'in kaout abeg ennoc'h! Me zo bet yaouank ive, marvat, met ne oa ket ar c'hiz ganen d'ober goab eus ar re goz! Ne oa ket ar c'hiz ganen d'en em fichan vel...

TREDE PLAC'H YAOUANK

Red eo 'n em lakat e giz gant ar re all, pe chom er gêr e korn al ludueg!

PEDERVET PLAC'H YAOUANK

N'heller ket harz ouz ar bed da vont war rôk, moereb koz!... Eur plac'h yaouank a rank heuilh ar c'hiz!

MARIJAN, *o vont da gaout ar plac'h yaouank kran
hag o kregi en he dorn*

Me ' gav d'in setu aman ive eur plac'h yaouank! — Na vezit ket mezek, va merc'h, rak aman, evidon-me, c'houi eo ar rouanez! Pehini ac'hanoc'h, merc'hed, a dosta outi?

AN INTANVEZ

C'houi, ar c'hiz a ren warnoc'h; hi, a ren war ar c'hiz. Gwelit ar c'houef hag ar bleo-ze!

MARIJAN

Gwelit ar mouchouer-ze ken skanv e blegiou!

AN INTANVEZ

Hag an tavanjer-ze, bihan, na re vihan, broudet, na re vroudet...

Hag ar vroz-ze, n'eus ket ezomm da astenn anezi!

MARIJAN

Na pa zougfec'h seiz liou gwareg ar glao war ho kein, mar 'z eus genoùou morlivet dindan!

AN INTANVEZ

Ar c'haeran liou eo liou ar yaouankiz war an dioujed, liou ar furnez war an tal ha liou an onestiz er c'herc'hen.

PEMPVET PLAC'H YAOUANK

Sell da betra e oan me deut aman, da glevet sarmoniou!... Sarmoniou awalc'h a glevan er gêr!

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *d'ar plac'h yaouank kran.*

Dimezell, daoust ha c'houi zo deut aman da rei d'eomp kenteliou?

AR PLAC'H YAOUANK KLAN, *souezet.*

N'oun ket evit respont d'eur seurt goulen!...

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Perak e lezit an diou goz-man da glask trabas ouzomp diwar ho penn?

AR PLAC'H YAOUANK KLAN

Marvat, kement-ze 'zo diwar bouez m' hon deus holl en em gavet aman asambles!...

KENTAN PLAC'H YAOUANK

Mar n'eo ket dâ d'ho sellou para warnomp gant plijadur, tec'hit, it er mêz, hag ho sellou ne vezint ket anwazet pelloc'h!...

AR PLAC'H YAOUANK, o *vouc'hoarzin*.

Va daoulagad ne spontont ket dirak seurt tôlennou; n'em beus ket a zisplijadur aman; plijadur an hini am eüs, ha kalz!

KENTAN PLAC'H YAOUANK, *droug enni*.

Me gred ho peus doare da vezan eun tamm rioterez! (1)

AR PLAC'H YAOUANK KRAN.

Diwallit, mar sav droug ennoc'h, ho pezo er fall war ho poltred!

AN INTANVEZ

Aze d'ezi, d'an drubardez!

TREDE PLAC'H YAOUANK

Petra c'hedomp-ni? Ni a zo c'houec'h aman! Lakomp an teir-man ermêz!

MOUEZIOU

Ya! ya!

AN INTANVEZ

Merc'hed ar seiz kounnar! Deuit 'ta! 'Benn ho po grêt kement-ze, n' ho po ket a c'hoant ken da dennan ho poltrejou!...

PEDERVET PLAC'H YAOUANK

Petra zonzit-hu, merc'hed? Sod oc'h? Galvomp ar vatez d'o c'has kuit!

Klevet a rêr ar c'hloc'h o sôn, met, gant an trouz, den na dôl evez; kerkenñ, e teu er zal, digoret an nor d'ezi gant ar vatez, eur vaouez bleo gwenn-kann, sounn, ha mentet kaer, eur c'houef ganfi giz amzer an dukez Anna. Eur vantell vras a c'holo he diskoaz hag a gouez betek he zreid. Eur groaz aour a zo en he c'herc'hien. Eun dan-telezenn wenn a zo war veg he manchou.

An holl merc'hed a chom dilavar ha mantret da zellet outi o tremen, dirazo, evel eur brinsez. Ar plac'h yaouank kran a grog en eur gador-vrec'h da ginnig d'ezi

Ar vaouez koz a azez.

(*D'achui er miz a zeu*)

D. N. D.

(1) Pe: goaperez.

GWECHAL GOZ E OA

Marvailhou dastumet gant G. Milin.

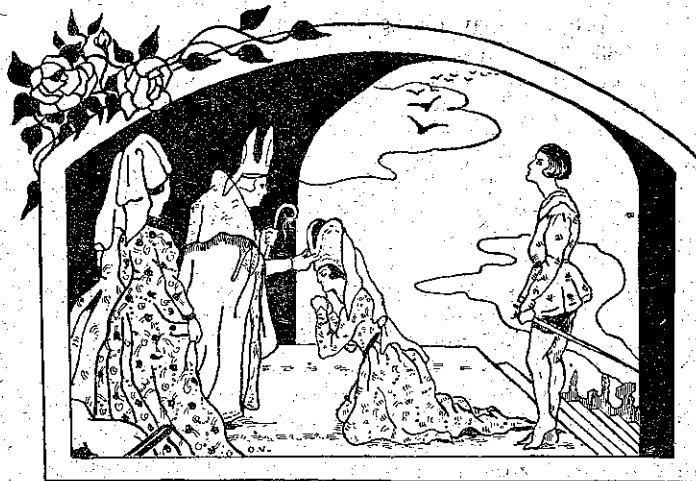
Edition de la Revue « Buhez Breiz »

El levr nevez-man, e kavoc'h eun dournadig marvailhou savet, breman ez eus hanter kant pe dri ugent vloaz, gant G. Milin, eus a C'ermoruz, e Kastell-Paol, unan eus renerien koz *Feiz ha Breiz*. Al levr a zo plijadurus d'al lagad hag ar you-denn a zo ennan a zo ker plijadurus all d'ar spered. Evit e gaout skriva d'an *Aotrou Adolph ar Goaziou*, 7, street Sant Fransez, Kemper.

BUHEZ

JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

An Eskob Idulf o venniga Jenovefa

I

E ti he zud. — He eured

E-touez ar brinset-man, an dijentil Sifroa, Hag a ren gant furnez war ar Palatina, A gar kalz he gened hag a gemer ar boan, 'Vit gellout he gwelet, da ziskenn e Braban.

— Me a zo re yaouank, va mam, da zimezi N'em eus ket triouéc'h vloaz, penôs ouzoc'h sentil? Gwell 've d'in, a gredan, gedal an oad parfet. Ma rankan asanti d'ar pez a leveret.

KLERIJENN ar feiz he doa d'ar c'houlz-se-trec'het war falz-kredennou ar baianed en Almagn. Dre nerz he gourc'hemennou dispar he doa kunvaet kustumou kriz tud ar vro re zouget da vrezelli, d'en em venji. An douar dilabour betek neuze ne zouge nemet louzeier fall, askol ha drez, ha setu e roas a-c'houdevez eostou puilh. Lior-zou kaer a voe grêt el lec'h ez oa kent koajou gouez, ha doareou ar vro a jenchas krenn.

En amzeriou koz-se eo e veve Dug Braban er Broiou-izel (Holland). Eur brud kaer dispar en doa abalamour d'e nerz-kalon ha d'e c'houarnamant leal. Karet ha d'oujet e oa gant an holl, abalamour d'e feiz, d'e galon vat; tener hag eün. E bried a oa kouls hag hen ha n'oa doa o daou nemet eur galon hag eun ene. Jenovefa, o fennherez meurbet karet, a oa savet er c'hastell gant aked bras.

Adalek he bugaleaj, ar plac'hig a ziskouezas kaout spered lemm. Gwelet a read an holl-vertuziou o kreski enni; devot e oa evel eun el, karantezus, habask, di-c'hloar ha labourerez. Azezet e-harz treid he mamm, a veze peurvuia o neza hervez giz an amzer-ze, Jenovefa he-unan a lakas abred he c'hegel da vont en dro gant eur ouiziegezh dreist he oad.

Goulennou ar plac'hig bepred leun a spered hag a furnez a yea war eün betek kalon ar vamm, hag houman a gemere plijadur o kentelia he merc'h. Jenovefa a veze alies en iliz gant he zud. Kaer e oa he gwelet daoulinet dirak an ôter etre he zad hag he mamm, gwisket e gwenn, he bleo melen hir o nijal war he diskoaz. Henvel e veze ouz eun el pa zave he daoulagad glas war-zü an nenv, hogen, el e veze dreist-oll pa 'z ea da gas aluzennou d'ar beorien, pa 'z ea war-dro ar re glanv d'o frealzi gant he c'homzou karantezus ha tener. Banna a rea gant an dud ezommek peziou dilhad grêt ganti he-unan, hag an holl arc'hant he deze digant he zud a roe d'ezo. Mont a rea da ober he aluzennou a-rök ma veze savet an heol ha da zerr-moz, arök an noz tenval; n'edo tamm ebet e poan da veza gwelet ha meulet gant an dud. Hag ez ea en tiez-soul evel dre laer, ganti paneradou traou da zibri diqueret ganti en he frejou.

En doare-ze eo e tremenas Jenovefa he yaouankiz.

An holl vammou a roe anezi da skouer d'o merc'hed. Eur marc'heg yaouank, Sifroa a read anezan, dijentil a zoare e pep giz, en doa miret an ôtrou dug diouz eur maro kriz war dachenn ar brezel, ha setu perak e teuas gantan d'e heul da dremen eur pennad d'ar c'hastell. Heb dale an dug a deuas da gaout evitan karantez eun tad, ha setu e kinnigas d'ezan e merc'h.

An eured a voe eus ar c'haera, na petra 'ta, hag ar gouel, prejou, ebatou, a badas meur a zervez. Hogen,

Tremen a ra pep tra !

hag heb dale evit Jenovefa an dervez da gimidi a zigouezas. Daoust ma karië kenan he fried, Jenovefa a rannas he c'halon o lavaret kenavo d'he zud ker.

An tad a vriatas e merc'h hag a lavaras d'ez i a-dreuz e zaerou :

— « Kenavo, va bugel ! Koz omp, da vamm ha me. N'ouzon ket hag ober a rai Doue d'eomp ar c'hras d'en

em welet ken ter bed-man. Met Hen a zo e pep lec'h, ganez e vezo eta dalc'hmat. Kar anezan a greiz kalon ha pleg atô d'e youl zantel; bez ivez leun a fizians ennan, Jenovefaig, va fôtrez, ha neuze n'hon devo ket lec'h da veza nec'het ganez, hag e varvimp e peoc'h. »

Ar vamm a deuas d'he zro da vriata he merc'h, o skuilha daerou puilh. Ker sammet e oa ma chomas eur pennadig hep gellout lavaret ger. Kalon ar vamm a drec'has evelato a-benn eur pennad.

— « Jenovefaig, emezi, kenavo ! Kenavo va merc'h karet; ra vezo Doue ganez ha ra ziouallo e ëlez ac'hannout ! N'ouzon ket petra a zo ouz da c'hedal, ha koulskoude va c'halon a zo enkrezet... Bet out hon levenez, hon eürusded, hon flijadur war an douar-man. Dale'h da veza ar pez out bet betek-hen, devot e-kenver Doue, karantezus ha brokus ouz an nesa; n'ez ket morse da ober eun dra hag a c'hellfe lakat rusder war da dal ha broudou ez koustians. Hag evel-se eo'h em em gavimp adarre eun deiz bennak, da vat neuze. Rak war an douar-man n'eo ket lavaret e tigouesfemp mui an eil gant eben ! »

Kerent Jenovefa a droas neuze oc'h ar c'hont Sifroa hag a lavaras d'ezan :

— « Mab ker, setu aman ho pried, kemerit anezi; ar gaera lodenn eo eus hon feadra. Karit anezi, bezit leun a fizians enni, ha n'ho pezo ket a geuz. »

Sifroa a voe darbet d'ezan diroll da ouela kement oa skoet e galon gant ar pez a wele hag a gleve. Ober a raje, emezan, kement a c'houlenned outan.

An daou bried yaouank a zaoulinas neuze da c'houlenn ha da zigemeret bennoz ar re goz.

D'an ampoent e tigouezas an eskob Idulf, an himi en doa eureujet anezo. Koz bras e oa. An holl a zouge doujans d'e vleo gwenn. Sevel a eure e zaouarn war-zü an nenv.

— « Prinsez, emezan, arabat eo d'eoc'h gouela; Doue a ra d'eoc'h eur c'hras dispar; n'eo ket avat eus ar re a c'heder peurvuia er bed-man... Dont a ray eun dervez ma ouelo peb-unan gant anaoudegezh vat e kenver Doue abalamour d'an traou bras en devo grêt ennoc'h... Ra vezo Doue ganeoc'h, va merc'h ! »

O klevet ar c'homzou-ze lavaret evel pa welje ar beg koz an amzer-da-zont digor dirazan, e voe skoët an holl.

Ar c'hont Sifroa a zavas e bried war gein eul loen kaer bras. An itron a oa drouk-livet hag he doa poan o chom en he sav; sevel a reas e-unan war e varc'h, ha yao ! en hent, eur bern marc'heien ha lakizien ouz o heul.

BLEUNIOU BREIZ

Er zeitekvet kantved ez eus bet e Frans eur mojenner brudet, Yann ar Feunteun, Jean de La Fontaine (1621-1695).

Setu aman unan eus e vojennou kaera.

Les animaux malades de la peste

Un mal qui répand la terreur,
Mal que le Ciel, en sa fureur,
Inventa pour punir les crimes de la terre,
La peste (puisqu'il faut l'appeler par son nom)
Capable d'enrichir en un jour l'Achéron,
Faisait aux animaux la guerre.
Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés :
On n'en voyait point d'occupés
A chercher le soutien d'une mourante vie ;
Nul mets n'excitait leur envie ;
Ni loups, ni renards n'épiaient
La douce et l'innocente proie,
Les tourterelles se fuyaient :
Plus d'amour, partant plus de joie.
Le lion tint conseil et dit : « Mes chers amis,
Je crois que le ciel a permis
Pour nos péchés cette infortune.
Que le plus coupable de nous
Se sacrifie aux traits du céleste courroux :
Peut-être il obtiendra guérison commune.
L'histoire nous apprend qu'en de tels accidents
On fait de pareils dévouements.
Ne nous flattons donc point, voyons sans indulgence
L'état de notre conscience.
Pour moi, satisfaisant mes appétits gloutons,
J'ai dévoré force moutons,
Que m'avaient-ils fait ? nulle offense.
Même il m'est arrivé quelquefois de manger
Le berger.
Je me dévouerai donc, s'il le faut ; mais je pense
Qu'il est bon que chacun s'accuse ainsi que moi :
Car on doit souhaiter, selon toute justice,
Que le plus coupable périsse. —
« Sire, dit le Renard, vous êtes trop bon roi,
Vos scrupules font voir trop de délicatesse.
Eh bien ! manger moutons, canaille, sottise espèce.
Est-ce un péché ? Non, non. Vous leur fîtes, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur ;

Et quant au berger, l'on peut dire
Qu'il était digne de tous maux,
Etant de ces gens-là qui, sur les animaux
Se font un chimérique empire. »
Ainsi dit le Renard, et flatteurs d'applaudir.
On n'osa trop approfondir
Du Tigre, ni de l'Ours, ni des autres puissances
Les moins pardonnables offenses.
Tous les gens querelleurs, jusqu'aux simples mâtins,
Au dire de chacun, étaient des petits saints.
L'âne vint à son tour et dit : « J'ai souvenance
Qu'en un pré de moines passant,
La faim, l'occasion, l'herbe tendre, et, je pense,
Quelque diable aussi me poussant,
Je tondis de ce pré la largeur de ma langue.
Je n'en avais nul droit, puisqu'il faut parler net. »
A ces mots on cria haro ! sur le baudet.
Un loup quelque peu clerc prouva par sa harangue
Qu'il fallait dévouer ce maudit animal,
Ce pelé, ce galeux, d'où venait tout le mal.
Sa peccadille fut jugée un cas pendable.
Manger l'herbe d'autrui ! quel crime abominable !
Rien que la mort n'était capable
D'expier son forfait. On le lui fit bien voir.
Selon que vous serez puissant ou misérable
Les jugements de cour vous rendront blanc ou noir.

Gwelit breman ar vojenn-ze lakeet e brezoneg ha lavarit d'in pe e galleg pe e brezoneg e plij ar muia d'eoc'h.

Hirio e lakomp da genta labour an aotrou G. Morvan, kenta **Feiz ha Breiz**. Er miz a zeu e lakaimp labourou an aotrou G. Milin ha Yann Willou. Dale hit mat eta **Feiz ha Breiz** miz mae, evit lakat brezoneg an aotrou Milin ha Guilleu e kemm gand hini an aot. Morvan, hag e leverot d'in da c'houde da biou eo dleet ar priz kenta.

Ar vosenn war ar chatal

Eun droug a laka da grenan
Kement a glev komz anezan,
Eur c'hlenved skrijus, eur walen (1)
Heuilhet ato gand an anken,
Gouest mat, en eun dervez pe zaou
Da garga puns bras an Ankou,
An Nenv a oa, en e gounnar,
O rei eur freilhad (2) d'an douar,
Abalamour d'ar mil bec'hed.
Ma voa bemdez gante saotret ;

Ar vosenn, p'eo ret he henvel,
A rea d'al loened brezel.
Holl, avat, oant gantan taget.
Al loened, don ha gouez,
A oa strafuilh en o zouez.
Saouzanet holl en o estlamm,
Ne redent mui da glask o zamm.
Guillou (3) a leze ar meot
Da douza heb aon o geot.
Alanik (4) wardro glud ar yer
En doa dizonjet e vicher.
An durzunell, pell dioc'h he far,
A rounkounelle he glac'har.
Mui e nep lec'h na karantez,
Na plijadur, na levenez.
Al Leon a gemenn tro war dro
Da gement loen a zo er vro
Dont d'al lez-varn 'vije dalc'het
En e lez d'an deiz merket.
Pa voe digouezet ar vandenn,
Al Leon a gomzas evelhenn :
« Gouzout a rit, va mignoned,
Eun nebeut zo omp gwall skoet ;
Hon torfejou, na petra ta,
A lak an Nenv d'hor bazata.
Gwelomp eta, hep damanti,
An droug en deus gret peb hini,
Rak dlet e ve d'ar c'hablusa,
D'ar falla, d'ar pec'her brasa,
Rei hag e gig hag e groc'henn
Evit stanka genou ar vosenn.
Gwechall, dioc'h m'am eus klevet,
Ne vanke morse al loened,
Pa zigoueze eur barr enkrez,
Eur reuz bennak en o zouez,
Da gas da vervel oc'h ar groug.
An torfetour kiriek (5) d'an droug.
Evidon-me, loen gwall naonek,
Am eus lonket chatal kornek ;
Meot, denved hag oaned,
Dioc'h an dousenn am eus choket ;
Eun dro bennak zoken, dre laer,
Em eus debret ar mesaer.
Petra o doa gret d'in ? Netra,
Hen anzav a rankan brema.
Me roy ta va buhez mar bez ret.
Araok, avat, e tle, me gred,
Dont aman ive peb unan
D'anzav e vestr-toliou-kraban.

Rak, hervez lezennou pep bro,
D'ar falla eo mont d'ar maro. »
— « Aotrou, c'hwiz zo re vat roue,
Eme dom Lan (6) d'ezan neuze.
Petra ? E savfe d'eoc'h more'hed (7)
Dre m'oc'h eus choket kalz denved ?
Denved, pennou brell ha diot,
N'ouzont nemet touza geot
Ha lavaret beb an amzer
Bê, Bê, e kreiz o danneier !
Eun enor bras zoken o doue
Pa voent choket gant dent orroue. »
Setu aze komzou dom Lan,
A voe meulet gant peb unan.
An tigr, an ours hag ar bleiz
Hag ezech (8) bras all e-leiz
A jachas ganto o bragez
Diroufenn brao ha disklabez.
Ar chas kiger, ar chas tropel (9),
Ha loened all boaz dioc'h brezel,
Hir o skilfou ha lemm o dent,
A dremenas holl evit sent.
Pa voe deut e dro, an azen
A chifromellas (10) evelhen :
« Dont a ra breman sonj d'in,
Edon, eun dervez da vintin,
En hent o vonet e beach,
N'ouzoun ket, avat, da beleac'h ;
Ma tigouezas d'in beachi
A dreuz foenneg eur manati (11).
Edon var yun, ha naon em boa.
Al lec'h, distro evel ma voa,
Ar peuri drus, ha, me a gred,
Gwall vroudet gand an drouk-spered,
E touzis eno a c'heot
Hanter ledander va zeod,
Wardro eun hanter genaouad (12).
Gwir n'am oa ket, pa larin mat. »
D'ar c'homzou-ze e sav raktal
Bres ha sklang (13) etouez ar chatal.
Eur bleiz koz, bet war ar studi
E kermeaz, e penn ar c'hardi,
A zistagas eun tamm prezegen
Evit diskouez eo an azen
Ar c'hakouz (14), an hir skouarnek
A zo bet d'an holl droug kiriek.
Neuze an holl a ra safar (15),
A skrigu o dent hag a lavar :
« Arao ! Arao ! D'ar groug ! d'ar groug !
Dle al loened war e choung !

Al laer ! Debrî geot an estren !
 N'e ket souez m'eo deuet ar vosen. »
 Oc'h ar gordenn ar rouzik keas
 Dle an holl chatal a baes.
 Setu penaos e varn ar bed ;
 Ar wirionez, al lealded
 N'ez int tamm dioc'h e zoare ;
 Ar vertuz a gav amzere (16)
 M'ar d'oc'h pinvidik, galloudus,
 Ne viot morse kavet kablus ;
 Mar d'oc'h, avat, paour ha displet (17),
 Vit eua netra viot koundaonet.

GERIOU DISPLEGET

1. Eur walenn : e galleg : fiéau, eur benveg da zourna ed. Aman n'e ket war ed eo e skoer, met war gein al loened.
2. Freilhad. Ar freilh eo ar benveg da zourna, ar walenn hag ar fust a rea ar freilh. Eun tamm ler, hanvet pengap, o stage an eil ouz egile. Ar fust a veze en daouarn hag ar walenn a goueze war an ed. Eur freilhad a zo eun taol freilh.
3. Guillou : ar bleiz.
4. Alanik : al louarn.
5. Kiriek : penn-abeg d'an droug ; en deus digaset an droug dre e bec'hejou.
6. Dom Lan : An aotrou Louarn. Dom a zo tennet eus al latin : dominus, aotrou.
7. Morc'hed : Peurliesia ar ger-ze a verk : kousk. Aman e verk : keuz, anken a grign ar galon.
8. Ezec'h : ozac'h, hag ezec'h pa vez meur a hini. Eun ozac'h bras a zo eun aotrou bras, en deus kalz madou. Aman an ezec'h bras eo al loened galloudus, gouest d'en em zifenn.
9. Chas tropel, ar re a ziwall al loened.
10. A chifromellas : a lavaras o komz fall, dre e fri.
11. Manati : eun ti a zo ennan menec'h.
12. Hanter genaouad. Pec'hed bihan eo hini an azen.
13. Bres ha sklang. Ar chatal en em laka d'ober trouz ha da finval, da grial.
14. Kakouz ; lor pe lovr, e galleg : lépreux.
15. A ra safar, pe savar ; da lavaret eo a gri a bouez penn.
16. Amzere : displijus, dizereat.
17. Displet ; dister, reuzeudik o stad.

(Da gendelc'her).

J. U.

Penos kaout saoud mat

E Feiz ha Breiz ez eus bet komzet, n'eus ket pell, eus an doare da wellât gouenn al loened.

Hirio e teuomp adarre da boueza war gement-se, met o komz hepken eus ar zaoud. Saoud Breiz a zo brudet da rey leaz hag amann mat, hag a zo kalz gouenn d'ezo. Gwelet e vez anezo breman meur a hini e pep korn eus ar Frans. Ha goulskoude, daoust hag ez int ken mat hag e c'hellfent beza? Petra zo bet gret beteg-hen evit delc'her ha gwellât o gouenn? Netra, pe nebeut a dra. Unan ben-nak, aman pe a-bont, a anavez ez eus ezomm da doler evez, da glask gouenn vat, met ar wirionez-ze n'eo ket eet c'hoaz doun awoalc'h e penn an dud en hor bro. Er broiou all, e Bro-Zaoz, en Holland, en Danemark, en Amerik, an dud a zo en em lakeet, pell zo, da zibaba ar zaoud hag an tirvi gwella hag int deuet da gaout loened ato kaeroc'h ha gwelloc'h. Ar zaoud a veze muzuliet al leaz a roent : gwelet e veze pegement a amann a roe al leaz, ha pa vezent saoud mat, e vezent dalc'het, hag al liou bihan a roent a veze dalc'het ive. An tirvi a veze ato diwar ar zaoud gwella da rei leaz hag amann.

En hor bro e kaver brao pa ro eur vioc'h eul lur amann bemdez epad tri pe bevar miz. E broiou all eus bet kavet saoud da rei en eur bloaz nao mil litrad leaz ha nao c'hant lur amann. Bez oant brasoc'h eget saoud du Breiz, ha muioc'h a voued a zebrent ive, skler-ee, met, gant hevelep saoud, goude beva mat anezo, ez eus ato kalz da c'hounit ; ne zebrint morse ouspenn evit talvoudegez mil lur boued, hag o lez hag amann a dalvezo pemp gwech kement all, hep kouta al leue bihan a vo evitan ive kalz arc'hant, ma vez gwerzet.

E Frans ez eus bet kavet eur vioc'h eus an Normandi da rey e dek miz c'houec'h mil tri c'hant litrad leaz ha pevar c'hant dek lur ha tri-ugent a amann ; peurliesia gwella saoud Frans n'ez eont ket en tu all da bevar mil litrad leaz ha da dri c'hant lur amann, ha saoud Breiz a zo eun tamm mat izeloc'h. Bihanoc'h int, gwir eo, met net eo poania d'o gwellât, ha ne vezint gwellaet nemet a nebeudou ha ma vez tolet evez mat. Ra vo muzuliet al leaz hag an amann a ro pep bloc'h. Ar re vat, ra vezint dalc'het ; ar re fall, ra vezint lardet ha gwerzet d'ar c'higer. Ra vo dizonet liou ar re vat, ha ra vo eun taro ive eus ar wella gouenn. Evelse, ma vezont kempennet mat, bouetet mat, ar zaoud a vo ato gwelloc'h gwella, hag e vo kavet saoud e Breiz, zoken ar zaoud du, ar zaoud bihan, da rey diou wech muioc'h a leaz hag a amann eget na roont breman. Evelse, e vo da c'hounit evit ar merour, rak ar zaoud-ze ne zebrint ket muioc'h a voued eget ar

c'hoz traou a weler re lies er c'hreier ha ne roont netra, koulz lavaret.

Ha n'e ket varc'hoaz eo en em lakat gand al labour a gomzomp anezan aman, met hirio dioc'h tu. Ato war araok, ato war wellat, setu petra dle lavaret an dud diwar ar mēz-n'ē deus nemet evesât ēni em glevet etrezo er syndikajou evit prena tirvi eus an dibab, sellet mat ouz o anevaled evit gwelet pere da zalc'her, hag a nebeudou e teuy gwellaenn er vro, ha saond Breiz a vo brudet evel kezeg Breiz.

AL LABOURER.

Goueliou ar Bleun-Brug a zeu (10 hag 11 a viz Gwengolo 1924)

KENSTRIVADEGOU

I. — **KOMZ-PLEN. (Prose).** — Grit eun dôlenn, e 2 pe 3 bajenn, eus an amzer ma veve Breiz en he frankiz (460-1491); — amzer ar **Rouaned** (460-938); — amzer an **Duked** (938-1491). Ar Rouaned hag an Duked ne zizroint ket ken; met koulskoude, eun dra vras a zo hag hon eus da viret eus an amzeriou-ze. Petra eo ?

II. — **BARZONIEZ (Poésis).** — Pep barz a zigaso eun dibab eus e oberou, 20 pajenn d'ar muia.

III. — **KENSTRIVADEG AN A. ROUDOT.** — Displegit evel ma welit, doare ar vuhez en ho parrez, d'ar zul ha war ar pemdez; gant pe seurt danvez eo steuet breman buhez an dud war ar mez; pe seurt a vad ha pe seurt a fall a gavit enni ?

IV. — **KENSTRIVADEG ARZUR DE LA BORDERIE.** — Dibabit etouez ar Vretoned varo a labouras evit Breiz hag ar brezoneg hano unan ha skrivit e vuhez penna-da-benn.

V. — **DISPLEGADEG (Déclamation).** Ar pezh a vo da zisplega er bloaz-man eo « Tad koz da zul » a gaver e **Feiz ha Breiz** miz genver diveza.

Eur priz a 50 lur a vezo roet d'ar re a vo da genta e pep hini eus ar pemp kenstrivadeg-man; an daou a dostaio ar muia ouz ar priz kenta o devezo peb a levra 20 real.

VI. — **LENNADEG VREZONEG. (Lecture bretonne).** — Vit bugale etre 12 ha 15 vloaz. Barnet e vezint war eur vuhez bennak a lennint e **Buhez ar Zent.** — Eur

bern levriou nevez flamm a vezo rannet etre ar re varreka anezo war al lenn brezoneg.

VII. — **KENSTRIVADEG AR BREZEGEREZ (Concours d'éloquence).** Ce concours inauguré en 1921, avec succès, comporte trois prix: un premier de 200 fr., donné par le **Feiz ha Breiz**, un second de 150 fr. et un troisième de 100 fr.

Le jury d'éloquence sera présidé, comme toujours, par **M. E. Ernault**, chevalier de la Légion d'honneur, professeur à la Faculté de Poitiers et président de la **Breuzeriez-Veur ar Brezoneg**.

Le Concours d'éloquence est ouvert à tous les jeunes Bretons de 17 à 25 ans, sans distinction, quel que soit le dialecte dont ils se servent. Les lauréats de 1921, 1922 et 1923 seuls sont hors concours. Il comprend une épreuve écrite et une épreuve orale, sur le sujet suivant qui est imposé à tous.

I. — Petra eo ar **Varzed** ha petra o deus da ober?

I. — Qu'est-ce que les Bardes? Quel est leur rôle.

II. — Hantit unanik bennak anezo.

II. — Nommez quelques bardes.

III. — Livirit perag eo ret kaout barzed abenn mac'h adsavo ar Vro ha ma vleunio.

III. — Montrez que le bardisme importe essentiellement à la renaissance de notre vie nationale.

IV. — Ar barz evit beza eur barz mat a dle beza, war eun dro, breizad ha kristen, penn-kil-ha-troad.

IV. — Le barde doit posséder, au plus haut point, l'amour de Dieu et de la Patrie bretonne.

Les dix concurrents dont les épreuves écrites obtiennent les meilleures notes peuvent seuls prendre part à l'épreuve orale.

L'épreuve écrite doit être adressée à M. le Docteur Dujardin avant le 15 août, dernier délai.

Les dix concurrents admis à participer à l'épreuve orale devront se présenter devant les membres du Jury le 11 septembre prochain et recevront à cet effet une indemnité de déplacement de 20 francs.

VIII. — **KENSTRIVADEG J.-P. CALLOCH:** Priz a 500 lur evit ar c'haera pezh-c'hoari, evel warlene; sellit ouz « **Feiz ha Breiz** » genver 1922.

IX. — **KENSTRIVADEG AR C'HAN** a zo bet embannet e **Feiz ha Breiz-Korn-boud** p. 40. — miz meurzh diveza.

Dr L. DUJARDIN,
Remer ar « **Bleun-Brug** ».

Lennit mat. — Holl skridou ar peder genstrivadeg kenta ha re ar **zeizvet** hag an **eizvet** a ranko beza digouezet a-benn Hanter-Eost da zivèzata gant M. de Dujardin, président du « **Bleun-Brug** », par Saint-Renan (Finistère).

AR GOUSTIANS

Ar pennad-man, troet diwar ar galleg, a zo tennet eus a skridoù ar barz brudet Victor Hugo (1802-1885), eus e levr : **La Légende des siècles.**

Goude m'en devoe Kaïn lazet e vreur Abel, Doue a c'houlennas digantan: « Petra e peus gret eus da vreur? » Kaïn a respontas: « Nè ouzouñ ket, Daoust ha me zo karget eus va breur? » Ha Doue da lavaret d'ezan: « Petra e peus gret? Mouez gwad da vreur a gri varzu ennon eus an douar. Breman e vezi milliget war an douar-ze en deus evet gwad da vreur skuilhet ganez... » Ha Kaïn a lavaras da Zoue: « Ré vras eo va fe-ehed evit beza pardonet. Setu am c'hasit kuit diwar an douar, hag ec'h en em guzin dirazoc'h, hag e redin du-man, du-hont war an douar, ha kement hini a en em gavo ganen, am lazoz... » Ha Kaïn, o veza et kuit a zirak Doue, a redas divroet war an douar.

Setu petra lennomp er Skritur-Sakr diwarbenn Kaïn. Victor Hugo en deus ijinet eun tamm skrid kaer da ziskouez Kaïn o tec'het araok kounnar Doue, krignet heb ehan gant mouez e goustians, n'eus forz e pelec'h ez a. Lagad Doue a vo ato dirazan, ato o repech d'ezan e be-ehed: « Kaïn, petra e peus gret eus da vreur? »

Ar brezoneg ne ro ket, ger evit ger, ar galleg, met demadost.

Gand e holl vugale, warno krec'hin loened,
Kaïn, dispak e vleo, disliv, 'kreiz al luc'hed,
A dec'he, leun a spount, raok kounnar Jehova.
Edo kuzet an heol hag an deiz o koueza,
Pa welas eur menez goloet gant gwez bras.
E wreg, e vugale skuiz maro, lavaras :
« N'omp ket evit mont ken; aman 'rankomp kousket. »
Hen a jomas dihun, e galon bourrevet,
Hag o sevel ebenn, e kreiz an noz euzus,
E welas eul lagad o tigeri, spontus.
Ken ruz hag eur c'hef-tan, tro dro e lugerne,
Hag outan gant kounnar heb ehan e selle.
« Re dost emañ aman », emezan 'n eur grenan,
Hag e reas d'e vibien ha d'e wreg dihanan.
Hag en hent adarre, dindan e vec'h enkrez,
Epad tregont dervez, epad tregont nosvez.
Morlivet, dilavar, da bep trouz e skrije ;
Hep sellet war e lerc'h, gand herder e kerze,
Ha morse tamm diskuiz : « Eun deiz e tigouezas
Pell, pell, e bro Asur, dirazan pa welas
Ar mor... ha netra ken. » Setu harzou' ar bed !
Ah ! Breman ehanomp. Bezomp heb aon ebet ! »

Met pa voe azezet, o sellet dirazan,
E welas al lagad, adarre tro outan.
E c'hwad holl a skornas, hag e zent a stlake.
« Va c'huzit, emezan. » Nec'het e vugale
Gant glac'har a laras : « Tad, perak e krenit ?
Dirag ho taoulagad ato petra welit ? »
Hag e c'halvas Jabel, tad d'ar re er meziou
Gant krec'hin al loened a oar sevel teltoù.
« Diskar da delt brasa, ha gantan te a ray
Eur voger vras, uhel, dirazon a lakay. »
Ha Jabel a zentas, a zavas eur voger,
He harpas a bep tu gant mein vras ha pounner.
« Ne welit mui netra ? » a c'houlennas Tsilla,
E verc'h vihan garet, plac'hig a zaouzek vloa.
Koant evel goulou-deiz. Ha Kaïn da respont :
« E welet 'ran ato, ha kreski ra va spont. »
Jubal, tad an dud-ze a dremen er bourkou
O seni an drompilh, o skei taboulinou,
D'e dro a lavaras: « Me ray eur voger grenv. »
Unan a rem a reas. E dad lakeas adrenv.
« Ato, eme Gaïn, ouzin eman troet. »
Henoch laras neuze : « Breudeur, ra vo savet
Touridu uhel, uhel, hag e kreiz eur gêr vras,
Gand eur c'hastell-brezel evel n'eus bet biskoaz ;
Gant he doriou houarn, brao e vo difennet,
Biken enni, m'hen tou, ne c'hellou den monet. »
Neuze Tubalkaïn, mestr ar govellerien,
C'halvas ar c'hant gwella eus e zervicherien,
Hag e savjont eur gêr, eur gêr gaer ha divent ;
Warnezi, noz ha deiz, epad ma labourant,
E vreudeur, er blenenn, gant kounnar a zailhas
War dud Seth hag Enos, ha digar, o dallas ;
Kollet o fenn ganto, ouz stered an nenvou,
En eur youc'hal, en noz, e taolent o birou.
N'eo ket krec'hin loened 'ra breman ar voger
Reier bras ha kalet a lakont d'hen ober
Hag, en dro d'ar reier, neud houarn d'o c'hrava,
Petra ouz eur seurt kêr a c'hellou Jehova ?
Ar blenenn 'oa taval gant disheol an touriou ;
Ken téo hag eur menez voe gret ar mogeriou.
War an nor e skrivjont: « Doue en deus difenn
Da dremen dre aman ! » Et al labour da benn,
E lakont an tad koz en tour an uhela ;
Soudarded gand armou a gangont d'e veilha.
Ha Kaïn a grene: « Tad, eme Tsilla d'ezan,
Al lagad-ze ouzoc'h ne zell mui breman ? »
« Siouaz ! eme Gaïn, ato eman aze ! »
Ha digalonet holl, e lavaras neuze :
« Me-gleuzo eun toull doun, hag ennan 'n em guzo.
Ne welin mui netra, na netra n'am gwelo. »

E strad an toull tenval Kain a ziskennas
Ha war an douar yen kerkent e c'hourvezas.
« Breman, va bugale, klozit warnon gant mein. »
Al lagad ét er bez a zelle ouz Kain.

J. U.

Diwarbenn eul leor nevez,

DOM MAUDEZ RENÉ LE COZANNET

Le Diocèse de Tréguier au début du XVIIIe siècle (1)

Eul leor gouziek ha skouerius, diwarbenn Breiz, zoken skrivet e galleg, a zo da vezan digemeret gant stad gant an holl Vretoned. An neb en deus gwestlet e amzer hag e spered da furchal ar paperou koz, d'o ienn, d'o dispartia, d'o moula, zo henvel ouz eun den hag a dennfe aour vit e genvroiz diouz eur vengleuz ha n'hellfe den diskenn enni nemetan. O amzer goz dizoloet, evel ma oa, dirak daoulagad ar Vretoned a-vreman, pebez skouer ha pebez kentell Pebez dud ive bale, ouz dorn eun-den aroutet, dre douez kantvejou hon istor, ha gwelet hon tud koz o tont dirazomp, gant o giziou, o doareou beva, o siou mat ha fall; — heuilh anezo gant o labouriou d'ar pemdez, o vont d'an iliz, d'ar zul; en eur ger, gwelet o tirodellan dirak hon daoulagad an dolenn eus o buhez penn-da-benn!

Ar blijadur-ze en devo neb a lenno leor an Tad Henry, ar misioner kalonek hag helavar a zo, 'baoc niver a vlaveziou, eus an eil parroz d'eben, o kelenn Bretoned Bro-Dreger ha Bro-Gerne. Dastumet en deus, koulz dre e veajou evel dre e studiu, kalz a anaoudegez war istor hon bro, o vezan m'en deus bet, dreist-holl, tolet e vrall war eun dachenn eus hon istor, dibenn ar XVIIIe kantved, evit ar pezh a zell ouz an amzer, hag eskopti Treger evit ar pezh a zell ouz al lec'h. Met ar voedenn eus e labour a gaver en hano kentan merket e penn e leor: Dom Maudez Rene Ar C'hozanet, eur beleg santel, eur breur da Zant Erwan Helour, hag a varvas person e Kemperven, parrezig a Vro-Dreger, m'eo ginidik anezi an Tad Henry.

Setu eno eta dija eur geennadurez vras: paneved d'an dud santel, d'an dud vrudet ganet enni, eur Vro n'he deve istor ebet; — paneved ivez d'an dud kalonek a deu war o lerc'h hag a gemer poan da zizoloï dirag daoulagad o c'henvroiz, dizek pe ankounac'haüs, oberou kaer o c'hendadour.

Trugarez eta d'an Tad Henry ha, dre forz karout ha kompren skoueriu burzudus eur beleg santel, bet person en e barrez, en deus sklêrijennet dirazomp eur c'hornad eus istor Breiz-Izel. E kichen hano Dom Cozannet, e hano a dle chom

(1) Dom Maudez René Le Cozanet, mort en odeur de sainteté. — Le Diocèse de Tréguier au début du XVIIIe siècle, par le P. Henry, missionnaire S. M., rue Lécuyer, Saint-Brieuc. S'adresser à l'auteur.

skrivet e kalon e genvroiz, n'eo ket hepken Kempervenniz, Tregeriz, met Breiziz a-bez.

*
**

Kant ha kant tra hag a aparchant ouz hon istor a gaver dastumet e leor an Tad Henry, 'n eun doare es ha plijadurus da lenn: stad ar veleien e kerz an XVIIIe kantved, hini an noblans, hini ar hobl, dezrevelet piz ha piz, gant eleiz a desteniou tennet diouz ar paperou koz.

Goude bean kaset Dom Cozannet betek ar velegiaj, an oberour a zigor en eun töl an dremwell dirazomp hag a lak hon daoulagad da bara war doare Eskopti Landreger en e bez.

Ken dianaoudek 'vel ma 'z omp war hon istor, an holl n'ou-zont ket ped eskopti a oa gwechall e Breiz, na, dreist-holl, betek pelec'h e tize' harzou peb eskopti.

An Tad Henry a ziskouez an dra-ze fréz evit Eskopti Treger. — Adaleg Lezardreo, e oa stêr an Treo ha, goude, hini al Leff, o tispartia anezan diouz Eskopti Sant-Brieg; — kein Menejou Breiz, ar Mene hag an Arez, a lake disparti etrezean hag Eskopti Kemper; — betek Lanneanou; — hag ac'hano, stêr Montroulez, betek ar mor, a oa harz etrezean hag Eskopti Leon. Vit diskouez an dra-ze sklêroc'h, — an oberour a ro hano ar parrezioù a oa war vevenn an Eskopti tro-dro: Montroulez, (tu dehou) Plouigneo, Plougonven, Ar C'hloastr, Lanneanou, a zo breman lod eus eskopti Kemper; — Plougras, Logivi, Lohuéc, Chapell-Neve, Plougonver, Pont-Melvez, Boulvriak, Plijidi, Senven, Sant-Pever, Sant-Fiakr, Boqueho, Lanrodeg, Plagat, Kastelaudren, Sant-Yan-Kerdaniel, Bringolo, Ar Merzer, Goudelin, Panvrit, Gouanac'h, Trevereg, Ar Faved, Kemper, Pontreo, Pleuzal, Planiel ha Lezardreo. Ar parrezioù e tu diavéz d'ar re-ze a oa stag pe ouz eskopti Leon, pe ouz hini Kemper, pe ouz hini Sant-Brieg.

D'ar mare-ze, dibenn XVIIIe kantved, eskopti Treger a oa komzet ennan brezoneg nemet e teir barrez — svar 150 — ha c'hoaz, war a gred an Tad Henry, e oa war hanter enno galleg ha brezoneg: Kastelaudren, Boqueho, Plagat.

E tu-hont da vuhez Dom Cozannet, mellezour an holl ver-tuiou ha, dreist holl, ar c'hlanded, ar baourentez, ar binjenn, nag a geennadurez da denna diouz leor an Tad Henry! Penôs e veze gouarnet ar perrezioù d'ar mare-ze. Piqu n'en deus ket klevet henvel, e prôn an oferenn, servijou evit an Anaon laket gant ar « jeneral? » Nag a wech, em bugaleaj, am eus bet sonjet ha daoust piou oa ar « jeneral-ze » en doa kemend all a zevosion evit Anaon va farrez? Mar n'am bije ket hen desket abaoe, an Tad Henry en dije roet d'in, war ze, pep sklêrijenn. Er chabistr V eus e leor eo displeget ken sklêr ha ken brao ha tra penôs e vije gouarnet ar parrezioù d'ar c'houlz-ze, pell dishenvel diouz m'int breman, hag eno e weler neuze-petra oa ar « jeneral. »

Dre ma troer ar pajennoù, e kaver tu da chom da ziler-c'han, gant a draou mat ha kentelius a dremen dirak an daoulagad...

Gant ar skeudennou dibabet da lakat ennan, hag a gresk c'hoaz e dalvoudegez, al leor-man a gavo en hor bro kalz a lennerien, mall ganto anaout eur zant hag a zo ken nez d'omp hag, e tu-hont da ze, istor hon bro ha buhez hon zud kerkent-arak ar Revolution.

KELEIER AR MIZ

TENZOR ILIZ GWITALMEZE

SANT VISANT FERRIER
hervez eur skeudenn graet en amzer ma veve

Sant Visant Ferrier, embanner bras ar varn ziveza ha kaera sklerijenn a welas hon tud koz o para a-zioc'h o bro a varvas e Gwened er bloaz 1419 hag a voe laket war roll ar Zent er bloaz 1456.

Kaera goueliou-iliz a zo bet gwelet biskoaz en hor beg-douar a voe grêt en deiz ma voe tennet e relegou, euz o bez dirak ar c'hardinal Coativy, kannad ar Pab, en e gi-

chen Duk, Dukez, holl eskibien ha tudchentil Breiz hag eur-bobl diniver. Mamm ar c'hardinal, Katell ar C'hastell, a oa eus a Witalmeze. E kichen he mab edo pa voe digoret ar bez; arabad eta beza souezet ha goude ma vefe bet roet d'ezhi neuze da gas da iliz he fañrez, evel « lodig' ar pardon », eun nebeut eus ar relegou presius a dennet eus an douar.

Al lodennig-ze, — eun askorn eus an dourn kleiz, — a voe enoret epad pell hag hir amzer, e Gwitalmeze; roet e veze da boket d'an dud da c'houeliou bras ar bloaz. Pa deuas an dispac'h, ar relegouer arc'hant, — stumm eur vrec'h d'ezan, — a voe iaeret; ar relegou a voe gallet da guzat; adkavet int bet, a drugarez Doue, a-nevez 'zo, ha gant aotre an Aotrou 'n Eskob e vezint enoret adarre evel gwechall ha sant Visant en devezo dizale e iliz Gwitalmeze e aoter, e skeudenn hag e relegou. Kement-se holl a vezo eun tenzor n'eo ket hepken evit ar barrez kristen-ze met ivez evit Goueled Leon a-bez.

KORAIZ DIVEZA AN TAD JANVIER

An tad Janvier, ar prezeger brudet, eur breur da zant Visant, a zo o paouez prezeg e eilvet koraiz war nudent, a vezo e ziveza, e iliz Itron Varia Bariz. Eur breizad eo hennez; ginidik eus a eskopti Roazon, hag a ra enor d'e vro.

« Eur c'hloar divent a laka ar gador m'oc'h pignet enni da skedi, a skrive d'ezan Pi X, ha dikouezet ho peus e oac'h ker barrek hag ar re helavara a zo bet enni en ho raok. »

Ar feiz, eme galz a dud, gwella ma 'z eo da netra eo da lakat ar re hen heuilh da jom a-zav pa ne laka ket anezo da vont war a-drenv; gwella ma 'z eo da netra eo d'o lakat da grenna ha da zeski d'ezo plega. Eur gaou eo kement-se.

Seul-vui e vezer kristen ha seul-vui e vezer den ha kement-se n'eo ket souez p'eo gwir ar feiz ne laka ac'h-nomp da stourm nemed ouz an techou hag a c'hellfe ober gaou ouzomp.

Ar wirionez-ze, an tad Janvier en deuz he displeget, e meur a zoare dishenvel, epad an daou vloaz war nudent m'eo bet o prezeg e kador I. V. Baris hag ouz hen ober en deus grêt eur vad divent d'ar feiz ha d'ar Vro.

EUR PREFED HAG A GLASK STAGA E DUD OUZ O DOUAR

Lenh a reomp er c'hazetennou:

Le comité départemental de retour à la terre des Hautes-Pyrénées a adressé aux instituteurs une circulaire dont on lira avec intérêt les passages où sont énoncées des vérités et des suggestions qu'on n'est pas accoutumé d'entendre.

Après avoir noté que « la France a besoin de travailleurs ruraux » et que l'influence de l'instituteur peut utilement s'exercer contre la désertion des campagnes, la circulaire, entrant dans le vif du sujet, s'exprime ainsi: « Vos supérieurs vous jugent par le nombre de certificats d'études que vous avez fait obtenir à vos élèves.

» Sur ce point, nous les approuvons parfaitement. Mais ils vous apprécient aussi parfois en raison du nombre des élèves qui, sortis de votre école, sont allés ensuite dans les collèges ou les écoles primaires supérieures et sont devenus, plus tard, des employés de la régie, des postes ou de l'octroi.

» Nous préférons qu'on vous apprécie par le nombre de jeunes gens restés à la campagne grâce à votre influence et nous espérons que bientôt on voudra établir une récompense spéciale pour ceux des maîtres qui, après dix ou vingt ans de services rendus dans la même commune, se signaleront par le nombre relativement faible des jeunes gens ayant quitté les travaux des champs pour chercher une situation à la ville.

» Tel est le rôle que nous vous demandons instamment de bien vouloir remplir. »

Le Comité termine sa circulaire (elle est signée de M. Bouffard, préfet des Hautes-Pyrénées et président dudit comité) en priant qu'on lui signale tous cas d'ancien cultivateur qui, parti travailler à la ville, voudrait revenir à la terre: on s'efforcera « grâce aux organisations tutélaires de l'agriculture » de lui faciliter ce retour.

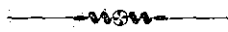
**EUN ESKOB HAG A GLASK TREI E DUD
OUZ YEZ O BRO**

Lenh a reomp er c'hazetennou:

L'initiative prise par Mgr Gieure, évêque de Bayonne, en matière d'enseignement des langues régionales (langue basque, idiomes béarnais et gascon), dans les collèges et séminaires de son diocèse, a eu sa répercussion en Uruguay et Argentine, républiques sud-américaines où les immigrés basques sont fort nombreux.

Le président de l'Euskal Erria, à Montevideo, vient, en effet, d'envoyer à Mgr Gieure un câblogramme où — nous citons les termes de ce document — il « applaudit et félicite l'illustre prélat, travaux patriotiques, diffusion langue basque prouvant profond amour de la race. Hommages et adhésion enthousiaste. — *Bidegaray*, président. »

Mgr Gieure a répondu par une dépêche de remerciements, ajoutant: « Nous travaillons avec ardeur pour connaissance et diffusion langue basque et avantage et honneur race basque. — *Evêque Bayonne*. »

DIVINADENNOU

I. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ EBREL

I. — Eur fured. II. — An daoulagad. III. — Ar rabod.
IV. — Eur c'hrouer. — V. 11.

**II. — O DEUS BET VIT DINADENNOU
C'HOUEVRER HA MEURZ**

200 poent :

Rene Jacolot, Guipavas.
Mari Laurent, Guipavas.

180 poent :

Yv. Deniel, Sant Pabu.
M. ar Gall, Plougastel.
J. P. Moal, Tregarvan.
M. Postec, Sant Thonan.
M. A. Segalen, Gouesnou.

160 poent :

Pier. Abiven, Plouneour.
E. Abjean-Uguen, Plouneour.
E. Abjean-Uguen, Plouneour.
Mari Abjean, Enez-Vaz.
Artillerien Nimes.
Y. B. Guélan.
Mich: Bergot, Plouguin.
Bugel Breiz, Gwitalmeze.
Bernadetta, Lanhouarne.
Jos. Bodilis, Plouescat.
Marc. Cabon, Guisseny.
Guill. Cazuc, Guimaec.
Clet Coz, Cleden.
Tanguy Creignou, Cleder.
Biel Elies, Guitameze.
Ros. Falhun, Plouneour.
Fanch koz, Brest.

Louis Flo'h, Plomeur.
Charl. ar Guen, Lambezellec.
Mari Guyader, Lanneufret.
F^{sa} Gourmelon, Plougastel.
Kelc'h St Arzel, Gwitalmeze.
M. Kermarrec, St Divy.
Aziliz Kerrien, Plouenan.
G. Kersimon, Plabennec.
M. Kervella, Plougastel.
F^s Lars, Plouzane.
L. Lars, Plouzane.
Marcel Laot, Plouider.
Eul lenner koz, Plougoum.
Eul lennerez, Gwitalmeze.
Potr L. N., Logonna.
M. A. M., Rosnoen.
Henri Madec, St Divy.
Yv. ar Menn, Sizun.
Meulegant, Portsall.
Felix Moal, Enez-Vaz.
Pier. Pellen, Gwitalmeze.
Gaby Pelleau, Plouguin.
Job ar Penn-baz, St Nic.
P. Pivudic, Gwikar.
Fr. Pouliquen, St Thegonnec.
Guill. Rivoalen, Plabennec.
Louis Rolland, Gouesnou.
J. M. Salaün, An Trehou.
J. Stephan, Plouarzel.
J. Tanguy, St Thegonnec.
U. B. Cantel, Plougoum.

III. — EVIT MIZ C'HOUEVRER HEPKEN

80 poent :

Mari Hamon, Plouider.
Krennard, Sizun.

J. M., Plouguerne.
V. Sette, Cleder.

IV. — EVIT MIZ MEURZ HEPKEN

80 poent :

L. Fave, Plouider.
A. M. Goulard, Loperhet.
F. Herry, Plougoum.

Hekleo, Lannurvan.
H. Larvor, Pont-Kroaz.
Tintin Mari, Plougoum.
L. Ollivier, 133^e R. A. L.

V. — DIVINADENNOU MIZ MAE

I. — Droug ha vad a ra din

Ha morse n'her gwelan ha biken n'her gwelin.

20 p. ar r. Digaset gant J. Madec, St Thegonnec.

II. — Pehini eo falla amzer

A c'hell koueza war al laer?

20 p. ar r. Digaset gant M. Guyader, Lanneufret.

- III. — Piou 'lavar en-dro d'am zi:
« Stag da yar ha lez da gil »
20 p. ar r. Digaset gant G. Rivoalen, Plabennec.
- IV. — Piou 'zoug e gov war e groc'hen?
20 p. ar r. Digaset gant Job ar Penn-baz, Sant Nic.
- V. — Anaout a ran, eun dra dano
Pa vez lopet a jench hano.
20 p. ar r. Digaset gant R. Falhun, Plouñour.

Digas ar responchou hag an divinadennoù nevez a gavfet abenn ar 25 eus ar miz da : M. le Directeur du « Feiz ha Breiz », Plouguerneau (Finistère).

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
d^r Bleun-Brug et de l'Engleo Sant Ildut
YV. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Congrès panceltique de Quimper. —
Ar C'hardinal Mercier, J. U. — Lez-Breiz ha Lezobre, G. P. —
AN ARVORIZ, KARAN LILIA. — Buhez Jenovefa a Vraban. —
Yannig war an tu eneb, C. C. C. — Ar Basion e Kastell-Paol,
J.-M. P. — An « Hini goz » o vont da denna he foltred. —
Keleier ar miz. — Divinadennoù.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MEZEVEN

- 1 a Vezeven. — Ar zul en eisevetez ar Yaou-Bask. An ofis p. 417 e levr an A. Uguen.
- 8 a Vezeven. — Sul bras ar Pantekost, p. 421.
- 9 a Vezeven. — Lun ar Pantekost. Gouel devoision, p. 427.
- 15 a Vezeven. — Sul an Dreinded, p. 430.
- 22 a Vezeven. — Sul bras ar Zakramant, p. 436.
- 24 a Vezeven. — Ginivelez sant Yann Vadezour. Gouel devoision, p. 699.
- 27 a Vezeven. — Kalon Zakr Jezuz. Gouel devoision, p. 694.
- 29 a Vezeven. — Gouel an Ebestel Per ha Paol, p. 705.

Congrès panceltique de Quimper

(6-15 septembre 1924)

Samedi 6 septembre. — a) Le matin. — Installation des Congressistes. b) L'après-midi. — Réception, discours de bienvenue. Réponse de M. John, Président des Congrès panceltiques.

c) Le soir. — Conférence en anglais sur *la Bretagne*, par M. Mocaer, conseiller général d'Ouessant, commissaire général délégué par les Associations panceltiques.

Dimanche 7 septembre. — A 11 heures. — Réception à la Mairie. A 11 h. 1/2. — Messe à la cathédrale, suivie d'un sermon et de la bénédiction des drapeaux. A 15 h. — Fête des drapeaux. — A 20 h. — Causerie en français sur *la Celtie*, par M. Léon Le Berre, directeur de *l'Union agricole* de Quimperlé. — Représentation française du *Kemener*, de M. Eugène Le Mouel, par la troupe Guihéry, de Rennes.

En entr'acte, le *Marché de Quimper*, par M. Picquenard.

Lundi 7 septembre. — A 10 h. — Conférence sur *l'histoire de Bretagne*, par M. le marquis de l'Estourbeillon, président de l'Union régionaliste bretonne. — A 15 h. — Conférence en français sur le *Pays de Galles et la situation de la langue galloise*, par M. Morgan Watkin, professeur à l'Université de Cardiff.

A l'issue de la conférence, visite expliquée de l'Exposition bretonne, sous la direction de MM. Henriot et Bouillé.

A 20 h. — Concert celtique précédé d'une causerie de M. Le Diverrès, professeur à l'Université de Swansea, sur *la musique celtique*. — Exécution de la Cantate, *les Deux Bretagnes*, de M. Thielemans.

Mardi 9. — A 10 h. — Conférence sur *la Bretagne artistique*, par M. James Bouillé, architecte.

A 15 h. — Conférence française sur *l'Irlande et l'Écosse*; — *Situation de la langue dans ces deux pays*, par M. Morvran Goblet, professeur à l'École des Hautes Études sociales.

A 20 h. — Causerie sur *la Bretagne musicale*, par M. Collin, organiste à N.-D. de Rennes. — Concert breton par MM. Botrel, Jaffrennou, Gourvil et Le Cuff.

BLEUN-BRUG

Mercredi 10. — A 8 h. — Messé pour les membres défunts du *Bleun-Brug*.

A 10 h. — Rapport de M. le docteur Dujardin, président du *Bleun-Brug*, sur les progrès réalisés par le mouvement breton catholique durant le cours de l'année 1923-1924.

A 10 h. 1/2. — *Le Costume breton en Basse-Bretagne*.

A 11 h. — *Le reveil du sentiment breton en Haute-Bretagne*, par M. l'abbé Havard, aumônier militaire à St-Malo.

A 15 h. — *La langue bretonne au foyer*, par M. Y. Le Moal, secrétaire du *Bleun-Brug*.

A 15 h. 1/2. — *La langue bretonne à l'école*, par M. le chanoine Uguen, supérieur du Petit Séminaire de Pont-Croix.

A 16 h. — *La langue bretonne dans les colonies bretonnes en France et à l'étranger*.

A 20 h. — Grande représentation bretonne, au théâtre municipal, par la troupe de Bignan, sous la direction de M. l'abbé Le Bayon, chevalier de la Légion d'honneur.

Jeudi 11. — A 9 h. 1/4. — Messe à la cathédrale; allocution bretonne par M. le chanoine Orvoen, curé de la cathédrale.

A 10 h. — Concours de chorales, de solistes, d'éloquence et de lecture.

A 14 h. — Grande représentation sous les Halles, par les troupes de Quimper et de Guilligomarc'h. — Distribution de bouquets de bruyère.

A l'issue de la représentation, cortège triomphal de la Bretagne et exécution des hymnes des pays celtiques, sur la place Laennec.

Bénédiction du T.-S. Sacrement. — Clôture du *Bleun-Brug*.

Vendredi 12. — Excursion expliquée sous la conduite de M. Waquet, président de la Société d'archéologie, à Plogonnec, Saint-Thélo, Plas-ar-C'horn, Kergoat, Douarnez, Confort, Pont-Croix, Saint-Tujan, la pointe du Raz.

Samedi 13. — A 10 h. — Conférence sur *la Bretagne économique*, par M. Quilgars, archiviste bibliothécaire de la ville de Rennes.

A 11 h. — Conférence sur les *petits pays celtiques*.

A 15 h. — *L'idéal celtique*.

A 19 h. — Banquet. Réunion des congressistes.

Dimanche 14. — Après-midi, fête populaire.

A 20 h. — Causerie en breton par M. Jaffrennou sur *la Celtie*: Pièce bretonne.

Lundi 15. — Réunion des bureaux; dislocation. — Discours d'adieu.

Er bloaz-man ez eus bet hag e vo c'hoaz gouelioù kaer en enor d'ar c'hardinal Mercier, arc'heskob Malin, er Beljik, rak hanter kant vloaz 'a zo abaoe m'eo bet beleget.

Dont a eure er bed d'an 21 a viz du 1851; hanvet e voe Desire-Joseph da zeiz e vadiziant; ar yaouanka oa eus a nao; diou garantez a voe gwriziennet doun d'ezan, en e c'hwad, gant e gerent: karantez ar Vro ha karantez Doue. D'e zaou vloaz war nügen e voe beleget; epad tri bloaz all goudeze e kendalc'has e studi; e miz gouere 1877 e c'houezas al lore a zoktor e skol-veur Louven, skol-veur gristen ar Beljik.

Tri miz goude an A. Mercier a voe karget da vont da ober skol da gloerdi bihan Malin. Pemp bloaz goudeze e voe kaset da skol-veur Louven, el lec'h ma tlie chom, da gelenner, epad pemp bloaz war nügen.

Brudet bras evid e zeskadurez e voe hanvet da arc'heskob e Malin, er bloaz 1906, ha kardinal er bloaz warlerc'h.

N'eo ket hepken evid e zeskadurez eo brudet, met ive evid e zantelez hag e nerz-kalon. Epad ar brezel bras, p'edo ar Beljik dindan troad an Allmanted, ar c'hardinal Mercier a voe, e gwirionez, tad ar bobl. Poania a reas gwella ma c'hellas da gennerza ha da frealzi ar Beljed, d'o difenn eneb an enebour kriz; delc'her a reas penn d'ar jeneral prusian a c'houarne ar Beljik, ha meur a wech e savas e vouez, heb aon ebet, da rebech d'ezan an tollioù disteal a gouezas fe alies war ar Beljed paour, epad ouspenn pevar bloaz. Klasket e veze ober d'ezan tevel, met mouez ar wirionez, evel ma lavare, ne c'helle ket chom sioul, hag e komzas bep tro ma voe ret hen ober, hag e c'hellas diarbenn meur a daol diwar gein ar Beljed.

Hirio ne c'helfemp ober gwelloc'h tra eget rei da anaout d'hon lennerien eun nebeut eus ar c'hentelioù roet gant ar C'hardinal en e Lizer-Korajz diveza. Ken talvoudus int evid ar Vretoned evel evid ar Beljed.

Goude beza lavaret pegen dies eo an traou abaoe ar brezel, pegement a hoan o deus lod o veva, e komz evelhen :

En em zaveteomp hon-unan, o veva eur vuhez dister.

« Da c'hedal ma vezimp paet gand an Allmagn, ha paet a rankomp beza, rak ma c'hell an Allmanted chom hep paea, ar re a zo bet trec'het hirio a vo ar vistri war-c'hoaz. Ra viro Doue kement-se... Met da c'hedal beza paet, p'e gwir omp paouroc'h eget gwechall, na glas-komp ket ober evel ma ne vijemp ket paour. An dud a bep renk a dle bihanat o dispignou, e kenver an debri, an eva, e kenver an dilhajou. Perak ne lezomp ket pell

eus hon taol ar Champagn, ar gwin koz, ar bier leun a alkool prenet er broioù all? Ma ne c'hellomp ket tremen gant dour hepken, da vihana ne gemeromp nemet nebeut a win hag a evachou all evelse. Perak ne lezomp ket a gostez ar butun ker, ar sigarennou fin ?

Epad ar brezel, an tiegeziou en o eas a gava a-walc'h kaout eur pladad kig da greisteiz, ha meur a hini ne zebrent ket a gig diouz an noz, ha n'en em gavent ket falloc'h. Perak ne gemerfemp ket ar c'hiz da veva adarre evelse? Gounit a rafemp amzer, arc'hant ha yec'hed.

Ha mezus eo, a zonz d'eooc'h, dougenn eur pezh dilhad koz hag uzet, ma 'z eo dereat? Ha n'eo ket diskiant priza eur vaouez, eur plac'h yaouank dioc'h an arc'hant a c'hell lakat e dilhajou hag e braoigou? Ha n'eo ket diskiant dougenn er goanv dereier seiz? Ha gouzout a rer e teu er Beljik evit ugent million a zeiz bep bloaz ?

Setu ni o kregi e amzer ar C'horaiz: en hano an Aviel, en hano ho yec'hed, en hano ar vro, e pedan ac'hanoc'h d'ober fae war ar pezh a vo lavaret, ha da garet evel Hor Zalver ar baourentez hag ar bimijenn.

Dispignomp nebeutoc'h, labouromp muioc'h

Dispignomp nebeutoc'h ha labouromp muioc'h: setu petra a dleomp holl d'ober evid adsevel ar vro.

Ne lavaram ket e bleer lakat al labourerien da jom pelloc'h war o labour. Laouen oun o wetet anezo o c'hellout azeza ouz taol en o zi ha tremen eun nebeut amzer gand o gwreg hag o bugale. Plijadur a ra d'in gouzout int gwelloc'h maget, gwelloc'h gwisket, hag e klasker sevel d'ezo e pep lec'h tiez yac'hus. An Iliz a glask gwella stad al labourerien.

Met gouenn a reomp digand ar vicherourien hag ar re a ro labour d'ezo poania gant lealded ha karantez evid ober mat bemdez o labour. An holl a dle sikour adsevel ar vro.

Na lavarit ket: ar pezh a espernin, ar pezh a c'houezin, ar pezh a gollin a zo henvel ouz petra. Petra zo oc'h ober plividigez ar vro nemet ar bern eus madou kement den a zo enni ?

Pep hini a dle labourat, al lezenn eo; hag ouspennze, o labourat e vez roet skouer vat d'ar re all, a deuo da ober evelloc'h.

Ha c'houi, tud yaouank, a ro an ton d'ar re all, sonjit pegen bras eo ho tever. En amzer-man n'e ket c'hoari ha dansal a zo d'ober, ha tremen derveziou a bez heb ober netra all a zo eur vez ouspenn ar pec'hed.

Ha kaeroc'h e ve ar vuhez, a gav d'eooc'h, ma ne ve enni nemet plijadureziou? Ar micherour a labour gand e benn pe e zivrec'h da c'hounit e vara pemdeziek, ha n'eo ket kaeroc'h eget an dud ne reont nemet c'hoari ha dansal? Ha n'eo ket eun dra ger gwelet eur vamm o veilha e kichen kavel ha hugel pe eul leanez e kichen

eur c'hlanvour? Pehini eo an tiegez a veulit ar mpia e goueled ho kalon, an hini n'eus roet ennan digemer nemet da eur bugel hepken, pe an hini a zo leun a vugale, a vugale savet mat, a vo, eun deiz, gouest da labourat ha da c'houzany poan, hag a vo nerz ar vro? E pelec'h, nemet en tiez-ze leun a vugale, e kavo ar vro he difennourien, he beleien, he misionerien? Ha n'e ket al labour, ar boan, an nerz-kalon eo a drec'h youlou fall an den, a ra tud a benn, tud fur ha santel?...

Bez ez eus dreist-holl eur rumm familhou din a druez: ar re a oa gwechall pinvidik hag a rank breman en em zieza, diouenet meur a dra. Emaint o tebri an di-lerc'h eus ar pezh o doa espernet gwechall, hag o bugale ne vezint mui en o renk.

Ha kredi a rin lavaret d'ezo goulskoude e rafent fall oc'h en em enkrezi? Ha goude ma rankfent gwiska disteroch o bugale, digemeret o mignoned gant kalz nebeutoch a vizou, ha lec'h zo da veza glac'haret?

Evid ar gerent eo kalet, poanius, gwir eo, rak poanius eo ato dilezel ar-gizioù koz. Met, evid ar vugale, ha ne vefe ket kentoc'h eun dra vat? N'eo ket mat evid an hini a zo en oad a bemzek vloaz gouzout n'en deus ket a ezomm da labourat. Ha ma n'en deus ket a ezomm da labourat, petra a ray eus e amzer? Daout ha ne vo ket troet d'en em rei da blijadureziou ar bed? Kerent kristen, gwella oc'h eus da lezel gand ho pugale eo skoueriou mat, kenteliou mat; ma z'int troet da labourat, e vezint gouest da c'hounit o bara, d'en em denna er vuhez-man.

Sant Pol, en eul lizer da Dimothe, a skrive evelhen, ha tennit ho mad eus e gomzour: « Ar feiz kristen, ouss-penn kalz a draou all, a zesk d'eomp tremen gand ar pezh a zo ret. N'hon eus digaset netra ganeomp er bed-man; ha pa rankimp dilezel ar bed, ne c'hellimp ken nebeut kas netra ganeomp. P'hon eus peadra da veva, d'en em wiska, bezomp laouen. »

Evelse e sonjan, va Breudeur ker, pa welan en ho touez hintennou oc'h en em zieza dre ma n'eo ket bet adsavet buan a-walc'h, war o meno, pinvidigez ar vro, ha m'en deus hon arc'hant-paper kollet, epad eur pennad, eus e dalvoudegez. Ho pedi a ran, evid ho mad hoc'h-unan, ha mad ar vro, dre zoujans evid an Aviel, dalc'hit ho penn ha bezit leun a fizians. En eun amzer kalz diesoc'h hoc'h eus gouezet gouzany; beillit war ho tispignou, bevit eur vuhez disteroch, n'ho pezit ket a aon da veza paour eur pennad, evel pa ve an dra-ze ar brasa gwall-eur; lakit ho fizians e Doue, hon Tad eus an Nenv. Hor poaniou a dremenno evel m'eo tremenet re all kaletoc'h, hag, evel ma lavare hon Roue Albert: « Doue a vo a du ganeomp. »

J. U.

An A. Kervarker
ha Lez-Breiz

An A. Kervarker en deus embannet, en e **Varzaz-Breiz**, eur werz hirr, rannet e pemp kevrenn ha savet en enor d'ar marc'heg breizad Lez-Breiz. An hano-ze a Lez-Breiz eme dad **Barzaz-Breiz** n'eo nemed eul lez-hano roet gant hon tud koz d'ar Morvan, eun den, hag en dre m'edo e buhez, a oa e gwirionez lez, pe ma kavit gwelloc'h, harp ha skoazell e vro a eneb ar C'hallaoued a venne lakat o c'hra-ban warni.

Morvan ap Konan eo va hano

a lavar Lez-Breiz e-unan, en e werz, hag an A. Kervarker a gemer anezan evit beza ar Morvan-ze a stourmas ouz ar roue Louis I, mab an impalaer Charlez Veur, hag a varvas er bloaz 818, lazet en eur c'hrogad ouz ar C'hallaoued.

Ar werz embannet e Barzaz-Breiz, p. 80-105, a zo kaer meurbed; diskouez a rear d'eomp enni, Morvan, bihanik c'hoaz, oc'h en em gaout evid ar wech kenta gant eur marc'heg hag o chom sebezet o welet an dilhad houarn a zo en dro d'ezan hag an armou dir a zo gantan ha n'en deus gwelot e neb lec'h ebet c'hoaz nemet marteze gant ar zant Mikél a zo en e iliz-parrez. Goulenn a ra outan petra ra eus e amzer hag e sav c'hoant gantan da zispenn e roudou. — Pignat a ra war eur c'hoz inkane ha dao en hent, war-zu Kemper, hep kimiada diouz den. Dek vloaz goude e tizro da di e dud, siouaz, abaoe m'eo tec'het eus ar gêr, e vamm a zo maro gant ar rann-galon hag en e vaner hanter ziskaret ne gav d'e zigemeret nemed e c'hoar vihan savet breman da blaoc'h yaouank. Goude eur pennad ehan ez a adarre etrezeg bro ar c'hannou. En em vruda a ra o font a-benn gant skoazell e floc'hig da drec'hi ar marc'heg Lorgnez ha tregont soudard a oa deuet d'e harpa;

gwelet a rear anezan goudeze o vont da Zantez Anna da drugarekat e vamm vat da veza roet d'ezan ar gounif war gement all a dud.

Itron Santez Anna venniget
Yaouankik e teuis d'ho kwelet ;
Ne oan ket ugent vloaz achuet,
Hag e ugent stourmad e oan bet ;
Hag o holl hon eus gounezet
Dre ho kennerz, Itron venniget.

Unan eus e daoliou kaer all- eo an hini a reas pa deuas a-benn da laza morian roue Frans; henman a oa eur pikol pezh den hag a ouie strobiniella ar re a deue da glask gourin outan; Lez-Breiz a zibennas anezan hag a zigasas e benn gantan d'ar gēr da staga ouz dor e di; a-raok staga gant e grogad en doa grēt le da Zantez Anna :

Me a zavo d'eoc'h eun ti-bidi
War grec'h, etre Leger ha Gindi ;

An ti-bidi-ze a zo c'hoaz, en e zav, etouez ar reier, e parrez Tregastel.

Met ar marc'heg meur a oa ar maro o lostat outan ; pemp mil den, roue Frans en o fenn, a glaske tapa pegennan; e floc'hig en doa c'hoant da viret outan da vont d'en em heja outo; Lez-Breiz, e lec'h ober dioutan a zailhas war enebourien e vro; met re, en holl, e oant koulskoude, evit ma vije gouest da zont a-benn anezo holl.

Penaoz e varvas? Den n'her goar, mat a-walc'h; ar werz a lavar e voe dibennet hag e voe pennet a-nevez gant eul lean santel bennak a c'hourc'hemennas d'ezan, en dizro, ar binijenn galet-man :

— Eur zae blom epad seiz vloaz 'zougfet
E ker'hen ho kouzoug chadenmet ;
Ha c'houi a 'z ay bep kreiztez, war yun
Da vit dour da feunteun Beg ar Run.

Santez Anna a dremenas, eun dervez, en e gichen, a anavezaz anezan daoust peger kastizet e oa hag a gasas anezan ganti d'ar baradoz. Floc'hig Lez-Breiz o klask e vestr a zigouezas, dem-goude, e penn ar c'hoad hag a welas marc'h du e aotrou o c'houesa leton eun dosennig hag o tiskolpa anezi goudeze gant e garn en eur c'hourrizia ker kanyus ha tra; hag hen ha goulenn digant eun ozac'h koz o vont ebiou piou a gouske dindan an dosenn-ze hag an den koz a lavaras d'ezan :

— Lez Breiz a zo dindanni kousket
Tra vezo Breiz e vezo brudet ;
Dihun a ray emberr o youc'hal
Hag e roi o stal da re Vro-C'hall.

Lez-Breiz
ha Pol de Courey

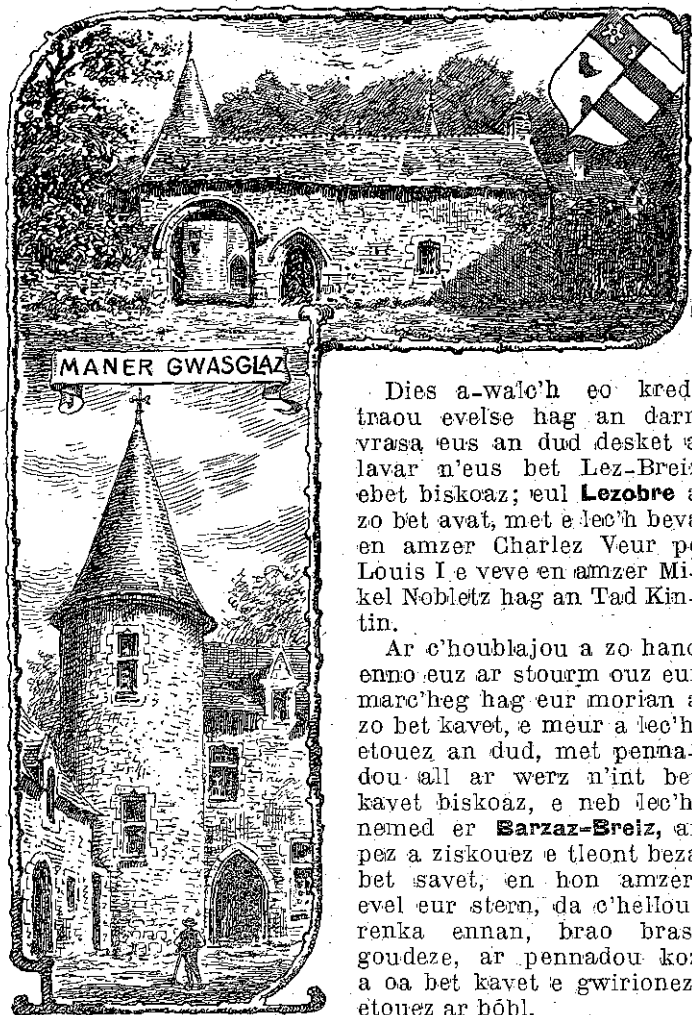
Ar pemp gwerz-ze savet en enor da Lez-Breiz, a zo bet kalz hano anezoz, pa voent embannet gant an A. Kervarker. Augustin Thierry a voulas diou anezoz, war o hed, en e levr « **Dix ans d'études historiques** » hag ar barz Brizeux a droas, e galleg, an hini a zo meneg enni eus ar stourm etre ar marc'heg Lorgnez ha Lez-Breiz.

Epad meur a vloaz den ne gavas abeg en A. Kervarker evit beza skrivet e ranke ar marc'heg meur, a oa hano anezan er gwerziou en doa dastumet etouez an dud, beza ar machtiern Morvan, al leonad-ze a veve en IXes kantved hag a stourmas eus e wella da viret ouz ar C'hallaoued da astenn o c'hraban war Vreiz, hag an holl a jome sebezet o welet e c'helle traou koz mil bloaz chom sanailhet evelse e spered ar bobl.

Wardro ar bloaz 1864 an A. Pol de Courcy, eur breizad kalonek hag eun den gouiziek, bet ganet e Landerne ha dimezet e Kastell-Paol eo a deuas da genta da gaout poan o kredi eo eus a Lez-Breiz eo e oa hano er gwerziou dastumet gant an A. Kervarker. Gant an A. Pennguenn, an A. de Villiers de l'Isle-Adam, hag eun nebeut re all en doa klasket, hen ivez, etouez an dud, ar Gwerziou kavet en o zouez, war e veno, gant aozer ar Barzaz-Breiz; met er pennadoù gwerz a ganas d'ezan memeziz Menez-Are pe veserrien Menez Brê ne oa hano enno nemet eus eun Aotrou Lezobre bennak hag an A. de Courcy hag a oa anaoudek bras, war an dud a ligned uhel eus an amzer goz; a welas raktal e ranke an aotrou Lezobre-ze beza Yann Lannuon, aotrou ar C'hoz-Kastell, e Plonevez-Portzay, perc'hen « Les Aubrays » e kichenik an Naoned, ha Lizandre ha Gwasglaz, e Sant-Loup, e kichenik Sant-Brieg, maro er bloaz 1651.

Ar paourkez Morvan Lez-Breiz a dapas evelse eun horellad hag a vadaouas anezan eun tamm mat gwasoc'h eged an hini en devoa bet digant morian ar roue hag ar marc'heg trubard Lorgnez. An A. Kervarker a glaskas renka an traou en eur lavaret e oa hano eus a zaou er gwerziou en doa dastumet, eus a Lezobre hag eus a Lez-Breiz, daou hag o devoa koulz lavaret an hevelep hano ha Lezobre, an hini anezoz en doa bevet er XVIIes kantved a oa bet laket war e gont an taoliou kaer grēt gant Lez-Breiz an IXes kantved (1).

(1) A un courant traditionnel d'une époque très ancienne est venue se mêler un courant historique tout nouveau: le vieux nom de **Lez-Breiz** ou **Lezou-Breiz**, par sa ressemblance avec celui de **Les Aubrays**, que portait au XVIIe siècle le fameux Jean de Lannion et l'analyse du caractère belliqueux et dévot des deux personnages, ont produit une confusion des plus favorables au rajeunissement du héros primitif. Cf Barzaz-Breiz, p. 111.

Lezobre
Mab kaer Keryann

Mab oa da C'hlaoda Lannuon, aotrou ar Grugel, e kichen Lannuon ha da Renea a Gelen, baronez Kelen, e Duault, hag ar C'hoz-Kastell.

Dimezi a eure e Sant-Nouga, gant Maurisetta Barbier, merc'h markiz Keryann ha pell hag hurr e vœ e

Dies a-walc'h eo kredi traou evelse hag an darn vrasa eus an dud desket a lavar n'eus bet Lezobre ebet biskoaz; eul **Lezobre** a zo bet avat, met e lec'h beva en amzer Charlez Veur pe Louis I e veve en amzer Mikel Nobletz hag an Tad Kintin.

Ar c'houblajou a zo hano enno euz ar stourm ouz eur marc'heg hag eur morian a zo bet kavet, e meur a lec'h, etouez an dud, met pennadoud all ar werz n'int bet kavet biskoaz, e neb lec'h, nemed er **Barzaz-Breiz**, ar pezh a ziskouez e tleont beza bet savet, en hon amzer, evel eur stern, da c'hellout renka ennan, brao bras, goudeze, ar pennadoud koz a oa bet kavet e gwirionez, etouez ar bôbl.

Petra eo bet eta, hervez an istor, ar Yann Lannuon-ze pa lavaret anezan n'en doa ket e bar etouez ar varc'heien ?

prosez ouz e vreudeur hag e c'hoarezed-kaer abarz ma c'hellas kaoñt lodenn zanvez e wreg.

Peurliesha e veze o chom e Gwaz-Glaz, e parrez Sant-Loup, e Goelo; pa deue tud di kentoc'h, da welet ar maner koz, e veze lavaret hano d'ezo eus an aotrou Lezobre, eur ramps hag en doa seiz troatad uhelder; miret a rêt, er zolier, unan eus e voutou goloet a bouldrenn ha bras a-walc'h d'eur potr bihan da c'hellout trei ha distrei enni en e eas; e gize, debret gant ar mergl, 500 lur bouez d'ezan, a veze diskouezet ivez.

Pa lavare e Rozera, e chapel Sant-Laurans, e veze klevet eur c'hart eur bale ac'hano ha pa skoe war boull e galon d'e **vea culpa** e rea kement a drouz hag eun tonnellier pa vez o kilha eur varrikenn.

Eur c'hoz aotrou hudur bennak diwardro a jachas d'e di, eun dervez, c'hoar-mager Lezobre; henman kerent ha ma klevas ar pezh a oa en em gavet a yeas d'he dilivra hag a ziskaras mogeriou ar maner war al laer goude beza diframmet ar plac'h yaouank eus a dre e zaouarn.

E Plevin, er meneziou du, e maner koz ar Genkiz hag a zo bet d'ezan ivez, a leve, e lavaret traou dem-henvel diwar e benn; eun nor ledan hag eur prenest lagad-ejen a oa grêt diouz ment e ziskoaz hag e benn. Pa lavare e chapeled, e chapel Santez-Anna, harp eno, e veze gallet respont outan eus a eun hanter deo tro-war-dro. E Huelgoat, e leverer eo bet grêt gantan chapel Itron Varia an nenv; ar pezh a zo sur eo eman skoued ar Gelenned, e dud koz, diouz kostez e vamm, war wer ar prenestr bras.

Gwerz Lezobre a zo bet dastumet meur a wech hag e meur a lec'h; n'eus ket kalz a gemm etre ar skridoù a zo bet kemeret anezi aman hag a-hont (1). Holl e leveront en doa bet aotrou Coat ar Zant urz digant ar roue da dapa aotrou Lezobre hag e beuas gant 100 soudard da vaner ar Waz-Glaz; met Lezobre a c'hellas mont d'an daou lamm ruz betek Santez-Anna Wened hag a reas eno le da rei da vamm ar Werc'hez eur c'halur ha seiz gwiskamant evit seiz aoter he filiz ma roje d'ezan an tree'h; raktal e tizroas d'ar ger hag ec'h en em daolas war Goat ar Zant hag e dud; laza a eure hanter kant anezo hag ar re all, na petra 'ha, a dec'has, buanna ma c'helljont; koumarêt o klevet ar pezh a oa digouezet, ar roue a roas urz da Lezobre da zont da stourm ouz e vorian, eur gourimer ha n'oa ket bet trec'het biskoaz gant den ebet! Ar morian-ze a ouie lakat an diaoul diouz e du, met Lezobre n'edo ket hep beza klevet meneg eus

(1) Sellit ouz **Gwerzioù Breiz-Izel**. F.-M. Luzel. Levr kenta p. 286-305. Eil levr p. 564-571.

an dra-ze a daolas dour benniget war e enebour; rak-tad ar morian a reas eul lamm spontus er vann hag a gouezas war gleze Lezobre a dreuzas e gof d'ezan eus an eil tu d'egile; hep koll amzer da denma e gleze eus korf an den milliget-ze Lezobre a zistroas d'e vro hag a yeas, d'ar red, da drugarekat an Itron Santez Anna da veza diouallet anezan ken koulz en e naontekvet stourmad.

Ar roue a gasas soudarded war e lerc'h; tost oa da veza taget ganto pa gavas tud, war an hent, o charreat foenn; pedi a eure anezo d'e guzat en han Doue en o c'harrad foenn ha da staga e loan etouez o c'hezeg ouz ar c'harr; ar zoudarded a zigouezas hag a c'houlennas ouz ar goueriaded ha n'o doa ket gwelet Lezobre hag e respontjont :

N'hon eus ket gwelet Lezobre
Na anveomp ket an den-ze.

P'oa tec'het ar zoudarded, Lezobre a ziskennas diwar ar c'harrad foenn, a drugarekeas an dud-ze da veza savetaet e vuhez d'ezan hag a lavaras d'ezo, en eur gimiaada diouto :

— Mar arruan c'hoaz er Waz-C'hlaz
Eno 'm eus pevar c'hanon braz
Gant gras Doue ha ma diouvrec'h
Me 'zavo troupo 'r roue 'n nec'h !

Dies eo gouzout ar pezh a zo a wir hag a c'haou er marvailhou-ze. Yann Lannuon a c'hell beza bet trouz, diwarbenn eun tamm leve bennak, etrezan hag e genderv Gloada ar Zant, aotrou Coatarsant, ha marteze, piou 'oar, — rak an dra-ze a en em gave alies a-walc'h en amzer-ze, — e lazas unan eus e gerent a glaske trabas outan; met daoust peger krenv e oa hon eus bec'h o kredi en divije gallet, e-unan, lakat eur c'hant da dec'het hag evid e grogad gant ar morian a dle beza eur vojenn ivez, rag e lez rouaned Frans ne veze ket gwelet a voriamed en amzer-ze.

Testamant Lezobre

Tad kunv Markiz Pontkallec

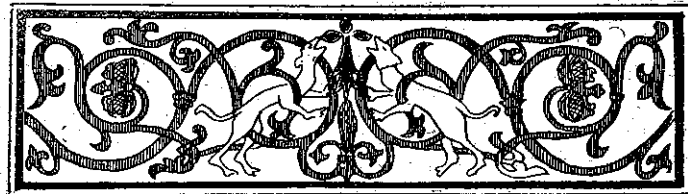
Kavet eo bet
testamant Lezobre,
skrivet e
maner ar Waz-
C'hlaz, d'an 21

a viz genver 1651 hag eur merk a zo ennan eus feiz krenv an denchentil koz a c'houlenn war e varo skoa-zeñ holl Zent ha Sentezed ar baradoz; koulzkoude ne dle ket beza re vat da bardoni rak kounnari a ra ouz Parlamant Roazon n'eo ket bet leal biskoas en e genver, emezan, hag ouz e vab kaer, Allan ar Guer, mar-

kis Pontkallec (tad-koz ar markiz Pontkallec a voe dibennet en Naoned, er bloaz 1720, evit beza klasket dilivra e vro diouz yeo ar C'hallaoued) n'en deus bet gantan nemet displijadur ha n'en deus grêt d'ezan nemet dismegans. Pedi a ra e wreg da lakat he foan da zevel ha da skolia ervat e vab Yann Vade-zour Lannuon ha p'eo gwir n'eo ket troet war al latin d'e gas da lez ar roue evit m'en do eur garg bennak en e zerr. Goulenn a ra ouz e bried ma chomo hep diskregi eus he danvez keit ha ma vezo beo ha ma chomo ivez heb eil dimezi. Maurisetta Barbier, da gredi eo, ne rannas ket re abred he danvez etre he bugale, met, daoust da aliou sant Paol ha sant Jerom e poueze warno he gwaz, en e destamant, ne jomas ket intanvez, rag er bloaz 1699 e teuas da veza an Itron d'Espimay.

Yann Lannuon a voe sebeliet, en eur c'haou, dindan aoter vras chapel Kermaria an Isquit, e parrez Plouha, el dec'h m'edo relegou e dud koz, aotronez Lizandre ha Gwaz-Glaz. Ar beziou a zo bet freuzet, na petra 'ta, gant dispac'herien 1793 hag e vean-bez, kizellet e skoued warnan, a zo breman oc'h ober mantel chiminial eun ti e bourc'h Lanvallon. Er bloaz 1856, an A. Keranflec'h a c'hellas en em rinkla er c'haou hag a gavas eno darn eus a relegou Lezobre: eskern bras an di-vesker, hirr mantrus ha krogenn ar penn, ker kalet hag ar mean: klopenn eur gwir vreizad, anat mat; ar c'hlopenn-ze a c'heller da welet atao en eun arc'hig vihan, a-ispilh ouz moger ar chapel, ar skrid-man e galleg fall warni : **le Ceff de Lezobre.**

G. P.

An Arvoriz Ar Veleien hag al loar !

Evit lakat an dud da drei fall, hag ober d'ezo mont e kounnar ouz ar veleien, e vez embannet, bep an amzer, dre ar vro, ar sorc'hennou sebezusa a oufet da groul: « **Gwelet a reoc'h, ma ne votit ket gant ar re ruz e vo tennet ho pae diganeoc'h, da rei d'ar veleien!** » Setu aze komzou hag a zo bet silet etouez an Arvoriz, en deiziou tosta d'ar votadeg ziveza, gant dispa-c'herien touet, tud e karg darn anezo, ha gwella ma 'z int da netra eo da lakat hor bro da goueza en he foull.

Evelato, a leveroc'h d'in, n'int ket bet kredet?

— N'int ket bet kredet? Gouzout a rit a-walc'h eo ar geier brasa eo a vez lonket da genta; an dud fall a oar an draze ivez, re vat, mil bell a zo; ar re-ze n'emaint ket o teski o micher; breman dek vloaz, ne oa ket a eiz deiz e oa diskleriet ar brezel ma rede eus an eil foar d'eben hag eus an eil marc'had: d'egile, ar c'helou estlammus-man a veze lavaret d'eoc'h, da genta, e pleg ho skouarn, war eun ton glac'harus, ha goudeze a vouez uhel: « N'ho peus ket klevet? eme Vac'harid; evidon-me, da genta, ne oan ket evit kredi, met an holl hen lavar hag evelse e rank beza gwir: ar veleien eo o deus laket ober an taol; i eo o deus laket ar Pab da skriva da Willou ar Prus ha barrikennadou aour o deus kaset d'ezan! »

— Han! Gwelet a rafes, Mac'harid, eme Gatell; n'eo ket eun druez; anez ma 'm eus klevet ganez n'am bije biken gellat kredi kement all! » ha Katell a veze mall ganti lavaret an nevezenti da Fant ha Fant da Zoaz ha Soaz da Jani hag evelse ar brud a yea war gresk eus an eil tiegez d'egile hag eus an eil parrez d'eben, rag

ma chom ar-vrud vat e toull an nor
ar vrud fall a ya beteg ar mor.

D'ar brezel all, d'ar brezel 1870, e oa henvel. Bez e oa eur person, en eur barrez diwar ar mêz, hag a voe tamallet da veza kaset pemp pez-kanol ha teir varrikennad aour d'ar Brusianed. Eur beleg, eus a gichen, a deuas dem-goude da zikour anezan da ober an Adorasion ha setu aman ar gaoienn a roas d'ar bar-risioniz diskiant-ze pa bignas er gador :

« Va breudeur ker, klevet a rit, bemdez, n'eus fors pelec'h ez it, eo ar veleien o deus grêt an dra-man hag an dra-hont, ha c'hoaz ne leverer ket d'eoc'h an hanter eus ar pez a reont, rak pa vo lavaret mat n'eus ket eun taol fallagriez hag a jomfe eus o dilerc'h; n'eo ket me a c'hellit kredi eo a jomo da goll va amzer o klask difenn anezo; kaeroc'h a rin; mont a ran da ziskulia d'eoc'h eun torfed euzus o deus grêt ha n'ho peus ket

klevet hano ebet anezan marteze c'hoaz, rak tud int hag a oar kaout ludu da c'holo o zan. Er zizun dremenet, gellat ho peus gwelet an dra-ze koulz ha va-unan, — al loar, a oa melen ha rount evel eur pilerad amann; abaoe, m'ho peus taolet evez, e vihana, nebeut ha nebeut, bep noz, ha dizale, end-eeun, ne weloc'h tamm ebet anezi ken! Petra c'hoarvez ganti 'ta? An almanagou grêt gant tud desket, war o meno, a lavar:

— An diskar-loar eo; atao e tigouez an dra-ze goude ar c'hann-loar ». — Ya da! an diskar-loar eo zur! geier a leveront ha m'ho peus c'hoant da c'houzout, e gwirionez, petra deu al loar da veza bep miz, selaouit ac'honan mat hag e kle-voe'h gwelloc'h a-ze nemet bouzar gres e vefec'h, — hag o veza laket e zaou zourn en dro d'e c'henou da rei muoc'h a nerz d'e gorzenn e youc'has a-bouez e benn, ken a dregerne an iliz gantan — al loar? aze n'eus ket a ezomm da veza nec'het evit gouzout da belec'h ez a; ar veleien eo a zebr anezi! »

Goudeze e reas sin ar groaz hag e stagas gant e brezegenn ken seder ha tra; mat en doa grêt komz evelse, rag e gwirio-nez, marvailhou a zo, hag a zo ken diskiant, ma ne dalv ket ar boan koll amzer d'o dispenn; n'eus nemed ar c'henaouerien hag a lonkfe anezo. Gwasa pez a zo niver ar re-man a zo re vras en holl; darn, en e zouez a zo dies digas gwellaenn enno:

An neb 'zo sot ha yaouank flamm
evit kosât ne fura tamm,

met darn all goulskoude, ma karfent hepken digeri o daoula-gad ha sellet en dro d'ezo, a welfe sklêr.

Arvoriz, he c'heder ket diouzoc'h e vefec'h holl doktored, — eun doktor ne vez ket grêt ken dillo hag eur pesketaer pe eur biziner, — met en han Doue, deskit, evelato, barn an dud war o oberou ha nann war o c'homzou, ha n'it ket, evel ma rit re alies, siouaz, da lakat-ho fizians er c'henta pabor a deu da baoata da doull ho tor:

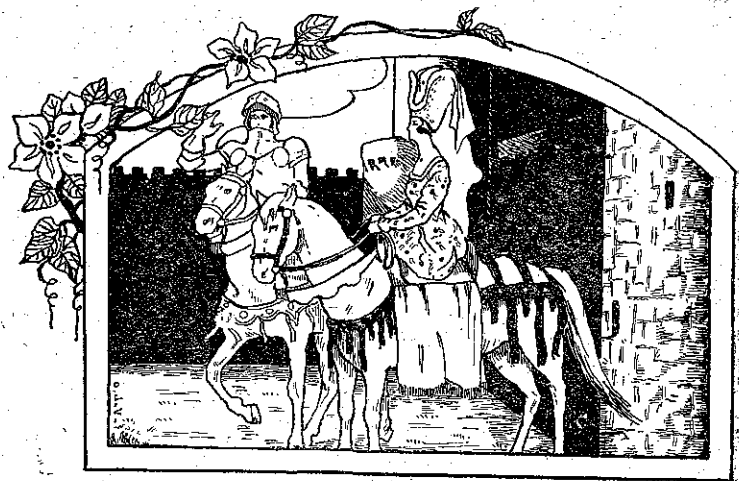
Ouz komzou flour, diouallit mat,
ar c'haz a guz ivin e droad.

Karan Lilia.

JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

Jenovefa hag he fried

II.

Sifroa o vont d'ar brezel

Koulz eo d'eomp p'ea! gant ar roue digar
A deu d'ar gristenien 'vit esa o diskar,
'Vit lemmel diganto buhez ha liberte
Hag o miret da heuilh lezenn zantel Doue.

An duk a Vreiz gantan tri-ugent mil Breton,
A gavo Char! Martel o vont da Avignon.
Na kaera armead enep ar Vorianed!
Na jomo ket unan, holl e vezint lazet!

LIFRIEDBOURG a read er vro eus kastell ar c'hont Sifroa. Savet 'oa war reier uhel etre ar Mozel hag ar Rhin. Ac'hano e weded brao bras ar meziou dudius tro-war-dro hag a-bell. An holl, bras ha bihan, a ziredas gant o dilhajou kaera da zigemeret ar brinsez yaouank, pried Sifroa, o ôtrou. Dor vras ar c'hastell a oa kaeraet gant garlantez glas, hag an hent a oa goloet gant bokedou a

bep seurt liou. An dud vat-se ne badent kiet gant ar vall da welet Jenovefa. Pa voe klevet lavaret : Emaint erru ! evel eur skrijadenn eürus a dremenas dre douez ar bobl, hag ar brinsez a voe digemeret evel eur rouanez. Ar vadehez, an dousder, ar glanded, an holl vertu-ziou a skede war he dremm. Henvelloe'h oa ouz eur zantez diskennet eus an nenv eget ouz eun den beo c'hoaz. Koms a eure gant doujans ouz ar re goz ; ouz ar mamou e c'houlennas niver hag oad o bugaligoù ; d'an holl e reas eun donezon gaer. Pa embannas avat o dije pae doubl soudarded ha mevelien ar c'hastell, pa roas da anaout ne baeje den an tailhou evit ar bloaz o ren, pa lavaras o dije ar beorien koad ha bara kement hag o devoa ezomm, an daouarn a strakas hag an holl a youc'has gant eul levnez dispar : « Bevet Jenovefa, hor prinsez ! Buhez hir d'hon itron yaouank ! Eürus an den en deus eun hevelep pried ! Hag eürus ar poblou o deus mistri ker madeleuzus ! »

Pep unan a yeas ac'hano leun a garantez hag a anaoudegez vat.

Er c'hastell, soudarded koz, gwenn o bleo, sounn o fenn evelato dindan an armou pounner, a ouele gant teneridigez : biskoaz n'o doa kavet ker bras madelez en o gouarnourien.

An daou bried a veve eürus en o c'hastell ; ar peoc'h ar garantez, an unvaniez a rene etrezo hep ma teuje morse an distera koumoulenn da denvalat o zal. Siouaz ! ar baradoz n'eman ket war an douar ; Doue a deu hep eun amzer d'hel lavaret d'eomp dre zarvoudou poanuis.

Eur pardaez, goude koan, edont o daou o tomma ekichen an tan ; Jenovefa a gane eur werz, o neza, hag ar c'hont a zone ouz he heul gant eun delenn bennak. Setu en eun tôl an trompilhioù o son skil'trus ha skouder an ôtrou kont a deuas er gambr o lavaret a vouez uhel : « Brezel ! Brezel ! Morianed ar Spagn o deus lakët o zreid war douarou Frans, ha ma ne garer hasta o devo hepdale diwadet an holl gristenien ha devet o danvez... Daou varec'hag a zo o tigeuezout aze gant urziou ar roue. Ret e vezo mont en hent en noz-man evit tizout ar gouezidi-ze ar c'henta vo 'r gwella ! »

An dijentil a zilammas diwar e skabell hag a redas da zigemeret kannaded ar roue. N'eus ket a ezomm da lavaret e pe stad edo spered ha kalon Jenovefa o vont d'ar gegin da lakat pourchas da zibri d'an dud-se. D'ar mare-ze an itronezed vrasa a dôle evez ous pep tra war-dro an tiegez.

Ar c'hont, eus e du, a bourchasas pep tra evit mont d'ar brezel. Raktal e kasas kemennadurez dre ar vro da ober d'e zujidi dont d'ar c'hastell war an eur ; hag

e roas d'ezo e urziou war an doare da viret ar peoc'h keit ha ma vije ret d'ezan chom pell dioc'h ar gêr. Hepdale edo war al lec'h an holl varc'heien a dro-war-dro, goloet a armou a bep seurt, ha dare da vont en hent.

Jenovefa a dremenas an noz o pourceas d'he fried kement en doa ezom. Kerkent ha goulou-deiz ar vrezellourien a oa bodet e sal vras ar c'hastell. En o c'hreiz edo Sifroa, sounn e benn gantan evel eur pôtr kalonek ha dispont ma oa, goloet a armou eus an treid d'ar penn; eur bluenn hir sanket en e dok houarn a rea d'ezan beza eas da anaout etouez ar re all. Ne c'hedet mui neme-tan evit mont en hent.

Jenovefa a deuas d'e gaout hag a roas d'ezan, hervez giz an amzer, e c'hoaf hag e gleze. « Gra labour vat ganto, emezi, evit Doue hag ar vro ! Difenn ganto ar re zinerz ha kastiz an dorfetourien ! »

Hag o veza lavaret kement-se e kouezas etre divrêc'h he fried ; drouk-livet oa evel eur c'horf-marro.

— « Va muia-karet, emezi, o skuilha daerou puilh, mont a rez pell ac'han, ha n'eo ket lavaret ec'h en em welfemp mui er bed-man ! »

Eun druez oa gwelet he glac'har.

— « N'ez ket da falgalon evel-se, va c'harantez, a lavaras ar c'hont, skoet kenan e galon d'e dro; den ne noazo d'in mar eman Doue a-du ganen. An nep a zouj Doue n'en deus ezom da gaout aon rak netra. Sec'h da zaerou ha bez' dienkreiz ganen-me. Dindan gourd eun den a fizians em eus lakêt ac'hanout. Hennez ive en devo da c'houarn va feadra... Lavaret a ran d'it, pep fizians am teus ennan ha te welo n'ez pezo ket da glamm dioutan. Kenavo, Jenovefa gez ! Ra vezi diouallet gant an Holl-C'halloudeg ha ra blijo gantan uriani ac'hanomp adarre arêk pell ! Bez' sonj eus da bried ! Me as karo bepret ! Ped evidon ! »

Jenovefa a fellas d'ezi mont da ambroug he fried betek dor ar porz. An dud a vrezel a deue war o lerc'h. Klevet e voe neuze an trompilhou o lakât ar vro a-bez da dregerni, hag ar vrezellourien a yeas en hent. Ar goafou savet uhel a lugerne dindan bannou alaouret an heol benniget o sevel en dremvel. Sifroa a stardas eur wech c'hoaz e bried war boull e galon. Prim neuze e savas war gein e inkane evit kuzat e zaerou ouz Jenovefa, hag hen en hent ive.

Jenovefa a redas da dour uhella ar c'hastell hag a jomas eno keit ha ma c'hellas gwelet ar vrezellourien. Pa ne welas mui ar boultrenn o nijal diwar an henchoez eas d'he c'hambr hag eno e tirollas da ouela he gwalc'h. Rannet oa he c'halon. Ken klanv oa gant ar boan spered ma ne c'hellas debri genaouad boued ebet en deiz-se.

(Da heuilh.)

Yannig war an tu eneb

Yannig en deus breman tost da unnek vloaz, rak en deiz all e teuas an Aotrou person d'e gaout da lavaret d'ezan poania da zeski mat e gatekiz araok ober e bask kenta.

Met hen a zo ken lezirek ma ne ra van na seblant; ne wel ket e zeveriou dirazan ha ne oar ket c'hoaz pe ez eo kristen pe n'eo ket.

Petra zo penn-abeg da-ze ?

Marteze eo bet moumounet re en holl pa oa yaouankik ? N'ouzon ket. Ne zelaou ket ken nebeut kenteliou fur e dud. Eur penn fall a grouadur eo ha netra ken. E vamm a lavar n'eo ket deuet a-benn, evit c'hoaz, da lakat anezan da ober an distera labour.

Eun dervez e lavaras d'ezan mont d'ar vourc'h da gerc'hat nadoziou d'ezal da c'hwriat. Ar pôtr a eh em lakas da lenva hag ar vamm evid ober d'ezan mont dioc'htu a roas daou wenneg d'ezan da brena madigou. En eur zistrei d'ar gêr e kavas, war an hent, eun amezog a oa o tont eus e foenn gant eur c'har-rad foenn; buan, buan, evid en em zizoher eus an nadoziouze a zo e riskl da zanka en e vizied, e lak anezo er c'harr, etouez ar foenn, hep sonjal hirroc'h.

En em gavet er gêr, ne ouie mui petra e oa deuet e nadoziou da veza, pe int a oa kouezet eus ar c'harr, pe en em fuilhet e mesk ar foenn; n'o c'havas ket hag ez eas, en eur lenva, da gonta d'e vamm petra a oa digouezet gantan.

Eun deiz all e oa kemennet d'ezan mont d'ar c'hovell da gerc'hat eun trebez nevez; mont a reas goustadik en eur lavaret e oa re vras samm an dra-ze evitan; lakat a reas e benn e kreiz an trebez hag e teuas atao, ker goustadik ha tra, etrezek ar ger; a vec'h en em gavet en hanter 'n hent, nec'het eun nebeut, gant e zamm, e stlapas an trebez d'an traon en eur lavaret d'ezan: « Te ez peus teir gar, ha me n'em eus nemet diou; te a zo gouestoc'h eget Yannig, michans; deus alese d'ar gêr, pa giri ! »

Yannig, droug ennan, a deuas adarre da gonta d'e vamm ar pez a oa en em gavet gantan; en dro-man, avat, e voe gour-drouzet gant e dud o veza en em laket e kounnar evit ken nebeut a dra.

Eun dervez bennak da c'houde e voe kaset adarre d'ar vourc'h, da gerc'hat eur bodez-pri; n'oa ket prest emezan dioc'htu, met eur pennad goude, — pa blijas gantan m'oarvat, — ez eas. Lakat a reas ar bodez e giz eun tok plouz war e benn ha yao, mar gouie. A vec'h m'en doa grêt eur gammed bennak ma kredas e oa mall d'ezan ehana da ziskuitza; an hent a oa war ziribin, setu ma teuas, en e benn, ar zonz da lakât e bodez da vale en e raok, a-ruilh, ha kerkent sonjet, kerkent grêt:

Unan daou ha tri
Kea pa giri!

Ha! m'ho pige gwelet an daou-ze, — Yannig hag e bodez, — o faouti hent ho pige bét plijadur.

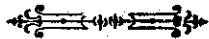
Kaer en doa bet Yannig, koulskoude, redet dillo, e voe diwarlerc'h, met, ar bodez, siouaz, oc'h en em gaout e traon ar c'hrec'h a yeas da steki ouz eur voger hag a vruzunas e mil damm. An dra-ze ne ziverras ket e hent d'ar pôtr; ne gemeras ket zoken ar boan da gonta an tammou; met, digouezet er ger e savas eur c'hoari all; ma oa bet gourdrouzet en deiziou araok en dro-man e voe gourdrouzet muioc'h c'hoaz. Châns en devoe zoken pa ne gouezas ket ar vaz yod war e gein.

Neuze ec'h en em lakas da redet ac'hano evel eur penn-fellet a-dreuz kleuziou ha parkeier; kenta ehan a reas a oa dirag ar ster a zo oc'h harza an diou barrez; eno e rankas chom; n'oa ket evit mont larkoc'h. Ken spourounet e oa ha kement a zroug a oa ennan, ma trouc'has eur vaz evit bazata dour ar ster p'eo gwir ne felle ket d'ezan lezel an hent gantan da dremen.

Ha seul-vui e kounnare, seul-vui e skoe ha seul vuioch e skoe, seul vuioch ivez an dour a frize: « Setu aman vat eur c'hoari, emezan, n'eo ket ar boan d'in kendele'her, gwelloc'h a rafen dont war va c'hiz! » En em lakat a eure da zonzal eur pennadik, ha daoust d'ezan da veza ken yaouank, e komprenas evelato e ooa red d'ezan plega dirag e dud, en eur welet an dour; goude ma heuilh ar reolenn merket d'ezan gant an Aotrou Doue, a blege c'hoaz dindan e vaz. Yannig, diwar neuze ne oa mui war an tu eneb; troet e oa war an tu mat.

Diwar an deiz-ze e oa sentus; preder a gemere gant e labour ha divouzet oa ouz e gatekiz. Ha c'houi, ha pleustri a rit-hu war gement-se? Dale'hit sonj atao: nebeud a dra a ra vad da glanv!

C. C. C.

Emgleo Sant Ildut

Ti Emgleo Sant Ildut a zo e Brest 4, rue du Château, abaoe an deiz kenta a vezeven. Evit kaout al leoriou a zo e gwerz ennan, skriva da M. Y. DREZEN, administrateur de P.E. S. L., rédacteur au *Courrier du Finistère*, 4, rue du Château, Brest.

Kavet e vo aman, er miz a zeu, roll an holl leoriou-ze, gant o friz.

Ar Basion e Kastell-Paol

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Judas : F. STÉPHAN.

Dathan, mestr ar varc'hadourien : YVON MÉAR.

Breman ez eus pemp kant vloaz, Kastell-Paol a oa lintrusoc'h c'hoaz da welet, marteze, eget ne 'z'eo en

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Hananus, ar beleg bras : J. MALGORN.

hon amzer; en nêc'h da gêr, an iliz-veur a oa daoulinet dirag Doue, en he sae wenn nevez flamm, hag, en traon, tour Kreizker a oa evel eur skabell da elez an nenv da ziskuiza o zreid pa vezent o tiskenn war an douar : dourn an den en devoa savet traou sebezus en eul lec'h hag a oa kempennet ker brao evitan a-rack gant dourn Doue.

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Kaiphas : F^s PICART.

Ma veze grêt traou kaer neuze, gant ar gizell e kêr-benn Bro-Leon, gant ar bluenn ha gant an delenn e veze gret traou all hag a oa eun tamm mat kaeroc'h c'hoaz. E Kastell-Paol eo ec'h en em vôte bep bloaz barzed Breiz da gana meuleudi ar Vro hag eno eo ec'h en em lakejot da genta da c'hoari « **BURZUD BRAS**

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Pilat : F. BRANELLEC.

JEZUZ » (1) hag edo ar c'hiz da lavaret diarbenn ar re a 'z ea d'e zelaou :

An dud a 'z a en eur ganan
Hag a zistro en eur ouelan.

(1) Savet, da gredi eo gant eur C'hastellad bennak-ha bet moulet e Paris er bloaz 1530 gant Eozen Quillevere, eur pōrt hag a oa ivez gimidik eus a Gastell-Paol.

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Hérodez : J. M. AR REST.

A-nebeudou, Leoniz a deuas, evel kalz re all, siouaz, hag a gemeras muioc'h a breder gant traou ar c'horf eget gant traou ar spered : **BURZUD BRAS JEZUZ** a voe sebeliet, e goueled eun armet bennak, evel ma vez sebeliet an traou maro ha ne voe hano ebed anezan ken, koulz lavaret.

A drugarez Doue, ar sperejou a en em droas a-nevez.

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Klaudia Prokula, pried Pilat : FÉLISIA STÉPHAN.

war draou ar vro, pa deuas ar **B'eun-Brug** d'en em ski-gna dre Leon; Kastelliz a deuas sonj d'ezo eus ar pezh a rea o zadou koz hag henechet gant eur beleg kalonek e klaskejont bale war o roudou. **PASION HOR ZALVER** gant an A. Leon diskleriet evel ma vez diskleriet gant pôtred; ha merc'hed Kastell-Paol a vo gellet he lakat dizale kenver ha kenver gant Pasion Nancy hag hini

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Julias : F^s. STÉPHAN.

Satan : PAUL HÉLARD

Oberammergau. Gwir eo, n'o deus ket sellet nag ouz an dispign, nag ouz ar boan: 220 bennak int etre c'hoarierien, c'hoarierzed, kanerien ha kanerezed; goude o dervez eo e teskent o rollou; c'hoarierien gwall skoet gant an derzien a zo bet gwelet o sevel eus o gwele da bignat war al leur-c'hoari hag oc'h en em denna ker

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Sant Yann : A. BARON.

mat warni ma ne oa anat da zen e oant klanv; laket o deus ouspenn 60.000 lur e taolennou, lienachou ha dilhajoù. Eun dudi eo an holl draou a weler evid al lagad hag eun drugar an holl draou a glever evid ar skouarn. Nemed eur mean en defe eun den, da galon, en e greiz, ne gredan ket e c'hellfe selaou ar Basion-ze adalek ar penn kenta betek ar penn diveza hep santout,

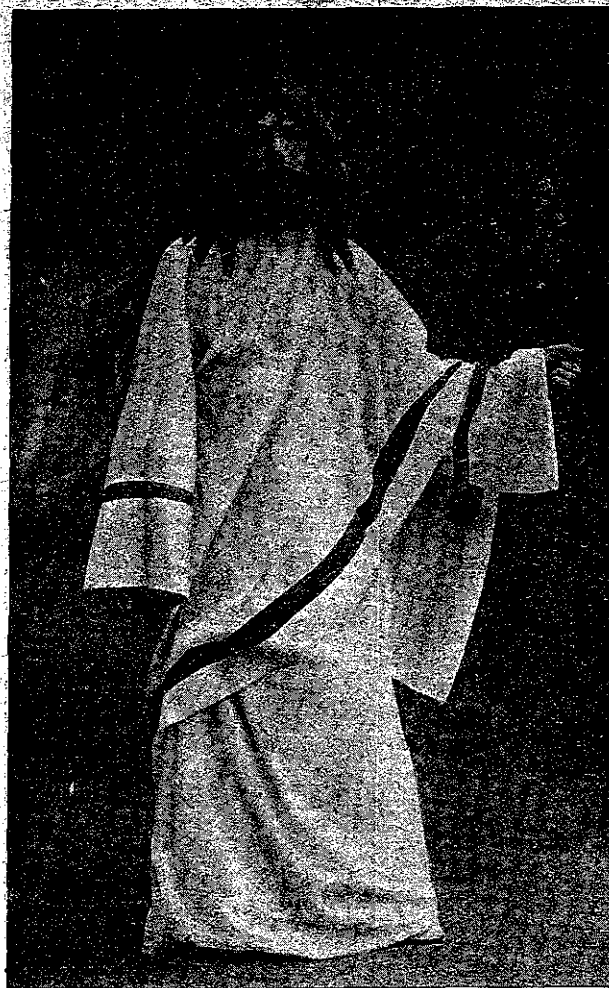

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Ar C'hrist: R. CREIGNOU.

koulz pe goulz, e zaoulagad gleb gant an daelou. Gwreg Pilat, pa zifenn Hor Zalver, a zo dispar ha spont Judas a grog ivez muioc'h-mui en arvestourien endre ma kle-vont o sevel betek enno, evel eun diskan-ifern ar gomz-man: « Gwelloc'h e vije bet d'ezan ma ne vije ket bef ganet biskoaz ! »

Kaniri an Elez hag hini Merc'hed Jeruzalem a zo bet

Photo. Charles - St-Pol-de-Léon.

Ar Werc'hez : A. MAZÉAS.

Ar Vadalen : J. MOAL.

kavet kaer meurbed ha komzou diveza ha maro Hor Zalver ne e'heller ket o diskleria gwelloc'h, a gredan, eget n'int bet diskleriet gant R. Creignou.

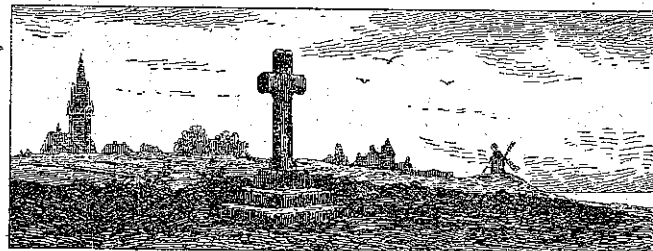
N'eo ket souez eta e vije bet et dre ar vro ar vrud eus a Bastion Kastell-Paol hag e vije bet diredet an dud a villierou d'he gwelet; d'ar zul 23 a viz meurz, d'an deiz

kenta ma voe diskleriet, e oa 960 den ouz he selaou ; d'ar zul 30, 1.104; d'ar zul 6 a viz ebrel, 1.067; d'ar yaou 27 meurz, goude lein, 2.000. Buzel-skol; goude koan, 550; d'ar yaou, 3 a viz ebrel, 520 ha d'al lun Fask, 600.

7.000 den eta, pe dost, a zo bet e Kastell-Paol, er bloaz-man, o selaou diskleria ar Bastion hag en o zouez hag er penn-kenta, an aotrou n Eskop, an A. Treussier, person Kastell-Paol; an A. Perrot, sekretour an Eskopli; an A. Quéinnec; an A. Caugant; an Tad Colin; an A. Berré, Rener an « Union Agricole »; an A. Gall, skrivagner ar « C'hourrier du Finistère », hag an A. Perrot, Rener **Feiz ha Breiz**.

Teatr ar Bastion a zo unan eus an traoù a rafe ar muia plijadur da zant Paol, ma savje eus e vez da ober tro e gastell koz, rag oberia raio vad, er vro, n'eo ket likepen d'ar Feiz met ivez d'ar brezoneg ha setu perag e kasomp hor gourc'hemennou kaloneka da gement hini en deus roet an dourn d'e zavel hag e c'houlennomp ma pado keit hag an iliz-veur a zo ouz e waskedi.

J.-M. P.

An "Hini goz" o vont da denna he feltred

Pezig-c'hoari en t Arvest evit merc'hed yaouank

*Kinniget gant doujans d'an Otrou ha d'an Itron O. VALLÉE,
Benac'h.*

DIVIZ VIII

AN HEVELEP-RE — AN HINI GOZ

EIL PLAC'H YAOUANK, *goustadik d'an trede.*

Ma kredfen, e tec'hfen ac'han, met ne gredan ket!

TREDE PLAC'H YAOUANK, *goustadik.*

Piou eo, a zonz ganit? Eus petore (1) bro?

AN INTANVEZ, *da Varijan goustadik.*

N'ouzon ket dre benôs... Kerkent ha m'eo azezet, ma c'halon a zo deut laouen em c'hreiz!...

MARIJAN, *goustadik.*

Mantret e choman! Biskoaz maouez nem eus gwelet par da hounnez!... Daoust hag e petore³ yez e komz?

AN INTANVEZ, *goustadik.*

Hag a belec'h eo en em gavet aman? Piou^a gredo komz outi?

E keit ze, ar merc'hed all a zo chomet hep kredi finval, dilavar, o sellou troet war ar vaouez koz; ar plac'h yaouank kran a zo en he sav an tosta d'ez.

MARIJAN, *goustadik.*

Ne rin ket, me!

AN INTANVEZ

Me her greio 'ta, da vihana, ma oar brezoneg, rak ne garan ket nemeur mont e galleg: pep labous, e gan, ha pep den, e yez. Itron...

An holl a zo stoul hag eveziek.

Itron... mar plij... ha goulenn a c'hellfemp-ni diganeoc'h... lavaret d'eomp... hoc'h hano?

AN HINI GOZ, *o sellet a-dro ouz an holl.*

Me hoc'h anavez holl, koulskoude, ha c'houi n'am anavezit ket!

MOUEZIOU, *goustadik.*

Komz a ra brezoneg!

(1) Petore = pesort.

AN INTANVEZ

Kentan tro eo d'eomp d'he kwelet!

AN HINI GOZ

Hiviziken me a en em ziskouezo d'eoc'h hag an holl am anavezo.

AN INTANVEZ

N'ouzon ket piou e c'hellfec'h bezan, met ouz ho kwelet, me am eus plijadur...

AN HINI GOZ,

d'an eil plac'h yaouank, oc'h astenn he brec'h warzu enni.

Plac'h, perak e tougit en ho kerc'hen ar groaz-ze hag en ho kodell ez eus eur paper hag a zo warnan komzou binimus? Dec'h, c'houi a gane du-ze en eured, hag ar pez a ganec'h a oa eun donjer e glevet! Tennit ar groaz-ze pe freuzit ho paper ha tôlit-hen en teil!

Ar plac'h yaouank a denn eur paper hag a ffeuz anezan, hep ranna ger. 'N em dennan 'ra mezek drek ar re all.

AN HINI GOZ, *d'ar c'houec'huet plac'h yaouank*

Perak e klasket kuitat ho kerent? Labourit en o c'henver hag ho po bara... Me a fell d'in e tizrofec'h d'ho kêr hag e chomfec'h enni, e serr ho tud, hep kaout c'hoant: ebet ken d'o c'huitaat!

AR PLAC'H YAOUANK, *sentus.*

Dizrei a rin!

AN HINI GOZ, *d'ar bedervet plac'h yaouank.*

Na gasit ket ho ker hag ho poltred d'an hini emac'h: o sonjal dimezi gantan. Unan a zo en ho kichen; hennez a zo gwirion hag ho karet a ra; egile, an diaveziad a zo eun toueller. Grit hervez ma lavaran d'eoc'h.

AR PLAC'H YAOUANK

Hen ober a rin!

Holl int muioc'h-mui mantret.

MARIJAN, *a gostez.*

Piou eo houman hag a anavez pep doare hag e pleg an holl d'he gourc'hemen?

AN HINI GOZ

Me hoc'h anavez holl; c'houi n'am anavezit ket!... Hoc'h anaout a ran, n'eo ket diouz ho kwiskamant, nag awechou, zoken, diouz ho yez hag ho kiziu... Chenchet ho peus ha me a zo o chomet bepred henvel; setu perak n'am anavezit ket ken. (*Da Varijan*).

N'eo ket awalc'h miret ho kwiskamant, nag ho kiziu mat, ma ne zalc'hit ket ho pugale er gêr d'o miret war ho lerc'h. Ho mab a zo dimezet e Pariz eun diyroadez hag ho pugale-vihan a vo diyroidi evidoc'h.

MARIJAN, *mantret.*

Houman a oar pep tra!

AN HINI GOZ

d'an dervet plac'h yaouank hag a zo o klask tec'hel e kuz.

Chomit, plac'h! C'houi eo a laer arc'hant ho kerent evit gellout en em fichan gwelloc'h a-ze. Da betra ar poultr-ze 'zo war ho kenou, nemet da guzañ ho tizonestiz ha da douella ar bôtred evel ma touellit ho mamm? — (*D'ar bempvet plac'h yaouank.*)

Houman eo ar plac'h ostaliri: n'he deus desket c'hoaz nemet dansal ha lakat dour 'barz ar gwin. He hano eo Monan Penn-ar-Vali, kalz a vrud d'ezi, nemet nebeut a vrud vat...

AN INTANVEZ, *o tiskouez ar gentan plac'h yaouank.*

C'hoaz unan aman, Itron...

AN HINI GOZ, *d'ar plac'h yaouank.*

Milinez, perak ho peus kasoni ouz ho c'hoar yaouank a zo du-ze er gêr?

Ma kirit ne dremeno ket e pep lec'h en ho rôk: kemerit skouer warni ha bezit dereat evelti, ha c'houi a welo ive an dud o c'hoarzin ouzoc'h...

DIVIZ IX

AR MEMEZ RE

SOAZIG *o tont er zal, gant doare abof d'ezi ha nec'het he sellou o klask he mamm-goz. Eur pikol tog ruz a zo war he fenn hag he dilhad a zo iskis.*

AN HINI GOZ, *o sellet outi.*

Ar pellan diouzin hervez an oad a vo an toslan hervez ar spered... Perak o deus he distummet evelse? Oh! pen-nou goullo! Ankounac'haet o deus pep tra vat ha pep tra fall o deus desket. War o hent, da bep kammed, e lezont kement o deus a gaera kement tra divalo a gavont a zastumont gant evez... Paour kêz Bretoned!

Soazig, *he deus gwelet he mamm-goz.*

Mamm-goz! Aze emac'h?

MARIJAN

Na rit ket a drouz! An Itron ne fell ket d'ezi!...

SOAZIG, *goustadik.*

Houñnez eo an dennerez poltrejou?

AN INTANVEZ

Ya, va merc'h... Ez a da denna hoc'h hini.

AN HINI GOZ, *da Varijan.*

Tostait gant ho merc'h-vihan.

MARIJAN, *a dosta.*

Lammit an tog-ze diwar he fenn!

Marijan a denn an tog.

Sell ouzin, merc'hig!

An « Hini goz » e par eur mousc'hoarz war he mu-zellou; on hini vihan a vousec'hoarz d'ezi ive.

Ha va anaout a rez?

SOAZIG, *o vousec'hoarzin bepred hag oc'h heja he fenn.*

Nann!

MARIJAN

Nann, itron, a vez lavaret.

AN HINI GOZ, *treut da Varijan.*

Lezit hi!

O sellet ouz Soazig hag o tapout he fenn etre he daou zorn.

Va foltred a welan livet en da zaoulagad sklêr ha doun a vreizadez! Ha lavaret penôs e sellou pep bugel e vez evelse livet va foltred... hag e teuont d'hen saotra ha d'hen mastari! War ar penn bleo melen-ze e stignont eun tog, eun tog ruz... pe c'hlas! oh! kouefou dantelezet! Lakat a reont teod ar bugel da zistaga geriou eur yez ha ne gom-zas gwechall e dud koz nemet 'vel eur yez estren! — Oh! brezoneg dudius, yez santel, roet d'emp gant Doue!...

Merc'hig, ha monet a rez d'ar skol?

SOAZIG

Ya, Itron!

AN HINI GOZ

Ha desket e vez d'it eno lenn ha skrivan brezoneg?

MARIJAN

Da zeski galleg e vez kaset d'ar skol Itron... Brezoneg awalc'h a zesk er gêr!

AN HINI GOZ, *treut.*

Tavit ha gouezit penôs pep kronadur a dle bezan kelennet e yez e dadou! Pesort yez a gomz d'eoc'h ho peleg er gador-brezeg?

MARIJAN

Brezoneg, Itron!

Ar beleg savet er gador d'ho kelenn a gomz d'eoc'h brezoneg; gourc'hemen an Iliz eo... Ar mestr-skol, pa bign en e gador, a dle rei ive d'ar vugaligou klennadurez en yez o zadou. Gourc'hemen ar re-goz eo!

MARIJAN

Ar vestrez-skol ne oar ket a vrezoneg, Itron!

AN HINI GOZ

Gouzout a renk yez he bugale-skol, evel ma renk ar beleg gouzout yez ar gristenien fiziët ennan! Evelse eman an urz; evelse eman al lezenn!

MARIJAN

Al lezenn eo a zifenn, Itron, komz brezoneg er skolioù!

AN HINI GOZ

Arabad d'eoc'h chilaou ar mestr-skol pa lavar d'eoc'h: « Ar brezoneg a vir ouzin da zeski galleg d'ho pugel. » Respontit kerkent: « Deskit ar brezoneg, c'houi, mestr-skol, ha neuze elec'h bezan eur skoilh (1) evidoc'h, e teuo ar yez-ze da vezan eul liamm hag eur sklêrijenn etre ho spered ha hini ar bugel! » Ar mestr-skol a zo evit ar bugel, n'e ket 'ta, nann ar bugel evit ar mestr-skol? Azez em c'hichen, merc'hig, ha laka da zorn em hini...

AN INTANVEZ, o stoui.

Itron, diskouezet ho peus d'eomp piou omp; mar plij ganeoc'h disklêriet d'eomp breman piou oc'h?

AR PLAC'H YAOUANK KRAN, o stoui.

Itron, m'ho ped, livirit d'eomp hoc'h hano!

MARIJAN, a-gostez.

Da vihana, setu tennet d'eomp hor poltrejou, hag en eun doare ha ne oamp ket ouz her gortoz!

AN HINI GOZ

Tostait hag azezit endro d'in... (Azeza reont holl). Gwechall, — me gomz eus eun aünzer bell, — an holl am salute. Digemeret e vezen er c'hstell, er paleziou, gant soniri, kan hag ebad. Eus a Vrest betek Roazon, ne oa na kastell na maner, na ti-soul na lochenn ha ne vezed enoret enno o rei digemer d'in. Hirio, piou a oar va hano, piou a ro d'in digor! Vel eun divroadez e valean dre va douarou hag e pep lec'h e welan an dorjou o serri ouzin!...

Plega 'ra he fenn.

AN INTANVEZ ha MARIJAN, o sellet an eil ouz eben, mantref.

Doue!

Na piou eta eo houman?

Ar merc'hed all a chilaou sebezet. Ar plac'h yaouank kran eman an daerou en he daoulagad bras digor war ar vaouez koz.

MARIJAN, a gostez.

Red eo ma vefe troet he spered!... Ne gredit ket?

(1) Skoilh = harz, e galleg: obstacle.

AN HINI GOZ

... Er c'hstell hag er manerioù, e kêr ha betek en tiez war ar mêz, ne glevan ken nemet mouez an estren ha ne welan nemet gizioù ha doareoù hag a ra d'irei va fenn. Red eo d'in, evit en em gaout c'hoaz er gêr, klask, el lec'hioù distro, dismantrou an amzer goz.

Va didu a gavan warlez ar c'hoajou, en traoniennou pell ha war grec'henn sioul ar menezioù. Hag eno me a ouel dourek, gant poan-spered ha melkoni, gant truez ive ouzin va unan hag a chom beo etouez kement a draou maro!... (Chom a ra eur pennad dilavar).

N'em eus ket nemet eur mignon, an Ankou!... En e garr, me 'm eus grêt kant-tro ha baleet, — na-ped gwech! — pep tachenn en Arvor hag en Argoad... Ne bar bemdeiz va daoulagad nemet war tôlennoù a gan!...

Perak deut aman hirio?... An hekleo, eur pennad zo, a zigas d'in, a vare da vare, evel brud va hano... A wechou e krede d'in klevet, e hiboud an dour, e boud an avel, e richan al lapoused evel mouezioù tud ouz va gervel; hag e chomen da chilaou, va c'halon o lammat... An droman, ar vouez a zo deut d'in, me gred e oa mouez va bugale... Hag ez on diredet!... Lavaret em eus d'an Ankou: « Kea, bale! Ne bignin ken en da garr milliget! Va bugale a lako ac'hanon da bignat ganto e karr ar vuhez! » — « Kea, emezan, en eur vouse hoarzin, dizrei a ri c'hoaz! »

An holl a chom dilavar, oc'h en em zellet, gant doare nac'het ha spontet.

N'eo ket c'houi, pegwir n'ouzoc'h ket va hano!

Va hano! ar vein, mar gellfent komz, hen lavarfe d'eoc'h!... Mar ho pefe diousskouarn da glevet, nag a wech n'her lennec'h ket endro d'eoc'h mar karfec'h digeri frank ho taoulagad... Sellit an touriou-ze, touriou hoc'h iliz veur. Pegeit 'so abaoe ma 'z int savet? Me lavaro d'eoc'h an deiz; e oan eno!

AN INTANVEZ

Gwelet ho peus sevel touriou iliz sant Kaourintin.

AN HINI GOZ, oc'h astenn he brec'h.

Me a zo kosoc'h eget sant Kaourintin... War va barlenn me ez int bet lusket holl, sent ha tud veur, noblans ha kouer, ho tadou!... (Eur pôz). N' eus ken nemedon hag en deus sonj anezou!...

AR PLAC'H YAOUANK KRAN,

o lammat da gregi en he dorn hag o pokat d'ezan.

Hen divinet em oa!! C'houi eo hor Mamm-Vro! an Hini goz, bepred karet ha bepred seder! c'houi eo hön Breiz!...

An Hini goz a bleg da vriata ar plac'hig stouet dirazi. Goudeze, e sav hag e figor he mantell a gouez e harz he

zreid; he gwiskamant skédus, herminiget, a lufr ouz ar deiz. Darn eus ar merc'hed a groaz o daouarn hag a stou d'an daoulin, 'vel dirak eur zantez.

AN INTANVEZ

Pebez burzud!... Itron-Varia 'r Folgoat ne vez ket kaeroc'h da zeiz he fardon bras!

Kleef a rêr souden moueziou flour, soniri 'da heul, o kanan, etre peder mouez, ma 'z eo eun dudi: AN HINI GOZ EO VA DOUS! etc... Dont a ra er zal merc'hed gwisket kran, gant kouefou bras dantelezet, ha dilhad breizad a bep doare hag eus ar pinvidikan. Unan a zoug eur gurumen aour war eur plueg glas. Diou anezo a zistag kouef an « Hini goz » hag a lak war he fenni ar gurunenn. Soniri ha kan gant an holl verc'hed. P'eman ar zon oc'h achui, eur vouez a youc'h: Breiz da virviken! A-dreñv hag e bep tu 'vel eun hekleo, moueziou a respont: Breiz da virviken! Ar gouel a zisgenn a nebeudou.

KELEIER ar MIZ

AR VOTADEGOU

Epad deizioù kenta miz mae ne oa ken hañs, gant an holl, nemed eus ar gesterien a oa oc'h ober an dro, en dra c'hellent, o klask mouezioù da vont da Bariz.

Gwechall, etouez ar re a glaske beza kannaded, e Breiz-Izel, e veze kavet atao, eun divroad bennak, eus a Bariz pe eus a Doulos, evel ma ne vijemp ket gouest da gaout en hon touez tud barrek a-walc'h da gomz en hon lec'h; en dro-man, a drugarez Doue, ne dremen ket an traou, en doare-ze, hag anat ep e tosta an dervez ma ne lakaio ar Vretoned o fisians nemed e Bretoned pennkil-ha-troad eveldo.

Unan ha ne oar ket a vrezonég a zo re azen evelato evit kaout eur garg e Breiz: Gwazed Pleyber-Krist o deus hen diskouezet, brao-bras, d'ar gesterien mouezioù p'o deus youc'h et d'ezo: « Komzit d'eomp e brezonég 'ta, mar d'oc'h gouest d'hen ober ha ma n'oc'h ket, chachit ho skasou ganeoc'h ! »

Kaeroc'h a livirin : an hini a zo o kesta mouezioù Bretoned n'eo ket a-walc'h d'ezan gouzout brezonég, red eo d'ezan gouzout **brezonég mat** ha nann brezonég trefoet, hag arabad d'ezan beza nec'het o klask gouzout petra da lavaret dreist holl, pa vez o komz dirag

eun niver bras a dud. Evelse, en deiz all, e Lesneven, eur prezeger ha ne gava ket e c'heriou buan a-walc'h hag en doa lavaret diou pebeir gwech dioc'htu: « Gwell eo ganen... Gwell eo ganen... » a voe stanket e c'henou d'ezan ne voe ket pell gant eur p'otr distagellet mat eus a Blouzeniel a youc'has d'ezan a-bouez penn: « Ma 'z eus kement se a c'hoell ganez, laka e go ! »

E kreizteiz ar Frans, ar votadegoù a zo bet fall du; eur gwerzer e vro, evel Marty, et er Gamp'r hag eur zalver e vro, evel ar jeneral de Castelnau a zo, stlapet er miz; met e Breiz, n'eus ket re da glemm; p'otred an dispac'h ha p'otred an dizouelez n'o deus ket gellet kaout ar pleg war gorre e nep lec'h hag e bro Roazon, end-eeun, n'eus et ebarz nemet re vat.

Gwir Vretoned ha ne oant ket bet c'hoaz war ar renk a-raok ar bloaz-man, evel an AA. Tremintin, eus a Blouescat; Henry, eus a Lennon, ha Cadic, eus a Noyal-Pontivy a 'z aio da Bariz; dougen a raint gwiskamant o bro, — hep mez ebet rak n'eus nemed eur stlepedour bennak hag a rafe fae war wiskamanchoù Breiz, — ha goulenn a raint ma vezo digoret pelloc'h d'orioù holl skolioù Breiz-Izel d'ar brezonég rak setu aman ar ger o deus roet d'erc'hent ar votadeg d'ar rê ma c'houlennent o mouezioù diganto :

« Passionément attachés à notre petite patrie, la Bretagne, à ses coutumes et à sa langue, nous voulons que l'enseignement bilingue soit donné dans nos écoles primaires et que des cours facultatifs de langue bretonne soient créés dans l'enseignement secondaire. Nous voulons aussi qu'en matière administrative et économique une large part soit faite aux doctrines du REGIONALISME. »

An dud-ze a zalc'ho d'o fromesa ha ne vezint ket henvel ouz ar re a lavar int Bretoned d'erc'hent ar votadeg hag a deu goudeze da drec'hi gouenn.

Breiz da virviken !

I. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ MAE

I. — An avel. II. — Ar goanv, pa rank lakat e zaouarn en e c'hodellou e-unan. III. — Ar yuzugenn. IV. — Eun terrienn kocz pa vez aret. V. — An dien a deu da veza aman.

II. — DIVINADENNOU MIZ MEZEVEN

I. — Pe gemm a zo, war ho meno, etre treitour, ha mellezour? 20 p. ar r. Digaset gant J. Aboliviér, Kernoués.

II. — Peseurt kemm, a welit, a zo etre eur vag hag eun auto? 20 p. ar r. Digaset gant Yv. Deniel, Sant-Pabu.

III. — An hini am c'hemer n'am anavez ket mat, Hag an hini am lez am anavez anat. 20 p. ar r. Digaset gant F. Guillou, Brest.

IV. — Eur blantenn a zo er prat He c'horf da zebri 'zo mat He gwrizioù neb o debrfe Hep dale pell a varfe. 20 p. ar r. Digaset gant kelc'h-studi Sant Arzel, Gwitalmeze.

V. — Er han Doue 'me 'r paourkez, Roñt d'in eun tamm bara; Daou ha tregont 'n deus Jakez O c'hedal traou da zrailha. 20 p. ar r. Digaset gant J. Aboliviér, Kernoués.

Digas ar respochou, hag an divinadennoù nevez a gavfet abenn ar 25 eus ar miz da: M. le Directeur du Feiz ha Breiz, Plouguerneau (Finistère).

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerzioù
ha Sonioù — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PÉROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du Bleun-Brug et de l'Emgleo Sant Ildut
YV. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.). 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Me eo Anna, Mamm Mari! An A, GOURAUD. — Kouerieded eus an amzer goz, G. P. — Labouriou ar merc'hed, TINTIN ANNA. — Buhez Jenovefa a Vraban, GL. PRAT. — Mekanikou da lakat yaouankiz da zañsal, D. N. D. — Netra a nevez dindan an heol, J. U. — Ar Bleun-Brug a zeu, J.-M. P. — Sizun veur Kemper. — Bleunioù Breiz, J. U. — Pedervet kenstrivadeg ar c'hardinal Dubourg, J.-B. MARTIN. — Divinadennoù.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ GOUERE

- 6 a viz Gouere. — IVe sul goude ar Pantekost. Gouel Kalon Zakr Jezuz, p. 694 e levr an A. Uguen.
- 13 a viz Gouere. — V^e sul goude ar Pantekost, p. 458.
- 20 a viz Gouere. — VIe sul goude ar Pantekost, p. 461.
- 26 a viz Gouere. — Santez Anna, Mamm ar Wer'hez ha Mamm hor Bro. Gouel devoñ, p. 860.
- 27 a viz Gouere. — VIIe sul goude ar Pantekost. Hizio, e holl ilizou Breiz, e vo lidet gouel santez Anna, kenta patronez hor Bro, p. 860.

1624 *Me eo Anna,* 1924 *Mamm Mari!*

ANTEZ ANNA a en em gav he gouel er miz-man hag ar gouel-ze a die-beza lidet gant muioc'h a sked eget biskoaz p'eo gwir e tigor, er bloaz-man, Jubile bras an tri c'hantvet bloaz abaoe m'eo en em gavet e bro-Wened ar burzudou sebezus o deus laket an holl Bretoned da drei o daoulagad warzu Keranna.

D'ar 25 a viz gouere 1624, Yvon Nikolagik a oa bet e Alre o kovez, da gredi eo, rag ar c'hiz vat en doa da gommunia bep sul ha bep gouel-berz ha gouel santez Anna a oa gouel-berz en amzer-ze.

Diouz an abardaez, pa gemeras hent ar gêr, edo adarre, é chapeled gantan en e zourn, evel ma veze alies; en eun taol santez Anna a en em ziskouezas d'ezan, a c'halvas anezan dre e hano, a lavaras d'ezan eun nebeud komzou madeleus, evel evit miret outan da gaout acun ha p'en em gavas harp ouz e di e tec'has dioutan.

En noz warlerc'h, Yvon n'oa ket evit kousket; e lec'h mont d'e wele ec'h en em daolas war eur guchennig kolo, en e lab, da lavaret e rozera; a greiz m'edo en e wir wella o pedi, eur sklerijenn a darzas dirazan hag en he c'hreiz e vestrez vat a en em ziskouezas d'ezan adarre hag a lavaras d'ezan :

« Yvon Nikolazig, n'ho pezet acun ebet; me eo Anna, Mamm Mari. Livirit d'ho person ez eus bet gwechall, en dachenn hanvet ar Bosennou, a-raok ma oa savet zoken ar geriadenn-man, eur chapel hag a zouge va hano; ar genta, savet d'in er vro a-bez, oa hounnez. 924 bloaz ha 6 miz a zo eo kouezet ha c'hoant am eus e vefe adsavet kenta ma vo

gellet hag e kemerfec'h preder ganti, rak Doue a fell d'ezan e vefen enoret aman ! »

D'an noz etre ar 25 hag ar 26 a viz gouere a zeu e vo tri c'hant vloaz eta; dervez evit dervez, abaoe m'he deus santez Anna en em roet da anaout d'al labourer-douar he doa dibabet evit beza he c'hannad etouez Bretoned ar XVIIe kantved. Bretoned an XXe kantved n'hen ankounac'haint ket hag, a vil vern, eo ec'h en em gavint en dro da gardinal ha-da eskibien Breiz pa deuo ar re-man da Geranna, d'ar 25 a viz gouere a zeu, da zigeri pardon ha jubile santez Anna.

An Aotrou Gouraud, eskop Gwened, en eul lizer en deuz savet evid embann ar gouelioù a skriv kement-man :

N nenv, breman ez eus tri c'hant vloaz, a zigoras e zoriou a-zioc'h pennou hon tadou ha santez Anna, Mamm Mari, a ziskennas beteg enno! Breman ez eus tri c'hant vloaz, d'an noz etre ar 25 hag ar 26 a viz Gouere 1624 he deus komzet d'ezo ha lavaret d'ezo he hano. D'ar 7 a viz meurzh warlerc'h evit rei eun testeni d'ezo e oa gwir he

lavarou e lakas anezo da zizelei he skeudenn goz a oa kuzet en douar 924 bloaz ha 6 miz a oa. Ne-c'heller ket ankounac'haat burzudou ker kaer all ha setu perag e karfemp ober eus ar bloaz 1924-1925 eur bloaz jubile da drugarekat-ha da bedi santez Anna.

Rak-se, hon eus gourc'hemennet hag e c'hourc'hemennomp ar pezh a zo aman warlerc'h :

Da I^o. — Adalek ar 26 a viz gouere 1924 beteg ar 26 a viz gouere 1925 e vezo lidet, en Eskopti, an tric'hantvet bloaz abaoe m'eo en em ziskouezet santez Anna da Nikolazig.

D'an II°. — Epad ar bloaz-ze, an holl veleien, **servatis rubricis**, a lavaro oremus santez Anna en oferenn ha da vennoz ar Zakramant goude ar bedenn d'ar Werchez e vezo kanet **O Mater patrice** gant ar c'houblad hag an Oremus a zo savet evit pedi Mamm hor Bro.

D'an III°. — D'ar 26 a viz gouere 1924, d'ar 26 a viz gouere 1925 ha d'ar 7 a viz meurzh 1925 eo e vezo grêt gouelioù brasa ar c'hantved e Santez Anna, Wened ; holl gleier ar parrezioù a vezo sonet, en derc'hent, evid embann ar gouelioù kaer-ze.

D'ar IV°. — Beleien Ruz-veur Santez-Anna a raio

eus o gwella, evit digemeret ar bardonerien, koulz ar re a en em gavo a hiniennou evel ar re a en em gavo a strolladou.

D'ar V^{et}. — Pedi a reomp an holl gristenien, a vo e tro, da zont da bardon bras ar 26 a viz gouere a zeu; a-raok ar pardon-ze e vezo grêt en holl barreziou eun naved pe d'an nebeutan eun **Triduum** en enor da zantez Anna.

Ar goueliou a zigoro d'ar 25, dre ar gousper, — da 4 eur, — ha dre eun nozvez wenn, e koun eus an nozvez wenn a dremenas Nikolazig en noz etre ar 25 hag ar 26 a viz gouere 1624, pa fisias santez Anna ennan ar gefridi da adsevel ennan ar gefridi da adsevel he chapel e park ar Bosennou ha da zigas tud enni da bardona.

Hag al lizer-man a vezo lennet en holl ilizou an eskopti d'ar zul warlere'h ma tigouezo er parreziou.

Grêt e Santez-Anna, d'ar 15 a viz mae 1924.

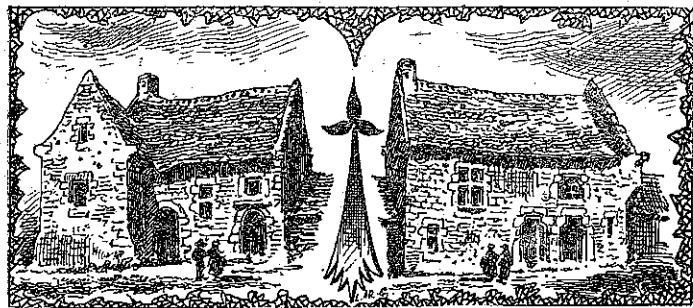
† ALSIM, Eskop Gwened.

NIKOLAZIG

E **Plougerne**, d'ar zul a-raok ha d'ar zul warlere'h gouel Mamm hor Bro, da lavaret eo d'an 20 ha d'ar 27 a viz gouere a zeu, da 3 eur, diouz an eur nevez, raktal eta goude ar gousperou, **Potred Mikel Nobletz** a c'hoario **Nikolazig**, ar pezh kaer-ze a weler displeget ennan ar burzudou souezus a reas santez Anna, e Bro-Wened, breman ez eus tri c'hant vloaz.

Ar c'hoarilec'h a vo er mêz evit ma c'hello muioc'h a-ze a dud gwelet ha klevet ar c'hoarierien. Bretoned, ma fell d'eoc'h gwelet eun dra gaer, eun dra vreizek hag eun dra gristen, it, er miz-man, da Blougerne, da welet c'hoari **Nikolazig**.

Koueriaded eus an amzer goz

En deiz all, en eur zellet ouz eur bern soniou ha gwerzioù brezonek moulet e ti Ledan, Hasle ha Lanoe, e Montroulez, e ti ar Goffic, e Lannion, e ti Lyon e Kemper hag e ti Glairêt e Kemperle, oun kouezet war eul levrig savet er bloaz 1880 hag hanvet: *Histor an Tud diwar ar maes, araok ar Revolution vras 1789. Aliou ha Kuzuliour evit ann Electionou. Montroulez, moulet ty Jules Mauger, rue Brest, 11.*

Lennet em eus al levrig-ze d'ar red, ha gwelet em eus dioc'htu e oa grêt evit klask lakat ar re hel lennje da lonka geier kement ha maner Keryan; skrivet e tle beza gant Gwilhou ar C'hoat pastôr protestant Tremel; n'ouzon ket ha kredi a rea ar pezh a lavare pe c'hoant ober goap eus e lennerien hepken en doa; ma krede ar pezh a skrive, e oa eun tamm mat a leue ha ma ne grede ket e oa eun tamm mat a c'haouiad. Me a gred kentoc'h en devoa c'hoant da douella e lennerien evid o lakat da voti hervez e c'hoant: tud a zo, nemed e c'hellint en em gaout en eul lec'h, ne zellont ket kalz ouz ar fank a zo war an hent a ya betek eno!

Setu aman unanik bennak eus ar sorc'hennou brasa em eus kavet eul levrig diskiant-ze; o dispenn a rin goudeze o c'houlenn sklerijenn ouz G. Lenotre, en deus savet « *Gens de la vieille France* » hag ouz ar paperiou hag ar skridou koz a zo enno traou eus ar re dalvoudusa evid istor Breiz.

« *Ar paour kez labourer-douar, ar mevel, ann oberour, ann artisan, en amzer goz, a oa gwasket, kignet ha mac'het hep truez indan dreit ann noblanz hag ar veteien.*

» *Ann douarou holl a oa d'ann aotronez ha d'ann dud*

- » a iliz, eskibien ha menez'h, hag ar paour keaz Iann
- » Gouer a c'hlebie ann douar-ze gant ann dour-c'houez
- » eus he dal. — ha goude kement a boan, n'hen desoa
- » netra d'ezhan he-unan — nemet he ine, pehini na alle
- » ket beza goerzet.
- » Pa voerze ann aotrou he douar, ann dud a veve war
- » an douar-ze a vije goerzet ive, evel loened.
- » Ma dene ar paour keaz Iann Gouer — da laz an eur
- » c'had pe eur c'hlujar, he aotrou a alle lakad krougan
- » anezhan euz he botanz, pe euz eur wezenn war bord
- » an hent, lec'h e vije losket da zebri-gant ar brini hag
- » al lapoused all.
- » Mar plije he vreg pe he verc'h d'he aotrou, kieran
- » a re gant-hi evel ma kare.
- » Na oa peurvuia justis a-bed evit-han, er bed-man.
- » Buhez al labourerien-douar hag ann oberourien a zo
- » bet eur gwir verzerenti indan ar rouanez koz.
- » Mar int deut da vezan eun dra bennog, hirio... na
- » e nemet a-baouc ar Revolution braz 1789 ».

Setu aze n'eo ket 'ta eun daolenn gwall denval! Ma veze grêt d'hon tadou (rak holl omp bugale pe vugale vihan da goueriaded) ar pez a lavar ar C'hoat e oa mall chench penn d'ar vaz, rak an dud evelato a zo pec'hed o lakat evelse e renk al loened!

Setu aman petra lavar an A. Lenotre, p. 304. « Ce serait une erreur grossière de se représenter le paysan de l'ancien régime, timide, farouche, obséquieux, redoutant les grands et prenant vis à vis d'eux des mines de chien battu; il avait son franc parler et la richesse ne l'impressionnait guère; n'entraît-il pas au chateau de son seigneur comme et quand il voulait? N'était-il pas en rapports constants avec « la dame de l'endroit ». Ne constatait-il pas, à les voir de si près, que ses maîtres étaient sujets à des soucis, à des chagrins, à des peines autres que les siennes propres, mais tout de même pesantes? Aussi, quelle indépendance d'allures et quelle rondeur de manières! »

Emgleo a oa eta gwechall etre ar maner hag ar verouri; etre an dud chentil hag an dud diwar ar mêt; an A. Lenotre, unan eus ar re a anavez gwella an amzer goz hen lavar hag ar skridou koz hon eus etre hon daouarn a deu da rei harp d'e varnedigez.

Kuzul ar parreziou, hanvet ar « jeneral », ne veze nemet koueriaded ennan, koulz lavaret, hag ar goueriaded-ze a veze gwisket kaer, maget mat, lojet mat, desket mat, gouest atato, da vihanan, da lenn ha da skriva; doujans o deveze evid an Aotrou, met n'o deveze ket a aoun araozan ha chom a reant da varvailhat gantan eur pennad, bep sul, goude an oferenn-bred, war al leur-gêr. Chomet e vijent bet sebezet ma vije êt unan bennak da lavaret d'ezo e oa « eur gwir verzerenti » ar vuhez a rement.

let warnezo Pasion Hor Zalver hervez taolennou Mikêl Moblez hag an tad Maner! »

Neuze e oa frankiz; ês e oa en em denna, ha n'edo ket an eil o klask gwaska egile evel breman. « *En France, eme an Itron Staël da Napoleon 1°, C'est la liberté qui est ancienne et le despotisme qui est nouveau* ». Hag ar pez a oa gwir e Frans a oa gwirroc'h c'hoaz e Breiz.

Eun nebeud a-raok ar Revolution, daou zenchentil, hag unan anezo ne oa ket breizad, a oa o pignat ar ru denval

« Me n'oun ket reuzdikoc'h eged eun all, en divije lavaret pep hini anezo. Va foaniou am eus; met piou n'en deus ket? e kreiz va foaniou bihan ec'h en em laouennan o kanan hag e kreiz va foaniou bras ec'h en em laouennan o sonjal er baradoz. Ar pez a garan em eus da zibri; eun nebeud skoejou am eus e korn va armel; eur mab am eus oc'h ober e studi da vont da vleg. Yac'h oun; krenv eo va divrec'h; laouen oun evel ar Spered santel ha fisians, n'eus fors pege-men, am eus e Doue. Perag ez afen da gaut gwarizi ouz ar re a zo pinvidikoc'h egedoun? Piou a oar ha ne gollint ket o danvez eun dervez bennak? Eur maner a zo er barrez, meur a wech eo bet gwerzet, ha va zud koz a zo ouspenn tri c'hant vloaz a zo o labourat an hevelep tachennoù an eil warlerc'h egile, hag atao emamp er menez ti, eun ti, mein ben e vegeriou, savet gand tad koz va zad kunv, en amzer an dukez Anna hag atao e viromp an anebeuri en deus bet va zad koz lakat ober hag a zo kizellet warnezo Pasion Hor Zalver hervez taolennou Mikêl Moblez hag an tad Maner! »

e Kemper. Eur c'houer, mezo dall, a deu warzu enno, hag a ra an neuz da vennout o skei gant e benn-baz: « Ma klask trabas ouzit, eme an denchentil breizad, ro eun taolig baz d'ezan, met unan hepken, a-walc'h e vol! »

Ar mezhier a dap e daol baz, a denn raktal e dog da zaludi hag a ya gant e hent.

— « Ni aman, ken etrezomp tudchentil, eme ar breizad, hon eus gwir da skei eun taolig baz gant ar c'houer a zo dizoare en hor c'henver; met ma rofemp eun cil taol e lammfe warnomp da flastra ac'hanomp, hag e vije en e wir, hag eyelse, diouall! »

Tad « *Histor an Tud diwar ar maez* » a lavar ne oa gwechall o kaout leve nemed an noblans, an eskibien, r venec'h hag ar veleien. Ar c'hontrol eo a oa gwir. Pa zigoras an Dispac'h an diou drederenn eus douar an noblans a oa perc'hennet gant bourc'hizien ha kouerien. Tro-war-dro da Gemper e welet maner ar Genkiz, en Ergué-Armel prenet gant bugale eur pastezier; hini Kermabeuzen, e Penhars a oa prenet gant eur miliner; hini Kergouiec, e Kerfeunteun a oa prenet gant eul labourer-donar. Madou an ilizou a zo eas gwelet c'hoaz ivez, diouz ar paperou koz, pegement a oa anezo e pep-parrez, daoust ma 'z int bet laeret ha gwerzet diou wech: tiez int hag a hanvet Ty ar Veleien, pe Keriliz, tachennou hanvet Par-an-Itron-Varai, Parc-ar-Rozera, Pradennic-an-Inviolata, mechou sant Goulc'hen. Tammouigou leve, ha ne dalvezent ket kalz a dra, roet gant koueriaded ha koueriadedezed o devoa c'hoant da gaout pedennou evito hag o zud goude o maro. Eur zonj vat o doa an dud-ze hag ar c'houarnamant en deus o laeret en deus kollet e enor! Hag an enor eur wech kollet evit her c'hlask, n'her c'ha-ver ket!

An tailhou ne oant ket hanter ker pounner gwechall ha ma 'z int hizio. Birviken hon tud koz n'o divije paeet d'ar c'houarnamant ar pez a baeomp-ni. En amzer Louis XIV pa glaskas ar roue, daoust m'edo Parlamant Breiz en e eneb, lakat eun nebeud gwenneien muioc'h a dailhou war ar butun, paper an notered hag al listri-kegin-stean, Breiz-Izel a-bez a yeas e kounnar ouz an tailhou nevez-ze. Dre-ze, e weler ne oa ket paour koueriaded an amzer-ze, rak ar beorien n'o deus ket a arc'hant da brena butun, n'o deus ket a ezomm eus an notered, pa n'o deus netra na da werza na da rei, ha ne zebront nemet e listri pri pe e listri koad.

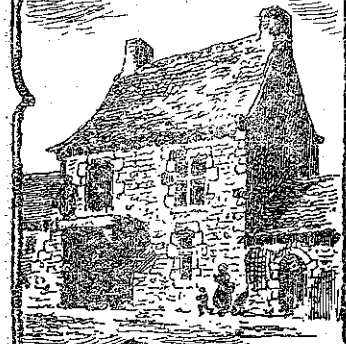
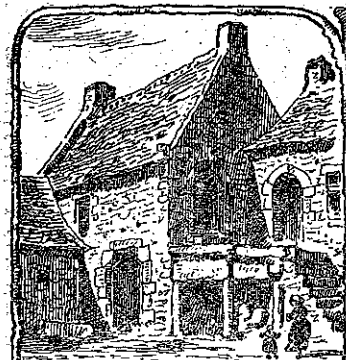
Ni a bae breman an holl dailhou a baeet gwechall, hep konta eur bern tailhou nevez ha ne oa hano ebet anezo neuze. Paea a reomp, ni hag hon eus gounezet ar brezel, kalz muioc'h-a dailhou eged an Alamaned. Ha m'hon divije bet kollet 'ta! Penaoz hon divije gallet herzel?

Grit eun tamm tro e Leon pe e Kerne hag e weloc'h, peger pinvidik e oa ar broiou-ze gwechall. Gwelit na

peger pinvidik e rank beza bet parrisioniz Pleyben, Sant Thegonnec, Lambaul-Wimiliau, Comanna, Sizun, Penmarc'h, Ploare hag-all evit gellout sevel ilizou ker-kaer hag an ilizou o deus, ilizou ha ne c'helfent ket beza savet en amzer-man, rak n'eus ket a beadra a-walc'h ken etouez an dud! N'eo ket gant arc'hant an noblans eo bet savet an ilizou-ze, met gant arc'hant koueriaded hag o doa c'hoant e vije o iliz-parrez ar gaera er vro.

Kaout a rear c'hoaz meneg eus ar profou a roent; eun nebeud skoejou, ed, leou, moc'h bihan, gwalinier,

lin, reun. Ne gavoc'h ne met hanoiou koueriaded war vogerioù an ilizou-ze: Tanguy hag ar Meur war hini sant Thegonnec, — kaer evel palez eur roue eus ar Sav-heol —; ar Gac, war hini Berven; Abgrall, war hini Landivisiau; an Touz, war hini Lannedern; Kerguern, Thomas ha Vigouroux; e Plougastel-Daoulas; Ozanne e Pleyben; Fichant e Laz, Marchic ha Conan, e Lokronan; ar Manchech, e Goulc'hen; Ar Billant, er Yeuc'h; Olivier, er Faouet ha me oar me! ma karfet klak e kavfet etouez madoberrourien vrasa ilizou Breiz-Izel hanoiou koueriaded a-walc'h da leunia ar Feiz ha Breiz-man; ar pez a ziskouez edo neuze an dud war ar maez eun tamm mat muioc'h en o eas c'hoaz eget breman!

Gwechall, an dud a veze gwerzet da heul an douar a labourent, a lavar ivez ar C'hoat; kement-se, na petra 'ta, a zo ivez eur mell gaou. En hon amzer ma vez gwerzet eun tiegez daoust ha lavaret e vo e vo gwerzet ar merour da heul an douar? Nann, hep mar ebet. Mât! gwechall e oa merourien ha ne c'hellent ket kuitât o merouri, heb asant o mestr; met henman ivez diouz e du ne c'helle ket, war zigarez ebet, o lakat er mêz eus o ziegeziou; dam-sklaved e oa ar verourien-ze, met ar stad-ze, peurliesâ, a blije d'ezo; ne gavet dam-sklaved nemed e Leon hag ar re anezo a veze skuiz, er stad-ze, n'o deveze ken nemet mont da jom da Lesneven epad bloaz hag eun dervez, anzav o mennoz dirag ar barnier hg e vezent libr da vont da jom el lec'h ma karent.

Sebeuz eo pegen dister e oa ar gouel-mikeliou a baet d'an dudchentil gwechall. Er bloaz 1488, eur verouri hanvet Keraudren, e Plougonven, a zo fermet 4 gwenneg, er bloaz; eun all 6 gwenneg, 4 diner (red e oa 12 diner evel a ouzoc'h evid ober eur gwenneg) ha 4 falevarz ed (eiz litrad ha c'houec'h ugent a yea da ober eur palevarz).

Er bloaz 1640, merour Kermoris, e Plougonven, a baec, 4 gabon hep bloaz, 14 lur en arc'hant, 7 palevarz ed, 1/2 palevarz segal, 1 palevarz 1/2 a gerc'h, 4 gabon, 6 yar hag 20 lur aman. Pennker bras ar Gerveur, e Plougonven atao; hag a zo ennan 20 tiegez, da nebeuta, gant o douarou, ne baec, er bloaz 1670, da vanati ar Releg, e Ploueneour-Menez, nemet 12 lur 13 gwenneg, 8 palevarz kerc'h, 9 c'habon, 10 yar, 200 vi, dek dervez charre e Montroulez, daou zervez charre keuneut, er manati, hag an deog diwar ar zeizvet ordenn. Pa deue ar goueriaded da ober ar charreou ar venec'h a roe d'ezo 7 torz vara fresk hag 20 gwenneg da bep hini. Pa veze bet eur c'hrouadur e ti unan bennak eus ar verourien e veze kaset d'ar vamm diou dorz vara hag eur voutailhad win. Brao oa beza e veva e serr ar venec'h hag ar re a veze dindanno ne glaskent ket tec'het.

N'eus hano ebet e neb lec'h, e c'hellit kredi, eus a dudchentil hag o defe laket krouga eur c'houeriad paket ganto o laza eur c'had pe eur c'hlujar war o douarou. Ar re a lavar hevelep traou n'int nemet gaouiaded divezet hag a vije laket gwall nec'het ma rankjent diskouez eo gwir ar pezh a leveront. Gwechall ez aet da chaseal, dre laer, kalz muioc'h eget breman; en holl diegeziou war ar mêz, e kavet eur c'hoz tamm fuzuilh bennak; difennet oa ar chase, met an dra-ze ne vire ouz den da chaseal!

Lavaret e c'helle an dudchentil ober ar pezh a garent gant gwreg pe gant merc'h ar c'houer a zo adteuler etouez an dud eur gaou hag a zo bet dispennet mil gwech. Setu aman ar pezh en deus roet tro d'ar vojenn-ze d'en em astenn: e troiou a zo an dudchentil o rei ar gwir d'o

merourien da zimezi a c'houlenne eun nebeudig arc'hant diganto en dizro, met etre ar goulenn arc'hant-ze hag ar goulenn euzus a venn ar C'hoat lavaret hano anezan ez eus kemm; biskoaz e touez ar gristenien n'oar bet kouezet ken izel hag e Breiz zoken n'eo ket bet ar c'hiz biskoaz gant an dudchentil da c'houlenn eur gwenneg digant o merourien abarz rei aotre d'ezo da zimezi.

Ar c'houer, a lavar er fin al levrig gaouiad, ne gave den da zifenn e wiriou d'ezan: N'eus nemet sellet ouz paperou al lez-warniou koz hag e weler dreizo e veze prosezou, eur wech en amzer etre ar goueriaded hag o mistri, hag alies an dud chentil eo a golle o veza ma ne veze ket ar gwir diouz o zu. Ha setu perak edo ar c'hiz da lavaret: « Red eo d'eun denchentil kaout eur gwir hanter a-raok gounid war eur c'houer ». Hag an dra-ze a zo eas da gompren: ar varnerien peurliesâ a oa bourc'hizien, da lavaret eo tud diwar ar mêz savet dreist ar re all dre o doa eun tamm gwarizi ouz an noblans ha ne glaskent nemed an tu d'o diskar.

Unan eus an testeniou diveza a gav ar C'hoat evit diskouez pegen reuzeudik e oa hon tud en amzer giz eo taolenn ar chaloni Moreau war stad truezus ar parrezioù goude brezelioù ar re Unanet, er bloaz 1597. Gwalinier a skoe neuze ar vro, hep mar ebet: ar vosenn, ar gervez, ar bleizi, ar zoudarded laer a oa dre holl; an dra-ze a oa traou hag a deue da heul ar brezel ha ne c'hellet ket o zamall na d'an noblans, na d'ar veleien. Ma teufe divezatoc'h eur skrivagner, — evit diskouez peger reuzeudik eo bet koueriaded Frans en amzer ar Republik, — da zisplega trubuilhou an dud a oa o chom el lec'hioù bet dismantret gant ar brezel 1914-1918, e vefe gellet, ha n'eo ket hep digarez, kaout abeg ennan.

Arabad eo d'eomp kredi raktal kement tra a lavar tud a zo evit dispenn an amzer goz. Arabad kredi eo gwir kement tra ayez moulet: ar paper a zo chentil hag a lez an den da lakat warnan ar pezh a gar. En amzer goz, e Breiz dreist-holl, an dud a oa eun tamm mat errusoc'h eget breman; hon tud koz ne oant na tud reuzeudik, na sklavourien, na tud diskiant. Hag ar pezh hen diskouez gwella eo an ilizou kaer o deus savet hag a deu kement a ziavezidi d'o gwelet bep bloaz; ar pezh hen diskouez c'hoaz eo an arrebeuri zero, kizellet gant kement a ijin, o doa en o ziez hag e vez kemeret breman gant tud pinvidik ar vroioù all evid o lakat en o c'hampreier kaera. N'hon eus mui, evel arrebeuri hag evel dilhad, nemet traou diwar zav e skoaz an traon kaer ha padus a oa gwechall.

Hon tud koz a wele deizioù tenval; met deizioù laouen a welent ivez; n'em em glemment ket eus o stad; breman an dud n'int ket tost kel laouen ha ma oant gwechall; ne vez ket klevet ar miezioù o tregerni, pa deu ar par

daez, evel ma vezent klevet gwechall. Hon tud koz a gane soniou ha gwerziou dre ma oa laouen o c'halon; kredi a reant e madelez Doue; fizians o doa e skoazell sent o bro ha pa deue eur boan bennak, a gorf pe a spe-red da waska anezo, evit miret da fall-galoni e kanent kantik dudius sant Herve:

Berr ' kavan an amzer
Hag ar poaniou dister
Pa zorjan deiz ha noz
E gloar ar baradoz.

G. P.

Goulennit daou leorig nevez moulet :

Essai sur la Question bretonne, par Y. LE MOAL, secrétaire du *Bleun-Brug*, avec nombreuses notes et documents.

Prix : 1 fr. 15 franco. Réduction de 20 0/0 par quantités.

**

An « *Hini Goz* » o vont da denna he foltred, gant D. N. D.

Prix : 1 fr., hep mizou kas ebet.

20 dre gant a rabad, pa vo kemeret 10 d'an nebeuta.

O goulenn digant an O.-Y. DREZEN, administrateur de l'E. S. I., 4, rue du Château, Brest.

LABOURIOU AR MERC'HED WARDRO AN TI

Kenteliou Tintin Anna

ARAOK STAGA

Warleme, deiz pardon ar barrez tosta d'am hini, edon diouz ar pardaez, oc'h ober eun dro em farkeier, pa glevis daou, en tu all d'ar c'hleuz, o kozeal, er stread, harp ennoun. A-zav e chomis, ha, diouz ar c'houez hag ar moked a deuas souden beteg ennoun, e teuas ar zonz-man em spered: « Daoust hag an diaoul eo a vefe aman? » Siouaz, ne fazien ket; daou e oant. Stanka a ris va fri gant va zavancher, digeri a ris va diskouarn, — tano c'hoaz, a drugarez Doue, — ha... setu aman ar pez a ententis:

— « Droug a zo ennoc'h mestr?

— « Ma ne vije ket a zroug ennoun e vije souezus! Ne res mui neira, n'ouzoun mui pegeit a zo!

— « Kalet oc'h, Mestr! Penaoz? hizio, end-eeun, em eus poaniet wardro Godig an Nor-gaer ha, daoust peger fur oa abaoe ar mision, eo chomet er pardon ken divezat, ma ne gred ket distrei d'ar gêr, rak he zud n'int ket evit gouzav he gwelet er mêz eus an ti pa vez deut an noz; ha n'eman ket he-unan a c'hellit kredi, egile a zo asamblez ganti, Jan-mar an Ode-veur hag emoun ouz o gedal evid o chacha ganen adarre!... Ha diziou 'ta? Me eo em eus laket dourn Jakou an Neiz-frao e godell e gamalad, mezviet gantan, evit lemmel digantan an diskarg en doa bet evid e arc'hant!... Me a zo bet...

— « Chom peoc'h, kanfard! da veuleudi a res da-unan! N'az peus ezomm kloc'her ebet evit seni da gloc'h! met ar pez az peus grêt a zo nebeud ha ne 'z eomp tamm ebet war a-raok!

— « Petra rankan da ober c'hoaz, neuze 'ta, mestr?

— « Ne ehanan ket d'hel lavaret d'eoc'h holl: *touella ar vaouez!* ha da genta distaga anezi diouz he bro, diouz he douar ha diouz he brezoneg; rei d'ezi da gredi n'eman ket he flas war ar mêz, e kreiz ar c'hoajou hag al lanneier; sanko en he fenn eo re goant ha re skiantek evit labourat an douar ha mervel en eun ti-soul. Dre an hent-ze e teuer a-benn eus ar merc'hed; her gouzout a ran michans; gwir am eus da gaozeal rak ar genta anezo a zo bet kollet gant va c'homzou flour. Pa zeuint dave-domp, gwelet a ri, ar veleien a c'hello ehana da brezeg: an trec'h a vezo d'eomp. Ha neuze, neuze, pebez safar en ifern! »

Eul lamm-gavrig a eurent o daou asamblez, ha gant aoun da veza gwelet ganto, e tremenis pelloc'h: « Gortoz, tamm lakez, a liviris ouzin va-unan, n'out ket barrek

a-walc'h da zont a-benn eus an taol-man c'hoaz, kleo! E lec'h trec'hi ar merc'hed, diouall da veza trec'het ganto! Tintin Anna n'eo ket 'eus ar re finna, met karout a ra he bro ha pa garer ne zeller ket kement-se ouz ar boan! Gant skoazell Doue ha Sent Breiz me a roio dao d'it, pôtr koz! »

Ha setu perag, merc'hed keiz, e teuan da ginnig d'eoc'h al levrig dister-man em eus destumet ennan evidoc'h eur guchennad genteliou leun a dalvoudegez.

Paol Gorniek a lavar d'eoc'h mont gantan da bell bro; n'it ket d'e zelaou, n'eus ear ebet ker yac'hus hag hini Breiz evit ho korf hag evit hoc'h ene. Ho prasa mat koulz hag ho tever eo chom el lec'h m'oc'h bet ganet.

Merc'hed koant a zo e Breiz? Mar d'oc'h koant, gwell a-ze, gwell a-ze 'ta! ne vezoc'h morse re goant da zougen hor gwiskamanchou kaer; ne vezoc'h morse re goant da zerc'hel sounn en e zav hoc'h hano a Vretonezed ha da ad-sevel gouenn ar Vretoned, brudet dre ar bed evel tud dispar!

Re skiantek oc'h, merc'hed? Gwell a-ze c'hoaz! seul-vui m'ho pezo skiant, seul-vui e vezoc'h gouest da zevel ho pugale, da zila en o c'halonou karantez ar vro, da drei anezo war al labour-douar; neuze e lakeoc'h anezo da gompren pegen kaer eo o micher. Ma vez tenn ha kalet alies, e c'heller lavaret eo yac'hus labourat warni. N'eus netra kaeroc'h eget poania dindan lagad Doue evit ma roio an douar gwiniz alaouret, frouez ha trefvajou a bep seurt. O teuler bemdez e zaoulagad war oberou an Aotrou Doue, en dro d'ezan, o veva daou-bleget war an ero, an den diwar ar mêz a dosta muioc'h-mui ouz e Grouer; di-brada a ra alies e spered warzu an nenv evit goulenn heol pe c'hlaou; p'en deus grêt e labour e tro gant fisianz warzu Doue a c'hell, hag Hen hepken lakat ar c'hreunenn da zevel da c'heotenn, ar c'heotenn da veza penn-ed. Gedal a ra e vara digantan. Uhela micher a zo eo hounnez, rak hi eo an hini a ra kalonou kristen, eneoù dispont, soudarded kalonek.

Deveriou ar vaouez

Evel ma tle ar galon chom er vruched evelse ar vaouez a dle chom er gêr; eno eman he flas; ma vez hanvet ar gwaz ar « penn-tiegez » e c'heller lavaret n'eus tiegez ebet heb ar vaouez. Ar galon a rank labourat pe ne 'z a ket an traou en dro; ma chom a-zav, ar c'horf a gouezo en e boull, e berr amzer, penn hag all. Evelse e rank ar vaouez poania da lakat nerz ha buhez en he ziegez, rak buhez ha nerz eur vro a zo en tiegeziou. Dioc'h ma vezo savet ar vugale enno e vezo kavet ar ouenn dud divezatoc'h.

Abred eta eo red deski d'ar vaouez peger bras eo he c'harg er bed-man. Mean-diazez an tiegez eo ha diouti e

vezo barnet. Ma 'z eus urz ha kempennadurez en ti, ma 'z a an traou war well ennan, e vezo meulet ar vaouez; ma 'z eus dizurz, truilhou en dro d'ar vugale, d'ezi eo e vezo tamallet; an tiegeziou a vez savet ha freuzet gant ar merc'hed, a leverer ha re wir eo.

Eur vaouez vat a rank kaout santebez en he c'halon, furnez war he zal, douster war he muzellou ha labour en he daouarn.

E peb oad e vez gedet meur a dra diganti:

Plac'h yaouank, ra vezo laouen ouz tud an ti; aketus da zikour he mamm en he labour, he zad en e boan; mat ouz he zud koz; ra ouezo o frealzi beteg o huanadenn ziveza, dre he c'homzou doujus hag he spered sentus;

Fried yaouank, ra vezo gened an ti, brasa mad ha sklerijenn he fried, e skoazell en e zoaniou. Eun den gouiziek a lavare: « Ar merc'hed o deus eun dever kaer da ober en draonienn-man; derc'hel ar wazed war hent ar wirionez »;

Mamm, ra vezo mat evit he bugale ha ra vezo karet ganto; ra deui he hano war muzellou dislivet he mibien, ma tigouez d'ezo mervel war dachenn ar brezel, evid o bro; « Va Doue ha va Mamm! »

Mamm-goz, pa lusko, en e gavel, he mab bihan, esperans an tiegez, ra gano c'hoaz, gant he mouez daskrenus, soniou hag a lakaio da ziouan e kalon he bugel, evel eun tenzor, karantez Doue ha karantez ar vro. Neuze e c'hello, dispont, gedal he zro da vont gant an Ankou; digemeret mat e vezo gant Doue; digeri a raio frank e zivrec'h: « Deuit, servicherez fidel, d'ar vuhez a bado da viken! »

Pegen kaer eo buhez ar vaouez a volentez vat; sevel ar vugale, derc'hel urz en ti, beilha war an dispignou, lakat an dud eurus en he serr.

Petra deufe da veza, en amzer a geraouez-man, ar re n'o deus ket a beadra ma n'o defe ket en o zi, gwelloc'h eged aour hag arc'hant: eur vaouez fur ha kempenn a oar ober kalz gant nebeud: boued founnus ha fetis, gant nebeud a wenneien?

Plou a c'hell lavaret e vezo ker pinvidik warc'hoaz hag hizio?

Dleet eo eta boaza ar merc'hed da veza kempenn ezyaouank, kempenn war o amzer koulz ha war o bilhejibank, rak evel ma vez lavaret e Bro-Zaoz « an amzer a zo arc'hant ivez ».

Ar wreg kempenn a anavezoc'h kerkent ha ma 'z eoc'h en he zi: al leur-zi a vezo skubet; an arrebeuri a luio evel eur goarenn; an daol a vezo puret; ar gweleou fichet. Al listri-kegin a vezo renket en o flas; gwelet a reoc'h dioc'htu ez eus eno eur plas evit pep tra hag e vez pep tra en e blas. Ma vez kinniget eur banne kafe d'eoc'h, e weloc'h pegen dilastez eo ar binviachou, pebez urz a zo en ti hag e lavaroc'h: « nag eurus eo gwaz houman! »

It breman da di he amezogez tosta! Eun tamm mat a gemm a zo; c'houez al lez trenk a glevoc'h raktal; an daol a zo hudur; n'eus nemet poultrenn en dro d'eoc'h! En e gavell ez eus eur c'hrouadur dister o lenva abaoe ar mintin, eur vuredad lez tarzet gantan en e c'henou. E vamm n'he deus ket bet a amzer da entent outan c'hoaz! War ar skaon ez eus eun tamm kig moc'h boutet, gant an amann ez eus blaz al loued; ar petrol a zo harp ouz ar bara; pep tra a zo donjerus da welet! Buanna ma c'helloc'h ez eoc'h er mêz eus an ti-ze en eur zonzal: « N'eo ket figus an den paour, ma c'hell dibri eur pred aozet gant eul loudourenn evel hounnez! »

Eun hevelep taolenn a zo souez, en hor bro, me gred; evelato ez an da lakat aman eun istor am eus lennet war eul levrig talvoudus da gaout, hanvet « Aliou d'ar Mam-mou » ha savet gant an Itron a Geranflech.

« Teir blac'h yaouank vras, eus ar memez parrez, a voe eureujet er memez dervez. Epad ar friko e teuas eur wrac'h koz lezhanvet « ar zorserez » hag a lavaras d'an dud nevez: « Me a fell d'in rei d'eoc'h hizio eun donezon evit ma talc'hot koun ac'hanon; ar gened n'eo ket a-walc'h evit derec'hel en ho kêr levenez ha peoc'h; met setu aman peb a gantolor gwer, eur c'houlouenn wenn e pep hini; bezit war evez anezo, rak aes int da derri; enaouit ar c'houlouenn-ze, eur pennadik bennak bemdez; keit ha ma reoc'h an dra-ze n'ho pezo ket a geuz! »

Ar gwragez nevez a drugarekeas ar wrac'h koz, evel m'oa red, ha pep hini a gerzas gant e hent.

Ar gosa eus ar merc'hed a oa labourerez vat, maouez a skiant hag a ijin, met an traou en he zi oa mesk ha mesk; n'oa reiz ebet! Atao e veze o klask eun dra bennak dianket: « E pelec'h eman ar gountell da drouc'ha 'r bara? » pe « N'oc'h eus ket gwelet va stamm? »

He gwaz a gave dies klevet anezi hag arak tri miz, evel just, e voe kollet ar c'hantolor gwer ha kaer he devoe e glask, n'her c'havas e nep lec'h.

An eil, eur vaouez laouen, a oa glaouregez ha diegu! Diegi o sevel eus he gwele; diegi o kemeret poan da aoza 'r prejou; diegi o vont d'ar poull; diegi da gempenn e zillah d'an ozac'h; da zul, pa veze ar poent da vont d'an oferenn, e vanke atao eun dra bennak d'ezan; n'en deveze roched fresk ebet, e jiletenn a veze divountoun hag ez ea droug ennan. Pa veze hano da enaoui ar goulou dioc'h an noz ne veze ket klasket ar c'hantolor; eun tamm goulou soa, en eur c'hi, er voger, ha mat pell 'zo: « Warc'hoaz, emezi, warc'hoaz e kerc'hin anezan, ha neuze an urz-ze a zo rannellerez! »

Sonzal a c'hellit e pe seurt stad e voe kavet ar c'hantolor a benn tri miz; goloet oa boultrenn hag a wiadkivnid hag ar c'houlouenn a oa debret gant al logod; kuzuliou an hini goz a oa ankounac'haet: falloc'h falla ez ea an traou e ti ar vaouez lezirek!

An drede, labourerez kempenn ha sioul, a oa kasañs ha grignouz; n'oa ket bet kalz er skol; er gêr n'he dog ket desket muioc'h; evelse ne ouie morse penaoz en em gemeret gant he labour; bep tro e suilhe al lez ganti; ar yod a veze henvel ouz kaot; ar patatez ne vezent ket poaz ha, pa glev e ur rebech bennak gant he gwaz, e save kroz. Dioc'h an noz pa c'hoantea lakat ar goulou, war elum, en he c'hantolor, e kave abeg da zoroc'hat; ar vouchedenn a oa re verr; ar c'hantolor ne jome ket en e zav; eun dro e kouezas diganti war an oaled hag e voe bruzunet.

Abarz c'houec'h miz, an teir gwreg yaouank reuzeudik, dre ma oa o gwazed en em roet da eva, a yeas o zeir da gaout ar wrac'h koz evit konta d'ezi o istor: « Bugale geiz, eme houman, petra oc'h eus grêt? Ar c'hantolor n'oa nemed eun arouez, arouez an holl vertuziou a dle derec'hel ar peoc'h en ho tiegez. Pa 'm eus kemenet d'eoc'h teuler evez outan, lakat ar c'houlouenn ennan, war elum, bemdez, e felle d'in rei d'eoc'h da entent, n'eus peoc'h ebet, el lec'h ma n'eus na reiz, na labour. It d'ar gêr, merc'hed, poagnit da zével an tiegeziou ho peus freuzet ha da gaout ar vertuziou ho peus ezomm anezo. M'ho peus bolontez vat, me lavar d'eoc'h e c'helloc'h rapari an droug ho peus gret; adarre e teuio al laouenedigez en ho kêr! »

N'ouzoun ket pe o deus heuliet an aliou pe n'o deus ket; met diwar o c'houst e c'heller deski eun tamm skiant ha tapa eur gentel evid ar merc'hed. Dleet d'ezo poania da lakat eurus an dud a zo en o serr; e kalon ar vaouez, dreist holl, Doue en deus hadet madelez ha furnez; da ziouall o deus na ve mouget an diou hadenn dener-ze enno. Eun ali a roan d'ezo d'am zro:

Sonjit er re all muioc'h eged ennoc'h hoc'h unan. Ankounac'hañ an enebiezou, hag ar gwall-imor a c'hellfe tenvalât ho tal, evit diskouez d'an tad, d'ar pried, d'ar breur a deu d'ar gêr, echu e zervez gantan, eun dremm laouenn, habask, doareou drant, a lakaio anezan da garout e lochenn, n'eus fors pegeh dister bennak e vefe hag, ouspenn-ze, e vicher hag e vro.

Selaouit petra 'm eus gwelet war eur gazetenn: Ar vaouez a dlefe beza henvel ha dishenvel diouz tri dra:

1° Ouz ar velc'hodenn krogennek ne d'a morse er mêz eur he zi, met arabad e vefe d'ezi evel ar velc'hodenn-ze lakat he holl danvez war he c'hein;

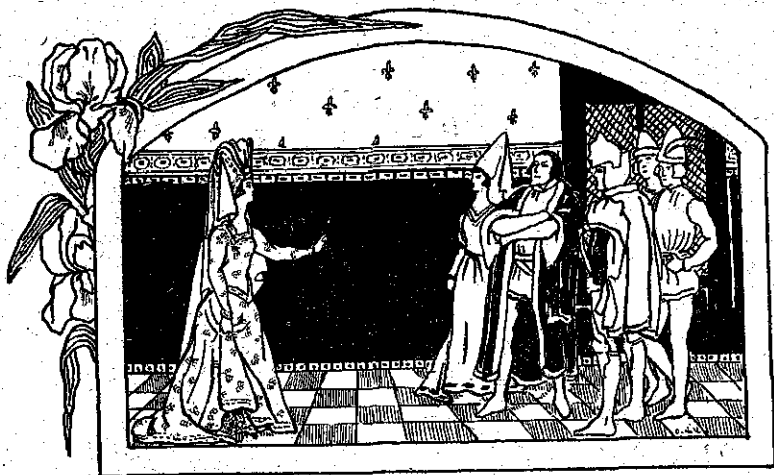
2° Ouz an hekleo ne respont nemet pa vez komzet outan met arabad e vefe d'ezi klask kaout atao ar ger diveza, evel an hekleo;

3° Ouz holorach an tour a zo atao aketus d'he dever pemdeziek met arabad e vefe klevet dalc'h mat ato hano anezi e pevar c'horn ar barrez!

Da genderc'hel.

BUHEZ JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

Jenovefa tamallet e gaou

III

Jenovefa a zo tamallet e gaou

Setu aze, Morfi, al lizer a gasfet;
Studiet anezan, pa 'm beus hen d'eoc'h lennet.
It en hent kalonek, ha toutit, mar bez ret,
Eo gwir an holl draou-ze hoc'h eus aman gwelet.
Bezit fidel da-ze, 'vel ma 'z eo ho tever,
Ha me ho tigollo pa zistrofot d'ar gêr...

BAOE ma oa et he fried eus ar gêr, Jenovefa a jome klozet en he c'hastell. Ne veze ket c'hoaz krog mat an heol da alaou-ri beg ar gwez uhella e veze hi gant he labour e-kichen ar prenestr. He daerou pullh a rede didreuz war he stamm pe he lienachou, o sonjal en he fried ker. Eur pennad goude e klevet ar c'hloc'h o c'hervel d'an oferenn. Endra ma kinnige ar beleg ar sakrifiks santel, kalon ha spered ar pried devot a zave

betek Doue d'e bedi da viret yac'h ha dibistik an hini a oa he holl feadra war an douar.

Alies e tastume en dro d'ezi merc'hed yaouank ar c'harter da zeski d'ezo-neza, gwriat, hag evit na deujent ket da inoui e konte d'ezo marvailhou. Evel eur vamm dener e oa evit ar beorien hag ar re glanv; o c'haret a reas a viskoaz, evel ma hon deus hen gwelet. Ar beorien a gave labour er c'hastell hag ar glanvourien a gemere al louzeier-diesa en aviz plijout d'o itron vat. Dioc'h an noz e neze dirak mitizien ar c'hastell. Pep tra eno a yoa en urz ha ne vije ket bet brao he dije klevet Jenovefa hano eus traou dizoare lavaret pe c'hrêt en he zi.

Golo eo an hano a read eus den a fizians ar c'hont Sifroa. Eun troc'had mat a zen a oa anezan, speredet kaer awalc'h oa ive hag e zoareou seven a rea ma 'z oa doujet ha karet zoken. Dindan ar c'holoenn alaouret-se koulskoude ez oa siou divallo; n'en doa Golo na koustians na doujans Doue ha n'en doa nemet eun aked: kontanti-e holl youlou direiz.

An evesaer a deuas da veza gloriüs kerkent ha ma oa et e vestr en hent. Gwiska a eure dilhad kranoc'h c'hoaz eget re ar c'hont, ha bemdez adalek neuze e veze er c'hastell dre e urz, prejou bras ha goueliou trouzus.

O vont dre an hent-se ne zaleje ket stal Sifroa ha Jenovefa da vont da stalig.

En amzeriou kenta e tiskouezas eun tamn doujans da Jenovefa hag e reas pep tra evit beza deuet mat d'ezi. Houman a voe bepret madelezus en e genver; morse avat n'ez eas betek farsal gantan, ha morse ne roas tro d'ezan da gredi e c'helle tostât muioc'h outi. Jenovefa ne gomze ouz he evesaer nemet evit diskouez d'ezan petra en doa da ober.

Ar brinsez a gredas da genta e rea Golo hervez he urziou; al louarn a guze e droiou fall, e loustoniou. Hepdale avat e kredas, al loen fall! kinnig d'ezi ober traou dizonest. O klevet kement-all an itron a jomas mantret. Mont a reas droug enni hag e kasas an ôtrou divergont da vale diwar he zro. Heman neuze a douas e ouije ober d'ezi paea ker he fae. Jenovefa he doa gwelet abret e flie difiziout eus an den fall-ze. Ker-kent goude an darvoud-man e skrivas d'he fried; lavaret a rea d'ar c'hont, eun hag eun peseurt doare den oa an hini en doa karget da deuler evez war e zanvez, hag her pede da roi urz d'her pellât raktal dioc'h ar c'hastell.

Mevêl bras Sifroa, Drakon a read anezan, a oa eun den eus ar re wella; roet en dije e wad betek ar berad diveza evit difenn tra e vistri. Lavaret en doa da Jenovefa

véfa e kavje eun den a fizians da gas he lizer, ha pa rankje mont hen e-unan. Golo a oa digor mat e zaou-lagad gantan: gwelet ha klevet a rea pep tra hep ober van da deuler evez. Pa edo eta Jenovefa o roi he lizer d'ar zervicher, an evesaer a zigoras dor ar zal, a yeas war eun da gaout Drakon hag a zankas e gountel dounna ma c'helltas en e galon, dindan daoulagad ar gontez strafuilhet holl, na petra 'ta !

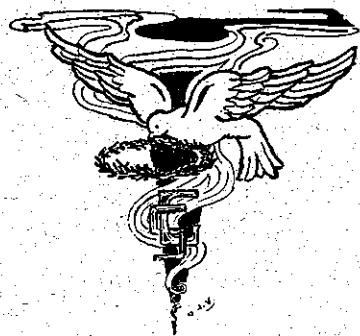
Al loen kriz kerkent a youc'has a-bouez penn da c'hervel war al léc'h holl dud ar c'hastell. Diredet a rejont kerkent, hag e chomjont mantret: Jenovefa a oa azezet koulz lavaret hep tamm anaoudegez; e-harz he zreid edo Drakon, astennet hed a hed e gorf ha beqzet en e wad. Ha setu Golo da zisplega d'ezo hep seurt traou mezus en doa gwelet, emezan, Jenovefa oc'h ober gant ar mevel direiz. Oc'h e glevet, an dud a ruzie gant ar vez.

Raktal e tibabas eur goard da vont da gas eul lizer d'an otrou kont da gemenn d'ezan en e c'hiz ar pezh a oa digouezet.

Betek peléc'h e c'hell mont fallagriez an den ne zouj ket an Otrou Doue! Tamall eur seurt torfed d'ar wella krouadurez a yoa war an douar d'ar c'houlz-se !

Golo a daolas Jenovefa en eun dourell, eun toull tenval ha dizasun. An diaoul-pôtr-man a anaveze e vestr; gouzout a rea pegen douget e oa d'ar gwarizi ha d'ar vuanegez, daoust d'ar plegou kaer en doa a hend-all; hag e ouezas brao bras lakât kement-se da dalvezout evit e venjans e-unan. War e veno, eur barrad kounnar spontus a yaje en e Otrou o klevet kement-all, hag a-dra-zur e roje urz da lakât d'ar maro ar wreg fall.

(Da heuilh.)

Mekanikou da lakat Yaouankiz da zansal

D'an 11 a viz mae 1924, da zerr-noz. Bet eo niveret, en ti-kêr, ar moueziou o deus gounezet pep « listenn » war renk evit bezan kaset d'ar Gambr. « Socialisted », « kommunisted », « radikaled » o deus bet lamm, a drugare Doue; onestiz ar Vretoned a zo en em zavet a-eneb d'ar meanoziou milliget a glask morgan, evel louzeier binimus eur parkad ed gwerch, hag o deus o c'houennet evit eur mare. D'an dud a youl vat, d'ar Vretoned a zo imboudet o c'hredennou war ar Feiz ha war Breiz, d'ar re-ze o deus lavaret: « Kerzit, c'houi eo hon tud! C'houi a zo henvel ouzomp! C'houi hon difenno!... »

Fanch ar Marrec a oa ar wech-kentan d'ezan da voti. Lorc'h zo ennan o tonet ermêz eus an ti-kêr, evel pa vefe bet trec'h en eun emgann vras. Bezan eo breur da zaou zoudard lazet er brezel ha d'eun all mac'hagnet, hag e sonj, en eur ziskenn diri an ti-kêr: « Ar Boched ne c'hoarzit ket diwar an tôl-man! Ha me ive, me am bo skoet ganto! Breudeur ker, bezit laouen! »

Ha ken seder vel m'en em gave, e pedas kenta daou gonsort a zigouezas war e hent da vont gantan da eva peb a vanne en enor d'ar gannaded nevez.

Ouspenn peb a hini a voe red da gaout; an amzer a dremene dizonj, ha setu e oa deut an noz hag al loar en he c'hann a bigne du-hont, 'us da dour an iliz, pa gwi-taas Fanch e vignoned ouz seul an hostaliri. Ar bourk a oa gantan da dreuzi evit tapout hent ar gêr hag e renke tremen dirak ijenn ar bez savet d'ar zoudarded marvet er Brezel-bras.

Bep wech ma tremene dirak skeudenn ar zoudard gwintet eno e kreiz al leur-gêr, gant e wiskamant brezel hag e armou, Fanch a zante teneraet e galon o sonjal en e vreudeur hag a blege e benn en eur c'houlenn bennoz Doue war o eneou. En dro-man her savas sounn, gant eur gomz war e vuzellou: « Trec'h omp! » met evel seizet e chomas, demzigor e c'henou, dilavar... Ar zoudard ne oa ken eno! Fanch a dostaas evit gwelet gwelloc'h, a reas an dro d'ar ijenn, evel eun den hag en defe hanter-gollet ar gweled; ar ijenn a oa en he flom, gant he daou ganol 77, unan a bep tu; ar zoudard, avat, a oa dianket. Bamet, sabatuet a-grenn, ken ne ouie ken peléc'h e oa, Fanch ne yea na ne deue pa zantas war e skoaz eun dorn pounner hag e welas, ouz skeud al loar, eur zoudard glaz e zilhad ha glas e zrenn, 'n e zav ouz e gostez.

— Doue d'am ziskouro! eme Fanch spouronnet.

— Penôs e c'halvez Doue d'az zikour, te hag a gaz kuit an neb a oa da wellan skoazell?... Daoust hag evit ober kentoc'h a ze goab ac'hanomp, az poa skrivet hon hanoïou en aour war greiz al leur-gêr-man... Perak e saves ac'hanomp ken uhel evit diskarr ac'hanomp ken izel?... Dec'h, te a roe meuleudi d'hon hanoïou, ha hirio e taoles dismegans warnezo?... Dec'h e tirede eleiz a dud aman d'hon meuli, ni « hag a oa maro evit difenn ar vro », ni « hag hon doa gouzanvet mil boan eviti » ha hirio e tired aman kemend all a dud — hag an hevelep re! — da rei o mouez da enebourien ar vro, da vignoned an hini hon deus bet stourmet outan betek ar maro?...

Mont a reomp kuit, rak ne c'houlennomp ket bean diskouezet gant ar biz, rak ne c'houlennomp ket, piou oar? bezan flastret d'an traon alese, eun deiz da zont!... »

Ar zoudard a ziskrogas diouz Fanch hag a droas e gein da vont endro. Divadaouet war an töl, Fanch a yeas war e lerc'h ha, d'e dro, a grogas en e vrec'h :

— Pelec'h 'c'h ez !

— Da ziarbenn an enebour !

— Piou 'ta en deus grêt dismegans d'it hirio hag en deus roet e vouez d'an enebour ! N'eo ket ni !

— Gwir eo ; ar Vretoned o deus stourmet, met evel gwechall, e kreiz an emgann, darn all o deus kilet... Ar re hon gwerzas gwechall a vo mistri varc'hoaz er vro-man. Ar Re Varo n'hellont ket gouzany ar pezh a c'houlzanv ar re veo... Mar gallje da lagad tapout keit ha va hini, e welfes anezo holl o tec'het diwar gement leur-gêr a zo...

— Ha pelec'h ec'h eont ?

— Holl war ar memez tu, trezek garzou ar vro ; di omp galvet a-nevez ; an enebour a zo war c'hed... Ah ! pesort kentel ha dija ankounac'het ! Selaou, breur, ha lavar d'in petra glevez ? »

Hag eno, war an dachenn, e chomjont o daou a-zav ha trouz eur muzik da zansal a-deuas betek enno gant eur brud ebad ha jolori.

— Abaoe ma 'z oun me pignet aze, war greiz al leur-gêr, da lavaret da gement hini a dremen : « Dalc'h sonj ! » Setu pesort respont a deu d'in.

« Dalc'h sonj, o Breiz-Izell... » hag ar Vretoned, va breudeur, kollet ganto o skiant vat, a gas an dans endro ; met an ankou a zo o trei ar mekânik da zansal ! Ar Voched milliget ne baouezont ket da ijina benviou nevez, ar re-ze grêt ive da lakat yaouankiz da zansal ! !... Kenavo, breur !

— Chom, eur pennad ha lavar d'in, te hag a oar, a belec'h 'ta e teu ar brezel ?...

— Breur, te 'gred ez eus eun Doue ? Te gred ez eo

deut Mab Doue war an douar, en deus savet e Iliz, hag ez eus tud galvet d'he gouarn, beleien ha menec'h ? Te gred an dra-ze ?

— Ya, evel pep kristen !

— Ac'hanta ! Kred ive an dra-man ! Kement a vo grêt war an douar, mat pe fall, da Zoue, d'e Iliz ha d'e dud, a zigaso, a dôl sur, war ar bed, bennoz pe malloz. Vit an daerou skuilhet gant ar venec'h hag al leanezed harluet, ni a zo bet barnet da skuilh eur mor a wad ; 'vit ar madou laeret ha drastet d'ezo, ni a zo bet barnet da goll madou diniver ha da welet drasta eul lodenn eus hon bro. Ar malloziou hag an drouk-pedennou darc'haot ganto a zo kouezet war hor pennou, e plom betvet hag en houarn ruz, epad pevar bloaz...

An amzeriou a gastiz a deu warlerc'h amzeriou ar fal-lagriez, ken asur evel ma teu ar goanv warlerc'h an hanv. Kaer ho peus bezan gouziek, war ho meno, ma n'ouzoc'h ket an-dra-ze, n'ouzoc'h netra ! »

Fanch en doa pleget e benn, karget e galon a dristidigez ; souden, ne glevas ken mouez ebet ; ar zoudard a oa tec'het evel eur vogedenn. Fanch a welas awalc'h e oa ar furm adarre 'n he zav war ar jijenn, met gouzout awalc'h a rae ive ne oa ken eno netra nemet houarn ha mein ha penôs eneo ar Re Varo a oa tec'het, gant heuz ha kounnar ouz ar re o devoa grêt fae war o gwad, war o foaniou, ha ne ouient diskouez d'ezo na doujans na karantez ebet nemet diwar veg an teod.

Dizrei a reas d'ar gêr, brêvet e galon gant an anken ; ouz e ziouskouarn, bep kammed, e kleve safar an ti-dans, ha komz ar zoudard a deue d'ezan, mesket gant an toniou diboell :

« Dalc'h sonj, ô Breiz-Izel !

Dalc'h sonj ! »

D. N. D.

Netra a nevez dindan an heol

Tud Breiz a zo tud a benn, da vihana, an darn vrasa anezo. N'en em lezont ket da veza touellet gant geriou troet brao, gant promesaou diskiant. Met e meur a gorn eus ar Frans, ha gwelet eo bet adarre er votadeg diveza, an dud a zo eas da drey ha da zistrey. O mouez a roont d'an hini a anavez ar gwella an doare d'ober goap outo.

Bez ez eus bet tud o prometi ne vo mui a dailhou da baea, e vo ar bara marc'had mat, ne vo mui na brezel na trouz etre an dud: ezomm ebet mui a zoudarded, emezo; an holl mignoned, an holl eürus, ar baradoz war an douar!

Hag int bet kredet, ha kalz o deus roet o mouezioù d'ezo.

Ar pez a zo tremenet e Frans a zo bet tremenet e meur a lec'h all.

Breman ez eus pell amzer, er pempvet kantved araok Jesus Krist, e kear vrudet Athen, er Gres, edo ive ar c'houarnamant etre daouarn tud digoustians o doa gounezet mouezioù dre bep seurt komzou kaer.

Hag eur skrivagner brudet eus an amzer-ze, Aristofan, en unan eus ar peziou-c'hoari fentus en deus savet, a ziskouez d'eomp ar Bobl (Demos e gregaj) dindan furm eur potr koz. Hen eo ar Mestr. Met pebez mestr!

Selaouit:

I PENNAD

« Eur mestr hon eus, garo meurbet, eul lonker fa, buan da vont e kounnar. Ar mestr-ze a zo e hano Pobl, eur paotr koz kasaüs, hanter-vouzar. E penn kenta ar miz en deus prenet da vevel eur c'hourrezer, marc'hadour ler, hanvet Kleon, eur pezh fall, gaouiad, fals-tamaller. Ar mevel-ze a anavez e vestr, a ra allazik d'ezan, a ro meuleudi, a ra goap, m'eo eun dudi e welet o touella ar paotr koz: « Pobl va mignon, emezan, doug eur varnedigez hag e pezo labouret a-walc'h, ha kerz d'en em voalc'hi, ha debr, lonk leun da gof; setu aze an tri bez-mouniz. Ha c'hoant e peus e lakfen dirazot eur pladad boued mat?... » Hag ar c'hourrezer a ra an dro d'eomp, a laer ar pezh a oa bet aozet gand unan bennak ac'hanomp, hag a ginnig an dra-ze da Bobl... En deiz all am oa mezet eur gouignenn gaer. Ar paotr fin a deu adarre d'ober an dro, a skrap ar gouignenn hag a ginnig en e hano ar pezh a oa d'in-me, kas a ra ac'hanomp da sutal, hag hen hepke a ro da zebri d'ar Mestr. Pa vez Pobl o leina, Kleon, gand eul lerenn en e zourn, a zo en e gichen hag a gas kuit ar re a glask layaret eun dra bennak d'ar paotr koz. Kana a ra d'ezan, ha pa wel Pobl abafet, e tispleg d'ezan pep seurt sorc'hennou, e tro geier enep tud an ti. Hag e pakomp foliou lerenn... »

II PENNAD

Kleon hag ar c'higer-moc'h

Setu ma teu eun all da glask diskar galloud Kleon. Eur c'higer-moc'h eo, tamm ebet gwelloc'h eget Kleon. C'hoari a zav etrezo, evit klask gounit mignoniez Pobl.

Kleon. — Me da gar a greiz va c'halon, Pobl.

Pobl. — Ha te, nevez deuet aze, piou out?

Ar c'higer-moc'h. — Enebour an den-ze. Me da gar pell zo, Pobl, hag a glask da vad, hag endro d'in ez eus kalz re all. Met al laer daonet-ze a c'hoanta difenn ouzomp. Te a gas pell an dud onest, hag evit dont mat ganez, e ranker beza marc'hadour leterniou, kivijer pe gourrezer.

Kleon. — Me a ra vad da Bobl.

Ar c'higer. — Ha penaos, mar plij?

Kleon. — Ra vo bodet an holl, hag e vo goulennet diganto piou a gar ac'hanot ar mutia.

Ar c'higer. — Ya, ya, gant na vezint ket bodet en Pnykz. (1)

Pobl. — Ne c'hellfen ket barn e lec'h all.

Ar c'higer. — Kollet oun neuze. En e di, ar paotr koz-ze a zo ar fura eus an dud; met kerkent ha ma teu da azeza war ar vein-ze, eman eno, digor e c'henou, evel pa ve fiez a istri-bilh ouz e veg.

Kleon. — Pobl, ma ne garan ket ac'hanot, ma n'oun ket gouest da stourm va-unan ouz an holl evit da zifenn, ra vezint eskennet ez veo, ha ra vo great lerennou gant va c'hroc'hen.

Ar c'higer. — Ha me, Pobl, ma n'eo ket gwir e karan ac'hanot a greiz va c'halon, ra vo great tammou eus va c'horf ha ra vezint lakeet da boazat.

Kleon. — Da garet muioe'h eget ne ran, Pobl, ha penos? Da genta, epad maz peus gouarnet gant va aliou-me, ha n'am eus ket leuniet da denzor, o waska ar re-man, o tenna digand ar re-ze, oc'h astenn va dourn da re all, oc'h ober goap ouz an holl evit plijout d'it hepken?

Ar c'higer. — Eun dra gaer; me a ray kement all; me ive a laero bara da ginnig d'it. Nann, n'en deus ket a garantez evidot, ne glask nemet en em domma gant da geuneud, hag hen diskouez a rin. Te, Pobl, o kregi en da gleze, e peus saveteet ar Greked diouz yeo ar Meded eus an Azi, te hag a zo dleet d'it meuleudi heb ehan, selaou. Hennez ne ra van evit gwelet ac'hanot azezet war ar vein. Me, avat, am eus digaset d'it eun dorchenn, gwriet gant va douarn va-unan. Sav alese, hag azez war an dorchenn-man: unan vat eo. Ha n'ez peus ket skuziet awal'h da feskennoù e stourmad Salamin? (1)

(1) Pnykz: eur blasenn eus Athen War ar blasenn-ze e teue an dud da voti ha do varn.

(1) Er bloaz 480 araok Jesus Krist, ar Greked, gant Themistokli en o fenn, a voe trec'h d'ar Persed, deuet eus an Azi. Eur stourmad war vor e voc. Ar Persed a oa dek gwech niverusoc'h eget ar Greked.

Pobl. — Pïou out-te? Ha ne vefes ket eus ouenn Harmodius? Fei, te en em ziskouez gwir vignon da Bobl.

Kleon. — Fals-veulerez, evit klask diskouez e karez Pobl.

Ar c'higer. — Te e peus touellet anezan en eun doare dival-loc'h c'hoaz.

Kleon. — N'e ket gwir. Biskoaz Pobl n'en deus bet eun difenner, eur mignon evel don-me, hen toui a ran war va fenn.

Ar c'higer. — Te lavar karet Pobl. Hag e welez anezan, abaoe eiz vloaz, o chom e tonnellou, e toullou tenval, e tiez henvel ouz log ar yer, el lec'h m'eo dallet gand ar moged.

Kleon. — Me fell d'in diskouez karantez da Bobl, hag a roy d'ezan tri bez-mouniz bemdez evit beva.

Ar c'higer. — Te a ra goap eus Pobl. Te a glask brezel, evit ma vo kuzet da droiou kamm, ha Pobl, dallet ganez, a gred eo te a ro d'ezan e vara pemdeziek. Met, ma teu ar peoc'h divezatoe'h, ma c'hell Pobl distrey d'e zouarou, debri krampouez ha tartez hag oliyed evel gwechall, neuze e welo pegement en deus kollet abalamour d'it, hag ec'h en em zavo leun a gounnar, hag e voto enep d'it. Gouzout mat a rez, hag abalamour da-ze e troez geier d'ezan.

Kleon. — Ha n'eo ket mezus dispenn ac'hanon evelse dirak Pobl! Me am eus great evitan muioc'h eget Themistokl.

Ar c'higer. — Oh tud Athen, klevet ho peus? Hennez en deus an hardisegez d'en em lakat e kemm gant Themistokl? Themistokl a gavas kear Athen hanter-c'houllo hag he lezas leun fenn. Hen a roas d'eomp da zebri er Pire, hag ouspenn ar boued all, a ginnigas d'eomp c'hoaz pesked eus ar re wella. Te, n'e peus klasket nemet bihanat kear, kloza ac'hanomp e kreiz mogerioù ha kana d'eomp da zorc'hennou. Themistokl a voe kaset d'an harlu, te, avat, a zo oc'h ober friko bemdez.

Kleon. — O Pobl, o veza m'am euz karantez evidot, eo e vez lavaret traou evelse diwar va fenn.

Pobl. — Ro peoc'h. Re bell amzer e peus touellet ac'hanon.

Ar c'higer. — Ya, eur pezh fall eo, Pobl va mignonig ker, hag en deus great goap ac'hanot n'ouzoun ket, pet gwech; epad ma vez troet da gein, e laer arc'hant ar vro.

Kleon. — Ro peoc'h, pe e tiskouezin e peus laeret tregont mil lur.

Ar c'higer. — Gwall uhel e savez da vouez, koz laer. Me a ro va buhez, ma ne c'hellan ket diskouez e peus bet eur yal-chad vras digant tud Mitylen.

Kleon. — Pobl, na gred ket e gomzou; n'ec'h eus bet mignon ebet evel don-me. Me da zifenn, da ziwall, ha ne dremenetra ebet e kear hep ma ouestfen.

Ar c'higer. — Henvel out ouz ar besketerien-siliou; en dour skler ne bakont netra; met, pa skrabont ar fank da louza an dour, e pakont siliou. Evelse, te a garg da c'hedellou pa vez

freuz ha reustl. Met, lavar d'in, te hag a werz kement a ler, ha roet ec'h eus da Bobl eun tamm ler bennak da lakat din-dan e voutou? Hag e lavarez kaout karantez evitan!

Pobl. — Nann, morse n'en deus roet netra d'in.

Ar c'higer. — Gwel, setu aze hag a ziskouez skler peseurt den eo. Me, avat, am eus pignet d'it ar boutou-man. Laka da dreid enno.

Pobl. — Biskoaz den n'en deus great d'in evelse. Te, kiger, a glask mad ar vro, ha mad va zreid.

Ar c'higer. — Met ne welez ket Pobl, an den kez, hep mantell ebet, d'an oad en deus! Er goanv zoken n'ec'h eus ket roet d'ezan eur pezh-dilhad d'en em zifenn ouz ar yenien. Sell, Pobl, kemer ar vantell-man.

Pobl. — Trugare d'it. Te zo gwelloc'h den c'hoaz eget Themistokl.

Kleon. — Ha c'hoant ec'h eus da drec'hi ac'hanon gant neuziou evelse? Me zo o vont da rey da Bobl ar zae-man. Kerz d'en em grouga, truilhenn.

Pobl. — Peuh! flear al ler a zo gant da zae.

Ar c'higer. — Evit da vouga eo en deus lakeet d'it ar zae-ze.

Kleon. — Nann, ne vezin ket trec'het ganez. Pobl, setu aman boued mat. Kemer ha debr. Evelse eo e vezi paet ganen-me heb ober netra; nemet barn eur wechig bennag, ne pezo ken d'ober.

Ar c'higer. — Sell, Pobl, setu aman eur voest louzou da lakat ouz gouliou da zivesker.

Kleon. — Me denno d'it kement blevenn wenn e peus, evit ma vezi evel eun den yaouank.

Ar c'higer. — Kemer al lost-gad-man, da zec'ha ar pikouz eus da zaoulagad.

Kleon. — Pa c'houezi da fri, sec'h da vizied ouz va bleo.

Ar c'higer. — Nann, nann; ouz va re-me.

Kleon. — Ouz va re-me. — **Oc'h en em drey ouz ar c'higer:** M'hen talvezo d'it, bez heb aon. Me a lakay da hano war roll ar re binvidik, hag e pezo failhou da baea...

Tennet eus Aristofan.

Setu aze traou koz, skrivet abaoe daou vil ha peyar c'hant vloaz, hag a ve lavaret nevez skrivet. An dud digoustians eus hon amzer, evit kaout mouez Pobl, a ra hevelep promesaou: bara marc'had mat, pae digand ar c'houarnamant, ha tamm labour ebet d'ober. Ma z'eo red e prometint zoken al loar, hag an heol hag ar stered war ar marc'had. Ha Pobl a zo ato henvel ive. E vouez a ro, nann d'ar re a glask e vad e gwirionez, met d'ar re a ra ar muia goap anezan.

J. U.

Ar Bleun-Brug a zeu

'Al lizer-man a zo digouezet ganeomp e hanter ar miz tremen:

AOTROU RENER,

P'eo gwir e tosta ar mare ma figoro adarre ar goueliou brezonek, em eus c'hoant da skrivan d'eoc'h eur ger, n'eo ket diwarbenn ar mennoziou a die ren al labour vras-ze, met diwarbenn al labour e-unan hag eun dra hag a vefe mat ober, a gredan, hag hep dale, anez, e vo koll muioc'h-mui evid ar yez.

Setu aman. Me 'zo o chom demdost d'eur barrez hag e c'hellin lavaret, 'm eus aon, am bo gwelet ar brezoneg o-vont da beurgoll enni. Stok ouz Bro-C'hall eman hag en eul lodenn anezi, zoken, ez eus bet, abaoe pell amzer 'zo, komzet galleg. Betek hen, hon doa gwelet an diou yez o chom diflach, penn oc'h penn, pep hini war he zachenn, hep kilan hini anezo o-diou.

Met setu, e kerz ar brezel, ar beleg breton a oa eno o vezan bet galvet d'an tan, unan a deuas en e lec'h ha ne ouie ger brezoneg ebet. N'em lakat a reas, 'vel just, da brezek bepred e galleg ha d'ober katekiz gallek d'ar vugale.

Ar person koz n'eo ket bet distroet; an hini nevez, daoust m'eo breton o welet kemeret ar c'hiz gant ar gerent hag ar vugale da vont e galleg, en deus dalc'het gant ar c'hatekiz evel ma veze grêt en e rôk.

Ar yez vrezonek a yelo hiviziken d'an fraon en tiegegeziou, rak ar vugale a zigaso enno ar c'hiz eus ar c'hatekiz hag eus ar pedennou e galleg. Ar gerent, evit gwir, darn anezo, a gavfe gwelloc'h dizrei d'ar c'hiz koz, met hini ne zav e vouez, hini ne ya da gaout ar beleg d'hen pedi da adkemer gant o bugale ar c'hatekiz brezonek. Setu ma weler, a damm da damm, kement-man o c'hoarvezout. An tad hag ar vamm a zrailh tammou galleg d'ar re vihan hag a gomz brezoneg d'ar re goz, mar 'z eus en ti, rag ar re-man c'hoaz, a drugarez Doue, a zo troet atao ouz yez o bro.

N'eo ket dibôt gwelet kanfarted, mere'hedigou ha ne garont ket ken komz yez o zad-koz, hag o mamm-goz, ha n'o deus, koulz lavaret, darempred ebet ganto ken. Pep tra a zoug ar re yaouank d'en em zistaga diouz ar c'hiz gwechall: ar skoliou, an doare beva endro d'ezo hag a ya war c'hallegat bepred... Beteg hen, an iliz he doa stourmet; ar c'hatekiz brezonek a lakea miret ar pedennou e brezoneg, a lakea lenn *Buhez ar Zent*, a zalc'he unaniez en ti, adalek ar re goz betek ar

re vihanna; breman eo daoubennet pep tra, dispennet an emgleo, ken na zavo eno, war dismantrou an tiegez koz breton, eun tiegez gall.

An dra-ze ne zaleo ket pell ken da veza gwelet, dal ma vo maro ar re goz, — lakomp e vefe tad-koz pe vamm-goz en eun tiegez ar seurt-ze, — ne vo ket klevet ken, nemeur, ger brezoneg ebet, *rak an tad hag ar vamm a reio neuze diouz ar vugale*.

Setu petra a c'hoarvez, sur awalc'h, e meur a barrez, dreist-holl, er re a zo war harzou Breiz-Izel pe demdost d'eur gêr vras. Ac'hanta, perak ne vefe ket grêt eun ENGLASK PIZ war gement-se? Perak ne vefe ket kaset kanaded da c'houzout, e parreziou a zo:

Abaoe pegoulz,

Perak,

penôs,

a-berz piou ha petra

eman ar brezoneg en argoll enno?

Neuze e vefe gallet klask an tu da ziarbenn an droug, studia, diouz m'eo c'hoarvezet ar c'holl, dre he zoare enebi outan.

Lida goueliou, c'hoari peziou, dispaka prezegennou kaer a zo eun dra red, me oar, met me gred eo red ive gwelet hag int a zoug frouez.

Setu petra a lavarfen me, du-ze, e goueliou ar *Bleun-Brug*, ha petra a ginnigfen ober: dibab ar parreziou m'eo krog enno ar galleg da gaout an trec'h ha studian piz ar perak hag ar penôs.

Ac'hano; me gred e teufe sur eur vad bennak.

Digemerit, aotrou rener, va gourc'hemennou doujus.

EUL LENNER.

N'eo ket eun enklask, evel a c'houlenn ouzomp hol lenner mat, eo a fell d'eomp e vefe grêt, met daou, unan evid ar pez a zell ouz ar yez hag egile evid ar pez a zell ouz ar gwiskamanchou.

Hep mar ebet, ar pez en deus muia talvoudegez e Breiz eo he yez; he gwiskamanchou a ra he gened, met he yez eo he ene; **mat** eo e talc'hfe d'he gwiskamanchou; **red** eo e talc'hfe d'he yez.

Ar Vretoned hag ar Vretonezed gwisket e giz o bro a vez kavet brao gant an holl; d'an 18 a viz mae diveza edo pardon Bretoned Paris e iliz I. V. ar meziou ha person ar barrez-ze, an A. chaloni Polack, goude beza trugarekaet ar chaloni Gerlier eus ar brezegenn edo o paouz ober d'ar Vretoned evid o alia da gendelc'her atao da garet, o Doue, ar Werc'hez hag o Breiz a lavaras:

« Vous ne leur avez pas dit, Monsieur le Prédicateur, mais je suis sûr que c'était votre pensée, et je veux leur dire qu'en

symbole de cette fidélité, je voudrais qu'ils gardent le costume breton et surtout, jeunes filles, votre coiffe, cette coiffe gracieuse, qui, aussitôt que vous débarquez à Paris, vous donne un cachet si attirant et si aimable. Gardez votre coiffe qui vous rappellera vos traditions. Et vous qui ne la portez plus, cette aimable coiffe, soyez persuadées que vous êtes beaucoup moins belles et moins gracieuses que lorsque vous l'aviez encore.

Et vous, Messieurs, selon l'exemple de l'un de vos députés, (1) en cette nouvelle Chambre dont on nous dit tant de choses, j'espère que vous apporterez aussi votre costume breton toujours en plus grand nombre. »

Mat, daoust peger kaer eo dilhad Breiz, e weler, e parreziou a zo, eleiz a Vretoned ouz o dilezel!

E lec'h kornetennou, gouelioù, ha n'int mat nemet da stroba an dud, eo a vez gwelet breman e meur a lec'h gant merc'hed ar Paskou kenta.

E pelec'h 'ta ema lagad ar re a zo et da ober maskaraden-nou eus hor merc'hed bihan a veze ker koant gwechall pa zougent dilhad e giz o bro?

A nebeudou, ma ne garer dijouall, holl wiskamanchou Breiz, re ar re vras koulz ha re ar re vihan, a 'z aio d'an traon ha ne vezo da heui an diskaradenn all-ze, nemet koll e pep giz. Setu perag e c'houlennomp ouz hol lennerien ober daou enklask, en dro d'ezo, pep hini en e barrez, unan war yez ar vro hag egile war he gwiskamanchou ha lavaret d'eomp:

ENKLASK

I. — War yez ar Vro

Abaoc pegoulz,
perak,
penaos,
Aberz piou ha Petra eman
ar brezoneg o koll tachenn
en ho parrez?
Penaoz diarbenn an droug-
ze?

II. — He gwiskamanchou

Abaoc pegoulz,
perak,
penaos,
Aberz piou ha Petra eman
dilhad Breiz o vont er méz
eus ar c'hiz en ho parrez?
Penaoz diarbenn an droug-
ze?

Pedi a reomp kement hini a raio an enklask-ze, — hag ar muia ma vo ouz hen ober eo ar gwella, — da zigas o labouriou abenn gouel Maria hanter Eost a zeu da: **M. le Directeur teur du Feiz ha Breiz, Plouguerneau (Finistère).**

An aotronez a zo karget da ober studiadennoù war yez ha war dilhad Breiz, er **Bleun-Brug** d'an 10 a viz Gwengolo a zeu, a gavo sklerijenn el labouriou-ze hag a ouezo tenna talvoudegez anezo.

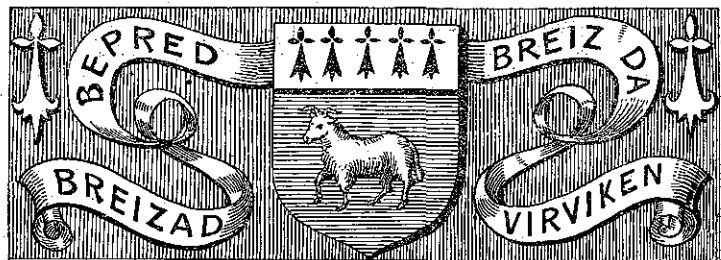
Yez ha dilhad Breiz eo traou ar Vro, traou eta hag a zo d'an holl hag a die an holl harpa ha difenna koulz pe welloc'h eged an traou an unan.

J. M. P.

**

Pôtrez gaouank ar skolachou a vo e tro vras pa 'z aint d'ar ger, en deizioù a zeu, da ober an enklaskou a zo hano anezo aman; rei a raimp lennoù e prizioù d'ar re anezo a zigaso d'eomp ar gwella studiadennoù.

(1) An A. Cadic, eus a Noyal Pontivy.

SIZUN VEUR KEMPER

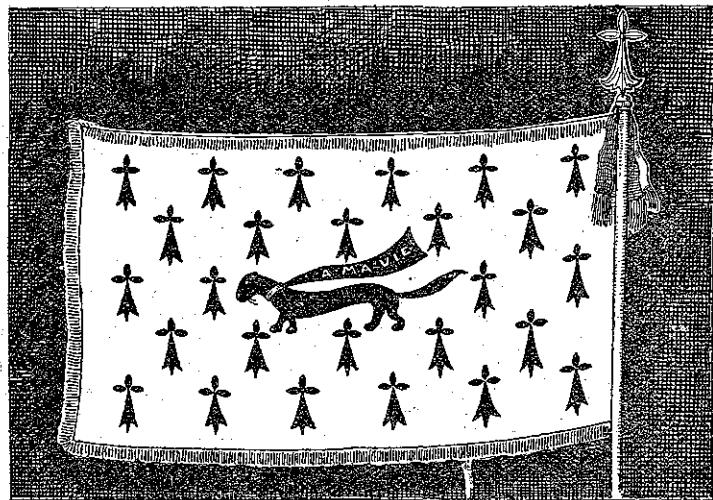
E doug Sizun veur geltiek Kemper, (7-14 a viz gwengolo), e vo daou c'houel eus ar re gaera, hini Bannielou broiou Breiz, d'ar 7, hag hini ar **Bleun-Brug** d'an 11.

Bannielou broiou Breiz a vo benniget d'ar zul 7, en iliz-veur, da 11 h. 1/2 ha douget goudeze, da 3 eur, gant lid bras, dre holl ruiou kêr.

Deiz studiadedeg ar Bleun-Brug a vo d'an 10. an dud yaouank lemm a spered ha troet mat ouz e bro Breiz a en em gavo nive-rus er studiadedegou-ze.

D'ar yaou 11, eman, arôk kreizteiz, kenstrivadegou ar c'han, ar brezegerezh hag al lemm brezoneg. Goude kreizteiz, e vo c'hoariet **Yann Landevennec** hag an **Hini goz**.

Renerien ar **Bleun-Brug** a bed ar re a zougo bannielou broiou Breiz, d'ar zul 7 d'o dougen adarre, d'ar yaou warlerc'h, da gloza devez bras ar Bleun-Brug ha da enori an duk Alan I, a ziskenno, goude ar peziou-c'hoari, war blasenn Laennec, elec'h ma vo kanet kanaouennoù an holl broiou keltiek.

Diouz ar stumm-man e vefe red ober drapoioù Breiz hag ar muian ma vo er gouel eo ar gwella.

Evit kaout hevelep drapoioù skriva, ar c'henta 'r gwella, da: Y. Drezen, administrateur E. S. I., 4, rue du Château, Brest.

BLEUNIOU BREIZ

An anevaled klanv gand ar vosenn (1)

Eun droug a ra heuz an douar,
 Droug a berz an nenv e kounnar,
 Great 'vit gwaska ar hed breinet mel e eskern,
 Ar vosenn... (pa ranker siouaz ! hen henvel)
 Kalz re striz dioc'h e youl puns ledan an ifern,
 D'an anevaled a rea brezel ;
 Ma ne varvent ket holl, holl e vezent taget.
 Nikun ne veze mui gwelet
 O klask e damm evid harpa eun nebeudig :
 Nann, mui maon melchen, na maon kig.
 Gwillou (2) ne rea ken mil dro-gamm
 Evit samma an oan dinamm ;
 Ar yer ive, ar c'hribeltek,
 Eus Alanig n'o doa meneg.
 An durzunell, dinac'het gand he far,
 A hirvoude leun a c'hlac'har
 Hag a gane klemmus a-uz d'he neiz goullo :
 « Kenavo, va dousig ; plijadur, kenavo. »
 Al leon a gemenn hep dale eul lez vras
 Hag a lavar : « Mignoned keaz,
 Ar walenn-man a deu d'eomp eus an nenvou.
 Abalamour d'hor pec'hejou ;
 Rak-se, ra zeuy ar gwasa en hon touez
 Da rey eus e greizenn, e wad hag e vuhez ;
 Pa vo hennez kouezet dindan birou an AEl,
 Ar re all a bareo marteze.
 En eun enkrez henvel, dioc'h ar skridou gwechall
 Ne angile ket ar chatal,
 Gwelomp ' ta pep hini
 Stad hon ene, hep damanti.
 Evidon-me, naonek ya bouzellenn,
 Em heus debret meot diouz an dousenn.
 Petra o devoa great d'in ? Netra.
 Eur wech hennak zoken oun eat betek lounka
 Ar paotr denved.
 Rey rin va buhez, ma 'z eo red,
 Met, mat e ve e teufe peb-unan
 Eveldon-me d'anzaoc e wall-daoliou kraban,
 Rak hervez lezenrou pep bro,
 D'ar falla eo mont d'ar maro.
 « Aotrou, eme Zom Lan (3), c'houi zo re vat roue,
 P'en em skrabit evit debrôn evelse,
 Rak debri denved, kanailhez,
 Pennou dibaki a ra : bê, bê, hed an dervez,

An dra-ze a zo pec'hed ?
 Nann, nann, n'eo ket.
 Brao bras eo bet d'ezo, aotrou,
 Ho pe diwar o c'houst lipet ho muzellou,
 Hag evid ar pastor e c'heller lavaret
 N'ez-eo nemet boued ar groug
 Dre ma klask ren war an anevaled
 Ha ma tougenn alies o c'hrac'hen war e choug (4).
 Setu prezegenn al Louarn ».
 An holl a stlakas o daouarn.
 An tigr, an ourz, ha kalz a ezec'h all,
 Ruz c'hoaz o ivinou gant gwad meur aneval,
 A c'hellas goulskoude eus a zirag-al lez
 Chacha ganto digailhar o bragez.
 Ya, potred ar c'hil-krog, du o stâon, lemm o dent,
 Chas-red, chas-kigerien, a voe anavezet sent.
 Met setu an azenn : selaouit, taolit pled
 Ouz e yez eun nebeut trefoet :
 « Evel m'em boa maon-du ha m'edon en die'htro,
 Ma welen geot glac'h, glich pic'hennet varno,
 Eun diaoul bennak a deua'h d'am hilligat,
 Hag e treichon eun hanter-gouzougad.
 Tra, m'em boa gwir ebet d'astenna va zeod
 War ar geot ».
 Kroz a zavas raktal : hu ! hu ! war an azenn !
 Gwillou, bet e Kerne (6) o teski al lezenn,
 A ziskouezas oa ret sec'hi neat e vabouz
 D'ar skouarnek flierius, d'an tignous, d'ar c'hakous,
 D'ar c'hef-ifern, penn-abeg d'an holl droug !
 D'ar groug ! a-chou an holl, javed-azenn, d'ar groug !
 Peuri war dra eun all ! Pebez fallagriez !
 D'ar maro ! pa ne varv ket gand ar vez.
 Kondaonet eta gand al lez-varn
 An azenn voe krouget war bouez e ziskouarn.

Kentel

Ar bed, eme dad koz, zo breman tort ha kamm ;
 M'ho peus danvez, galloud, ato e viot dinamm.
 Ma m'ho peus na galloud, na danvez, mignon keaz,
 Ha pa vec'h direbech, ho pezo spont pe c'hilaz.

Yann WILLOU.

Geriou displeget

- (1) Gwelet « Feiz ha Breiz » miz ebrel, pajenn 184.
- (2) Guilhaou : ar bleiz. Alanig : al Louarn.
- (3) Dom Lan : An Aotrou Louarn.
- (4) Setu aze eur gavadenn gaer ha n'eman ket er galleg.
- (5) An azenn en deus aon, krena a ra, hag e gomz a zo trefoet.

(6) An Aotrou Guilhou, ganet e Cleder, a oa eus Bro-Leon, hag eul Leonad en deus plijadur oc'h ober goap eus Kerneviz, ha Kerneviz, d'o zro, a ra goap eus Leoniz. War a lavarer, ar botred fin, teodet mat, a zo dreist-holl e Treger. Ma ne gredit ket, it da welet.

**

Setu breman labour an Aot. Gabriel Milin, ganet e Kastell-Pol e 1822 ha maro e Enez-Vaz e 1895. Henman a zo eur mestr war ar brezoneg. Dastumet en deus rimadellou, kontadennoù, skrivet en deus meur a leor kaer evel « **Penaos karet Jesus-Krist** », troet en deus meur a hini eus mojennou La Fontaine. An Aot. Goaziou, eus Kemper, en deus nevez lakeet moula eul lodenn eus kontadennoù G. Milin : « **Gwechall goz e oa.** »

Ar vosenn war al loened

Eur c'hlenved didruez hag a skign dre'r bed holl
 Ar spout hag ar maro, pa deu d'en em zifoll,
 Klenved eas da baka, taolet eus an nervou
 Da skarza piz an douar eus e holl dorfegoù,
 Ar vosenn e hano, a stlape en ifern
 Loened a vagadou kaset ganti d'ar bern.
 Ne zialament ket holl, holl avat e voant skoet,
 Hep debri nag eva e choment holl mantret,
 Al leon, kouls hag ar bleiz, e kichenig an oan,
 Al louarn tost d'ar yar, heb ober mig na man (1).
 An durzunell zoken, kollet he c'harantez,
 Ne ziskoueze d'he far nep laouenedigez.
 Evit klask eul louzou a eneb ar c'hlenved,
 Al leon, en e ali, lavaras d'al loened :
 « Me gred, va mignoned, e vezimp stropet holl
 Evid hor pec'hejou; pep rumm az ay da goll,
 Ma me deuomp ket a-benn da zével oc'h ar groug
 An torfetour brasa, penn-abeg eus an droug.
 Evelse marteze torro nerz ar c'hlenved,
 Hag unan o vervel, d'ar re all teuy pec'hed.
 Er skridou e welomp, pa c'hoarvez gwall-euriou,
 E klasker evelse outo pep seurt louzou.
 Kavet eo hon hini, n'hor beus nemet gwelet
 Piou ac'hanomp breman en deus gwasu pec'het.
 N'en em veulomp eta, hep damant diskouezomp
 Plegou kuz hor c'halon hag e pe stad emaomp.
 Evidon-me, lountrek (2), me am eus dispennet,
 Hep n'o doa great droug d'in, eun taol bras a zenved,
 Hag awechou zoken, em beus ive debret
 Ar pastor denved.

Mar d'eo ret e yarvin, 'velato e kredan
 E tle en em damall eveldeñ peb-unan,
 Rak, evit beza leal, hennez a dle mervel
 En deus war e goustians brasa pec'hed marvel ».
 — « Aotrou, eme'l louarn, re vras eo ho more'hed (3).
 C'houi a zo kalz re vat; n'ho pezet poan spered;
 Rak, m'her goulenn aman, piou zo 'vit lakât
 E ve d'eo c'h-c'houi pec'hed debri meur benn-danyvad?
 Kredi a ran zoken e voe d'ezo enor
 Kaout en ho kof, aotrou, dre ho kouzoug digor.
 Hag evid ar pastor, e c'heller lavaret
 E tlie, dre 'n hent-se, mont da glask e zenved.
 Ha perak 've truez oc'h eur ouenn dud ker kriz,
 N'o deus evid hor ren ken stur 'met o diviz (4)? »
 Setu lavar al louarn, hag an holl da veuli.
 Goude aotrone vras, krinet ganto o fri,
 A deuas, peb eil dro, dioc'h ma voa hir o dent,
 Da ziskarga o gor : holl, emezo, voant sent :
 An tigred, ar bleizi, bete 'r c'hos chas bihan,
 A dlie d'ar Baradoz mont diwar hanter-van.
 An azen, deuet e dro, a lavar evelhen :
 « Bez 'z eus pell, sonj am eus, eur wech en eur dremen
 Dre eur prad glaz a oa, me gav d'in, d'eur manac'h,
 An naoun, ar geot flour, ha m'hen diskuilh hep nac'h,
 Dre ali Paol-gornek (5) o s'utal em fenn sod,
 E peurjon er prad-se ledander va zeed.
 Me n'edon ket em zra, evit lavaret gwir ».
 — Dioc'htu e voe ar vlej war al loen blevek-hir.
 Eur bleiz, den a studi, a ziskouezas displeg
 E voa deuet ar c'hlenved diwar ar skouarneg,
 Hag e tlied, 'mezan, sevel hed e livenn (6),
 Al loen-ze divalo, rouignek (7) fall, diskroec'henn.
 Laerez geot an nesa, ne voa gwasoc'h torfed !
 Nemet dre ar maro ne vije ket goalc'het.
 Eur vez voa e welet ! D'ar bed holl evit skouer
 Voa ret e vije roet. Lazet voe ar c'houer.

Ar marvailh-man d'an holl ziskouez
 Daou dra : ne jomfe ket gant kalz a dud o buhez,
 Ma ve krouget an holl laeron,
 Lakat neb a garo e zorn war e galon !
 An eil dra a ziskouez : e vez lakeat an den
 Alies en ti-barn du pe wenn (8)
 Dioc'h an arc'hant a vez o soun en e c'hodel,
 Dioc'h ma vez hir e zent, ubel ha krenv e gerniel.

Geriou displeget

- (1) Heb ober mig na man; hep finval, hep diskouez kaout c'hoant da daga ar yar.
- (2) Lountrek : kargour, bras e gof,

(3) Re vras ho morc'hed. Re a geuz hoc'h eus, re gididik eo ho koustians.

(4) Ken stur 'met o diviz : A ra ar pezh a deu en o fenn.

(5) Paol-gornek : an diaoul, hanvet alies e brezonek Paolig.

(6) Hed e livenn : livenn ar c'hein.

(7) Ar rouignek : ar galek.

(8) **Gwenn ha den** n'o deus ket eun hevelep son. Pa vezont skrivet war baper, e ve lavaret int henvel, met da glevet d'ar skouarn n'int ket. Barzed Breiz a fazi alies war ar poent-man. Pa zaver eur pezh-barzoniezh. e vefe ret kana epad ma skriver, da welet son ar gerioù.

J. U.

Pedervet Kenstrivadeg ar C'hardinal Dubourg

Bugale, peurglozet eo ganen va labour. Lennet em eus ho skridou fall ha mat. Kavet em eus labourioù kaër, hag en o c'hichen ive re zister. Petra ra ze, ne deuer ket en eun dervéz da veza eur micherour dispar. C'houi eta a gendalc'ho, ar re vat a wellaio, ar re all, a-benn bloaz, a dapo ivez eur priz.

J.-B. Martin.

I. — ROLL AR PRIZIOU

KENTA RUMM

O deus bet 200 poent war 205

- 1 ex-œq. (Le Saint, Anne-Marie, skol gristen, Lesneven 200
(Cong. Jeanne, Kergastel, Plourin-Ploudalm... 200

EIL RUMM

O deus bet d'an neubeuta 180 poent

- 3 Michel, Marie, skol gristen, Landunvez..... 190.

TREDE RUMM

O deus bet d'an neubeuta 160 poent

- 4 Kervennic, Marie, skol gristen, Saint-Renan..... 179
5 Perrot, Marie, skol gristen, Saint-Renan..... 178
6 Cocharé, Julien, skolaj, Saint-Pol-de-Léon..... 178
7 Guillou, Marie-Thérèse, skol gristen, Lesneven..... 178
8 Fagot, Joséphine, skol gristen, Lesneven..... 171
9 Coat, Françoise, skol gristen, Saint-Renan..... 170

10 Bihan, Scholastique, skol pristen, Lesneven.....	169
11 Forest, Perrine, Kerizoc, Plouguerneau.....	169
12 Coat, Anne-Marie, skol gristen, Saint-Renan.....	169
13 Labbé, Jeanne, skol gristen, Saint-Renan.....	167
14 Ezel, Guillaume, Bourg Ploaré.....	165
15 Drévez, Jeanne, skol gristen, Lesneven.....	161
16 Dourmap, Yvonne, skol gristen, Lesneven.....	160

PEVARE RUMM

O deus bet d'an neubeuta 140

17 Bégoc, Marie, skol gristen, Landunvez.....	159
18 Talec, Gabrielle, skol gristen, Landunvez.....	159
19 Le Foll, Marie, skol gristen, Landunvez.....	158
20 Castel, Etienne, Bourg, Kerlouan.....	158
21 Perrot, Joséphine, skol gristen, Saint-Renan.....	156
22 Corolleur, Francine, skol gristen, Saint-Renan.....	156
23 Le Gac, Françoise, skol gristen, Lesneven.....	155
24 Herry, Françoise, Kantel, Plougouim.....	155
25 Thépaut, Louise, skol gristen, Saint-Renan.....	154
26 Kernéis, Jean-Louis, Languilly, Ploudaniel.....	153
27 Yven, Louis, Toulbrout, Cléder.....	152
28 Bodériou, Marie, skol gristen, Saint-Renan.....	152
29 Le Gall, Anne, skol gristen, Saint-Renan.....	151
30 Rosec, Marie, skol gristen, Lesneven.....	151
31 Menn, Germaine, skol gristen, Plounéour-Ménez... 150	
32 Le Bihan, Yves, skolaj, Saint-Pol-de-Léon.....	149
33 Le Corre, Marguerite, skol gristen, Saint-Goazec.....	149
34 Gougay, Hervé, skolaj, Pont-Croix.....	148
35 Fily, Louise, skol gristen, Lesneven.....	148
36 Thomas, Pierre, skol gristen, Lesneven.....	148
37 Ollivier, Jeanne, skol gristen, Lesneven.....	147
38 Gouez, Jean, skol gristen, Lesneven.....	146
39 Parcheminou, Jean, Bourg Saint-Nic.....	146
40 Branellec, Maria, skol gristen, Saint-Méen.....	144
41 Le Borgne, Alain, skol gristen, Lesneven.....	144
42 Yves Guéguen, Bodivy, Sizun.....	144
43 Le Borgne, Angelina, skol gristen, Mespaul.....	142
44 Gougay, René, skolaj, Pont-Croix.....	142
45 Cloarec, Louis, skolaj, Saint-Pol-de-Léon.....	142
46 Le Moal, Madeleine, Kervabrouz, Koadout (C.-d.-N.).. 141	
47 Pengam, Michelle, skol gristen, Lesneven.....	140
48 Martin, Marie, skol gristen, Plounéour-Ménez.....	140
49 Martin, Alexandrine, skol gristen, Plounéour-Ménez.. 140	

PEMPET RUMM

O deus bet d'an neubeuta 120 poent

50 Tanguy, Julia, skol gristen, Mespaul.....	139
51 Creignou, Reine, skol gristen, Mespaul.....	139
52 Le Saint, Francine, skol gristen, Lesneven.....	139
53 André, Anna, skol gristen, Saint-Renan.....	136
54 Salou, Françoise, skol gristen, Lesneven.....	136
55 Hélard, Louis, Maillé, Plonévez-Lochrist.....	136
56 Prouff, Lucie, skol gristen, Lesneven.....	136
57 Planteo, Louis, skolaj, Saint-Pol-de-Léon.....	135
58 Quéré, Marie, skol gristen, Cléder.....	135

59	Paugam, Madeleine, skol gristen, Lesneven.....	134
60	Avenec, Augustine, skol gristen, Lesneven.....	134
61	Kerdiles, François, skola, Saint-Pol-de-Léon.....	133
62	Berthou, Catherine, skol gristen, Lesneven.....	132
63	Siohen, Maria, skol gristen, Lesneven.....	132
64	Prigent, Victorine, skol gristen, Mespaul.....	132
65	Pennec, Michel, Kerallis, Plouider.....	132
66	Croguennec, Jeanne, skol gristen, Saint-Renan.....	131
67	Roué, Auguste, skol gristen, Lesneven.....	131
68	Mercier, Yvonne, skol gristen, Mespaul.....	131
69	Hamonou, Yvonne, skol gristen, Mespaul.....	131
70	Cadalen, Joséphine, skol gristen, Landunvez.....	130
71	Crenn, Joseph, Roc'haouren, Lampaul-Guimiliau...	130
72	Cueff, Francine, skol gristen, Cléder.....	130
73	Phelep, Philomène, skol gristen, Lesneven.....	129
74	Marc, Marie, skol gristen, Cléder.....	129
75	Quéguiner, Marguerite, skol gristen.....	129
76	Milin, Rosalie, skol gristen, Landunvez.....	128
77	Péron, Marie, skol gristen, Mespaul.....	128
78	Guéguen, Yvonne, skol gristen, Briec.....	128
79	Méar, Marie, skol gristen, Cléder.....	127
80	Le Guen, Victorine, skol gristen, Lesneven.....	127
81	Paugam, Alexandrine, skol gristen, Mespaul.....	127
82	Méar, Anne-Marie, skol gristen, Mespaul.....	127
83	Ménez, Marie, skol gristen, Lesneven.....	126
84	Kérouanton, Julienne, skol gristen, Lesneven.....	126
85	Gourhant, Jean, skol gristen, Lesneven.....	125
86	Martin, Louise, Milin-Poulbroën, Lanneufret.....	125
87	Quiviger, Jeannie, skol gristen, Cléder.....	125
88	Le Scao, Hervé, skol gristen, Briec.....	125
89	Danielou, Marie-Yvonne, skol gristen, Cléder.....	125
90	Gestin, Françoise, skol gristen, Cléder.....	124
91	Son, Adèle, skol gristen, Mespaul.....	124
92	Marizur, Anna, skol gristen, Saint-Méen.....	122
93	Roudaut, Louise, skol gristen, Saint-Méen.....	122
94	Mingant, Marie-Amice, skol gristen, Guiclan.....	121
95	Stervinou, Marie-Anne, skol gristen, Saint-Goazec...	120
96	Simon, François-Louis, skol gristen, Lesneven.....	120
97	Dantec, Pierre, skol gristen, Lesneven.....	120
98	Alain, Marie, skol gristen, Saint-Goazec.....	120
99	Baraër, Perrine, skol gristen, Briec.....	120
100	Feunteun, Perrine, skol gristen, Briec.....	120

II. — TAOLENN A ENOR

KENTA RUMM

O deuz bet d'an neubeuta 110 poent

Abiven, Marie, skol gristen, Lesneven.....	119
Sailleur, François, Stangoualc'h, Plouénan.....	119
Beger, Louise, skol gristen, Saint-Méen.....	119
Le Borgne, Marie, skol gristen, Cléder.....	118
Bellec, Reine, skol gristen, Cléder.....	118
Pondaven, Aline, skol gristen, Lesneven.....	118

Le Gall, Thérèse, skol gristen, Lesneven.....	118
Le Goff, Jean, skol gristen, Lesneven.....	118
Herry, Maria, skol gristen, Lesneven.....	117
Coruec, Léontine, skol gristen, Saint-Méen.....	117
Merrien, Joseph, skol gristen, Lesneven.....	117
Mellouet, Jean-Marie, skol gristen, Lesneven.....	117
Morizur, Jean-Paul, skol gristen, Lesneven.....	117
Gouezec, Jean-Marie, skola, Pont-Croix.....	117
Le Duff, Françoise, skol gristen, Mespaul.....	117
Abarnou, Marie, skol gristen, Saint-Méen.....	116
Landuré, Pierre, skol gristen, Lesneven.....	116
Consell, Louis, skol gristen, Lesneven.....	116
Féroc, Francis, Coz-Kastel, Saint-Méen.....	115
Féroc, Aline, skol gristen, Saint-Méen.....	114
Uguen, Jean-Baptiste, skol gristen, Lesneven.....	114
Quéré, Jean-Marie, Kervégodou, Plouzévéde.....	112
Kergoat, Louise, skol gristen, Guiclan.....	111
Le Berre, Goulven, skol gristen, Lesneven.....	111
Le Lez, Isabelle, skol gristen, Cléder.....	111
Appéré, Joseph, Rue de Verdun, Lesneven.....	110
Boulc'h, Françoise, skol gristen, Lesneven.....	110
Le Mer, Aline, skol gristen, Lesneven.....	110
Salaün, Germaine, skol gristen, Saint-Méen.....	110
Kerbaul, Angèle, skol gristen, Saint-Méen.....	110
Roué, Pierre, skol gristen, Lesneven.....	110

EIL RUMM

O deuz bet d'an neubeuta 100 poent

Le Meur, Marie, skol gristen, Briec.....	109
Conseil Jean-Yvonne, skol gristen, Cléder.....	109
Roiland, Yves, skol gristen, Lesneven.....	108
Pengam, Louise, skol gristen, Lesneven.....	108
Le Goué, Jeanne, skol gristen, Briec.....	108
Coathalem, Françoise, skol gristen, Briec.....	108
Mingam, Yvonne, skol gristen, Guiclan.....	108
Le Borgne, Jean, Kerzeniel, Plouarzel.....	108
Le Roy, Jean-Baptiste, skol gristen, Lesneven.....	107
Berthou, Stanislas, skol gristen, Lesneven.....	107
Cessou, Francine, skol gristen, Lesneven.....	106
Bihan, Albert, skol gristen, Plouéour-Trez.....	106
Laot, Marcel, Runeven, Plouider.....	105
Salou, Vincent, skol gristen, Lesneven.....	104
Louët, Anna, skol gristen, Briec.....	104
Brochee, Adèle, skol gristen, Saint-Méen.....	102
Le Du, Jeanne, skol gristen, Saint-Goazec.....	102
Tanguy, Francine, skol gristen, Landunvez.....	101
Quillévére, Joseph, skol gristen, Lesneven.....	101
Créac'h, Louise, skol gristen, Cléder.....	100
Bronnee, Marie, skol gristen, Saint-Goazec.....	100
Mellouet, Goulven, skol gristen, Lesneven.....	100
Morizur, Jean-Baptiste, skol gristen, Lesneven.....	100
Cann, Ambrosine, skol gristen, Saint-Méen.....	100

DIVINADENNOU

DIVINADENN MIZ GOURE

Skrid kavet, gant eur misioner e kêr Persepolis, kizellet, war eun daolenn varbr e yez an Arabed ha laket e brezoneg gant eur mignon da Feiz ha Breiz.

lavares ket	a ouezez	a lavar	a oar	a lavar	a die tevel
rez ket	a zontjez	a ra	a zomj	a ra	n'eo ket mad
gredes ket	a glevrez	a gred	a glev	a gred	n'hell ket bez
foranes ket	ec'h eus	a foran	en deuz	a goil	zo dezenn talvoud
varnes ket	a velez	a varn	a vel	a varn	n'ema ket
Na	Kement tra	rac neb	Kement tra	alies	ar pezh

Renkit mat ar gerioù fuilhet aman hag a-hont-ze, en eun hevelep doare ma welo sklêr an holl petra a zo bet c'hoant da lavaret dre ar skrid-ze.

20 p. ar r.

An divinadenn-man eo an diveza da gloza kenta kenstrivadeg ar bloaz-man. Er miz a zeu e roimp hanoioù ar re o deus bet ar muia poenchoù evit divinadennoù an tri miz diveza; e miz gwengolo ec'h embannimp hanoioù ar c'honideien hag e miz Here e tigorimp eil genstrivadeg ar bloaz.

Digas ar responchoù, a-raok deizioù diveza ar miz da: M. le Directeur du **Feiz ha Breiz**, à Plouguerneau (Finistère).

Triugentvet bloavez

N° 8

Miz Eost 1924

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerzioù
ha Sonioù — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^o) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug* et de l'*Emgleo Sant Ildut*
YV. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) . . . 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — E Lourd. — Kristenien en Alzas war zao, J. U. — Piou a zo kaoz, BREIZADIG. — An aered, AL LABOURER. — An Otrou Sant Erwan, E. A. M. — Meuleudi Sant Erwan. — Reolenn gouel ar Bleun-Brug. — Kemper, G. P. — Evel en Alzas, EUR BREIZAD. — Ar boderez e Lannilis, J. D. — Keleier ar miz.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ EOST

- 3 a viz Eost. — 8^{et} sul goude ar Pantekost, p. 469 e levr an A. Uguen.
- 10 a viz Eost. — 9^{et} sul goude ar Pantekost, p. 473.
- 15 a viz Eost. — Gouel I. V. Hanter Eost. Gouel berz, p. 731.
- 17 a viz Eost. — 10^{et} sul goude ar Pantekost, p. 477.
- 24 a viz Eost. — Gouel sant Berthele, p. 737.
- 31 a viz Eost. — 12^{et} sul goude ar Pantekost, p. 484.

E LOURD

(Ar pedennou dirag ar Zakramant)

Er penn kenta a viz gouere ez eus bet evid an eil gwech er bloaz-man, eur pelerinaj eus an eskopti e Lourd, pelerinaj kaer meurbet, war glevet ar re zo bet. Pedennou birvidik a zo bet kaset d'ar Werc'hez, hag ar Vamm vat a lakay grasou puilh da ziskenn war he bugale a Vreiz.

Eun dra a zo tremenet ha n'eo ket anavezet marteze-gand ar belerined. Setu aman.

D'an deiz diveza, goude prosesion ar Zakramant, Aotrou 'n Eskob Tarb ha Lourd a lavaras da eur chaloni a Gemper ar c'hómzou-man: « Penaoz, emezan! c'houi ho peus eur yez, ar brezoneg, hag a lavar e galleg ar pedennou d'ar Zakramant! Ra vo meulet ha pedet ar Zakramant e peb yez, e galleg, met ivez e brezoneg. »

Setu aze eur gentel roet d'ar Vretoned gand Eskob Lourd! E brezoneg eo e tlefent ato kana e Lourd ha pedi ar Zakramant. E brezoneg eo e tlefe beza ar prezegennou. Dalc'homp d'hor yez ha diskouezomp n'hor heus ket a aon na mez o komz anezi.

Evit ma vo gellet, abenn ar c'henta pelerinaj, ober ar pedennou e brezoneg, e lakomp anezo aman:

Pedennou da lavaret epad prosesion ar Zakramant dirag ar re glanv

Aotrou, ni Hoc'h ador.

Aotrou, ni Hon eus fizians ennoc'h.

Aotrou, ni a gar ac'hanoc'h.

Hosanna, hosanna da Vab David.

Bennoz d'an Hini a zeu en hano an Aotrou.

C'houi eo ar C'hris, Mab an Doue beo.

C'houi eo va Aotrou ha va Doue.

Adoremus in æternum (3 gwech)

Aotrou, ni gred ennoc'h, met kreskit hor feiz.

C'houi eo ar resureksion hag ar vuhez.

Saveteit ac'hanomp, Jezuz, emamp o vont da goll.

Aotrou, ma kirit, C'houi a c'hell va farea.

Aotrou, livirit eur ger hepken, hag e kavin ar pare.

Jezuz, Mab ar Werc'hez Vari, ho pet truez ouzin.

Jezuz, Mab David, ho pet truez ouzomp.

Parce, Domine (3 gwech)

O va Doue, deuit d'hor sikour; sikourit ac'hanomp buan. Aotrou, an hini a garit a zo klanv.

Aotrou, roit d'in ar gwelet.

Aotrou, roit d'in ar c'herzet.

Aotrou, roit d'in ar c'hlevet.

Mamm Hor Zalver, pedit evidomp.

Silvidigez ar re glanv, pedit evidomp.

Monstra te esse matrem (3 gwech)

Ar re a gemero perz e pelerinaj Lourd, a lakaio ar pedennou-ze en o leor-oferenn pe en o leor kantikou, hag e livirint anezo a greiz kalon epad prosesion ar Zakramant e Lourd.

J. U.

Mojennou Lafontaine

Trôet e brezoneg gant Y. L. M. COMBEAU

Ar C'HRILH hag ar VERIENENN

Ar C'hrilh o veza bet o kana 'hed an hanv,
En em gavas hep tamm da dremen ar goanv.

Tra, n'he doa ket eun drailhenn

A breon nag a fubuenn.

Mont a eure eun deiz da grial naonegez

Da di eur verienenn eus he amezegez.

En eur he fed

Da bresta d'ez

Eun draig pe dra

Da hellout beva

Beteg an nevez-amzer.

...Ho paea 'rin, va c'hoummer.

War-dro mare eost,

Pe abarz e zilost,

Oc'hpenn ar pez a brestot d'in.

Pemp dre gant kuitib eun ivin.

Me hen, tou, dre m'oun grill, e c'hellit va c'hredi.

Merienenn n'oar ket presta na mac'houmi:

He bihana si eo refuz krenn en ezomm.

...Petra 'reac'h-c'houi 'ta e-pad an amzer domm?

'Lavaras d'ar C'hrilh. — Noz ha deiz e kanen.

...E kanec'h? Ac'hanta, dansit hiviziken.

Kristenien an Alzas war zao

Ar general Joffre, o vont en Alzas e fin ar bloaz 1914, a lavaras e Thann e vije an dud eürus o tistrei d'o mamm-vro, e vije lezet ganto pep frankiz da veva hervez o gizioù, o feiz: « Ar Frans a zigas d'eoc'h al liberte, ha doujans he dezo evit gizioù, kredennoù an Alzas. Me zo ar Frans, c'hwil eo an Alzas. Me a zigas d'eoc'h pok ar Frans. »

Hag ar c'homzou-ze a voe moulet e kazetenn an armeoù ha da c'houde e holl gazetennou ar vro.

Pa voe fin d'ar brezel, Poincare, neuze Prezidant ar Republik, eet d'ober eun dro d'an Alzas ha digemeret gand ar vrasa levez e pep lec'h, a zisklerias ive hevelep traou. « N'e ket hepken frankiz ho pezo da zal-c'her d'ho feiz. Ar Frans ho karo evel ma kar eur vamm bugale distroet d'ar gêr goude beza bet kollet. Ar Frans he deus doujans evit kredennoù ar feiz. »

Clemenceau, kenta ministr, Deschanel, prezidant Kambri an deputeed, Dubost, prezidant ar Sened, Pichon, ministr an traou a zianvez-bro, a gomzas demhenvet, ha me gav d'in e kredent ar pezh a lavaret, ha n'o doa c'hoant ebet da douella, d'ober goap eus tud an Alzas.

Abaoue ar brezel eo bet lezet he frankiz gant an Alzas. Eno eman c'hoaz an traou evel m'edont gwechall e Frans, da vare brezel 1870, da lavaret eo ar pezh a zell ouz ar relijion a zo renet gand an emgleo-gret etre Bonapart hag ar Pab Pi VII, e 1801. An emgleo-ze a zo bet torret e Frans gant Combes e 1905 met en Alzas eman ato en e zav. Ar Prusianed a zo bet fur war ar poent-ze ha n'o deus ket klasket ober brezel d'ar relijion. Ar veleien o deus eun tamm pae digand ar C'houarnamant. Ar skolioù a zo kristen hag ar vistri, leaned pe leanezed kalz anezo, a zo paet ive, ar pezh a zo dereat.

Hag an holl a blij d'ezo an dra-ze. Ar gristenien gatolik o deus evid o bugale skolioù katolik, evel m'eo dleet hag evel ma tlefe beza e pep lec'h.

Petra he doa gouarnamant Frans d'ober, ma vefe bet fur ? Lezel an traou evel m'emaint, kaout doujans evit tud an Alzas, evid o feiz, o gizioù, ha neuze an dud-ze a vefe bet laouen, eürus, hag o defe karet muioc'h-mui bemdez ar Frans.

Daoust ha falloc'h int evit beza kristenien ? N'int nemet gwelloc'h o veza m'int kristenien. Abalamour ma talc'hont d'o feiz, int tud vat, troet da labourat. O ziez a zo leun a vugale, ha kreski a raint nerz ar Frans o veza ma roint soudarded eleis da zifenn ar vro, pa vo ezomm.

Souezet int bet tud an Alzas o lenn prezegenn genta Herriot; ministr bras ar Frans a gomzas evelhen: « Re e karomp an Alzas hag al Loren, evit lezel anezo pelec'h hep lezennoù ar Frans. Deuet eo ar mare d'o gouarn evel ar Frans. »

Hag e kave d'ezan marteze kinnig eun donezon gaer d'an Alzas.

Lezennoù Frans ? Lod anezo a zo mat, met lod all a zo fall tre. Al lezennoù gret abaoe daou ugent vloaz eneb an Iliz, al Leaned, ar skolioù kristen, a zo lezennoù trubard, disleal, fardet gant tud kounnaret n'o doa ken c'hoant nemet mouga ar feiz ha diskar an Iliz er Frans.

Tud an Alzas n'o deus ket ezomm eus hevelep lezennoù hag a lavar: « Dalc'hit ganeoc'h ho lezennoù, ha lezit ac'hanomp e peoc'h. »

Kerkent ha m'o deus lennet komzou Herriot, o deus gwelet edod o vont da glask o hegasi, hag e pep korn eus an Alzas an dud a zo savet war o zreid da ziskleria ne lezint ket taga o feiz.

Kement breuriez hag unvaniez katolik a zo, ha stank int er c'herioù ha war ar meaz, a lavar a vouez uhel ec'h en em zifennint, ma vez klasket trabaz outo. Ar merc'hed evel ar gwazed, an holl a zo a-unan endro d'o eskob o tiskleria n'o deus ket brasoc'h tenzor eget o feiz hag e talc'hont d'an ténzor-ze. Er c'herioù bras hepken ar vicherourien touellet gand ar sosialisted a zo troet awalc'h gand an dud difeiz, met an darn vrasa er c'herioù hag an holl, koulz lavaret, war ar meaz, a zo evid ar relijion.

Hag ar protestanted ive, niverus en Alzas, a c'houlenn ar peoc'h ha n'o deus tamm avi ebet ouz hon lezennoù laik.

Eskob Strasbourg, an aotrou Ruch, yaouank c'hoaz, desket bras ha den dispont, bet gand hor zoudarded epad ar brezel bras, ha gounezet gantan ar vetalenn a enor, ne ehan da ziskleria ne c'houzanvo ket e ve klasket mouga feiz an Alzas. Nevez kaset en deus eul Lizer-meur da lenn en holl ilizou, hag e ro urz da zével buan e pep parrez eun unvaniez evit difenn ar feiz. Displeget e vo d'ar gatoliked petra eo lezennoù laik ar Frans, hag e tleint lavaret ha plijout a ra d'ezo al lezennoù-ze. En em glevet mat a zo ret, eme an eskob, beza holl a-unan. » Ar Frans, emezan, a zo eur vamm. Ni garfe pellat diouz hor bro eur brezel poanias hag a rafe droug bras. Ni a lavar d'hor mamm-vro: « Goulenn diganeomp kement a c'hell eur vamm goulenn digant he bugale, hag e roimp a galon vat. Met na glask ket taga hor feiz. N'e peus gwir ebet war hor feiz. D'ar

vro ar pezh a zo d'ar vro, ha da Zoue ar pezh a zo da Zoue.»

Strasbourg a zo en Alzas. Metz a zo el Loren hag a zo bet ive dindan galloud ar Prusianed evel an Alzas. Eskob Metz, an aotrou Pelt, a gomz evel eskob Strasbourg: « Difenn a raimp hor feiz evel hor breudeur eus an Alzas, hag ez aimp war araok heb aon. Met karet a rafemp e ve espernet ar brezel-ze d'ar Frans, rak droug a ray d'ar Frans ha plijadur d'an Alamanted. Lakat freuz er vro-man dirag an Alamanted a zo beza diskiant dreist ar pezh a c'heller kompren. Hor mistri kristen o deus labouret evid ar Frans epad m'edomp dindan an Alamanted. Al Leanezed o deus dalc'het beo aman yez ar Frans ».

Lod eus an dud a gomz kalet: « Ar Frans a zo kollet he fenn mat ganti. » Setu an diverra eus ar c'hlemmou a vez klevet; pe c'hoaz: « Ar Frans a zo o vont da goll karantez an Alzas. »

Unan a lavar evelhen: « Setu pemp bloaz abaoe emacoun adarre d'ar Frans, hag a galon edon d'ezhi pell zo, abaoe ato. Met o welet petra dremen enni, peseurt skoliou he deus, peseurt kazetennou a vez skignet ha lennet enni, n'am eus ket mui kalz fizians enni. Eur vro hag a ra brezel d'an dud vat hag a ro digemer d'an dud fall, ar vro-ze a zo o vont da goll. »

Mat a reont tud an Alzas oc'h en em zifenn, ar gwir a zo ganto. Liberte da garet ha da zervicha Doue, liberte d'an tadou da zével o bugale e doujans Doue, da vugale gristen skoliou kristen, setu hag a zo skler evel an deiz. Siouaz! e Frans n'eo ket bet komprenet awalc'h ar gwirioneziou-ze, hag eo bet lezet ar framasoned d'ober o labour divalo, hag e weler breman, met gwall zivezat, e pe stad eman ar vro.

Ra gendalc'ho tud an Alzas da zifenn o feiz hep fall-galoni morse. An trec'h a vo d'ezo, hag e roint eur gentel gaer ha talvoudus d'ar Frans a-bez.

J. U.

Piou a zo kaoz, nemet... ar Brezoneg?

En deziou-man, en eur pred bennak, en em gavis e kichen eun den hag a blij d'ezan kôzeal diwarbenn ar politik. Abaoe ar votadeg diveza, n'eo ket tu a vank d'hen ober: setu ma krogas va amezeg da adstudia ha da adkonta, ar moueziou dre ganton, zoken dre barrez, rak desket en doa an tôlennou-ze dre envor.

— Gwelit, emezan, ar pezh a c'hoarvez en dro-man adarre: gwelloc'h en deus votet an tu gall a Vreiz eged an tu breton... N'ouzon ket, da vat, petra a c'hell beza kiriek da ze, met me ne gavan ket eo mat rei tu d'ar brezoneg evel ma vezer troet d'hen ober hirio...

— Ar brezoneg, hervez ho sonj, a zo penn-abeg ma voter treuz er broiou-man? Klevet em eus bet lavaret koulskoude, e oa ar brezoneg eur yez « gwenn », eul « langue réactionnaire ». Komb koz a glaskas hen dispenn war an digarez-ze. C'houi lavar breman eo eur yez « ruz »?..

— Ne lavaran ket ze, emezan, mezek; ar pezh a lavaran, avat, eo penôs ar Vretoned a gomz brezoneg a zo dizesketoc'h hag êzetoc'h da douella eged ar re all.

— An dra-ze a c'hell beza gwir awechou; met evit enebi ouz añ diouisiegez, n'eus nemet kelenn ar Breton e brezoneg, ober gant e yez eur yez gwevn ha pinvidik evel ar yezou all hag a zervijo d'ezan da bourchas pep seurt deskadurez.

Ar rebech a rêt aze d'ar Breton ha d'e Vrezoneg a gouez war an neb en deus karg da gelenn ar bobl. Eur marc'h ho peus ha ne gerz ket hag e tamallit d'ezan mar doc'h chomet varlerc'h ar re all; gwelit hag ar marc'h e-unan a zo kiriek ha ma n'eo ket c'houi eo, pa ne roit ket a gerc'h awalc'h d'ezan.

Ha neuze, daoust ha ken aes-ze eo gouzout 'vit piou voti, a-benn voti mat?

Ha me hag o c'houledd digantan:

— Ha voti mat a rit, c'houi?

Evel ma selle ouzin, gant eun êr souezet ha drouklaouen:

— Ne gav ket d'eoc'h, emeon, e teu hennez da veza gwasoc'h marc'had eget marc'had ar zac'h, ha ne deu ket da veza eun tammik gwir komz ar c'houer koz-ze hag a lavare: « En dro all am boa votet gwenn; en dro-man e votan ruz. Pep hini d'e dro! » An den-ze a grede d'ezan ober lealded er stumm-ze; ne gave tu ebet

d'hen ober gwelloc'h eged en doare-ze. Lavarit d'in, c'houi hag a zo speredok ha desket kaer, pesort kemm a zo etre ar c'hostezennou, ken lies a hini anezo, a deu da gestal e vouez digant Yann Gouer? An nep n'anavez ket an dud a zo enno, a zo evel ma lavarer, dall mat e gaz. Kalz a dud a spered a zo bet paket, a grede voti mat hag a vote fall...

Eun dra a lavarin d'eoc'h, mar karit... Ar Breizad, marteze muioc'h en tu-man eged en tu all, a zo techet da zispartia politik ha religion; evitan, ne zebtant ket beza pec'hed ebet a voti evit n'eus forz piou, pe, da vihanan, evit pep sort tud; keit ha ma ne vezint ket re fall en holl.

— Gwir eo, ha klevet em eus tud vat, kristenien a zoare, o lavaret en doa pep den frankiz da voti 'vit an neb a gare: an dra-ze, emezo, ne zell ket ouz lezenn Doue.

— Eur c'hiz eo, her gouzout a rit, lakat ar relijion er-mêz eus a galz a draou.

Voti pe tremen hep voti, voti en eun tu pe en eun tu all a zo henvel, evit darn; met daoust ha c'houi a ra muioc'h a stad ouz ar brezoneg eged ar re-man ouz ar politik? Pa vez sellet ar votadeg ouz sklêrijenn ar feiz, e teu da veza eun dra dalvoudek; evit ar brezoneg eo memez tra.

Va amezeg ne respontas grik. Gwelet a rea breman en doa faziet o tigeri re brimm e c'henou da zisklêria eur rebêch ha n'ez eus tamm gwir ebet ennan.

Hag e klaskjomp eur gaoz all, daoust ma oa c'hoaz kalz a draou da lavaret.

BREIZADIG.

An aered

An aered a zo stank en hor bro. Bez ez eus daou seurd: an aered hep binim, hag an aered gant binim, hanvet aered-wiber.

An aered hep binim a zo a bep ment hag a bep liou; peurliesha e vezont marellet. Bez ez int moan, gand eul lost hir. Redek a reont d'en em guzat en eun toull ben-nak, pa welont tud. E Frans, e c'hellont kaout betek pevar droatad hag ouspenn. Hiniennou a zo bet kavet, re goz, hag o doa c'houec'h troatad. Er goanv e chomont morzet, kousket, hep finval, e toullou en douar, dindan reier, berniou keuneud, berniou teil. Ne zihunont nemet pa deu an heol da domma. Debri a reont kig, logod, gwesklevi, fousegi, laboused bihan an neiziu. O genou hag o gouzoug a zo bihan, met en eur zistenna a reont, hag e tebront loened ken bras hag i ha brasoc'h a-wechou. P'o deus debret, e chomont eur pennad hep redek, betek m'o deus naon adarre.

Pa vez lammet warno, eo'h en em rodelont endro d'ar c'har, e klaskont kregi, met ne reont ket a zroug, rak n'o deus ket a vinim.

An aered-wiber a zo dishenvel. O liou a zo tenval, peurliesha, awechou louet, glas-wenn, awechou demzu, gell pe ruz war o c'hein. Ar penn a zo tri-c'hornek, plat, distag mat diouz ar c'horf; ar c'horf a zo feo, al lost berr ha begek. Daou droatad hirder a c'hellont kaout hag eun tammig ouspenn awechou. En em blijont a reont en douarou meinek, strouez warno, er c'hoajou, brouskoajou sec'h ha troet ouz an heol; n'ez eont d'an dour nemet p'o deus sec'hed. Pa vez re domm an hanv, e klaskont awechou freskadurez war an douar labouret. Alies awalc'h ez eont ive war linennou an hentchouhouarn.

Ne bellaont ket kalz eus o zoullou. Beva a reont dindan eur roc'h, pe en eur wezenn gleuz pe en eun toull gret gant razed, gozed ha loened all. Awechou e vezont gwelet a vandennoù bras, rodellet en eur strollad, oc'h en em domma ouz an heol.

Epad ar goanv, evel an aered all, int morzet hag e chomont hep finval, evel pa vent maro. Met kerkent ha ma teu tomm an heol, e miz c'houevrer, e miz meurs da zivezata, e tivorfilont, hag e tilezont o zoullou da zont d'en em astenn evit beza tommet gand an heol. Goude ma vezont divorfilet mat, eo'h en em lakeont da glask boued da debri, rak naon o deus, p'e gwir emaint hep tamm abaoue tri pe bevar miz. D'ar mare-ze ez eus da doler evez outo, rak ma krogont, e raint droùg bras,

o veza m'eo leun o zac'h binim. E miz ebrel, miz mae eo ee'h en em baront.

E mezeven, an aered-wiber a jom kuzet epad an dommder en o zoullou pe etouez ar geot. Pa vez torret an dommder, ez eont d'en em astenn el lec'hiou dizolo. Goude ar glao, e klaskont eul lec'h uhel bennak d'en em zec'ha.

Abenn fin an hanv, e vezont lard toaz, rak debri a reont kalz; emaint ato o chaseal, hag e lonkont glazarded, logod, laboused bihan. Ezomm o deus da veza lard evit tremen ar goanv, p'e gwir e rankont beva neuze gand al lard o deus dastumet epad an hand.

E miz here, pa vez tomm, e tebront c'hoaz, met emaint o klask o zoullou evid ar goanv. E miz du, pa vez kaer an amzer, e teuont eus o zoullou d'en em domma, met hep mont pell, ha ne zebront mui. Da c'houde e chomont morzet, hep finval, betek ma teuy adarre an nevez amzer. Awechou, o toulla an douar, o sevel eur roc'h bennak, e kaver strolladou anezo, nao pe zek en er gichenn.

An aered-wiber bihan a deu da c'henel e miz eost hag e miz gwengolo. Eus viou eo e teuont, hag ar viou-ze a zo e kof ar vamm-aer epad eur pevar miz bennak. Kerkent ha ma vez dozvet ar viou, e teu anezo an aered bihan, hag awechou ar viou a zigor araok ma vezont dozvet, a zigor e kof ar vamm. Bras awalc'h int, pa c'hanont, eun hanter-troatad hirder o deus, hag o dent a zo krenv, hag eur zac'h-binim o deus kerkent ha m'int ganet.

Eur vamm-aer a c'hell rei bep bloaz eus peder da zek vihan. Ne dol evez ebet war he re vihan. Ar re-man a rank o-unan klask o boued hag en em denna evel a garint. Abenn an nevez amzer o dezo eun troatad hirder.

An aered a ra aon d'an dud, ha n'eo ket souezus, rak an aered-wiber o deus binim a c'hell laza an den. Evelato n'hon eus ket d'en em glemm en hor bro, rak ne glever ket alies lavaret e ve maro unan bennak gand binim eun aer-wiber.

E genou an aered-wiber, er javed uhela, ez eus daou zant lemm ha kleuz, hag a-drenv d'an dent-ze eur zac'h leun a vinim, ha pa begont, e reont eun toull hag e laskont binim da vont dre an toull-ze. Pa vez digor genou an aer-wiber e weler mat an daou zant-ze; ha ma c'hoarvez ganto beza torret, an aer a c'hell en em zifenn c'hoaz, rak a-drenv d'an daou zant hir, ez eus re all bihanoc'h ha kleuz ive.

Binim an aer-wiber a zo eur poezoun evid ar gwad hag an nervennoù. Pa vez evet, ma z'eo yac'h ar c'henou hag ar stomog, ne ra ket a zroug; droug a ra, pa vez mesket war eun gand ar gwad. An ezel a zo eet en-

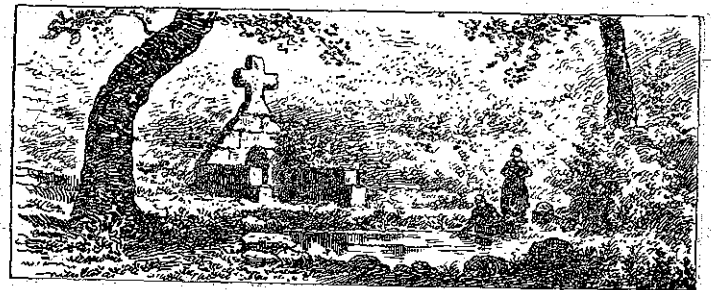
nan ar binim a deu da c'houeza, terzienn a vez, hag awechou ar maro a c'hell dont. Gwella zo d'ober; pa vez bet flemmet gand eun aer-wiber, eo klask miret ouz ar binim da zont, dre ar gwazied, betek ar galon, hag evit-se eo mat starda uheloc'h eged ar gouli, hag ive gand eur gountell pe eun dra bennak eo talvoudus brasat ar gouli evit lakat gwad da redek; da heul ar gwad e teu binim er meaz hag ez ay nebeutoc'h er c'horf. Re all a laka an tan war ar gouli. Evel m'eo bet lavaret uheloc'h, gellout a rer hep riskl eva ar binim, ha rak-se, ma z'eo bet flemmet an dourn pe ar vreaoc'h, e c'heller suna ar binim gand ar c'henou. Met ret eo e ve yac'h ar c'henou. — Ouz an derzienn e c'heller rei louzou an derzienn (quinine), hag ive traou tomm da eva.

Eur medesin eus Lill, an aotrou Calmette, en deus kavet eul louzou enep binim an aered, met eur medesin hepken a c'hell rei al louzou-ze.

Evit doare n'eus ket ouspenn unan dre zek o vervel eus ar re a zo bet flemmet gand an aered-wiber.

Ouspenn an den, al loened ive a vez flemmet gand an aered; ar c'hezeg, an ezen, ar zaoud, an denved, hag a c'hell kaout droug bras ive. Ar moc'h gouez hag ar moc'h donv a zebr an aered heb aon ebet. Ar broc'h, an heureuc'hin (avalaouer), ha laboused bras evel ar skoul, ar sparfel, ar c'huibou, a zebr-ive kalz aered.

Al Labourer.

An Otrou Sant Erwan

« Signifer Britanniae »

TAD HOR BRO

*Ne 'z eus ket e Breiz, ne 'z eus ket unan
Ne 'z eus ket eur zant evel Sant Erwan.*
(KANTIK SANT ERWAN.)

I

Ar c'hantik en deus, pell amzer-ze zo, saludet Sant Erwan evel ar c'hentan eus Sent Breiz. Hag ar c'hantik, pa voe savet, ne rae nemet disklêria menoz ar bobl: a viskoaz, abaoe e varo, Sant Erwan en deus bet ar renk kentan etouez Sent Breiz; hanvet eo bet « Signifer Britanniae », douger banniel Breiz. Hogen, « mouez ar bobl eo mouez Doue ». Bet eo, da vihana, en droman c'hoaz: nevez zo, an Iliz he deus roet da Zant Erwan an hano a Baeron pe a Dad Breiz. E kichen he Mamm, Santez Anna, Breiz he deus breman eta eun Tad en nenvou. Bolontez Doue oa ma tigouezje kentan gouel S. Erwan, Tad Breiz, epad blavez jubile Santez Anna, Mamm hor Bro. N'eo ket difennet kredi en defe c'hoant Doue, er bloaz-man 1924-1925, da da zevel en eun doare nevez bennak enor ha brud ar Vretoned, pa zibab d'ezo en nenv daou advokad da gomz evito, daou advokad hag a zo tad ha mamm an neb o deus da zifenn.

Gwasa tra a c'hell digouezout gant eur c'hrouadur var an douar eo bezan hep tad na mamm; gant eur

bobl, eo henvel. Hiviziken, dirak Doue ha dirak pep kristen, pobl Breiz he deus eur vamm hag eun tad hag o daou e krogfont, sur, adalek ar bloaz o tont, da labourat evit o bugale, ma kar ar re-man o fedi.

**

An otrou Sant Erwan a zo a wad breton. Ganet e voe e maner Kervarzin, e kichennek Landreger, er bloaz 1253, d'eur mare ha ma oa Breiz en he frankiz hag e peoc'h, renet gant he duk Yann ar Rouz, mab Per Mauclerc. Ne welomp ket war d'olenn ar zent hano Breton ebet o lintri abaoe amzeriou kentan ar Vro, ken e sav e bolziou Breiz steredenn lugernus Erwan Helouri. Houman, avat, a zo ken kaer ma ra evel dastum en he sked kement bann skêrijenn a baras en he rôk. Kurunenn holl Zent Breiz a luc'h, war dal Sant Erwan Helouri. Drezan, hag a zo ken nez d'eomp, — pegwir e vuhez a zo bet skrivet piz, en deiz warlerc'h e varo, ha skrivet gant eur bluenn ha ne fazi ket, — drezan eta hon deus tu da anaout hor zent koz, demguzet o hanoiou hag o buhezioù, er vorenn ledet war dremwell hon istor, rak pep hini anezo a c'hell gervel anezan e ziskibl hag e vab. Erwan a ziskouez d'eomp en e vuhez verr met sklêr evel an heol, eur mezellour eus holl vuheou ar re-ze, eus o vertuioù, o galloud o oberou. Manac'h eo, misioner, doktor, saver ilizou; 'vel Ilud ha Budok eo gouizieki; 'vel Gwenole eo den a binijenn; evel Konvoion, e oar stourm evit gwirioù an Iliz hag ar Vro. E tu-hont da ze, ar burzudou en deus grêt a ra endro d'e benn eur gurunenn-kalz skedusoc'h eget hini sant all ebet a Vreiz. Hag an den souezus-ze a zo deut war an douar en eun amzer a beoc'h hag a sevenidigez, etouez tud hag a welas anezan o veva, deiz ha deiz, a heuilhas e holl gammejou hini ha hini... N'eus chomet netra en arvar, netra kuzet diwarbenn Sant Erwan; e vuhez ken burzudus ha marvailh ebet eus an amzer goz a zo ker gwir ha pa vije bet c'hoarvezet dec'h kement a lenner enni.

**

A bep seurt sent a zo. Darn a zo galvet da veva didrous en eur gouent, pe er bed, o santelat o oberou pemdeziek; kement a dremen en o buhez a zo etre Doue hag int; an dud ne ouezont netra diwar o fenn, nemet awechou, goude o maro. O gened a splannaas a-ziabarz hepken dirak lagad Doue hag an êlez. Sant Erwan en deus lod, evel just; e galvedigez ar re-ze. — Darn all a zo laket da veva er bed, da c'houarn ar sperejou, dre o c'heleennadurez hag o skouerioù; sent

int, dreist-holl evit ar re all. Sant Erwan a zo tre eus an eil rumm-ze. Eur galon a zo en e greiz leun a vadelez hag a ra d'ezan, n'eo ket hepken ober gant e vadou a bep seurt aluzennou, met 'n em lakat hen

e-unan, evel eur vamm, e servich ar paour ; e wiska, e vaga, e loja, e louzaoui mar deo klanv, e zebelia pa 'z eo maro, ha kement-se, gant e zaouarn e-unan.

E spered sklêrijennet gant eur ouiziegez ha gant eur furnez dispar a ra d'ezan, n'eo ket hepken, dizoloï d'ar re all mammenn ar skianchou, met ober impli eus ar skiant-ze da barea gouliou ar bed, da lakat peoc'h hag urz etre an dud gant o grad vat ha, pa vez red, en despet d'ezo.

II

Pebez santelez a vage Erwan e diabarz e ene, eun darvoud dibabet en e vuhez hen diskouezo kaeroc'h eget pep tra.

Pa c'helle tec'hel diouz ar bed, ec'h en em denne en e gambr, evel en eur peniti, hag e chome eno, hep morse dibri nag eva, da bedi

Doue. Eur wech en em gavas da chom evelse seiz deiz dioustu. Tud e di a gredas d'ezo e oa maro hag a yeas da gaout Eskob Landreger da zigemenn d'ezan ar c'helou. An Eskob a ziredas da Gervarzin, gant eun nebeut chalonied ha breur-kaer ar zant, Erwan Konan. Dor ar gambr o vezan prennet a-ziabarz, heman a gemeras eur skeul da bignat betek ar fenestr d'he zorri. Ar zant a oa daoulinet o pedi, e holl skianchou beuzet e Doue. Trouz ar gwez o terri a reas d'ezan trei e henn: « Oh! emezan d'e vreur-kaer, me garje e vijec'h bet dalc'het hirio an deiz er gêr gant eur c'haouad klaved bennak! » Ne oa bet biskoaz freskoc'h na diskwisoc'h e zremm, daoust ma n'en devoa debret tamm nag evet takenn epad seiz devez leun.

A-henn bezan dibradet ken uhel diouz an douar, Sant Erwan a renke en em viret ken glan hag eun el. Hen ober a rae dre forz pinijennou; kentoc'h, e stad a vuhez a oa ar binijenn; 'n em c'hrêt en doa diouti ken mat, ma ne gare ober kammed ebet nemet dindan baz-yeo ar binijenn.

**

Gouiziegez Sant Erwan ne oa ket dreist d'ezi en e amzer. E vamm hag he doa bet kelou, a-berz Doue, e vije he mab eur zant bras, he doa laket anezan abred er skol gant eur c'hloareg fur ha desket kaer, Yan Gerangoz, eus Plouvian. A-vec'h en doa Erwan 14 vloaz, ma oa dija ken desket hag e vestr. E gerent her c'hasas neuze da bleustri skoliou bras Pariz; ac'hano e teuas da Orleans.

Da ugent vloaz e oa eun doktor bras anezan hag e pigne er gador d'ober-skol e-unan. Koulskoude e chomas c'hoaz eiz vloaz da studia. Gant se, pa zizroas d'e vro e c'heller lavaret e oa gouizieka den a oa neuze e Breiz, burrek war bep tra war an teoloji, dreist-holl, ker koulz ha war al lezennou. Laket e voe da varner en iliz-veur Landreger. Eno ec'h en em ziskouezas ennan kaera donézon a ra Doue d'an den, an hini a ro brall, pouez ha muzul d'ar vertuziou all, ar furnez. Epad ugent vloaz e chomas er garg-ze. Nag a gudenn rouestlet a ziluias en eur ober keit amzer! Nag a varnedigez a zougas, d'ar c'houlz-ze ha ne oa lezvarn all ebet nemet hini an Iliz! Barner bras Iliz Landreger e rae al lezenn dre ar vro dre furnez e varnedigeziou. Unan anezo a zo brudet, hini Tour, hag a ziskouez nag a sklerijenn en doa Sant Erwan.

Daou varc'hadour a oa diskennet e ti eun ostizez, e kêr Tour, hag o doa fiziet enni eur zac'h lér serret klot, o lavaret d'ezi arabat e vije her rei d'an eil anezo. nemet egile a vije war al lec'h; hogen pa oant o vont kuit, unan anezo a zizroas d'ar red hag

a lavaras d'an hostizez: « Roït d'in eta ma zac'h lër! » Ken dizonj ha tra; ar vaouez keaz a yeas d'e gerc'hat. D'abardaez, ar marc'hadour all a deuas ivez d'e dro d'her goulenn. — « Roït am eus hen d'ho konsort pmezi. » — Neuze oun eun den rivinet! emezan. Perak ho peus grêt an dra-ze, pa ne oamp ket hon daou war eun dro evel hon doa divizet? » Setu tamallet gantan ar vaouez da vezan grêt d'ezan koll daouzek kant pez aour a oa klozet 'barz ar zac'h.

Sant Erwan a en em gavas da vont betek Tour ha da ziskenn ivez e ti an ostizez-ze. Disklêria a reas d'ezan he zrubuilh, e oa o vont da vezan barnet da veuda daouzek kant pez aour d'ar marc'hadour: Sant Erwan a yeas ganti dirak al lezvarn: « Nevezenti zo! emezan. Ar zac'h lër a zo komzou anezan er prosez a zo bet adkavet. » — « Digas anezan aman eta! » eme ar barner. — « Ya, eme Sant Erwan, p'en do ar marc'hadour digaset, da gentan, e gonsort dirazomp, rak divizet eo ne dle ket ar zac'h bezan roït nemet d'ezo o-daou. » Ar marc'hadour a deuas da grenna hag a anzavas neuze ne oa ken er zac'h nemet tachou. Barnet e voe da vezan krouget dindan tri deiz.

**

Gant eur garg war e ziskoaz ker pounner hag an hini a varner evit eun Eskopti a-bez, Sant Erwan, n'helle ket, a dra zur, tôler evez ouz tra all ebet? Person e oa ivez, koulskoude hag, ouspenn ze, misioner. Eur barrouz vras en doa, Louanneg, hag e lakas anezi da zont krenn diwar an tu gin war an tu mat, kement a skiant hag a galon a oa en e gomzou ha kement a bouez o doa e oberou. E brezegennou a oa brudet; lavaret a read ec'h ee tregont a dud da glevet Sant Erwan evit unan a yee da chileo n'eus forz piou all, zoken an Otrou 'n Eskob. An dud a rede war e lerc'h, eus an eil parrouz d'eben, mall ganto klevet e gomz helavar ha gwelet e zremm skedus hag entanet. Hen a rea diouto, gwella ma c'helle. Digouezout a reas d'ezan prezek seiz gwech deiz Gwener ar Groaz. Ne gave ket awalc'h prezek en e eskopti: Kerne, St Brieg, Leon a glevas alies e vouez; komzou Doue a veze bepred war e vuzellou ha, forz pelec'h e veze, ma kave tud, war an henchou, er parkou, en tachennou, e ranne ganto bara an Aviel.

Labour awalc'h, kement-se, n'eo ket 'ta, da garga buhez eun den ha da dalvezout d'ezan ar brasa meulodi? Koulskoude, n'eo ket an hano a visioner a zere ar gwella ouz Sant Erwan. Eun all en deus, kaeroc'h c'hoaz, kenta hini a ro d'ezan an Iliz en e Litanioù: Tad ar beorien. Tad ebet, forz pegen tener e vije, ne gemeras biskoaz muioc'h a breder gant e yugale eget

ne rea Sant Erwan gant ar beorien. E vaner Kervarzin o vezan re vihan d'o digemer, e savas, e kichen, eun ti evito. Kant ha kant testeni a zo hag a ziskouez pegement o douje hag o c'hare. Setu unan hepken etouez ar re all.

Eun abardevez, divezat, eur paour oc'h arruout e Kervarzin, a gavas an nor serrët. Ne gredas ket skei da c'houlenn digor hag e chomas war an treujou da dremen an noz.

An deiz warlerc'h ar beure, Sant Erwan her c'hasvas eno seizet gant ar riou. Ober a reas d'ezan dont en ti, her gwiska a reas gant e zilhad e-unan, rei d'ezan e verenn hag e goan ha goude, her lakat da gousket en eur gwele tomm. Hen a yeas da dremen an noz ermêz, war an treujou.

Petra 'zo ha n'en deus ket grêt Sant Erwan, evit bezan galvet, e gwirionez, Tad Breiz ha mezellour ar Vretoned? Mar deo red c'hoaz en dije difennet frankizioù e Vro Breiz, ac'hanta, grêt en deus!... Kement-se a c'hoarvezas nebeut amzer arôk e varo. Roue ar Frans en devoa goulennet ha bet digan ar Pab ôtre da lakat truajou pe dailhou, war an dud a iliz, en e rouantelez. Fellout a reas d'ezan ive astenn e graban war Vreiz. Met Breiz ne oa ket d'ezan ha n'en doa netra d'ober na da glask enni. Setu ar respont a voe grêt d'ezan. Neuze ar roue a c'hourc'hemennas d'eun nebeut soudarded mont da lakat ar Vretoned da zouja. Dont a rejont da Landreger gant ar gefridi-ze. An Eskob a oa tec'het gant aon ne glaskjen lakat an dorn warnan hag en doa karget e Varner bras da respont da gannaded roue Frans ne baeje netra rak gwirioù Breiz ha re an Iliz a zifenne outan hen ober.

Erwan a oa en em dennet en iliz-veur hag eno e chome noz deiz. Grêt en doa kas di ar pep talvoudusa eus madou an Eskob hag ar Chabistr ha grêt le d'o difenn dizamant. An iliz hag an eskopti a oa eul lec'h sakr (*lieu d'asile*) ha n'helle ket ar zoudarded lakat troad warnan anez bezan eskumunuget. N'em vodet o doa, da vihana, tro dro d'an eskopti, e sell kregi war gement a deuje er mêz hag a vije diouz o grad. Eun dro bennak, eur mevel a lakas en e zonz mont da ober eur bale gant eur marc'h eun aneval a dalvoudegez vras, en doa an Eskob en e varchosi. Kerkent ha digor an nor, pôtrede ar roue a grogas warnan hag a ziframmas digantan e loen. Erwan hag en doa klevet trouz, a deuas war dreujou an iliz; o welet petra c'hoarvezê, e lammas kerkent ouz penn ar marc'h; ar westeg a dorras etre e zaouarn, met bepred e talc'he mat. Ar zoudarded a glaske ober d'ezan diskregi ha grêt o dije, panevert da beorien kêr ha d'ar hobl a ziredas a bep tu da rei skoazell d'o difennour. Spontet o welet

kemend all a dud hag o klevet o youc'hadennou, kan-nad ar roue a dec'has kuit, n'eo ket, avat, hep teurel a bep seurt malloziou war Dregeriz.

Ar zant, deut an trec'h gantan, a zizroas d'an eskopti. Bourc'hizien eus kêr ha tensorer ar Chabistr a oa diredet, droug enno, d'e gaout. Hen digemer a rejont gant pep seurt gomzou kasatis: lakat raje prizonia anezo, laerez o madou, rivina kêr... Brao d'ezan pa n'en doa netra da goll, truilheg ma oa!

Erwan ne reas nemet c'hoarzin gant an dud spon-tik-ze. An nozvez warlerc'h, e kreiz eur barrad arne, kurun ha luc'hed ken na stronse tiez kêr, Sant Tual a en em ziskouezas da Erwan hag a lavaras d'ezan e oa grêt ar peoc'h. Evit gwir, kannaded ar roue ne zizrojont ket ken da Landreger.

* *

Sant Erwan a varvas da hanter-kant vloaz, eun diouer bras evit Bro-Dreger, evit Breiz, evit ar Frans hag ar bed kristen a-bez. Dre holl e voe grêt kanvou d'ezan. Roue ha rouanez Frans, Skol-Veur Pariz, eski-bien hag arc'heskibien a-leiz a en em unanas gant ar Vretoned da c'houlenn digant an T. S. ar Pab lakat Erwan e renk ar zent. Pevar bloaz ha daou-ugent hep-ken goude e varo e voe savet war an ôteriou. E zevosion a en em vrudas e kement bro gristen a oa hag e pep lec'h, pa gomzed anezan, ec'h entented, dre e hano, Breiz hag ar Gwir.

Dre holl ec'h haded endro d'e skeudenn herminigou hag e sellet anezan evel kaera bleunenn a zougas bis-koaz gouenn ar Vretoned.

Grêt e voe d'ezan kaeroc'h eget da brins ebet; ha gwir eo en doa lakat Doue d'ezan en e zorn, n'eo ket stur ar vro, stur ar vroadelez ne lavaran ket. Ar stur-ze, an Iliz a deu da ziskleria eman gantan hag e talc'ho mat d'ezan bepred.

Ha pegen dereat n'eo ket gwelet Erwan Helouri galvet da veza paeron Breiz — ha Tad hor broadelez, en amzer-man m'eo ken lôsk ar c'hredennou, ken touellet ha ken dizunanet ar sperejou! Beleg dre e stad, dijentil dre e c'hinivelez, kouer dre youl e galon, tremenet m'en deus e holl vuhez gant ar bobl hag evit ar bobl, en e zorn eman ar « fun tri neud » an hini ne dorr ket.

Ra zavo eta hano Sant Erwan, 'vel steredenn ar spi, a-zioc'h penn ar Vretoned!

Sant Erwan en deus tremenet e vuhez o varn, o tis-partia ar gwir diouz ar gaou, evit gallout lakat emgleo vat etre an dud; ra lakaio emgleo ivez etrezomp, o tizoloi dirazomp ar wirionez hag o tenna daveti hon holl sperejou!

E. A. M.

Meuleudi Sant Erwan

Alvokad, barner ha beleg, patron Breiz
(1253-1303)

War don: Lez Breiz.

Ne 'z eus ket e Breiz, ne 'z eus ket unan,
Ne 'z eus ket eur zant, evel sant Erwan.

N'eus ket en Argoad, na mui en Arvor,
Koulz ha sant Erwan 'vid an dud a vor.

N'eus ket barz ar vro, dre-holl e lerer,
hag a ve ker mat 'vit al labourer.

N'eus ket kaeroc'h skouer d'an dud a Lezen
Eget sant Erwan, skouer ar veleien.

Ha d'ar beorien getz ha d'an dud a boan,
Ne 'z eus ket gwelloc'h eget sant Erwan.

Ne 'z eus ket e Breiz, ne 'z eus ket unan,
Ne 'z eus ket eur zant evel sant Erwan.

N'eus chapel ebet e bro Breiz Izel,
Evidon ker koant ha m'eo e japel.

Ma fell d'eoc'h pedi ha pedi ervad,
It d'ar Minic'hi da glask ho mennad.

Dousa, m'eo pedi, pa v'er trubuilhet
El lec'h ma pedas ar zant benniget!

Dousa m'eo gwelet ar Maner Santel,
El lec'h m'eo ganet sant bras Breiz-Izel.

Maner Kervarzin a welas ive,
Ene sant Erwan o nijal d'an ne.

N'eus chapel na ti e bro Breiz-Izel,
Vel ti sant Erwan ha wel e japel.

Ne 'z eus ket e Breiz eun iliz ker kaer
hag e iliz-veur e kêr Landreger.

Evit sant Tual, ho Tad benniget
Aotrou sant Erwan ho poa he savet.

Eno 'man ho Pez ha n'eus ket er vro
en defe gwelet mui a viraklo.

Me 'deui warnezan eus a Gervarzin
Hag e ve red d'in dont war va daoulin.

Dismantret e voe kerz an dispac'h vras,
Adsavet eo bet kaeroe'h 'vit, biskoaz!

Ne 'z eus ket e Breiz, evel sant Erwan
ker kaer hag e vez ne 'z eus ket unan.

Er bloaz mil'nao c'hant pevar war nugen
Oc'h bet dibabet etouez an Holl Zent.

Dibabet oc'h bet gant hon Eskibien
da veza Tad Breiz ha skouer he mibien.

Pi Unnek en deus meulet an dibab
ha kaset d'eomp holl e vennoz a bab.

Ouz ho kaout da Dad hag Anna da Vamm
laouen, en ho serr, ni gerzo dinamm.

Dinamm e kerzimp a-dreuz fank ar bed,
Warzu Breiz an nenv, e lez an Dreinded.

Eno ni raio eur mor meur a gan
d'ho meuli bepred, Tad, Mab, Spered glan.

Imprimatur :

P. MESSENGER,
Vic. Gén.

Kemper, 6 a viz Gouere 1924.

AVIS IMPORTANT

Nous rappelons pour la dernière fois que le recueil des Kanaouennou 1921 est IMPOSE et celui de 1923 LIBRE pour les concours de chorales.

Le recueil imposé ne contenant pas de chœurs pour 3 voix inégales, le chant « ar Rozera » du recueil de 1923 est IMPOSE pour les chorales ayant deux voix de femmes ou enfants et une voix d'hommes.

— Prière d'adresser les cotisations du « Bleun-Brug — 10 francs par an — au Trésorier, M. Yves DREZEN, 4, Rue du Château, Brest.

Reolenn XIVe Gouel ar "Bleun-Brug"

XIVe Gouel ar Bleun-Brug a vo grêt er bloaz-man e Kemper d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo a zeu hag a vo renet gant an A. Duparc, eskob Kemper ha Leon.

I. — 10 A VIZ GWENGOLO

Da 7 eur, oferenn e Ty Mamm Doue.

Da 9 eur, prezegenn an A. Dujardin evit digeri ar studiadeg.

Da 10 eur nemet kart : *Gwiskamanchou ar Vretoned*, gant an A. Viol, eus a Gerfeunteun.

Da 10 eur hanter : *Unvaniez an ilizou kristen, er broiou keltiek*, gant an Tad Trebaol, eus a Rom.

Da 11 eur ha kart : *Breiz o tihuna* gant an A. Harvard, eus a Zant Malo.

Da 2 eur : *Ar brezoneg, en ti hag e ker*, gant an A. Moal, Rener « *Arvorig* », eus a Goadout.

Da 3 eur nemet kart : *Ar brezoneg en iliz hag er skol*, gant an A. Uguen, ch'aloni a enor, rener skolach Pont-Kroaz.

Da 3 eur 1/2 : *Ar brezoneg e bro an Naoned* gant an A. Berr, Rener Bretoned an Naoned.

Da 4 eur 1/4 : *Daoust hag ar Vretoned divroet a zo gouest da virout o brezoneg e mesk ar boblou all* gant an Doktor Perquis, Rener Bretoned Tour.

Da 8 eur e vo diskleriet eur pezh-c'hoari kaer gant Potred Bignan.

II. — 11 A VIZ GWENGOLO

Da 7 eur, oferenn e iliz Lok-Maria.

Da 9 eur ha kart, oferenn war gan, e iliz-veur Sant Kaourintin.

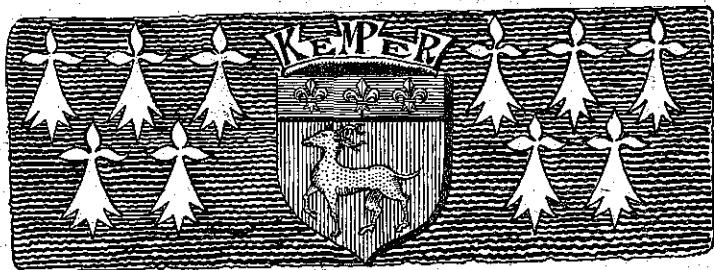
Kerkent goude e vo kenstridadegou, ar c'han, al lenn hag ar brezegerezh.

Da 2 eur, e vo c'hoariet *Yann Landevenneg hag an Hini goz*.

Da 5 eur, war blasenn Sant Kaourintin e vo kanet kanaouennou ar broiou keltiek ha, raktal goudeze, e vezo roet bennoz ar Zakramant en iliz veur, da beur-gloza ar goueliou.

Breiz da virviken !

Kemper, ker-benn Bro-Gerne, a zo unan eus ar c'hosa kerioù a zo e Breiz; en he sav edo, pa deuas ar Romaned; en amzer Hor Zalver, da ober o mistri en Arvor; he ziez a oa neuze el lec'h m'ema breman Loc-Maria; kaout a rear eno c'hoaz, el liorzou hag er parkeier, teol, podou ha mein-ben eus an amzer goz. Krenv-lec'h ar ger-ze a oa war gern menez Frugy ha diwar lein e dour uhel e welet ar vro tro-war-dro gou- rized a-bell gant ar mor glaz.

Hervez ar pezh a lavar ar paperou koz, ar ger en am- zer ar Romaned a oa hanvet Kereiron, **Civitas Aquilo- nia**. Dismantret e voe gant gouezidi an Hanter-noz er pevare kantved. Divezatoc'h, pa dreuzas Bretoned Kerne-veur ar mor evit klask en Arvor eur vro nevez e c'helljont beva didrousoc'h c'hoaz enni eged en o bro goz, e kavjont eur bern tiez kouezet war lez an Odet, hag o veza ma 'z edont en eul lec'h koant, goudoret diouz ar gwall avelou gant ar menezioù hag ar c'ho- a- jou tro-war-dro ha treuzet gant steroù hag a oa kalz pesked enno, ez ejont da jom enno; o ziern (1) a za- vas e di eun tamm uheloc'h, e lec'h ma teu an Odet hag ar Steir da douezia o dourioù hag a c'halvas anezan Kemper (2).

Ne anavezet netra hag e vefed sur a-walc'h anezan diwar benn tierned kenta Bro-Gerne; ar galloudusa anezo, eme ar re goz, oa ar roue Gralon, Gralon veur, a veve er V^e kantved.

Ar Varzed a ganas anezan alies en o gwerzioù. Hen eo, da gredi eo, a ziazezas eskopti Kerne hag a zibabas da lakat en e benn, eun ermit santel, Kaourintin, en doa kavet eun dervez, war e hent, e harz Menez-Hom. La- varet a rear ivez, e voe savetaet e vuhez d'ezan, eun dervez, gant sant Gwennole, diazezeur manati Lande- vennee, pa voe beuzet Ker-Iz, digoret an nor d'ar mor da zont warni gant e verc'h Ahez. Goude an darvoud estlammus-ze, ar roue koz a dec'has diouz ar gêr mil-

(1) Tiern, ger koz da lavaret mestr.

(2) Kemper, e galleg *Confluent*, eus an daou c'her *ken* ha *bera* eo al lec'h ma teu diou ster da lakat o dour da v ra an eil e dour eben.

liget hag a yeas da jom da Gemper, en eur c'hastell en doa en tu kleiz d'an Odet, el lec'h m'ema breman Poull- guenan. Gwellet a rear eno c'hoaz eun dereziou hag a hanver atao dereziou ar roue Gralon.

Sant Kaourintin a voe sebeliet en e iliz-veur; ne weler tamm ebet ken eus e vez met miret a rear c'hoaz darn eus e relegou ha Kerneviz dre anaoudegez vat evit o c'henta eskob a gendalc'h da henvel o c'her-benn Kemper-Kaourintin evel ma kendalc'h Leoniz da hen- vel ker-benn o eskopti, Kastell-Paol.

An dispac'herien breman ez eus dek vloaz ha c'houec'h ugent a falvezas ganto rei eun hano nevez da Gemper en eur henvel anezi Montagne-sur-Odet; tud Kerne a c'hoarzas d'ezo ha Montagne-sur-Odet a gouezas en dour hag a en em veuzas.

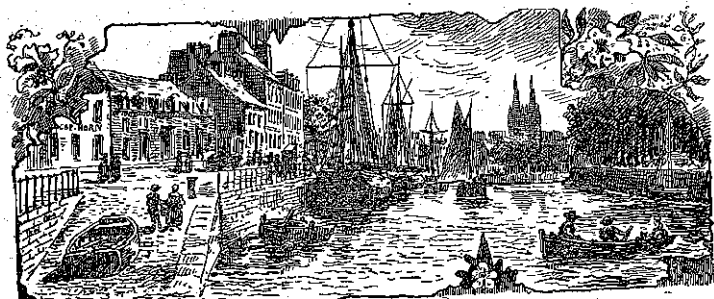
Paperou koz Landevennee skrivet en XIe kantved ha miret c'hoaz e leordi Kemper evel unan eus tenzorioù presiusa hor Bro, a ro d'eomp da anaout hanoioù meur a gont a Gerne met, siouaz, ne ouezer netra diwar o fenn nemed o hano; rollou eskibien a virer ivez er skridoù-ze hep sklerijenn ebet ken; kredi a c'heller e voe rannet Bro-Gerne e diou lodenn en IXe kantved: Kerne-Huel hanvet ivez Poher eus ar gerioù **Pagus Kaer**, bro ar gêr, da lavaret eo bro Kerahez, **Vorganium** ar Romaned. Kemper oa kêr benn Kerne-Izel, lezhanvet aliesoc'h Kerne hepken.

II

Wardro ar bloaz 1030, ar c'hont Alan Canhiart, eur brezellour brudet hag a gannas soudarded an duk e ki- chen Lokronan, a zavas manati Lok-Maria hag a stas- gas leve outan; e verc'h a voe kenta mamm-briolez leanezed ar manati nevez-ze diazezet war reolenn an den eurus Robert Arbrissel; iliz ar manati-ze a zo c'hoaz en he sav. Pa deuas ar re a oa etre o daouarn gwirioù Alan Canhiart da bignat war dron Duked Breiz, ar c'halloud o devoa e Kemper a voe roet holl, koulz lavaret, d'an eskop hag an duk ne viras e c'hal- loud nemet war an dachenn a oa neuze a-ziavéz ker hag a hanvet Douar-an-Duk.

Er bloaz 1209, an duk Guyen a Dhouars a glaskas sevel eur c'hastell war eun tamm douar hag en devoa an eskop gwir warnezan; henman a enebas; prosez a zavas hag arc'heskop Tours a zougas eur varnedigez hag e oa urz enni d'an duk da ziskar ar pezh en doa sa- vet; ar vein ac'hanô a zervichas da zével iliz ar Gueodet.

Er bloaz 1230, an eskop Renaud a zavas e Kemper manati Sant-Fransez; iliz kaer ar manati-ze, dilezet abaoe an dispac'h, a voe diskaret, siouaz, er bloaz 1847.

En amzeriou-ze ivez an duk Per Mauclerc a zavas en dro da ger, mogeriou, d'he diouall, a weler c'hoaz penadou mat anezo; ar pezh a weler n'o deus koulskoude doare da veza bet savet nemed en amzer Yann V.

Epad ar brezel etre Charlez Bleiz ha Yann Montfort, eskop Kemper a en em lakas a-du gant ar Vontforted ha setu perag er bloaz 1344 Charlez Bleiz a deuas da lakat seziz war Gemper. P'edo o vont da rei urz da lammet e ker e teuas unan hennak da lavaret d'ezan edo ar mor o sevel hag e c'hellje stanka o hent d'e zoudarded da zont war o c'hiz ma ne c'helljont ket dont a-benn eus o zaol. Met ar prins a lavaras: « P'eo gwir eo dibabet an eur-man eo red kerzet war raok ha gant skoazell Doue, ar mor ne raio gaou ebet ouzomp! »

Hag, e gwirionez, hervez testou ar prosez a voe digoret pa voe hano da lakat Charlez Bleiz war roll ar Zent, ar mor, en dervez-ze, ne bignas ket evel en deizioù all, ar pezh a reas kalz vad da gostezenn an duk santel.

Kalz tud eus ker a voe laz-
zet gant ar zoudarded e kounnar, a zizente a-grenn,
oc'h ober ar pezh a reant, ouz urziou Charlez Bleiz. Er

bloaz warlerc'h, Montfort a glaskas diframma Kemper eus a dre daouarn e enebour, met ne c'hellas ket dont a-benn eus e daol; tost e voe d'ezan zoken beza prizoniet. Pellat a eure ac'hano klanv ha fallgalonet ha mervel a dlie, eun nebeud deizioù goude, e Henbont. Kemper a jomas stag ouz kostezenn Charlez Bleiz beteg emgann Alre hag a glaskas zoken stourm ouz ar gonidek, an duk yaouank Yann IV. Pa deuas henman da skei war doriou kêr, ar vourc'hizien a glaskas e ziabenn, met dont a rejont da gompren e stourmjent, en aner, ha, war ali o eskop e tigorjont o doriou d'ar Vontforted.

III

E kerz ar XVth kantved, eur bern tud diwar ar miz, gwasket gant lezennou nevez savet gant

Tud ha ne zellent ket mui ouz Breiz
Ged ouz koulm aer deut en he neiz,

a deuas da Gemper da ober trouz. Tailhou re vras a boueze varnezo hag e klemment; Yann, eur pôtr ter ha kalonek, ginidik eus a Blouye, a oa en o fenn; e genseurted o doa c'hoant da ober eun duk anezan; en em gavet e kêr, ec'h en em lakejont da laerez tiez an noblans hag ar vourc'hizien; met an dudhentil a-ziwardro o devoe amzer da c'helver war o sikour strolladoù soudarded breizad ha saoz a redas warlerc'h ar goueriaded keiz hag a roas lamm ouz torgenn d'ezo war hent Douarnenez e kichen maner Prat-ar-Raz ha war hent Pont-n-Abad, e prad ar Veuzid. Kement a dud a voe toullgovet eno ma voe hanvet ar prad, **Prat ar Mil Gof** hag ar waz a dreuz anezan a voe ken toueziet he dour gant ar gwad ma voe hanvet an Dour-Ruz.

Goude ouspenn kant vloaz peoc'h a lakas anezi da veza pinvidik bras hag a roas tro d'ezi da beur-ober he iliz-veur, da zevel hospitaliou, chapelioù ha da greski he c'hémwerz war vor, Kemper, e amzer ar Re Unanet a gouezas en dienez hag en dispac'h. Evel kerioù all Breiz-Izel en em laket e oa a-du gant an Duk a Vercoeur, gouarner Breiz ha difennour ar Gatholiked ha kendalc'her a eure da zenti outan beteg ar bloaz 1594; met er bloaz-ze, eun toullad barnerien ha bourc'hizien troet gant ar roue a en em glevas gant gouarner Konk-Kerne, Lezonnet, eun den en em werzet da Herry IV, en eur rei d'ezan e c'her en divije kavet an tu da gemeret kêr, dre laer. Ar taol a voe dizoloet ha pa en em gavas Lezonnet dirak Kemper e kavas prennet an nor a dlie e genseurted beza bet digoret d'ezan; en em gemeret a eure koulskoude gant e 1.000 soudard ouz an dreven a zioualle an tiez keñta, ha goude beza o

zorret e c'hellas mont betek Douar-an-Duk; met en dre m'edo eno o c'hortoz sikour da vont er ger gloz, kêriz a ziskennas daou gannad dreist ar mogerioù hag a dlie redet ar vro da glask sikour a gleiz hag a zehou. Unan anezo a gavas e kichen Pont-Skorf

eur 150 soudard bennak eus a gostezenn ar Re Unanet renet gant an A. de la Granville. Dont a rejont raktal warzu Kemper; Lezonnet, p'o gwelas, a dec'has goude beza bet glazet eun tammik; p'edo o tec'het e tiskouezas e zourn serr da Gemper: « Ar re a zo aze, emezan, o deus va skrabet, met met me o c'higno! »

Er miz warlerc'h, d'an 9 a viz here 1594, ar marechal d'Aumont, den Herri IV e Breiz, a en em gavas dirak Kemper. Kemperiz a dennas kement war e zoudarded ma chomas sebezet; tostaat a eure ouz ar mogerioù da welet e pelec'h e vije an esa lammet dreisto, met dal ma voe anavezet e tapas daouzek tenn war e zae houarn. Kounnaret e troas warzu Lezonnet en doa roet da gredi d'ezan n'oa nemed eur c'hoari kemeret ker Gemper: « Lavaret ho poa d'in ne oa nemet bourc'hizien e kêr, met n'oc'h nemed eur gaouiad! »

—: « Aotrou, eme Lezonnet, m'hen tou d'ec'h, n'eus ket a gant soudard e kêr, hag ar re all n'int nemet bourc'hizien! »

—: « Mat, ar vourc'hizien-ze, neuze, a zo gwir vrezellourien! »

Antronoz, koulskoude, ar re a gave e oa gwell plega o devoe an trec'h e kuzul an ti-kêr ha Kemper a zigoras he doriou d'ar marechal d'Aumont. Henman a lakeas keriz da baea 11.000 skoed d'ezan raktal hag a lakeas e zoudarded da loja e tiez-kêr; goasa pezh a voe, ar re-man a zigasas d'o heul eur c'hlenved eus ar re spegusa hag e varvet gantan a zindan peder eur war nугent. A verniou e ranket douara ar re varo el liorzou; 1.700 den a varvas gant ar c'hlenved-ze, eme ar chaloni Moreau.

En amzer-ze ivez, Fontanellan, al laer bras, a en em daolas war Gemper evel pa ne vije ket bet a-walc'h a reuzioù ouz he gwaska;

E enezenn Tristan edo neuze ha savet en doa eno eur c'hastell gant mein an tiez en doa freuzet e Douarnez. Ober a rea ar rins war ar mezioù tro-war-dro ada-

lek Penmarc'h betek Goayen ha kement e sponte an holl ma welet ar goueriaded hag an dudchenteil o tec'het eus o ziez da vont e kêr, en eur gas ganto ar pep talvoudusa o deveze; daoust peger bras e oa, an iliz-veur a oa kel leun a ire'hier ma ne c'helle ket ken ar prose-sion ober an dro enni. An dud, a vil vern e ker, maget fall ha lojet ker fall all, a grogas adarre eur gwall glenved enno. Fontanellan a glevas d'illo an nevezenti hag a welas e oa eno tro gaer evitan da ober skrab war an tenzorioù a oa destumet er gêr-ze. En em lakat a eure en hent, met tapet e voe e maner Kerguilinen, e Pouldergat; ar rib-laer a ginnigas eun dournad mat a aour eyit kaout e frankiz hag en doare-ze e voe lezet da redet adarre; e c'hellet kredi, e vrasa mall a voe bale warzu Kemper, met diarbennet e voe e miz ebrel 1597; eun trede gwec'h, e kreiz an deiz, e klaskas gounid e daol; kirri zoken a oa deuet gantan da lakat ar pezh a c'helle da laerez, met eun distro louz a dapas. Er bloaz 1602, Herri IV a roas urz d'e laza, war ar rod, e Paris.

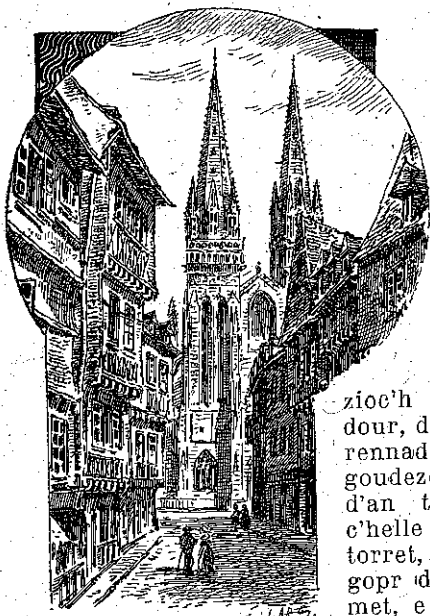
IV

Ar vosenn, ar c'hlenved, ar bleizi a drubuilhas epad meur a vloaz c'hoaz ar paourkez bro Gerne; ar peoc'h a deuas, er fin, hag a nebeudou al labourerien a c'hellas a-nevez ober o gounidou. Guillou al Lezonnet, an eskob, a lakeas kempenn e balez a oa bet devet en dre m'edo ar zoudarded o chom ennan.

Er bloaz 1601, stadou Breiz a voe o dalc'h ganto e manati Sant-Fransez, e Kemper. Er bloaz 1620, Tadou kompagnunez Jezuz a zavas eur skol vras ha ne jom netra ebet ken anezi en e zav nemed ar chapel. Kalz Bretoned vrudet evel an Tour d'Auvergne a reas o studi er skolach-ze.

Renan al Louet, eskob Kemper, warlerc'h an A. Lezonnet, a rea tro e eskopti war e droad evit gellout anaout, en doare-ze, gwelloc'h a-ze, e veleien hag e bobl. Hen eo a zavas manati Kerlot evit leanezed Sant-Beneat, eun ti-retred, kouent Ursulinezed ha re Leanezed ar C'halvar ha Leanezed Sant-Fransez. An tiez-ze holl a voe laeret, gant ar C'houarnamant, epad an dispac'h; ar c'hloerdi bras, savet er bloaz 1680, gant an A. Coetlogon, a voe laeret evelse ivez hag ennan eo eman breman an hospital.

Endre m'edo Mikel Nobletz, an Tad Maner hag o diskibien o lakat ar relijion da vleunia er vro, dre o misioù nou brudet, pennadurezioù Kemper a gaereas o c'her, a lakeas ober kaeou a bep tu d'ar ster; met adaleg neuze n'euz ket kalz a hano eus a Gemper en istor Breiz hag e skridoù koz an XVIIIe kantved n'eus nemed eun dra

hag a dalvezfe ar boan hen displega aman. En amzer-ze, d'erc'hent gouel Santez Aziliz, patronez ar zonerien, ar bobl a en em zastume dirag ordal an iliz-veur; kanet e veze gwerziou latin ha gwerziou brezonek, hag unan bennak, dibabet gant kuzulierien an ti-kear, a bigne beteg ar roue Gralon a zo war e varc'h a-

zioc'h an iliz, etre an daoudour, da ginnig d'ezan eur werrenad win a eve en e lec'h; goudeze e strinke ar werenn d'an traon hag an hini a c'helle he zapa, hep ma vije torret, a veze roet 100 skoed gopr d'ezan gant ar jalonied; met, e c'hellit kredi; gwerenn ebet o koueza eus a gen uhel

all n'eo bet chomet en he fez hag en hent-se, biskoaz, ar jalonied n'o deus bet ezomm da zilasa o yalc'h.

Pa deuas an dispac'h, an A. de Saint-Luc, eun eskob santel meurbed, eo a oa war gador sant Kaourintin; mervel a eure rannet e galon, er bloaz 1790, o welet stur ar vro o koueza etre daouarn an dud fall. A-raok mervel e skrivas, d'e veleien ha da dud e eskopti, eul lizer brudet hag a reas kalz vad.

War e lerc'h, Expilly, person koz Sant-Martin Montroulez, eun den dre zindan, ha troet ouz an enoriou, a voe war e c'houlenn hanvet da eskob ar « Finister »; daou vloaz goude, kaer en doa bet tremen diouz an dispac'herien, e voe dibennet ganto goude beza o gwelet o saotri e iliz-veur, en eun doare mezus; n'eus netra da c'hounid o klask tremen diouz tud a zo.

Kemper a voe dibabet gant an dispac'herien evit beza kër-benn ar pez o deus galvet « departamant ar Finister » hag a zo ouz e ober Bro-Leon a-bez, an darn vrasa eus a Vro-Gerne hag eur c'horniadig eus a Vro-Dreger. Rénerien genta departamant ar Finister a lakeas prizonia hag harlui ar veleien hag ar venec'h ne felleket d'ezo senti ouz al lezennou nevez; enebi a rejont ivez a-zevri ouz Leoniz ha tud Keraez ha ne oant ket a-duganto; kas a rejont da Paris tud dindan o armou da harpa ar c'houarnamant disleal a oa eno, met kaer o

devoa beza fall, ar Jacobined a deuas hag a oa c'hoaz falloc'h egeto hag a lakeas dibenna 26 anezo, e Brest, er bloaz 1794.

An dispac'h a reas kalz droug e Kemper; eleiz a Gemperiz a skuilhas o gwad evit o feiz; an A. de Saint-Luc, breur an Aotrou 'n Eskob, e bried hag e verc'h a voe kaset da zibenna da Paris; eun hostaleri a voe grêt eus an eskopti; al liver Valentin, evit savetei portrejou an eskibien a c'holoas anezo gant lien hag a livas war al lien-ze portrejou leun a skanvadurez diouz giz an amzer-ze; al liver-ze ivez eo en doa grêt eun daolenn da lakat ouz eun ti-bufun hag e welet warnezi eur blantenn-vutun, eun toullad butunerien ha butunerezed en dro d'ezi ha dindan e c'hellet lenn an diou werz-man:

Gwella butun ema ! Que ce tabac est bon !

O douce liberté, il est de ta façon !

Er bloaz 1800, an eskob Audren, p'edo o vont da Vontroulez, a voe lazet, war hent Brieg, gant eun toullad chouaned a damalle anezan da veza votet, e Paris, maro ar roue Louis XVI.

V

Nebeud a nevezentiou bras a dremenas e kër-benn Bro-Gerne epad an XIXe kantved.

Napoleon III, p'edo oc'h ober tro Breiz, a reas e ziskenn e Kemper, er bloaz 1858; an duk a Aumal hag an duk a Vontpensier, bugale Louis-Philipp, a dremenas ivez, eun dervéz, dre Kemper, hag ar prefed, o veza c'hoantaet gantan diskouez d'ezo peger kaer eo dilhad Kerne, a gasas unan bennak da bedi mear unan eus ar parrezioù tosta, hag en doa diou verc'h eus ar re vrasa, da zigas anezo d'e di en o dilhad kaera; met ar mear ne voe ket dare d'ezan lezel e verc'hed da vont da Kemper; « It ha livirit d'ar Prefed n'eo ket grêt va mearc'hed evit beza diskouezet evelse d'an dud, ha goude ma vefe an dud-ze mibien ar roue ! »

Kemper a zo enni breman 19.000 den bennak; niver he zud a ya war gresk bemdez koulz ha niver he ziez; koulskoude eur ger eo ha n'eus ket enni kalz a diez bras o rei labour da gement-se a labourerien; daou vrasa ti-labour a zo enni eo diou boderez Lok-Maria a werz kalz braoigou pri, en hanv, d'an dianvezidi a deu da welet Breiz-Izel.

Kemper a zo e kreiz eur vro eus ar re goanta; tro-war-dro d'ezi eman Konk-Kerne, Pont-n-Abad, Pont-Kroaz, Goaien ha Douarnenez a ra pep hini anezo evel ken alies a berlezenn e kurunenn rouanez bro-Gerne. Berniou tud a deu bep bloaz eus ar broiou all d'he gwelet hag ar pez a gavont a vrasa enni eo ar gwiskaman-

chou a vez ker klok ha ker kaer da welet pa vezont douget gant pôtrede goenv Brieç, Plomeur, Plogonnec ha Plonevez-Portzay pe gant merc'hed koant Fouesnant, Rosporden ha Ploare.

VI

Iliz-veur Kemper eo kaera hini a zo e Breiz; savet eo bet en XIII° ha XV° kantved ha peure'hrêt er bloaz 1860, pa voe beget an touriou; gwer a liou koz a c'heller da welet er prenecher uhela ha beziou an eskibien goz a gaver tro-war-dro d'an iliz.

A-drenv an aoter vras, e weler, ouz ar voger, klopenn sant Yann diarc'hen, eur manac'h eus a urz sant Francez, ganet e Sant-Nouga ha marvet e Kemper, er bloaz 1349; karet ha pedet kalz eo gant Kemperiz. Harp ouz an iliz-veur, diouz eun tu ema an eskopti laeret gant ar C'houarnamant ha diouz an tu all, leur-gêr sant Kaourintin e kaver en he c'hreiz skeudenn Laënnec, hag a zo klozet gant an ti-ker, ar mirdi hag al leordi. Ouspenn 35.000 leor a zo el leordi hag ar re bresiusa anezo eo leor diellou pe skridou koz Landevennec hag ar **C'hatolikon**, kenta geriadur, brezonek, gallek ha latin moulet e Landreger er bloaz 1499.

En eur c'horn eus ar blasenn-ze eman ru voan ar Gueodet, el lec'h ma oa guechall eun iliz hag a zo bet diskaret, siouaz, er bloaz 1824. En iliz-ze e oa eur puns hag e kichen ar puns-ze e veze dalc'het eur piled beo, noz-deiz, evit digas koun, d'an holl; eus a veuzadenn Ker-Is hag an dud a lavare, ma teuje ar piled-ze da vervel, ar mor a zavje, raktal, dre ar puns a oa en e gichen hag a veusje Kemper evel ma oa bet beuzet Ker-Is gwechall.

O tiskenn ru Kereon, el lec'h ma weler c'hoaz tiez koz, pevar pe bemp kant vloaz, ec'h en em gaver gant Pont Medard; douarou an Aotrou 'n Eskob a 'z ea beteg eno gwechall; en tu kleiz e weler eun douribeli a-ispilh ouz eur voger a-zioc'h ar Steir hag en tu dehou penna-dou eus mogeriou koz kêr.

En em gaout a rear war blasenn Douar-an-Duk, el lec'h ma weler daou di koz goloet gant an hevelep toenn evel daou benn gant an hevelep tok. E iliz Sant-Vaze, a zo harp eno, e kaver gwer-a-liou koz diskleriet warno ar Basion. E kichen, eman kouent goz an Ursulinezed, laeret gant ar C'houarnamant; pelloc'h ema plasenn an Tour d'Auvergn, kazern ar 118°, kazern an archerien en eun ti laeret, da Leanezed ar Retred, gant ar C'houarnamant; ti Sant-Joseph, el lec'h n'eman o ehom an A. Duparc, abaoe m'eo bet laeret an eskopti gant ar C'houarnamant; pelloc'hik, kouent ar Galon-Zakr, laeret ivez gant ar C'houarnamant; pa zeller etrezek Pen-

hars, e weler, kuzet, en eur c'hoat, evel eun neiz, ar c'hloerdi koz, savet an hanter ahezan en hon amzer ha laeret ivez c'hoaz gant ar C'houarnamant; pa deuer, warzu kreiz ker, hed-a-hed ar c'hae, e weler ar Frujy, en e gaer; ar porz gant e listri leun a vizin pe a c'hrassel; en tu dehou, palez nevez ar Prefed, savet en eur gouent laeret gant ar C'houarnamant hag, en tu kleiz, touriou uhel an iliz-veur, ar roue Gralon, en o c'hreiz, soun war e varc'h, evel eun den hag a zo prest da ziuall ato e rouantelez ouz kement hini a glaskfe he diskar.

Heuilh a c'heller an Odet beteg ar Pont-Firmin; ac'hano e c'heller pignat d'an hospital, savet en eur c'hloerdi koz all laeret gant ar C'houarnamant; ma tiskennit goudeze — e ru an Dudchentil e weloc'h eno kalz tiez koat c'hoaz eus an amzer goz.

Ma treuzit an Odet, e c'helloc'h mont da Lok-Maria da welet an iliz a zo eno hag a zo unan eus ar re gosa a zo e Breiz; 900 vloaz a zo abaoe m'emân en he sav; ar manati a oa en dro d'an iliz-ze a zo bet laeret ivez, gant ar C'houarnamant, na petra 'ta, ha soudarded eo a zo ennan breman.

Goude beza gwelet an diou boderez a zo eno e c'hellit pignat war menez Frujy da zellet ouz ar vro; goudeze, tapit hent koz Konk-Kerne ha diwarnan e weloc'h Kemper, he zouriou dantelezet war he barlenn, azezet ker braoik ha tra, war dorchennou blod he seiz run.

Tud vrudeta Kemper eo ar chaloni Moreau, a skrivas eul leor war amzer drubuilhus Ar Re Unanet; an Tad Hardouin, eus a Gompagnunéz Jezuz, eur spered kaer a zen, maro er bloaz 1729; Fréron, Rener an **Année littéraire**, eur skrivagner ha ne veze ket nec'het evit dispenn lavariou treuz Voltaire; ar c'holonel Renan Madec, maro er bloaz 1781, goude beza stourmet pell hag hir amzer, en Indez, ouz ar Zaozon; an I. de Pompery, 1762-1820, a reas liziri kaer a zo bet embannet er bloaz 1884, hag er fin Laënnec, maro er bloaz 1826, a gavas an tu da ober eur benveg da anaout ar c'hlenvejou diouz an trouz a ra e diabarz an-den e skevent pe e galon.

Ar Vretoned a 'z aio da Gemper d'ar Bleun-Brug a zeu d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo n'eo ket traou kaer eo a vanko d'ezo da welet!

EVEL en ALZAS !

Fromma rêr pa weler gant pebez kounnar en em zav enep d'an urz vat ar re eman an dorn ganto hirio e Bro-C'hall. Penôs e c'hell labourat, dibri, eva ha kousket dinec'h an tad en deus bugale da zevel hag a lenn traou evel ma zo c'hoavezet nevez so e kêr Kemper? Ar c'hazeten-nou o deus brudet penôs ez eus er c'horn-ze a Vreiz, etouez eur boblad kristenienn mat, mar 'z eus er Frans, mistri-skol karget da rei kelennadurez d'hor bugale ha n'o deus ken, darn amezo, daou wennegad skiant vat en o c'hreiz. Breudeur int da ouezidi ar Rusi a zo deut a-benni eno da lakat ar bed war an tu gin...

Hogen n'eo ket ar pezh o deus grêt e Kemper a deu c'hoaz ar muia da strafuilha va spered, met ar pezh a fell d'ezo ober hag a vo troët e lezenn varc'hoaz, ma ne garomp diwall. Bez ez eus eur gazetenn vihan hag a zo bet savet gant 15.000 eus hor mistri-skol hag a zo lénnet ha skrivet ganto; hogen setu lod eus ar pezh a verkont enni hag a fell d'ezo a vefe desket er « skol varc'hoaz » :

Penôs an doare beva « communiste » a zo pell trec'h d'an doare a zo bet a-viskoaz, pe hini o veva war e dra;

Penôs ne dle ket beza disparti ebet etre ar broioù;

Penôs ar relijion, forz pehini, a zo tra dibœel ha diskiant;

Penôs an dud a dle 'n em darempredi etrezo evel ma ra al loened;

Penôs beza perc'hen ha beza laer a zo memez tra.

Eun donjer eo, met red eo disklêria menozioù evelhen, — ha c'hoaz e rankan kuzat meur a hini! — rak varc'hoaz, evel ma lavar paper binimus an amprefaned-man, emeur e zont o lakat er skolioù dirak daoulagad hor bugale. Petra 'ta o deus c'hoant ober ganto?

Ne fell ket d'eomp kontan war gambr an 11 a viz mac evit diarbenn nag an droug-ze nag eun all. Kement-se a vo sammet warnomp-ni, mar n'en em difennomp ket, evel ma vo skignet al lezennou laïk en Alzas, mar paouez Alzasiz da stourm.

An urz vat a ya tamm ha tamm e dismantr, an dra-ze a zo re sur; na tiegez, na perc'heniez, na relijion, na bro! Ar re-ze eo ar pevar men-korn a zalc'h hon ti en e zav, ni, tud sevenet hag a gar beva evel tud... Laket eo an « dynamite » dindano o fevar; n'eus ken d'ober nemet c'houeza an tan er poultr.

Ha petra refomp-ni ouz ze? Garmat hag en em zellet? Nan, evel en Alzas, 'n em vodomp hag en em difennomp. Allas, al lezennou o deus dija demdispennet kement a

zo dre natur grêt 'vit boda an dud: tiegez, relijion, bro!

Da genta eta, en em dostaomp kenetrezomp, kerent, ha dalc'homp an urz en hon tiegeziou; — 'n em stardomp kenetrezomp, kristenienn, o pleustri muioc'h-mui hor relijion; — deskomp a-nevez petra eo beza Bretoned ha stardomp kenetrezomp liamm ar yez' hag ar c'hizioù a ra d'eomp en em anaout hag en em garout.

War betra en em harp Alzasiz evit stourm evel ma reont, mar n'eo ket war an tri dra-ze; nemet eno int chomet kalz yac'hoc'h ha krenvoc'h eget n'emaent aman; n'o deus ket gouzanvet kastiz al lezennou laïk.

Eneb d'an dizurz rik, e fell adsevel an urz rik!

EUR BREIZAD.

Ar pezh hon eus ar muia diouer anezan.

Pie X, eun dervez m'edo oc'h ober eur bale, e liorzou ar Vatikan, a c'houlennas ouz ar gardinaled a oa ouz e heul petra a oa muia diouer anezan en Iliz.

— Tad santel, eme unan, ar pezh a zo ar muia diouer anezan eo ar skolioù kristen!

— Nann, eme ar Pab, skolioù brudet hon eus hag enno ar yaouankiz a c'hell tapa deskadurez vras war draou ar bed-man ha war draou ar Feiz.

— Ilizou, eme eun all!

— Nann, eme ar Pab, rak ilizou kaer hon eus hag a dro an dud ouz ar bedenn.

— Beleien desket, eme eun all!

— Nann, eme ar Pab, an ebestel a oa tud dizek; ar pezh hon eus ar muia diouer anezan eo laiked hag a zo katolik penn-kil-ha-troad; tud evelse eo hon eus ezomm muioc'h eget netra all ebet!

Ar boderez e Lannilis

Pa glasker hano eus ijinou koz Lannilis el levriou, e weler eo bet brudet gwechall ar barrez-man evid ar gwarderez hag ar boderez. An amzer-ze avat a zo tremenet. Ar gwiaderez hiviziken a zo maro mik, hag ar boderez ive a zo reuzeudik awalc'h he-stad.

Ar gegel hag ar baluc'hen a zo aet ar c'hiz anezo hag ar yaouankizou hirio n'ouzont mui bacat... nemet gand o zeodou. Setu ar pezh a c'hoarvez gand an ijinou bihan; n'int ket gouest da harpa ouz ar re vras hag abred pe zivezañ e rankont koueza. Ar boderez, siouaz, en em gavo an hevelep trô ganti hep dale... an divezañ ar gwella.

Anavezet eo ar boderez e Lannilis mil bell-zo; er paperiou koz e kaver meneg eus ar boderien, ha ne oar den hirio abaoe peur e roer podou er vro-man. Ar boderien a zo o chom e Lanveur. En tiez-man e vezer poder a rumm da rumm gwazed ha mere'hed, ha ne anavezet gwechall ken micher nemed hounezh. War danovaat bemdez ez a an niver anezo. Bez ez eus bet aman eur c'harter poblus; dre ma rouesa an dud d'ober podou, e rouesa ive an tiez. Hirio ne raer podou nemed e tri pe bevar di.

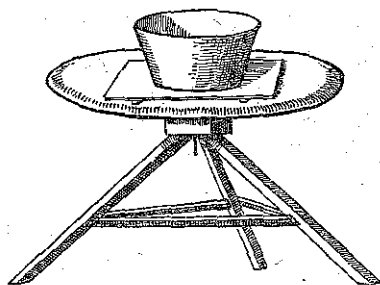
Lanveur a zo eur gompezenn vras. Eul lodenn anezi, war-dro eun 30 devez arat a zo e Lannilis, ar pep brasa avat a zo e parrez Plouvian. Eur vro baour kenan eo houman. Eus an eil tu d'egile ne weler nemet brug ha lann. A dreuz hag a-hed, eun hent-kar bennak pe eur wenojenn: dre ar re-man eo d'eoc'h bale ma n'ho peus ket a c'hoant da vont da c'hoari lamm-penn en toullou lazant. An toullou-ze a gavit aman kazi bep kammed a zo bet graet da gaout pri prad; ne vezont ket stanket hag e lod anezo e chom an dour da zac'ha hed ar bloaz. Du-hont war beven ar waremm, e welit eun ti bennak. Eno aman ar boderien.

Eur vuhez poanius kenan a ren ar paour kaez tud-man. N'eo ket eun ebat beza hied an deiz o krabanata pri a vez yen sklas er goany. Ar vidisined a lavar ive eo eur vicher noazus d'ar yec'hed. N'ouzoun ket, evidoun-me a wel poderien o veva koz.

Eur ger diwarbenn al labour a reont.

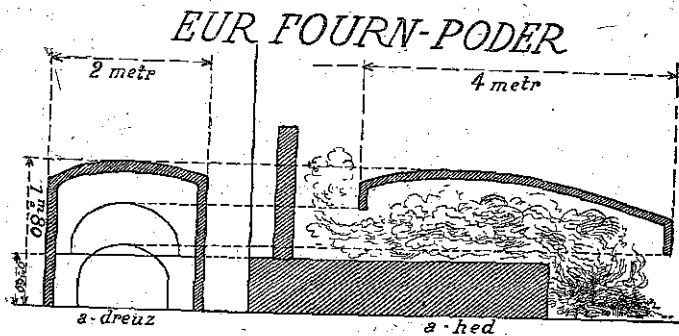
Anaout a rit holl ar podou pri, podou a hep ment hag a bep giz, ar c'hirinou, ar lechefreou, ar billigou, ar podou-fleur, ar bodezou da lakaat laez, etc. Ar re-man a deu eur c'halz anezo eus a Lanveur. An daou leac'h ma vez graet ar muia enno eus ar seurt traou-ze eo Kemper ha Lannilis. Aman e vez graet c'hoaz teol da lakaat war binenn-gein an toennou ha ribotou da lakaat war ar siminalou. Gwechall ar boderien a oa boaz da stalia o unan gand o marc'hadourez er foarioù hag er marc'hajou diwardro. Hiviziken e kavont dijasreoc'h gwerza d'an dra-fikerien.

Araok ma vezont mat da veza gwerzet ar podou-ze a c'hou-
lenn kalzig labour. An douar a vez ret da glask ha da gere'hat
d'ar gear. Neuze e vez lezet da zec'ha ha goudeze e vez bru-
zunet ha tamoezet, e vez lakaet dour gantan hag e vez mesket
gand an treid. Breman e vezo mat ar pri d'ober podou. Evid
ober al labour-man, ar poder n'en deus ken benveg nemet e-
zaouarn hag eun droel, da lavaret eo eur plankennig round,
bihannoc'h eged eur billig d'ober krampoez hag a dro war eun
ael. An tamm pri a vezo lakaet war eur plankennig all ha war
an droel. Al labour a vez graet diwar bennou an daoulin pe
diwar azez : gand eun dourn e troer an droel, gand ebenn e
vez roet d'ar pri ar stum a gerer. Neuze e vezo flouret gand
an dourn pe gand eun tamm lien gleb. Mantret e vefec'h ma
welfec'h pegen dillo e teu eus a dre daouarn an dud-man eur
billig, eul lechefre pe eur bodez. Ar podou a vez lezet da zec'ha
en heol ken na deuont da veza gwenn. Pa vezont seac'h e ve-
zont aes da denna diwar an tamin koat hag e vez neuze kem-
pennet o founsou gand eur grennerez. Goudeze e vezont lakaet
er siminal da vogedi. Gwelloc'h e stag al livach pa vezont bet
mogedet eun tammig. Pa vez founriad awalch e vezont livet
hag e vezont poazet.

Eun droell.

Ar fourn n'eo ket henvel ouz eur fourn da boazat bara.
Kaout a reomp enni diou lodenn: eur penn, uheloc'h e leu-
renn a zo da-lakaat ar podou; ar penn all e leurenn eun daou
droatad izeloc'h, a zo evid ober tan. Pep penn en deus eun nor:
penn an tan evit lakaat keuneud; ar penn all evit lakaat ebarz
ha bernia ar podou, hag an nor-man a zervich ouspenn da zimi-
nal. Evit lakaat e founriad, ar poder a ya er fourn hag eno-
e krog da renka ha da vernia e bodou en eur zont ato war e
giz ken n'en em gav gand an nor. Ar podou diesa da boazat hag
ar re galeta ouz an tan a vez lakaet da genta, ha goudeze fos-
toc'h d'an nor ar re gizidika ouz ar c'hor. An tan-flamm a rank
mont etre ar podou. An nor a vez dem-stanket gant podou han-
ter dorret; arabat e ve he serra kloz rak an tan a rank kaout
ear hag an nor-man eo siminal ar fourn. Kalz tan a ranker da
gaout hag ive kalz keuneud. Keuneud dister a gavont avat :
lann, balan, brug, a gavont er waremmou diwardro.

Araok beza poazet, ar podou a rank beza livet an diabarz
anezo; an dra-ze a vez graet gant ploum. Ar ploum a vez
lakaet war an tan da deuzi. Pa vez teuzet e vez lakaet ennan
eur meutad ludu hag e vez mesket gand eur vaz, ar pezh a ra
d'ezan pouloudenna en eur yena. Evit lakaat da staga ar greu-
nouigou-man e vez lakaet e strad pep pod eur gwiskadig yod-
kerch. Ar podou a vez lakaet war o ginou er fourn; ar ploum
goulskoude a jemô stag hag en eur deuzi e gor an tan e roio da
bep pod eur gwiskad livach melen pe c'hlaz. Al livach-se gant
ploum a zo implijet gand ar boderien abaoe an daouzekved
kantved, am eus bet lennet en eun tu bennak, ha n'eus ket
par d'ezan. Lod goulskoude a gavas abeg en dra-man, hag a
nebeudou e teuas ar c'hiz da gemeret podou ouarn e leac'h
podou pri. Prestik ar c'hemwerz a yeas war fallaat; ar bode-
rien ne gavjont ket ken kement a fred d'o marc'hadourez, ha
ret e oe d'ezo klask o bara e leac'h all. Ar podou houarn a
deue eus an ijinerezed vras a oa padusoc'h hag a bitje muioc'h
d'an dud. Aman evel e danevel La Fontaine ar pod houarn en
deus torret e benn d'ar pod pri.

Micher ar poder goulskoude he deus bevet he zud epad meur
a gantved e Lannilis, hag hirio c'hoaz, da veza m'eo falloec'h
he doare e c'hell sikour meur a hini da veva. Ar yaouankiz
thiviziken a gav gwelloc'h mont da glask labour e kear,

'giz ma vefe er c'heriou
mel da lipat ouz ar mogeriou.

Klevet am eus lavaret eo fae gant bugale ar boderien ober
micher o zad.

Neuze 'ta. O zadou, o zadou koz o deus tremenet eur vuhez
enorus ha gounezet o baradoz evelse, hag int-i a raio ive ma
keront. Pa ginnig an douar d'ezo danvez bara e kichen dor o zi,
ra jomint er gear, e leac'h mont da redet bro. Eur wech kui-
taet ar vro n'ouzer ket petra c'hoarvezo.

KELEIER AR MIZ

SANT ERWAN, EIL PATRON BREIZ

Setu aman eul lizer, deuet eus a Rom, hag a lakaio ar Vretoned da garet ha da bedi mui-oc'h-mui sant Erwan p'eo gwir eo diskleriet Tad o Bro gant an Hini a zo en hano Doue e penn an Iliz :

« An Aotrou uhel ha doujet meurbed, Alexis, kardinal Charost, arc'heskob Roazon, hag an Aotronez eskibien all a zo stag o eskoptiou ouz arc'heskopti Roazon, goude beza goulennet ali o chaloned hag o c'houzout ervat eo eun dra hag ema beleien ha kristenien o eskoptiou o c'hedal, pell a zo, o deus pedet H. T. S. ar Pab Pi XI evit ma teurvezje gantan lakat ha rei sant Erwan, beleg ha konfesour, gloar an Iliz ha mab ar vro gatholik m'eo Breiz, da eil patron, en nenv, da Vreiz a-bez, da lavaret eo da arc'heskopti Roazon ha da eskoptiou Gwened, Kemper ha Sant-Brieg.

Hogen, Hon Tad Santel en deus selaouet mat ar bedenn-ze, het kaset beteg ennan gant ar c'hardinal a zo e penn Breuriez al lidou sakr, ha laket ha roet sant Erwan beleg ha konfesour da eil patron holl eskoptiou Breiz; e c'houel, evel ar gouelioù doubl meur all, a ranko beza gret, bep bloaz d'an 19 a viz mae, gant eun ofis hag eun oferenn savet a-ratoz kaer evit kement-se, **servatis de cætero rubricis**. Netra ne dle miret ouz ar dra-man da veza gret evel m'her gourc'hemennomp.

Rom, d'an 12 a viz meurzh 1924.

Sinet : A. kard. VICO, eskob Porto, Prefed.
Alexandr VERDE, S. R. C., sekretour. »

AR YAUANKIZ KRISTEN HAG AR GOUELIOU BREZONEK

Skriva rér d'eomp eus Bro-Dreger :

Ar **Yaouankiz kristen**, nevez savet en hor bro-ni, a vez awechou o klask gouzout petra da studia ha, dreist-holl, petra d'ober. E parrez Koadout, tost da Wengamp, deiz an adpardon, ar strollad **Yaouankiz kristen** en deus savet eun teâtr, c'hoariet dirak ar bobl peziou brezonek ha kanet soniou tennet diouz **Soniou « Feiz ha Breiz »** ha diouz ar gelaouenn tregeriad **Arvorig**.

Ne oa ket bet grêt kemend-all abaoe bloaz ar brezel hag an dro-ze pôtréd yaouank Koadout ne gemerjont ket lod ebarz ar gouel. An eil nevezenti a zo deut da

heul eben : eur strollad kristen eur wech savet, petra reio nemet en em drei gant an traou a zo mat ober dre ma 'z eus diouer anezo ? Hogen, petra zo gwelloc'h eget n'eo staga pep hini ouz e gorn-bro, hel lakat da adober gwrizioù en e gêr, en eur rei d'ezan da anaout e dud koz hag e vro ? Eur gwisk breton a zo dindan ar gwisk gall, e pep hini ac'hanomp, ha n'eo ket red toulla doun evit her c'haout. Hogen, eno eman diazez hon buhez ha pa baouezfomp da vont, a-dreuz d'ar gwisk gall, betek ar gwisk breton, e tigouezo ganeomp evel gant eur waz a vefe troc'het diouz he mammenn, hag a ya da hesk :

Pôtréd yaouank Koadout, hag o deus evel paeron sant Iltud, a c'hoarias eur pezig grêt a-ratoz : **Eil beaj sant Iltud**, hag ez eus ennan eun tammik kentel istor... Evel ma 'z int renet gant eur beleg hag en deus c'hoant da welet anezo o tont da vezan eur skouer a yaouankiz breizad, ar pezh a voe grêt, al lun 14 a viz gouere, a vezo adnevezet, marvat, tro pe dro, en eun doare kaeroc'h c'hoaz. Aotronez beleien ar c'hanton, en o fenn, ôtrou person Gwengamp, o doa bet ar vadelezh da zont da azeza dirak an teâtr elec'h ma c'hoarias ar pôtréd yaouank. An dra-ze a lakas levenez vras en o c'halon hag, a dra zur, kavet e vo mat ma lavaran d'an aotronez-man, en hano ar **Yaouankiz kristen** hag en hano Koadoutiz holl, ar gwellan trugarez.

Eur mignon.

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

REDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du FEIZ HA BREIZ :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
de Bleun-Brug et de l'Emgleo Sant Nlaud
YV. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.). 5 f. l'an

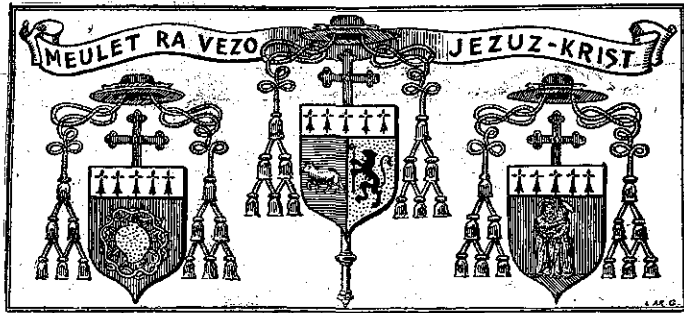
PUBLICITE
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — XIVe Congrès du Bleun-Brug. — Bleun-Brug Kemper. — Gwerz-lid bannielou Breiz, A. DE CARNÉ. — D'hor Breudeur Trémor, J. L'HELGOUALC'H. — Katolik ha Breizad bepred ! F.-M. GEORGET. — Prezegenn graet e Lourd, A. THOMAS. — Kerouzere, G. P. — Ar vran hag al lounarn, COMBEAU. — Labouriou wardro an ti, TINTIN ANNA. — Buhez Jenovefa a Vraban. — Eur c'hlenved spegus, PER LAURANZ. — Keleier ar miz. — Leoriou nevez.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

- 7 a viz Gwengolo. — XIIIe sul goude ar Pantekost. An ofe-
renn p. 489 e levr an A. Uguen.
Gousperou kenta, gouel Ginivelez ar
Werc'hez p. 740.
- 8 a viz Gwengolo. — Ginivelez ar Werc'hez, gouel devo-
sion. An ofis p. 740.
- 14 a viz Gwengolo. — XIVe sul goude ar Pantekost. Gouel
ar groaz adkavet. An ofis p. 684.
- 21 a viz Gwengolo. — XVe sul goude ar Pantekost. Sant
Vaze, abostol, p. 751.
- 28 a viz Gwengolo. — XVIe sul goude ar Pantekost. An ofe-
renn p. 500.
Gousperou kenta Sant Mikael Arc'hel,
p. 752.

XIVe CONGRÈS DU BLEUN-BRUG

(10-11 Septembre 1924)

Au cours de la grande Semaine Celtique qui se tiendra à Quimper, du 6 au 14 septembre prochain, aura lieu, le XIVe Congrès du « Bleun-Brug », les 10 et 11, sous la haute-présidence de S. G. Mgr Duparc, Evêque de Quimper et de Léon.

MERCREDI 10 SEPTEMBRE

Messe à *Ty-Mamm-Doue*, pour le repos des âmes des membres défunts du « Bleun-Brug. »

9 heures. Discours d'ouverture du XIVe Congrès du « Bleun-Brug », par le docteur L. Dujardin, président de l'Association.

9 h. 45. *L'Union des Eglises chrétiennes dans les divers pays celtiques*, par le R. P. G.-M. Trébaol, O. M. I.

10 h. 30. *Le Costume Breton*, par M. Sébastien Viol, de Kerfeunteun.

11 h. 15. *Le Réveil du sentiment breton en Haute et en Basse-Bretagne*, par M. Havard, aumônier à Saint-Malo.

12 heures. déjeuner en commun.

14 heures. *La Langue bretonne au foyer et dans la vie publique*, par M. Yves Le Moal, secrétaire du « Bleun-Brug ».

14 h. 45. *La Langue bretonne à l'église et à l'école*, par M. le chanoine Uguen, supérieur du Petit Séminaire de Pont-Croix.

15 h. 30. *De l'attachement inviolable des Bretons du pays nantais à leur langue maternelle*, par M. J.-M. Le Berre, président des Bretons bretonnants de la ville de Nantes.

16 h. 15. *Les Bretons émigrés résisteront-ils toujours aux infiltrations étrangères ?* par le docteur Perquis, président de la Fédération bretonne de Touraine.

19 heures. Dîner en commun.

20 heures. Représentation bretonne par les troupes de Bignan et de Belz réunies sous la direction de l'auteur, M. Le Bayon, chevalier de la Légion d'honneur.

1° *FOSFATINN, AR VATEZ FIN* ;

2° *NOLUEN*, drame sacré, extrait de la légende de Sainte Noyale.

Dans les entr'actes, audition de chants bretons exécutés par la Chorale de Quimper, sous la direction de M. Cadiou.

JEUDI 11 SEPTEMBRE

7 heures. Messe de communion dans l'église de Locmaria.

9 h. 15. Messe à la Cathédrale, allocution bretonne de M. le chanoine Orvoën, curé-archiprêtre de Saint-Corentin.

10 heures. Concours de lecture, de chant, de déclamation et d'éloquence.

14 heures. *D'hor breudeur tremor*, par le R. P. J. L'Helgoualc'h; distribution de bouquets de bruyère.

I. *Commémoration du millénaire* de l'exode des reliques des Saints bretons et de la délivrance de la Bretagne, par la représentation de *Yann Landevennec*, drame en 4 actes, tiré de l'Histoire de Bretagne, par M. le chanoine Cornou.

II. *Eun eured e bro Wened*, paroles de M. Maréchal, musique de M. Le Dantec, par la chorale de Saint-Jean-Brévelay, dirigée par M. Buléon.

III. *An hini goz o vont da denna he follred*, saynète de M. Le Moal, par la troupe de Guilligomarc'h, dirigée par M. Breton.

Les chorales et les solistes couronnés se feront entendre pendant les entr'actes.

17 heures. Proclamation des lauréats des divers concours. Exécution des hymnes nationaux des pays celtiques (*Bro goz ma zadou, Gwir Vretoned, Dalc'h sonj*), sur la placé Saint-Corentin.

17 h. 15. Bénédiction du T. S. Sacrement à la Cathédrale.

20 heures. Représentation bretonne par les troupes de Bignan et de Belz réunies sous la direction de l'auteur, M. Le Bayon, chevalier de la Légion d'honneur : *KADO, roue ar mor*.

Les directeurs de chorales sont priés de faire connaître avant le 8 septembre, dernier délai, à Mlle de Kermnguy, Cléder, secrétaire du Comité de musique, les morceaux imposés et libres qu'ils doivent faire exécuter au concours du « Bleun-Brug. »

N. B. — Les *Kanaouennou ar B.-B.* imposées aux chorales sont en vente: 4, rue du Château, Brest. S'adresser à M. Y. DRÉZEN, administrateur de l'E. S. I. Prix: 5 francs l'exemplaire.

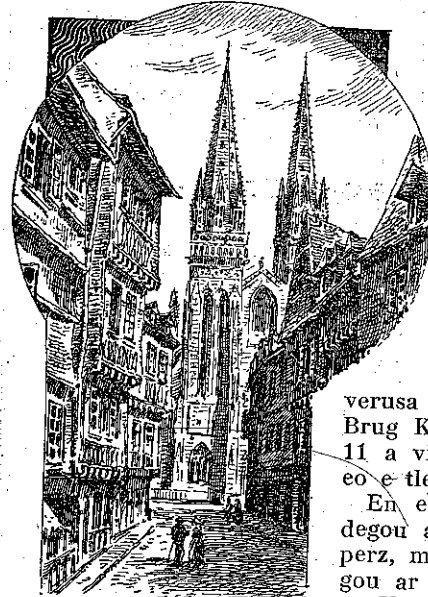
— Les séances d'études, les concours et les séances artistiques auront lieu au Lykès.

Pour tout ce qui concerne le logement, les repas et les cartes d'entrée aux séances artistiques, prière de s'adresser à M. l'abbé Le Saout, vicaire à Kerfeunteun.

ER BLEUN-BRUG, E KEMPER

500 kaner; — 5 pez-c'hoari; — Kanaouennou gant gwellan kanerien Breiz; — Peziou-c'hoari gant gwellan c'hoarierien Breiz, — setu petra a vo gwelet!

Bleun-Brug KEMPER

Bretoned yaouank kristen, — c'houi hag a zo eün a galon ha lemm a spered hag a lenn, bep miz, e Feiz ha Breiz, ar c'helen-nadureziou aozet diouz ho toare gant ho preudeur hena, — bezit niverusa ma c'helloc'h, e Bleun-Brug Kemper d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo a zeu; eno eo e tleit beza en deiziou-ze.

En em gavit a-benn studiadedou ar merc'her ha kemerit perz, mar gellit, e kenstrivadegou ar yaou. C'houi eo a raio ar Vro da zont; deuit eta da zeski, gant ar brezegerien helavar a vezo eno, an doareou gwella da gemeret evit he lakat da veza brezonekoc'h ha kristenoc'h c'hoaz, en hoc'h amzer, eget n'eo bet betek-hen.

Studiadedou ar merc'her, kenstrivadegou ar yaou koulz ha peziou-c'hoari ar merc'her hag ar yaou, a vezo graet holl el Lykès, da lavaret eo e brasa ti-skol a zo e Kemper.

E Sant Charlez, — ti-skol Kerfeunteun, — harp el Lykès, e kavoc'h :

E Sant Charlez, — ti-skol Kerfeunteun, — harp el Lykès, e kavoc'h :

Ar gwele evit.....	4 real.
Lein, etre 7 hag 8 eur.....	4 real.
Merenn, da greisteiz.....	16 real.
Koan, da 6 h: 1/2.....	16 real.

Evit derehel plas, skriva da :
M. l'abbé Saout, vicaire de Kerfeunteun, par Quimper.

Ha goudé ma ne skrivfec'h ket a-raok en em gaout, e kavoc'h kartennou, evit gellout preja e Sant Charlez, da brena el Lykès, epad daou zervez ar Bleun-Brug: 16 real ar gartenn; kartenn merenn a vo ranket da brena a-raok 9 eur 1/2 ha kartenn koan a-raok 2 eur 1/2.

Ar re a zigasfé ganto peadra da zibri a c'hello preja el Lykès hag a gavo eno gweleou, evit netra, da dremen an noz; o marc'h-houarn, ma teufent warno, a vo kavet lojeiz d'ezo eno ivez, en eur c'horn pe gorn.

An holl, gwazed ha merc'hed, tud koz, tud yaouank ha

bugale a dle poania da anaout petra glask ober ar *Bleun-Brug* ; met d'ar bôtred yaouank eo d'hen ober ar muia ; ma n'en em stagont ket breman ouz o bro, pegoulz e raint ? Ha penaoz ec'h en em stagint outi ma n'hen anavezont ket ha penaoz ec'h anavezint anezi me ne 'z eont ket d'he gwelet p'en em ziskouez, en he c'haer, evel m'her gra er *Bleun-Brug* ?

GWERZ-LID BANNIELOU BREIZ⁽¹⁾

Var don : *Gwir Vretoned.*

I

Banniel hor mamm, banniel herminiget,
Enor d'it, arouez vinniget !
Tridal a ra hor c'halonou ennomp,
Gand ar blijadur, pa welomp
Bannielou all, hag holl eus a Vreiz,
M'emout o skedi dispar en o c'hreiz.

II

Te a zo gwenn, evel al lili glan
Re all, melen evel bleun lann,
War ar re ma e weler eul liou glas
Henvel ouz hini ar mor bras ;
War ar re ze, ruz tan, ni a wel
Gwad ar vugale kouezet er brezel.

III

Ha te, Breizad, va breur muia karet,
En ho skeudennou alaouret,
Klevet a rez o kana mouez an nenv,
Eur vouez bep eil dro flour ha krenv ;
Klevet a rez, a dreuz d'an avel,
Spered meur ar vro, spered divarvel.

IV

Evel eun eal mirer, o tiwall Breiz,
Derc'hel a ra, ganti, he feiz,
He c'harantez, he frankiz, he menoz,
He douar, kavel hon tadou koz ;
Hol levenez hag hon holl vadou,
Ar banniel o c'huz dindan e blegou.

A. DE CARNE,
Barz an Arvor.

(1) Ar c'han-man a vo kanet e Kemper d'ar 7 a viz gwengolo, deiz *Gouel bannielou Breiz.*

D'hor Breudeur Tremor

J.-L. MAYET.

D'ho sa - lu - di, breu - deur ka - ret Breiz a zi -
hun, Breiz a zi - red, Tud a vor ha tud a ve -
nez Ho ti - am - broug, gant le - ve - nez

I

D'ho saludi, breudeur karet,
Breiz a zihun, Breiz a zired,
Tud a vor ha tud a venez
Ho tiambroug, gant levenez.

II

Dont a rit euz an Iwerzon,
Euz a Gembre, bro ar Snowdon,
Eus Kerne-veur hag eus ar Skoz,
Eus holl vroiou ar Gelted koz.

III

Dont a rit da welet hor Breiz,
Kele'het gant mor, koad en he c'hreiz,
Ha Breiz holl, war ribl an Odet.
D'ho tigemer, a zo bodet.

IV

Aman gwechall, gant ho Tadou,
Eo bet merket doun o rouadou,
Hag a bep tu d'eoc'h pa zellit
O bugale eo a welit.

V

Ennomp e verv ar memes gwad,
Troc'het omp bet er memes koad,
Ha komz a reomp ar memes yez
Fichet gant bleun ar varzoniez.

VI

War daou damm hor c'hleze houarn
Unanomp hirio hon daouarn
Ha meulomp kalon ouz kalon
Breiz, Kembre, Skoz hag Iwerzon.

J. L'Helgoualc'h.

Katolik ha Breizad bepred!

*Nep n'eman ket ganen
a zo a enep d'in.*

(MATH. XIII. 30).

Poania da adsevel Breiz en he renk a vro evel gwechall, en eur c'houlenn dalc'hmat ar gwir eviti da zeski he yez en he skoliou, ha da veza mestrez en he zi, hag embann goudeze a-bouez penn n'en em emmeller ket eus ar Feiz a zo klask derc'hel, en e zav, unan eus ar c'horfou maro balzamet-ze a gaver en Ejipt. Petra eo eur c'horf heb an ene? Petra c'hell dont eur vroad da veza heb ar Feiz? n'hon eus nemet sellet en dro d'eomp evit her gouzout.

P'en doa Michel-Ange peurachuet skeudenn Voysez, e leverer e oa kement a estlamm hag a lorc'h ennan eus e daol-micher ma c'harmas d'ezi: « Komz 'ta, breman ! » Mudez e chomas!

Met pa fellas d'an Aotrou Doue kroui an den, e kemeras eun tammig pri hag e c'houezas warnezan eur c'houez a vuhez! »

Buhez ar c'horf eo an ene hag an ene eo c'houez Doue! Buhez eur vroad koulz hag hini ar bed-holl, eo ivez c'houez Doue, anaoudegez Doue a zo « derou ha divez » pep tra nemet c'hoant a vefe d'he distrei d'ar c'hantvejou kent Hor Zalver.

An den ne c'hell ket beza den a feiz en e di hag en iliz ha den hep feiz er mêz eus al lec'hieu-ze!

War hon holl oberiou e vezimp barnet gant Doue ha nann hepken war eun darn anezo! kredi e c'hell an den poania da adsevel e vro, heb ober hano a Zoue, hag hen embann, a zo klask skigna eur warc'hadourez gallo-boch ha ne dle ket beza gouzanvet e Breiz.

An neb a zo ganet e Breiz ne c'hell ket-nac'h e vroadelez e nep lec'h; hen anzav a rank dre ma 'z a; anez n'eo nemed eun nac'her e vro!

An neb a zo badezet ne c'hell ket nac'h e vadiziant ken nebut e nep lec'h; hen anzao a rank dre ma 'z a; anez n'eo nemed eun nac'her e feiz.

Evelse eo e tleer kerzet pa ne vez ket a c'hoant da zihentcha. Kanomp dalc'hmat a bouez penn dre bevar c'horn Breiz :

Ar Brezoneg hag ar Feiz
A zo breur ha c'hoar e Breiz.

« Arabad eo eta d'an den ranna ar pezh a zo bet skoulmet gant Doue » (Math. XIX. 6).

F. M. GEORGET, O. M. I.,
Canada.

Prezegenn graet e Lourd

gant an A. THOMAS, person Plouian
evit kimiada diouz an Itron Varia

Va Breudeur ker, ...

Daoust ha ne gavit ket blaz ar c'houero gant ar gomz-man: kenavezo?

Bep tro ma renkan he lavaret e teu evel eur goumoulen zu da deurel tenvalijenn sklaset war va c'halon.

Kenavezo! da lavaret eo eur garantez muioc'h o vont ebioù, eul levenez muioc'h o tse'het! Levenez ha karantez ha dizrei a raint morse? Piu her goar? An amzer a ya d'e heul ha pep tra d'e heul. Epad bloaveziou glac'harus ar brezel, nag a bed gwech, tadou ha mammou paour, gwiragez karantezus, bugale geiz, breudeur ha c'hoarezed tener, ya, nag a bed gwech, an dour en ho taoulagad, ho muzellou o krena gant an anken, n'ho peus ket lavaret d'ho soudarded kalonek: kenavezo, kenavezo... an distro. Ha distro ebet n'eus bet evid eur c'halz anezo, nemed evid o relegeier e vefe o tont da repoz e bez o zudou koz, e bered o farrez.

Oh! Ya! enkreiz ha melkoni bepred a zo da heul ar gomz: kenavezo.

Hag ar gomz-ze, red eo he lavaret breman: deuet eo ar mare da kimiada diouzoc'h, Itron Varia Lourd.

Aman en ho kichen,

Berr kavemp an amzer
Hag hor poaniou dister.

Brao ec'h en em gavemp aman; dous e kavemp ho pro, ha koulskoude,

Kenavezo d'eoc'h Mari, Mari, kenavezo!

Ouz hel lavaret an dour a deu en hon daoulagad; krena a ra va mouez gant ar c'hlac'har, rag echu d'eomp da c'houlenn ho trugarez evit ho pugale gouliet a gorf pe a spered; echu d'eomp da bokat d'an douar benniget gant ho treid santel; echu d'eomp da eva dour sklaset ho feunteun vurzudus; echu d'eomp da lakat ho menezioù da dregerni gant hor meuleudi; echu d'eomp da youc'hal d'eoc'h ha d'ho Mab Jezuz, youc'hadenn hor Feiz, hon Esperans hag hor C'harantez; echu d'eomp da veva devezieu baradoz, rag aman, e gwirionez, hon eus bet an tanva eus eürusted an nenv.

Oh! na glac'harus eo evidomp diskenn eus ken uhel evit koueza ken izel, evit beza adarre e kreiz enkreziou ha trubuilhou ar bed, evit beza adarre e kreiz an techou hag ar skoueriou fall, e kreiz ar pec'hejou! Glac'har divent! Ha koulskoude

Kenavezo d'eoc'h Mari, Mari, kenavezo!

N'eo ket c'hoaz peurechu ganeomp hon devez labour; red eo kregi a-nevez hag adarre poania a laz-korf. An dever eo, dre ma 'z eo bolontez Doue: Kenavezo d'eoc'h 'ta, Mari, Mari, kenavezo!

*
**

Va Breudeur ker, daoust hag hor mamm garet n'he defe ket eur gomz evit he bugale o kimiada diouti? Ah! seblantout a ra d'in klevet eur respont d'hor c'himiad ankeniet; selaouit; ne glevit-hu ket?

Kenavezo d'eoc'h, Breiziz, kenavezo.

Plijadur vras am eus bet ouz ho kwelet ken niverus em bro hag em zi; niverusoc'h niverus ha devotoc'h devot, diredit aman bepred. Ho kortoz a ran ha digemer mat ho pezo bep tro; ma ne roan ket ar pare bepred da glenvejou ho korf, bepred da vihana e roin ar pare da glenvejou hoc'h ene. Kenavezo d'eoc'h 'ta, va Breiziz ken karet, kenavezo d'eoc'h holl aman, war va douar santel, mar d'eo bolontez va Mab; da vihanan, kenavezo d'eoc'h holl, eun dervez er baradoz.

Breiziz, va Breiziz, an dour ivez a zo em daoulagad; va mouez ivez a gren gant an anken o lavaret d'eoc'h: kenavezo. Aoun am eus, ya, aoun bras e vefe evid eur c'halz ac'hanoc'h, eur c'halz da vihana eus ho kenvroiz eur c'henavo da viken, eur c'henavo evid an eternite. Biken ken n'en em wellimp, biken ken. Eur vamm bepred he deus ar gwir da lavaret ar wirionez d'he bugale: va bugale Breiz, en eur-man glac'harus an dispart, va lezit 'ta, me, ho mamm garantez da zizamma va c'halz dirazoc'h; va selaouit ha kasit va c'hlemmou tener betek ho preudeur chomet er gêr, hag holl a-ziagent kerzit hervez va c'huzulioù.

Gwerc'hez sakr, mamm garet Breiz-Izel.
Dalc'hit start ar feiz koz e kreiz ar Vretoned
Selaouit eus an nenv hor youc'hadenn santel,
Katolik ha breizad bepred!

Setu ma kanit ken nerzus ma 'z eo eun dudi ho klevet; dalc'hit start ar feiz koz e kreiz ar Vretoned! Eus va gwella e ran evit kement-se. Met c'houi?

A dra sur en ho kalon d'eoc'h c'houi holl diredet aman, dreist-holl en ho kalon d'eoc'h c'houi, tud deut war an oad, c'houi zoken tud e kreiz ho prud, ar feiz a zo gwiziennet doun; met, a dra sur ivez, e kalon ar yaouankiz ar feiz n'eo mui ker hirvidik ha var laoskat e ya hag e yelo bepred er rummajoù bugale a zao an eil warlerc'h egile. Warc'hoaz, ma ne garit diouall, ar feiz a vezo disc'hwriziennet en ho pro ha ne c'hellloc'h mui kana d'in gant gwirionez: Katolik ha breizad bepred. Nann, warc'hoaz, ne vezoc'h mui katolik, rak warc'hoaz ne vezoc'h mui gwir Vreiziz. Perak?

Ne ziazezet mui buhez ho pugale war al lezenn gristen, al lezenn gristen c'houek, al lezenn gristen penn-da-benn.

Gwechall, kenta komzou a ranne ar bugalig oa: Jezuz ha Mari. Met hirio?

Gwechall, a vec'h ma figore e spered, kenta ma teske ar bugel oa e holl bedennoù latin ha brezonek. Met hirio?

Gwechall, deut oad ar paskou, ar bugel a ouie dindan evor e gatekiz, goulennoù ha responchoù. Met hirio?

Gwechall, e pep tiegez, ar bugel a zeske, gant e dud, dre ma her gouient o-unan, an Testamant koz hag an Testamant nevez. Met hirio?

Gwechall, e pep tiegez, ar bugel a anaveze hanoioù ar Zent, o oberou, o vertuzioù, o buhez a-bez, Met hirio?

Ha! Gwechall, dre ma oant desket, war ar relijion, ar vugale a gave en o spered hag en o c'halon, evit pep distro eus o buhez ar skouer a zeree. Met hirio eman ar bugel evel eul lestr hep stur, faolet ha distaolet, du-man, du-hont; ne oar ket petra en deus da ober.

Gwechall, evit aslavaret ho kentelioù, tad ha mamm, ho poa eur skoi gristen a gendalc'he start war al labour voule'het ganeoc'h er gêr; met hirio, e berr-amzer e vez disc'hraet ho labour e skolioù dizoue, ha warc'hoaz, ma ne daolit ket a evez, avel foll ar bersekusion a ya da skuba an nebeud skolioù kristen chomet a-zav ebarz er vro.

Ma fell d'eoc'h beza va bugale fidel ha devot, en amzer da zont evel gwechall, bezit a-nevez Breiziz c'houek; adsavit en ho touez gizioù ho tadou koz.

Evel gwechall, deskadurez kristen en ho tiegezioù!

Evel gwechall, deskadurez kristen en ho skolioù.

M'ho peus an eurvat da gaout skolioù kristen en ho parrez, dalc'hit mat d'ezo; roit holl aluzen evit o sikour da veva ha da greski; kasit d'ezo ho pugale; eun dever striz eo evidoc'h; diskamant vat a gavint eno evit traou ar bed-man hag eno ouspenn, met eno hepken, e kavint ivez an diskamant a ro ar furnez a gas d'an nenv.

Ha siouaz! N'eman mui ar furnez etouez ar yaouankizou; kroget enno klenved ar skanvadurez ne ouezont mui nemet darnijal eus an eil plijadur d'eben. Ha pe seurt plijadur? Gwechall, d'ar zul, goude oferenn ha gousperou klevet devot, tud yaouank eur c'harter, bodet dindan daoulagad o zud, a ouie sevel c'hoarioù plijadurus ha dinoaz evid ar c'horf hag an ene.

Met hirio, d'ar zul, a vec'h eun oferenn — hag ar berra a zo c'hoaz hir. — Eur ar gousperou n'eus hano ebet ken; a-benn neuze, pell a vez, potr ha plac'h yaouank o devez lammet war o marc'h houara o c'has pell eus o zud, ar pella, ar gwella. Hag e pep lec'h ma 'z eont, etouez kompagnunez divergont, e kavont peadra da zaotri korf hag ene, er sinema, sal-dans, pe hostaleri. An heol a vo kousket hag o c'herent dievez d'e heul, ma vezint c'hoaz o redek dre an henchou.

Re verr amzer eo an deiz evid ober pec'hejou; red eo hen astenn ha lakat ivez an noz sioulus da dregerni dre o skrimpadigoù hudur. Met allaz! abred ar zizun, nemed an distera aten a ve kavet da ober eun nozvez ebatou, an noz ne vo ket hir a-walc'h evit diskuiza ha divezat, eus ar beure, e krogfer diylaz el labour en eur glemm ha çhala!

N'eo ket souez! n'eman ket sonj an Aotrou Doue hag e garantez gwiriziennet doun e spered ha kalon ar yaouankiz dre gentelioù ar ger hag ar skol.

Red eo a-grenn d'ar gerent, dreizo ha dre o skolioù libr, rei dourn d'o beleien evit diazeza buhez o bugale war al lezenn

gristen evel gwechall; anez n'ho kavin ket, ya Breiziz, en dro d'in a-hed an eternite hag ar c'henavezo a lavaran d'eoc'h hirio a vezo, siouaz, evid eur c'halz, an diveza kenavezo!

O mamm, bennoz d'eoc'h evit ho kelennadurez. Ne glaskit nemet hor mad; da heul ho kuzulioù eman evidomp an eurus-ted, eurus-ted ar bed-man zoken ha dreist-holl eurus-ted ar bed-all. Evel bugale doujet, ni a zelaouo ho klemmou karantezus ha dizro d'ar gêr, ni a boanio, eus ar gwella, evit lakat feiz ha furnez kristen da lugerni skedusoc'h en hor bro Breiz-Izel.

Bezit dinec'h, mamm, sec'hit ho taelou; nikun eus ho puga-le ne vanko d'e le hag al le a reomp aman eharz ho treid da lakat Jezuz da Roue ha c'houi-da Rouanez, en hor c'halonou, e kalonou hor c'henvroiz, en hor parrezioù, en eskopti a-bez ha ma n'hon devez mui an eurvad da gana d'eoc'h ho meuleudi aman, kennerzet ganeoc'h, sur, ni a en em gavo holl, endro d'eoc'h en nenvou. Kenavezo d'eoc'h 'ta, Mari, kenavezo, da vihanan, er baradoz!

Evelse bezet graet !

En tu dehou d'an hent bras a ya eus a Gastell-Paol da Bloueskad, etre bourc'h Sibiril hag ar mor, e kaver kastell koz Kerou-zere; savet eo penn-

da-benn gant mein-ben-hag harpet eo tu-ha-tu gant tri bez tour uhel. Dre ar c'hastell-ze, — eun dante-lezennad kranellou en dro d'ezan, — e welomp pen-naoz e veze graet ar manerioù gwechall; etouez ar c'hastell all savet en e amzer, evel Kergournadec'h, e Cleder, Maille, e Gwinevez, ha Keryann, e Sant-Nouga, n'eus nemetan ken hag e vefe e dudchentil o chom ennan c'hoaz.

Kosa aotrou al lec'h-ze, hervez ar paperou deuet beteg ennomp, eo Yvon Gerouzere; beo oa er bloaz 1340; Mari Bennanec'h, merc'h maner Pennanec'h, e Plouenan, oa e vaouez; eur mab o devoe hag a oa hanvet Salaün; mab henman, Yann Gerouzere a zimezas gant Mac'harid Pont-an-Toull, mestrez Menfaoutet, e Cleder hag a voe tad da Eon Gerouzere, senechal Bro-Ereg, er bloaz 1405. E garg uhel a varner ne vire ket outan da redet, pa veze ezomm, warlerc'h ar Zaozon hag enebourien all Breiz, war vagou, dindan o armou, a veze, er gwasked, en aod Mogerieg, e Sibiril, hag a veze taolet evez outo diwar douribellou Kerou-zere ha Trogoff; ar maner-man a oa e Cleder hag ar pez a jom anezan a weler c'hoaz, war an tevenn, el lec'h a hanver atao Kastell ar Roue. Divezatoc'h e voe hanvet da varner meur Breiz, da lavaret eo en doa da welet war holl lezvarnioù ar vro. Mervel a eure er bloaz 1424; tri mab, Yann, Eon hag Alan, a jome, war e lerc'h, gant e wreg Janed Rosmadec.

Alan, ar yaouanka, a yeas da veleg; arriagon (1) oa e Leon pa voe kaset gant an duk Yann V d'ar Skoz, gant eun nebeud kannaded all, da c'houlenn ouz ar roue Jakez Stuart, e verc'h Jabel da bried d'an Aotrou Fransez a die pignat, war droun Breiz, warlerc'h e dad.

(1) Arriagon = archidiacre.

Pa voent dizro, e leverjont d'an duk ar pez o devoa gwelet; ar brinsez yaouank, emezo, a oa eur plac'hig koant ha seder, met, n'he doa ket a zoare da gaout eur spered eus ar re lemna: « Oh! eme an duk, eur vaouez, gant ma ouezo dispartia bragezeier he gwaz diouz he lostennou he-unan he deus spered a-walc'h (1) ».

Alan Gerouzere a deuas da veza eskob e Kastell-Paol; mervel a eure er bloaz 1445; breman ez eus eur c'hant vloaz bennak, en eur gempenn an iliz-veur, e voe dizo-loet e vez, e mein-duf, gant e skoued warnan; met al labourerien hen torras kement, ma n'eus ket bet gellet e zresa.

Eon, e vreur, a deuas da veza barner meur-Breiz, evel e dad. Yann, hen, ar breur hena, a veve, peurliesia, e serr an duk Yann V a gare anezan kalz hag en doa graet anezan ofiser brasa e lez. Pa gouezas an duk Yann V, etre daouarn aotrouned Penn-Treo, e enebourien touet, ha pa voe prizoniet ganto, er bloaz 1420, den ebet ne labouras kement hag aotrou Kerouzere, e seziz Chateauceaux, evit terri e ereou. Dre anaoudegezh vat, an duk a roas d'ezan kalz eus al leveou a denne digant aotrouned Penn-Treo hag a roas d'ezan, er bloaz 1436, ar gwir da zavel teir foar er bloaz, unan e Plesidy, e kichen Gwengamp, eun all e bourc'h Sibiril, hag an trede en dro da japel Sant-Jakez ar Pont-prenn, en hevelep parrez. Aotre a voe roet d'ezan ivez da ober eur beskerez, en Dourdu, el lec'h ma en em daol ar Gwillieg er mor.

Deuet da veza pinvidik bras, kement all a zanvez en doa bet digant an duk, Yann Gerouzere a c'hoanteas sevel eur c'hastell nevez hag a vije muioc'h diouz e zoare eged ar c'hastell koz el lec'h m'o doa bevet e dud, en e raok. Dilezel a eure eta henman, a weler c'hoaz e vouldenn, harp er mor, el lec'h hanvet Koad-an-Tour, hag er bloaz 1425 e stagas gant e di nevez; er bloaz 1457, an duk a roas aotre d'ezan da zavel mogeriou ledan tro-war-dro d'e gastell evit gellout en em zifenn ennan aesoc'h a-ze; 300.000 lur a zispignas oc'h ober al labouriou-ze, ar pezh a oa eur bern arc'hant spontus, en amzer-ze.

Yann Gerouzere en doa bet amzer da gosaat en dre m'edot o sevel d'ezan e gastell ha ne dennas ket kals a dalvoudgezh anezan. Mervel a eure ennan, er bloaz 1460; e gorf a voue sebeliet er bez en doa laketa ober

(1) *Molière* en deus laketa ar gomz-ze e genon ar potr koz *Krysal* eu e bez-c'hoari *Les Femmes savantes*:

*Nos pères, sur ce point, étaient gens bien sensés
Qui disaient qu'une femme en sait toujours assez
Quand la capacité de son esprit se hausse
A connaître un pourpoint d'avec un haut-de-chausse.*

en e amzer, e kreiz iliz Sibiril; d'an dispac'h, ar bez-ze a voe freuzet ha stlapet er vered, met, er bloaz 1840, Prefet Kemper, an A. de Foresta, a lakeas e zavel a-nevez, dindan unan eus gwaregeier bali greiz an iliz. War daolenn ar bez e weler skeudenn an Aotrou gwisket e stumm marc'heien an amzer goz; war e c'houriz e lenner ger aotrouned Kerouzere: **List, List**; e zaouarn a zo kroaziet war e galon; daou el a zo krog er plueg a zo dindan e benn; eur c'hleze hag eur c'hour-gleze a zo a-ispilh outan; e dreid a zo harpet war eul leon gourvezet, eun asgorn gantan etre e zent.

Dimezet oa gant Konstanza Le Barbu; ne jomas war o lerc'h nemed eur verc'h, a zimezas gant Yann Gerimel, aotrou Koetnizan. N'o devoe o-unan nemed eur verc'h, Mari Kerimel, a zimezas, er bloaz 1522, da C'hlaoda Koadeon, Aotrou Koadeon, e Lanmeur, eskopti Dol. Ar Glaoda-ze a oa unan eus galloudusa aotrouned Breiz-Izel; da genta edo etouez tudhentil Leon ha Treger ha karget e voe, er bloaz 1544, da gas 600 brezellour war droad ha 400 war vare'h; war zikour roue ar Skoz; e Brest eo e pignjont el listri da dreuzi ar mor.

An eil eus e hotred, Yvon, eo a gouezas gantan e zanvez; dimezi a eure da Jabel ar Veuzit, mestrez Kervorvan e Gwielan. Gwelet a rear o skoejou kenver ha kenver war ar **Groaz ruz**, e kroaz-hent Montroulez da Lesneven hag hent Gwielan da Benze, en eun tu eur gwifl (1) gant tri benn leonpard (skoed aotronez Koadeon) hag en tu all, eur bod beuz gant eur pesk (skoed aotronez Beuzit), hag en traon ar bloavezh 1577; O fennher, Per Goadeon, a zimezas er bloaz 1587 gant Janed Rieux, merc'h Aotrou ar C'hastell nevez. Pa zigoras brezel ar Re Unanet e Breiz, aotrou Kerouzere hag e vab-kaer a oa a-du gant Henri IV; hag a-eneb d'an duk a Verceur, penn ar Re Unanet e Breiz.

Adaleg 1589, Per Goadeon en devoa laketa kempenn mogeriou Kerouzere ha karget tud d'o diouall; o veza ma ne c'helle ket chom e-unan, en e gastell, kement a ioul en devoa da rei an dourn d'an Aotrou Dombes a oa o vrezellekat evid ar roue e kosteziou Sant-Brieg, e kargas e gar, Laou Gerouzere, Aotrou Keradraon, e Plougerne, d'hen diouall. Laou a oa eun den kriz ha troet ouz an destum; en em laketa a eure da laerez an holl barreziou tro-war-dro da Gerouzere. Kas a eure gantan kement a gavas diouz e zoare e Kervenguy, e Cleder hag e Krec'hengar e Treflaouenan; tudhentil ar maneriou-ze a gasas gantan zoken evit gellout kaout c'hoaz eur bern mat a arc'hant evito abarz o lezel da vale.

Al laeronsiou-ze a lakeas an drubuilh er vro; Aotrou

(1) Gwifl = chevron.

ar Faouet a glaskas tud hag a deuas da lakat ar seziz war Gerouzere. Ar c'hastell a oa kilhet a-raok deiziou: diveza miz mae 1590 ha d'an 30 eus ar miz-ze Montrouleziz a gasas 260 den, 2 bez kanol ha poultr da rei harp da Aotrou ar Faouet. Keradraon a blegas d'ar 5 a viz gouiere hag a roas ar c'hastell da aotroned Tymeur, Kergournadec'h ha Kergariou. Petra dremenas goudeze? Den n'her goar mat a-walc'h; ar pezh a zo sur, e miz here 1590, Koadeon, dre laer pe dre nerz, a oa en em rinklet adarre en e neiz; banniel ar roue a oa dispaket war gern an tour ha Keradraon a rea e vestr, dre eno, a-nevez. Kement-se a lakeas ar Re Unanet er meaz anezo o-unan; a vec'h m'en doa gellet Koadeon, gant e gendery an Aotrou Goezbriand ha daouzek soudard, houarnet eus ar penn d'an troad, en em zila er maner ma 'z edo kelc'het hemman adarre gant ar goueriaded a-dro-war-dro.

Montrouleziz, en taol-man ne c'helljont ket ober kalz a dra; o c'hanoliou a oa e Treger; goude beza kilhet, ar c'hastell epad c'houec'h sizun, ar Re Unanet a glaskas kanoliou da ziskar ar mogeriou. Aotrou Kerhir a voe kaset, gant eun nebeud soudarded, da gerc'hat kanoliou maner ar Breignou, e kichen Lokournan; p'edont o tont, en noz, e Pont-Krist, etre Lokrist ha Plouider, tud kostezenn ar roue, kuzet etouez korz hag esk ar prajeter tro-war-dro, a dennas warno, a lazaz aotrou Kerhir hag a c'hlazaz unanig bennak eus ar zoudarded; daoust da-ze, ar c'hanoliou a en em gavas e Sibiril hag a benn eun nebeud dervezioù e oad deuet a-benn da ober ganto toullou bras a-walc'h er mogeriou da c'hellout tremen dreizo! A-raok staga d'en em ganna, ar re a oa e penn ar seziz, da lavaret eo aotronez an Tymeur, Kersazon, Kergournadec'h, Rosampoul, Coatrédrez hag all, a bedas, d'an 9 a viz du, Koadeon ha Keradraon da blega d'an duk a Vercoeur. « Gouarner ha difennour katoliked dukach « Breiz ».

Hag arabad lavaret e vijet re striz e kenver Aotrou Kerouzere; eun denchentil eus kostezenn ar Re Unanet a oa karget da ziouall ar c'hastell en aoun ne vije graet gaou ouz ar perc'hen; an Aotrou Koadeon a vije kaset, gant e ofiserien, el lec'h a verkje, er miz eus eskopti Leon; an Aotrou Keradraon a c'houlennas eun dervez euid ober e zonj hag antronoz, wardro kreizteiz, e kasas Aotrou Goestbriand hag Aotrou Kerandraon da gas e respont da gabitened ar Re Unanet; eur zarmor kentoc'h eged eul lizer eo en doa graet da gas d'e enebourien; o fedi a rea d'en em lakat en e gostezenn hag a-du gant Herri IV, chentila ha kaloneka roue a oa er Europ: digas a rea a zonj d'ezo eus komz ar C'hrist pa c'houe hement rei da Zezar ar pezh a zo da Zezar;

c'hoant en doa da ziskouez d'ezo n'oa ket falloc'h eur roue protestant eged eun all, dre skouer David en doa doujans eyit Saul hag hini ar gristenien genta a zente ouz urziou an impalaer Julian, an nac'her e feiz; lavaret a rea d'ezo pebez eurusted e vije hini ar rouantelez, ma karjent anaout warno galloud ar roue nevez; kerkerent ar c'hlezeier, ar fuzuilhou hag ar c'hanoliou

a vije gellet ober filzier hag eler anezo; lezenn Doue a vije mizet gant muic'h a aked, ar vro a vije didrou-soc'h hag ar bobl eurusoc'h eget biskoaz !

Kabitened ar Re Unanet ne rejont ket kalz a van evit klevet ar brezegenn-ze; Goezbriand ha Keradraon a rankas plega ha mont da vaner Kerian, harp eno, da zina da lavaret e plegent hag e rajent ar pezh a c'houlennet outo. Tudchentil kostezenn Mercœur ne c'helljont ket, siouaz, lakat o zud da zenti outo; ar re-man a oa eus ar parrezioù tro-war-dro da Gastell; Keradraon en doa grêt kement a zroug d'ezo ma o devoa kounnar ruz outan; p'edo o vont er maez eus ar c'hastell e tapas eun tenn fuzuilh ha flastret e vije bet anez ma voe difennet gant kabitened ar Re Unanet.

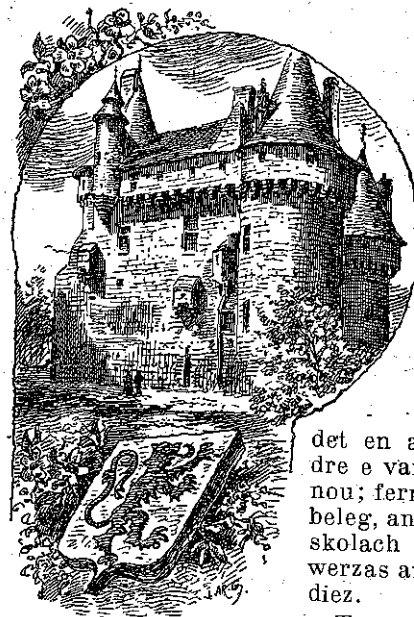

Rosampoul a dapas eun taol fore'h houarn en e c'houzoug ha, d'ar red, e vije bet graet e stal outan; aotrou ar Faouet kerKent all e vije bet faoutet e benn d'ezan ivez gant eun taol kil bouc'hal. Klask a rejot neuze kas Keradraon ha Goezbriand er meaz eus ar c'hastell, dre al liorz a oa en e adrenv kein; Goezbriand a c'hellas tec'het rak eur zoudard madeleuz a gemeras truez outan hag a roas d'ezan e varc'h, met Keradraon, an hini a oa kasaet ar muia, a voe anavezet hag e gorf dispennet e mil damm a voe douget e beg ar fire'hier tro-war-dro da vogeriou Kerouzere.

O welet petra raet d'e gonsort, Koadeon a grogas kement a aoun ennan, ma roas d'e enebourien kalz muioc'h eged ar pezh en doa kinniget d'ezo en taol kenta; kuitat a c'hellas Kerouzere d'ar 14 a viz du 1590; kaset e voe da Vontroulez; ac'hano d'an Naoned, el lec'h ma reas daou vloaz prizon; an duk a Vercœur a lezas anezan da vale war bouez rei d'ezan 20.000 skoed hag eun dra ben-nak. Epad an amzer-ze, Mercœur a lakeas diskar ar mogeriou a zifenne Kerouzere ha pilat ar gwez uhel a oa tno-war-dro d'ezan.

Hanvet er bloaz 1594 gouarner e Montroulez, Per Goadeon a c'hedas ma vije echu ar brezel er vro evit gouenn beza dic'haouet; Herri IV a lakeas rei d'ezan 45.000 skoed; gant an arc'hant-ze eo ec'h adsavas Koadeon e gastell evel m'her gwelomp breman c'hoaz; ne glaskas ket adsevel ar pevare tour; re ziskaret e ranke beza, da gredi eo, ha re a vizou a vije bet gantan. Er bloaz 1614 e voe graet eur baron anezan gant Louis XIII; mervel a eure e maner Koadeon, e Lanmeur, er bloaz 1627. E vab hena Glaoda, gouarner Montroulez, war e lerc'h, a lezas ar garg-ze gant e vab Herkul-Fransez a foranas e holl beadra hag a varvas en dienez. Kerouzere a voe prenet er bloaz 1682 gant Yvon ar Poulpry eus a Lavengat, senechal Lesneven; paper ar werzedigez a verk en doa Aotrou Maillé da welet war leveou Kerouzere ha bep wech ma veze gwerzet ar re-man ar perc'hen nevez a ranke paea da Aotrou Maillé eur c'hleze alaouret hag a dalveze da nebeuta 50 lur. Ar c'hleze-ze a voe penn-abeg da veur a brosez, rag aotronec Maillé a c'hortoze kaout bep taol eur c'hleze nevez hag alaouet penn-da-benn hag aotronec Kerouzere n'o deveze ket a c'hoant da rei nemed eur c'hoz kleze koz leun a vergl hag alaouret hepken e dournel. Ouspenn kant lur bouez a baperou koz a zo er maner diwarbenn prosezou ar c'hleze-ze.

Sibirilliz o devoa kemeret ar pleg fall da vont da laerez gwez da goajou ar maner; ouspenn 4.000 gwézenn a oa aet ganto evelse; nec'het, an Itron Poulpry a c'halvas eur chaloni eus a Gastell da eskumunugi al laeron; ne ouezer ket ha dizarbenn a c'hellas anezo en doare-ze.

Goude beza bet da veur a hini Kerouze-
re a voe perc'hennet
er bloaz 1778 gant
eur paramantour (1)
pinvidik eus a Zant-
Malo, an A. Eon Ar
C'hoz Kastell; e
skoed gant hini e
wreg, an dimezell
Nouel a Lesguernec
a weler c'hoaz a-
zioc'h or-dal iliz Si-
biril; o mab bihan,
ar jeneral Rosniv-
nen a Bire a voe bru-

det en amzer Napoleon kenta
dre e vailhantiz hag e aluzen-
nou; fermi a eure e vaner d'eur
beleg, an A. Poulzot, a reas eur
skolach ennan ha goudeze e
werzas anezan d'an A. du Beau-
diez.

Tro-war-dro da Gerouzere e
oa neuze koajou leun a wez dero
koz kant vloaz; an A. du Beau-
diez a lakeas o diskar hag a
glaskas zoken an tu da freuza
ar c'hastell ha da werza ar vein
a ioa oc'h ober anezan; pa varvas
ar paour kèz den-ze, er bloaz
1846, e kouezas gant Aotronec
ar Rusquec. An A. Henri ar
Rusquec a lakeas kempenn ar
maner a-zoare hag e zougen war
roll traou koz ha kaer ar vro.

Er bloaz 1893 e savas eul
levrig hanvet gantan: **Sou-
venirs historiques du château de
Kerouzere**, hag en deus nebeut
a-walc'h a dalvoudegez. Sevel a
reas ivez eur geriadur gallek ha
brezonek a zo bet moulet er
bloaz 1887 hag eul levrig « **Etymologies
de noms de lieux et de noms
propres bretons** » (1) leun a
draou sebezus. Evitan, Botsorhel
eo « la Montagne de l'écho »; Caran-
tec, « la terre sillonnée », Plougasnou
« peuple du bruit de la mer » (?);
Goasmelquin « le Canal de la
moelle épinière »; Thepault, « toi,
garçon ». En hanojou kenta-
ze, e c'hellit kredi, eil lodenn
an hano a zo eun den: Sorc'her,
Cathnou, Meleun; Carantec a zo
hano unan eus hor Zent koz; an
hano Thepault a deu eus an hano
alamanek Thiibaldus.

Kerouzere a zo perc'hennet en
deiz a hirio gant an A. de la
Lande de Calan.

(1) paramantour = armateur.

(1) Lennit Bulletin de la société d'Etudes scientifiques du Finis-
tère, 1884. 1er fascicule.

Traou koz a virer er maner hag a zo talvoudus o gwelet; e sal an traon e kavit eur wiskamant houarn eus an amzer goz; bouliji mein hag houarn, peziou aour hag arc'hant gant skeudennou Charlez IX hag Henri III bet kavet tro-war-dro d'ar maner; eur puns a zo er maner ha mein milin da vala an ed, er gêr, evit gellout ober bara epad ma wije seziz war ar maner. Eur gwel eus ar re gaera a gaver e Kerouzere pa zeller ouz aochou Plouescat, Cleder hag Enez-Vaz; war gwer a liou ar chapel e kaver skoejou an holl familhou o deus perc'hennet ar c'hastell; ar c'hloc'h, I. V. ar Sklerded, merket warnan a zo bet teuzet er bloaz 1557.

G. P.

BRETONED

Mar ho peus c'hoant d'ober anaoudegez gant ar re a labour evit ho Pro, deuit da oueliou ar Bleun-Brug, da Gemper !

Mar ho peus c'hoant d'anaout ho preudeur tremor, deuit d'o saludi da Gemper, e kerz ar zizunvez holl-geltiek !

Ar Vran hag al Louarn

Eur pezh bran zu, branket war eur wezenn,
Reut en he beg a zalc'h eur fourmachenn.
Dom Alanig, dizachet gand ar c'houez,
A gomz outi er c'hiz-ma en e yez :

« Demat d'eoc'h, va c'hêzik itron Bran.
Ha c'houi 'zo kaer ! eun dudi ho kavan.

Mar deo ken koant ho mouez evel m'eo ho plu,
N'eus ket ken koant ha c'houi er c'hoad-ma e nep tu. »

D'ar c'homziou-ze ar Vran gant foug e en em c'houez

Ha prestik evit proui kaerded he mouez
E tigor frank he beg, hag e kouez he bara.
Alan a grap ennan ha dioc'h-tu he goapa
O lavarout d'ez : « Ho pet koun, itrounig,
Penôs n'eus dorloter na vev diwar goustig
An nep her selaouo. Eur sort kentel a dal,
Hep mar na marteze, eur fourmach e leal.

Ar Vran, doaniet, mezus, a douas war he fenn,
Hogen diwezadik, n'he fakjed ken biken.

Combeau.

LABOURIOU AR MERC'HEDE WARDRO AN TI

Kenteliou Tintin Anna

II PENNAD

Ar vaouez a rank beza rouanez enn he zi. Hogen eur rouanez, evit beza rouanez, a rank kaout tud didanni : « sujidi » seulvui ma vezo braz an niver anezo, seulvi e vezo krenv ha nersuz he rouantelez. An neiz a vez graet evit reseo laboused, ean ti a vez savet evit goudori bugale.

Unan bennag a c'houlenne digant Napoléon Vraz, petra oa ezomm c'hoaz evit gwellaat, hag adsevel ar Frans? — « Mammou, emezan ». — Etouez ar merc'hed, a c'houlennas eun all, pehini, a gavit, eo ar gaëra? » — « An hini he deuz ar muia bugale » eme an impalaer.

En hon amzer, kement pe vuoc'h eged en hini Napoleon ez eus ezomm tiajou bugale, mammou din euz an hano-ze, evit renta d'hor bro, ar renk he deus kollet. « An nep a lusk eur c'havel, a ren ar bed », da l'varet eo, eur vro hag ez euz enni eur maread bugale, a vezo trec'h d'ar re-all.

Siouaz ! e Frans, ha zoken e Breiz, emañ e riskl da veza trec'het gant ar boblou tro-war-dro, rak kanaouenn du-dius ar c'havell lusket gant dourn karantezus eur vamm pe eur c'hoar gosoc'h a vezo, abarz-nemur, ankoùnac'haet !

Ar Frans he deuz sturiet he sklerijennet ar bed, keit ha m'he deus dalc'het mad d'he Feiz, keit ha m'he deus bet bugale, awalc'h evit kâs, d'ar broïou estren : misionerien, leanezed, tud a vrezel, skrivagnierien ha n'o deuz espernet na poan, nag amzer evit skigna rouantelez Doue war an douar ha diskouez, dre o skouëriou pe o gwiziégez, n'oa bro ebéd dindan an heol par d'o hini. Kement e voe karet ar Frans, ken brudet e oa he bugale, ma c'helle an divroidi anzao gant souez : « Peb den en deuz diou vro, e hini hag ar Frans ! »

Glac'hurus eo sonjal, eman ar Fransizien o koll, dre o faot, heritaj presiuz ar re-goz. Ar Feiz a vez lammët eus kalon ar re-vihan; ar paperiou hudur a zo stang hirio, evit goapaat ar vro hag ar relijion; faé a vez graet var lezennou Doue, n'euz mez ebéd ken gouest da lakat tal ar re-yaouank da ruzia ! Merc'h hena an Iliz ne ra forz ken ouz he mamm !

Ouz piou eo d'eomp en em gemeret pa 'z a an traou falloc'h falla? An arc'heskop Fénelon hel lavaro deomp : « Dioc'h ar vamm e talv ar familh, dioc'h ar familh, ar vro ! » C'houi a zo kablus, merc'hed, galvet gant Doue da sevel tud evitan, ha n'oc'h ket gouest d'hen ober !

Evelato, n'eo ket kollet ar stal! Mar d'eo gwir ar germa: Pa ne c'hell ket an diaoul dont a-benn euz e daol, e kas vaouez en e lec'h », eo guiroc'h c'hoaz an hini all-man, skrivet gant eur barz bras: « Ne c'hell ket difiziout euz eur vro, dre ma chomo enni, e-kalon eur vaouez, nerz da enebi ouz an droug! »

Estreged eur vaouz a volentez vad a zo n'eo ket gwir? evelse ma lakeont en o skiant e pe lec'h eman o dever, ma poaniont d'e zeveni, e c'hell ar Frans beza adarre ker barrek ha gwechall ha Breiz skedi, evel ar vleunenn gaera eus he c'hurunen.

Meur a vaouez a dra-zur, a lammo he c'halon en he c'hreiz, o lenn hano an eil pennad-man. Ar c'hrouadur i esperans e vro, tenzor e dad hag e vamm, testeni euz ar garantez o deuz daou bried an eil evit egile! Evit e zevel, evit Doue, korf hag ene, ar vamm gristen ne esperno nag he nerz, nag he foan. Gwelomp, e berr gomzou, ar pez a zell ouz e gorf.

Pa deu ar c'hrouadur war an douar, n'eo c'hoaz nemed, evel pa lavarfen divrazet! e eskern a zo boug! e benn n'eo ket sarret; e zaoulagad a zo kloz, evel ma vije dall; ne ziskouez klevet netra gant e ziskouarn; e zac'h ar boued a zo bihan ha tener, dleet eo eta teuler evez, gant aoun da frigasa pe da derri eun dra ken dister ha ken presiu. Eun hanter eus ar vugale a varv ez-vihan, dre ziwiziegez pe zefot beza entetet mat outo.

Er Rusi, ar merc'hed o deuz bet 20 krouadur n'int ket rouez, ha koulskoude ne c'hellont ket sevel ouspenn tri pe bevar d'an oad a zen; an niver brasa a dremen e-yaouank. En hor bro zoken, e varv eur maread bugale bep bloaz. Daou dra a zo red d'ar c'hrouadur: tommder hag ear vat Fall eo ouz ar riou, hag evit boaza e skevent da gaout ear, e stag da youc'hal kerkent ha ma vez deuet er bed-ma; diskouez a ra dre-ze, eo krenv ha yac'h.

Paket mad e rank beza; ouspenn-ze e vezo lakaet, en e gavell, eur voutailhad dour tomm; rei nerz dez an da genta ma c'hello an amzer da zont, enebi ouz ar c'hlenvejou.

Ear vad a c'houlenn ive; var ar maez eo kalz easoc'h sevel bugale hag o derc'hel yac'h; an ear ne goust netra e lec'h e kear, n'ez euz alies nemed eur prenestrig a zigor, war eur porz striz pe eur ru karget a boultrenn! Euruz ar re a zo ganet pell dioc'h an toullou kampireier-ze!

An ear, ha zoken an ear yen, na ra nemed vad d'ar c'hrouadur nevez ganet, pa vez paket, a-walc'h e gorf. Mad eo boaza anezan abred, da veza dindan an amzer, kaletoc'h ha krenvoc'h e vezo.

P'en devezo tommder hag ear, e c'houlenno boued; muia ma c'hello, e vamm her mago; kalz e vez diesoc'h sevel bugale gant lez saout, hag an Ao. Doue en deus lakaet, war galoun o mamm, ar pez a zo red evit o magadurez; eun dever eo evito kemeret ar garg-ze, ha rei, koulz lavaret,

evit an eil gwech ar vuez d'o bugale. Arabad eo dezo avat, war zigarez ma kavont dies leskel ar re-vihan da lenva, mammou re dener war o meno, arabad eo plega: azalek an deiz kenta, ar c'hrouadur a rank beza sentus! Evit e vrasa mad eo, rag aes eo da gompren: ar re a vez epad an deiz o tibri a ra re gofad. Kement-se a en em gav gant ar c'hrouadur, ha n'eus ken kaoz nemed e vamm, pa vez tizet gant eur c'hlenved bennag. Eur pleg fall eo; enebi a ranker outan heb dale, pe e lec'h mont kuit e teuo da wa-saat.

Gwella a zo d'ober eo rei e bred d'ezan beb diou eur en derveziou kenta euz e vuhez, bep teir eur goude, hag eur wech pe ziou en noz: evelse e c'hello e vamm kousket ha diskuiza.

« Ar vedisined a lavar eo red beva ar c'hrouadur, gant » lez hebken beteg e 6 miz, pa ranker rei lez dez an en eur » pod-bégok, dleet eo diouall gant aoun ne ve louz ar pod- » ze; red eo e walc'hi bep tro gant dour tomm, rak ma » teu al lez da drenka ebarz, eman ar c'hrouadur e riskl » da goueza gwall-glanv. Al lez a rank beza tomm braoik, » met gwelloc'h eo hini klouar eget hini re domm. Alie- » soc'h eged ne zonjer e vez skaotet o genou d'ar re- » vihan, pa ne vez ket skaotet o diabarz gant lez re » domm. Evit derc'hel al lez klouar epad an noz, e c'hel- » ler paka ar pod etouez eun tam paper teo, pe c'hoaz er » pell kerc'h, er c'havell; awechou e lakaer eun tammig » sukr el lez, hogen arabad lakat netra all; na louzou, » heb urz ar medisin, na dreist-holl, siouaz! gwin-ardant, » evel ma vez graet en Normandi! Mammou diskiant, a » gemmesk poezoun gant lez, hag a laka en hent-ze eur » maread bugaligou da vervel gant ar c'hlizien pe ar gwall- » derzienn!

» Red eo hen anzaot! hanter-amzer n'euz ken kaoz d'ar » vugale da glenvel nemed o boued pe... al loustoni!

» Boued o deuz ezomm? ya boued sklanv! Arabad rei » yod pe soubenn, re abred; sonjit 'ta pegen aes eo samma » poull o c'halon? Bez ez eus mammou ha n'eus peoc'h ebet » ganto ken o deves roet viou pe soubenn ar c'hig d'o bu- » gale da grenfaat! M'o deus c'hoant d'o c'hontamm, n'o » deuz nemet kenderc'hel: viou a zo mad d'ar re vraz, pe » d'ar vugale azalek o femzek pe ugent miz; hogen, araok, » ar viou koulz hag ar zouben, ne c'hellont nemed ober » gaou outo! Diwar boued re bounner ar c'hrouadur a bako » « red-kof », arabad d'e vamm beza souezet! Petra ray » evit trouc'ha ar c'hlenved?

» Gervel ar medisin, mar deo fall an hini bihan; ma » n'eo ket, e lesko anezan gant dour bet bervet hebken, » epad peder eur varn'ugent; neuze e c'hello rei eun neu- » bendik lez, dour riz pe dour eiz etouez, ma vezo skan- » foc'h. M'en deuz gwent, e lakaio eur c'hloanenn en dro » d'e gorf, goude beza frotet alcool pe eol ouz e gof.

» M'en em gav ar c'hroc'hen da veza tanet, war eur
 » c'horf ken tener, e ve mad her gwalc'hi gant dour brenn
 » gwiniz, ha teured bleud kerc'h, poultr riz pe vleud am-
 » pez, war al lec'hiou tanet.

» Gant ar zempladurez, e teu, alies, pikou gwenn, hen-
 » vel ouz riz war muzellou ar vugaligou; ar pikou-ze a
 » deu da leda, da c'holoi o genou, o zeod, ha da ziskenn
 » beteg o bouzellou, e riskl d'o laza. Kerkent ha ma weler
 » ar pikou-ze, eo red gwalc'hi genou ar c'hlanvour bihan
 » gant dour pe « borax ». Kemmesket e vez eun neheu-
 » dig « borax » hag eur banne « glycérine », pe c'hoas
 » tri pe bevar « gramm » borax en eun hanter-litrad dour
 » bervet. En drô d'eun tammik ibil-koat e vez rollet eun
 » tamm lien pe « goton idrofil » ha soubet el louzou, da
 » c'hlebia ar muzellou hag ar genou. Evel just, e ranker
 » chench an tamm lien bep tro, ha teurel egile en tan.
 » Lavaromp eur ger divarbenn an *dôken* : war ar mêz,
 » eman ar c'hiz da gredi eo eun dra vad, eun dra red,
 » zoken! Eur c'hrouadur a rank kaout tôken pe na vezo
 » ket yac'h e doug e vuhez! Ranelérez n'eo ken! An dôken
 » a gouez peurlies a war ar vugale simpl, dister pe bevet
 » fall, hogen dioc'h-tu e ranker poania d'o farea. Eur
 » c'hlenved skuizuz d'ar vugale eo, ha dreizan e c'heller
 » paka meur a glenved grevusoc'h. Dre loustoni e teu
 » ive alies; pa vezo dalc'het neat penn ar c'hrouadur ne
 » deuy ket da glenvel; pa vezo gwalc'het e vleo gant
 » dour savon klouar, ne deuit ket da louza. Arabad eo,
 » war zigarez ebed, dere'hel laou e penn ar vugale: eo
 » amprevaned hudur-ze a zûn o gwad, a zinerz anezo, o
 » laka da gaout droug-daoulagad, ha, re alies, da veza
 » dall!

» Ma padfe pell an dôken, e ve gwelloc'h mont da gaout
 » ar medisin, rak danjeruz eo rei louzeier, hep gouzout pe
 » e reont vad pe zroug, dreist holl d'eur c'hrouadur
 » yaouank.

» N'em eus ket a ezomm da lavaret e ranker beza war
 » evez, pa stager da rei da zibri d'unan bihan; diouall da
 » lakaat etre e zaouarn tammou kig, avalou, kouignou
 » gouest d'e vouga pe d'e zamma.

(Da heuilh.)

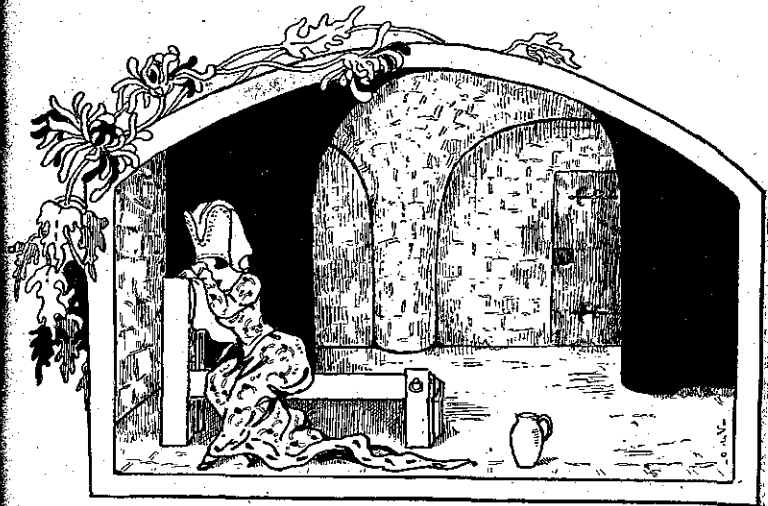
TINTIN ANNA.

(Ar pez am eus laket etre « » a zo troet diwar leoriou
 an Itr. A. Geranflec'h-Kernezne.)

N'eus ket gwelloc'h c'hoarierien e Breiz eget
 c'hoarierien Bignan stummet gant an O. Bayon!
 Deuit d'o gwelet d'ar **BLEUN-BRUG**.

BUHEZ JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dime-
 zell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur
 Ijinou-kaer Roazon.

IV

Jenovefa en toull tenval

DUK BREIZ :

Ya, mac'h antre fete ar Vretoned e kêr,
 A-benn diw heur goude e vo fin d'an afer
 Grit sin éta, Sifroa, da skel ar c'henta tenn
 Hag e vimp er stourmad raktal breman souden.

SIFROA :

Ret vo kas da Vartel dioc'htu eur mesaer;
 Eus ho kostez, duk Breiz, pourchasit mont e kêr.

UD ar c'harter a rea « Tour ar bec'herien »
 eus al lec'h m'oa tôlet ennan ar brinsez.
 Jenovefa a skrije gant heuz bep tro ma
 tremene dre eno. Ha setu hi he-unan klozet
 ebars dre urz ar bourreo Golo. Eur bez m'eo na yennoc'h
 na tenvalloc'h eget n'ez oa an toull-ze. Kel leiz ez oa ar
 mogeriou livet e du ma tivere an dour diouto; morse,
 morse berad sklerijenn nag heol na loar ne ziskenne
 eno. Eur prenestrig stris hepken ha stanket gant bar-
 rennou houarn teo a rea d'ar brinsez-kêz kaout heu-

zusoc'h c'hoaz he doare. Ne zave koulz lavaret tamm diwar he dornad kolo. N'he doa ken magadurez nemet eur podad dour hag eun dorz vara heiz trempet gant he daerou.

Goude beza gouelet, pell hag hir, da zizamma he c'halon, Jenovefa a zavas he ene war-zu an nenvou hag a lavaras :

— « Va Doue, eus kalon an douar el lec'h oun tolet ez-veo eo e kasan d'eoc'h va fedenn. Den war an douar ne wel va foaniou, den ne glev va c'hlemmou, va hirvoudou ankeniet. C'houi avat, Otrou a wel pep tra, rak a-ze emaoe'h em c'hichen, e-kreiz an devalijenn a zo ouz va sebelia. Va zad ha va mamm garet a zo pell diouzin ha n'ouzont ket e pe stad reuzeudik eman o merc'h. Pell diouzin eman ive va fried ker hag hini ebet eus va mignoned na c'hell dont war va zikour. C'houi hepken, va Doue, a c'hell digeri d'in doriou va frizon. O ! deuit davedon ! Ho pezet truez ouzin ! N'am dilezit ket em zrubuilhou. »

Jenovefa a jomas pell bras goude hep gellout gouela, beuzet ma 'z oa en he glac'har. « Nag eürus eo, emezi, an den paoura a zo o ruza war groc'hen an douar ! E galon a drid o welet kaerder bolz an nenv, ar mêziou, ar glazur, ar bokedou. Ma vijen bet eur vesaerez loened eléc'h beza eur brinsez, na bravoc'h e vije va doare ! Siouaz ! lammet o deus pep tra diganen ! N'em eus mui netra em han : an heol zoken a zo kuzet ouzin. Ha koulskoude, va Doue ! petra lavaran ? N'emaoc'h-hu ket e pep lec'h ? » Hag hi da ober adarre eur pennad gouela. « D'eoc'h oun bepret, Otrou Doue ! hag hiziken c'houi a vezo pep tra evidon. Kerkent ha ma sav va spered war-zu ennoc'h trubuilhou va c'halon a bella diouzin, ha neuze e kouez warnon evel eur gliz fresk endra ma tiruilh adarre eus va daoulagad an daerou-ze hag a zeblant dont eus eur feunteun ét. da hesk o ouela war gement a boaniou a bep seurt. »

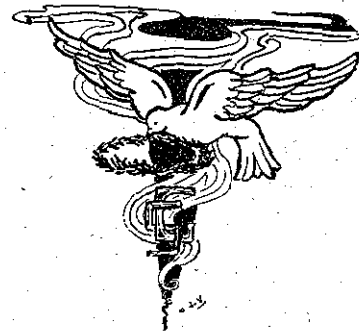
Dont a reas sonj d'ezi eus komzou an eskob pa edo o kimiadi diouz he zud. « An dra-ze, den santel, emezi oc'h ober eur zell-tro war mogeriou he zoull tenval, an dra-ze eo eta an eürused a lavarec'h a vije va lod ? D'an toull tenval-man eo e kase an hent goloet a vleuniou !... Ha koulskoude, va Doue ! pa ho peus lezet ober, e rankan kredi ez eo kement-se hervez va zilvidigez. Ar c'hroajou evel ar bokedou a deu deomp eus ho torn madelezus. Grasou kaer ha talvoudus int. Ha setu penôs e kuzit a-wechou frouez c'hoek dindan eur golo c'houero. Gant nerz-kalon eta e tigemerin eus ho perz ar poaniou a ra va merzerenti hag a rann va c'halon. Ne welin hiziken nemedoc'h ha dreizoc'h ; ne glemmin morse abalamour da grisder va bourrevien. C'houi

a fell d'eoc'h, va Doue ? Setu aman ho servicherez ! Grit ac'hanon ar pezh a blijô ganeoc'h. Den ne c'hello noazout d'in ma n'hen lezit d'am skei. »

Pebez pedenn gaer ! Ar zent hepken a c'hell pedi en doare-ze.

Goude ar bedenn-ze Jenovefa en em gavas dizammet ; eur vouez bennak a lavare d'ezi : « Bez habask, Jenovefa ! Kalz poaniou az pezo c'hoaz da ziwaska. Hogen, Doue a oar betek pegeit mont, sec'ha a rai da zaelou pa vezo deuet ar poent. Dirak an dud, n'out breman nemet eur bec'herez vras ; eun dervez a deuo hag e vezo anavezet splann dirak an holl ez out divlamm kaer eus kement a damaller d'it. »

Jenovefa a voe ker skoet gant kement-se ma c'h ankounac'haas he holl foaniou evid eur pennad hag hepdale end-eün e teuas ar c'houked da gloza d'ezi he malvennou.

Bretoned, digorit ho taoulagad !

IL Y A DES GENERATIONS QUI DECIDENT DE L'AVENIR D'UNE RACE ; LA NOTRE EST PEUT-ETRE DE CELLES-LA.

Eur c'hlenved spegus

(Pezig-c'hoari evit unan hepken)

(Ar c'hoarier a deu war leurenn ar c'hoarilec'h gant eun dremm inouet ha glac'haret ha goude m'en deus displevet-gen, diou pe deir gwêch, en eur ober ardou, e lavar :)

Va zud keiz, me am eus paket eur c'hlenved... eur c'hlenved souezus... hag eur c'hlenved spegus!! Rak-se, diouallit mat hoc'h-unan!.. Ya! eur c'hlenved souezus... (dislevi-gen a ra). La! setu petra eo!... Abaoe pemzek-dez, kaer em eus, ne ran nemet displevi-gen, displevi-gen!! Ne ouezan mui petra da zonzal nemet marteze ez oun kastizet gand an Aotrou Doue, rak setu aman penaoz eo en em gavet an darvoud! (Dislevi-gen a ra)... Er zul all, edon en oferenn-bred; va spered n'edo tamm ebet en iliz; va chapeled a oa ganen met e lec'h e lavaret ne raen nemet hunvreal ha displevi-gen. Ma' oan inouet... epad sarmon an Aotrou person e voen inouetoc'h c'hoaz!!... Epad ma trailhe d'eomp gant e vrezonég trefoet, n'oun dare petra, epad tost d'eun hanter eur, ne raen nemet displevi-gen, displevi-gen; (Dislevi-gen a ra) ken e voe dare d'in diaëla va diou javed!... Neuze e savas abun ganen: « Setu aman avat eun abadenn, emoun-me; daoust hag an Aotrou Doue eo a vije deuet d'am c'hastiza evit beza bet re zievez, en holl, en oferenn! »

... (Dislevi-gen a ra)... Neuze ec'h en em lakis da gana ar Gredo, en dra c'hellen, o kredi e tremenje va c'hlenved... Met a greiz kana eur bomm latin va genou a jome digor bras ha va mouez a dreine war lerc'h hini ar re all! (Dislevi-gen a ra) : « N'eus ket da lavaret nann! emoun-me, skoet, skoet oun!! O va Doue! pebez darvoud!!

Goude an oferenn-bred ec'h en em gavis gant va c'halmalad Job an Tarz, hag o welet va genou atao digor o displevi-gen e lavaras d'in: « Ac'hanta, paourkêz Fanch... petra a c'hoarvez ganez? C'hoant kousket e peus?... klanv out pe betra?... hag e kontis d'ezan va darvoud ha va anken (Dislevi-gen a ra adarre.)

« Alo! emezan, bez dinec'h! deus da gemer eur chopinad hag e vezi pare!! » Mont a ris; met setu a-greiz eva va banne (dislevi-gen a ra)... e tigoras frank va genou hag e kouezas an evaj en toull kontrol ken e voe dare d'in beza mouget... hag eur c'hoarz, eur jolori, dre an ti, gant va ardou!...

Mont a ris neuze d'ar gêr, nec'hetoc'h eget biskoaz. En ti, e kavis va c'hoar oc'h aoza yod silet da lein: « Petra, emoun-me, yod silet da lein, da zul?!! »

Met, setu a-greiz ober va rebech, (dislevi-gen a ra) e tigoras va genou ker frank, ker frank, ma taelas net va javedou ha ma ne c'hellis mui serra va genou. Youc'hal, lammet, blejal a ris o skei war va javedou!... Met, van ebet; n'oan ket evit stanka va riboul!! Va c'hoar a c'hoarze, a c'hoarze... hag o veza gwelet peseurt darvoud a en em gave ganen e teuas d'ezi eur zonzj fentus, met dispar evit va farea.

Tapa a reas peg er vaz-yiod, hag o veza he zennet eus ar gaoter, tomm-bero, evel ma oa e oa, e sankas anezi d'in e kreiz va genou. Kement a boan am boe ma ris eur jachadenn vat ha ma c'hellis serra va beg-fourn!!... Oh! trubuilhou! trubuilhou!! Me a grede, diwar an taol-ze, e vijen pare mat, ker strafuilhet e oa bet va c'halon!! Met, nann, siouaz!! Prestik goude e welis adarre va faour kêz riboul o tigeri, o tigeri!! Genaouadennou sioul, genaouadennou trouzus, re hanter c'hraet ha re zigor frank!

(Dislevi-gen a ra): « Mat, emoun-me, d'eomp da gousket; eun tamm kousk aes a ray vad d'in marteze. »

Ha me d'al liorz hag en em deurel da gousket dindan eur wezenn-zero vras. Met ne c'hellis ket kousket da vad, da vihanan.

(Dislevi-gen a ra) ne ris nemet moredi ha, bep an amzer, e santen va genou o tigeri, o tigeri... (dislevi-gen a ra) ha setu, en eun taol-kont, e santis eun dra bennak tomm o koueza em genou hag eur vlaz fall spontus gantan!... ha me sevel da dufal, da dufal!! hag e welis petra: eur voualc'h, a-zioc'h va fenn, o sutal, sounn he lost ganti... o tiskouez d'in e pe seurt fourn e oa poazet ar gouignenn edon o paouez tanva!!...

« Oh trubuilh war drubuilh!... An dra-man n'eo ket eur vuhez eo! (dislevi-gen a ra). Nann n'eo ket eur vuhez eo!! ah! aô aô! (dislevi-gen a ra o trei-e gein d'an dud hag o sevel d'an nec'h e ziourec'h).

Ha setu deut em spered miont da gaout ar medesin: « Rag an dra-man, emoun-me, a c'hell beza eur c'hlenved hag ouz ar c'hlenved-man evel ouz ar c'hlenvejou all ez eus eul louzou ivez marteze! »

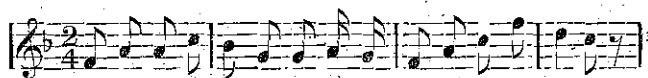
E gwirionez, ne fazien ket; ar medesin a lavaraz d'in, krak ha berr: « Evidoc'h, va den mat, c'houi a vezo pare dioc'htu, mar gellit c'hoarzin... la! met c'hoarzin, avat, a rankit a-greiz ho kalon! »

Hag abaoe, va zud keiz, emoun o klask an dro da c'hoarzin!... ha kaer am eus her c'hilask, n'her c'havan ket... Netra ne c'hell va lakaat da c'hoarzin, na marvailhou, na troiou kamm, na farwellerez!... Gwelit kentoc'h; edon dimerc'her diveza e foar Landi hag e welis e oa eur c'hoarz hag eur jolori e plas ar zaout ha me redet, o sonjal, dre ma z aen: « En taol-man, marteze e c'hellin c'hoarzin! » Bah! boud! ne c'hoarzis tamm. Ha koulskoude lec'h a oa da ober: eur genaouek yaouank, eus kostez ar Fouilhez en

doa prenet eur vioc'h, ha war zigarez ma n'he doa nemed eur renkennad zent ne felle ket d'ezan nag he faea nag he c'has gantan!

...Oh! trubuilh war drubuilh! Peur 'ta e c'hellin me serra va genou?! (*Dislevi-gen a ra diou pe deir gwech gant ardou ; chom a ra da zellet ouz an dud a bep tu ha diroll a ra da c'hoarzin.*) Ha! Ha! Ha!... emañ pare!! emañ pare! Lavaret em boa d'eoc'h e oa spesgus va c'hlenved ha setu emañ paket gant eur c'halz ac'hanoc'h rak gwelet a ran aman Katellig o tislevi-gen... a-hont Marivonig hag he zintin Soaz!... Aman dirazon eun nebeud pôted ivez... hag abont a-drenv, va c'hamalad Job an Tarz e-unan, digor braz e c'henou gantan!!...

Ha! Ha! Ha! emañ pare ha breman evit ho trugarekaat ne c'hellan ket ho kuitaat hep lezel ganec'h eur bomm-kan war don an Aotrou La Palisse.

Va zud keiz, se-tu pe-noz E vez pa-ket ar c'hlen-ve-jou

Ha dreist holl ar c'hlenven koz Rad'comp di-ge-ri hor ge-nou.

Rak ze-ta en O-fe-ren, li-vi-rit mat ho cha-pe-led.

En aoun ne deu-fec'h sou-dèn da-da-pa-i-vez va c'hlenved.

II

III

Ouspenn ma 'z eo dizoare
Digeri ker bras ar genou,
Ez eus c'hoaz riskl ne vefe
Dizaelet net ho chavedou.
An darvoud-ze, ma tigonez,
Ho lakaio da strafilha
Ha ne gavoc'h ket bemdez
Eur vaz yod vit ho parea.

Ha breman m'ho peus paket
Ar c'hlenved-ze aman diouzin
Va c'hredit, ne gafoc'h ket
Ar pare nemed o c'hoarzin ;
C'hoarzit 'ta n'eus forz penaoz
Ha pa ve gant marc'hodennou,
A-hent-all na deiz na noz
Ne c'helloc'h serra ho kenou.

PER-LAURANZ.

Prezegennou helavar ha leun a genteliou talvoudek, setu petra glevoc'h, d'ar merc'her, e BLEUN-BRUG, Kemper.

KELEIER AR MIZ

PARDON BRAS SANTEZ-ANNA-WENED

Muioc'h eget biskoaz, kement Breizad a yelo da bardona da Zantez-Anna-Wened a ouezo ez a da welet Mamm e Vro, Mamm Breiz, ha penôs, e tu-hont d'e vennad e-unan, a zell outan pe ouz e diegez, en deus eun all da c'houlenn, ma vo adsavet hon Bro, n'eo ket hepken dre ar Feiz, met dre ar Feiz hag ar Yez a-unan. Mont da Zantez-Anna, koulz ha mont da Zant-Erwan, a vo hiviziken, mont da bardonan evit Breiz. Nemet ha dislavaret, a rafe an dlead en deus dre e wad hag e hano; pep breizad o vont da Zantez Anna pe da Zant Erwan, a bedo evit Breiz.

Deiz pardon bras ar 26 a viz gouere lidet dirak seiz eskob hag 50.000 a dud, e c'haller lavaret eo bet 'n em gavet e Keranna, Breiz a-bez ouz treid Santez-Anna. Eun tól-lagad dispar e oa gwelet kement a wiskamanchou dis-henvel gwiskamanchou koz ar Vro, douget gant gwir Vretoned, tud deut di diwar o labour, n'eo ket boure'hizien e oant na rederien bro! — eus an argoad hag an arvor, azaleg an Aber-Ac'h betek Guerand azazlek Sant-Malo, betek Beg-ar-Raz. Ar feiz a ra c'hoaz d'ar Vretoned dihuna! Ar feiz a zihuno ar yez!

E Santez-Anna, koulskoude, an tu breizad n'en em gavas ket a-skouer gant an tu kristen, evel m'oa dleet d'ezo beza, dreist holl, da zeiz pardon Mamm ar Vretoned. Siouaz re a zisparti a zo c'hoaz etre ar Vretoned; red eo ober diouz an eil hag egile, ken na vo deut ar sperejou muioc'h d'en em unani... hag ar yezou!

Prezegenn ar gousperou kenta hag hini an oferenn-bred, koulz hag ar c'hantikou a voe kanet epad ar prosesionou. kaer a voe graet warlerc'h an daou ofis-ze, a voe holl e galleg; diouz an noz, evelato, e prosesion ar goulou, ar brezoneg a voe laketa war an hevelep renk gant ar galleg; ar c'hantikou brezonek a dregernas da rei da c'hoùzout da Zantez Anna e oa war zao an-dud a vor hag al labourerien douar, breudeur Nikolazig. Perak ne lennjomp ket a-zioc'h ar feunteun gwir gomzou Santez Anna? E brezoneg koulskoude eo e komzas ouz he c'hannad, Nikolazig, pa lavaras d'ezan: *Me eo Anna, Mamm Mari!*

Dleet eo d'ar veleien, e pep pardon bras a Vreiz, ha dreist-holl e Santez Anna hag e Sant Erwan, komz d'ar Vretoned, p'eo gwir emaint eno er gêr, e Yez ar gêr!

Eur perc'hirtin koz...

KENTEL AN ALZAS HAG AL LORREN

Leo'h Politik a zo...

Unan eus katoliked an Alzas, o'chom e Vic-sur-Seille, a skrive, nevez-so, kement-man:

« Oui, on est inquiet à Strasbourg et à Metz, et les inquiétudes que l'on y éprouve sont malheureusement trop justifiées.

» Il y a tout d'abord la question religieuse. Nous ne voulons à aucun prix des saletés boches et luthériennes, communément appelées lois laïques. Nous n'aurons pas, si l'on cherche à nous les imposer, la malencontreuse résignation de ces catholiques des autres provinces qui, sous le sinistre petit père Combes et pour la plus grande joie de l'Allemagne dont ces lois faisaient admirablement l'affaire, se laissèrent écraser par une minorité de sectaires et de mauvais Français. »

War ze, eur skrivagner eus hon bro a lavare:

« La guerre de religion portée en Alsace-Lorraine peut y amener une désaffection de la France, une propagande plébiscitaire pouvant aboutir à l'autonomie de l'Alsace-Lorraine. »

Petra da zonjal eus an diou gomz-ze? Evidon-me a gred start ar stourmadeg ne bado ket en Alzas; houman ne harzo ket hirio, warc'hoaz ha bepred, ouz youl fall gouarnamant Frans, mar ne harp ket he frankiziu kristen war ar frankiz politik.

Lavaret e vo seurt a vo karet; eun dra assur eo, koulskoude, penôs an eil doare beva politik ne dalv ket egile da zikour miret ar spered kristen; eun dra assur eo ivez penôs, anez eun tamm frankiz politik, n'eus ket a nerz awalc'h en den da lakat da vleunia e vuhez kristen; evel, anez eun tamm peadra, an den n'hell ket ren da vat, ar vuhez den; kas klask an tu da vaga e gorf, n'en deus ket a amzer da vaga e spered.

Dre frankiz politik ez eo red entent an Tiegezh, ar Vicher, ar Vro, diliamm, dichadennet, gouest da greski, hervez al lezennou o deus bet a-berz an natur, a-berz-Doue, hep ma teufe ar C'houarnamant da noazout tamm outo. War eur seurt diazez, ar relijion a dôl frouez kaer 'vel eur blantenn laket e douar yac'h ha temzet mat.

An Alzas hag al Lorrên o deus bet miret gwell egedomp o frankiz politik. Setu perak ar rebech merket e lizer Katolik an Alzas ne zere ket ouzomp, rak aman, e Breiz, hon doa kollet hon difennou politik pell, arôk m'hon doa kollet hon frankiziu kristen.

An Alzas a zo bet chomet beo he spered; evel bro, hi zo

bet ar voger he deus miret ar feiz, evel ma lavare ar Pab santel Pi IX: « Gardez votre langue... vos traditions; elles sont le mur qui garde votre foi... »

Hogen, en Alzas, diouz ma seblant, an tu politik a zo tavet mik warnan er mare-man. E lizer an O. Ruch, eskob Strasbourg, eul lizer hag a zo ennan kement a sklerijenn hag a nerz, n'eus komzet nemet eus ar c'hredennou kristen. Al laiked katolik a dav ivez war an tu politik. Gouzout a reont, koulskoude, penôs al lezenn laik he deus daou du; gant se, er skol, al lezenn-ze a argaso, gant an hevelep kasoni, yez an Alzas ha feiz an Alzas...

Ya, her gouzout a reont. Ezomm ebet evidomp da vezan nec'het. Alzasiz ne zispartiont ket an eil diouz egile, feiz ha yez; nemet e plêont, heb eil tro, gant an eil hag egile; o feadra a zifennont, dre ma vez klasket diframma diganto an tamm-man pe an tamm-hont: d'ec'h o yez, o gizioù; hirio o feiz.

Warc'hoaz, marteze ni welo anezo o 'n em unani da c'houlenn ma vo anavezet, e doare pe zoare; o frankiz politik gant gouarnamant Bro-C'hall.

Mar gall koac'ha, dirak ar politik alzasek, politik ar c'hostezennou politik, an dra-ze en em gavo. Ha gwell a ze, rak da zibab a zo etre daou: pe an Alzas a deuo henvel ouzomp, hervez c'hoant ar c'houarnamant, pe ni a deuo henvel outo, hag eno vo ar vilvidigez evid an holl.

D. N. D.

BODADEG RAOZON

(28 gouere — 2 eost 1924)

Bep bloaz, abaoe eun nebeut amzer, ar re a zo e penn an oberou katolik e Frans, a gustum en em voda epad eur zizun en eur gear vras bennak evit komz etre-ze diwarbenn an doare d'en em gemeret evit lakat an traou da vont war wellaat er vro. An dud wizioka eus Frans a deu evelse da zisplega d'o c'henvroiz ar pez a zonzont war an dra-man pe an dra-hont, d'ober skol d'ar re all, da rei kenteliou, kuzuliou talvoudus meur-bet, ha kalz vad a vez hadet evelse dre ar vro, rak ar wirionez a vez displeget, ar gaou hag ar falsentez a vez gret brezel d'ezo.

An dud a deu d'ar vodadeg a zo ive tud desket, tud vat, tud fur ne glaskont nemet eun dra: ober c'hoaz muioùc'h a vad d'o c'henvroiz.

Ma karfe an deputeed, ha dreist-holl ar re a gleiz, dont ive da zelaou ar c'henteliou a vez roet, e c'hellfent gounit furnez ha deskadurez wirion. An deputeed katolik a deu, met ar re all a dlefe dont ive, hag e wellfent n'eo ket dre ar freuz hag an trouz e vez adsavet eur vro, met dre al labour hag an urz vat.

Brema daou vloaz, ar vodadeg a oa e Strasbourg, warlene e Grenobl, hag er bloaz-man edo e Raozon.

E Raozon ez eus bet komzet diwarbenn an douar, al labourerez, al labourerien.

Ne c'hellimp ket rei aman eun diverra zoken eus kement a zo bet lavaret e Raozon, met kinnig a raimp d'hon lennerien, bep an amzer, eul lodennig eus an traou talvoudusa.

Kentel an aotrou Duthoit, eus skol-veur gatolik Lille

« En eul lodenn eus an Europ, an douar a zo c'hoaz etre daouarn eun nebeut tud pinvidik, ha n'eus ket kalz a gouerien hag a vefe d'ezo an douar a labouront. A nebeudou hepken e teu an dud diwar ar meaz da brema an douar, da veza en o leve.

E Frans, pell zo, eman an traou dishenvel. An douar a zo d'ar gouerien, da vihana eul lodenn vras eus an douar, ha bemdez e weler eur c'houer bennak o prena douar. Dizale e vo an douar d'an dud diwar ar meaz, ha d'ezo hepken, koulz lavaret. Hag ez eus pinvidigez war ar meaz, ar re a labour a zastum arc'hant, ha ne vank netra d'ezo.

Ha goulskoude e welomp oc'h en em skigna war ar meaz eur c'hlenved, eur gwall glenved : an dud a zo evel inouet war ar meaz, hag a grog enno ar c'hoant da vont da veza er c'heriou. Bep bloaz e teu da vihanat niver an dud war ar meaz, ha niver ar re a zo er c'heriou a gresk ato. Ha goulskoude er c'heriou ez eus muioc'h o vervel eget o c'henel. Perak e kreskont evelato ? O veza ma teu enno an dud diwar ar meaz.

Ha douar Frans n'eo ket labouret mat, ne ro ket ar pezh a c'hellfe rei. Eun douar pinvidik evel douar Frans a c'hellfe maga diou wech muioc'h a dud.

E meur a lec'h eo lezet an douar da rei peuri, e vez laket er parkeier saout hag ejenned, ha pa vezont lart, e vezont gwerzet. N'ez eus mui nag ed na traou all, n'eus ket a dud da labourat, hag e meur a zepartamant ez eus hirio an hanter nebeutoc'h a dud eget breman zeus tri ugent vloaz.

Petra zo penn-abeg eus kement-se ? N'e ket an douar eo. An douar a gendalc'h da rei eost mat pa vez labourret. An dud eo ne fell ket d'ezo mui labourat an douar. El lec'h ma z'eus bugale en tiez, evel er Finister, en Alzas, ez a mat an traou, hag ar vro a zo pinvidik, met en departamanchou all, eur c'halz anezo da vihana, el lec'h n'ez eus ket a vugale awalc'h, e weler peziou bras a zouar dilezet, hag ar vro o paourat.

Rak-se, ra vo familhou gant kalz a vugale, ha ra garint an douar.

Ezomm a zo tud war an henchou houarn, en uzinou bras, en tiez kemm-werz, skler eo. Met, ma z'eus re anezo, petra en em gavo ? Ma z'eus re a uzinou, penos e c'hellint gwerza o marc'hadourez ? Ha ma na werzont ket o marc'hadourez, penos e c'hellint paea o zud ? Ha penos e vo boued da zebri, ma vez dilezet an douar ?

Aes eo gwelet, ma z'eus re a dud er c'heriou ha re nebeut war ar meaz, eo direnket an traou, e vo diezant o veva. Tud ar c'heriou a glasko gwerza marc'hadourez d'an dud diwar ar meaz, met ma z'eus re nebeut eus ar re-man, e chomo o marc'hadourez gant tud ar c'heriou.

Ya, red eo staga an dud ouz an douar. Hag evit-se, al lezennou a dlefe harpa ha sikour ar familhou o deus kalz a vugale.

Talvoudus e ve ive sevel tiez bihan ha rei eul diorz d'an dervezerien war ar meaz. (Er Finister eo bet komprenet ar wirionez-ze gwechall. Ar penn-ti, gant eur park pe zaou, a roe tro d'an dervezerien da veva eürus.)

Awechou e teu eur vro da veza re leun. Kement-se a weler er Finister. E meur a lec'h ne gaver mui a zouar da labourat, ken stank eo an dud. Neuze ra vo kaset familhou a-bez d'al lec'h ma z'eus douar. N'e ket a hiniennou e tle an dud mont d'eun departamant all, met a vandennou, ha ma c'heller boda ar familhou er broiou all, o lakat en er gichen, e vo gret eun dra dalvoudus, rak ma c'hellint eno beva evel en o bro genta, dalc'her d'o gizioù, d'o yez, d'o c'hredennou.

Rak eun dra skler eo, hag anavezet mat gant kement hini en deus daoulagad da zellet : el lec'h ma chom start ar feiz hag enoret ar relijion, eno e karer al labour, e karer an douar, ez eus bugale en tiez, tud da labourat. El lec'h ma vez dilezet ar relijion, eno an dud a dro o daoulagad war ar c'heriou : « Eno, emezo, e vezimp eürus ; eno ez eus plijadureziou a bep seurd, sinema ha traou all. Eno e chomo gwenn hon daouarn, ne vo ket ken tenn al labour, hag e vezimp gwelloc'h paet. »

Abalamour da-ze, kaout doujans evit ar relijion a zo labourat evit mad ar vro. Hag e lec'h ober brezel d'ar relijion, ar re a zo e penn eur vro a dle lezel an dud da garet ha da zervicha Doue, da zavel o bugale e doujans Doue. Endro d'an iliz parrez e vo kavet ato tud a garo ar peoc'h, al labour, hag hevelep tud eo a ra nerz ar vro.

Al labourer.

Perag e Breiz eur vro diouyezek, n'hon defe ket ivez a dimbchou diou-yezek ?

Pourquoi pas un timbre bilingue dans la Bretagne bilingue ?

AR PEZ 'ZO BET ANKOUNAC'HAET E RAOZON

E « Semaine Sociale » Roazon, ez eus bet komzet eus an amzer drubuilhus a zo breman, n'eo ket hepken evit al labourer, met evit al labour-douar. Al labourer en em denn; poan en deus, met e boan a zo talvoudusoc'h eget n'eo bet biskoaz. Al labourer hag a oa paour arôk ar brezel gant c'houec'h, seiz, eiz, nao a vugale, hag ouspenn, da zavel, a zo hirio pinvidik, rak, hep gouzout d'ezan, en devoa etre e zaouarn, breman 'z eus dek vloaz, pa oa e vugale o tont, o kreski, brasa pinvidigez a zo hirio e nep lec'h, tud.

Ar pezh a zo diouer anezan war ar miz, koulz hag e kêr, en deiz a hirio, eo an den. Gwell a ze d'an neb en deus tud, rak madou an douar a zo d'ezan, mar kar labourat. Ha setu dre ma zo bet a-viskoaz, hag e vo, helibini etre an dud, o klask gouzout piou en do madou, e sav helibini hirio o klask gouzout piou en devo tud. Ac'hano, an drubuilh a zo war ar miz, rak kêr, gant he goprou bras; he labouriou skanv, he dervez eiz eur, he flijaduriou, a douel ar goueriaded hag a jach anezoadaveti, abaoé ar brezel, eus a bep korn ar vro. Ha seul-vui ma tec'h an dud diwar ar miz pe, da vihana, diwar al labour-douar, seul-vui e teu tennoc'h buhez ar c'houer, ec'h astenn e zevez labour hag e verra e ziskwiz ha c'hoaz en devez, koulz a vez, poan o tapout. Ha ne glêven ket gant eun amezeg penôs en doa grêt, er zizun dremenet, eun devez a naontek eur, savet ma oa da beder eur da vont d'ar park ha distro da 11 eur noz ? E kerz an eost, an devez 14, 15 eur n'eo ket sellet evel eur gwall dervez, nemet e skoaz devez ar micherour e vefe. Ah! pa deu ar pôtr yaouank da dôl e lagad war stad heman ha hen-hont, paeet eur skoed an eur, hag ouspenn, 'vit eiz eurvez labour skanv, amzer d'ezan c'hoaz da c'hounit gozik eun eil devez, penôs ne deufe ket da gaout dister, kalet, enouus, labour ar méziou ?

Netra ne zalc'h anezan stag da vat ouz e barkou, — nemet ha peadra, benviou, loened, tud en devez endro d'ezan, — ha pep tra a denn d'hen distaga diouto.

E « Semaine Sociale » Roazon, ez eus bet sellet piz evelse pe abeg o doa ar goueriaded da zilezel labour ar méziou ha petra d'ober d'o miret en o c'hêr.

Da genta, niver an dud a rankfe kreski, p'eo gwir eo digarez d'al labourerien-douar da vont da labourerien uzinou, ar re-man o veza ivez didud.

Met n'eo ket awalc'h; koulz 'zo bet hag e oa niverusoc'h an dud eget breman hag e tennent koulskoude, warzu ar c'hériou. An digarez vras o deus an dud da gowitzat ar méziou, eo ma n'int ket stag ouz o micher, ouz o bro, ha dindan an digarez-ze 'zo c'hoaz eun all

dounoc'h: an dud — ar re yaouank, dreist-holl, — ne glaskont ken nemet tec'het araog ar boan-gorf ha tanva ar muian ma c'hellint a blijaduriou. Ouz ar c'hlenved-man 'zo eul louzaouenn anavezet mat: ar relijion; ouz egile, 'zo eul louzaouenn all, ar garantez-vro.

**

Ne gredan ket e vefe bet rannet ger ebet e Roazon diwarbenn ar garantez en deus pep Breton da gaout evit e vro Breiz. Koulskoude, eno eman gwirzienn ar garantez a stago anezo ivez ouz o douar, ouz o micher, ouz o ziegez. Breiz he deus tud, met ne garont ket chom ganti; perak? dre ma n'hen anavezont ket.

E kantved ar sklerijenn emamp, war a leverer, ha biskoaz n'eo bet dalloc'h an dud eget ne 'z int breman. N'eus ket fentusoc'h ger eget an hini a glever, awechou, tud a zo o lavaret: « Oh! emezint, spered an dud a ya war greski! » Ar pezh a zo neuze ta eo n'ouzont ket ober implij anezan!... Lavaret zo bet a-viskoaz, ha gwir eo: « An den, ar pezh a glask dre natur eo an evurusted. » Neuze eta en deus kollet an den e hent o klask anezi!

An evurusted n'eman nep lec'h nemet o chom en e stern. Diou stern a zo: eur stern vihan, hag eo hini ar gêr; eur stern vras hag eo hini ar vro. Mar en em gavet diés en ho stern, bezit sur n'eo ket ar stern a zo kiriék, c'houi an hini eo. N'eo ket hi a dle en em ober diouzoc'h, c'houi a renk en em ober diouti. N'ouzoc'h netra eus ar pezh eo kentan tra ho peus da zeski: talvoudegez ar gêr, ar vicher, ar vro. Bevan rit diouto, met hep zonzal lakat ho spered ganto; an evurusted a zo en o serr, met evidoc'h c'houi, ne gavfer an evurusted nemet e tec'het kuit diouto! Eur fazi eo, hennez, hag a gas ar bed da goll, rak kentan droug a deu dioutan eo an **dizurz**. Hogen! 'barz an urz hepken eman ar peoc'h hag an evurusted.

**

Kentan ma tiskennomp da glask penôs lakat ar Breizad da chom en e roll, en em gavomp 'vel dirak eun toull hag a vir ouzomp da vont pelloc'h: ar Breizad ne oar ket e yez!... C'hanta, n'eus krog ebet warnan, d'hen henchan war an hent mat, ma ne oar ket e yez. Setu kentan tra en deus da zeski. Eun toull all c'hoaz goude hennez: ar Breizad ne oar ket piou eo.

Setu aman eun den hag en deus, dre glenyed, kollet ar gomz ha kollet peb envor: red eo deski a-nevez d'ezan komz hadeski d'ezan piou eo, hano e diegez, e harrez, istor e vro, breman ha gwechall. Setu doare ar Breizad.

Ah! pa oar e yez, hag e istor, kerkent an traou a zo endro d'ezan, hag a oa maro breman souden, en em laka da vevan. Komz a reont outan hag hen a gomz outo; elec'h ne oa evitan gwechall nemet tenvalijenn, e tis-pak breman dirak e zaoulagad tólennoù kaer, skeudennou tener... An traou n'o deus ket chenchet stumm koulskoude; hen an hini a zo chenchet; krog eo d'en em ober diouz e stern.

Pebez burzud ha pebez levenez!... Ha c'hoant ho peus e kutuilhfen evidoc'h eun nebeut bleuniou diwanet e kalon eun tregeriad yaouank divroet hag a zokrog da **welet** e vro ha d'he c'harout adalek m'en deus desket lenn ha skrivan brezoneg?

Digoret eo e zaoulagad war e di, dal m'en deus bet donézon ar yez. Alies en devoa sellet outan arók, met e zaoulagad, daoust ma oant digor, a oa evel pa ne weljent ket, o vezan ma ne oa ket diliammet e deod.

Hon 'zi a zo bihan
Ha kollet 'mesk ar gwez
Vel eun neiz melegan
En eun torkad kelvez.

Met meur a di loro'hus
Na goach ket, me zo sur,
Karantez ken padus
Na ken frank plijadur!

N'eus ket en hon zraouien
Henchou plen ha ledan;
N'eomp ket da bourmen
Gant eur wetur dre dan;

Met yeot hir ar prajou
A zo dous evel sei
Hag e harz ar c'hleuniou,
D'an hanv eo brao azei.

Hon zi a zo izel,
Vel eun ti a c'hiz koz,
Memez lojeiz hon gwel
War an deiz hag an noz.

Met ar paour a gavo
Eun dorz vara voulc'het
Hag ar haleer-bro
E blas 'n korn an oaled!

Alies, rók an dez
Ni 'renk bezan savet
Ha meur a wech ivez
Hon c'horf a ve brevet;

Met 'n hon fark e tiwan
Gwiniz stank ha lin glas...
Hon zi a zo bihan,
Bennoz Doue zo bras!

Ha pa vo deut an distro...
Mignon, pa vo deut an distro,
En hon bro,

Me c'h ey da vale dre an ed
Lec'h ma red

Ar c'had rous;
Gant an trouz,

Niverus 'savo en dro d'in
Klujiri!

Kuzet drek eun torkad ozil,
Gant ma skrilh,

Me 'rey d'al luzed lammat,
Leun a stad;

Hag eno
Me 'welo

Ar goulm o klask eur mezellour
War an dour...
Me c'h ey, dre an henchou tenval,
Da rimal;
Ma tosta ar gannerez-noz,
D'he gortoz
Me 'chomo
Ha ma sko,
Me a dolo d'ei he golvaz
'Fons ar waz...

Daoust hag **Evnig Penn-ar-c'hoad**, hag a zeskas, arók ar brezel, lenn ha skrivan brezoneg, dre zikour **Breuriez ar Brezoneg**, en dije bet kavet an tu da skriva kemend all e galleg?

Daoust ha barzez Kerne, ar ganerez flour, siouaz maro, **Koulmig Arvor**, ha n'he doa nemet deskamant skol he farrez, he dije skrivet e galleg ar c'hianaouennou o deus bet brudet he hano koulz e Gwened 'vel e Leon hag e Kerne?

Daoust ha **Laouik**, — bet skoet ive er brezel, — hag en doa paouezet da vont d'ar skol da drizek vloaz, en dije savet e werziou, e varvailhou, ma n'en dije ket desket lenn ha skriva brezoneg?

Ha nag a hini evelse ha, mar anavezjent o yez, e strinkfe kerkent diouz o c'hreiz eur vammenn a varz-niez hag a gân?

Ha petra ganjent-i, labourerien, martoloded, micherourien, nemet o buhez pemdeziek, o c'hêr, o micher, o bro?

Ha setu, en doare-ze, na petra 'ta! e teujent d'en em staga o-unan ha da lakat ar re all d'en em staga outo... Ha goude? emezoc'h... C'hanta, setu, dre ar yez, dre ar brezoneg, kompouezet, evit eun darn, an traou war ar miz ha, marteze, 'vit an darn vrasa.

E.-A. Moal.

PRIZIOU

Priziu an divinadennou ha 100 priz ar C'hatekiz a vo kaset d'ar c'honideien er miz-man, dal ma vo peurvoulet al leoriou nevez emaoamp oc'h ober breman.

E gwasked Roc'h Trevezel, gant Ivonig Picard, 8, boulevard Pasteur, Saint-Brieuc. — Prix : 3 fr.

An neb en deus gwelet eur wech an Otrou Picart n'hell ket ken ankounañ haat an dremm breizad en deus penn-da-benn hag an neb hen anavez a anavez ennan eur Breizad a galon, a gar e wir vro !

Ouspenn, e oar lakat ar re all d'he c'harout.

Breizad ganet wardro ar menez Arre, Ivonig Picard harluet e Breiz-Uhel, en deus miret en e greiz naon ha sec'hed d'e vro c'hinidik; an dra-ze a zanter pa hen lenner, pa lenner **E menez Arre**, ha hirio e leor nevez,

E gwasked Roc'h Trevezel.

Goude bezan fôlet eur zell-tro war vro Gerne, e tistro war e giz da adwelet pep tra, a beb eil, ar runiou, ar bourkiou, ar stêriou, ar bleuniou brug hag ar bleuuniou lann... Disken a ra en tiegeziou da varvailhat; digas a ra da zonzj eus ar c'hiziou koz, eus an darvoudou tremenet, eus kontadennoù hag istoriou kontet gwechall e tal an tan.

Lennet e vo gant mil blijadur leor nevez Ivonig Picart hag an holl Vretoned a gar dere'hel ar brezoneg en e blom a lavaro d'ezan mil trugarez !

Enseignement du breton par Meven Mordiern, prix : 1,50, aux bureaux de **Breiz Atao**, 21, rue de la Charlotais, Rennes, et chez M. Vallée, 23, rue Saint-Benoît, Saint-Brieuc.

Meven Mordiern n'est autre que le savant auteur des **Notennoù diwarbenn ar Gelted**; il s'est fait connaître depuis par de nombreux articles dans **Buhez Breiz** et **Breiz Atao**, qui ont frappé tant par la force et l'originalité des idées exprimées que par la richesse de leur documentation. La brochure actuelle est une mise au point des plus remarquables de ces articles. Elle s'impose comme **un programme de premier ordre** à l'attention de tous les Bretons soucieux de l'avenir de leur langue celtique.

Conseils de l'Académie bretonne, IIIe fascicule, prix : 2 francs, chez M. Vallée, 23, rue Saint-Benoît, Saint-Brieuc.

On se plaint de l'absence d'une grammaire complète du breton littéraire. Le nouveau fascicule comble en partie ce desideratum : c'est une sorte de commentaire très complet de « La Langue bretonne en 40 leçons ». Avec ce commentaire la méthode de M. Vallée forme un ensemble très suffisant pour l'Enseignement secondaire. Une seconde partie de ce fascicule donne une liste des suffixes bretons indispensables pour l'intelligence et la formation des mots composés.

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONED

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou

ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{ce}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug* et de l'*Emgleo Sant Ildut*
Yv. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.). 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — E Kemper gant ar Bleun-Brug. — Prezegenn grêt gant an A. Orvoen. — Lokrist an Izelved, G. P. — Buhez Jenovefa a Vraban. — Ar brezoneg en iliz hag er skol, J. U. — Labouriou wardro an ti, TINTIN ANNA.

SULIOU MIZ HERE

5 a viz Here. — Pardon bras ar Rozera. An ofis p. 758 e levr an A. Uguen.
12 a viz Here. — XVIII^{et} sul goude ar Pantekost. An ofis p. 508.
19 a viz Here. — XIX^{et} sul goude ar Pantekost. An ofis p. 511.
26 a viz Here. — XX^{et} sul goude ar Pantekost. An ofis p. 515.

E Kemper gant ar Bleun-Brug

I. — Petra am eus klevet.

II. — Petra am eus gwelet...

Pa vezer het en eur pardoun, pe en eur gouel bennak eman ar c'hiz, e Breiz, da zigas o « lodig » da dud ar gear. Eur c'hiz vat eo houman, hag evid ober diouti eo e teuan da ginnik d'eoc'h c'houi, lennerien « Feiz ha Breiz », ho « lodig » eus XIVes gouel ar Bleun-Brug. Rak, gwella mignonned ar « Bleun-Brug » ha lennerien aketusa « Feiz ha Breiz » a zo evel eur familh vras, ha dre-ze ho peus gwir da gaout eun tanya eus ar goueliou kaer a zo het grêt e Kemper d'an 10 ha d'an 11 a viz gwengolo, evid enori Breiz, hor bro, ha deski d'eomp dre brezegennou helavar, dre ganaouennou ha dre beziou-c'hoari, an doareou gwella da gemeret evit he lakaat da veza brezoneko'h ha kristenoc'h c'hoaz, eget n'eo het betek-hen.

C'houi eta, hag a zo bet red d'eoc'h chom er gear, lennit gand evez ar pennad-man. Klaskit ennan eun diverra eus ar pez a zo bet gret ha lavaret e Kemper epad ar Bleun-Brug », ha mar gellit, goude-ze, edoug ar bloaz a zeu, grit c'houi ivez eun draig bennag evit gloar Doue, mad an eneou ha buhez Breiz.

a) Ar studiadegou

Ar « C'hourrier » hag ar c'hazetennou all a lennit heb an amzer o deus kaset beteg'ennoc'h, moarvat, eun tamm kelou eus ar goueliou holl-geltiek a zo bet e Kemper wardro hanter viz gwengolo. Diouz am eus klevet ar goueliou-ze a zo bet kaer. Gwell a-ze, ha mar o deus grêt eur vad bennak d'eomp ha d'hor bro, meuleudi d'ar renerien. Eun dra eo hag a zo sur, er bloaz-man adarre, goueliou ar Bleun-Brug o deus gret plijadur ha vad d'ar re o deus gallet dilezel o labour pem-deziek evit heuilh ar goueliou-man penn-da-benn, evel ma'm eus me grêt.

N'oa ket deiz awalc'h c'hoaz p'en em gavis e Kemper d'an 10 a viz gwengolo, gand eur strollad tud yaouank, deuet, evel don, da welet petra oa e gwirionez goueliou ar Bleun-Brug. Kenta rejomp a voe mont da lavaret hor pedennou en iliz-veur Sant-Korantin, kenta eskop Bro-Gerne. Goude-ze, epad m'edo va mignonned o tijnia, me gemeras penn an hent da vont betek chape-

lig « Ti-Mamm-Doue »: eno, diouz ma verke reolenn ar gouel, eun oferenn a dlie beza lavaret evit holl vignoned ar Bleun-Brug, aet da anaoun, edoug ar bloaz. En eur vont gant va hent e tibunen va chapeled, gwella ma c'hellen, evit goulen digand an Itroun Varia skuilh grasou puilh war hor Breiz ha war he difennourien. Ha dre ma tostaen e sonjen gant levenez er burzud kaer grêt gwechall dre c'halloud itroun Varia Ti-Mamm-Doue, er chapelig a welen a-ze dirazon, hanter-guzet gand ar gwez.

En amzer ma rene an Tadou Jezuisted skolach Kemper, edo ar c'hiz ganto da vont gand o skolerien, eun dervez bennak, epad Miz Mari, da glevet an oferenn ha da gommunia, e chapel Ti-Mamm-Doue. En eur vont d'ar pelerinac'h-man, eur bloavez, goude beza gwelet Dom Mikael an Nobletz, en doa kemennet d'ezan a-berz Doue oa galvet da veza war e lerc'h, abostol Breiz-Izel, an Tad Julian Maner a glaske gouzout penaos e kasfe da benn al labour fiziet ennan. C'hoant bras en doa da implija e vuhez penn-da-benn evit savetei eneou ar Vretoned, met siouaz! ne anaveze ket eur ger brezonek. Hogen, epad an oferenn, e kreiz eur sklerijenn gaer an Tad Maner a welas eskoptiou Kerne, Leon, Landreger, Dol, Sant-Brieg ha Gwened, evel eur park bras digor d'e labour; gwelet a reas ivez petra da ober evit labourat ar park-se. Kerkent e troas e zell ouz skeudenn ar Werc'hez, hag en e galon e tiwanas ar bedenn-man : « Va Itroun dous ha madelezus, mar kirit deski d'in ar Brezoneg, her gouezin mat dizale hag e c'hellin gounid servicherien d'eoc'h ha d'ho Mab Jezuz ». Selaouet e voe raktal e bedenn. An Tad Maner a zeskas d'ar red, evel dre vuzud, yez kaer ar Vretoned. Dindan eiz devez en em gavas e tro da ober katekiz, e chapel Ti-Mamm-Doue, ha goude daou viz studi e c'hellas prezek dre holl barrezioù an eskopti, koulz hag ar veleien o doa desket ar brezoneg war harlenn o mamm.

Ar zonz eus ar burzud kaer-man a reas d'in, epad an oferenn, kas eur bedenn warzu an Itroun Varia, evit holl vignoned ar Bleun-Brug, a labour gant kement a galon da viret, da gaeraat ha da binvidikaat hor yez. Pedet em eus dreist holl evit an holl veleien, hag an holl gloareged, a boagn breman pe a boagno eun deiz, da zerc'hel ar Vretoned war an hent mat, ha kenderc'hel a rin zoken da gaout sonj enno em fedennou, evit ma plijo gant Doue o sikour da veza bepred, evel hor sent koz gwechall, Bretoned a spered, a galon hag a yez, evit brasa mad eneou o c'henvroiz.

Ezomm bras hon eus, er mare-man dreist holl, e chomfe ar veleien fidel da Vreiz, d'he yez ha d'he giziou. Rak, siouaz, pobl Breiz, « krouet gand ar Zent koz evit

beza haderez ar wirionez dre ar bed », n'eus mui anezi nemed ar skéud eus ar pezh m'eo bet en amzer dremenet. Taget gant klenved an nevezentiou touellus ha direiz, ar Vretoned a zilez o gizioù, ker yac'h koulskoude, evit kemeret plegou ha n'hellont ober nemet droug d'ezo, droug d'o c'horf, droug d'o ene dreist holl. Tec'het diwar ar roudenn, taolet o deus ar vro en eur stad reuzeudik meurbet. Setu, moarvat, perak e klevet tud di-boell o seni hep paouez glaz ar maro evit Breiz. Ya, meur a hini a lavar, heb ober kaon, eman echu gant Breiz. Meur a hini a lavar, en eur c'hoarzin, eman echu gant ar brezoneg. Meur a hini a lavar, hep gouela, ez a feiz ar Vretoned da goll; meur a hini, a dôl dismegans war o gizioù, o gwiskamanchou. Meur a hini, dre ziouiziegezh, a zispriiz sevenadur hag istor Breiz; meur a hini, hep beza zoken grêt netra evit hec'h anaout, a nac'h lennegezh kaer ar Vretoned.

A drugare Doue, niver an dud a gred c'hoaz liva eus ar seurt gevierez-se a ya hemdez war zisteraat, epad ma welomp o vont war gresk galloud ha niver ar gwir Vretoned, o deus grêt le da zifenn war eun dro o Feiz hag o Breiz.

Eur wirionez eo houman hag a zo anat evid ar re a zo bet aketus da heulia gouelioù ar Bleun-Brug, abaoe fin ar brezel. Biskoaz n'em boa gwelet kement a dud e studiadegoù ar Bleun-Brug. Ouspenn tri c'hant den, diredet eus pevar c'horn an eskopti, hag eus an eskoptioù all a zo e Breiz, a yeas wardro 9 eur e sal vras al « Lykès », warlerc'h hon Aotrou 'n Eskob hag holl renerien ar Bleun-Brug. Eun dudi oa gwelet al levenez a bare war dal an holl. Hag e ve laouen mignoned ar Bleun-Brug n'eus ket a dro da veza souezet! Daoust ha ne verv ket o c'halonou gant an hevelep karantez? Daoust ha n'eman ket an hevelep menozioù war o spe-rejou?... Mont a rae an teodou en dro, m'hel lavar d'eoc'h, pa zavas dreist ar re all mouez nerzus an aotrou Dujardin, da gemenn d'eomp oa digor pevarzekvet gouel ar Bleun-Brug, ha da lavaret, en ano an holl, pegen eürus oa o welet an aotrou Duparc, hon eskob karet, o tilezel eur pennad e labourioù evit dont da ren labourioù ar Bleun-Brug. Ar strakadeg daouarn a voe neuze a ziskouezas skler e sonje an holl evel an aotrou rener. Hag an aotrou 'n Eskob, hep gedal pelloc'h, a respontas raktal da c'her an aotrou Dujardin: « Eur blijadur eo evidon, emezan, rei digemer d'ar Bleun-Brug. Gwelet a ran en deus mignoned fidel, dre holl e Breiz. Gwell a-ze, rak al labour m'eo stag gantan meur a vloavez a zo n'hell ober nemet vad. Kendalc'hit eta da zezki d'ar Vretoned petra eo Breiz, o bro; silit er c'halonou ar gwir garantez-vro, rak Breiz a zo eus ar

broioù-ze a verit beza karet gant an holl. Arabat eta e rafe fae he mibien warni. Poagnit gant ar Brezoneg, hor yez, ne c'houlennan ket gwelloc'h eget rei aotré d'e zeski en holl skolioù, ha kement hini a zikouro deski ar brezoneg d'ar vugale a ray, sur eo, plijadur vras d'in. Gant hor gizioù, hor gwiskamanchou, hag an holl draoù-ze o deus grêt hed ar c'hantvejou enor ha brudvat hor bro, difennit heb aon hor c'hredennou kristen. Da stourm ho pezo, hag hep dale marteze, bezit war evez eta!... » Bezit dinec'h, aotrou 'n Eskob, gwella mignoned ar Bleun-Brug a jomo fidel da c'her o zadou. Eveldo, dec'h, int a lavar hirio: « Potius mori quam foedari! » — Penn kil ha-troad — kristen ha Breizad !

Koulskoude, evel ma livirit, red eo beza war evez, rak galloud an drouk-spered ha fallagriez an den a zo bras. Ha prezegenn an Tad Trebaol, lennet dirazomp gant an aotrou Perrot, a ziskouezas d'eomp skler e c'hell eur vro, n'eus fors peger kristen e ve, koll sklerijenn ar gwir feiz. Setu, siouaz, ar pezh a zo c'hoarvezet gant bro-Geumri, bro-gavell ar Vretoned, hag ar zent koz-se, ker brudet, en hon touez, o deus digaset ar gwir feiz war zouar an Arvorig, eur pemzek kant vloaz bennañ a zo. Breiz ha Keumri, hervez an Tad Trebaol, unan eus ar re a anavez ar gwella ar vro-man pe gwir en deus tremenet 12 vloaz enni, Breiz ha Keumri ne reont nemed eur vro rannet e diou lodenn gant ar mor. Hed ar c'hantvejou an diou lodenn-man o deus roet skoazell an eil d'eben, evit rei lamm d'o enebourien, ha mar deo gwir e teuas eur c'halz eus hor sent koz eus Bro-Geumri, n'ankounac'haomp ket e kaver duhont eur bern anioù sent ganet e Breiz-Izel. Hirio, siouaz, sklerijenn ar gwir feiz ne bar mui war Keumri. Perak? An Tad Trebaol hel lavar d'eomp didroidell. Tud Keumri, emezan, n'int ket bet gounezet gant ar Brotestanted, n'o deus kollet o feiz nemet dre zioner beleien evid o hench. Tostik tost e chomont d'ar gatoliked, hag es e vijent da c'hounit ma ve kavet Bretoned da vont breman d'o c'helenn dre ar c'heumraeg, eur yez dem-henvel ouz ar Brezoneg. Marteze e vezo kavet ar veleien kalonek-se, eun deiz. Da c'headal avat, meur a hini a zento ouz ho kalvadenn truezus, Tad Trebaol, hag a vezo fidel, sur oun, da lavaret eur wech an amzer ar bedennig-man evit Keumri: « Doue holl-c'halloudek, ho peus en ho madelez dreist-muzul, digaset ho Mab unik er bed-man, evit digeri eur wech c'hoaz do-riou ar baradoz, hag evit deski d'eomp Hoc'h anaout. Ho karet hag Ho servicha, — bezit truez ouz ho pobl o chom e Bro-Geumri. Roit d'ez i donezou prisioù ar Feiz, ha dastumit anezi holl er gwir Iliz savet gant Ho Mab divin: evit ma c'hallint evelse, en eur zoubla d'he galloud hag en eur zenti ouz he mouez, Ho servicha, Ho

karet, hag Hoc'h azeuli er bed-man evel m'her goulennit, ha gounit an eürusted peurbadus er bed-all, Dre ar memez Jezuz-Krist hor Zalver ». Evelse bezet grêt.

Ya, pedomp evit hor breudeur Tra-mor; pedomp, en eur c'hedal an deiz ma c'hellimp lavaret, e gwirionez, komzou ar c'hantik brudet :

« Breudeur, ni glev ho klemmou
Eus an tu all-d'ar mor,
D'ho mouez ha d'hoc'h ezommou
Hor c'halon zo digor.
Ni a roio aluzenn
Evit sikour ho pro,
« Ni a zavo beleien
Ha d'eoc'h ni o c'haso ».

Goude prezegenn gaer an Tad Trebaol, hon eus klevet unan diwarbenn « gwiskamanchou Breiz », ha n'oa ket bet savet gand eun dizesk m'hen asur d'eoc'h. An aotrou Sébastien Viol, eus Kerfeunteun, n'eo nemed eur paourkez kouerriad, eun troc'her buzug, evel ma lavar, unan eo avat « hag a oar anei ». Evidon-me am eus bet plijadur ouz e zelaou, ha karout a rafen gallout lenn e brezegenn war « Feiz ha Breiz », ar c'henta ar gwella. Respontet en deus braoik d'an teir goulenn-man :

a) Petra eo gwiskamanchou Breiz ? — b) Petra e teuont da veza ? — c) Petra ve da ober evit difenn gwiskamanchou Breiz.

Ha ya! petra ve da ober? Eno eman an dalc'h. Meur a dra, sur eo, a ve mat da ober. Koulskoude, d'am menoda vihana, kaer e vezo, hor gwiskamanchou a gendalc'ho da vont d'an traon e keit ha ma ne vezo ket roet d'ar Vretoned an deskadurez stummet ouz o spe-red. Deski d'ar Vretoned piou int, petra dalvezont, petra o deus grêt o zadou, petra c'hellfent da ober int ivez, ma karfent bale eun war roudou o zud koz, deskf d'ezo perak e rankont derc'hel start d'o gizioù, d'o yez, diskouez d'ezo perak ne raint peurlieasa nemet diskenn e lec'h sevel o trei kein da gement en deus, hed an amzeriou, grêt-nerz ha brud-vañt o c'hentadou, setu, a gredan, eul labour talvoudus, eul labour ret zoken, evit dougen ar Vretoned da chom fidel d'o gwiskamanchou. Met piou a ray al labour-ze? C'houi, me, ha kement hini en deus eun tammig deskadurez, ha dreist holl, eun elfennig karantez-vro e goueled e galon, D'al labour eta, ha pep hini war e beñgenn !

Hor paourkez kenvroiz, eur c'halzig anezo da vihana, a gred eo red beza gwisket evel plac'hed ha pôtre-d'ar vuhez fall, ha ragachat eul lastez galleg saout war don eur parizian kraouennek, evit beza den a zoare ha bale gand ar « progrès » pe an araokaat. Diskouezomp o

fazi d'an dud-man. Unan bennak a c'hoarzo gwap d'eomp, marteze, met unan bennak ivez a daolo evez ouz hor c'homzou. Da heul hor prezegennou avat klas-komp dreist pep tra rei skouer vat ato war ar poent-man. Dalc'hit sonj eus an dra-man, eun ali a bouez eo:

Lavaret zo eur dra,
Hag ober eo ar gwella.

Rak-se eta, evit difenn ar gwiskamanchou kenta zo da ober eo sklerijenna ha rei skouer vat. Ma kavit gwelloc'h, lennerien ger, krogit en ho pluenn ha skrivit da rener « Feiz ha Breiz », hen a zigaso ho lizer beteg ennoun... Da c'hedal, unanomp hor mouezioù da gana meuleudi an aotrou Uguen, rener ar c'hloerdi-bihan, ha meuleudi an holl vistri hag an holl vestrezed-skol a ra d'o bugale chom fidel da wiskamanchou o farrez. Re all a zo siouaz!...

Met tremenomp hep sellet outo! ha selaouomp gand evez prezegenn an aotrou Havard, a zo anavezet mat gand ar re o deus grêt o amzer-zoudard e Sant-Malo. An aotrou Havard a gar e vro, hag eun dudi eo evidomp gwelet peger brao e teu ar Brezoneg gantan. Desket en deus ar Brezoneg, ha diouz ma lavar, a benn eun nebeut bloavezioù aman eur c'halz eus **tud desket Breiz-Uhel** a gomzo e Brezoneg koulz ha pôtre-d Breiz-Izel. Duhont ar yaouankizou, pôtre-d ar skolioù bras en o fenn, a zo en em lakaet a-zevri da studia istor Breiz, meur a hini zoken a en em vod evit deski ar Brezoneg, hag evit kaout muioc'h a arc'hant da brena levriou brezonek, e chomont hep fumi. Re all a espern o gwennefen evit gallout dont da c'houelioù ar Bleun-Brug. Pebez skouer evit Bretoned Breiz-Izel, evid ar yaouankizou dreist holl, a zo ken troet d'ober gwap ouz traou o bro, hag o deus mez oc'h anzañ int Breiziz! Mar deus eun den koulskoude hag a c'hell tremen dre holl sounn e benn, ar Brezad eo hennez. En han' Doue, eme an aotrou Havard, deskomp istor hor bro, ha ne vezimp ket nec'het evit kas an dorz d'ar ger pa deuy eul lakez bennak da glask ober gwap ac'hanomp, evel ma reas, eur wech, eur beleg yaouank eus Sant-Malo: Edo o tremen dre ger Laval gant pôtre-d e batronach, pa glevas eur c'hoz tamm aotrou o lavaret diwar fae: « Oh! oh! sellit 'ta, Bretoned adarre! » Ar beleg, kerkent a reas d'e bôtred chom a zav, hag a respontas d'ar gwapaer: « Ya, pôtr, sell mat! Bretoned eo ar re-man, stou da benn d'o saludi ». Ar pezh a reas, hep marc'hata, mezek an tamm anezan, e c'hellit kredi.

Sentomp ouz ali an aotrou Havard: edoug ar goanv-man studiomp istor Breiz. Rak, pa ouezimp pegen skiantek oa gwechall hon tadou, pa anavezimp gwelloc'h o menozioù, e teuimp ni ivez da garet muioc'h

Doue, ar vro, ar ouenn, ar yez hag an holl giziou breizat, hag e tifennimp gant muioc'h a galon ar groaz hag an erminig, hor Feiz hag hor Breiz, n'eus fors e pelec'h ha ne vern dirak piou e vemp.

N'emaomp ket eno c'hoaz siouaz! Mar deo youl Doue avat, ha ma kemeromp poan, ar pezh n'eman ket hirio a c'hell beza warc'hoaz.

Rak, tud a gavimp d'hor sikour ha d'hon bencha, dre o c'homzou helavar ha dreist holl dre o skoueriou mat. Setu ar pezh a voe desket d'eomp goude lein. Ouspenn pevar c'hant den a yoa er zal, pa deuas an aotrou Co-caign, eus sant-Brieg, da ziskouez d'eomp peger bras ezomm a zo da zevel eur C'hannadig skeudennet evit bugaligou Breiz. « Er gazetenn-man, eme ar prezeger, ar Breizad bihan a gavo, e Brezoneg, evel er c'hatekiz, magadurez evid e ene; enni e tesko giziou e dud koz; enni e welo pegen kaer eo e vro, pegen start eo he gwiriou, pegen fur he giziou; enni e kavo soniou dispar mat da veza kanet e lec'h an traou hudur a glever a bep tu; enni e welo geriou nevez, ha ma ne intent ket anezo dreizo o-unan, e teuy buan d'o intent dre ar skeudenn ».

Dre zikour ar gazetenn skeudennet e vezo êsoc'h astenn dre vro Leon « Breuriez ar Brezoneg », a zo bet savet e Treger, evit miret etouez bugale Breiz, gwiriou, giziou, yez ha Feiz hon tud koz, evit boda ar vugale en eur genvreuriez hag a vezo en he fenn tud gouest da gemeret preder ganto, evit sevel kenstrivadegoù etre bugale ar skoliou, ha lakat da virvi e goueled o c'hallon karantez Doue ha karantez ar vro ».

Daoust ha gellit e vezo sevel ar gelaouenn skeudennet? Eno eman an dalc'h. Ne lavaran ket nann, hag eun dra a bouez e ve, sur eo, ha menoz an aotrou Co-caign a zo bet difennet kalonek gand an aotrou Le Clerc, unan eus renerien « Arvorig », ha gand an aotrou Gouriou, a zo, an holl her goar, eur mestr-skol eus an dibab. Arc'hant bras a zo ezomm evit-se, gwir eo, met arc'hant a vezo kavet: Da c'hortoz ma vezo kaset ar mennad-man da benn, c'houi mistri ha mestrezed hag a ra eun draig bennak evid ar Brezoneg endro d'eo'h, skrivit, mar plich, eur gerig da aotrou rener Feiz ha Breiz. Respontit dreist holl d'an teir goulenn-man:

1° Petra 'rit breman? — 2° Petra ho peus sonj da ober? — 3° Petra vir ouzoc'h d'ober gwelloc'h? — Ezomm hon eus da c'houzout an dra-man, evit brasa mat ar skoliou kristen hag ar Brezoneg. Respontit eta didroidell hag heb aon. D'ho kwella difennourien eo e skrivoc'h.

Ar re-man o deus c'hoant da zont war zikour kement

hini a ra eun dra bennak evit deski ar brezonek d'ar vugale. Gwelloc'h ez ay an traou dizale mar bez gellit kas da benn mennoz ar barz brudet Bleimor, a zo bet displeget dirazomp gand an aotrou Moal, rener « Arvorig » ha sekretour bras ar Bleun-Brug. Ano a zo da zevel eun emgleo etre an holl Vretoned a gar o bro hag o yez, betek dioueret 5 gwenneg er bloaz, ha pa ne ve ken, evit skoazella « Breuriez ar Brezoneg ». E pelec'h eman ar Breizad gwirion ne gavo ket 5 gwenneg hag ouspenn evit difenn e yez? Ne gredan ket e ve ganet c'hoaz! Hastit affo eta aotrouez Uguen, Moal ha Picquenard, goulenn skoazell an aotrouez Loth, Ernault, Vallée, ha rei d'eomp « Emgleo ar Brezoneg beo ».

Met, a drugarez Doue, tud a zo hag a gerz war arôk, hep sikour den all ebet. Ma teu sikour gwel a-ze, ma ne deu ket, al labour ne jomô ket da ober evit-se. Setu ar pezh a zonz an aotrou Uguen, rener kloerdi bihan ar Pont, unan eus gwella mignoned ar Bleun-Brug, unan eus kaloneka difennourien ar Brezoneg, unan eus aketusa skrivagnerien « Feiz ha Breiz ». E veuleudi n'eman ket da ober, ha pa gomz diwarbenn Breiz hag ar brezoneg eun dever eo e zelaou. Er bloaz-man adarre en deus displeget traou a bouez diwarbenn ar brezoneg en iliz hag er skol. Dizale e kavoc'h e brezegen war « Feiz ha Breiz », lennit-hi gand evez, ha dreist holl, mar gellit, it dre an hent diskouezet gand an aotrou Uguen: an hent mat eo hennez, hag an aotrou 'n Eskob e-unan eo en deus bet ar vadelez d'hen diskleria d'eomp.

N'oun ket mestr skol, met diwar ar bloaz-man, gand aotre renerien diou skol libr va farrez, e kavin an tu, sur eo, da zeski d'ar vugale lenn ha skriva brezoneg. Ne gredan ket e vefe red beza doktor evit-se. Diskouezomp bolontez vat hag ez ay buan an traou war wellaat. Ar vistri hag ar vestrezed-skol n'int ket holl ker kablus ha ma klever lavaret awechou. Bolontez vat o deus eur c'halz anezo, gouiziegez eo a vank d'ezo awechou evit kement a zell ouz ar brezoneg. Deuomp war o zikour. Setu ar pezh a rin, ha sur oun, meur a hini o deus sonj int ivez da ober kement a zo en o galloud evit sikour mistri ha mestrezed-skol o farrez da rei kenteliou brezonek d'ar vugale. Evel ma lavare an aotrou Viol, « lavaret ober zo eun dra, hag ober eo ar gwella ». E lec'h koll hon amzer o tiskouez d'ar re all petra ve mat da ober, krogomp eta e pao an alar, ha digoromp an ero, suroc'h eo ar park da veza labourer, da lavaret eo, suroc'h eo ar Brezoneg da veza deskêt.

War ar poent-man eur c'halz eus hor c'henvroiz aet da bell-bro warlerc'h o zammig bara, a ro d'eomp eur skouer hag a zo eus ar re wella. An aotrou Berre,

eus an Naoned, eur Breizad gredus mar deus, eur c'hristen dispont, eur galon aour a zen, en deus gelllet, gant sikour an aotrou Letourneau, sevel eun ti « Korn oaled Breiz » evit digemeret bep sul ar Vretoned a zo hirio o labourat wardro Chantenay. Meuleudi d'ezan, ha Doue ra vennigo e labour, hag an hini a ra an aotrou Letourneau, beleg ar Vretoned e Naoned, evit difenn hor c'henvroiz, hag o derec hel war an hent mat.

Ar pezh a zo bet grêt e Naoned, evit boda ar Vretoned, hag evit dont war o zikour, a vez grêt breman e pep lec'h, ha ma n'am c'hredit ket, lennerien ger, digorit ho tiskouarn da zelaou mouez skiltrus « Korn-Boud » miz Du, ha lennit gand evez prezegenn helavar an aotrou Perquis a zo medesin e Tours, hag en deus grêt eun enklask a bouez war doare beva ar Vretoned, dre bevar c'horn ar bed.

Dre brezegenn gaer an aotrou-man, en deus hen ivez desket ar Brezoneg, eo bet klozet studiadegoù pevarzekvet gouel ar Bleun-Brug. Red eo hen anzañ, had mat a zo roet d'an douar, er bloaz-man adarre. Gant gliz bennoz Doue e tougo eost puilh, dizale zoken marteze. An had a zo kouezet war eun dachenn hag a zeblant beza eus ar re wella. Pell zo e tarempredan ar Bleun-Brug, met evit beza gwirion, red eo d'in lavaret n'em eus ket bet gwelet c'hoaz kement a **dud desket** oc'h heuilh ar studiadegoù. Dies e vefe d'in lakat o ano aman, n'o anavezant ket holl, kalz anezo a deue a bell-bro. Anavezet em eus e kichen aotrou 'n Eskob Kemper, en deus ato ar ger gwella evit trugarekaat pep hini eus ar brezegerien, anavezet em eus an aotrounez Abgrall, Coigneau, Messenger, Queinnec, Perrot, chalonied; an aotrou Uguen, rener skolach ar Pont, renerien ar c'hloer-di bras, an aotrou Buléon, person iliz-veur Gwened; an aotrou Regnault, medesin e Roazon, an aotrounez Marker, ha Regnier, eus Paris, an aotrounez A. Bebb ha Jones, eus Keumri, an dimezell O'Farely, eus Iverzon, an aotrou Doble, eus Kerne-veur, anavezet em eus ivez potred yaouank hag a zo breman e Politeknik, pe e skoliou brasa Bro-C'hall... Met klozomp, ha lavaromp heb aon da fazia, edo ar pep gwella eus yaouankiz Breiz e Kemper d'an 10 a viz gwengolo. Eost puilh a ziwano war dachenn Feiz ha Breiz. Fiziants eta, ha d'al labour, holl a-unan, « Evit Doue hag ar Vro ».

b) Ar c'hanaouennoù, — ar c'henstrivadegoù ar peziou-c'hoari

Fiziants! fiziants! daoust d'ar barrou-avel, daoust d'al labour tenn hag hir a zo ouz hor gortoz ma fell d'eomp kas hor mennadoù da benn, fiziants bepred, setu ar ge-

rig a rede war va spered p'en em gavis, goude koan, wardro eiz eur, e sal vras al « Lykès », evit sellet displega « Fosfatinn ar vatez fin », — ha « Noluen », daou bez-c'hoari nevez, savet gand an aotrou Job ar Bayon, ar barz brudet, ar beleg kalonek ha dispont, en deus gounezet, epad ar brezel, eur bern metalennoù hag ar groaz a enor.

Prez a zo evit doare. N'eo ket bet an trede sonn c'hoaz, ha koulskoude, diouz ma welan, poent eo chacha pe ne gavin kador ebet, ha fidandomik! c'hoant bras am eus da welet ha da glevet... evit gallout konta d'eoc'h, lennerien ger, pa erruin er gear. Met penôs konta traou par d'ar re zo bet diskouezet d'eomp? Evidon-me 'zo lakaet nec'het maro. Red eo gwelet an unan, n'eus ket nann da lavaret. Rak-se, espernit eur gwenneg bennak, ha mar gellit deuit er bloaz a zeu da XVe gouel ar Bleun-Brug. N'eus fors e pelec'h e vezo grêt, m'hen tou d'eoc'h, n'ho pezo keuz ebet d'hoc'h arc'hant.

Gwir eo, marteze ne weloc'h ket « Fosfatinn » er bloaz a zeu, dimezet c'hellfe beza! Rak, er bloaz-man, n'eo ket c'hoant dimezi a vanke d'ar paourkezh marteze. N'eus koz botezh ne gav he far, — ha, sur eo, gand ar bern traou a oar, gand an deskadurezh he deus, gand ar spered a ra... diouer d'ez, Fosfatinn, n'hell ket jom da blac'h yaouank koz. Sonjit 'ta n'eo ket nec'het evit dansal ar polka, goro ar zaout, ober soubenn an ougnoun, fumi koulz ha pôtr, kana evel an drask, ar pintig ha kement-so!... ha lakat war nec'h ano danvez he mistri... Eur « bonomig » a gavo sur, ha ma ne gav ket, e c'hello lavaret da vihana, he devez kavet an tu da lakat an dud da zirell da c'hoarzin, eun abardaevez, e Kemper,

Ma n'hon eus ket c'hoarzet kement en eur zelaou kanaouennoù dudius an aotrou E. Cuff, hon eus bet avat kement a blijadur. Ar barz yaouank-man a gan ker brao, ker flour mar deo gouest da lakat eun eostig da zizec'ha war e dreid gand ar warizi pe jalouzi.

Warlerc'h an aotrou E. Cuff, unan eus hor mignoned, an aotrou P. Mocaer, rener « Buhez Breiz » ha sekretour « Emgleo ar Gelted », a zavas war leurenn an teatr evit kinnik da holl Gelted Tra-mor, bodet er penn uhela endro d'an aotrou 'n Eskob, kaloneka goure'hemennou renerien ha mignoned ar Bleun-Brug. Ha raktal goude prezegenn an aotrou Mocaer, grêt e keumraeg, e Brezoneg hag e Saosneg, strollad-kanerien an aotrou Cadiou, kure iliz-veur Sant-Korantin, a ganas dirazomp « An Diou Vreiz », eur werz eus ar re gaera, hag a blijas kement d'an holl ma voe ret d'ar ganerien sevel diou wech war al leurenn. Meuleudi d'ezo ha d'ar beleg gouziek a oa ouz o reiz a !

Pa voe echu ar ganaouenn-man evid an eil gwech, goude beza lavaret eur bennoz Doue kalonek d'an aotrou 'n Eskob evid an digemer mat grêt d'ezan ha d'e c'hoarierien brudet, an aotrou Bayon a gemennas d'eomp edod breman o vont da zisplega dirazomp buhez eur zantez, santez Noluenn, patronnez Bignan, parrez ar c'hoarierien, hag a c'houlennas digand an holl selaou gand evez ha gand doujans. Ha sentet e voe outan, m'hel lavar d'eoc'h: ne grieved ket eur grik er zal epad ar c'hoariadeg, ha koulskoude ouspenn mil den a yoa enni d'ar mare-ze.

Met ivez pebez taolennou zo bet lakaet dirak hon daoulagad, ha pebez e hoarierien eo pôted ha merc'hed Bignan! O meuleudi n'eman ken da ober; brudet int dre Vreiz a bez. Eur wech c'hoaz koulskoude bennoz Doue d'ezo, rak vad o deus gret d'eomp. Meur a hini, ouz o selaou, o deus skuilhet daerou, ha n'em eus mez ebet oc'h anzañ em eus gret eveldo. Penôs chom dizeblant dirag eur plac'hig ken dous, ker mat, ken santel ha Noluenn? — Noluenn, hervez an istor, a yoa merc'h da roue Keumri. Didrouz e veve gant mignonezed eus he oad, e lez he zad, war ribl ar mor, pa deuas eun deiz eur prins, Nizan e ano, da c'houlenn anezi da bried. Met Noluenn he deus grêt de da veza holl da Zoue ha da Zoue hepken. Ne fell ket d'ezi mont enep he ger, hag abalamour da ze eo e rankas lavaret kenavo d'he zad ha da Geumri he bro, evit « kerzet war an hent santel, betek an deiz ma wisko sae ruz ar verzerien, roet d'ezi gant he Fried »... war douar Breiz-Izel.

Pa glevas oa tec'het Noluenn, ar prins Nizan a yeas e kounnar, ha daoust m'hen devoa kavet eur plac'h all prest da rei d'ezan he c'harantez, e treuzas ar mor d'e dro. Kaout a reas roudou ar zantez, hag evit mouga e gounnar e roas taol ar maro d'ezi.

Eur burzud kaer a c'hoarvezas neuze. Ar verzerien santel a c'hellas, gant gras Doue, bale betek bro sant Goneri, he fenn ganti etre he daouarn, eur bobl tud war he lerc'h. Digouezet war douarou parrez Bignan e chomas a zav, rak,

« Aman eo, emezi, er vro-man benniget,
Lec'h m'eo gwisket an dud e gwenn, vel an derved,
E fell d'in ma plij gant Doue, va Fried-glan,
Distaga al liammou a zalc'h c'hoaz va ene
Ouz va c'horf... Ar c'horf-se c'houi hen dalc'ho,
Ha war ho pro, bepred, va bennoz me daolo !...
Oh! ya «santez Noluenn benniget, — selaouit ho pugale,

« Diouz pep droug ha pep pec'hed, — mirit; eus barr an nê », evit ma c'hellimp-ni Bretoned, kana pell ha

pell c'hoaz, evel m'hon eus grêt en eur gloza kenta dervez gouel ar XIVth Bleun-Brug :

« O Breiz va bro, me gar va bro,
» Tra ma vo mor, vel mur 'n he zro
» Ra vezo digabestr va bro !... »

**

Antronoz vintin, arok staga da vat gand ar c'henstrivadegou holl vignoned ar Bleun-Brug, kresket mat o niver, en em vodas wardro 9 eur en iliz-veur, evit klavet an oferenn a dliz beza lavaret gand an aotrou Harvard, beleg ar zoudarded e Sant-Malo. Goude an Aviel, an aotrou Orvoen, person Sant-Korantin, a bignas er gador-brezek, hag a roas d'eomp, en eur brezoneg yac'h hag es da intent, eun nebeudig allou talvoudus bras. « E buhez ar Zalver, eme an aotrou Orvoen, e kavomp deveziou a c'hlaç'har ha deveziou a levenez. Hor buhez n'eo ket dishenvel diouz hini hor Mestr war ar poentman. Meur a wech ivez hon eus tro da veza glac'haret, ankeniet, zoken pa daolomp eur zell war hor bro. Eur rann-galon eo gwelet stad hor Breiz hirio. Eur vantell euzus, mantell an dizurz en em led war hor bro, ha siouaz d'eomp sklerijenn ar feiz n'eo mui ken lugernus ha diagent. Ha koulskoude pa lennomp an istor eo red d'eomp anzañ ar wirionez-man, ma ne blij ket d'an holl : ar Feiz eo he deus grêt Breiz. Piou a henchas ar Vretoned da zont aman? Ar barz hel lavar d'eomp :

Ouz o sturia e veze menec'h hag eskibien,
O devoa kent o bleniet ouz an enebourien.

Hon tudou n'o devoa digaset ganto nag aour, nag ar-c'hant, met bez o devoa: « Eur yez pinvidik — hag eur feiz birvidik ».

Tud a zo hag a labour da denna diganeomp an daou denzor-ze. Lec'h a zo da veza ankeniet pa weler ar reuz eo bet distruj ar brezel evindomp-ni Bretoned, brasoc'h e vezo distruj an dud-ma dre ma tigoront hent d'ar pec'hed...

Ha lezet e vezint d'ober o reuz? War ho pannel e lennan ar respont, ha nann eo a welan. Daoust ha ne fazian ket? — An amzer da zont hel lavar. A vremen, me gred e c'hellomp lezel hor c'halon da dridal gand al levenez. C'houi, mignoned ar « Bleun-Brug » ma'chomit unanet dindan banniel « Feiz ha Breiz » c'houi a vezo dizale an arme vras a c'hello savetei an eneu hag ar vro. Oh! ar « Bleun-Brug » her gouzout a rit, a zo eur blantennig vihan, ha koulskoude e ra kaerder maeziou Breiz. C'houi ivez kendalc'hit da zifen kement a ra kaerder ar vro: ar yez, ar gizioù, ar gwiskaman-

chou, ar feiz kristen dreist holl. Savit uhel ho panniell, ma c'hello an holl he gwelet, sounn e chomo, ma sentit bepred ouz ar re zo karget d'hoc'h henchia: an Tad santel ar Pab, an eskibienn, ar veleien. Sentit outo, int o sturio mat. E lec'h ma teu pep hini da ober e benn, sur eo ez ay fall an traou. Heuilhit neuze heb aon banniell « Feiz ha Breiz »; Doue a vezo ganeoc'h, ha gand e skoazell c'houi a drec'ho ».

Raktal goude ar brezegenn gaer-man, an aotrou 'n Eskob a zavas en e zav evit lavaret d'eomp an nebeudik komzou-man, deuet anat oa eus goueled e galon a Eskob hag a Vreizad :

« Ne jom netra da lavaret warlerc'h prezegenn helavar an aotrou Orvoen. Eur ger a fell d'in lavaret koulskoude evit diskouez emañ a unan gantan evit goulen digant renerien ar « Bleun-Brug » ha diganeoc'h c'houi holl, poania da lakat meuli bepred muioc'h-mui hor Zalver Jezuz-Krist, an Itroun Varia, santez Anna hag holl zent koz Breiz-Izel.

Eus holl broioù ar Gelted ra zavo warzu an nenv hor youc'hadenn zantel « Evit Doue hag ar Vro ».

Dec'h da noz, epad ma tisleped dirazomp buhez « Noluenn », gwerc'hez ganet e bro-Geumri, ha merrerez marvet war douarou Bro-Wened, em eus tostaet meur a wech em c'halon, ar zantez yaouank hag hor Breiz d'eomp-ni, — he deus bet gwisket ivez sae ruz ar verzerien, p'he deus lezet 250.000 eus he bugale war an tachennou-brezel.

Gant ma viro breman da vihana, goude ar stourmad, he zae wenn erminiget, gant ma chomo fidel d'he gerstur: « Potius mori quam fedari ! »

N'eo ket sur e ve lezet ar peoc'h ganeomp, n'eman ket eta ar poent da gana « Kousk Breiz-Izel », hor c'han a die beza hirio ha keit ha ma vezo red : **Sao Breiz-Izel.**

Oh! ya, sao Breiz-Izel, sao evit labourat, sao evit savetei Breiz, hag ar Frans dre Vreiz. Sao Breiz-Izel, evit Doue, evid ar Feiz, evid ar skoliou, evid ar breuriez santell Sao, sao 'ta Breiz-Izel ! »

An nebeudig komzou-man o deus tennet daerou eus daoulagad meur a hini, skrivet e chomint doun e kalonou holl vignoned ar Bleun-Brug, hag en ho kalonou d'eoec'h c'houi, lennerien « Feiz ha Breiz ».

Ar pezh am eus gwelet hed an deiz el Lykès a ro trovat da gredi eman Breiz war zao. Wardro dek eur e tigoras ar c'henstrivadegou a vez grêt bep bloaz. Epad ma tremene hor gweila strolladou kanerien dirag an aotrounez Mayet, Boucher, Hervé Guillermit, hag an dimezell de Kermenguy, pôtréd ha merc'hed yaouank

helavar ha distagellet mat a glasse int ivez kas ar maout gant evid an displegadeg, ar brezegerezh pe, al lennadeg. Eun dudi oa o gwelet hag o selaou. Sperejou lemm a zo c'hoaz e Breiz, e Kerne koulz hag e Léon. Rak tenn eo bet ar c'hrogad er bloaz-man etre yaouankizou Lanneufret, Guilligomarc'h, Goulc'hen, Kastell-Paol, Kerber, Kemper, Brest, Sant-Yann-Brevelay (Gwened) Brieg, ha re ar parrezioù all am eus dizonjet anezo. N'ouzoun ket e pelec'h e vezo ar c'hrogad er bloaz a zeu, met sur eo ar maout ne vezo ket roet d'ar c'henta a zeuy d'e c'houlenn, rak gwelet em eus epad ar goueliou-man tud yaouank eus Douarnenez, eus Braspart, eus Gwiniventer, eus Sant-Brieg, eus Roazon zoken, hag a zebant beza prest da c'hourin. Gwell a-ze, ar muia ar gwella, evit mad ar vro eo, hag e pep doare...

Ar c'henstrivadegou a badas betek kreisteiz. Pa voent echu pep hini a yeas da glask eun tammik lein, tu-man, tu-hont. Ar re o deus gret o diskenn e Kerfeunteun, e ti an aotrou Louet, goude beza en em glevet gand an aotrou Saout, kure ar barrez, n'o deus ket bet da glemm, sur eo. Servichet mat int bet, hag evit nebeudig awalc'h a dra. Bennoz Doue d'an aotrou Louet ha d'hor mignon mat an aotrou Saout. Grêt o devoa an traou eus ar gwella:

A drugarez Doue n'oan ket chomet re hir da c'he-naquegi goude lein, anez n'em dije kavet plas ebet, kement a brez a yoa war an dud. An holl o devoa c'hoant da veza er penn-uhela, evit gallout gwelet ha klevet mat. Daou vignon o devoa dalc'het eun tammig plas d'in en o c'hichen. Setu petra eo kaout mignoned leal ! Ma n'ho peus ket, klaskit...

P'en em gavas an aotrou 'n Eskob, wardro div eur, an holl a zavas en o zav gant doujans ha karantez, ha prest goude e tigoras ar « jabadao »... dre ar vombard hag ar biniou. Pa davas o mouez skiltrus — eun tammig re skiltrus evit sal al Lykès d'am meno, — pôtréd ha merc'hed yaouank Sant-Yann-Brevelay, blienet gand an aotrou Buléon hag hor mignon mat an aotrou Maréchal, barz brudet « Kousk Breiz-Izel », a deuas da zisplega dirazomp, en eur gana, doareou eun « Eured e Bro-Wened ». Oh! na me garfe gwelet an traou o vont evelse dre bevar c'horn Breiz. Siouas! siouas! n'eo ket ar pezh a c'hoarvez. Em farrez-me, ne glevet ken nemet diotachou gallek... Evit mar gellan e vezo troet penn d'ar vaz. Petra da ober evit-se ? Deski hon-unan, deski d'ar re all, kanaouennoù brezonek, ha miret na ve kanet traou hudur dirazomp pa zigouez d'eomp beza pedet da vont d'eun eured bennak... Piou gredo hen ober ?...

Edon o sonjal evelse, ouzin va-unan, er c'hanaouen-

nou brezonek, p'en em gavas kanerien Kerber (Saint-Pierre-Quilbignon) war al leurenn. Brud ar ganerien-man n'eman ken da gas dre Vreiz: ar maout o devez hep bloaz. Ne rin d'ezo nemed eur rebech, — oh! eur rebechig bihan! — D'am meno, ne boaniont ket awalc'h da zeski ar Brezoneg. Marteze zoken ez eus en o zouez unanig bennak hag a ra fae war hor yez... Klevet em eus ar pez am eus klevet, hag an dra-man en deus grêt poan d'in... Pôtrede Kerber a zo tud a galon, tud a benn hag a volonteze vat, tud ha ne spontont ket evit klevet ar wirionez. Er bloaz a zeu, sur eo, e welimp meur a hini eus ar ganerien-man e kenstrivadeg ar brezege-rez hag al lennadeg. Ha me vezo gand ar re genta ouz o meuli evit-se, hag er bloaveziou warlerc'h kanerien ar strolladou all a gemero skouer diwarno evid an dra-man evel m'o deus kemeret skouer evit meur a dra all. N'eo ket gwir pôtrede Kerber ?...

Gwelet a raimp! Da c'hedal lezomp an « Hini goz da vont da denna he foltred » p'he deus c'hoant, evid ober plijadur d'he mere'h kaer, eun tamm parizianez na petra 'ta! Ar pez-c'hoari fentus-man a zo bet war « Feiz ha Breiz » Meur a gentel vat a zo ennan evid ar merc'hed yaouank pennou skanv. Met siouas! mouez « Feiz ha Breiz », zoken pa vez harpet, evel ma oa e Kemper, gand ijin c'hoarierzed Guilligomarc'h, n'hell ket mont betek ar merc'hedigou. « à la mode »... Ar re-man, mar d'int kontant da veza « la reine des reines », ne fell ket d'ezo a briz ebet beza « gwir Vretonezed ha netra ken »! Gwaz a ze evit Breiz, gwaz a ze evid ar gerent ivez!

Epad ma kempenned an traou evit displega « Yann Landevenneg », an aotrou Camille Boucher, kizeller brudet o chom e Skaër, a deuas da gana d'eomp « Pa oan war bont an Naoned ». Selaou an aotrou Boucher o kana, hag e vreur o c'hoari gand an ograou pe ar piano a zo eun dudi bepred.

Met siouas tremen ra pep tra, an amzer zoken! ha kaer hon devoe strakal hon daouarn, hor mignon Camille ne deuas mui en dro war al leurenn. Deuet oa moarvat ar mare da zisplega « Yann Landevenneg »? Ya, met araok, an aotrou Perrot a lavaraz eur bennoz Doue kalonek d'hor mignoned tra-mor. Goude-ze an aotrou Jones, rener an « Emgleo keltiek », hag an dimezell O'Fareilly, kelennourez e skoliou-meur Dublin, a lavaraz d'eomp e talc'hfent sonj mat eus an digemer grêt d'ezo, hag o devoa fizians da welet meur a hini ac'hanomp war douar Iwerzou ha war douar Keumri... Evidon-me a yelo sur, ma chom yac'h va mignon Xavier... ha ma teuan en dro e kontin va beach d'eo'h. Mar dit em raok avat digasit kelou d eomp!

Ha mar deo-re bell mont d'ar broiou-ze it da vihana betek Plougerne pa vezo displeget dre eno « Yann Landevenneg », kaera pez-c'hoari a zo bet skrivet e Brezoneg betek-hen, nemet fazia a rafen, ha ne gredan ket fazia war ar poent-ma. N'eus ket da varc'hata, red eo da hep Brezad prena ar c'henta ar gwella, « Yann Landevenneg » pez-c'hoari nevez savet diwar « Jean Landevennec », an aotrou Cornou, ha lakaet e Brezoneg gand an aotrou Perrot.

E berr gomzou, setu danvez ar pez c'hoari-man. « En amzer-ze **breman mil bloaz**, an Normaned, pôtrede ar skrab, hag ar skod-tan, — d'ar Vretoned a rae brezel. War hent an harlu, gand o relegou sakr, ar venec'h, ar pennou bras, ankeniet holl a dec'h... Ha setu an daolenn euzus a gavomp dirak hon daoulagad edoug an arvest kenta.

Met fizians!

« Pegen izel bennak e c'hell koueza eur vro Arabat eo morse kredi e ve maro! »

Daoust d'ezo da zebri breman bara c'houero an harlu, ar venec'h a bede gwechall e manati Landevenneg, a gred start e teuint eun deiz da veva ha da vervel war douar kunv o c'havell... En o hano « an Tad Yann a deuas e kuz d'e vanati », da glask an tu da rei lamm d'an Normaned, (eil arvest).

Deuet eo an eur da derri pelloc'h da Vreiz hec'h ereou. An Tad Yann Landevenneg eo hel lavar. Eur mestr ne vank-ken d'ar zoudarded kalonek a zired a bep tu d'en em voda en dro d'an Tad Yann. Ar mestr, mab Matudoe, ar prins Lan, a zo duhont e ker Londrez. Urz zo kaset d'ezan da zistrei buan d'e vro garet, (III arvest): « Barrek eo daoust m'eman e bleun e yaouankiz, da resteurel, da vat, da Vreiz holl e frankiz. »

Ha setu petra c'hoarvez. War an Normaned Lan a sko, hag hepdale, d'an deiz kenta a viz eost 939, Breiz-izel a zo diframmet, a-dre o daouarn milliget (IV arvest).

Meuleudi d'an dud kalonek-se. Meuleudi ivez d'an aotrou Cornou, d'an aotrou Perrot, da « Bôtred Mikel an Nobletz » o deus dibunet ker brao o c'hudenn, meuleudi d'ezo holl, ha bennoz Doue! N'ankounac'haimp nag ar pez hon eus gwelet, nag ar pez hon eus klevet. Gant sikour Doue, ni holl mignoned ar Bleun-Brug, greomp le — dre garantez evit hon Doue en deus aozet evidomp eur vro ker kaer ha Breiz, — dre garantez evit hor Sent koz o deus roet d'eomp eskell da nijal dreist fank ha spern ar bed-man etrezek kement a zo gwir, kement a zo kaer, kement a zo mat, — dre garantez evit hon tudou koz o deus stourmet betek mervel

evit difenn o gwirioù, — dre garantez evit bugaligoù Breiz, a zo warnes ankounac'haat o gwir ano, — greomp le da jom bepred, e pep lec'h, heb aon, « **kristen ha Breizad** », — ha ma talc'homp d'hor ger, e berr amzer, e teuy gwellaenn dre ar Vro.

Holl-a-unan, pedomp ha poaniomp,

Evit gloar Doue, mad an eneoù ha buhez Breiz.

Prezegenn grêt gant an A. ORVOEN e Iliz-Veur Kemper, d'an 11 a viz Gwengolo

Ar Skritur Zakr a lavar d'eomp ez eus eun amzer evit gouela hag eun amzer evit c'hoarzin; lavaret a c'hellomp e teu an daerou hag ar c'hoarz d'en em douezia evel ar glao hag an heol da zeizioù a vez. Hag an dra-ze n'eo ket souezus tamm ebet. Lennit kentoc'h an Aviel. Daoust ha ne welit-hu ket Hor Zalver o ouela dirak bez Lazar hag oc'h en em laouennaat, dem-goude, p'her gwel savet eus a varo da veo.

Daoust ha n'eo ket bet gwelet o skuilh daerou war ger Jerusalem hag o tiskouez d'an holl al laouenedigez a oa en e galon goude an digemer kaer grêt d'ezan eno gant e genvroiz da zul ar Bleuniou.

Ni ivez, en deiz a hizio hon eus lec'h da ouela ha d'en em laouennaat o welet an holl draou a zigouez bemdez en dro d'eomp.

I. — Lec'h hon eus da ouela. Perag e ouele Jezuz? Gouela a rea dre ma ne gave ket e Bethani an hini a gare; maro oa; gouela a rea dre ma ne anaveze ket Jerusalem anezan, hen, hag en doa fuilhet warni kement all a vadoberou; gouela a rea, dre m'he gwele, o chacha war he c'hein, dre he dallentez hag he fallagriez, ar brasa reuzioù hag ar gwsa darvoudou. Daoust ha n'hon eus ket a lec'h da ouela, ni ivez, pa zellomp en dro d'eomp ha pa welomp eneoù bretoned, eneoù tud hag a garomp hag a garfemp da gas d'ar baradoz ha n'eus buhez kristen ebet enno; doare o deus c'hoaz da veza beo, met maro int, e gwirionez.

Daoust ha n'hon eus ket a lec'h da ouela o welet pegen diza-naoudek eo eleiz eus hor c'henvroiz e kenver an Iliz a skuilhas kement all a vadoberou war ar vro-man, en amzer dremenet, koulz ha m'her gra c'hoaz en amzer-man.

Grit eur zell, gant ho spered, war stad ar vro-man gwechall, breman ez eus daou vil bloaz, breman ez eus tri c'hant vloaz, breman zoken ez eus dek vloaz ha c'houec'h ugent. Piou en deus he zennet eus a denvalijenn euzus. ar bayaned? Piou en deus prezeget d'ezi ar gelennadurez kristen? Piou en deus ententet ouz he gouliou ha roet d'ezi ar gwir vuhez? En deiz a hizio, bugale ar vro-ze hag a zo bet grêt ker brao all d'ezi, a ankounac'ha, eleiz anezo, ar vad grêt, a en em zav a eneb o madoberourien ha, tra sebezus, a garfe ne vefe ket klevet hano ebet anezo ken e nep lec'h.

Gwellit nag a dud he deus kollet Breiz er brezel diveza; nag a dud a zo bet lazeta, glazet ha mac'hagnet d'ezi ha nag a zizurz a zo deuet enni da heul an holl gollou-ze.

Gwellit petra deui hor bro da veza ma kendalc'her da redet warlerc'h an arc'hant hag ar blijadur evel ma rear breman ha ma ne vez ket kabestret, muioc'h eget n'eo bet grêt betek-hen, an techou fall a zo o virvi e kalon pep den: war hor penn eo ec'h eo em daolimp en islonk; ar feiz, ar gizioù kristen, ha madou ar bed-man o-unan, an traou-ze holl a 'z aio da netra: hor Breiz a gouezo en he foull.

Daoust ha n'eus ket a lec'h da gaout nec'h hag enkreiz?

II. — Arabad eo d'eomp fallgaloni koulskoude, arabad eo d'eomp ober evel Juzevien diskiant Jerusalem a dremen o amzer o steki o fennou ouz mogerioù o c'her, o lenva, a ouela hag o c'hortoz da zont eur Zalver hag a zo deut en o zouez mil bell 'zo. Savomp hor penn kentoc'h ha sellomp ouz an niver bras a dud-ze, gwazed, merc'hed, pôtrez yaouank, merc'hed yaouank, bugale zoken, en em vodet da stourm, holl a-unan, dre ar skolioù, ar patronachou, ar retrejou, ar breuriezioù, ar c'hazetennou evit silvidigez an eneoù ha silvidigez ar Vro. An holl oberou mat hag an holl emgleioù kristen-ze a zo diouanet war zouar Breiz evel ken alies a blantenn da c'houderi bugale ar Vretoned; darn anezo a zo bras hag a zoug frouez eleiz; darn anezo a zo yaouankoc'h ha diouz o bleun eo anat e c'heller gedal diouto ivez eost puilh ha mat. Etouez ar plant bihan-ze ez eus unan hag a zoug eun hano kaer: ar **Bleun-Brug**; eur blantennig eo ha n'eo dispar na dre he delioù, na dre he liou, na dre c'houez-vat he bleuniou, met karet a ra douar Breiz hag ar falla douar a zo mat a-walc'h eviti, ha setu perag he gwel a laouenna atao kalon eur gwir vreizad hag eun drugar eo evitan klevet he c'hleierigou rus-wenn o seni **Feiz ha Breiz** azioc'h lanneier hon Arvor hag hon Argoad.

Mignoned ar **Bleun-Brug**, dre ho karantez evid ar Vro, he yez, he gwiskamanchou hag an holl draou all a zo deuet d'eomp digant hon tud koz, dre hoc'h aked da viret an traou-ze holl a zo ker kaer ha ker mat, dre ho nerz-kalon da stourm ouz kement tra a c'heli ober gaou outo, e rit eul labour, dreist, e pep doare.

Bleuniou bihan Breiz kreskit eta muioc'h-mui; en em skingit eus an eil penn d'egile d'ar vro; kanit he gloar hag he gened ha dalc'hit atao evit ger an hini a lugern war ho paniel: **Feiz ha Breiz**.

Deizioù dies ho pezo marteze da dreuzi... Hor Zalver en deus lavaret: « **In mundo pressuram habebitis**, gwasket e vezoc'h er bed-man, » met lavaret en deus ivez: « Ho pezet fizians, trec'het em eus ar bed **ego vinci mundum!** »

Gant a reoc'h, bezit atao war evez da bellaat diouzoc'h dalc'het mat ar pezh a c'hellfe beza gaou, ar pezh a c'hellfe beza fazi, ar pezh a c'hellfet kaout abeg ennan ar pezh a c'hellfet kondaoni.

Grit ma c'hellio atao an Aotrou 'n Eskob kaout mat ho labour hag her meuli evel m'her gra en deiz a hizio.

Neuze n'ho pezo ket a ezomm da gaout aoun evit kerzet war raok.

Sellit ouz ar vagig vihan-ze a zo he hent war ar mor; an avel a c'houez, ar gwall-amzer a groz, ar c'hoummou a darz, al

lestr paour a zo kaset du-man, du-hont; daoust ha ne vo ket stlapet war eur garreg ha goueledet e strad ar mor? Nann, rag unan barrek war e vicher a zo krog er stur; ofiserien kalonek en deus hag a ra dioutan; e zell a zo o para war ar sklander a deu eus an nec'h; hentcha a ra e vag gant eun dourn ha ne gren ket; ar vag-ze eo an Iliz gouarnet gant ar Pab hag an Eskibien; keit ha ma chomimp enni ha ma raimp diouz ar sturier n'hon eus ket a-ezomm da gaout aoun; treuzi a raimp ar moriou diesa hag en em gaout a raimp e porz ar zilvidigez war aochou dudius Breiz an nenv. Evelse bezet grêt!

Warlerc'h an A. Orvoen an Aotrou 'n Eskop a lavaras an nebeut geriou-man:

Il n'y a rien à ajouter aux éloquentes paroles de M. le Curé.

Je m'unis à lui pour souhaiter que le *Bleun-Brug* glorifie de plus en plus Notre-Seigneur, la Sainte Vierge, sainte Anne et nos vieux Saints nationaux.

De toutes les terres où les Celtes ont des fils, que monte vers le Ciel un hymne d'adoration et de dévouement pour Dieu et pour la Patrie, *Evit Doue hag ar vro.*

Pendant la représentation d'hier soir, je comparais en mon cœur, à la Vierge martyre, née en Cornwall et morte pieusement en la terre de Vannes, notre Bretagne à nous...

Elle a revêtu, il y a dix ans, la robe rouge de sainte Noyale, par le sacrifice patriotique de ses 250.000 morts.

Puisse-t-elle garder après l'épreuve la robe blanche symbolisée par son hermine: *Potius mori quam fœdari.*

Dans la paix incertaine dont nous jouissons je ne lui dirai pas le doux et poétique *Kousk Breiz-Izel*, — mais le viril *Sao Breiz-Izel*.

Lève-toi, Bretagne, lève-toi pour le travail, pour le relèvement du Pays, pour le salut de la France par l'esprit breton. Lève-toi pour ton Dieu, pour tes églises, tes écoles et tes Congrégations religieuses! *Sao Breiz-Izel!*

Cours de Langues Celtiques

Des cours de Breton, de Gallois et d'Irlandais, organisé par le « Cercle Celtique de Paris », fonctionnent régulièrement à la Sorbonne depuis quatre ans.

Les cours de Breton peuvent profiter tant aux personnes qui ne connaissent pas la langue bretonne qu'aux bretonnants désireux de se perfectionner dans sa connaissance.

Ces cours reprendront en Novembre et les personnes désirant les suivre sont priées de s'inscrire avant le 30 octobre chez M. Regnier, secrétaire général du Cercle Celtique, 16, rue des Ecoles, Paris (5e arr^t).

*O Aotrou Krist an Izelved,
Bezit sonj eus ar Vretoned!*
(Gwerz Lokrist).

E bro-Leon, e parrez Gwinevez, eun hanter leo bennak diouz ar vourc'h, e kaver chapel Lokrist azezet ker braoik ha tra, a-zioç'h eun draonienn goant, harp enni lenn eur vilin a ra eur mel-lezour e weler o para ennan mein louet he zour koz; tro-war-dro e kaver tiez bras kizellet o doriou hag o frenecher d'ezo evel doriou ha pre-necher ar manerioù; ar meziou a-drenv a zo sioul; er gorre, eur gurunennad tosennou a drouc'h ar gwel; en tu-all e kaver prajeier glaz treuzet gant eur c'houer kamm digamm, e klever hiboud he dour oc'h en em rinkla dre douez ar vein hag o tiskenn a-diz etrezeg ar mor bras a weler e zae c'hlaz-wenn o finval e penn an draonienn.

Lokrist a zo bet unan eus al lec'hioù brudeta ez êt enno da bardona gwechall goz; war a leverer, pa deuas ar Vretoned kenta da zouara war aochou Bro-Leon e oa eno eur c'hoad dero hag an drouized a rea ennan

o lidou sakr; ar c'hoad-ze a zo diskaret pell a zo, met en ardremez ar chapel e kaver c'hoaz meur a venhîr ha meur a zolmen, kroaziou warnezo breman.

An Tad Albert Le Grand, e buhez sant Gwennole a lavar e voe savet chapel genta Lokrist goude an trec'h o devoe ar Vretoned war an Normaned, er bloaz 401. An Normaned o devoa grêt o diskenn en aod ar C'hernîz, etre Plouescat ha Gwinevez, hag a laere ar vro; Fregan, tad sant Gwennole a zestumas ar muia ma c'hellas a Vretoned; p'en em gavas war eun dosenn, e c'hellet gwelet diwarni listri an Normaned, e dud a youc'has: « Me a wel mil gwern! » Eur groaz a zo bet savet abaoe el lec'h-ze hag hanvet e vez atao Kroaz ar mil gwern. An Normaned o doa grêt o c'hastell war eun uhelenn; ar Vretoned a skoas ker kalet warno ma teujont a-benn d'o didoulla ac'hano, da flastra an hanter anezo ha da lakat an hanter all da dec'het buanna ma c'hellent war o listri da zibri d'o bro. Gant ar peadra a jomas eus o dilerc'h eo e voe savet eur manati en enor d'an Aotrou Krist, war al lec'h m'oa bet digouezet ar stourmad etre Bretoned ha Normaned ha setu penaos eo bet savet chapel genta Lokrist. Ar manati-ze a voe diskaret, en X^{et} kantved, pa en em daolas an Normaned war Vreiz ken niverus hag eun hed kilheien-radenn war eur parkad-ed. Pa voe gellet dont a-benn da-vat eus al laeron-vor-ze, d'an deiz kenta a viz Eost 939, Lokrist a voe adsavet ha staget ouz abati Lokmaze penn-ar-bed. An tour a weler c'hoaz en e zav a zo eus an amzer-ze; n'eus hini ebet kosoc'h egetan e Bro-Leon; tostaat a ra ouz e vil bloaz.

En XII^{et} hag en XIII^{et} kantved ha divezatoc'h zoken manati Lokrist a oa unan eus lec'hioù santela Breiz, hep mar ebet; gwir en devoa da rei minic'hi (1) d'ar re a en em denne ennan; dour ar feunteun a red en draonienn en doa brud da barea an dud hag a bep bro e welet o tont d'he darempredi, re glanv, re vac'hagnet, re zounnet ha re lor, da glask yec'hed ar c'horf hag an ene.

Met, mar ententit, Bretoned,
Lec'h a oa da vont d'he gwelet
Dre ma rê eur mirakl bemde,
An dour demeure ar feunteun-ze.

Deiz gouel Krist, e miz gwengolo, eo e veze grêt ar pardon bras hag en dere'hent, d'an 13 e veze atao foar vras e Lokrist.

An A. Arzur de la Borderie en deus destumet eun danevell, hag e dalv ar boan lavaret hano anezi aman, diwarbenn ar foar goz-ze. Er bloaz 1513, eur marc'ha-

(1) Minic'hi = refuge, droit d'asile.

dour gloan eus a Blounevez-Moedec, en eskopti Treger, hanvet Lan an Du, a oa deuet da werza e varc'hadourez d'ar foar-ze e veze enni « kalz tud ha kalz traou! » kaout a eure prenerien; en em zizoher a eure dillo eus eul lodenn vat eus e c'hloan ha kel laouen e oa eus e zervez ma c'h en em lakas da eva re a zour-vel hag a win a werzet dindan teltou goloet gant linseliou gwenn. Eva a eure kement ma c'h en em roas da gouskat; pa zihunas eur pennad goude e kavas e oa bet skanvaet e c'hodell d'ezan epad e gousk; an 12 lur voniz en doa enno a oa bet laeret d'ezan; dies e benn, e klaskas, — ar pezh a oa fall-tre, — en em zigoll, en eur laerez, d'e dro, en eun tu pe du, evit kement a dalvoudegezh ha ma oa bet laeret d'ezan; met, kaer en devoe klask ober e flouter fin, ar c'henta marc'hadour a glaskas flemma a welas e droiou kamm, a youc'has war al laer hag a lakeas an dud da redet war e lerc'h; koueza a eure etre daouarn archerien Lesneven a oa eno o lakat an urz vat; eur gwall daol en doa grêt, rak, en amzer-ze, al laeron, peurliesas, a veze laket d'ar maro ker kent ha ma veze gellet tapa peg enno; Lan an Du, eus e brizon, a gasas d'ar roue Louis XII, pried hon duke Anna, eur bedenn ken c'houek, — en eur ziskouez edo gant e laeronsi kenta hag en doa restalet kement tra en doa kemeret — ma roas urz ar roue da dezal ar marc'hadour tregeriad da vale. Eur gentel vat en doa tapet ha me voe ket dare d'ezan, da gredi eo, mont goudeze da glask lakat e graban war draou e nesa.

**

Setu aman penaos, diouz ma lavar ar re goz, e kouezas pardon Lokrist. Eur bloavez e oa bet eno kement a bardonerien m'o doa grêt ar rins war gement a giniget d'ezo da zibri ha da eva; hogen, tud Lokrist, evit gounit arc'hant, o devoa gwerzet kement tra o devoa en o ziez: goude ar pardon o doa arc'hant leiz o godellou met n'o devoa ket mui a beadra da zibri; da heul ar gernez e teuas eur bern klenvejou; tud Lokrist, e lec'h en em gemeret outo o-unan, a en em gemeras ouz o feunteun penn-abeg emezo d'an holl drubuilhou a goueze war o c'hein; stlepel a rejont douar enni d'he stanka; distan ket e voe a-nevez, met Lokrist ne welas ket ken ar bardonerien a villierou o leuna e hentehou evel en amzer goz.

**

Etouez ar mirakloù brasa c'hoarvezet e Lokrist ez eus unan kaer meurbet hag a anavezomp dre eul lizer skrivet er bloaz 1609 gant mab an hini a oa en em gavet ar burzud gantan.

Yvon Kerezean oa e hano; pennher oa da Wilhou Kerezean, aotrou Kergoual, e Plouescat ha da Blezou Par-

cevaux; tapet ar vosenn gantan, er bloaz 1534, e varvas etre daouarn e vamm, ugent vloaz d'ezan, a vec'h. Plezou Parcevaux a oa eur vaouez a feiz ha lavaret a eure raktal: « An Aotrou Krist en deus graet burzudou bras; me a gred e raio eun all c'hoaz em c'henver; mar her gra e roin d'e chapel eun astellad winiz e prof ! » Raktal ec'h en em lakea en hent, war he zroad, evit mont da Lokrist; adalek bali ar Pellen e reas ar rest eus ar hent war he Karlochou hag en em gavet gant ar chapel e reas c'hoaz teir zro d'ez i en doare-ze a-raok mont ebarz da c'houlenn oferennoù digant ar veleien a oa karget anezi; epad an amzer-ze, korf he mab a oa sebeliet hag archedet, hag an arched a oa renket war zaou varc'h koad e kreiz sal vras Kergoual; met, ker-kent ha ma oa lavaret an oferennoù an hini maro a finvas en e arched hag a hopas: « Diliammit ac'hanoun; an Aotrou Krist en deus selaouet pedenn va mamm ! » Douget e voe war e wele; eno e vamm, pa zizroas, herc'havas pare mat ha ker mat zoken ma c'hellas dimezi eun nebeud miziou goude. E testeni a anaoudegez vat, ar vamm a lakeas staga arched he mab hag al linsel a oa bet ouz e liena e-harz treid an Aotrou Krist, er chapel, el lec'h m'o gwelet c'hoaz kant vloaz goude m'oa c'hoarvezet ar burzud.

**

Etouez an dud a iliz a zo bet e penn manati Lokrist e kaver Prijant Campir, eus a Gerozal, e Plouguin, a veve er bloaz 1536; Tanguy ar Gall, chaloni eus a Lesneven (1571); René ar Garo, eus a vaner Kerezec, e Plouzané, 1605; Robert Cupif a deuas goudeze da veza eskop Leon er bloaz 1637; Yann-Louis de la Bourdonnaye, eskop Leon, er bloaz 1701; war o lerc'h Lokrist a voe gouarnet gant beleien ha ne oant nag eus a eskopti Leon, na zoken eus a Vreiz; an diavezidi-ze a lezas an iliz da goueza en he foull ha gwerza a rejont zoken eur c'halz eus he feadra, setu perag er bloaz 1781 n'he doa mui nemet 1.200 lur leve; renerien kloerdi bras Leon a c'houlennas neuze ma vije staget Lokrist ouz o zi-skol a oa herr a-walc'h an traou gantan; ar roue Louis XVI hag eskop Leon, an A. de la Marche, a gavas mat an dra-ze; er bloaz 1783, an A. de la Marche a lakeas adsevel an iliz a oa hanter zismantret; c'houec'h ugent troatad he doa a hirder ha daou ugent a ledander; meur a aoter a oa enni hag aotroned vrasa ar vro, eur c'halz anezo, evel re Vaille-Carman, e Gwinevez, re Lanarnuz, e Treflez, re Gerliviry, e Cleder, re Vorizur, e Plouider, re Draonboz, e Gwinevez, re Gerouzere, e Sibiril, o doa enni o beziou; aotroned Carman, Coatelez, en Drennec, ha Kersabiec, e Gwinevez, o doa laket pedennoù enni a veze lavaret c'hoaz er bloaz 1790.

Ne voe miret eus an iliz koz nemed an tour, hag an hini nevez ne voe ket hanter ker bras hag an hini goz; adsavet e voe ivez an ti m'edo o chom ennan kentoc'h ar veleien hag a oa bet diskaret gant an tan-gwall er bloaz 1778.

En deiz a hizio ne gaver mui, siouaz, e Lokrist, ar bardonerien diniver a gavet gwechall; koulskoude, epad ar brezel diveza hentehou ar chapel goz ne jomas ket eur yeotenn c'hlaz warnezo. Ar re o deus lagad, pa 'z aint di a daolo eur zell war an tour koz, douget war e bewar gwareg, e weler an deiz dreizo, heget herr ha teo; an tour-ze a dle beza kosa tamm labour-iliz kristen a zo e bro-Leon.

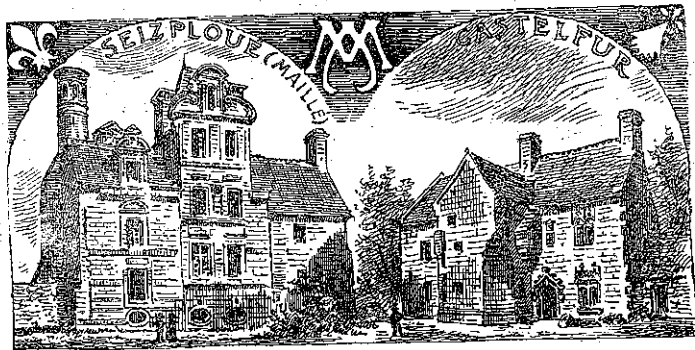
An nor a zo a-zindan an tour a weler kizellet war he mein Hor Zalver stag ouz er groaz gant binviou ar Bassion, ar gurunenn-spenn, ar skourjez, an durkez hag an tachou en dro d'ezan.

E diabarz ar chapel e weler eleiz a vein-bez a deu eus an iliz koz; ar brasa anezo a zo dirag an aoter hag e weler warnan skeudenn eur marc'heg, e dog houarn war e benn, e skoued, eul leon en e greiz, war e vruched; daoust m'eo uzet al lizerennoù e c'heller gwelet eo ar bez-ze bez an Aotrou Alan Kermavan, maro da c'houel santez Agatha, er bloaz 1263; an Aotrou-ze oa Aotrou Koatseizploue, (deuet goudeze da veza Maillé), e parrez Gwinevez; e vugale a gemere al lezhano a ziazezourien manati Lokrist; war vein-bez all e weler skoued an Aotroned Boschier a Germaidic, e Cleder hag hini Aotroned Kergounadec'h. Wardro ar bloaz 1830, pa deuas Fremenville da ober eun dro da Lokrist e oa nevez bet kavet, dindan an aoter vras, eun arched maen, goloet ivez gant eur c'holoenn vaen, skoued aotroned Kergounadec'h warnezi; pa voe lammet ar golo-ze e voe kavet, en arched, eur galonenn-blom, kalon eun den o neuv enni en alkool hag er c'houez vat; ar galon-ze a oa en em viret, eus ar gwella, met, dal ma tapas ear, e teuas da voenvi ha da zizec'ha; an aotrou Kerangueven, person Gwinevez, a viras anezi gant doujans; ar galon-ze, da

gredi eo, oa kalon eun Aotrou bennak eus a Gergournadec'h a oa maro e brezelioù ar groaz, pell diouz e vro, hag en doa c'hoantaet ma vije digaset al lodenn wella eus e gorf da ziskuiza, da zouar benniget Breiz-Izel, evit ma c'hellje evelse touezia e ludu gant re e dud koz.

Eur bez all, eur bez maen ivez, a weler, er mēz, e korn an iliz; en e gichen ez eus tammou mein-ben eus an iliz koz diskaret er bloaz 1783. War unan eus ar peulioù a zalc'h drav ar vered e weler skoued (teir delien velchen warnan) Robert Cupif, beleg Lokrist hag eskop Leon, er bloaz 1637.

Ar groaz koad a zo er chapel he deus ivez he istor a gaver displeget en eur werz bet moulet breman ez eus tost da gant vloaz gant al Ledan eus a Vontroulez.

Beza e oa gwechall goz, e Lokrist, eur vaouez vat d'ar paour, daou yugel d'ez, he hano Franseza; bis-koaz ne c'houlennet aluzen, en aner, e tal he dor; eun dervez, koulskoude, ma oa eun tamm divezat gant he labour ha ma oa, dre-ze, dies he fenn, e welas eur paour-kēz o tont etrezek he zi, o krena gant ar riou ha gant an naon; tri dervez a oa ma n'en devoa debret tamm; Franseza, e lec'h selaou e bedenn, a lavaras d'ezan ken dichek ha tra :

It eus va dor, pe m'ho kaso,
Hag ar c'hi bras me 'zistago.

Ar paour a glaskas tec'het, met koueza a eure war dreujou an nor borz ha tud an ti o tont d'o fred a gavas anezan eno astennet maro mik, ki an ti hag eun all, en e gichen, o lipat e benn hag e zaouarn. Franseza pa glevas petra a oa c'hoarvezet a deuas da zaoulina dirag ar c'horf maro, gant eur c'heuz bras da veza bet penn-abeg d'an den-ze da vervel evelse hep beleg ebet war e dro. C'hoantaat a eure da vibana e gas da enterri da Winevez ha lakat a eure pedennou evitan; met pa en em gavas er gêr, e kavas war he zaol arc'hant he

fedennou hag al linsel he doa roet da liena ar paour-kēz; an hini maro, m'oarvat, ne felle ket d'ezan digemetret netra digant an hini a oa bet digernez en e genver. Sebezet, Franseza a yeas da glask kovez, mēt,

Beleg ebet n'he absolvje;
Da Rom e rankas mont neuze,
Da gaout ar Pab, da govez ganta,
He fec'hejou, hep nac'h netra.

Antronoz, ar vaouez kēz a en em lakas en hent, gant he fried a c'hoanteas mont d'he heul, met n'oant ket aet pell diouz ar gêr c'hoaz, ma welas ar gwaz en doa ankounac'haet e yalc'h er gêr; dizrei a eure, war e giz, d'ar red, d'he c'herc'hat, met pa deuas d'al lec'h m'en doa lezet ennan e bried, houman ne oa doare ebet ken d'ez, eno; aet e oa atao; he c'hask a eure eur penad ha pa welas ne oa ket evit koueza warni e tistroas da Lokrist. Gedal a reas e wreg epad pemzek vloaz ha pa welas, n'oad ket evit klevet hano anezi ken, e kredas e oa maro hag ec'h eil dimezas. Franseza, koulskoude, a veve atao; pewart bloaz war nudent a lakeas da vont da Rom rak koll a rea he hent alies; met en em gaout a eure evelato; ar Pab a zigemeras anezi gant madelez, a roas d'ez an absolvenn hag a c'houre'hemenas d'ez dizrei raktal da Vreiz, evit he finijenn.

Kaout a eure war he hent ar c'halvez en doa grēt kroaz koad vras Lokrist hag a lavaras d'ez :

« Pa errufet en Izelve,
» E ti 'n Aotrou Krist benniget,
» Grit va gourc'hemennoù d'ezan,
» Livirit da Grist her c'haran. »

Rei a eure d'ez eur walenn wenn a vleinas anezi, ne voe ket pell, warzu he bro; p'en em gavas e Lokrist, e skoas, enkrezet he c'halon, war dor he zi :

Kristen ganet n'he anaie;
ar wreg nevez a lavaras d'ez :

« Evit aman ne lojot ket
» It-hu alese pa garfet. »

He fried n'edo ket er gêr, met he bugale, hep he anaout, a gemeras truez outi hag a reas d'ez mont en ti :

He merc'h, dre ma teue ha ma 'z ē
D'he breur beleg a lavare :
« Gant ar wreg-man oun estonet
» P'he gwelan em eus poan spered.
» Rag ar vamm he deus hor ganet
» Ha c'houi ha me, va breur beleg,
» A gavan outi henvel mat
» Kement e tomm outi va gwad. »

Emede eno dirag an nor,
He mab a deu d'he c'haout gant enor,
Gant respect hag humilite
E krogas en e vamm neuze.

Da dal an tan e voe kaset
Gant he merc'h hag he mab beleg,
Ma voe laket da azeza
E plas he mab, e-unan, ganta.

He merc'h d'ei neuze a walc'has
He zreid gant humilite vras
Ha pa welas he gar merket
E lavaras d'he breur beleg :

« Va c'halon a lavar d'in bepred
» Eo ar wreg-man he deus hor ganet,
» He gar 'zo ive kleizennet
» Evel gar va mamm asuret. »

Ar beleg ne ra seblant ebet
Ken e voe o c'hoan preparet
Mes neuze e roas e voued
D'ar vamm he devoa her ganet.

E les-vamm o veza fachet
He deus lavaret d'ar beleg :
« Ne rit ket d'in kement a stad
» Na kennebeut a rit d'ho tad ! »

Hep en em facha, ar beleg
A eure e zever bepred ;
Ma kommandas d'e c'hoar neuze
Kaout soign mat demeus ar wreg-ze :

« Digasit dilhad, emezan,
» Va c'hoar, evit rei d'ar wreg-man,
» Da chench, ma 'zaio da gousket :
» Em gwele e vezo laket.

» Rag evit feteiz ne gouskan ;
» En orezon eh em lakan,
» Ma vezo bolonte Doue
» Ma kunduin ervat va bue. »

E c'hoar he devoa eur joa vras
D'e armel raktal e kerzas,
Da denna eun habit d'he mamm
Hag eun inviz oa nevez flamm.

Pa oa ar wreg-se habilhet
Ha dilhad propr d'ezhi gwisket
E lavaras e c'hoar d'he breur :
« Houman eo hor mamm, a dra sur ! »

Ar beleg a respont d'ezhi :
« Me zonzj d'in ive koulz ha c'houi,

» Mes kemeromp pasianted
» Gant an amzer e vo gouezet ! »

Antronoz, diouz ar beure, Franseza, pa zihunas, a yeas d'an iliz hag a zaoulinas e-harz treid Hor Zalver en eur ginnig d'ezan he foaniou hag en eur bedi evit he bugale ne anavezent ket anezi c'hoaz; goude beza bet kovesaet ha kommunit e lavaras d'an Aotrou Doue:

« Goure'hemennou oc'h eus, emezi,
» Digant unan dreist pep hini,
» C'houi, Aotrou Krist benniget,
» Mar plij ganeoc'h va c'hlevet.
» Digant eun den koz a bell bro,
» En deus kommandet d'in, Aotrou,
» Lavaret d'eoc'h hen ho kare,
» Ar c'halvez, 'n hini oc'h eure ! »

An drede gwech ma lavaras
An Aotrou Krist a inklinas
E benn, d'e beultrin asuret,
Hag abaoe ez eo chomet.

Ar mab beleg, pa ziskennas eus an aoter a anavez-
zas ar vamm he devoe her ganet, met dal ma 'z eo d'he
briata, e kouezjont o daou war leur an iliz, maro-mik;
an tad hag ar vere'h yaouank, pa glevjont ar c'helou,
a ziredas da welet an darvoud; siouaz, ker skoet e
voent en o c'halon, gant ar pezh a oa c'hoarvezet, ma
varjont, o daou ivez, e kreiz an hent, dirag an holl.

Prest goude e voent sebeliet ha kaset da Winevez
da enterri.

Met ar c'har m'oa ar vamm garet
Pa erruas gant ar vered
Al loened krenn a zistroas
Den o-arreti ne c'hellas.

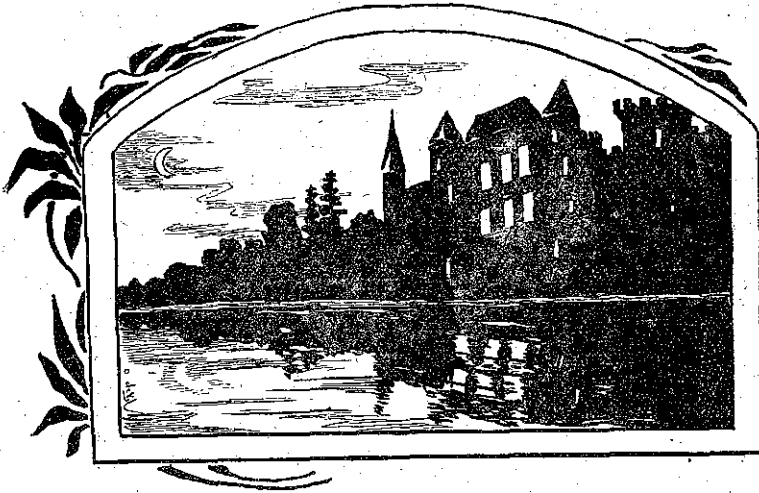
Ma lavaras an dud a iliz
O Jezel da vont en o diviz
El lec'h ma plijo gant Doue
E vije enterret ar wreg-se

Pa edont tost da borz ar vered,
Ebarz Lokrist an Izelvéd,
Al loened krenn a arretas
Hag ar c'harr eno, en o flas.

Neuze, pa 'z eot, en iliz, gant an arched, an Aotrou
Krist, o tistaga e zourn dehou diouz ar groaz, a zis-
kouezas d'ar re a zouge ar c'horf e tliet e lakat, en
douar, dindan e dreid ha keit ha m'edot o toulla d'ezan,
e zourn a jome astennet warnezan evit skuilh war
Franseza e bardon hag e vennoz.

BUHEZ JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

V

Jenovefa a deu da veza mamm

O va inosant paour, dre boan ez out ganet,
Dilezet gant an holl, eus eur vamm c'hlac'haret!
Pa oa ouz da zougen n'em boa ken nec'hamant
Nemet na deuje d'it mervel hep badiziant.

EUR a viz a oa tremenet abaoue ma oa deuet Jenovefa da zizec'ha da « dour ar bec'herien », hag e keit-se ne welas den nemet Golo. An diaoul-ze a ginnige restôl d'ez i ar frankiz hag he enor gant ma teuje da blega d'e youlou direiz. Bep tro Jenovefa a gloze d'ezan e c'henou gant ar c'homzou-man : « Gwelloc'h eun tamm mat e kavan tremen, evit eur wreg fall dirak an dud eget beza fall e gwirionez dirak Doue. Kentoc'h mervel en toull tenval-man eget ober ar pezh a c'houlennit. »

Hepdale koulskoude e kreskas he foaniou. Prestik goude ma oa ét he fried d'ar brezel e kredas e raje Doue d'ez i ar c'hras da veza mamm. Ha setu ez oa deuet ar mare : eur mab a c'hanas d'ez i.

« Va bugel kez, emezi oc'h hen starda war he c'hallon, e pellec'h e tigor da zaoulagad da sklerijen ar bed-mañ !... Deus, da vihana, da domma war va c'hallon. Da vamm, siouaz ! n'he deus ket zoken an disterra tamm lienaj da lakât endro d'it ! N'he deus netra da zibri na da eva eus kement a c'hellfe ober vad d'ez i breman pa he deus kement a boan ha kement a ezom da grenvât. Ha penôs a rin-me evit maga ac'hanout, êlig paour ? N'ez pezo ken kavel nemet ar vein yen-man !... Ne c'helli ket herzel, aon am eus... Golo, ô Golo, pe seurt droug en deus grêt ar c'hêzig-man d'it, lavar ? Ha c'houi, tud digalon hag a ro dorn d'an torfetour, henvel oc'h ouz ar vein-man, pa n'ho peus tamm truez ouz va foaniou kris. »

An hirvoudou enkreuz-se o dije peur lazet Jenovefa panefe he fizians divent e madelez an Otrou Doue. » C'houi, va Doue, emezi, eo ho peus roet d'in ar bugel-ze ; c'houi eo ho peus c'houezet buhez ennan. D'eoec'h eo, d'eoec'h e westian anezan. Ne c'helli ket, siouaz ! kas anezan betek hoc'h iliz ; hogen, c'houi a zo e pep lec'h. Hoc'h iliz a zo el lec'h ma 'z eus kalonou d'ho karet. N'eus den aman da zerc'hel ar bugel war ar mean-fond, beleg ebet da roi d'ezan ho pennoz ; me va-unan eta a raio an traou-ze. Roi a ran d'eoec'h va ger, Otrou Doue, e savin ar bugel-man en ho toujans hag en ho karantez ; deski a rin d'ezan anaout ho Mab maro evidomp war ar groaz ; deski a rin d'ezan selaou mouez ho Spered-Santel ha senti outi ; deski a rin d'ezan kaout eur garantez wirion evit an holl dud. Ya, Otrou Doue, me a vezo aketus war e dro evel wardro eun tenzor fiziet ennon, ma c'helli, eun deiz, hen restôl d'eoec'h dinam ha divlamm evel m'eo breman. »

Ar vamm dener a jomas c'hoaz eur pennad da bedi en doare-ze. Goude e krogas er pod-dour a veze digaset d'ez i hep beure, hag e vadezas he bugel. Henvel a reas anezan Benoni.

« Ganet out, emezi, pa edo da vamm en eur mor a boaniou a bep seurt, ha setu perak e vezo grêt Benoni ac'hanout, evel a read eus mab Rachel gwechall. »

Pa he devoa skuilhet dour ar vadizant war benn he bugel, Jenovefa a vailhuras anezan en he dilhad he-unan hag hen astennas war he barlenn : « Mab paour, emezi, n'ec'h eus ken kavel ! » He daoulagad a gouezas neuze war an tamm bara du jakaet en he c'hichen. « Bugel a ouenn uhel, emezi, n'ez pezo ken magadurez ! Kalet eo ; hogen, da vamm hen distrempo d'it en he daerou !... A-swalc'h e vezo d'eomp'hon daou gant bennoz an Otrou Doue. »

Kemeret a eure kerkent eur c'henaouad vara hag hen roas chôket d'ar c'hêzig.

Eun dervez edo kousket war galon e vamm pa reas Jenovefa ar bedenn-man a-dreuz he daerou :

— « Plijet ganeoc'h, va Doue, ober eur zell a vadelez ouz ar c'hrouadur-man kousket ker brao etre va diwrêc'h ! Eur vleunenn a deufe buan en toull tenvalman da goll he diou hag he c'houez vat. Penôs a rai eta ar bugel-man evit herzel ? Na lezit ket, va Doue ! da vervel en eun doare ken truezus ar frouez am eus ganet hag a rofen evitan va buhez hep marc'hata ! Petra lavaran ? Karet a rit anezan muioc'h c'hoaz eget na ranme. Ya, Doue leun a vadelez, lavaret hoc'h eus, c'houi hoc'h-unan : « Eur vamm a c'hell ankounac'hât he bugel, met me, n'her grafen ket. »

Ar c'hrouadur a zihunas neuze hag a vouse'hoarzas evit ar wech kenta ouz e vamm. « Bugelig ker, emezi, mousc'hoarzin a rez ! N'ouzout ket c'hoaz pegen reuzedik eo da zoare. Da vouse'hoarz a lavar d'in : « Arabat gouela, va mammig ! Digor kentoc'h da galon d'al levenez. Paour out ; hogen, Doue a zo pinvidik ; dilezet out gant an holl ? ya, nemet gant Doue ! ha Doue a zo eun difennour dispar ; karet a rez ac'hanon en eun doare dreist, muioc'h c'hoaz evelato ez omp karet gant Doue. » Mousc'hoarz eta, va c'halonig, bez lizrin evel eur vleunenn, ha da vamm ne ouelo ket ken ! »

Eun nebeut derveziou goude e teuas Golo d'ar prison. Mont a reas war-eün da gaout Jenovefa, eur zacc'had droug ennan : « Deuet ouñ, emezan, da skuiza ouz ho klevet ha n'hellan mui ho kouzanv dirak va daoulagad. Dleout a rafec'h, da viana, kaout truez ouz ho pugel ! Ma ne fell ket d'eoc'h trec'hi war ho mez, ma tale'hit da stourm ouzin, ma ne fell ket d'eoc'h plega d'am youlou, m'hen tou ! c'houi a zo o vont da veza lazet ho taou war an eur ! »

— « Biken ! Biken ! Kentoc'h mervel kant gwech ha mil gwech, a lavaras Jenovefa gant eur vouez nerzus. Nan, biken ne rin eun dra hag a lakafe ac'hanon da rusia dirak Doue ha dirag an dud. »

Hag e reas Golo war ar brinsez eur zell kounnaret : e zaoulagad a deue er mêz eus e henn, e vleo a zave sounn en o zav evel spilhou ha kroc'hen e dal a rea plegou, ken fuloret ez oa. Serri a reas an nor war e lerc'h gant kement a gas mac'h horjellas ar mogeriou war o diazez.

Ar brezoneg en iliz hag er skot

PENNAD KENTA

AR BREZONEG EN ILIZ

Ar brezoneg a zo komzet c'hoaz, a drugarez Doue, en holl barrezioù war ar meaz en hon eskopti, hag an darn vrasa eus an dud war ar meaz, an holl koulz lavaret, a zo gouest da gomz brezoneg hag a gompren brezoneg.

Petra o deus neuze ar veleien d'ober ? Petra, nemet ober evel m'eo bet great beteg-hen, prezeg e brezoneg, ober katekiz e brezoneg, lakat kana e brezoneg.

Gouzout a ran, ar c'hiz a zo deuet, e meur a di war ar meaz, d'ober evel e kear, da lavaret ar pedennou e galleg, ha pa deu ar vugale en oad, e vez desket d'ezo ar c'hatekiz gallek, hag ar vamm, lorc'h enni, a ya da gaout an aotrou Persoun, da lavaret d'ezan evelhen : « Va mab, va merc'h ne ouzont nemet katekiz gallek ; ne fell ket d'in e ve desket d'ezo katekiz brezonek. »

Petra ray an aotrou Persoun ? Nec'het e vo lakeat, rak ma 'z eus lod eus ar vugale war ar c'hatekiz gallek, ha re all war ar c'hatekiz brezonek, e vo dies awalc'h d'ezan en em denna ganto.

Met ni etrezomp, beleien, hon eus marteze d'ober eun tamm **meâ culpâ** war ar poent-man ; rak awechou omp bet re zempl e kenver ar gerent. Awechou hon eus lavaret : « Mat, p'e gwir e fell d'eoc'h, ho mab a c'hello deski ar c'hatekiz gallek. » Ha goulskoude, alies, gand eur ger hepken, hor befe gellet rei da entent d'ar gerent oa gwelloc'h d'o bugale ober evel ar re all, da lavaret eo deski ar c'hatekiz brezonek. N'hon, eus ket lavaret ar ger-ze, ha petra zo c'hoarvezet ? Bloaz goude, n'e ket unan hepken a zeske katekiz gallek, met daou ha tri, hag abenn eur pennad an holl vugale o doa dilezet ar c'hatekiz brezonek. An dra-ze a zo bet gwelet e meur a barrez.

Hag ar vugale-ze, desket ganto o c'hatekiz e galleg, da zul, pa zeuint d'an oferenn, a glevo ar beleg oc'h ober ar pedennou hag o prezeg e brezoneg. Ha n'oa ket talvoudusoc'h evito beza desket o c'hatekiz e brezoneg ? Eun tamm mat o defe komprenet gwelloc'h kelennadurez ar beleg er gador-brezeg.

Petra a dle ober beleien ar parrezioù war ar meaz ? Setu aman : Poania gwella ma c'hellint da ziskouez d'an tadou ha d'ar mammou e reont fall o lakat o bugale war ar c'hatekiz gallek, hag an dud peurliesha zento, ma ouezer komz d'ezo evel m'eo dleet. Ouspenn-ze : poania da zisplega brao ar c'hatekiz brezonek, da gomz

d'ar vugale evel ma komzer en o farrez. Kement-man a zo skler evel an deiz. Dies eo awechou, met gant poania e teuer a-benn eus a bep tra, ha ma klev ar vugale komz d'ezo er yez a anavezont mat, o dezo plijadur o teski o c'hatekiz e brezoneg.

El lec'h ma z'eus skoliou kristen, ar vistri, ar vestrezed a zesko katekiz brezonek, hag evelse e vo aesoc'h da c'houde d'ar beleg.

Ar pedennoù en iliz a vo great e brezoneg, nann e galleg. Ra vo meulet ha pedet an Aotrou Doue e peb yez. Klevet ho peus komz eus ar gentel roet d'ar Vretoned gant eskob Tarb ha Lourd d'ar pelerinaj diveza. « Penos ! emezan, c'hwi ho peus eur yez, ar brezoneg, hag a lavar e galleg ar pedennoù dirag ar Zakramant ! » Ar gentel a zo bet komprenet, hag hiviziken e vo lavaret ar pedennoù-ze e brezoneg.

E brezoneg ive ar c'hantikou. Ar c'hantikou brezonek a zo ken kaer, ken dudius ! Great int evit diskouarn ar Vretoned hag ive evid o c'halon, kanomp eta e brezoneg. Deskomp an holl gantikou. Na lezomp hini ebet da vont da goll. Ar re-ze a zo ive eul lodenn, eul lodenn gaer eus hor pinvidigez. Dalc'homp d'ezo, hag, heb ober fae war ar c'hantikou gallek a zo kaer ive, lakomp ato kana e brezoneg er parrezioù war ar meaz, lezomp ar c'hantikou gallek gant parrezioù kear ha gant Bro-C'hall.

Marteze unan bennak a lavaro evelhen : « C'hwi hag a ro kenteliou d'ar re all, ni garfe gouzout penos e rit hoc'h-uman. E kloerdi bihan ar Pont, ha kanet e vez e brezoneg ? Eur c'halz eus ar vugale a zo ganeoc'h er skol a vo divezatoc'h beleien er parrezioù war ar meaz : Ha deski a reont kantikou brezonek ? » — Setu aman penos e reomp. Hor skolerien o deus eul leor kantikou gallek, met ive eul leor kantikou brezonek, ha ken alies e vez kanet kantikou brezonek eget re c'hallek. Bep sul e klev er hor chapel an Angelus brezonek : **Ni ho salud gant karantez**, ha da amzer Fask : « **En em gonsolit evit mat** ».

D'ar gwener kenta eus ar miz e klev er alies ar c'hantik : « **O Kalon Zakr** » ha kantik ar Baradoz : « **Jesus, peger bras ve** ». Arog ar gommunion : « **Elez eus ar baradoz** », pe c'hoaz : « **M'em eus prepalet eur banked** ». Ha gwelloc'h ez a ganto ar c'hantikou brezonek eget ar c'hantikou gallek, rak peurliesas aesoc'h int da gana.

Komzomp breman eus ar prezegennoù. Penos e tleomp prezeg er parrezioù war ar meaz, e galleg pe e brezoneg ? — E brezoneg na petra-ta, hag an dra-man a zo ken skler m'eo souezus e ve bet great awechou a c'hiz all. E parrezioù kear, el lec'h ne gomzer nemet galleg, ra vo prezaet e galleg, ha c'hoaz mat eo e kear ober eur brezegenn vrezonek en unan bennak eus an oferennoù, p'egwir ez eus er c'heriou kalz tud diwar

ar meaz ha ne ouzont nemeur a c'halleg, hag evelse e vez great e meur a barrez er c'heriou : eur brezegenn vrezonek en oferenñ a vez enni an dud a oar gwelloc'h ar brezoneg eget ar galleg.

Met, er parrezioù war ar meaz n'ez eus ket da glask digarezi : e brezoneg, hag e brezoneg hepken eo e tleer prezeg. Siouaz ! Gwelet ez eus bet gwechall meur a veleg yaouank o tont eus ar c'hloerdi bras hep gouzout ger brezonek ebet, hag e rankent ober o labour e galleg betek m'o doa desket ar brezoneg. Awechou ez eus bet gwelet beleien o chom, dre leziregezh, hep deski ar brezoneg hag o lavaret d'an dud m'oant karget anezo : « C'hwi a entent holl ar galleg. Rak-se me a brezego e galleg, hag a ray katekiz e galleg, ha pa deuot da govez, c'hwi a govesay e galleg. »

Setu aze an hent sura evit laza ar brezoneg en eur barrez.

Hiviziken, ne vo mui gwelet a draou evelse, rak an holl veleien breman, kouls lavaret, a ouezo ar brezoneg, ar pez a zo dieet ; deski a raint ar brezoneg er c'hloerdi bras, hag o meuli a rankomp evid an aked a lakeont da zeski o yez, ha skler eo, gouzout a raint komz brezoneg yaoc'h, hag e vo eun dudi o c'hlevet.

Ya da Vretoned, ra vo prezaet e brezoneg. An Tad Maner gwechall, pa ra e zonzj da veza misioner e Breiz warlerc'h Mikeal an Nobletz, a wel mat e rank deski yez Breiz, hag ez a da bedi da japel ti Mamm Doue, da c'houenn digand ar Werc'hez ar c'hras da zeski buan ar brezoneg, hag ar Werc'hez Vari a ro d'ezan e c'houenn ken brao ma c'hell kerken en em lakat da brezeg an Aviel d'hor c'henvroiz.

Prezeg e galleg d'ar Vretoned ? Ar zonzj-ze ne deuas ket en e spered.

Ha warlerc'h an Tad Maner, kement hini a c'hoantia prezeg en hor bro, war ar meaz, a die deski ar brezoneg, ma ne oar ket ar yez.

Ha gellout a reer rei deskadurez kaer e brezoneg. Piou n'en deus ket anavezet an dud-ze, tud diwar ar meaz, gwazed, merc'hed, ne ouient ger gallek ebet, hag a anaveze mat goulskoude gwirioneziou o feiz ? Ar yez a gomzas Mikel an Nobletz, an Tad Maner ha kement a visionerien all, evit prezeg an Aviel en hor bro, he deus diskouezet eo gouest d'ober labour vat, rak e pe vro, lavarit d'in, eo bet griziennet dounnoc'h an Aviel eget e Breiz ? Pe vro he deus kaset d'ar Baradoz eun niver ken bras a zent?... Dre ar brezoneg eo o doa an dud-ze anavezet, karet Doue... Ar pez he deus great hor yez en amzer dremenet a c'hell ober en amzer da zont. Gand ar brezoneg e c'heller rei deskadurez kaer hag uhel, displega mat Aviel Jezuz-Krist.

J. U.

(Lennet e Kemper, d'ar Bleun-Brug.)

LABOURIOU AR MERC'HED WARDRO AN TI

Kenteliou Tintin Anna

(Kendalc'h)

» Etouez ar c'hlenvejou a strafilh ar muia ar gerent,
 » eo red henvel ar c'hlizienn, ha n'eo ket souesus, rak
 » spontus eo! Evelato, p'en em gemerer abred a-walc'h
 » e c'heller her parea, ha pa vezer aketus, hen dizar-
 » benn. An distera tra a c'hell rei tro d'ar c'hlenved-ze,
 » da gregi er c'hrouadur a zo ker bresk: eur spountadenn,
 » eun tamm boued chomet da garga poull e galon, eur
 » barr buanegez, mar deo eur c'hrouadur re vignet ha
 » meur a dra all. Rak-se eur vuhez reizet mat eo ivez ar
 » yec'hedusa. War ar meaz, a drugare Doue, n'eo ket
 » ken stank ar c'hlenved-ma hag e kêr; muioc'h a ear vat,
 » nebeutoc'h a zroug, setu aze diou louzaouenn vat.
 » Pa deu ar gaouad warnan, ar bugel a vez droug-livet;
 » e zaoulagad, digor braz, ne vez gwelet nemed ar gwenn
 » anezo; eonenn a vez ouz e c'henou, e gorf reud e vuz-
 » zellou dem-c'hlaz, e izili treuzet gant ar boan; lavaret e
 » vije graet eman o vont da dremen! C'hoari en deus oc'h
 » esa kaout e alan; ne ziskouez tamm anaoudegez ebed!
 » Dleet eo e ziwiska, lammet an dilhad a c'hellfe e zieza;
 » strinka dour yen ouz e gorf, lakât gwin egr dindan e
 » fronellou, ha, pa c'heller distarda e vuzellou, rei d'ezan
 » eul loiadig sirop bleun? oranjez en eur banne dour;
 » war e dal, e vezo lakaet eul lienenn soubet en dour yen.
 » Gwelloc'h c'hoaz souba ar c'hlanvour bihan en eur gi-
 » bellad dour klouar, deliou tilh ebarz, hag e baka goude
 » etouez traou tomm, da vont d'e gavell da ziskuiza, rak
 » gwall gastizet e vez ar vugale gant ar c'hlenved poa-
 » nius-ze!
 » Eun dra-all stank etouez ar vugaligou, eo an droug-
 » daoulagad. Kerkent ha ma weler eun tachad ruz, var
 » gwenn al lagad, pa ziskouez an hini bihan beza glazet
 » gant sklerijen an deiz, eo red gwalc'hi e zaoulagad gant
 » dour bet bervet, *klouar mad* pe gwelloc'h, gant *dour*
 » *boriqué*, bep teir eun; an tam *ouat* a vezo bet graet im-
 » plij anezan, a vezo taolet en tan, rak spegus eo ar boan.
 » Ma ne bare ket dillo, e teu da wasaat; dleet eo neuze
 » kerc'het ar medisn araok ma vezo re zivezat; an daou-
 » lagad a jom sarret klôz, ha pa glasker o digeri gant ar
 » biz, e weler lin-vrein ebarz; ar c'hrouadur a zo e riskl
 » da veza dall, poent eo e louzaoui gant louzeier krenv!
 » Ar vugale a vez dies avechou gant ar prenved: n'eo
 » ket dá d'o mammou rei d'ezo na traou dous, na traou

» kriz, na frouez. Holl ec'h anavezet al louzou-prenved;
 » war lerc'h bloaz, triwec'h miz, eul loiad beteg pemp
 » bloaz.»

En e gorf, koulz hag en e ene, ar c'hrouadur a rank enebi; en e gorf, eman ar yec'hed hag ar c'hlenved; en e ene, ar mad hag an droug; red eo krenfaat e gorf, ma vezo trec'h d'ar c'hlenved; krenfaat e ene, ma vezo trec'h d'an droug. Ar c'horf ne'o nemed eur benveg, seryicher an ene; dre ma kresk ar c'hrouadur, e kresk deveriou e vamm en e genver. Hi a rank lakaat ar bleunioù kaer da zével en e galon: enor, vertuz, lealded; hi a rank rei nerz d'e ene, dre ma tigor e skiant; kenteliou mat, skoueriou eus an dibab. Ma vezo d'in eus ar gefridi fiziet enni abaoe ar penn-kenta eus ar bed: ober eun den eus he c'hrouadur!»

(Ar pezh am eus laketa etre « » a zo troet diwar leorioù an Itr. A. Geranfec'h-Kerneze.)

II. — Kelennadurez ar vugale

Pegoulz e ranker staga da gentelia ar c'hrouadur?

Ugent vloaz a-raok ma tevio war an douar, rak diouz ma vezo savet e vamm e vezo savet e-unan.

Ar pezh a vez desket war barlenn ar vamm ne vez morse ankounnac'haet; adaleg e gavell eo kelenn ar bugel, rei d'ezan boazamanchou mat, ma c'hello enebi ouz an techou fall, evel ma ranko en e gorf, enebi ouz ar c'hlenvejou.

Sevel eur c'hrouadur a zo e gas, uhelloc'h uhela, a-zioc'h fank ha rolec'hiou an hent, warzu an dever hag ar wirionez; sevel eun ene a zo e greski hag e ledanaat ma c'hello klask ha kaout ar wirionez hag ar gened. Hogen, evit dont a-benn eus o labour, eo red d'ar gerent dibrada o c'halon o-unan diouz traou ar bed-man; en em zével o-unan dre ar zantelez, ma c'hellint chacha o bugale daveto, o c'hennerzi hag o sklerijenna! N'eo ket gant ar pezh a leverer, na gant ar pezh a rear eo e saver bugale, met gant ar pezh ma vezer.

A-raok pep tra, ar c'hrouadur a rank plega; a benn eun nebeut dervezioù e ouezo n'en deus netra da c'hounit kaer en deus krial ha kerkent ha ma santo ne bleger ket d'ezan, e plego e-unan. Gouzout a rank eo deut war an douar evit senti ouz Doue hag ouz e gerent a zalc'h e blas. A-nebeudou e tevio skiant d'ezan, met a-raok e rank beza boazet da blega ha neuze ne gavo ket dies hen ober pa deuo oad d'ezan; kompren a raio o deus e dud galloud warnan, a-berz Doue, ha seul-vui ma vezo bet kelennet ganto en doare-ze, seul-vui en devezo doujans hag anaoudegez vat evito.

Hogen, n'eo ket an holl a oar sturia! Beza e vez gwelet tadou ha mammou, goude beza gourdroutet o c'hrouadur,

o tont d'en em erbedi outan, hep sonjal, ar c'henaoueien ma 'z int, emaint oc'h en em lakat evelse dindan e dreid. Plega d'ezan eur wech a zo re: rag, abarz n'emur p'en devezo lavaret: « Ne 'z in ket, pe, ne rin ket! » e ranko e dud rei peoc'h d'ezan! Hen a vezo trec'h d'ezo!

Evid ober mat ha beza doujet gant ar c'hrouadur e ranker gourc'hemenn d'ezan, hep rogetez, hag ober d'ezan plega dalc'h mat; arabad eo morse en em izelaat dirazan beteg en em erbedi outan; eun tad hag eur vmm a rafe kement-se a ziskouezfe ne ouezont ket sevel bugale. Rei an urz gant poell, en eur gomz freaz, laouen ha drant, a zoug ar c'hrouadur da zenti gant plijadur.

Evit beza karet gant ar c'hrouadur, arabad eo troidella pa vezer o c'hourchemenn d'ezan, rak ma wel e klasker e drompla e kemero difizians evid atao eus e dud; gouzout ervat petra 'zo c'hoant a rafe setu eun dra eus ar c'henta evit beza doujet gantan.

Gouzout petra glasker hag her c'hlask dalc'h mat setu aze petra ro galloud da eun den; hon tud koz a lavare: « An neb a venn hennez a c'hell! » ha gwir eo.

Ar c'hrouadur a rank senti penn-da-benn ha war an taol; ma stag da c'hrosmolat pe da ober e benn fall, lavaret d'ezan a-nevez, hep morse en em zislavaret, pe an trec'h a jomfe gantan; plega a rank, kousto pe gousto; ma stag da ouela pe da c'hoarzin, arabad eo morse ober dioutan evid an dra-ze; ar vugale ne vezont ket pell evit gouzout penaos tremen diouz o zud.

Gwelet em eus eur bôtrezig o lenva e lec'h senti ouz he moereb: « Ne zervich ket d'it ouela, merc'hig, a lavaras houman d'ez i raktal, rak plega a ranki koulskoudel! »

— « Sell, eme ar bugel, frealzet kerkerent, c'houi n'oc'h ket henvel ouz va mamm! Pa ne fell ket d'in heul he gourc'hemennou n'em eus nemed ober an neuz da ouela; kentoc'h eget gwelet daerou em daoulagad e pakfe al loar d'in, ma c'hellfe! »

Darn eus ar gerent evit lakat o bugale d'ober eun dra a zo boazet d'o fedi da ober kountrol; n'eus ket a ezomm da lavaret eo an doare-ze eun doare eus ar re falla da zevel bugale.

Eur zulvez, pa oa leun a dud en ti, gwreg eur c'hemener a falvezas ganti diskouez d'ar re a oa eno, pegen desket oa he mabig: « Sonjit, n'eo ket tri bloaz, hag e oar meur a c'her eus ar c'hatekiz! Ha ne vez ket nec'het evit henvel hon Tad Santel ar Pab hag an A. Person! Allo! lavar 'ta, Herveig, pet Doue a zo? Piou en deus krouet ar bed?... »

Respont ebet: « Piou eo hor Person? » Ar pôtr a jome mut: « Bremaik e responti! » Eme ar vamm: « Herveig, emezi, difenn a ran ouzit lavaret piou eo; entent a res? » Raktal, ar bugel a zavas e benn: « An aotrou 'n Hir eo person ar barrez; Pi XI eo hon Tad Santel ar Pab; n'eus nemed eun Doue hag ar bed a zo krouet gantan! » E vamm a c'hoarze, ar zodez 'z anezi: « Pa 'm bevez c'hoant

d'e gas en eun tu bennak n'em bevez nemet difenn outan hag ez a dioc'htu! » Ar re a oa en ti ne c'hoarzent ket; hoja a raent o diouskoaz gant truez en eur zonjal: « Salver Doue, penaoz oc'h eus c'houi laket bugale etre daouarn merc'hed ken diskiant-ze.

Sevel eur c'hrouadur, em eus lavaret a zo e hentcha warzu ar wirionez evit he c'haout hag he c'haret. Red eo eta rei skouer vat d'ezan, war ar poent-se, kouz ha war ar re all ha lakaat, en e galon, eun euz bras 'evid ar gaou. N'ouzoun ket perag e vez kontet kement a c'hevier d'ar vugale diwarbenn ar bleizi, an diaoulou hag al laeron evid o sponta? Ha koulskoude, ar re vihan o deus ioul da c'houzout ar wirionez! Bep tro e c'houlennont: « Gwir eo, mamm? » Fizians o deus en o zud, ha ma leverer gevier d'ezo e kollint ar fizians-ze hag e kemerint o-unan ar pleg fall da lavaret gevier. Piou a vezo penn abeg d'ezo? O zad hag o mamm, na petra 'ta, p'o deus roet skouer fall d'ezo da genta. Evid o c'has da di ar medesin pe d'ar skol e vezo roet d'ezo da gredi emaint o vont da bourmen; fall eo an dra-ze, rak ar gwir o deus da glevet ar wirionez.

Ar vugale a zo dishenvel an eil diouz egile; rak-se e ranker ober diouz karakter pep hini. Hogen arabad eo morse ankounac'haat eun dra: kenta o deus an tad hag ar vamm da ober evit sevel ervat o bugale eo en em glevet.

Selaouit an danevell-man: eun ozac'h hag e vaouez a oa o chom en eun tiik bihan; eun tamm liorz a oa stag outan hag a labourant; an eil hag egile o deveze plijadur oc'h hada traou ennan pa deue an nevez amzer; met ne labourant ket asamblez; diouz ar beure, an ozac'h a hadas garotez en eun tachad-douar trempet mat tre gantan; pa voe aet d'e zervez, ar wreg a deuas d'he zro, eun dournad had irvin ganti hag a lezas anezo da goueza er memez korn; an eil hag egile a deue bep an amzer da welet ha diouan a rea, henman e c'harotez, ebenn he irvin; pep hini a c'houenne gwella ma c'helle en dro d'ar pez en doa hadet: ar vaouez a denne ar garotez, he gwaz a denne an irvin; an douar, evel just, a jomas goullo; kollet a doa o foan hag o amzer, dre ma n'en em glevant ket!

Mat, eur skeudenn eo eus ar geleennadurez a vez roet d'eur c'hrouadur pa n'en em glev ket e gerent; kaer o devezo poania, pep hini eus e du e-unan, labour an eil a vezo freuzet gant egile hag an ene o deus ar garg anezan a jomo distuz evel eur c'horn douar sec'h ha dilezet.

Red eo d'ezo beza a-unan evit sevel o bugale; arabad eo, war zigarez ebet, e teufe an eil da zilavaret egile dirazo. War barlenn o mamm e teskint kroazia o daouarnigou evid adori hano Jezuz; e kichen o zad e stouint d'an douar evit trugarekaat Doue eus e vadoberiou; deski a raint gant o mamm beza sentus ha gwirion; gant o zad beza labourerien ha kristenien dispar. Evel m'o deus o

c'herent an hevelep feiz hag an hevelep ti, dleet eo o divije ivez an hevelep kalon evid o sevel; mennoziou an eo, war zigarez ebet, e teufe an eil da zislavaret egile di- a vezo mennoziou egile, aliou an eil aliou egile; an droug a vezo kastizet hag ar mad a vezo gopreet gant an eil evel gant egile.

Ar piniennou hag ar gourdrouzou arabad eo ober im- plij anezo re alies, pe ne vezo graet van ebet outo ken; traou red int koulskoude; an deveziour, goude e zervez, a gav just kaout e c'hopr; an den a gemer poan a c'hed kaout digoll eur poent bennak; Doue, e-unan, en deus promet- tet e varadoz hag eur vuhez peurbadus d'an neb a zento outan hag a labouro evitan ar bed-man; kemeromp skouer warnan; d'ar c'hrouadur sentus ha fur, roomp meuleudi pe blijadur onest evit diskouez hol levenez.

Ma 'z eo just kaout eur gopr da rei evid ar mad eo ker just all kaout eur binijenn evid an droug. An den a vank d'e zever, an hini ne heuilh ket an urz vat, en e vro, a rank beza kastizet gant an archerien, ar varnerien ha gant Doue e-unan. M'en deus diskleriet Doue e oa eur baradoz evid an dud fidel, en deus digoret ivez eun infern, evid ar bec'herien; pa vanker e ranker paea; dleet eo! Ar c'hrouadur a ranko beza skandalet ha zoken kas- tizet diouz e vankou:

Diouz ar mirit, ar rekompans
Punision, diouz an offans!

(Da heuilh.)

Klevit ta !

Gant goueliou kêl ar goanv **Feiz ha Breiz** a stago adarre gant e **varvailhou** hag e **zivinadennou** a vezo plijadurus d'an holl sellet outo epad nozveziou hir ar miziou du.

Er miz a zeu e vo embannet ivez roll gonideien pri- ziou an divinadennou ha prizioù ar **Bleun-Brug** ne oa ket a blas eviti er miz-man.

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONEZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Relijion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^e Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug* et de l'*Emgleo Sant Ildu*
Y. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seu)
(à partir de 5 exempl.) 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites
à l'année
Une page entière : 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Sklaved Pariz, EUR BLEUN-*BRUGER*.
— Etre daou, D. N. D. — An teir e oa ét e tok, YANN AV ESKOB.
— Ar brezoneg er skol, J. U. — Martoloded Pempoull, FRANCIS
MOAL. — Buhez Jenovefa a Vraban. — Ar c'hedourien, J.-M. P.
Kenstrivadeg ar brezegerez. — Kenstrivadegou Bleun-Brug.

SULIOU HA GOULIOU AR MIZ

- 1 a viz Du. — Gouel an Holl Zent.
Gouel berz, p. 769 e levr an A. Uguen.
- 2 a viz Du. — XXI^{et} sul goude ar Pantekost, p. 519.
Raktal goude gousperou ar zul, gousperou an
Anaon, p. 783.
- 3 a viz Du. — Hanter-gouel an Anaon. Gouel devosion,
p. 789.
- 9 a viz Du. — XXII^{et} sul goude ar Pantekost. Gouel Dedi
an Iliz, p. 619.
- 16 a viz Du. — XXIII^{et} sul goude ar Pantekost, p. 527.
- 23 a viz Du. — Diveza sul goude ar Pantekost, p. 531.
- 30 a viz Du. — Kenta sul an Asvent. An oferen, p. 164.
Gousperou kenta sant Andre, Abostol, p. 633.

Sklaved Pariz !

Setu o tont a-nevez eur maread trubuilhus evit kato-liked Frans. Emaer o vont adarre da skei gant ar relijion.

Perak e welomp kement-ze o tigouezout a vare da vare ? Abalamour ar gatoliked a gav d'ezo, pa o devez stourmet er c'hazetennou, stourmet ivez war an dachenn, eo achu o c'hefridi.

Hogen, stourm n'eo ket a-walc'h; stourm ouz eun enebour ha, goude, lezel gant an e armou etre e zaouarn, a zo labour didalvoud.

Armou enebourien ar relijion eo ar stad en em gav ar Frans enni abaoe amzer an Dispac'h, ma voe diframmet digant pep rann-vro he frankiziu ha ma voemp holl laketa dindan beli al lezenn votet gant eun hanter eus ar voterien hag unan ouspenn. Al lezenn-ze en em led war ar vro a-bez, hep kaout harz ebet dirazi. Eo, pa deuer a-benn, evel ma klasker hen ober hirio, da zev-vel kevredigeziou, strolladou stourmerien, nemet ar re-man, eur wech tremenet ar reuz, en em zisrann adarre... Chom unanet a dlefant ober, emedoc'h ? Ya, sur, met war besort digarez ? War zigarez stourm adarre kentan tro ? Bugaleajou, kement-se ! Gwir ziavez seurt unvanieziou n'her c'havfor ket a-ziavéz d'an diazez gwechall... Gwechall, eul lezenn grêt e Pariz, arôk kaout beli war Vreiz, ha laketa enni da dalvezout a renke bezan kavet mat gant Breujou Breiz (le Parlement de Bretagne). Ha c'houi gav d'eo c'h, ma vije bet en o sav Breujou Breiz, o dije digemeret al lezennou hudur hanvet lezennou laik ? N'o dije ket ! Gant se 'ta, ne gomzomp ket eus strolladou savet da stourm ouz al lezennou laik, 'vel an hini hanvet « Energie », an all « Légion », eun all, an « Démocrate », mar d'int grêt evit an holl Franzieren **mesk-mesk**, hep disparti ebet dre rann-vro. An traou-ze n'o deus ket a ziazez ; savet hirio, warc'hoaz e vezint d'an traon.

E gwirionez, n'eus labour dalvoudus ebet nemet an hini a glask, war eun dro gant ar Feiz, adsevel ar rannvroioù, da lâret eo, evidomp ni, **adsevel Breiz**.

Den a boell ebet n'hell mont, na kalz na nebeut, a-eneb d'ar wirionez-ze; met kalz a dud, a boell, war o meno, — a dav warni. Digarez ouspenn evidomp da youc'hal a bouez penn d'ar Vretoned : 'N em unanet dindan banniel ho Pro Vreiz !... Na glaskit ket en em zispartia diouz Bro-C'hall, nemet en em zigemmeska diouti, addiframma diganti, — pe, gentoc'h, digant ar Revolution hag ar franmasonerezh, — ho frankiziu !

Ha neuze, c'houi ne vefot ket kaset ha digaset ken evel bugale, ne vefot ket gouarnet en ho pro gant tud ha n'o deus bro ebet, gant estranjourien hag a ya da vistri warnoc'h war zigarez m'int franmasoned pe mevelien ganto. Pebez heuz ! Pebez tud dister omp-ni 'ta ! Pegen izel omp-ni laketa !

Sklaved e chomimp bepred, betek gouzanv rei warc'hoaz hon arc'hant d'ar Boched, betek gouzanv rei d'eur c'houarnamant fallakr ha treitour al lodenn vras eus hor peadra, betek lezel hor bugale da veza laeret diganeomp. — **KEIT HA MA NE VO KET ADSAVET BREIZ GANT HE HARZOU, HAG HE HARZOU EO HE FRANKIZIOU, keit ha ma n'hellou ket mouez Breiz**, gal-loudus evel arôk an Dispac'h, sevel, pa garo, da youc'hal : Harz ar bleiz !

Lennomp aman warlerc'h galvadenn ar **Bleun-Bru-ger**, ha tölomp evez penôz banniel ar Bleun-Brug eo banniel **HOLL** frankiziu Breiz.

Ar "Bleun-Brug" hag Emzao nevez Bro-C'hall

D'ar Bleun-brugerien deut ha da zont.

Kement a c'hoarvez hirio a ziskouez splann, kalz gwelloc'h eget ar c'haera prezegennoù, pegen reiz, pegen dereat eo labour ar **Feiz ha Breiz** hag ar **Bleun-Brug**. Ganto ha hervez o spered e rankomp labourat a-gevred, Bretoned, ma karomp diarbenn ar reuzioù spon-tus a venn koueza adarre war hor c'hein.

En eur vont hag en eur zont etre e gêr hag e barkou, ma 'wel ar c'houer o chom a-zav, pleget e benn : daoust ha sôn ar c'hloc'h-galv a deuo c'hoaz da dregerni ouz e ziouskouarn ? Pev ar bloaz ez eo bet er brezel ; nevez distro eo d'ar gêr hag, a-boan ankrog gant e labour, setu ma komzer adarre eus eur brezel nevez. Ar viktor gounezet gant kement a boan, da betra eta he deus ser-vichet ? A-ziavéz ar Vro, n'he deus, war a weler, servi-chet da netra ; nag a-ziabarz n'he deus ket grêt kenné-beut.

Lenn a reer er c'hazetennou traou sebezus hag an-kenius : ar Boched o deus töllet o c'habestr hag a c'hour-drouz adstagan evit talvezout d'eomp, emezo, ar verze-renti hon deus grêt d'ezo gouzanv ; hag hor gouarna-

mant, elec'h enebi outo, a gounnar ouz... al leanezed hag ouz ar venec'h! Ar re-ze, diouz e glevet, eo enebourien ar Vro ha n'ez eus nemeto.

Da belec'h e kerzomp-ni eta; tud keiz?

Ya, e tiegeziou Breiz, elec'h m'eo stank ar vugale, e c'hell bezan anken e kalon, ar mammou; — e tiegeziou Breiz, elec'h m'eo ken niverus ar re a zo bet galvet gant Doue da venec'h pe da leanezed, e c'hell bezan nec'hamant e kalon ar gerent; — e tiegeziou Breiz, hag ez eus e pep hini anezo eun tammik danvez, e c'heller kaout doan... Emaer o vont da c'houlenn diganto astenn o devez labour da baeen an truajou (1) kresket a-nevez evit dic'haoua e lec'h ar re n'her greont ket, ar Boched; — emaer o vont da c'houlenn diganto, gwasoc'h c'hoaz, kimiada adarre diouz o breudeur ha c'hoarezed, leanez ha leanezed, distro gant fizians, d'ar vro difennet ganto epad ar brezel; — emaer, gwasoc'h bepred, o tanzen gori evit o bugale ar fournez euzus a zo bet pulluc'het enni kement a dud hag a beadra, fournez ar brezel...

Ya, arabad klask hen nac'h; an traou-ze holl a zo o tont ha, mar deo gwir eo bet skuilhet an holl gwad mat epad ar brezel, an traou-ze holl a c'hoarvezo... Breman ni ya da welef ha chomet ez eus c'hoaz kalon e kreiz ar Vretoned.

Bez ez eus tud ha ne welont netra e tu-hont d'ar gounid ha d'an ebad, met bez ez eus tud ivez hag a wel eo red skarzan diouz o buhez pep plijadur ha klask al labour; bez ez eus tud hag a gloz o dor war o zi, 'vit ehom da ren ennan o buhez sioul ha didrabas; met bez ez eus ivez tud hag a dec'h diouz o c'her hag a red eus an eil bro d'eben da zisklerian d'o breudeur eo poent en em unani da harpan ar wirionez, an urz, da zifenn o feadra ha da zifenn o gwad.

N'eus ken nemet ar re-ze hag a dalv ar boan bezan selaouet, da vihan, mar gouzont mont betek gwirizienn an droug ha, goude bruzuna frouez ar wezenn villiget, trouc'ha ar wezenn ivez ha teurel anezi en tan.

Mat! gwelot a reomp gant levenez eo ouz ar wezenn eo e klasker, er wech-man, en em gemer.

Lennomp aman warlerc'h:

« La laïcité n'est pas une neutralité, mais une contre-religion; l'Etat la favorise par un budget d'Instruction publique qui est un budget des cultes masqué... » Eur protestant a gomz evelse.

Ha war ze, eun all a lavar:

« Il faut, avant tout, poursuivre la revision des lois

(1) Truajou: tailhou.

laïques qui privent la France d'un puissant réservoir spirituel... Il faut rendre aux Congrégations la liberté... »

Eun all a ya kalz pelloc'h:

« Dès maintenant, nous préparons une **constitution et des lois organiques** pour substituer la **famille** à l'**individu**, comme cellule sociale, le **régionalisme** à l'étouffante **centralisation** actuelle... Nous allons faire une immense tournée de conférences qui nous donnera vite des troupes importantes... »

An hini a gomz evelse eman ar vouc'hal en e zourn ha n'eo ket barrou hepken a fell d'ezan krenna, met ar c'hef hag ar gwirziou.

Mar teu gantan e labour da vat, gwezenn ar Revolution a vo roet d'ezi taol ar maro. Hon tadou he flantas, breman ez eus kant pemp bloaz ha tregont, o mibien, klanv gant he frouez put, a zo miall ganto he diskarr.

Marteze eta, hepdale, e teufor d'hor pedi da gemer perz en Emzao meur, eun Emzao hag a vo, en e zoare, gant a bell e tizo, par d'ar Brezel meur.

Ac'hanta, ni, lennerien **Feiz ha Breiz** hag izili ar **Bleun-Brug**, a c'hell lavaret n'ez eus en Emzao-ze netra nevez evidomp. Divizet hon eus ober, — hag ambrouget mat eo al labour ganeomp, — ar pezh a glask ar renerien anezan.

Arabad d'eomp breman dislavaret hor mennad hag ober gaou ouz Breiz, o rei hon hano d'an Emzao-man, a-ziavéz d'ar gevredigez hon deus savet etrezomp. D'ar **Bleun-Brug**, gant e holl izili, d'en em lakat war roll an **Emzao meur** ha nann d'eomp, hini ha hini.

Youl e renerien eo, pa lavaront:

« Nous réalisons la « Légion » par des négociations avec les **groupes** et partis ayant une vie réelle et des cadres et des troupes ailleurs que sur le papier... »

... Breizad ebet ne dilefe chom hep rei e hano d'eur gevredigez vreizad bennak, etouez ar re savet da zifenn **gwirioù Breiz** hag he **yez**.

Me a lavar d'eoc'h: Roit hoc'h hano d'ar **Bleun-Brug!**

Eur Bleun-bruger.

Nesoc'h eo d'eoc'h ar c'helaeounnou skrivet e brezoneg eget ar re c'hallek.

Koumanantit, dreist pep tra, da gelaouennou Breiz ha, da gentan, da **Feiz ha Breiz!**

Etre daou

DIVIZ

KORANTIN, o vont da Bariz, — FRANSEZ, o tizrei diouz Pariz, en em gav o daou 'barz an ti-gar; unan a zo nevez diskennet e val diouz an trêñ; egile 'zo deut da zigas e hini.

C'HOARIERIEN :

KORANTIN, mevel, 24 bloaz.

FRANSEZ, Breizad divroet, eus an hevelep parrez gant Korantin, 30 vloaz.

EUR POTR eus ar gar.

E sal an ti-gar e tremen an diviz

KORANTIN

Sell piou! Te, Fransez?

FRANSEZ

Sell! Korantin?... o vont da veachi emañ?

KORANTIN

Me 'grede d'in ne dleez ket ken lakat da dreid war douar « Breñtagn »?

FRANSEZ

Ha te, gand ar mal-ze, war besort tu e sonjes mont?

KORANTIN

Me oa o vont da zerc'hel penn d'it du-ze... Tremen kouls eo d'in chacha va skasou ganen diouz ar vro-man! Evel ma skrives gwehall a zo gwir: aman n'eus nemet labour, poan ha dienez, e kenver ar pezh a gaver du-ze e Pariz. Neuze 'ta em eus lesket va fôtr koz hag ez an da gemer an trêñ, e-berr, da vont da Versailh. Va mal a lakan aman d'am gortoz... Na te? Petra ra d'it dizrei war da giz? Ne chomi, moarvat, nemet eun nebeut deizioù?

FRANSEZ

Te 'zo o vont kuit, emedout? Mat, me 'zo deut da chom, da chom da vat!

KORANTIN (*sebezet*).

N'eo ket gwir??

FRANSEZ

Ne vijen ket aman, ma ne vije ket gwir!... Sell! Amzerhon eus hon daou, n'e ket 'ta, da gaozeal eur pennadig, goude bezan bet c'houec'h vloaz heb en em welet? Aze-zomp er c'horn-man, da c'hedal ma teufer da gerc'hat va mal.

KORANTIN

Te laka ac'hanon ken souezet ha m'oun bet biskoaz! Gwelet ac'hanout aman, ze ne gaven ket c'hoaz gwall iskiz, met klevet ac'hanout o lavaret d'in!... Asa, n'eo ket beuzet kêr Bariz, beza eo, na dêvet kennebeut... ' benn ma teues te kuit?

FRANSEZ, (*o vousc'hoarzin*).

E stumm ebet! Pariz 'zo Pariz bepred!... Na te, da vihanan, petra ra d'it dilezel da barkou, te ha ne gaves netra gwell eget bezan labourer e Breiz?

KORANTIN

An den a lavar, met ar vuhez en em garg da zislavaret war e lerc'h! Ganit e oa ar wirionez! N'eus netra d'ober e Breiz, nemet ha brao e kavfe an den chom da foeltri e gorf ha da vaga kerse, keit ma 'man ar re all dizoursi bras o tanva mil blijadur er c'hêriou! Lavaret em eus kenavo d'am mestr, pa oa achu ma bloaz, hag ez an duze, da gostez Versailh, elec'h m'am bo 14 real an eur evid eiz eurvez labour bemdez... Eiz eurvez! Aman, koulz 'zo eus ar bloaz, am be grêt eiz eurvez labour 'benn kreisteiz!... Ha 'vit petra? Vit tri skoed bemdez!...

FRANSEZ

Gwir eo! Me a c'hounit du-hont, en Aubervilliers, 18 real an eur ha, goude ma mestr e ti ma mestr, e ran c'hoaz teir eur e ti eur marc'hadour gweturioù-dre-dân; e c'hounezan adarre 4 skoed...

KORANTIN (*an dour en e c'henou*).

Daouzek skoed, diouz eun tu, 4 skoed diouz eun tu all; setu... eiz lur ha daou.. ugent... bemdez... Forz!! Hag e teuez kuit?

FRANSEZ

Ya! C'hoant a zo deut d'in beza mevel aman, er vro!

KORANTIN (*sebezet*).

N'eo ket gwir???

FRANSEZ

Pa lavaran d'it!...

KORANTIN

Ro d'in da blas 'ta neuze e Pariz!

FRANSEZ

Ma flas n'eman ket ken da gemer... Met te ' gavo koulz all, e berr amzer...

KORANTIN

Strafilhet, sebezet, badaouet ez oun ganit! Red eo e lavarfes d'in perak e teues endro evelse, hag eus ar prad d'al lanneg...

FRANSEZ

N'ez peus ket klevet ar gaoz:

Gwaz d'an neb a zo ganet e gwall vro...
Rak warzu hi atao e tro?

Setu aman, da vihana, va doare. Eun eontr am oa, her gouzout a rez, Erwan Taleg, o chom e Kerruniou. N'em oa ken kar nemetan hag hen n'en doa ive kar ebet nemedoun. Setu eo maro ha lezet ganin e beadra, eun ti ha seiz dervez arat douar...

KORANTIN

Douar mat! Sur!

FRANSEZ

Hag am eus sonjet dont da zerc'hel anezo!

KORANTIN (*gant estlamm*).

N'out ket aet da zot? Er priz m'eman an douar breman, koulz hag al lojeiz, az piñe kavet gwerz d'ar re-ze, pe tud d'o c'hemer e feurim forz 'vit pe briz? Me 'm eus gwerzet evelse daou bez douar am oa hag eur c'hraou, ma lod eus traou ma zud, seitek mil' lur! Da re a dalveze peder gwec'h cuspen!

FRANSEZ

Na feurmi na gwerza, Korantin; dere'hel anezo a fell d'in, me va unan!

KORANTIN (*o sellet outan dre zindan*).

Tomm eo bet an heol, e Pariz, en hanv dremenet, 'm eus aon?

FRANSEZ

Sellet a rez ouzin 'vel ouz eun den kollet e skiant vat gantan!... Kredi ra d'it n'em eus grêt me nemet sotaat keit ma oas te o furaat? Paour kez Korantin! Me oar petra ran, ha te, sur oun a ze, ne ouezes ket petra res!... Te n'out ket bet er skol c'hoaz; me 'zo bet... Echu eo, zoken, va studi ganin.

KORANTIN

Na pa rankfen chom eiz deiz dioc'htu azezet war ar bank-man, red eo d'in gouzout petra ' peus desket evelse a gaer hag a ra d'it ober evel ma rez!...

FRANSEZ

Oh! n'eus ket ezomm nag eiz deiz nag eun eur da rei d'it da anaout ar pez am eus me laket c'houec'h vloaz da zeski... Selaou 'ta!

Da genta, pa oan et ac'han, e oan evel d'out, pe gwasoc'h c'hoaz, troet hepken da c'hounit arc'hant ha da zisprizout eur vro ha ne gaven enni nemet poan o vevan, goude brêvi ma c'horf, noz deiz, o labourat. Klemm a rez war da stad. Me am oa kalz muioc'h a zigarez da glemm, war va hini, egedout. Pôtr saout, mevel, 'baoe an oad a

bevarzek vloaz, me 'm oa bet tanvaet, a-benn ma voen savet ha kaset d'ar brezel, meur a seurt soubenn ha hini vat ebet. Er brezel, e ris anaoudegez gant eur marc'hadour gwin hag a ginnigas labour d'in pa vijen distro. Mont a ris davetan, hep marc'hata. Ne lakis ket va zreid er vro, nag evit kerc'hat va dilhad nag evit traou all, ha pa 'm boe tanvaet buhez Pariz, e lavaris kenavo da viken da Vreiz-Izel. Trei a ris va c'hein d'am amzer dremenet, 'vel ma ra eun den d'eun all ha na c'houlenn ket ken pleustr ebet gantan, na klevet doare ebet anezan. Nac'het em oa krenn va brô. E Pariz, ne garen ket, zoken, darempredi ar Vretoned: pa ouien em bije d'ober gand eur Breizad, e pel-laen dioutan. Lezet em oa a-gostez va holl gizioù gwec'hall: va gwiskamant, da gentan, va yez, goude, ha va relijion, da heul. Kâs am, oa kemeret ouz Breiz: kement a aparchante outi a oa evidon tra baour, tra zister, tra zivalo. Beza e oan, e kenver va zud ha va bro c'hinidik, evel eun den grêt e gresk gantan ha na briz ket ken klevet kôzeal eus c'hoariellou bugale...

Gwelet a rez oun dizroet diouz a-bell!...

KORANTIN

Ya, met ne welan tamm ebet dre betore hent out dizroet.

FRANSEZ

E Pariz, va c'hamarad, em eus desket an hent-ze.

KORANTIN (*souezet*).

E Pariz?

FRANSEZ

Ya. Aman, e Breiz, ne gavi kristen ebet da zikour ac'hannout da chom en da vro, o rei d'it da anaout an dalvouddegez he deus, o rei an dorn d'it da c'hellout beva enni; e Pariz, avat, ez eus Bretoned hag a zo dishenvel diouz re ar gêr... Ya, Korantin, a-ziavêz bro eo e kavez ar gwir Vretoned!

KORANTIN

Koulskoude, me 'm eus klevet alies drouk-koms diwar-benn an divroïdi.

FRANSEZ

A bep seurt a zo, met, m'hen tou d'it, evidoun-me, gwel-lan Bretoned am eus kavet eo e Pariz! Eno eo bet digoret d'in va daoulagad.

Eun dervez, bloaz bennak a zo abaoe, — e figouezas ganin, dre ar post, eur paper d'am fedi da gemer perz en eur vodadeg savet etre Bretoned en eun ostaleri, e kichen ti-gar « Montparnasse ». Feiz, ne oan ket gwall nec'het da vont. Eur zul d'abardaez e oa ar vodadeg. Mont a ris, da vihana, da vale war an tu-ze ha, war zigarez eva eur banne, ec'h is d'azeza, eun hanter-eur bennak arôk ar c'houlz, e toull dor ar c'hafe; evelse, e weljen piou e oa va Bretoned.

Digouezout a rejont, eun dek bennak, an eil warlerc'h egile; bezan e oa anezo pôtrez yaouank henvel ouz studierien, tud a vicher ha, zoken, eun abad pe eur beleg. Bep m'en em gavent, e kaozeent brezoneg etrezo; goulenn a rejont eur zal vihan evito o-unan ha peb a vanne bier da eva. An nor a oa chomet demzigor; gant 'n em lakat ouz an dôl nesan d'an nor-ze, marteze e klevjen eun drest bennak, peadra d'in da c'houzout piou e oa an dud-ze, arôk en em veska ganto.

N'o doa ket aon da vezan klevet na gwelet; ne zontent ket, sur awalc'h, e oa tud wardro oc'h entent ar pezh a lavarent. Ne oa nemet brezoneg ganto. Unan a zisklêrias da biou en doa kaset paper: pemp hepken a oa chomet hep dont, me unan anezo. Pa voen hanvet, eur pôtr yaouank a lavaras: « Fransez an Taleg, emezan, a zo eus ar barrez nesan d'am hini; me 'yelo d'e gaout da Aubervilliers hag hen digaso kentan tro a vo. Eur pôtr mat eo ha lemm a spered. » Me a c'houeze o klevet kemend all! C'hoant a deuas d'in mont er zal daveto. Met an abofder ac'hanon a drec'has war va c'hoant. Ar pôtr yaouank en doa roet e c'her e teuje d'am c'herc'hat kenta tro, ha me kuit ha d'ar gêr.

KORANTIN

Ac'hanta, mont a reas war da dro?

FRANSEZ

Ya, teir zizun goude her gwelis o tigouezout... Met arabad d'in derc'hel ac'hanout re bell, rak meur a dra az peus da ober, moarvat, arôk kemer an trêñ.

KORANTIN

Bah! ac'han d'an noz ez eus amzer. Dalc'h bepred!

(Da echui er miz a zeu).

D. N. D.

Saint Tugen

L'Abbé Velly prépare, en ce moment, la 5e édition de sa brochure « **Saint Tugen et son église** » et serait très reconnaissant à ses confrères qui auraient des statues de Saint Tugen dans leurs églises, de vouloir bien les lui faire connaître avec leurs caractéristiques (mitre, crosse, clef, chien)... et les marques de dévotion dont on les entoure. Il s'empressera de leur adresser sa brochure.

Saint Tugen était autrefois un des saints les plus populaires de la Bretagne.

VELLY, prêtre,
à Saint-Tugen, par Audierne.

AN TEIR A OA ET E TOK

*La langue et le costume sont les
deux ciboires de la foi bretonne.*

MGR DULONG DE ROSNAY.

D'an 28 a viz Gwengolo diveza, derc'hent gouel an arc'hêl bras a zoug en menz banniel an Aotrou Doue, eun bet o pardona, du-hont war lez ar mor, e ti an Aotrou sant Mikêl venniget, el lec'h ma kaver c'hoaz, tri c'hant vloaz goude e dremenvan, roudou e filhor brudet, mab Herve da Franseza Kerodern, enor Bro-Leon, skouer ar veleien ha sklerijenn holl gristenien Breiz-Izel.

Pemp bloaz war nugent a zo ec'h anavezant ar pardon-ze ha, daoust da-ze, bep wech ma 'm eus e welet, em eus kavet anezan kaeroc'h kaera. Pa vo lavaret ar wirionez, an hanter eus hor pardonioù, en deiz a hizio, a zo diskaret gant ar c'hoarioù distrustell a zaver en dro d'hon ilizou ha d'hor chapelioù, ken alies gwech ha ma tigouez an deiz da enori enno sent koz hor bro. Ar porz-gwered hag all a vez kemeret perz ennan. E Sant-Mikêl, a drugarez Doue, ne gaver ket c'hoaz, na redadeg marc'hou-houarn, da laza tud; na karradou sac'hadou konfetti, « metalennou an hudurnez », da bouza an hentchou; na kezeg-koad, da zuna arc'hant ar c'he-naouien; eno e vez stalioù frouez hag ostalerioù, met ostalerioù int ha ne vez ket gwerzet enno a hini krenv; e Sant-Mikêl ne weloc'h ket a dud vezo; eno ar pardon a zo c'hoaz eur pardon henvel ouz eur pardon; betek-hen, da vihana, e oa an traou evelise!

**

En iliz e oan pa loc'has ar prosesion da vont warzu ar chapel; gwelet a ris ar bannieloù bras, o lintra, er vann, douget, diou ha diou, kenver ha kenver, gant potred yaouank krenv ha seder; gwelet a ris ar zent o tremen, e diou renkennad, a-zioc'h ar mêzioù hag an aochou evit benniga al lec'hioù ma tenner anezo ar bara pemdeziek; gwelet a ris ar relegeier o vont, dre hentchou goloet a c'hlaezvez hag a vleuniou, war ziskoaz gwazed dilhatet gant dilhad grêt hervez giz ar XVIIth kantved; gwelet a ris, o tougen an Itron Varia, gwragez ker kaer, gant o dilhad seiz ruz, ma n'eus ket a brinsezed, e nep lec'h, gwisket kaeroc'h; gwelet a ris banniel santez Anna douget gant daouzek plac'h yaouank, eun dudi o gwelet, gant o c'hornetennou bras dantelezet hag o challioù gwenn broudet, met, siouas,

warlerc'h an daouzek-ze ha d'o heul, e teue teir all, — teir c'hoar, diouz an doare anezo kement a henveledi-gez a oa etrezo, — ha ne ouezan ket petra a oa en em gavet ganto: n'oant ket hanter wisket; chommet e ranke beza o chaliou ouz an drez hag e lec'h koefou, tokou-spontailh eo a oa war o fenn. Ar wech kenta e oa d'in da welet kement all: chom a ris sebezet; em c'hichen eur beleg a jomas a-ban da zellet outo hag o welet o devoa an hardisiegez, daoust d'o gwiskamant amzere, d'en em lakat e renk gant ar re all, e lavaras d'ezo ken dres ha tra: « Ma n'ho peus ket a eas da ober evel ar re all e vije gwelloc'h d'eoc'h chom er gear! » Hep chom da zelaou hirroc'h, evel merc'hed Lokwenole,

An teir c'hoar a responte, eus a draon an iliz,
« Prezegit, Aotrou Person, ha ni a ray hor giz! »

Ar gomz-ze hag a c'helle beza souezus gwechall ne zouez den ebet mui, en amzer-man, rak breman ar vugale eo ar vistri er gêr, ha n'eo ket ar gerent eo ken hag evelse ar vugale-ze a zo deut da gredi e tle beza henvel en ilizou ha n'o deus ar veleien ken tra da ober enno hiviziken nemet soubla d'ezo ha kaout mat kement a reont.

A drugarez Doue pennadureziou an Iliz n'o deus ket roet c'hoaz an dilez eus o c'harg evel an darn vrasa eus ar gerent (1).

(1) E deziou kenta miz Eost warlene ez eus bet c'hoarz a-walc'h, dre holl, diwarbenn eun toullad merc'hed, a renk uhel, a oa aet da bardona da Rom; c'hoant o doa, na petra 'ta, da welet ar Pab, rak piou a zo da welet e Rom ma n'eo ket an hini a zo azezet war gador sant Per eo? Met pa deuas ar c'houlz da bignat da gampr an Tad Santel an hanter eus ar bardonerezed a rankas chom a-zav, war an treujou, hag en em denna o ruzia gant ar vez: n'oant ket bet kavet gwisket dereat a-walc'h evit beza lezet da vont da welet Vikel Jezuz-Krist.

Hervéz urziou an darn vrasa eus Aotronez Eskibien an Itali, ar Frans, ar Beljik hag an Amerik, ar merc'hed, re zizolo o gouzoug, o bruched pe o divrec'h, ne dileont ket beza lezet da dostaat ouz an daol zantel na zoken gouzanvet da lakaat o zreid en ilizou ha setu perag e kaver ar gemennadurez-man speg ouz doriou ilizou Bro-C'hall.

L'Eglise est la maison de Dieu. On n'y viendra donc qu'en tenue décente et qui n'ait rien de mondain.

Les Sacrements, étant des choses absolument saintes, exigent un respect plus grand encore; c'est pourquoi les dames, les jeunes filles ne peuvent les demander ni les recevoir en costumes incomplets et indécents. Elles ne se présenteront à la Sainte Table qu'en robe montante et fermée, bras couverts.

Toute personne qui ne se conformera pas à ces règles de la modestie chrétienne et des plus élémentaires convenances s'expose à se voir refuser la Sainte Communion.

Daoust ha perag neuze e voazer breman ar merc'hed bihan da zont d'ar skol en o fenn noaz?

Endre ma rodellen em spered komz dizoare an teir c'hoar e lavaren ouzin va-unan: « An teir be- » brenn-ze a rank beza paeet gant an diaoul evit diskar » pardon sant Mikêl; red eo esperout evelato ne deuint » ket a-benn eus o zaol! »

Dre ma vezent gwelet o vont gant an hent an dud a estlamme: « Oh! va Doue! a lavare Anna Vrengoulou, » sell 'ta, merc'hed Keravel, pôtrezed Fanch an Abke- » nan, ar pennou skanv z'anezo; aet e rankont beza e » helbi evelato; anat eo eo maro o mamm rag anez, e » c'hellit kredi, ne vijent ket bet aet d'en em zispaka » e stuziou en doare-ze! »

— : « Feiz, a lavare Per Gerildut, mat a-walc'h emaint » en hent-se da vont da foar Vikêl Vrest a zeu da ober » tro kêr, kazel ha kazel, gant peb a vartolod mezo! »

War an tevenn e kavis eur gall hag a ldeu bep bloaz, da Zant-Mikel, eur pennad a zo, tra nemet ken nemed evit gellout gwelet dihajou kaer ar Vretonezed; pa wel an teir c'hoar n'eo ket evid e gounnar: « Oh! sellit 'ta, » emezan, ma ouesfent pegen divalo int e kichen o » c'hamaradezed ne gredfent ket mont ken er meaz eus » o zi gant ar bern truilhou-ze war o c'hein; n'eo ket » d'ar Vretonezed eo heuilh giz ar gallezed, met d'ar » gallezed eo kemeret skouer war ar Vretonezed (1); » ar re-ze hepken o deus lagad ha red eo mont d'ar skol » ganto evit gouzout penaos en em wiska evit beza » kaer. »

An teir c'hoar, dre ma 'z eont, a glev meur a c'her kasaüs hag a wel meur a vouz c'hoarz goapaüs, met n'int ket evit kredi e vefent faziet; evito ar re all holl eo a fazi; ar re all holl eo ne ouezont ket en em wiska; ar re all holl a zo bet, en o raog, o tougen an traou, e Sant-Mikel, abaoe tri c'hant vloaz ma vez pardon eno, ne oa ket outo; i hepken o deus skiant! Koulskoude, dre ma 'z eont, al laboused o c'hournijal, a-zioc'h o fenn, a gan, kel laouen ha tra: « Ni a en em wisk evel hor re goz

Evit miret outo da vont en ilizou marteze, rak eno ar merc'hed o deus bet difenn, a holl viskoaz, da vont en o bleo!

Daoust ha perag ivez e weler breman pôtrez vihan ker berr o bragez ma n'eo ket hir a-walc'h ken da guzat lost o roched?

Perag? N'eus den da damall nemed ar mammou ma c'heller kaout abeg, evel ma rear, e gwiskamanchou o bugale; ar mammou kristen eo a wisk o bugale e payaned vihan.

Evel ma lavare d'in Laouig Beg-ar-Spins, n'eus ket pell, a zo gwir: « Mammou a zo hag a zo ker sot ma tlefet o lakaat er c'hloz da zizoda evel ma vez laket ar yer, dindan ar boutog, da ziglocha! »

(1) En o brasa kazetennou ar C'hallaoued a en em glemm euz o merc'hed; an A. Le Roux, senatour ar « Seine-et-Oise » a skrive kement-man war « Echo de Paris » ar 15. 10.24: « La femme française, de par sa volonté persistante, est devenue un être factice, une contrefaçon de l'homme! » Hag e lezfemp merc'hed Breiz da gemeret gizioù divalo ar gallezed hep ober netra da glask o diarbenn?

en hor raok hag a boagn da zougen hor saeou plunv ken drant hag i ! » met an teir c'hoar ne glevont ket mouez al laboused.

Dre ma 'z eont, ar roz, ouz kroaziou an hent, a hej o deliou ruz karget a c'houez vat: « Ni a zo gwisket, emezo, evel roz ar bloaveziou all; pa vezer gwisket ker kaer ha ni, didalvez eo klask beza kaeroc'h. » Met an teir c'hoar ne glevont ket mouez ar roz.

Dre ma 'z eont, ar mor en e zae c'h-laz-wenn a ya hag a zeu, soroc'h gantan: « Me, emezan, a zo gwisket evel en deiz ma krouas Doue ar bed; va sae daoust peger koz eo a zo kaer; an traou kaer, dre ma kozont, nemet kaeroc'h kaera e teuont! » Met an teir c'hoar ne glevont ket mouez ar mor pe, m'her c'hlevont, ne reont ket an neuz d'hen ober, da vihanan.

*
**

En noz warlerc'h, merc'hed Keravel n'oant ket evit kousket gant ar pezh o doa gwelet ha klevet oc'h ober o zro er pardon; o lorc'h a oa kouezet ha marteze panefe gant ar vez d'hen anzañ o divije lavaret: « Fazia hon eus grêt! » Edont eur pennad a oa o c'headal ar c'housket da zont d'ezo pa welljont, en eun taol, o c'hamp sklerijennet gant eur sklerijenn vurzudus ha dirazo eur bern gwragez, leun ar gampr anezo, gwisket e gwenn, e ruz hag en aour, gant koefou bras dantelezet o ficha war o fenn; an teir c'hoar, o welet kement all a dud dirazo, a jomas sebezet: « N'ho pezet ket a aoun, merc' c'hedigou, a lavaras kerkent ar gwragez, gant ha- » baskder; ni eo ho mammou koz a zo bet o tougen an » traou e pardon Sant-Mikêl, abaoe ma 'z eus anezan » hag a deu hirio da rei d'eoc'h eur gentel evit gwelet » hag ho lakat a vo gallet da zizrei war an hent mat » ha da vale adarre war hor roudou. An den dreizan e- » unan ne dalv ket kalz a dra ha berr eo e spered;

- » An neb a heuilh e benn
- » A heuil eun azen
- » Hag anez heuilh e ouenn
- » Den ebet ne vo den ! »

» Eur maen dreizan e-unan petra dalv ? nebeud a- » walc'h a dra ; ne vez ket sellet outan zoken; met mein » harpet war vein, mein hag a jom en o renk, a ra iliz » vurzudus ar Folgoad; m'en divije pep hini eus ar » vein a ra an iliz vrudet-ze grêt e benn e-unan, henvel » ouz petra e vije bet eno ti Vamm Doue ?

» Eur bern mein ho pije bet marteze, met n'ho » pije ket bet eun iliz.

» An'neb a heuilh e ouenn, an hini a ra diouz e dud » koz, an hini a ra evel m'en deus gwelet ober en e » raok, hennez a heuilh ar sklerijenn; hennez ne fazio » ket war he hent; hennez a vezo den; oc'h en em harpa » war e ouenn nemet aesoc'h a-ze e vo d'ezan ober kae- » roc'h ha gwelloc'h eged ar re a zo bet en e raok. Ha » war zigarez ma 'z oc'h bet er skol, gant an estren, n'it » ket da zont da strani evel ma ra meur a hini ha da » lavaret d'eomp: « Ni a zo Bretonezed, met Gallezed e » tleomp beza ives! » rak lavariou evelse n'int nemet » ranellerez: ar wezenn zero ne c'hell ket beza, war » eun dro, gwzenn zero ha gwezenn avalou; ar c'hi ne » c'hell ket beza, war eun dro, ki ha kaz; ar breizad ne » c'hell ket beza, war eun dro, breizad ha gall; ar Vre- » toned hag ar C'hallaoued a zo grêt evid en em glevet » ha rei an dourn an eil d'egile, met pep hini anezo a » dle kerket hervez e ouenn ma n'o deus ket a c'hoant » da welet o bro o koueza en he foull; arabad d'ar C'hall- » laoued klask drevez ar Vretoned, ken nebeut, klask drevez ar » C'hallaoued; fall a rafent; evel ma tle pep hini chom » en e di, pep hini a dle chom en e ouenn; ma 'z eus » ezomm ac'hanoc'h evid eun dra bennak, di ha di hep- » ken eo mont d'ho klask; an hini a glask tec'het diouz » tud e ouenn a zo eur mezh e welet ha malloz e dud » koz hag e dud kunv a gouezo warnan ha goude ar » valloz-ze an Aotrou Doue e-unan ne c'hell ket beza » laouen o sellet outan ken! »

Ar vouez a davas ha kerkent an teir c'hoar ne well- » jont mui den en dro d'ezo hag e lavarent an eil d'eben, » en eur grenad: « Fall hon eus grêt, sur a-walc'h, o » klask trec'hi gouenn ! »

— : « Ar skol, eme ar gosa, eo he deus hor c'hollat ; » eno e tesket d'eomp e oa red komz e galleg ha mont » e tog evit beza merc'hed a-zoare ! »

: « Gwir eo, eme an eil; ar skoliou a labour da zi- » chentcha ar vugale a zo ouz o darempredi a zo sko- » liou didalvez ! »

— : « Sell, eme an drede, eur stlabez tan bennak a zo » c'hoaz war an aoled ; gwella tra hon eus da ober eo » stlepel ennan hon dilhad a c'hiz nevez; en hent-se » marteze, e vezo pardonet d'omp hor pe'ched! »

— : « Ya! ya! gwir a leveres, eme an diou all; greomp » eun tanteziad ganto; n'eo ket re abred ! »

Sevel a rejont, raktal, eus o gwele hag en dre ma stla- » pent en tan o dilhad giz Pariz, an eil tamm goude egile, » e tiskenne ar sklerijenn war o spered, al faouenedigez » war o c'halon hag ar pardon war o ene! Kavet o doa, » war eun dro, roudou ar re goz, hent ar gear hag hent » ar baradoz !

Ar brezoneg en iliz hag er skol

EIL PENNAD

AR BREZONEG ER SKOL

Abaoe m'eo bet staget Breiz oc'h ar Frans, ez eus pell amzer, hag evelato, a drugare Doue, Breiziz o deus dalc'het d'o yez ha d'o gizioù. Gwechall ar Romaned, pa voent mistri e Bro-C'hall epad pemp kant vloaz, a deuas a-benn da skigna o yez, al latin, er vro a-bez ha yez ar c'hallaoued a voe dilezet; ne voe dalc'het nemet e Breiz-Veur, hag ac'hano eo e teuas adarre er c'hornbro-man adaleg ar pempet kantved goude J. K. pa rankas ar Vretoned tec'het araog ar Zaouzoun hag an Angli- zien.

Abaoe eo chomet, ha chom a ray atao, ma karomp. Evelato, abaoe m'eo bet rannet ar Frans e departaman- chou, ez eus muioc'h a riskl evid hor yez. Rak evel a ouzoc'h, ar re o deus rannet evelse ar Frans e departaman- chou o deus c'hoanteet lakat holl dud ar vro da veza henvel e pep giz; hevelep lezennou, hevelep yez e pep lec'h: Paris ar penn eus ar Frans, ha Paris oc'h ober le- zennou da veza heuliet er c'hresteiz hag en hanter-nouz, er c'huz-heol hag er zav-heol eus ar vro; e pep departa- mant eur pefed ne ouezo nemet galleg, holl vevélien ar c'houarnamant o komz galleg; er skolioù ar vistri ne gom- zint nemet galleg; meur a hini a oar brezoneg, met difenn zo da gomz d'ar vugale e brezoneg, hag ar vugale a ranko klask gallegat ive, pe e vezint laket e pinijenn. Evel pa ve ar brezoneg eur yez c'houez bennak a zo red he laza. Hag e gwirionez, an dra-ze eo a glasked: laza ar brezoneg evit lakat ar galleg en e lec'h.

Krenv e rank beza hor yez, pa n'eo ket bet mouget gand ar brezel kriz ha divalo graet d'ez.

N'eo ket bet mouget, ha ne vezo ket zoken, ha war wellaat ez av ato, ma karomp. Ya, ma karomp komz hor yez, he deski mat. ma karomp lenn ha skriva e brezoneg, lakat vugale ar skolioù da studia ar brezoneg. Eur yez a goll he nerz. he sked, ma ne vez ket studiet. — Arabat lavaret n'eus ket amzer da zeski brezoneg er skolioù, ez eus re a labour d'ober, o deus ar vugale, araok pep tra, da zeski ar galleg, evit ma c'hellint en em denna dive- zatoc'h ha digeri o hent er bed-man.

Gouzout a ran ez eus ezomm da c'houzout ar galleg, hag ar muia ar gwella. Met kement all a ezomm zo da c'houzout ar brezoneg. Eur Breton ne anavez ket e yez, ha din eo eus e hano? — Hag, evit lavaret gwir, deski ar brezoneg ne ra tamm droug ebet d'ar galleg. Er skolioù

bras, evel a ouezer, e vez desket ar galleg dre al latin hag ar gregach, e vez laket ar vugale da drei latin e gal- leg, ha galleg e latin, ha n'eus netra gwelloc'h evit deski ar galleg.

Met ar c'hiz-ze ken talvoudus da zeski ar galleg dre al latin, perak ne vefe ket implijet da zeski ar galleg dre ar brezoneg.

Petra vefe d'ober eta? Setu aman hag a gav d'in a vije mat.

Bez ez eus meur a seurd skolioù. Komzomp da genta eus ar skolioù bihan, ar skolioù a zo enno ar vugale yaouanka.

Setu bugale oajet a zeiz vloaz pe wardro, o vont d'ar skol evid ar wech kenta. N'o deus beteg-hen komzet nemet brezoneg. Ma n'ez aer d'ezo nemet e galleg, ne gom- prenint netra, n'o devezo tamm plijadur, ebet er skol, hag ez aint d'ar gêr diouz an noz hep beza desket netra, hag e weler bugale ken azen da fin ar bloaz eget er penn kenta; n'o deus desket netra, o spered a zo evel sarret, ha goude pemp pe c'houec'h vloaz skol, ne ouezint seurd ebet.

Ra vezo graet d'ezo goulennou e brezoneg, ra vezint laket da lavaret eur ger bennak, hag o dezo eun tammig plijadur. Ra vo displeget d'ezo e brezoneg an taolennou, skeudennou a zo ouz mogerioù ar c'hlas, hag e teskint eun dra bennak, o spered a zivorfilo, hag ez aint war araok. Eun druez eo o lezel epad eun deiz penn da benn, hag a-wechou en o sav, da zellet ouz lizerennou, da lavaret ha, be, bi, bo, bu. Ne c'heller ket beza ato o teski lenn pe skriva. Ret eo ehana a-wechou, hag o klevet displega an traou, evel ma lavaren bremaik, e vijent diskuizet, ha ne vijent ket neuze ken inouet er skol. Al labourer ne gar ket chom ato er memes park gand eun hevelep labour. Eur eus eo o vont eus eur park d'eun all, hag e amzer a gav gwelloc'h evelse, hag en deus muioc'h a blijadur o veva.

Ra vo eta displeget an traou e brezoneg d'ar vugale ne ouezont nemet brezoneg, ra vezint laket da zeski lenn ha skriva e brezoneg evel e galleg, da drei brezoneg e galleg ha galleg e brezoneg. Ar vistri o deus en em gomeret evelse gand ar Vretoned vihan a zo bet souezet o welet peger buan e teskent. Hag an dra-ze a zo aes da gompren. O spered a zo pinvidikoc'h ha lemmoc'h, o veza ma lakeont e kemm ar brezoneg hag ar galleg, ha pa vezint deuet da anaout an diou yez, ar galleg hag ar brezoneg, e vezint diou wech pinvidikoc'h eget ma ne anavesfent nemet eur yez hepken.

Met, setu aman eur c'hoari all. Evit gellout komz e brezoneg d'ar Vretoned vihan, e ranker anaout ar yez. Ar vistri pe ar vestrezed-skol ha ne ouzont ket ar bre- zoneg n'int ket gouest d'ober al labour a c'houlennan

aman. Abalamour da-ze e vefe ret deski, studia ar brezoneg er skoliou-meur, ar skoliou a vez prepalet enno ar vistri hag ar vestrezed-skol. Arabat lavaret e yefe kollet evelse kalz amzer. E berr amzer e vije gellet' peurzeski ar re o deus komzet brezoneg ez-vihan ha rei d'ar re all eun tanva eus hor yez ha diskouez d'ezo an doare d'he deski.

D'eomp breman d'ar skolachou. Eno ive eo ret deski ar brezoneg, ha souezus eo e vefe bet gedet keit all evit digeri an nor d'ar brezoneg er skolachou. Desket e veze enno, ouspenn ar galleg, al latin, ar gregaj, ar saosneg, yez an Alamagn, hini an Itali, hini ar Spagn. Met, yez Breiz? — Ha nann — Ha d'ober petra? — Daoust ha ne ouezer ket ato a-walc'h a vrezoneg? Petra dalv ar yez-ze komzet hepken gand eun nebeut tud, hag a varvo dizale? Setu petra veze lavaret, setu aze an digareziou evit dilezel ar brezoneg.

Perak deski ar brezoneg? — Dre ma z'eo yez hor bro, yez hon tadou, eur yez kaer, komzet abaoe pell amzer gant tud a galon, gand eur bobl tud a dalv kement ha n'eus fors peseurd pobl all eus ar bed.

Perak deski brezoneg? — O veza ne ouezer mat nemet ar pez a vez bet desket. An hini a lavar: « Me a oar brezoneg awalc'h hep kaout ezomm da zeski », henez a fazi, hag e vrezoneg, sur awalc'h, a dalvezo nebeut a dra. Nann, ne c'heller anaout yez ebet, nag ar galleg, nag al latin, hep studia ha poania.

Ha setu perag eo ret studia ar brezoneg er skolachou. Hen ober a c'heller hep noazout d'an traou all, hag eun dra dalvoudus eo evid ar spered, a gav d'in, trei e brezoneg mojennou La Fontaine, skridou Corneille, Racine, Bossuet ha re all. Ar skolaerien a vez lakeat d'ober al labour-ze, pa z'eont a galon vat, a deu buan da gaout plijadur. Gwelet a reont ez eus eun doare vat hag eun doare fall da skriva brezoneg, hag e poaniont da glask ar geriou braoa. Meur a hini am eus kavet ha ne vezont ket pell evid ijina eun tamm barzoniezh, ha ma kendalc'hont evel em eus fizians, e vo c'hoaz barzed e Breiz divezatoc'h.

N'eo ket ret tremen kalz amzer war ar brezoneg er skolachou. Gant ma vo desket mat lenn ha skriva, gant ma vo gret d'ar skolaerien tanva kaerder ar brezoneg, e vo talvoudus al labour. Bezit heb aon, ar re-ze a gendalc'ho da garet o yez, da studia, da lenn leoriou brezoneg, ha ne gollint ket o amzer. Oc'h ober evelse, e pinvidikaint o spered kerkouls eget o lenn leoriou all.

Ha ma ve desket brezoneg e skol-veur Angers evel ma vez desket e Raouzou, ne ve nemet gwelloc'h. Bez ez eus e Angers meur a zen yaouank breton hag o dije plijadur oc'h en em rei d'ar brezoneg epad eur pennadig amzer bennak hep sizun, hag aotrou Renier ar skol-veur a rafe e aotre a galon vat. Ar pez a zo da gaout araok pep tra,

eo eur mestr-kelenner war ar brezoneg. Ret eo kaout fizians e vo kavet eun deiz bennak ar mestr kelenner-ze.

Dalc'homp eta d'hor brezoneg, da yez hon tadou. Komzomp e brezoneg, skrivomp e brezoneg, kanomp e brezoneg. N'eo ket eur gwir Vreizad an hini ne gar ket yez e vro.

Hor yez a zo eun herez santel deuet d'eomp, a-dreuz ar c'hantvejou. Ha lezel da vont da goll eur yez ken kaer, a ve eun dra vezus evidomp, c'hoant am eus lavaret e ve eur peched.

J. U.

**

Da c'houde e voe komzet diwarbenn an dra-man: « Ha mat pe fall eo lezel bugale ar skoliou da gomz e brezoneg ken etrezo? Ha n'eo ket gwelloc'h difenn outo komz brezoneg, evit ma teskint lavaret eur ger galleg bennak? »

Etre re ha re nebeut eman ar muzul mat. Ma ne vez ket klasket boaza ar vugale da gomz e galleg, ez aint ato e brezoneg, ha ne zeskont ket komz e galleg.

Ra vezint eta boazet da gomz e galleg.

Evid o boaza e c'heller mont d'ezo *dre gaer* pe *dre heg*;

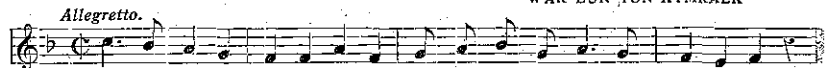
Ma 'z ear d'ezo *dre gaer*, setu aman petra a vo da lavaret d'ezo: « N'eo ket evid ober brezel d'ar brezoneg eo ec'h aliomp ac'hanoc'h da gomz galleg, rak karet a reomp anezan p'eo gwir e teskomp d'eoc'h e lenn hag e skriva; met ezomm ho peus ivez da c'houzont galleg rak tro ho pezo marteze da vont, eun deiz pe zeiz, etouez ar C'hallaoued; en em voazit eta da gomz o yez, azalek vremen, er skol! »

Ma 'z ear d'ezo, *dre heg*, da lavaret eo ma laker e pinienn ar re a gomz brezoneg e ranker ivez, anat eo, eme an A. Berr, Renier an « *Union agricole* » — hag an holl gwir Vretoned a vo a-du gantan, — kaout eur pennadig bennak bemdez pe eun dervez bennak er zizun hag e vo laket e pinienn ar re ne gomzont ket a vrezoneg; kenta yez, koulskoude, a ranker da c'houzout ha da garet eo hini ar Vro ha yez ar vro-man eo ar brezoneg; ma n'eus ket a bennadou-amzer pe a zerveziou da gomz brezoneg, er skol, evel ma 'z eus pennadou amzer ha derveziou da gomz galleg, n'eus lealded ebet; biken neuze ne c'helloc'h rei da gredi d'ar vugale n'emaoc'h ket o klask laza ar brezoneg hag en ho skol e vo bretoned vihan ha ne ouezint ket a zaou c'her brezoneg ar pez a zo eun tamm mat mezusoc'h da welet, e Breiz, eget Bretoned ha ne ouezont ket a c'halleg. Gwelet Bretoned ha ne ouezont ket a c'halleg n'eo ket mezus; gwelet Gallaoued ha ne ouezont ket a vrezoneg n'eo ket mezus, met ar pez a zo mezus eo gwelet, e Bro-C'hall, Gallaoued ha ne ouezont ket a c'halleg hag, e Breiz, Bretoned ha ne ouezont ket a vrezoneg.

Peb labous e gan ha pep pobl he yez, n'eo ket gwir?

MARTOLODED PEMPOULL

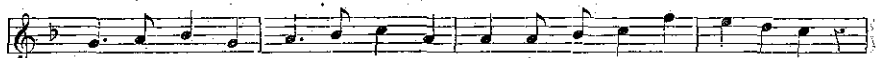
WAR EUNthTON KYMRAEK

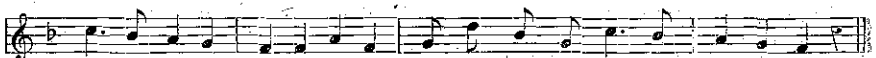
E Pe-n-poull 'zeus mar-to-lo-ded, tra la la la la, la la, la l.

Ne reont ket a vi-lou'r bo-tred, tra la la la la, la la, la la,

Pa 'zeont, en noz, da bés-ke-ta, tra la la la la, la, la, la,

E ve-zont kle-vet o ka-nz, tra la la la la, la la, la

I

E Pempoull 'z eus martoloded,
Ne reont ket a vilou 'r bôtred;
Pa 'z eont en noz da besketa,
E vezont klevet o kana.

II

Ni a zo pôted a yec'hed;
Pad ma vez an dud o kousket,
Ni a ya pell diouz an douar,
Evit klask eur mare dispar.

III

Pa gerzomp war zu ar mor doun,
A-wechou hor beus poan-galoun;
O kuitât, drant ha dizoursi,
N'omp ket re zur da zistrei.

IV

Pempoulliz a zo tud nerzus
Barrek d'ober labour boanuz;
Kreiz ar goanv, en aod, er voullhen,
E vezont gwelet diare'hen.

V

Pempoulliz 'zo tenn o micher;
Pa vez glao pe fall an amzer,
Alies e vezont paket
E kreiz ar mor bras dirollet.

VI

N'o deus ket daou c'her, Pempoulliz,
Lavaret reont da Gastelliz:
Pad ma chomo ganeomp yec'hed,
E kêr n' vanko ket ar pesked!

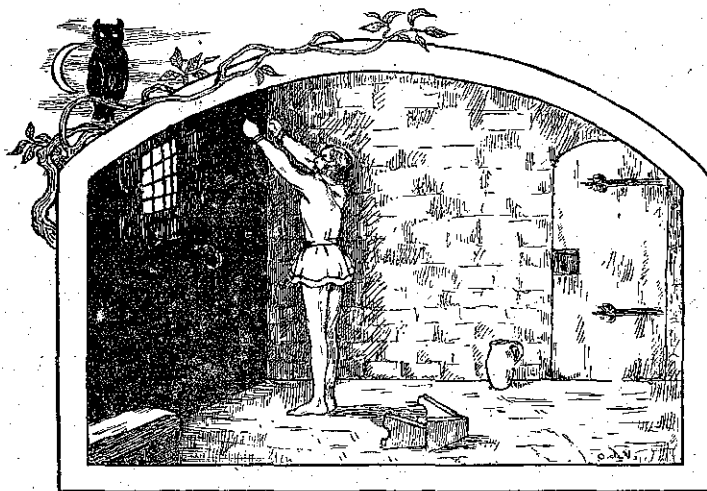
Francis MOAL.

Arabad e chomfe eur Breizad hep deski lenn Brezoneg!
Arabad e chomfe eur Breizad hep lenn bep miz **Feiz ha Breiz!**

Ar Banniel gwir vreton eo ar « Feiz ha Breiz », a-viskoaz
banniel hon Tadou.

BUHEZ JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dime-
zell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur
Ijinou-kaer Roazon.

VI

Jenovefa a glev hano eus he barnedigez

JENOVA

Peseurt kelou a zo pa 'z hoc'h ken glac'haret?
Na perak e ouelit? Petra zo c'hoarvezet.

BERTHA

Allaz! va Itron gez! lec'h am eus da ouelan!
Grêt eo gant ho puhez, a glevan, en dro-man.

MANTER-NOZ oa. Ha setu e teuas unan ben-
nak da skei war doullig prenestr ar pri-
zon.

— « Itron gez, n'hoc'h ket kousket
c'hoaz? a lavaras an den a vouez izel... Dont a gan,
siouaz! da zigas d'ec'h eur gwall gelou!... Va c'halon
a deu da vantri ha n'hellan ket lavaret hirroc'h... »

— « Piou hoc'h-hu? » eme Jenovefa, o sevel hag o
tont tostoc'h.

— » Me eo Bertha, merc'h dioualler ho prison. Anaout
mat a rit Bertha baour, hoc'h eus kemeret kement a

boan ganti epad he c'hlenved hir !... Me ho kar a greiz va c'halon, itron, hag a garfe diskouez d'eoc'h eun tam-mig anaoudegez vat. Siouaz ! siouaz ! en noz-man e varvot ! An Otrou Kont e-unan eo en deus gourc'hemenet da C'holo distruja ac'hanoc'h. Kredet en deus ar pez a zo tamallet d'eoc'h. Roet eo an urziou d'ar vour-rievien a dle dont da drouc'ha d'eoc'h ho penn... Gant va diskouarn va-unan em eus klevet Golo o lavaret d'ar bôtréd penôs en em gemeret. Ho pûgel a varvo ganeoc'h, rak ar C'ont ne tell ket d'ezan hen anaout evit e vab... Deuet oun davetoc'h pa'm beus gwelet oa kousket an dud du-man. Penôs em hije grêt evit beva e peoc'h goude ho maro o chom hep lavaret d'eoc'h eur c'he-navo diveza pa c'hellen hen ober ? Penôs em hije gallet beva war ho lerc'h hep lavaret d'eoc'h eur « Bennoz Doue » diveza ? Ha breman, itron gez, e livirin d'eoc'h e c'hellit fiziout ennon kement a zo war ho kalon. En doare-ze, mar kirit, n'ez aio ket ganeoc'h d'ar bez hoc'h holl sekrejou, hag eun dervez a deuo, marteze a-rôk pell, e c'hellin sevel va mouez da lavaret ez hoc'h maro dinammm. »

Jenovefa a jomas mantret, n'edo ket c'hoaz o c'hedal kelou he maro. Sevel a reas prim ha prim he spered hag he c'halon warzu Doue hag e pedas Bertha da zigas d'ezhi goulou ha peadra da skriva. Houman a zentas raktal. Hag o veza n'he doa nia tól na kador, Jenovefa a astennas he c'horf war al leuren hag a skrivas al lizer-man d'he fried :

« Va fried meurbet karet,

» War vein sklaset « Tour ar Bec'herien » deuet da veza va frizon, eo e skrivan d'it an toullad geriou-man, ar re ziveza a gasin d'it. En douar e vezo va eskern pa zigouezo ar paper-man ganez, ha va ene a vezo bet dirak lez-vern ar Barner bras. Hennez, da vihana, a oar e varvan dinammm daoust ma kaser ac'hanon d'ar maro evel eur bec'herez divezet ! O Sifroa ! Sifroa ! me a zo dinammm, ya, dinammm, evel ar bugel a zo d'eomp nevez ganet ; hen toui a ran dirak ar bez a zo o vont da gloza war va c'horf. Va fried meurbet karet, o va holl garantez goude Doue, warnout ha warnout hepken eo e fell d'in truezi... Gevier spontus a zo bet dizac'het d'it, hag ec'h eus kredet anezo, Sifroa, te hag a garie kement koulskoude da bried Jenovefa !... Ha penôs e c'hellez breman en abeg d'eun teod fall, kas ac'hanomp d'ar maro, me ha da vab ? Sifroa ! va fried ker, eun dervez a deuo e vezo dizoloet fallagriez Golo, da zen a fizians. Arabat e vezo d'it neuze avat koll da benn. Karet ec'h eus ac'hanon eus eur garantez tener, ha breman c'hoaz, m'her goar, n'eo ket te an hini am laka d'ar maro ; Providans Doue eo a zigas d'eomp ar groaz

pounner-man evit kaerât hor c'hurunen. Arabat e vezo d'it, va mignon, barn den hiviziken hep beza klevet e zifennou. Goulen a ran ouzit poania da walc'hi an torfed-man, daoust pegen nebeut bennak a berz ec'h eus ennan e gwirionez. Bez e peoc'h hag evit-se ped kalonek hag alies an Otrou Doue, hag e vezi dizamm. En em gaout a raimp hon daou en eur vuhez nevez hag eno an teodou fall ne deuint ket a-benn d'hon dispartia, kaer o devezo...

» N'em beus mui nemeur a amzer da dremen war an douar ; va c'halon a zo e peoc'h rak peure'hrêt em eus ar pez a jome ganen da ober. Kenavo ar Baradoz, Sifroa ! Doue ra 'z paeo eus ar garantez wirion az peus bet evidon betek ar brezel ! Mervel a ran o karet ac'hanout evel kent.

» En han' Doue, Sifroa, arabat e vezo d'it lezel va zud kez da zizec'ha gant ar rann-galon ; gra kement a c'helli evit o frealzi. Siouaz ! ne jom ganen begad amzer ebet da skriva d'ezo, rak prestik e teuo ar bourreo d'hon lazà. Lavar eta d'am zad ha d'am mamm n'em beus grêt morse netra a eneb an onestiz, pell ac'hano, p'eo gwir e skoer ac'hanon evit beza chomet fidel d'am fried. Lavar d'ezo int bet em spered hag em c'halon betek va huanadenn ziveza, ez oun meurbet ankeniet en abeg d'ezo.

» Gant a ri, diouall da ober droug ebet da C'holo pa welli peger faziet out bet gantan. Ankounac'ha e dorfed evel ma ran va-unan ; da bried Jenovefa o vervel eo a c'houlenn kement-se ouzit. N'em beus na droug na kasoni ouz den o vont d'ar maro ; evel-se, arabat e vezo d'it lakât berad gwad ebet da ruilh en abeg d'in-me.

» En han' Doue, truez ivez ouz ar re a zo o vont d'am skei ! Gra vad d'ezo ha d'o zud, rak en despet d'ezo, ha dre urz hepken, eo e raint al labour fall-ze.

» Drakon a oa, evel a ouezes, unan eus da wella ser-vicherien. Arabat eo en defe e intañvez diouer a netra ; bez taid ar vinored a zo chomet war e lerc'h. Taget ha merzeriet eo bet dre m'en doa doujans evidomp hon daou. Embann a ri uhella ma c'helli ez oa dinammm ha didammall.

» Gra evit ar vere'h yaouank a roio d'it al lizer-man kement a zo dleet d'ezhi evit he c'harantez em c'henver. N'eus nemeti a gement he dije kredet chom a-du ganen, pa droe an holl eneb d'in gant aon rak kounnar Golo.

» Kenavo ! Kenavo ! va fried karet ! Evid ar wech diveza er bed-man : Kenavo !

» Bez sonj eur wechig an amzer eus da bried dinammm ha reuzeidik.

» Jenovefa. »

Jenovefa, anat eo, a skuilhas eur mor a zaerou endra ma teue ar geriou gizou he fluenn ; n'eo ket souezus

eta e vije skrivet fall, ouspenn ma 'z oa sôtret, al lizer. Roi a reas anezan da Vertha gant urz d'hen miret ken na deuje Sifroa d'ar gêr, ha d'hen lakât neuze etre e zaouarn. Tenna a eure goude eus 'he gouzoug eur chapeled perlez da roi d'ar bôtrez.

— « Kemer, emezi, ar chapeled kaer-man evel eun testeni a anaoudegez vat evit an druez ac'h eus bet ouzin em zrubuilhou divent. Va fried eo a roas anezan d'in da zeiz va eured, hag abaoe e tougen anezan. Ar perlez-se o deus tallvoudegez vras ; ac'hanta, gwerz anezo pa gari, hag ez pezo eun tamm peadra da zimezi. Arabat e vezo d'it morse, va merc'h, fiziout re e madou ar bed-man : ne roont ket an eürusded dreizo o-unan. Sell oazin-me : dougen a rean anezan, pinvidik bras ez oan, ha koulskoude, her gouzout a rez, va fenn a zo o vont da goueza dindan an tôliou bouc'hal. Kerz e peoc'h, merc'hig vat, ha bez' atô fur ha devot. Me a zo breman o vont da goms ouz Doue. Kenavo ! »

VII

Jenovefa a zo kaset d'ar maro

'N em frealzit, prinsez, Doue 'glev ho pedenn,
Astennet vo avat eun tamm ho pinijenn ;
Servicherien Golo ho lezo e buhez
Da glask ho mad er c'hoad gant al loened gouez.

NOA ket ét Bertha c'hoaz a-bell pa zigoras an nor war Jenovefa, gant strons bras, ha daou zen armet a deuas dirazi. Gant unan ez oa goulou ha gant egile etur pezh kleze noaz. Jenovefa a oa daoulinet o pedi Doue a-greiz he c'halon, he bugelig kêz ganti etre he divrêc'h.

— « Savit raktal, eme bôtr ar goulou, ha deuit d'hon heul, c'houi hag ho pugel. »

— » Va Doue ! a lavaras-hi, ho pezet truez ouzomp ! Ar vuhez hag ar maro a zo etre ho taouarn ! »

Sevel a reas hag ez eas d'o heul, he diwesker oc'h horjella dindanni, ken dinerzet oa bet en toull tenval-ze.

Eun hent hir o doa da ober dre zindan an douar. Pôtr e c'houlou a yea da genta, Jenovefa war e lerc'h, ha goude e teue pôtr e gleze eur pezh ki blevek ouz e zeuliou. Digouezout a rejont dirak eun nor houarn vras hag a gloze war an hent kuz ; an hini a oa da genta a zigoras hag a lazas e c'houlou. Digouezet e oant war harzou eur c'hoad bras. Noz oa, hep ma vije gwall denval evelato, rak en diskar-amzer edod c'hoaz, hag al loar ne oa ket peur-guzet ; en nenvou, ar stered a lugerne. Avel grenv a rea ha yen a-wall'ho oa zoken.

An daou vourreo ne lavarent grig ebet ; doun doun ez ejont er c'hoad gant Jenovefa.

Pa voent digouezet en eun dachenn sklerroc'h, el léc'h n'ez oa na gwez na drez, pôtr e gleze a lavaras da Jenovefa gant eur vouez spontus :

— « Chomit a-zav, Jenovefa, ha d'an daoulin ! Setu deuet hoc'h heur diveza ! »

Jenovefa a zentas raktal.

— « Roit ho mab d'in breman ; ha te, Rojer, laka d'ezi eur mouchouar war he daoulagad ! »

Kerkent hag hep gedal muioc'h an den kris a ziframmas ar bugel digant e vamm hag a yea d'her skei gant e gleze. Hogen, karantez ar vamm a drec'has hag hi o starda he c'hrouadurig war he c'halon e keit ha ma lavaras o sellet ouz an nenv :

— « Skoit ac'hanon, va Doue ! ha savetai an êlig-man ! »

— « Alo, alo ! eme ar bourreo lezit an ardou-ze ; ret eo d'in peur-ober va labour. Roit d'in ar bugel-ze ; ne dalv ket d'eoc'h stourm, Iron. »

— « Tud gouez ! a lavaras Jenovefa a-dreuz he daerou, daoust ha c'houi ho pefe ar galon da laza eur bugel ker yaouank ha ken dinerz ? Peseurt torfed en deushen grêt eta ? Da biou en deus noazet ? Va buhez-me a c'hellit da gemeret pa gerot ; me ne stourmin ket ouzoc'h evit kement-se ; dare oun, skoit, warnon pa blijo ganeoc'h. Va bugel avat, ô en han' Doue ! me hoc'h asped, bezit truez outan ! Kasit anezan d'am zud, pe mar ho peus aon oc'h ober evel-se, lezit ac'hanomp da vea aman hon daou... Me a ro d'eoc'h va ger e chomin atô er c'hoad gouez-man ha ne zizroin biken muj e-touez an dud. Tud kriz ha digalon, me, pried ho mestr, eo a c'houlenn kement-se ouzoc'h, daoulinet e-hars ho treid. Mar em eus grêt droug en eun doare bennak da

unan ac'hanoc'h, mar am eus grêt eun torfed, savit ho kleze ha skoit dizamant. Hogen, c'houi oar ervat ez oun dinamm kaer. Ma rit droug d'in pe d'am mab kêz, me lavar d'eoc'h n'ho pezo muï peoc'h ebet war an douar. Doujit barnedigez Doue kentoc'h eget hini an dud, ha gant a reot, diouallit da skuilha berad gwad dinamm ebet; ar gwad-se a c'houlenne venjans warnoc'h digant an Otrou Doue ! »

— « Ret mat eo d'in seveni urziou va mestr, a lavaras pôtr e gleze ; pe 'ran mat pe 'ran fall, ar zamm a gouezo war bennou an Otrou Kont ha Golo. »

— « Savit ho sellou etrezek an nenv, a lavaras Jenovefa : gwelit du-ze al loar o vont da guzat a-drenv ar gwez sabr evit ma ne vezo ket test eus an torfed skrijus ez it da ober. Mont a ra da guzat ruz-gwad he dremm.

Tud reuzeudik, bep tro ma welot anezi hiviziken o vont da guzat e tamallo d'eoc'h ar gwad dinamm ho pezo lakaet da redet... Pa vézo en uhella an nenv hag ar muia skedus, an dud-all a vezo laouen ; c'houi avat, muntrerien, c'houi avat a welo anezi goloet a wad, eus hon gwad d'eomp-ni. Klevit ! setu an avel o sevel, o sourral a dreuz skourrou gwez ar c'hoad !... Ne glevit-hu ket anezan o skrijal, o klëmm, o c'hourdrouz, o krouzal d'eoc'h ? An holl draou krouet a zav en hoc'h enep gant spont hag heuz bras. Kement delienn a glevot hiviziken o krena a roio d'eoc'h an derzienn. Sellit ouz ar stered-se o lugerni e bolz an nenv; ac'hanta henvel int ouz daoulagad o para warnoc'h e baradoz an Otrou Doue. Tôlit evez ez eus uhelloc'h c'hoaz egeto eun Doue leal ha meurbet galloudus. Hennez, eun dervez a deuo, ar rôk nemeur aman, ho kalvo dirak e lez-varn. Va Doue ! tad an intanvezed hag an emzivaded, skoit kalon an dud-man hag a zo o-unan tadou ha priejou. Harzit o brec'h ha mirit outo da laza eur vamm hag he bugel : daou vuntr hag a dennfe warno ha war o zud eur malloz da viken. »

An hini n'en doa c'hoaz lavaret ger a zeblante nec'het bras hag a deue an dour en e zaoulagad.

— « Konrad, emezan d'egile, lezomp he buhez ganti ! Rannet eo va c'halon o klevet ar vamm-ze o koms evel ma ra. Mar ec'h eus c'hoant da laza, sko war Golo, hennez hag hennez hepken eo a zo kablus. Ar plac'h kêz-man n'he deus biskoaz grêt nemet vat. Ankouna-c'haet ec'h eus petra he deus grêt evidout pa oas klanv ? »

— « N'eus fors, eme ar bourreo digalon, mervel a raio daoust pegement a boan a ra kement-se d'in. Hogen, laza pe beza lazet, da zibab em eus. Hag an itron ne c'hounesfe ket ma lesfen-me he buhez ganti, rak dont a rafe buan Golo a-benn da zizelei anezi. Ha neuze, her-

gouzout a rez, gourc'hemennet en deus d'eomp kas d'ezan daoulagad Jenovefa e testeni eus he maro. »

— « Ma n'eus nemet an dra-ze oc'h ober diez d'it, ro peoc'h. Goulennomp ouz Jenovefa toui n'ez ai morse eus ar c'hoad-man hag e kasimp da C'holo daoulagad da gi ; ne welo seurt er gudenn rak e goustians a zo re zallet evit ma c'hellfe hiviziken kwelet sklêr en eun dra bennak. Nemet marteze ec'h eus damant d'as ki ? Tôl evez, Konrad ! Ne gavi ket evelato e ve talvoudusoc'h buhez da gi eget hini ar brinsez he deus grêt d'it kement a vad ha n'eus ket an disterra tra da damall d'ez. ... Ne vezi ket fallakr a-walc'h evit ober an dra-ze ? »

— « N'emaon ket en arvar, Konrad ! Doue a oar n'ez oun ket nec'het o tibab etre buhez va frinsez hag hini va c'hi... Nann, nann. Biskoaz c'hoaz n'em boa kavet va micher a vourreo ken garo ha ma 'z eo hirio. Pegement a gounnar a yelo e Golo ma... »

— « Ro peoc'h d'in gant Golo, a lavaras Rojer ; n'eus netra kaeroc'h eget roi skoazell d'eun den tamallet e gaou. Eun den a galon a zo dleet d'ezan lakât eun dra bennak en arvar, ha pa ve e vuhez zoken, evit ober e zever penn-da-benn ; ha goude ma tigouesfe ganeomp eun droug pe zroug, petra a ra-ze ? Abret pe zivezat e vezimp digollet, kred ac'hanon. »

— « Evel a giri 'ta neuze » a lavaras Konrad gounezet gant e vignon.

Hag e rejont da Jenovefa toui ne raje morse netra evit tec'het eus ar c'hoad. Goulenn a reas ive Konrad digant Rojer tevel kreñn war ar pez a ouie diwar benn Jenovefa ha chom hep dont morse d'he gwelet en he ermitach. Hag evit beza surroc'h eus o zôl e kaschont ar brinsez ar pella ma c'hellchont, e douna ar c'hoad, el léc'h ma n'oa bet den c'hoaz betek neuze. Ar paour kêz maouez a gouezas hep anaoudegez dindan eur wezenn zabr. An daou c'hwaz a lezas amezi eno hag a deuas war o c'hiz. Rojer avat a zizroas meur a wech, an daerou leun e zaoulagad da zellet ouz ar brinsez reuzeudik.

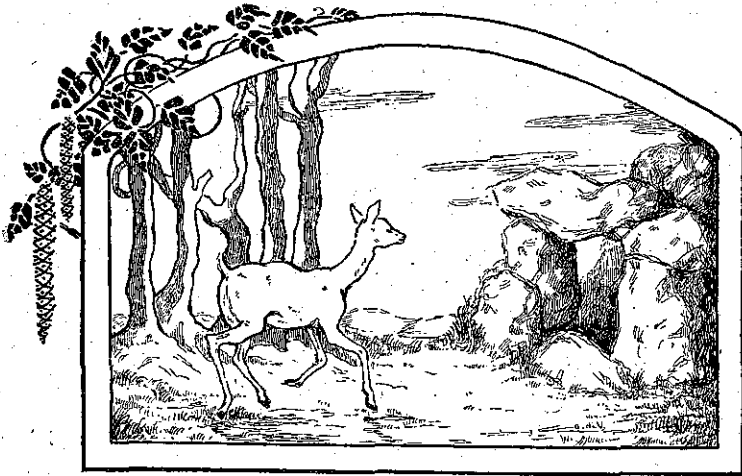
— « Va Doue, emezan, sellit a druez outi hag ouz he bugel ! Hon trugarez ne dalvesfe da netra ma ne vijec'h ket gwelloc'h eget an dud. »

— Pa voent dizro d'ar c'hastell e kavjont Golo astennet en e gambr war eur gador hir, e benn gantan etre e zaouarn, evel eun den kollet gantan e spered vat.

— « Setu aman daoulagad Jenovefa a zigasomp d'eoc'h », a lavaras Konrad diwar an treuzou, hep mont ebars.

— « Ker's alese prim l'eme C'holo, o kregi en e gleze ; ne fell ket d'in gwelet anezo ! Hag hiviziken gwaso vezo d'an nep a lavaro dirazon hano Jenovefa ! It pell diouzin hag arabat e vezo d'eoc'h dont ken aman !... Pe-

nôs an dra-ze ? emezan o koms outan e-unan ; kent em boa plijadur o sonjal er venjans a dennjen eus gwreg Sifroa, ha breman, pa 'zeo grêt an tôle, n'em beus nemet poan spered ha melkoni ?... Golo, muntrer diou wech, betek pelêc'h out êt o klask plijadur difennet ! Ne vezo mui eur begad eürused evidout war an douar ! »

VIII

Eun heiezh a vag Jenovefa hag he mab

...Asa, va bugelig, deuct zo d'eomp s'kour!
Erava loenig hon eus aman tostik d'an dour!
Me glev eun dra bennak o tont du-ze d'ar red...
O Jezuz! O Mari! m'ho ped, hon diouallet!
Sklassi a ra va gwad... Daoust petra a glevan ?

BELL e chomas Jenovefa hep anaoudegez dindan ar wezenn zavr, ha pa zivorfilas edo he-unan gant he c'hrouadur. Koummoul du a oa en oabl hag al loar a oa kuzet abaoe eur pennad brao a amzer ; tenval zac'h oa. Eun avel foll, eur gwir gorventenn, a c'houeze war ar c'hoad bras. Skrijadennou eur gaouenn ha yudadennou eur bleiz a lakas ar vamm gêz da grena gant ar spont ; hag e stardas he mab war he c'halon.

— « O va Doue, emezi, enkrezet oun !... Perag sponta ? Gouzout a ran emac'h aze em c'hichen ! Evidoc'h n'ez eus ket a denvalijenn ; gwelet a rit ac'hanon,

Otrou ; ho taoulagad a zo o para warnon ha war ar bugelig-man. Mar ho peus tennet ac'hanomp eus a dre daouarn an dud fall n'eo ket evit hon teurel etre skilfour al loened gouez ! Nann, nann, kement-se ne c'hoarvezo ket. Fiziants am eus ennoc'h ha ne c'hedin ket ho skoazell en aner. »

Jenovefa a gavas hir an nozvez-se. Ha koulskoude he enkreuz ne reas nemet kreski pa darzas an deiz, pa welas gwelloc'h e pe stad reuzeudik oa lakêt. En diskar amzer edod, hel lavaret em eus ; tenval oa. Reier, drez ha spern, gwez sabr, setu holl ar pezh a c'helled gwelet eno. An avel a oa yen, hag hepdale e krogas ar glao hag an erc'h da goueza puilh.

Jenovefa a grene he izili gant ar yenien ; ar glebor hag an naon a lakae he mab da glemm en eun doare mantrus. Klask a reas ar vamm eur wezenn gleuz pe eun toull bennak el lêc'h ma he dije gouzor hag eur frouezenn da derri he naon. Ne gavas netra, paour kêz ! Neuze, gant he bizied tener e turias an douar da gaout griziuou louzou. An douar a oa skornet. Kement e poanias evelato, kement e kignas he bizied, ma teuas a-benn da gaout eun toulladig griziuou. Chôkât a reas ar griziuou-ze hag e paskas anezo d'he bugel.

Jenovefa a yeas dounoc'h er c'hoad da glask eul lêc'h dereatoc'h. O veza savet war eur roc'h e welas demdost di eur zaonenn stris etre diou grec'henn. Mont a reas da welet hag e kavas eno eun toull dindan ar reier gouest da zigemeret tri pe bevar den.

E kichenik ez oa eun eienenn hag a zilamme eus ar roc'h, sklêr he dour evel eur zeizenn arc'hant ; uhelloc'h ez oa eur wezenn avalou gouez.

Jenovefa a yeas er c'heo ; eno ne rea ket a c'hlaou nag a erc'h, ar yenien avat a yea ebars ha Benoni a grogas adarre da ouela gwsa ma c'helle.

Kreiz-deiz oa.

Ar vamm a zaoulinas war al leurenn, he mab gourvezet dirazi :

« Va Doue, emezi, ho pezet truez ouz eur vamm baour hag ouz he bugelig ken tener. C'houi eo a vag epad ar goanv ar brini dibreder-ze ne reont nemet gournijal endro d'ar gwez sabr ; c'houi eo a ro o magadurez d'ar prenvêd bras ha bihan a red war an douar... Gellout a rit kerkouls-all maga ac'hanomp-ni el lêc'h gouez-man. O nann, n'hon lezit ket da vervel hep tamm boued ; bet hon deus ti digant ho madelez, ha breman e tigasot d'eomp tra pe dra da derri hon naon ! »

D'ar poent-se ar c'hoummoul du a dec'he da vat hag an heol benniget a zigasas e vannou tomder da zec'ha dilhad an dud kêz. Neuze ive e klevjont an deliou sec'h

o strakal hag e teuas eun heiez da ziskouez he fri... Al loen ne oa ket aonik hag a yeas war eun d'e graou.

Al loen kuny a jomas a-zav dirak Jenovefa ha setu lakêt houman nec'het hag eun tamm enkrezet. A-nebeudou e teuas da gemeret hardiziegezh, ha setu hi da floura penn an heiez. Kement-se a reas plijadur d'al loen. Jenovefa a welas raktal petra he doa da ober : en em vaga o daou gant lèz an heiez. Kas a reas muzellou he mabig betek ar bronnou hag e voe lezet da ober. Pa oa leuniet e gov gantan, Benoni a ziskouezas kaout c'hoant kousket. E vamm a barkedas anezan en eul lodenn eus he dilhad hag a gasas anezan d'eur c'horn eus ar c'heo hag a zeblante beza het dreset da ober gwele.

Neuze hepken e klevas Jenovefa mouez an naon en he diabars. Mont a eure da ober eun dro er mêz hag e testumas eun toullad kraon. Pa zizroas e kavas an heiez gourvezet e kichen he bugel. Kinnig a reas d'ezi uen dournad yeot. An heiez a zebras ar yeot eus daouarn ar brinsez reuzeudik hag a lipas anezo evit diskouez he anaoudegez vat.

Ar c'hraon am eus komzet anezo a oa bras evel « koko ». Jenovefa a reas gant ar c'hlor evel skudellou da lakât lèz. Ha setu hi da drugarekât Providans Doue.

— « Va Doue ! emezi gant kalon, ho karantez eo he deus grêt d'eomp an donezon-man, kouls 'hag an donezonou all ho poa kent grêt d'eomp. Ha setu ma n'hon devezo mui a aon hiviziken da vervel gant an naon, va mab ha me, hag hep enkrezh e welin o tont hiviziken ar goanv hag ar gwall amzer. Bennoz, mil bennoz d'eoc'h ! »

Jenovefa a evas lèz. « Peger mat eo ! emezi. Biskoaz n'em boa evet netra ker koulz-all. Ne ouien ket anaout talvoudegez ho tonezonou pa oan e ti va zud. Ankounac'hait, Otrou, va nebeut a anaoudegez vat ha va nebeut a aked wardro ar beorien. Siouaz ! ne ouien ket neuze petra eo kaout naon ! »

Trugarekât a reas c'hoaz an Otrou Doue goude beza evet, hag ez eas er mêz eus ar c'heo. Dibab a reas ouz an trojou gwez ha war ar reier man (1) da ober he gwele hag hini he bugel. Lakât a reas da ziskenn izelloc'h, da stanka dor ar c'heo, ar skourrou sabr hag an drez a dro war dro. Gant eur skourr sec'h goloet a van a bep seurt liou e tresas eur groaz da lakât e kichen he gwele.

Jenovefa a oa skuis bras; azeza a reas en he zi sioul, hag ec'h en em gavas eürus da veza deuet eus he frizon tenval ha dizasun, da veza tennet gant Doue eus a

(1) Man ha kinvi a zo daou c'her da henvel an hevelep tra.

dre daouarn Golo, an den fall. Gouzout a rea pegement he dije c'hoaz da c'houzanv, he-unan en eur c'hoad gouez.

— « C'houi, Va Doue, emezi, am frealzo em foaniou. Evedloc'h me a lavaro gant habaskded : « Ho youl santel bezet grêt, ha nann va hini ! » Ha neuze hepdale e teuo an dervez ma c'hellin lavaret a-unan ganeoc'h : « Peur-echu eo va foan ! »

Jenovefa a-greiz pedi a en em roas da gousket.

Ar Gweskle en deus c'hoant d'en em ober ken teo hag an Ejen

Eur Gwesklevig a welas eun ejen,
Hag en e vent her c'hav eur pezh fouldren.
Hen, ha ne oa ket tevoc'h eged eur vi,
En em blav, en em c'houez-hag en em gwi outi,
O klask gellout ive e teoder her parat.
— Sell, emezan d'e c'hoar. Sell ouzin ha sell mat.
A-walc'h eo? Lavar d'in, n'oun-me ket an teoa?
— Tra! — Brema ez oun 'ta? — Pas c'hoaz! — Na brema?
— Ne dostaez nep tamm... Kement en em c'houezas,
Sod a yoa anezan, ma varvas war ar plas.

A bed 'zo leun a dud ha n'int ket kalz furoc'h:
O klask beza gwelet e vatisont kreoc'h;
N'eus ket eur paour kèz prins n'en defe kannaded,
Na markis kennebeut n'en de ive pajed.

Combeau.

A drugarez Doue
c'hoaz eo sounn
braoik ar moge-
riou, en o sav, dre
aman!

Setu aman an
hini a garan!

Asa! petra c'hel-
lin da lavaret d'am
gwreg bremaik 'vit
ma ne welo ket
oun mezo.

Ar C'hedourien

Mé eo ar Gedour bras, war zav evid e Vro.
J.-P. CALLOC'H.

Ar c'hedourien! Bretoned yaouank ugent vloaz hag a zo o paouez sevel eur c'hele'h-studi, ken etrezo, du-hont en Alamagn, eo o deus kemeret al lezhano kaer-ze, kavet ganto m'oarvat goude beza lennet *Pedenn ar Gedour*, ar bedenn-ze brudet breman, dre ar bed-holl, hag a zavas ar barz Bleimor, war linenn an tan, eun nebeut miziou hepken a-raok e varo:

« Mé eo ar Gedour bras, en e zav, war ar c'hleuz,
Gout a ran petra oun ha me 'oar petra ran:
Ene Kornog, (1) e zouar, e verc'hed hag e vleunn,
Holl gened ar bed eo, en noz-man, a viran! »

Menez ar C'hedourien a zo displeget brao bras el lizerman a zo digouezet ganeomp en deiziou tremen:

Hochst, d'an 18 a viz Here.

AOTROU PERROT,

Epad m'en em ro e Breiz kalz tud kalonek d'al labour, aman ivez, en tu-all d'ar Rhin, eun nebeud poired yaouank o deus, gant daouarn nerzus, kroget en arar evit distrei bommou a vezo enno, dre c'hras Doue, ed dispar.

Eur bern tenverien ha... genaouerien a zo hag a embann, dre ma 'z eont, eman hor Breiz o vont da goueza en he foull, gant he yez, he feiz hag he gwiskamanchou, en eur ger, gant kement a ro d'ezel gened ha madelez: geier a leveront; eur Vro hag e vurer enni tenzor ar vuhez ker piz hag e Breiz ne c'hell ket mervell!

Eur strollad soudarded, ar « C'hedourien », eun dousenn anezo azalek vremen, en o fenn eur skolaer divorfil, o deus savet ken etrezo eur c'hele'h-studi brezonek, ar pezh a verk, skler hag anat, ne feil ket d'ezo e kouese eur seurt darvoud war o Breiz; labourat a rajnt start evid o Bro; epad nozvezioù hir ar goanv e teskint petra o deus gret sent koz Breiz, leszhanvel, ha n'eo ket heb abeg, « Tadou ar Vro ». Displeget e vezo d'ezo Istor Breiz penn-da-benn; diskouezet e vezo d'ezo pebez gwerzioù kaer a ouie sevel hor barzed ha pegen dournet mat e oa ar vicherourien o deus savet ilizou brudeta hon Arvor.

Reolennou hon Emgleo a gasan d'eo'h da heul al lizer-man.

R. RAGUÉNÈS,
23° R. T. N. A., 7° Cie,
S. P. 180.

Foyer du Soldat

HOCHST

« *Potius mori quam faederi* ».

« AR C'HEDOURIEN »

STATUTS

Article 1er. — Il est constitué au Foyer du Soldat d'Hochst

(1) Ar C'hornog pe ar C'hornaoueg eo bro ar C'huz-heol; hon hini eta p'eo gwir emamp e kuz-heol an Europ.

un groupement breton, sous la dénomination « AR C'HEDOURIEN ».

Article 2. — Ce groupement se propose : 1° d'entretenir entre ses membres d'étroites et amicales relations par des réunions bi-hebdomadaires (les veillées bretonnes); 2° de développer le sentiment national breton par l'étude de l'histoire et des lettres; 3° de fortifier l'attachement à la terre natale par le culte des traditions ancestrales.

Article 3. — Chaque séance comportera deux parties distinctes; l'une consacrée à l'étude d'une question ou à l'audition d'une causerie instructive; l'autre destinée par des conversations et récréations appropriées à entretenir dans le groupe l'atmosphère de confiance et d'intimité nécessaire à sa vitalité.

Conditions d'admission

Pour être admis dans le groupement il faut:

- 1° Etre breton, ou d'origine bretonné;
- 2° Apporter à l'œuvre une conscience réfléchie et un cœur ardent et d'autre part s'engager à y collaborer dans la mesure de ses moyens;
- 3° Verser une cotisation mensuelle de 0 fr. 50.

Organisation

Article 1er. — Un Bureau permanent élu par les membres est chargé de la bonne organisation de l'œuvre, et de l'exécution des Statuts.

Article 2. — Le Bureau comprend un président, un vice-président, un secrétaire. Ce dernier dresse un procès-verbal o compte rendu à la fin de chaque séance. La rédaction de ce compte rendu est faite à la fois en breton et en français.

Article 3. — Un trésorier élu est chargé de la perception des cotisations et de la gestion des fonds.

Feiz ha Breiz ne c'hell nemet meuli ar bôtred-ze ha pedi a ra ar re eus e lénnerien o deus eas da gas d'ezo al levriou, ar c'hatezennoù hag an nebeud arc'hant o deus ezomm da gas o stal en dro; an aluzen a zo ker pinvidik ha Yann zoudard, gant e bemp gwenneg bemdez, a zo ker paour!

Ra vezo pep breizad yaouank eur gedour, war zav evid e Vro, war zav evid e Feiz, war zav evid e Vreiz!

Ra vezo eur strollad « Gedourien » e kement parrez a zo e Breiz hag e kement lec'h a zo er bed hag e c'hell tri vreizad en em voda ennan beb an amzer; evel ar Gedour bras ra ouezint holl piou int ha ra ouezint petra reont;

Bras ar burzudou a zo bet,
E Breiz, en amzer dremenet;
Brasoc'h eo ar re da zonet,
Pa zihuno ar Vretoned!

J. M. P.

Kenstrivadeg ar brezegerezh (CONCOURS D'ÉLOQUENCE)

Bep bloaz 1921, aboc, e vez roet, a-benn goueliou ar *Bleun-Brug*, eun tamm labour d'ober dre skrid hag a vez, da c'houdet, displeget dirak barnerien.

Prizioù kaer a vez da c'hounit eur priz a 200 lur, eur priz a 150 lur, hag eur priz a 100 lur.

Er bloaz-man, ar brezegenn a oa da ober diwarbenn ar Varzed; a-raok staga, gant eun hevelep labour, e ranket studia, na petra 'ta.

« Hogen hini ebet eus ar genstriverien, eme an A. Val-
« lée, n'en deus studiet; n'ouzont netra diwarbenn hon
« lennegezh keltiek, na kennebent-all diwarbenn al lenne-
« geziou ma c'hellomp kemer skouer diouto evid hon
« amzer da zont. »

Daoust da-ze ar varnerien o deus roet eur priz a 100 lur d'ar c'henta hag eur priz a 50 lur da bep hini eus an daou a deue warlerc'h hag a zo bet laket kevatal.

I. Petra eo ar varzed, ha petra o deus da ober? — II. Hanvit unanik bennak anezo. — III. Lavarit perak eo ret kaout barzed abenn ma c'h adsavo ar vro ha ma vleunio. — IV. Ar barz, evit beza eur barz mat, a dle beza, war eun dro, breizad ha kristen penn kil ha troad.

Daou bennad skrid a oa troet brao a-walc'h, unan gant Herve ar Bras eus a Winiventer, eun all gant Yvon Kerouedan, eus a Bouldrenziec. An trede, hini Francis Bihan-Poudec, a oa disteroc'hik.

Herve ar Bras en deus displeget mat a-walc'h e labour, e vouez a zo sklêr. Evelato an ton a oa ato demhenvel, a zave hag a goueze en hevelep doare eus ar penn kenta d'ar fin. Y. Kerouedan a gomze sklêr ive, met ne quie ket dindan envor, hag e ranke kaout e baper gantan en e zourn. Francis Bihan-Poudec a voe ar mestr evit displega e gomzou. Eur prezeger dispar eo, ha setu perak, daoust m'oa disteroc'h e skrid, eo bet laket kevatal gant Y. Kerouedan.

Ar varnerien o deus kavet e oa a-walc'h rey 100 lur d'ar c'henta, o veza ma oa meur a rebech d'ober d'e labour, hag evelse e chom kant lur abenn ar bloaz a zeu.

Rak-se er bloaz a zeu e vo gallet rei muioc'h a brizioù.

Meur a hini o deus en em glemmet o veza n'o doa ket klevet hano eus ar genstrivadeg. Hag e gwirionez, n'eo ket bet embannet e Feiz ha Breiz, met hepken e Korn-Boud miz genver.

Da vloaz e vo embannet e Feiz ha Breiz miz genver, er bajenn genta. Tolit evez eta.

Eul lodenn euz pezh-labour Herve ar Bras

Petra eo ar Varzed?

En amzer goz e oa etouez ar C'helted daou rumm dud savet dreist ar re all evid o deskadurez: an Drouized hag ar Varzed. An Drouized, meurbet doujet gand o c'henvroiz, a studie ar skianchou sakr, an doueonez. D'ar varzed oa sevel gwerzioù war ar brezelioù, war reuzioù hag holl darvoudoù ar vro.

Int a zo bet evelse kanerien genta hor gouenn.

D'ezo c'hoaz e oa dalc'her koun eus an dimezioù, eus gwirioù pep hini.

Al labourou-skrid a zav ar Varzed a zo hanvet barzonez.

Diou zoare a zo da zisplega ar menozioù: ar yezplegan hag ar varzonez. E yez plean eo e vez skrivet ar muia hirio; he reolennoù n'int ket ker striz ha re ar varzonez.

Ar varzonez a zo reizet gant reolennoù striz: ar muzul hag ar rimm. Digas a ranker en dro bep eil an hevelep tonioù. Evelse e troomp hor c'hoaz en eur prezeg flour a zo eun dudi da lenn, ha da gana.

Labour ar barz a zo eul labour denn. A-raok kregi gantan, en deus ranket studia piz e yez. Al labour-ze a c'houlenn digantan kalz pasianted, e holl nerz, e holl spe-red.

Abaoe an amzerioù kenta, ar barz a zav evid an dud ar sonioù o deus kement a blijadur o kana, sonioù a joù evid an dud el levenez, hymnoù, kantikoù evit kana meuleudi ha gloar an Aotrou Doue. D'ar vrezelourien e sav gwerzioù dispar da rei d'ezo muioc'h a nerz-kalon da vale war o enebourien, da gas diwar bouar o bro an diavezidi deuet d'he bresa.

Perak e tle beza ar barz war eun dro Breizad ha kristen?

Ar Vretoned, o tec'het eus Breiz-Veur araog ar Zaozon hag o touara e bro Arvor, a zigase gantho eun tenzor a briz bras: ar feiz. En o fenn e oa menec'h ha beleien. Ar re-man a rannas o feiz gand an Arvoriz. Dreizi ar Vretoned a deo da veza eur ouenn dud dispount er brezel ha fidel da Zoue.

Ar brezoneg a deuas da veza yez ar vro-man. Ar Varzed a dle dalc'her sonj eo war an daou vean font-ze, ar feiz hag ar brezoneg, ez eo bet diazezet hor bro, dalc'her sonj eo bet great pobl Breiz gand ar zent koz evid hada ar wirionez dre ar bed. War an daou vean-ze eo e tle ive ar varzed diazeza o labour evit ma vo talvoudek d'hor bro.

Breiz a jomo yac'h ekeit ma talc'h o d'he yez a zo evit ar voger a vir ouz klenned an nevezentioù da spega outi, a vir ouz gizioù hudur ar C'hallaoued d'en em zila en hor touez.

Ra zavo ar Varzed muioc'h mui a zoniou brezonek evid ar yaouankiz, soniou seder a lakay levenez war hon tal ha nann ar ruzder evel ma tigouez hirio, pa z'eo ker stank en hon touez ar soniou dizonest. Kavet e vezont, siouaz! war gemment plasenn a zo er c'heriou; n'eus d'ober nemet astenn an daouarn.

A dreuz an avel diroll a c'houez a-enep hor brezoneg, e seblant d'in klevet mouez ar Vretoned koz o deus labourer evit Breiz, ar re o deus skuilhet o gwad evid he difenn, mouez ar re o deus poaniet evit kreski he madou, madou spered, madou korf.

Pedi, aspedi a reont ac'hanomp da zalc'her d'hor yez, d'hor feiz, d'hor gizioù breizad ha kristen griziennet ken doun en hon touez.

Ma ne zelaoufemp ket, en aner o defe poaniet, en aner o defe stourmet, en aner o defe dalc'het disklabez evidomp enor hor bro, ma teufemp, ni breman, da nac'h hor yez. An dra-ze ne zere ket ouz Bretoned, tud a benn: ni a zalc'ho start d'hor feiz, d'hor yez. Ar Vretoned, gand o barzed, a valeo c'hoaz laouen war hent ar vuhez, o daoulagad o para war an daou c'her-ma: « Doue ha va bro! »

HERVE AR BRAS.

Eur pennad eus labour ar C'herouedan

Pa studiomp istor an holl vroioù, e welomp ato laket er renk kenta hanoioù ar Varzed. Evid ar re goz ar barz a oa eun den laket gand an doueou war an douar evit bieina an dud all, ha ken start oa ar gredenn-ze en o c'halon, ma lakaent ar varzed, goude o maro, e renk an doueou ha ma kasent d'ezo ar brasa enorioù. Micher ar barz a zo eta demhenvel ouz hini ar beleg: evel heman e tesk d'an dud o deverioù hag o gwirioù. Lavaret a ra d'ezo ez eus eur mestr en nenv, hag e rank pep den stoui e c'hlin dirazan hag e adori. Lavaret a ra ive e tleomp karout hor bro hag he difenn, pa vez ret. Ar barz a gan en e werzioù stourmajou bras ar vro. Kana a ra ar gounidoù o deus gret ar Vistri brudet, ha lenva a ra ive, pe vez ret, war ar c'hollou truezus.

Ar barz a ziskenn en tiegeziou. Petra e gwirionez, a zo koantoc'h ha kaeroc'h eget eun tiad tud unanet gand ar garantez? Lennit skridoù ar Varzed brudeta, hag e welot o deus gret o braoa oberou o komz diwarbenn ar bugel, an tad, ar vamm, ar vamm dreist-holl. Lavaret a reont d'ar bugel senti, karet e dad hag e vamm, ha d'ar gerent sevel mat o bugale ha deski d'ezo kredennou start.

N'eo ket aze c'hoaz holl labour ar varzed: i eo a zav evidomp ar c'hanaouennou a ganomp a bouez penn en holl gouelioù, kanaouennou a laka levenez en hor c'halon

hag a ra vad d'eomp. Deski a reont ive d'eomp traou talvoudus da anaout, evel gwechall ar barz brudet Virjil a zeske da dud e amzer an doare da labourat an douar ha da zével al loened.

Y. KEROUEDAN.

Eur pennad eus labour F. Bihan-Poudec

D'ar martobod kalonek lusket du-hont e dounder ar mor bras e ra plijadur mouskana, koantiz e vro, karantez ha dousder e vuia-karet. Ar zoudard gedour a vez dizinouet o sonjal e sioulder oaled ar gear, er frealzigez hag er frankiz a gaver eno. Eun dud eo c'hoaz d'ar plac'h yaouank, en eur ziouall he loened, kana, a-unan gand an eostig, soniou yac'h barzed an Arvor, ha netra kaeroc'h eget gwelet ar Vretoned o vuskana ar yez-ze a zo da viret ha da zerc'hel, kousto pe gousto.

A bep tu e klevet: ar yaouankiz a zilez al labour, a dec'h dirag an dever, a ankounac'ha o zud, a gil zoken dirag o enebourien. E pelec'h neuze en dezo ar barz kaeroc'h labour d'ober eget o stourm, ouz ar walenn zanjurus-ze, o nevezi e kalon ar yaouankizou ar garantez evid o bro? Lakat ar yaouankiz da labourat en eur ganan, da stourm ha da c'houzanv en eur ganan, da dremen o amzer gand eur mourc'hoarz war o muzellou, eur mousc'hoarz hag a vefe mellezour eur galon yac'h hag eur spered e peoc'h, setu eul labour talvoudus. Amzer ebet bis-koaz n'he deus bet muioc'h a ezomm eus karantez ha nerz kalon ar yaouankiz evid harpa ar feiz dilezet, evid adsevel ar gizioù mat hanter-ziskaret. Ar varzed a dle lakat da bignat uhel uhel sperejou ha kalonou an dud yaouank, ma karint ar mad, ma 'z aint war a-raok ato dre hent an enor hag al labour.

F. BIHAN-POUDEC.

Evid ober mat al labour, e vije bet gallet lenn araok al leorioù-man:

Notennou diwarbenn ar Gelted: levrig ar religion, p. 38-47.

Les littératures celtiques, par G. Dottin.

Er bloaz a zeu e vo roet eur pezh-labour aesoc'h hag a c'hello beza graet, hep kaout ezomm da furc'ha leorioù ha ne vezont ket kavet etre daouarn an holl.

Red eo gouzout penôs.....

N'eus nemet ar relijion hag a c'hell salvi ar vro, ken troet vel m'eo war ar fall;

Met, red eo gouzout ivez penôs:

Ar relijion n'he devezo krog da vat nemet war eur Frans adlaket war he diazez gwirion;

Red eo gouzout eta penôs:

An diazez gwirion-ze eo an hini a oa arôk ar Revolution, pa oa Breiz eur Vro hag a en em rene demdost anezi hec'h unan, e serr Bro-Frans;

Pep Breizad a die eta labourat, war eun dro, 'vit frankizioù an Iliz ha frankizioù Breiz.

Ne gavo neb lec'h sklêrijenn war an doare gwella da gas da benn an ero breizad ha kristen nemet e **FEIZ HA BREIZ** hag er **C'HORN-BOUD** :

Pep Breizad a zo red d'ezan koumananti da **FEIZ HA BREIZ**, mar fell d'ezan ober enor d'e hano a Vreizad.

An daou Vul

Daou Vul a foete hent. War gein unan a zaou
Ez oa eur zamm kerc'h, hag arc'hant an tellaou
A yoa war an eil Mul. Heman, leun a fouge
O tougen eur seurt samin, biken ne c'hoantaje
En em gaout dizammet. Drant ha d'ar piglammig
Ez a, ha bep mare e tinte e gloc'hig.

Setu laeron o tont, hag evel ne glaskent
Nemet c'houllia arc'hant ar re a dremen hent,
En em daolont dioc'h-tu war zamm ar Mul keaz.
Darn a grap er westein, darn-all hen aretas.
Ar Mul oc'h argila en em zant gouliet,
Hag, a-greiz en em glemm, her c'hlevjeur o laret:
Kement-ma eo eta va fae ha va saler?

Ar c'hoz Mul-ze am heul en em denn a zanjer,
Ha me 'gouez en e greiz hag a lez va buhez!
— Mignon, eme 'r Mul all, n'eo ket mat alies

Beza e re huel garg. Ma vijes eveldoun
Eur goapraet milin, ez klemmjen a galoun,
Ha ne vijes ket neuze

Er stuz m'az kwelan aze.

Combeau.

KENSTRIVADEGOU BLEUN-BRUG

PRIZ AN ABAD ROUDOT (Displega buhez eur barrez a Vreiz-Izel).

Ar priz da **Loeiz ar Floc'h**, euz Lanniliz. — Peb a veneg-enor da Vari Kerbaol, eus Lanneufred, ha da Vac'harit Gwegen, eus Bodivi-Sizun; eil menegou da Anton Kerbaol ha Fransez Loeiz Manac'h.

PRIZ LABORDERIE (Buhez eur Breizad brudet).

Ar priz da **Yann Bizien**, Ecole de rééducation, 3, place Saint-Melaine, Rennes. — Meneg a enor da Anton Kerbaol, Lanneufred.

PRIZ KOMZ-PLEN (Eun daolenn eus hon Istor Breiz).

An tri genstriver kenta, Marc'harit Gwegen, a Vodivi-Sizun hag Anton Kerbaol, a Lanneufret, ha F. Stephan; eus a-Gas-tell Paol, anat eo, n'int ket aet doun a-walc'h e studi hon Istor da c'hallout sevel eur seurt taolenn. Studiet o deus, koulskoude, ha dalc'het en o spered traou mat diwar o studi. Roet e d'ezo levriou brezonek diwar-benn Breiz.

PRIZ BARZONIEZ

Ar priz kenta da **Ivonig Picard**, a Zant-Brieg, en deus digaset ar gwella dibab; — Eil priz d'an abad **Nihuellou**, eus Gwis-krif, donezonet mat evel barz.

PRIZIOU AN DISPLEGADEG

Gwazed :

1. Loeiz ar Floc'h, Lanniliz.
2. Fanch Stephan, Kastell-Paol, ha F. Bihan Poudec, Goulc'hen.
3. August Kerbaol, Lanneufred.

Merc'hed :

1. Mari Porc'hel, Lanneufred.
2. Eugéni Poceard, Helle-gouarh, ha Louisa Kerbaol, Lanneufred.
3. Mari Kerbaol, Lanneufred, ha Mari Olivier.

PRIZIOU AR C'HAN

Les distinctions suivantes ont été décernées:

Chorales à 4 voix mixtes : 1er prix, Saint-Saint-Pierre-Quilbignon; 2e prix, Saint-Pol-de-Léon.

Chorales à 3 voix (1 voix de femme et 2 voix d'hommes): prix, Recouvrance, Brest.

Chorales à 2 voix (1 voix de femme, 1 voix d'homme) : prix, Saint-Mathieu de Quimper.

Chorales à 2 voix égales : 1er prix, Saint-Mathieu de Quimper; 2e prix ex-æquo, Saint-Gorentin de Quimper et Saint-Pierre-Quilbignon; mention, Saint-Jean-Brévelay, Guilligomarc'h.

Chorales à 1 voix : mention, Lanneufret.

Prix individuels, sopranos : hors concours, Mme du Marache, de Saint-Mathieu de Quimper; prix, Mlle Marie Penn, de Recouvrance.

Contraltos : prix, Mlle Cloastre, de Saint-Pierre-Quilbignon.

Ténors : prix, M. Paugam, de Saint-Pol-de-Léon.

Barytons : prix, M. Goasduff, de Saint-Corentin, Quimper.

Basses : prix, M. Le Gall, de Recouvrance.

PRIZ KALLOC'H

Ne vo ket rôet er bloaz-man. Darn eus ar peziou, en o zotez an hini falla (Tregar) hag an hini gwella (Gwened), a zo tenet an danvez anezo eus derou hon Istor, pa zigouezas Breiziz kristen, hon Tadou, en Arvorig da groui enni Breiz-Izel, **Maendiazez hon Istor brôadel eo an derou-ze.** Eun torfed, eta, e zistresa dre gevier evel ma ra a-ratoz hon enebourien, evel ma ra ivez, evel evid rei dourn d'ezo, poziou-c'hoari o taolenni d'eomp, evel hon Tadou-koz, Arvorigiz pagan, pleget dindan dourn kriz drouizet lazerien-dud... N'heller ket rei priziou da seurt taoliou-yud ouz ar Wirionez, war eun dro hag ouz hor Brôadelez.

Asa ! asa ! potr paour, te eo ! N'en eus kamarad ebet e neb lec'h gwelloc'h egedout ; met, sell, pe ha io e peus ?

Ar wreg d'he gwaz. — Ah ! kre, koll bara, lounk-e-zizun, hag out aet adarre d'an hostaleri... hep doun-me ?

DIVINADENNOU

Aman, er miz a zeu pelloc'h e kavoc'h roll gonideien priziou divinadennou ar bloaz-man.

Feiz ha Breiz

HA KROAZ AR VRETONEZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Religion — Istor Breiz — Marvailhou — Gwerziou
ha Soniou — Buhez ar Vro

RÉDACTION

J.-M. PERROT, Plouguerneau (F^{re}) | Y. LE MOAL, Coadout, p^r Guingamp

ADMINISTRATION
du **FEIZ HA BREIZ** :
FR. GEORGELIN,
Brest — 4, rue du Château — Brest
c/c 44-40 RENNES

ADMINISTRATION
du *Bleun-Brug* et de l'*Emgleo Sant Ildu*,
Yv. DREZEN,
BREST — 4, rue du Château — BREST
c/c 3041 RENNES

ABONNEMENTS INDIVIDUELS
« FEIZ HA BREIZ » et « KORN-BOUD »
Bretagne 8 f. l'an
France 9 f. l'an
Etranger 10 f. l'an
Abonnements collectifs
Feiz ha Breiz (seul)
(à partir de 5 exempl.) . . . 5 f. l'an

PUBLICITÉ
Toutes les insertions sont faites à l'année
Une page entière 300 fr.
Une demi-page 175 fr.
Un quart de page 100 fr.

TAOLENN AR MIZ. — Gand eul lezenn doull omp gouarnet, E. A. M. — Reketou fin ar bloaz, AR BLEUN-BRUGER. — Tro Vreiz, G. P. — Gwella servicherien ar vro, J. U. — Labouriou ar merc'hed wardro an ti, TINTIN ANNA. — Kastell, rouanez ar broiou, FRANCIS MOAL. — Buhez Jenovefa a Vraban. — Divinadennou. — Leoriou brezonek. — Taolenn Feiz ha Breiz.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

- 7 a viz Kerzu. — Eil sul an Asvent. An oferenn p. 171. Gousperou kenta ar Werc'hez Vari krouet dinam, p. 637.
- 8 a viz Kerzu. — Ar Werc'hez Vari krouet dinam, p. 638. Gouel devoision.
- 14 a viz Kerzu. — Trede sul an Asvent. En Eskopti Kemper ha Leon e raer hizio, Gouel Sant Kaourantin, p. 849.
- 17, 19 ha 20 a viz Kerzu. — Daouzek deiziou. — Yun ha vijil.
- 21 a viz Kerzu. — Pevare sul an Asvent. Oferronn p. 181. Gousperou kenta sant Thomas, Abostol, p. 642.
- 24 a viz Kerzu. — Yun ar Mabig bihan.
- 25 a viz Kerzu. — Nedeleg H. Z. J. K. p. 188. — Gouel berz.
- 26 a viz Kerzu. — Sant Stephan, kenta merzer.
- 28 a viz Kerzu. — An Innosanted santel, p. 217.

Gand eul lezenn doull omp gouarnet

E kreiz an anken hag an nec'hamant ec'h echu ar blâvez, 'vit pep den en deus oad hag anaoudegez. Lennerien *Feiz ha Breiz* her goar aboue pell zo: pep tra a zo diasur en amzer emañ o ren. An distera m'ho peus madou, oc'h nec'het ganto, o welet ar gouarnamant, poulzet gant menozioù fall, mui c'hoaz eget gant an ezomm, oc'h astenn e graban warno; — mar ho peus eur bugel en ho ti, daoust ha n'eo ket eun druez sonjal ne vo ket hep dale, marteze, eur skol gristen digor d'hen digemer? Hag evelse 'vit pep tra: ar Boch a zo lezet en e frankiz da zanken eur brezel nevez; met diouz an tu all, tra sebezus, tud eus hon bro, war zigarez ma tougont sae wenn pe zu, n'ez eus hiviziken frankiz ebet evito!...

Ha dre benôs en em gavomp ni en eur seurt pal? Dre benôs eo savet adarre: war var, da lavaret eo, da vestr, gwasanebour en deus an urz hag ar peoc'h dre ar bed, ar franmason? Eul lezenn doull a zo o c'houarn ac'hanomp; ha dre an toullou a zo enni, ar pep falla en em zil hag en em zilo, ar pep gwellan a dec'h hag a dec'ho.

Ya, al lezenn doull-ze, mar ro tro d'ar fall d'en em zila ha da founta mestr en hon touez, a ro, er memez amzer ha dre an heulep toullou, hent d'ar vad da dec'hel diganeomp, ha setu penôs en em gav an traou kompouez 'barz an droug: an droug a deu ha kerkent e tec'h ar vad; ar vad a dec'h dre ma teu an droug. Ar vad a zo arru gwall dano dre ar vro, en hon touez ni, zoken, Bretoned ha labourerien, yac'han tud, a dra zur, dre ouenn, dre gelennadurez ha dre vicher, en em gav e korn ebet a Vro-C'hall?

Goulennit digant an den a gerot, deut war an oad, e sonj diwarbenn an amzer vremen, setu petra responto d'eooc'h? « N'eo ket brao bevan ken; an dud n'en em welont ket ken gant plijadur; n'en em garont ket ken, n'en em zikouront ket ken! »

An dud eta en amzer-man a zo deut da vezan dic'hras ha gouez an eil e kenver egile. Ar grizder-ze, avat, hag a zo e kalon ken lies a hini, kalz pe nebeut, he deus eun hano: krizder ar falz-pinyidik; an arc'hant, pa vez roet re a du d'ezan, a vag er galon ar grizder-ze. Hogen, ha c'houi lavaro pesort renk a zalc'h an arc'hant hirio etouez an dud?

Mevel eo? — Oh! nann! — Mestr eo eta? — Ya, kae-roc'h c'hoaz! — Roue eo neuze? — Galloud eur roue a zo nebeut a dra e skoaz galloud an arc'hant en deiz a hirio. Eun doue eo deut da vezan. Savet eo a-nevez al leue aour war an trôn hag ar poblou a zo stouet d'an daoulin dirazan.

An arc'hant a garer dreist pep tra ha, gant se, eo laket dreist ar gerent, ar vignoned, ar vro, ar relijion. Mignon out d'in? N'out ket kement hag an ac'hant? — Kar out d'in? N'out ket ken nez, forz piou out, tad pe vamm, ha m'eo an arc'hant! — An holl lec'h a zo d'ezan er galon pe, da vihana, kement mad a zo a dremen war e lerc'h.

Ac'hano, 'mesk an dud, gizioù fall gwasoc'h an eil eget eben. Da genta, an neb ne stou ket e c'hlin dirak al leue aour, an hini ne glask ket dastum, forz penôs, an holl vadou, gwerza ar c'heran ha prena ar marc'hadmata, hennez a zo disprizet ha gwall-gaset, rak hennez a zislavar ar bed. Eman en hent, evel eun den yac'h war hent eun den mezo: klevet ho peus eun den mezo o stlepel babou e c'henou lous gant an dud divezo a dremen en e gichen; evelse, an dud taget gant terzien an arc'hant, savet d'o fenn lorc'haj ar binvidigez a ra fae war an nep zo dister hag o deus kasoni ouz an neb ne ra gant an arc'hant nemet eur mevel; beza o deus alies eur gasoni kuzet ouz ar re a gar ar baourentez hag a dec'h arôk ar binvidigez. Setu perak, menec'h ha leanezed o deus e gwall youlou an dud ken gwaz enebourien ha m'eo ar franmasoned.

D'an eil, an hini 'zo troet gant lorc'haj an arc'hant ne c'houlenn ket en em gavfe eun all par d'ezan: setu ma sav etre an dud eun helibini ha n'eo ket ar furnez eo a ren anezi. Gwelit hepken da belec'h ez a ar merc'hedou, lezenn na giz ebet ken en o doare gwiskan; nemet heuilh bemdez o fantazi diboell, o klask beza trec'h an eil d'eben.

Eun dôlenn fentus, e gwirionez, e vefe an hini a dremen hirio dirak an daoulagad, panê vert d'an droug. Met nag a zroug a ya da heul kemend all a avelaj! Nag a baourentez en em ziskouez bevan ac'hano etouez ar gerent ha ne ouzont ken nemet plegan ar penn-dirak froudennou diboell o bugale! Nag a warizi, nag a gasoni, nag a ourgouilh kiriek da zrouk komzou, da dabut ha da vrezel!

Setu hon stad. Penôs e vo gwellaet? Da genta, o rei da anaout ar wirionez. « Ar gwir a-eneb ar bed! » Az-eün d'ar bed deut da veza dall-pik, lakat da skedi ar wirionez rik, n'eo ket eur vriz-gwirionez, dem-mesket gant pep seurt touellerez, liou ar gaou en he c'herc'henn, met ar wirionez splann, digemmesk ha leun, an hini a ya war eün d'ar spered ha d'ar galon hag a garg anezo, mar dint yac'h, a sklêrijenn hag a levenez. Ar wirionez-ze a zo Doue, da gentan ha kement a zo warnan siell al lealded, ar rêzon, an urz.

C'hanta, petra zo muioc'h hervez an urz eget ar garantez-vro, ar vro-ze o vezan, da gentan, an hini ez omp ganet ha maget enni, an hini m'hon eus desket he yez war warlenn hor mammou, an hini eman gwrizioù hon tiege-

ziou sanket doun e tachenn hec'h istor? Ar Vro eo an tiegeziou bodet, pe an Tiegez astennet.

Eul lezenn doull eo eta an hini ne ro renk ebet da Vreiz, a glask hon distaga diouz Breiz evid ober ac'hanomp a-dalek an tiegez, Gallaoued.

Kement mad a zo stag ouz an hano a Vreizad a vez diframmet evelse diganeomp ha petra a deu en e lec'h? Nemet fall, rak ne wella ket an den a vez c'henchet pe klasket chench natur d'ezan: diouz e du, ne vez nemet koll; diouz an tu all, gounid ebet. Gwelit ar paour kez Breizad yaouank tapet etre an diou lezenn, an hini vretton hag an hini c'hall:

Pa vo klasket gouzout piou eo, fiziout warnan 'vit eul labour vras bennak, setu e kavoc'h n'eus diazez ebet ennan da harpa netra; e gwirionez, n'eo den ebet; eur jilouetenn ne lavaran ket, prest da drei gant peb avel

En e spered, n'ez eus nemet meskaj, evel darbodou ha n'eo ket evit staga an eil tamm ouz egile...

Al lezenn doull a c'houlenn ma chomo evelse, hag a bouez da zerc'hel anezan er stad-ze ha da rei d'ezan da gredi eo eno eman ar vuhez hag an arokaat!...

Hogen, evit ma teuo ar Breizad da vezan den, e renk tec'het a-zindan pao' al lezenn-ze, dont da anaout e Vro c'hinidik ha lakat anezi e kont e pep darvoud.

Evel pobl eta eo e vo gounezet ar Vretoned. Lakit d'ezo en o fenn ez int eur bobl, ez int holl skoulmet etrezo dre liamm ar vroadelez, hag e weloc'h eur spered hag a zo enno kousket o fihuna, o c'halonou o tont da dridal an eil ouz eben... Na enebit ket eta ouz ar vad a c'hall digouezout dre an hent-ze. Na roit ket da gredi d'ar paour kez Breton penôs n'eo ken nemet eun doare Gall dilerc'het, unan hag en deus ankounac'haet deski ar galleg! Arabad eo d'eoc'h beza, en ho komzou hag en hoc'h oberou henvel ouz al lezenn hag a zo foull o veza ma ne zell ket ouz Breiz.

E. A. M.

WAR ZAY!

Gwazed ha pôtrez yaouank, poagnit d'en em gaout niverusa ma c'helloc'h e Kemper d'ar 7 a viz Kerzu hag antronoz e Folgoat, evid embann uhella ma c'helloc'h an ioul ho peus da zifenn, kousto pe gousto, gwiriou ar relijion e Breiz!

Reketou fin ar bloaz d'am c'henderv Lan Abyann

Kenderv ker,

Meur a wech, evel dout te, em eus klevet lavaret, ha lennet em eus ivez, penôs ar Frans a dag hag a zun Breiz hag a zalc'h anezi dindan he dorn gwasoc'h eget ne vez eur bugel en e vailhurou. Gwir eo, liammet eo d'eomp diou c'har ha diouvrec'h ha stag omp c'hoaz, war ar marc'had; n'hellomp ket loc'h nemet pa ro an Otrou « prefed » pe « sous-prefed » kabestr d'eomp; ha c'hoaz n'hellomp ober nemet kammejou bihan...

Breman, avat, ma 'n em fakan da vont dre ar Frans, eus an eil bro d'eben, eus Breiz d'ar Vande, d'ar Gaskogn, d'ar Bearn, d'ar Provans, d'an Alzas, d'ar Flan-drez, d'an Normandi, dre holl e klevan an-hevelep garm o sevel : « Gwasket omp didruez gant ar Frans ! »

Ha setu m'en em gavan souezet miik o klevet ar Frans o 'n, em glemm... diouz ar Frans ! Ma unaner an holl broiou-ze oun tremenet enno, daoust ha n'eo ket ar Frans int etrezo ? Pelec'h eman neuze an hini e sav eneb d'ezhi kement all a rebechou ? Daoust ha diou Frans a zo ? Te oar, koulz ha me, n'ez eus nemet unan pa gomzan eus ar Frans-ze a zo o walla ac'hanomp, eus ar gouarnamant a zo en he fenn eo e fell d'in kamz; ha pa lavaran gouarnamant, tól evez ne gomzan ket, nag eus republik, nag eus roue, nag eus impalaer; eus spered ar gouarnamant eo e komzan. Ma 'z eus doareou-gouarn hag a denn muioc'h da gabastra an dud, ha re all, nebeutoc'h, holl, koulskoude, diouz ar spered a ren anezo, e c'hellont dont da vezan gwallerien o foblou. E amzer ar roue, Breiz ne oa ket dindan gwask kement ha m'eman hirio; gwasket e veze koulskoude. Perak? ar spered en deus peurzispennet anezi en 1789 a oa krog d'ober e reuz, pell amzer arôk, hag a flemme dre ma c'helle.

Enebour Breiz, koulz ha hini an holl vroiou a zo strollet abaoe kantvlezeziou dindan an hano a Frans, n'eo ket ar Frans eo, met eur spered hag a en em zil dre ar bed holl hag a zo natur d'ezan enebi ouz ar vuhez hag he morgan, spered hag a hanver, abaoe 1789, spered ar Revolution hag a zo an hevelep hini gant spered ar « Réforme ».

Ar spered-ze arabad eo ec'h en em zilfe strilh ebet anezan en Emzao breizek, rak, gantan, ma vez savet kloz, — da welet, da vihanan, — ar voger endro da Vreiz,

endro d'an Tiegez hag endro Vicher, ne vezo savef. netra. Koulskoude, Tiegez ha Micher a zo mamennout a vuhez evit ar Vro; ma vezont saotret pe stanket, ar Vro a-bez a vo kontamet.

Tôl evez, avat, d'an dra-man : n'eo nemet dre gelenadurez ha dre c'halloud an Iliz katolik eo e chom dinam ha ya'h-an diou vammenn-ze...

A-belec'h e c'hellfet neuze, va c'henderv, en em unañ da labourat evit da vro Breiz gant tud dizoue, pe gant boutinerien, pe gant difennourien al lezennou laik ?

Ma vrall ar bed war e gostez, ma teu war e giz da amzeriou ar baganed koz, pa ne oa lezenn ebet ken da zifenn an dudigou paour ouz an aerouant marlonk ma oa ar gouarnamant, da biou tamall ar gwall darvoud-ze ?

Arabad e vefe gellet hen tamall d'eomp-ni, va c'henderv; dere'hel start hon deus d'ober, n'eo ket hepken da wiriou ar Vro, met ive da wiriou an Tiegez, ar Vicher ha, dreist pep tra, da re ar Relijion.

Vit gellout dere'hel d'ezo, avat, eo ret o anaout ha, vit o anaout, o studia...

Lezomp gant ar pennou-skanv an ebatou hag ar c'hoariou; eun dachenn all a zo digor dirazout, tachenn ar studi hag al labour; dismantrou ar brezel bras war hon c'hont da adsevel...

Reketi ran d'it, e fin ar bloaz-man, nerz ha kalon da vont war arôk gant an hent-ze. Eno out sur d'am c'haout, ha va dorn prest atao d'az harpa.

Da genderv,

Ar Bleun-Bruger.

Vous me dites qu'il (le provençal) va mourir. A quels signes, je vous prie, reconnaissez-vous qu'une langue se meurt ? Il y a pour les langues, comme pour les nations et pour les croyances, des crises de fatigue et de déclin. Mais nous venons de voir ressusciter des nations qu'on disait mortes, mais des croyances qui se perdaient se sont retrouvées et des langages qu'on croyait endormis ont proclamé leur gloire. De l'avenir d'un idiome, pas plus que de celui d'une foi ou d'une patrie personne ne sait rien et la science n'a qu'à se taire sur la foi du lendemain. Au siècle passé, on s'imaginait que le Catalan allait dépérir : et voici que maintenant, coup sur coup, il produit un très grand poète et des œuvres scientifiques de premier ordre.

C. JULLIAN,

(Extrait de son discours de réception à l'Académie française).

PARDON Seiz Sant Breiz

Hon tud koz a oa mat da vont da bardona; ar pardon a veze darempred ganto dreist ar re all oa hini Seiz Sant Breiz; eur miz a lakent da ober o zro ennan ha n'eo ket souez p'eo gwir e rankent ober tro Vreiz a-bez, koulz lavaret, evit pedi ar Seiz Sant, pep hini, en e iliz-veur, e tal ar beziou, kaer a vire o relegou.

Ar Seiz Sant a bede hon Tadou evelse oa ar seiz eskob kenta a ziazezas eskoptiou Breiz, da lavaret eo sant Samson, eskob Dol, sant Malo, eskob Sant-Malo, sant Patern, eskob Gwened, sant Kaourintin, eskob Kemper, sant Paul, eskob Kastell-Paol, sant Tugdual, eskob Landreger ha sant Brieg, eskob Sant-Brieg. Peder gwech er bloaz, d'ar Pevare Amzer eo ez aet en hent da ober

Tro-Vreiz. E lec'h mont a hiniennou da ober eun hevellep tro ez aet, peurliesha, a vandennadou, a-wechou, gant kroaziou ha bannielou, en eur gana, e brezoneg pe e latin; atao, koulz lavaret, e veze eur beleg e penn pep bandenn; evelse e kavet berroc'h an hent ha ne

veze ket a ezomm da gaout aoun na rag al laeron na rag al loened gouez.

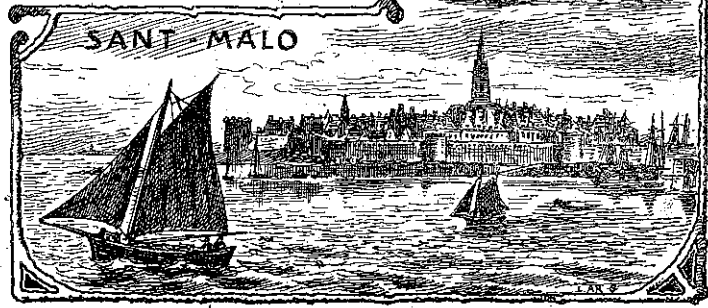
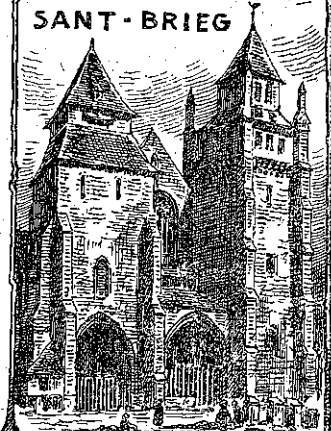
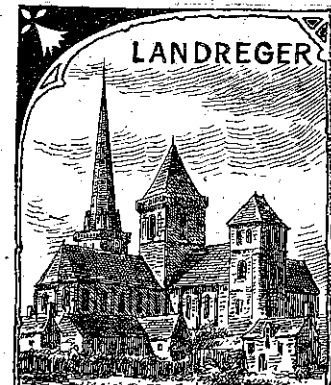
Pep hini a rae e hent, evel ma kare; ar re baour a gerze diarc'henn. o boutou war o skoaz; an dud pinvidik o doa peb a loan hag ar merc'hed a renk uhel peb a inkane; ober a raet bemdez etre peder pe bemp leo. En eur vont, eus a Gemper, goude beza bet o pardona e Sant-Kaourintin, — lakomp e loc'her ac'hano, — ez aet, dre Vrieg, Pleyben, Braspartz ha Montroulez, da Gastell-Paol; ac'hano, dre Vontroulez ha Lanhuon ec'h en em gavet e Landreger, el lec'h ma pedet sant Tugdual; ac'hano e kouezet e Sant-Brieg; goude e tapet Sant-Malo hag e tigouezet e Dol, e iliz-veur Sant-Samson, a veze pedet kement gwechall gant brezellourien Breiz ma youc'hent e hano pa veze ar stourmajou ganto en o gwasa; eur wech kwitaet Dol e ranket treuzi koajou bras Breiz, eus an hanter-noz d'ar c'hrezteiz, evid en em gaout e Gwened; eno ar bardonerien a zaouline e tal bez sant Patern ha goudeze dre Geranna, Hennebont, Kemperle ha Rosporden e tizent adarre ker goz ar roue Grallon; en em gaout a raent er ger, skiz-maro, met laouen meur; eur bern traou o deveze da gonta epad pell hag hir amzer goudeze diwarbenn an traou kaer o deveze gwelet, evel Menez Arre, tour Kreizker, al Leodre ha Roc'h-al-Laz, — el lec'h ma veve Gwenc'hlan, etre Plerin ha Lok-Mikel, — bez sant Erwan e Landreger, kastell ar Guildo, ha mil dra all a zo c'hoaz azav pe gouezet abaoe hag a rae dudi ar bardonerien, en amzer-se ha ne veze ket kement a dro na kement a eas da vont eus ar ger evel ma vez breman; setu aze penaos eo ec'h anavezet hon tud koz o bro kalz gwelloc'h eget ne reomp-ni breman hag eur vro evel Breiz pa vez anavezet ne zaleer ket d'he c'haret.

Evid ober Tro-Vreiz ec'h heuliet henchou koz bet graet an darn vrasa anezo gant ar Romaned p'edont oc'h ober o mistri er vro-man e kantvejou kenta an amzer gristen hag a veze hanvet hent ar Seiz-Sant.

War an hent-se e kaver kroaziou, e kement kroaz-hent, feunteuniou eleiz, e lec'h ma torre ar bardonerien o sec'hed ha chapelioù, bep an amzer; el lec'h ma veze ledet kolo fresk evito da dremen an noz. E kichen ar chapelioù-se savet peurlies a enor da zant Yann pe da zantez Mari-Madalen e savet hospitalioù savet gant ar venec'h ruz ha menec'h Sant Yann Jerusalem ha war o lerc'h gant menec'h Malt; ar beorien a c'helle oher o diskenn en o zi; lojet ha bev et vezent evit bennoz Doue hag a-raok ma 'z eant kuit e veze roet d'ezo c'hoaz eun tammig aluzen da c'hellout kenderc'hel o hent. Tudhentil ar manerioù tosta a deve ivez war sikour ar bardonerien ezommek en eur rei d'ezo bara,

kig ha lez ! An holl eta, her gwelet a rit, a oa aes d'ezo ober Tro-Vreiz, ha den n'en devoa ezoum da gaout aoun da vervel gant an taoun; d'ar re a vez atao o veuli an amzer vremen e c'heller lavaret e oa meur a dra en amzer goz, a oa dreist ha ne c'hellfet ket o c'haout ken etouez an dud.

Pardón Seiz-Sant Breiz a voe darempredet gant kalz a dud epad meur a gant vloaz; savet e voe, war a greder, en X^e kantved, — **breman ez eus mil bloaz**, — pa oa deuet ar Vretoned a-benn da veza mistri en o bro goude beza trec'het ar C'hallaoued hag ar Romaned a glaske trabas outo; neuze, pa oa Breiz en he splander, ar Vretoned, dre anaoudegez vat evid ar re a oa bet **Tadou o Bro**, dre o labourioù hag o cheleennadurez, a en em voazas da vont da bedi war beziou ar seiz brudeta anezo, ar re o doa diazezet seiz eskopti Breiz. Doue a zelaoue ar pedennoù c'houek a raet e tal ar beziou-ze ha Tro-Vreiz a rae eur vad divent d'ar Vretoned ouz o lakat da garet muioc'h-mui ha da garet, heb o dispartia, o Doue hag o Bro.

Bretoned, a vilionou, o deus graet an dro-se ; eur bloavez eus ar XV^{et} kantved, e oar deuet da c'houzout e tremenaš e iliz Sant-Patern, e Gwened, wardro 30.000 den oc'h ober o zro Vreiz hag ar pardon neuze n'en doa ket tost kement a vrud ken evel m'en doa daou c'hant vloaz a-raok, en amzer sant Erwan a larde e-unan bou-teier ar re a yea da ober tro ar Seiz-Sant.

An Duked ha pennou brasa ar vro a veze gwelet o-unan o vont, gant ar re genta, d'ar pardon-se. E miz mae 1419, an duk Yann V, o veza kouezet klanv gant ar ruzell; a reas le da vont da bardona d'ar Seiz-Sant ; d'an 21 a viz gwengolo warlerc'h edo e kastell Alre ; dem-goude ez eas da Zant-Patern; eno e kemeras penn an hent da ober tro Vreiz **war e droad**, an Aotrou Penhoat, hag hen; mont a eure warzu Dol ha Sant-Malo ;

d'an 22 a viz here edo e Dinam; d'ar 15 a viz du e Kastell-Paol; d'an 9 a viz kerzu ha mar-teze zoken eun nebeut dervezioù a-raok e oa dizro! Daou viz en doa laketa da ober e dro ; gwir eo e kemere e amzer hag e kave an tu, e serr e bedennoù, da ober meur a vad d'ar vro.

Er bloaz 1527, Nikolas Coatanlem, eur paramantour (1) bras eus a Vontroulez, o veza ma n'en doa ket

gellet ober e-unan e dro Vreiz, endra m'edo war e yec'hed, a roe, dre destamant, peadra a-walc'h d'eun all d'hen ober en e lec'h.

Ar pardon-ze goude beza bet

(1) Paramantour : armateur.

brudet epad 500 vloaz a gouezas d'an traon, er XVI^{et} kantved, en amzer brezelioù ar Re Unanet. Neuze e veze kement a laeron hag a druilhous o redet an henchous ma ne grede ket an dud vat tec'het diouz ar ger.

Pa voe kavet skeudenn santez Anna, e Bro-Wened, gant Yvon Nikola-zig. — 300 vloaz a vo d'ar 7 a viz meurza zeu, — kalz tud e lec'h ober tro Vreiz a gemeras hepken hent Keranna. Koulskoude, e bloavezioù diveza ar XVII^{et} kantved, e kavet c'hoaz

unanik bennak hag a rea atao tro ar Seiz-Sant rag A. ar Braz, en unan eus e levrioù, a gomz d'eomp eus eur vaouez koz a veve en amzerioù-ze hag a rea Tro Vreiz, bep bloaz, e miz kerzu; tremen a rea en eun tiegez atao d'an hevelep koulz hag eno an ozac'h o veza ma ne ouie ket he hano en doa he lezhanvet Nanna Tro-Vreiz. Eur bloavez n'en em gavas ket d'he foent ha goudeze ne voe klevet hano ebet anezi ken; debret e ranke beza bet gant ar bleizi.

Er bloaz a zeu, bloaz ar Jubile, m'oarvat da genver sizun Pevare Amzer an hanv ha Pevare Amzer an diskar-amzer, an A. chaloni Le Roy, eus a Gemper, a glas-ko sevel adarre, en e zav, ar pardon bras-se ha kredi a c'heller, e vo bernioù Bretoned o kemeret perz ennan, dioc'htu er wech kenta; evel ma n'omp ket ken koulz da vale ha ma oa hon tud koz, an dro vo graet, **nann war droad**, met e kirri-dre-dan, hag en hent-se e vo gounezet amzer rag e lec'h lakaat eur miz d'hen ober ne vo laketa ken memet pemp dervez.

An holl Vretoned a dle gouzout petra eo Seiz Sant Breiz ha n'eus ket eur breizad ha ne dlefe ket ober Tro Vreiz, eur wech, da vihana en e vuhez ha goude ma ne vefe ken nemet dre anaoudegez vat evid ar Zent koz o deus dibabet hag aozet d'ezan eur vro ker kaer hag an hini a ro d'ezan, gant kement a largentez, magadurez ar c'horf ha magadurez an ene.

G. P.

Gwella servicherien ar vro

Abaoe eun nebeut miziou eun avel foll a zo adarre o c'hoüeza war hor bro. An dud difeiz, leun o c'halon a fallagriez, a en em gemer adarre ouz ar relijion hag a glask a-nevez ober brezel d'ez i e pep giz. Hag ar pez zo gwasa, eo gwelet ministred Frans, evel kollet ganto o fenn, o klask an tu d'ober droug d'ar relijion. N'eo ket souezus, rak framasouned int an darn vrasa anezo, hag eur framasoun ne oar nemed eun dra: klask mouga ar relijion e kalon an dud. Ministr an dud a vor, o kerzout dre roudou ar ministr Pelletan gwechall, o zo o klask miret ouz ar veleien da vont war-dro ar vartoloded, evel pa ne ve ket a-walc'h a bennou fall etouez ar vartoloded. Kaout a ra d'ezan, an diskiant ma 'z eo, ez ay gwelloc'h an traou pa ne vo war al listri brezel nemet tud hep feiz.

Eur ministr all a zo oc'h ober enklask war ar relijiuzed, c'hoant d'ezan, skler eo, d'o c'has adarre eus ar vro.

Poanius eo gwelet traou evelse: an dud yat, an dud a urz, a beoc'h, kemeret evid enebourien ar vro, hag an dud fall lezet ganto pep frankiz! Eur vro hag a ra evelse a zo war an hent d'en em goll.

Petra glask ar relijiuzed, gwazed ha merc'hed? N'eus forz e peseurd urz emaint, peseurt dilhad a zougont, ar Jesuisted evel ar re all, ne glaskont nemet karet ha servicha Doue, karet ha servicha o nesa. Ha ma 'z eus, en eur vro bennak, lezennou da zifenn hevelep tra, al lezennou-ze a zo da derri, rak ma 'z int fallakr ha diskiant. Eul lezenn graet eneb ar gwir hag ar mad, n'eo ket eul lezenn eo.

Met, a lavar ar framasouned, ar relijiuzed a ra ar bro-mesa da zenti ouz eur mestr. — Gwir eo an dra-ze. Hag o veza ma sentont, eo e reont labour dalvoudus. Heb ar zentidigez, netra vras ne c'hell beza graet e nep lec'h. Ma ne zentfe ket ar zoudarded, ar vartoloded ouz o mistri, petra dalvesfe hon arme war zouar hag hon arme war vor? M'o dije, epad ar brezel, graet hor zoudarded o fenn o-unan, buan e vijemp bet trec'het.

Gouzout a ran, ez eus tud hirio hag a lavar « na Doue na mestr ebet! » N'eo ket gant an dud-se e vo adsavet hor bro. Kollet avat, ne lavaran ket.

Ar relijiuzed a ra le da veza paour. N'o deus netra mar o hano. — N'eo ket eun torfed an dra-ze. Distaga ar galon diouz madou an douar-man evit gellout labourat muioc'h evit Doue hag an nesa, ha n'eo ket kaer kement-se?

Ar relijiuzed c'hoaz a ra le da jom hep dimezi, da veza atao gwerc'h. — Ya, da Zoue e c'hoanteont beza, korf hag ene. « Doue, emezo, eo va lodenn, va herez. » Ha dre-ze

int evel elez war an douar, ec'h en em ziuallont diouz stlabez, hudurnez ar bed, hag an Iliz katolik a-c'hell diskouez, a-dreuz ar c'hantvejou, sent, sentezed a villierou, o deus troet kein da holl blijadureziou an douar, a zo bet atao trec'h da youlou ar c'hig, o deus dalc'het glan sae wenn o badiziant epad o buhez penn-da-benni, henvelloc'h, evel ma lavaren, ouz elez eget ouz tud.

Tri glenved bras a zo etouez an dud hag a ra eun droug spountus: ar c'hoant direiz da c'hounit arc'hant, ar c'hoant direiz da gaout plijadureziou ar c'horf; hag ar c'hoant direiz da jom hep senti.

Evit klask para a c'hlenvejou-ze, ar relijiuzed a ra le, a bromet da Zoue senti ouz o mistri, beza paour, beza gwerc'h. Ar promesaou a ra ar relijiuzed a zo harpet war gomzou Hor Zalver en Aviel hag aotreet gand an Iliz.

An Iliz, sklerijennet gant Jesus Krist hag ar Spered Santel, ne c'hell ket fazia.

An holl n'int ket galvet da veza relijiuzed, met ar re a zo galvet a ra mat mont da heul Hor Zalver.

Etouez ar relijiuzed, lod a zo o pedi er c'houentchou, hag en eur bedi Doue e reont vad d'an holl, hag e tleomp kaout anaoudegez vat evit ar re a zo o pedi evidomp.

Lod all a zo en hospitaliou endro d'ar re goz, d'ar re glanv, hag an holl a oar pegement a vad a reont evelse.

Lod a zo o prezeg an Aviel, o rei da anaout d'an dud lezenn Doue, hag ez eont eus an eil penn d'egile d'ar vro, mont a reont zoken a-bell bro da sklerijenna an dud, da glask o lakat war hent ar Baradoz.

Evit ar re-ze evel evit beleien ar parrezioù, an dud a dle kaout ha diskouez anaoudegez vat.

Ar beleg a ro d'an dud buhez ar c'hras dre ar zakramanchou. Hen eo an hini a gomz ouz Doue evid an dud holl, a bed evito, a ginnig evito ar zakrifiz santel.

Bemdez hag heb ehan e ra d'ezo eur vad souezus.

Ar relijion gristen a glask, araos pep tra all, kas an dud da eürusted ar Baradoz. Met ober a ra ive eürusted an dud war an douar-man, hag e teski d'ezo beza santel, leal, onest, karantezus, e laka ar peoc'h, an urz vat da ren war an douar. Ar re a zelaou he mouez ne vezont ket gwelet oc'h ober freuz, trouz, o rei labour d'an archeerien na d'ar varnerien.

N'eus ket a relijion hep beleg. Ar beleg eo an hini a ro sklerijenn d'ar sperejou, an hini a lavar a vouez uhel hag heb aon e tleer tec'het diouz an droug hag ober ar mad. E gomzou o deus muioc'h a bouez eget komzou an dud all.

Dre ar beleg eo e chom, er c'heriou ha war ar mêt, feiz ha relijion. Hag heb ar relijion, livirit d'in, petra vije hor bro? Tud hep feiz n'int, re alies, nemet tud hep reiz.

Ma vije mouget ar feiz e kaloun an dud war ar mêz, petra vije gwelet? An dud oc'h adori an heol, al loar, ar stered, al loened mut. Lealded ebet mui, santelez ebet, karantez ebet; an holl o redet warlerc'h an arc'hant hag ar plijadureziou mezus. Hag e vijent kriz, didruéz evit ar re baour, ar re er boan. Risklus e vije mont en o zouez.

Ar bleg a zesk d'ar vugale ha d'an dud vras peseurt kemm a zo etre an den hag al loened, petra en deus an den d'ober war an douar-man, penaos e tle reizha e vuhez, penaos e tle ober e kenver e nesa. — N'eo ket hepken d'ar spered e komz, met ive d'ar goustians. Diskouez a ra d'an dud o deveriou er gêr, en o zi, hag o deveriou er mêz eus o zi, e kenver an dud all, e kenver o bro. D'an tad, d'ar vamm, d'ar re, a c'houarn ar vro, d'ar vistri, d'ar vugale, d'ar zervicherien e lavar petra o deus d'ober, hag hén hepken, o veza ma prezeg en hano Doue ha ma prezeg gwirionez Doue, a c'hell lakat ar peoc'h etre an dud, ar peoc'h en tiegeziou, ar peoc'h er broiou.

N'eo ket hepken ar peoc'h a laka etre ar vistri hag ar zervicherien, ar vicherourien, met d'an eil rumm ha d'egile e lavar e tleont labourat, eo al leziregez eur pec'hed, eo graet an den evit debri e vara diouz ar c'houezenn eus e dal. Ouspenn c'hoaz: deski a ra d'an den labourat, dastum madou, met deski a ra ive d'ezan ne dle ket staga e galoun ouz ar madou-ze, e tle ober implij vat ganto ha ranna gand ar re baour, ar re n'o deus ket a-walc'h.

E pep giz e labour evid ar vro. Deski a ra d'ar zoudard karet e vro, stourm kalonek, rei e vuhez pa vez ret.

Ar vstri-skol a lavar: « Ni a ro deskadurez d'ar vugale, d'an dud yaouank. » Ar beleg a c'hell lavaret d'e dro: « Me a ro ive deskadurez, ha deskadurez talvoudusoc'h eget hoc'h hini, rak ne c'hell ket an den tremen hepdi... »

— Ar barner a lavar: « Me a ziwall ar vro ouz al laeron, an dorfetourien. » Ar beleg a c'hell lavaret: « Me ' ra ivez ha gwelloc'h c'hoaz, rak ma n'ez eus nemet an archerien hag ar prizoun evit delc'her an dud war an hent mat, n'eo ket a-walc'h. » — Ar zoudard a lavar: « Me a zifenn ar vro. » Ar beleg a c'hell lavaret: « Me ra ive, o lakat e kalonou an dud gwirioneziou an Aviel, a dalv muioch eget soudarded evit diwall ar peoc'h. »

Setu aze gwirioneziou anavezet mat pell zo hag a dleer da ziskleria hep an amzer, ha dreist-holl, pa weler, evel hirio, taga adarre ar relijion.

Pa vezo, en eur vro, karet ha servichet Doue evel m'eo dleet, neuze e vo, er vro-ze, peoc'h hag urz vat. Pa vo dilezet Doue, ne vo er vro nemet freuz ha dispac'h. An den ne c'hell ket tremen hep Doue; ar broiou ken nebeut. Hag ar re a ra brezel da Zoue, d'ar relijion a zo torfetourien ha brasa enebourien ar vro.

J. U.

LABOURIOU AR MERC'HEO WARDRO AN TI

Kenteliou Tintin Anna

III. — Kelennadurez ar vugale

(Kendalc'h) (1)

Kaout daouarn kropet n'eo ket eur fazi eo; gwelet em eus tud o skei gant o bugale p'o deveze torret, dre zievezed, eur pod pe eur werenn bennak, evel m'o divije graet eun torfed bras. Darn all ne ouezont ket petra da ober evit diskouez o levenez d'eur pôtr pe d'eur bôtrez a veze bet sentus; an dra-ze a zo kreski an droug pe ar vad, hep digarez vat ebet! Ar c'hrouadur a laker e pinijenn a rank gouzany eun dra bennak, pe anez e binijenn n'eo pinijenn ebet, hag arabad e vefe ober henvel d'an holl vugale; gwelet em eus mammou o kastiza o bugale ha ne reant seurt, nag er gêr, nag er skol, ouz o lakaat en o gwele pe en eun toull du; ar re-ze, a c'hellit kredi, ne c'houlennent ket dont er maez ac'hano; kouskat a reant ha laouen bras e vezent. Evid ober mat e tleer kastiza hervez ar mank:

Lakaat ar mank en e blas

Hag ar bec'h e kreiz ar c'hravaz.

Eur bugel lorc'hus a vezo grêt mez d'ezan; an hini digus a vezo kresket e labour; ar gwall debrer n'en devezo nemet dour ha bara zec'h; en hent-se hepken eo e skoer el lec'h ma 'z eus ezomm da skei.

Ne alian ket an dud da skei gant o bugale nemet ouz red; peurliesha e c'heller o bleina heb ober implij eus ar wialenn; eur ger, eur zell a zo a-walc'h pa stager abred ganto; douja a reont hag e kerzont didrouz.

Lavaret a rin: « Ma rankit skei, arabad eo d'oc'h hen ober pa vezo droug ennoc'h; gedit eur pennad, ha kastizit diouz ar fazi evit brasa mad ho pugel. »

Kentel a c'heller da denna eus ar c'homzou-man bet lavaret gant eur penn-tiegez: « Kerent a zo hag a zo gwelloc'h ganto rei meuleudi d'o bugale eget lakaat hini anezo e pinijenn; gwelloc'h eo ganto pokat d'ezo eget skei ganto; mat, du-man ez eus eur reolenn ha setu hi aman:

(1) E Feiz ha Breiz miz here eo bet moulet pennad kenta an trede kentel-man.

an hini a vez paket o lavaret geier pe oc'h ober eur respont divalo ouz e dad pe ouz e vamm a rank raktal ober anaoudegez gant ar wialenn; ne vankomp ket warnan gwech ebet. Ma n'o deus ket a c'hoant da gaout bazadou, n'o deus nemet beza war evez; war va meno, ar penn kenta eo deski ar vugale da anzao ar wirionez ha da gaout doujans evid o zud karget gant Doue d'o henchal »

An den-ze, me gred, en devezo merc'hed eun ha fur ha pôtrez hag a vezo gallet fiziout war o ger.

N'eo ket evit hor plijadur eo ez omp bet laket war an douar-man; bleun-kaer al levenez ne zavont nemet diwar eur boan bennak. E kement stad a zo ez eus poan da gaout. Rak-se e kavan talvoudus deski abred d'ar bugel ne vez er vuhez-man netra hep poan.

Eur vamm gristen a yeas, eun dervez, da vale, war ar mêz, gant he fôtrig yaouank. Ar c'hrouadur a jomas azav e kreiz an hent: « Ne c'hellan ket mont pelloc'h, emezan, an dour en e zaoulagad, eur c'hrouanenn a zo em botez! »

Petra 'reas e vamm?

E lec'h azeza ouz ar c'hleuz evid e ziboania e redas en e raok, war an hent hag en eur zistrei outan: « Deus d'am c'haout, mabig, ma lammin ar c'hrouanenn! » Ar pôtr a c'hinc; kamma a rea; ouela a rea ivez ar paour kez bihan; e vamm a gennerze anezan: « Deus etre divrec'h da vamm, kezig; deski a rankes bale en desped da enebiezou ar vuhez; war raok atao! » Ar c'hrouadur, daoust ma oa yaouank, a lounkas e zaelou hag a zentas ouz e vamm. Dalc'het en deus sonj eus ar gentel; aet eo bet da veleg ha meur a wech en deus trugarekaet e vamm vat: « Anez d'eoc'h c'houi e vijen bet eur gorzenn wak. C'houi ho peus silet nerz em c'halon; pegen alies abaoe an derveze em eus ranket bale war hent ar vuhez, eur c'hrouanenn em botez, da lavaret eo em eus ranket labourat, ober va dever en desped d'ar rann-galon, d'ar boan-spered, d'au dismegans a gaver a bep tu, gwasoc'h eget poaniou ar c'horf! »

Ya! siouaz, ar gerent kaer o devezo, ne vezint ket atao, war al lec'h, evit pellaat ar boan diouz o bugale; darn o devez muioc'h a dristidigez eged a laouenedigez war an douar-man. Gwella a zo da ober eta eo boaza anezo da veza kalet ouz ar boan.

Eur pôtr unnek vloaz a oa deuet d'an ospital evit beza oberatet e c'houzoug d'ezan gant ar medesin; diaes e oa e benn rak ne oa ket a hano da lakat anezan da gousket; e vamm a alie anezan da ginnig e boan da Zoue evit kaout ar c'hras da ober eur Pask kenta mat, ar pez a reas hep marc'hata. Evelato e c'houlennas: « Kalz a boan am bezo, va maim? Kement ha da denna eun dant? »

— « Muioc'h ez pezo, 'm eus aoun! »

— « Kement ha da denna daou neuze! oh! mat, bezit dinec'h: ne fallgalonin ket! »

Derc'hel a reas d'e c'her; ar medesin souezet bras, a roas meuleudi d'e vamm: « Ho krouadur a vezo eun den, eun deiz a deui, hag a raio enor d'ar re o deus e zavet! »

Ez-vihan, eo aes lakaat kenteliou e spered ar vugale. Kemeret a raint skouer war o zud, rak-ze e ranker beza war evez hag en eun zizober eus ar plegou fall, kaout aoun da rei gwall skouer d'an eledigou digaset, en hon touez, gant an Aotrou Doue.

Ra vezo ar vugale tud a relijion; n'eus nemet an dud lorc'hus ha diskiant hag a nac'he Doue; ra vezint aliet da vont atao war well: « Hizio oc'h bet furoc'h eget dec'h war c'hoaz e rankit beza gwelloc'h c'hoaz eget hizio!

Ra vezo gret anezo tud sentus, tud a urz, labourerien vat, rag al labour a zo eun enor.

Bemdez e kav tro eun tad hag eur vamm da gelenn o bugale, war eun dra; pa vezo gwelet Yannig o kemeret, dre heg, tamm bara e c'hoar vihan e vezo diskouezet d'ezan eo eun dra zivalo laerez madou an neza ha zoken o c'hoantaat hag e tesko an onestiz..... diwar e goust, eun tammig, rak kroz a glevo, da vihanan, ha goude ma n'en defe ket a vazadou; pa vezo gwelet Pierig oc'h ober ailhonerez hag ouz o nac'h da c'houde e vezo lavaret d'ezan: « Pec'het anzavet, hanter bardonet. » Hag eur wech all, ne lavaro ket a c'hevier. Pa blijo gant Monig krigna he bara gant he dent, pe lipat an aman diwarnan evid e deurel goudeze war an hent e vezo rebechet d'ezhi he diskempennerez hag e kemero ar voazamant vat da renka an traou war he lerc'h ha zoken da veza piz.

Ar foranerez a gas an den da baour, abred pe zivezat; eur vaouez diskempenn a zo eur rivin en eun ti!

En amzer-man e vez lezet kalz re a wenneien etre daouarn ar vugale; an arc'hant n'en deus talvoudegez ebet evito; n'eo ket gant pokou; na gant gwenneien, na gant kamambrenez eo e vez savet bugale. Eur vamm a anzave ouzin war lene. — Kinniget em eus dek lur d'am merc'h trizek vloaz da vont d'ar pardon: « Petra rin gant ken nebeut-ze, emezi? A vec'h ma c'hellan kaout eur c'hasedad sivi! »

— Ha petra oc'h eus grêt, emeve? ?

— Feiz! petra em bije gret, nemet rei ugent lur, d'ezhi, 'vel just.

— C'houi a zo diskiant a-walc'h, paourkez Mari; ma vijen bet en ho lec'h, o klévet eun hevelep tra, em bije bihannaet an tamm: ugent real pe netral! Va zud o doa muioc'h a eas egedoc'h c'houi ha biskoaz n'em eus bet ar galon da fripa kement se a arc'hant en eur pardon.

Hag er skoliou? Chom a ra bemdez meur a lur vara warlerc'h ar vugale, daoust peger ker eo! Ar paper, ar plu, a vez kollet hep damant; bemdez e ranker kaout eur c'haier nevez; bemdez e ranker kaout eur bluenn nevez; kaer o deus ar vistri pe ar mestrezed beza kempenn ne gver ken son nemet: « Oh! va mamm a gav mat en doare-ze; ne glevan ket a draou er gêr! » Ha peurliesha e vez gwir.

En han Doue, tudou, kenteliit ho pugale; roit d'ezo da gompren n'o deus ket a urz da goll traou, na da zispign arc'hant en eun doare ken didalvez.

Eun dever striz eo an aluzen; pe seurt aluzen a raio ar re-ze boazet da zonjal hepken enno o-unan? Karantez evito o-unan; preder ganto o-unan setu aze petra o deus! Eus an nesa hano ebet; eus ar beorien, eus an oberiou a garantez hano ebet; int-ti hag a-walc'h eo! Me, ha den all ebet! pebez lezenn; e pelec'h man an Aviel en tiegeziou kristen-ze? « En em garit kenetrezo'h; eme Jezuz ».

— Amzer, emezo, me da genta, hag ar re all ma'm eus rei! Ha morse n'o devezo re, rak seul-vui o deus, ha seul-vui o deus c'hoant kaout. Gwelet a reoc'h en ho kozni pe seurt rumm dud ho peus savet! E lec'h deski d'ezo en em zieza evid ar re all ho peus o laket da veva evel ma ne vije nemeto war an douar; muioc'h a druez eged a zroug am eus outo, rag a-wel emaint da veza reuzeidik ha c'houi en o serr; pa ne reont van ebed ouz ar re all, ne vezo gret van ebed outo ken nebeud. El levrig em eus lavaret hano anezan c'hoaz, em eus lennet kement-man, kontet gant eun Tad eus a Gompagnurez Jezuz: « E ker an Naoned, eun intañvez paour, frigasat he c'horf gant al labour, a en em gavas da goueza war ar ru, dre skuizder ha blankadurez; tud vat he savas hag he dougas d'ar ger; meur a amezogez a deuas neuze d'he gwelet ha da ginnig d'ezhi eun draig bennak; mab unan anezo, c'houec'h vloaz d'ezan, a yeas da heul e vamm hag a jomas mantret o welet, en toull-kamp, eur potrig, er memez oad gantan, dister ha klanv, c'hoariell ebet en e gichen; rannet oa e galon o welet peger paour e oad en ti-ze.

— Mamm, emezan, ar potr bihan-ze n'en deus ket eur gwele da gousket nag eur c'hoariell da dremen e amzer; kasit va gwele d'ezan ha me gav d'in e vezo laouen ar Mabig Jezuz ouzin!

— Ha te, e pe lec'h ez i da gousket?

— Ganeoc'h c'houi er gwele bras.

— Ya, met Jezuz, va fotrig, ne vez laouen nemet p'en em ziezer eun tamm evitan he te, n'oun ket nec'het a gousko gant muioc'h a blijadur er gwele bras.

Ar c'hrouadur a jomas da zonjal; n'en doa ket kalz a c'hoarielloù ken nebeud; evelato e reas eur bern anezo hag e kasas anezo d'ar paour bihan nemed eur c'hazig gloan

a viaoue pa veze gwasket war e c'houzoug; hennez eo a blije ar muia d'ezan: « Deus, va mab, ma pokin d'it eme e vamm, rak mat out e kenver an nesa. » Antronoz, ar ar bugel a lavaras adarre d'e vamm: « Gras eo sonjal e pôtr bihan an ti-all, rak breman en deus plijadur o sellet ouz e draou brao hag o c'hoari ganto. »

E vamm galonek a respontas neuze: « Ya! ya! va mab, c'hoarielloù en deus, met n'en deus kaz miaouer ebet! »

Ar c'hrouadur tizet gant ar gomz-se a yeas er penn all d'ar gampr, evit sonjal ervat, evel eun den bras; kemeret a eure e gazig gloan, e drei hag e zistrei a eure, poket a eure d'ezan zoken; a-benn eur pennad e teuas daved e vamm, daerou en e zaoulagad ha sounn e benn: « Sellit, mamm, kasit ar c'haz d'ezan ivez; n'em oa espernet nemetan koulskoude, met Jezuz, pa welo ar pez am bo gret, ne vo nemet laouenoc'h a-ze ken ouzin. »

Gant pebez teneuredigez e stardas ar vamm gristen-ze he c'hrouadur war he c'halon, aes eo her c'hompren; ne c'hellas ket e respont, rak ouela a rea he-unan gant al lorc'h, en eur drugarekaat an Aotrou Doue eus an tenzor en doa roet d'ezhi.

Setu aze hag a ouie petra eo an aluzen ha petra eo ar garantez e kenver an nesa!

Evelse ivez eo e voe savet eun itron a renk uhel eus hor bro, marvet daou ugent vloaz a zo. Pa oa nevez dimezet e voe pedet da vont d'eun eured hag ec'h asantas gant plijadur; lakaat a eure he c'hemenez da ober eur wiskamant nevez d'ezhi. Derc'hent an deiz merket, e teuas d'he c'haout eur vaouez, eur vamm c'hlaç'haret: « Itron, emezi, anavezet oc'h evit ho madelez; ho pet truez ouzin; va gwaz a zo en em gavet da derri e c'har ha ne oa ken nemetan evit gounit boued d'am eiz krouadur, dek vloaz ar c'hosa; eman erru gouel Mikel ha n'em eus ket ar gweneg kenta evit e baea! »

— « Sec'hit ho taerou, Marijann, eme an Itron, en eun doare bennak e vo grêt! »

Ar gwenneien, siouaz, a zo berr o lostou e gotell an dud pinvidik koulz hag en hini ar beorien; an intron yaouank a oa goullo he hini, en dervez-ze, ha setu perag e oa nec'het he spered! a-benn an noz e voe dinec'het: « Dioueret va dilhad nevez a rin, emezi, ha seul-vui ma kousto an dra-ze d'in ha seul-vui e plijo da Zoue! » Redet a eure betek ti ar gemenez: « Dalc'hit evid eun all, mar plij, an dilhad am eus goulennet ouzoc'h; rak kavet em eus fred d'am arc'hant! » hag e tistroas laouen d'ar ger. Marijann a c'hellas kaout boued d'he bugale, louzeier d'he gwaz, paea he dle ha c'hoaz e chome eur pez ugent real benniak ganti!

Beza desket a zo mat; beza mat a zo gwelloc'h c'hoaz, rag evel ma lavare ar re goz a zo gwir: « Pa ne vezer ket mat, da betra e vezer mat? »

Boazit ho pugale da veza mat ouz an nesa ha da genta mat hag hegarat ouz o zud, ouz o breudeur hag o c'hoarezed, troet da rei skoazell an eil d'egile ha diouallit da zikouez muioc'h a garantez d'an eil eget d'egile

Mab dilennet
Breur argaset!

Ar gwarizi a zav dillo e kalon ar vugale. Klevet em eus hanç eus eur pôtr yaouank a lazaz e vreur war galon e vamm o veza ma tiskoueze houman muioc'h a joa ouz hennez eget outan e-unan. Hêp mont beteg an torfed, nag a zroug ne ra ket ar gwarizi etouez ar vugale; taolit evez eta en aoun d'her c'houeza en o c'halonou, tadou ha mam-mou.

Ar gerent a dle anaout o bugale, rak kemm bras a zo etrezo; evel m'eo dishenvel o dremmou eo dishenvel o sperejou; lod ne reont van ouz netra; lod all a vez kizidik hag hen diskouez raktal ma stok an distera tra outo; lod a vez lent; lod all re hardis; arabad difziout muioc'h eus an eil eget eus egile; gwella doare a zo da zont abenn eus an teçhou fall eo enebi outo kerkent ha ma tiouanont ha poania da lakat re vat en o lec'h.

Ma 'z eo gwall bennok ho krouadur, arabad eo klemm; eun nerz eo pa vez reizet mat; pa vezo sklerijennet e gonsians, troet war ar mad, hennez a raio eun den hag a ouezo heulia e venoz ha n'en devezo ket a aoun rag e skeud.

Ma 'z eo aounik, boazit anezan da enebi ouz e aoun ha da vont en dro daoust d'e spount; ma 'z eo skanv e benn lakit anezan da boueza mat e oberiou a-raok o ober.

Eus eur potr lezirek ma ouezit tremen dioutan e c'helloc'h ober ivez eul labourer; eun tad ne ehane ket da gentelia e verc'h: « N'az peus ket a vez. Da vamm a labour dalc'h mat, tre ma pad an deiz, ha te, bouk evel eur velc'hodenn, az peus c'hoari o chom en da zav? » Eur botrez lorc'hus e oa; kalon vat he doa ivez; en eun taol e chenchas buhez ha ne weler ket gwelloc'h egeti da labourat breman.

En eur ger, al lezenn vras eo houman.

Ma strebot al loen e c'heller tamall d'e rener muioc'h eget d'ezan; mar deo dizouj an ebeul piou a zo kiriek d'an dra-ze? Ma vije bet kabestret, ez yaouankik, en di-vije bet sentet ouz dourn e berc'hen.

TINTIN ANNA.

(Da heuilh.)

KASTELL ROUANEZ AR BROIOU

Son nevez, savet, ton ha komzou, gant eur mansonner Kastellad.

Tempo di valzo lento

E kalz a vro - iou em eus re - det Hag e - vit
 c'hoaz n'm eus ket gwe - let par - rez all e - ber en
 hor Bretz I - zel hag a vi - je ken kaer ha Kas - tel.

II

Peger brao eo beza e Kastel,
War lez an aod pa vez avel,
Sellet ouz ar mor pa vez er gourlenn,
Ouz ar reier o strinka eonenn.

III

Peger kaer eo gwelet war an dour,
Bagig vihan ar pesketour,
Pa vez dispaket ganti he gouelioù
Ha lukellet war an houllennou.

IV

Dudi eo gwelet en hor meziou,
Lann alaouret war ar c'hleuziou,
Ha klevet o kana an alc'houeder
E zon kel laouen ha ker seder.

V

Peger kaer eo ar Vretonezed
Pa vez ganto koefou broudet
Ha war o diskoaz chaliou a bep liou
A gouez ker brao beteg o boufou.

VI

Peger kaer eo hon touriou uhel
A stourm kerkoulz ouz an avel
Gant an dantelez 'zo en dro d'ezo:
« Na te 'zo koant o Kastel, va bro! »

VII

Evelse an diavezidi
A rank anzao 'vel pep hini:
Kastell a vije rouanez ar broiou
Anez ma 'z eo ker fall an teodou.

François Moal.

BUHEZ

JENOVEFA A VRABAN

skrivet gant GLAODA 'R PRAT, ha skeudennet gant an Dimezell O. DE VILLERS, loreet he labour gant Skol-veur Ijinou-kaer Roazon.

IX

Buhez Jenovefa er gouelec'h

Eun dervez ar gontez a ziroll da ouela
Ha da huanadi war he stad er bed-ma.
Digant he c'hrusifi ar gwez a c'houlenn
Evit pe seurt torfed en em gav evel-hen...
Kerkent neuze Jezuz d'ez i a lavaras:
« Ha me evit petra emañ stag ouz ar groaz?
Livirit d'in, va merc'h, hag hen oan perc'hennet
Gant an diaoul, pe zorser, evel ma lavaret... »

ADALEK neuze buhez Jenovefa er gouléc'h a voe buhez eun ermid. Ar goanv a dremenas, an nevez-amzer, an hanv, an diskar-amzer, a dremenas an eil goude egile, hag ar goanv a deuas adarre hep an disterra nevezenti e buhez an dud paour. A-wechou, azezet en hanv dindan eur wezenn bennak, ar brinsez a jome mantret o'klevet trouz ar brini er gwez bras. Brasoc'h evelato e veze c'hoaz he foan spered er goanv, pa veze fall an amzer, goloet an

— 463 —

douar a erc'h, pa veze ret d'ez i chom en he c'heo, hep goulou na tân, pa ne wele netra er-mêz nemet roudou treid al loened gouez war an erc'h. Nag ec'h huanade neuze warlerc'h he zud, he fried, he mignoned! Pegement e vije bet eürus o'welet hini pe hini anezo! Siouaz! penn kristen ebet ne deue morse da dremen dre eno!

« Pegen eürus, emezi, eo an dud o veva an eil e-kichen egile, da c'hellout koms, lavaret o flijaduriou kouls hag o foaniou an eil d'egile! N'ouzon ket peger brao eo d'ezo! ha ne glaskont nemet eun dra: en em beilhat! Gwella a zo, c'houi a jom ganen, va Doue! ha komz ouzoc'h a zo eun tamm mat c'hoekoc'h eget koms ouz ho krouadurien. C'houi hepken a jom ganeomp pa deu an holl dud d'hon dilezel. El lec'h gouesa emaoch, kouls hag e sioulder an noz tenvala. »

Her gwelet a rit, Jenovefa a droe atô he holl zonjou war-zu Doue, hag en doare-ze e teuas an heuriou da veza eviti evel munutennou; he foaniou a voe skañvaet kalz: ar relijion, an devosion, a zoug frouez kaer evit ar bed-man kouls hag evit ar bed-all.

Mit boan he devoa ar wreg paour o tic'hristienna al louzeier a dalveze d'ez i da vagadurez; a-wechou zoken ne gave netra, ha neuze e ranke chom da ehana. « Da vihana, emezi, mar em bije eun nadoz hag eun tamm neud, e kavjen berroc'h va amzer hag e rafen eun dra bennak talvoudus. An dud a glemm eus al labour ne ouezont ket pegen inouet eo ar re n'o deus netra da ober. Eun tamm brao eo gwelloc'h kaout labour start eget beza dilabour a-grenn evel ez oun! »

A-wechou-all he dije karet kaout da lenn eul levr mat bennak. « Nag a amzer, emezi, am eus-me aman da greski va deskadurez m'am bije levriou! O va Doue! ho labourou-c'houi a zo eul levr kaer skrivet eus ho torn. Ennan eo e lennin ha muioch e teskin en doare-ze eget na rafen gant holl levriou gwiziek an douar. »

Adalek neuze e krogas Jenovefa da zellet pisoc'h ouz labourou ar grouidigez. Eur vleunenn, eur c'houilig, eur valafenn gant he eskell a bep seurt liou, a rea d'ez i eur blijadur dispar; e pep tra e lenne furnez ha madelez an Otrou Doue.

Eun dra a zo hag a rea d'ez i kaout muioch c'hoaz a zudi o studia oberou Doue. Jezuz-Krist en doa savet e barabolennou gant eur bern traou hag a wele endro d'ez i, er gouelec'h.

D'an nevez-amzer, pa deue an heol nevez da zigas er c'heo e vannou sklér ha klouar, Jenovefa a lavare gant levezenez: « An heol, Otrou, a zo eur skeudenn eus ho madelez hag eus ho karantez hep muzul. Jezuz-Krist, ho mab en deus lavaret: « Hon Tad eus an nenv

a laka an heol da bara war ar re fall kouls ha war ar re vad; grit, va Doue, ma vezo astennet va c'harantez war an holl dud, evel ma 'z eo hoc'h heol evit an holl, grit d'in ober vad ive d'am enebourien. » Pa veze ne c'het o klask gouzout petra he dije da zibri, pa deue an dristidigez da denvalât he zal, o klevet richan al labousedigou Jenovefa a lavare :

— « Krouadurien seder, na c'houi a zo laouen ha dienkrez! C'houi a gan a greiz kalon! Daoust ha ne dlefen ket beza laouen evelloc'h ? Eo dâ, rak Jezuz-Krist e-unan eo en deus lavaret d'in kouls ha d'ar re-all : « Sellit ouz evned an nenv ! Ne hadont na ne eostont, ha koulskoude int maget gant ho Tad a zo en nenv; daoust ha ne dalvezit ket muioc'h eget ? » Ya, va Doue, eun tamm mat e karit ac'hanon muioc'h eget al doenedigou-ze : dleout a rafen beza laouen eveldo, ha muioc'h c'hoaz zoken; dienkrez e tlefen beza, daoust n'eus mui den war an douar oc'h hada hag oc'h eostî evidon. »

O sellet ouz bokedou ar c'hoad gouez livet eus al liouiu kaera, Jenovefa a lavare gant ar vrasa plijadur :

« Na c'houi ive, bokedou kaer, c'houi a zo eun tefeni sklêr hag anat eus karantez va C'hrouer em c'henv. Ac'hanoc'h eo en deus lavaret Hor Zalver : « Sellit ouz lili ha bleun ar parkeier; ne labouront ket, ne nezont ket. Mat lavaret a ran d'eoc'h n'eo ket bet gwisket Salomon ker kaer hag i, zoken pa veze en e gaera. Daoust ha kaout a ra d'eoc'h, tud goann a feiz, e rafe nebeutoc'h evidoc'h eget ne ra d'ar bokedou ? » Evel-se 'ta hiviziken ne vanko d'in na feiz, na fizians; na nezan na ne wrïan, gwir eo, koulskoude ne vezin ket e poan gant ar pezh hon devo da wiska, va mab ha me. »

En hanv, pa veze dizec'het ar zaonen gant an heol bero, Jenovefa a yea d'ar feunteun da derri he sec'hed. Lavaret a rea neuze : « Ho komzou, va Doue, a zo d'am ene ar pezh ma 'z eo an dour fresk-man d'am muzellou. Lavaret hoc'h eus hoc'h-unan : Dont davedon an nep en deus sec'hed, da eva. An dour a roin-me d'ezan a vezo eun eienen, veo hag a dalvezo evit ar vuhez peurbadus. D'an eienen-veo-ze e fell d'in mont da glask harp ha frealzidigez em zrubuilhou, ha levenez santel em foaniou, breman pa 'm eus diouer eus holl blijaduriour ha komzou mat tud ar bed. »

Pa zelle ouz ar bern reier chomet sounn en o zav epad kement a ganvejou, daoust d'an avelou foll, Jenovefa a lavare komzou an Avel : « An nep a zelaou va c'homzou hag a zent outo a zo henvel ouz an den hag en deus savet e di war ar roc'h. » Ha me, emezi, a zavo va silvidigez war ho komzou, ha morse ne c'hello he diskara. »

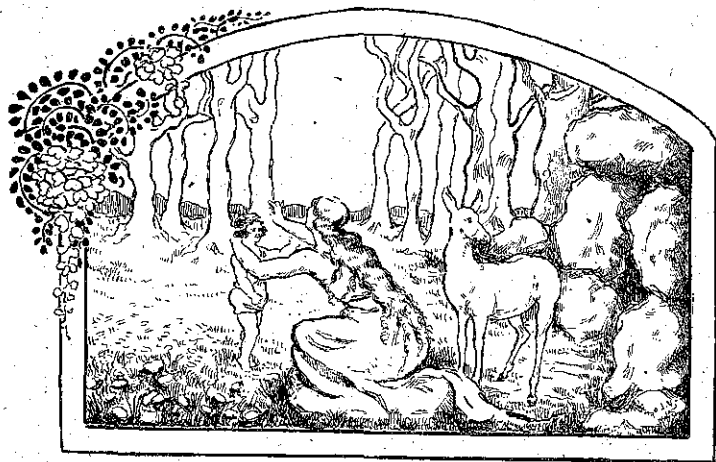
Ar spern hag an askol zoken a rea d'ezî kaout sonjezonou santel : « Nag eürus e vijen, emezi, o kutuilh rezin alaouret pe frouez-all war ar spern-zel ! Ne dalv ket d'in gedal kement-se, rak Jezus-Krist en deus lavaret : « Ne gutuilher ket a rezin war ar spern nag a flez war an askol. Eur wezen vat a zoug frouez mat, eur wezen fall avat ne zougo nemet koz frouez. »

An holl draou krouet a deue en doare-ze da zougen Jenovefa da zavel he spered hag he c'halon war-zu Doue.

Evelato Jenovefa a gave he bugel kaeroc'h eget al laboused, ar bokedou, an heol, an dour eien. Bemdez, pa veze tomm an heol, e touge anezan en eul lâc'h dizolo, da ziskouez d'ezan bolz an nenv. Keit ha ma veze an heiz o peuri Jenovefa a rea eur bale dirak « he zi », Benoni ganti war he brêc'h, hag e lavare d'ezan kalz traou karantezus ha tener. Ha pa deue ar bugel en eur vousec'hoarzin da astenn e zaouarnigou munu war-zu e vamm, houman a ankounac'hae he stad reuzeudik hag a en em gavé evel en eur baradoz. Sellet a rea outan gant teneridigez hag e lavare : « Bennoz ! Mil bennoz d'eoc'h va Doue ! pa ho peus lezet ganen an tenzor kaerman ! Tad eus an nenv, skuilhit ho kwella grasou war va êlig ! Roit d'ezan yec'hed ha buhez hir, Doué leun a garantez !... Na lirin eo e zaoulagad ! Pebeus eardigez vat ! Tal eun êl glan en deus !... Hag an divoc'h-se henvel ouz diou rozenn, kaera kelou eus eur galon yac'h ! Peger brao ec'h en em gav aze war va feultrin ! N'eo ket hep abeg en deus lavaret Hor Zalver : « Ma ne deuit ket da veza evel bugaligou ne 'z eoc'h ket da rouantelez an nenv. » Ha perak ne glask ket an dud beza henvel ouz ar bugel-man, da lavaret eo : glan, dic'hloar ha dizrouk ? Eur c'holl bras eo evidomp, rak, ma rajemp, hon dije ar baradoz en hon diabarz hag e vijemp eürus evel ar bugel-man etre diwrêc'h e vamm. »

Alies e teue c'hoant d'ezî da welet eun iliz bennak eur wech c'hoaz. « Eürus, mil gwech eürus an nep a c'hell klevet komzou Doue bodet en e ilizou gant eur maread kristenien-all ! Na kaer, na dudius eo klevet ar gristenien-ze o kana kantikou devot ! Ma klevjen hepken eur c'hloc'h e bole ! Petra lavaran, va Doué ! ar bed-oll a zo hoc'h iliz ha kalon ar c'hristen mat a zo eun ôter savet e kreiz-sioulder ar gouelec'h. »

Kement a wele a lakae ar wreg santel da zonjal e Doue. Er goanv avat, pa n'helle ket mont er-mêz, eo e kave amzer da zavel he c'halon war-zu an nenv.

X

Jenovefa o skolia he mab Benoni

Skolia 'ra he bugel, dont a ra d'e geleñn;
 Eur bleiz d'ez i a ro dre druez eur c'hroc'hen
 Eus eun danvad bihan 'vit kuzat aneza:
 « Loenig paour, emezi, na ra ken eur seurt tra ! »
 D'he mabig Benoni e tisplego neuze
 Pegement a c'hrasou he deus digant Doue,
 Ar bugel a gompren kerkent e vadelez
 Ha gant e vamm e lar d'ezan mil trugarez.

WELET e vez a-wechou bleuniou kaer o tispaka e-touez brug ha spern al lec'hioù gouesa; evel eur vleunenn koantik bras e save hag e kreske, er c'hoajou, Benoni, mab Jenovefa ha Sifroa. Desket en doa kerzet; e vamm he doa gwisket d'ezan kroc'hen eur c'haro yaouank das-tumet ganti er c'hoad. Daoust ma n'oa bevet ar prinz kèz nemet gant grizioù louzou, dour ha lèz, e yec'hed a oa dispar, sevel a rea brao ha n'ez a deue d'ezan a-nebeudou. E spered ivez a zigore prim. Kompren a rea a-benn neuze meur a dra, hanoù kement a oa a-dosta d'ezan a ouie, ha klask a rea lavaret ar gerioù a gieve gant e vamm.

Peger c'hoek e voe da galon Jenovefa klevet he mabig o trailha e c'herioù kenta! pa glevas anezan o koms, hi ha ne glevet mui keit-all a oa komzou an dud! Mennout a reas avat mervel gant al levenez pa lavaras mamm evit ar wech kenta. An dra-man a oa e deizioù

kenta ar goañv. Adalek neuze Jenovefa a jomas bemdez epad meur a heur da goms ouz he bugel. Deski a eure d'ezan hanoù pep tra a-gement a wele. Hepdale zoken Benoni a c'hellas ober goulennoù ouz e vamm. El-fennou kenta ar skiant o tispaka, testenioù kenta karantez eur bugel evit e vamm, petra c'hell ober muioc'h a blijadur da houman?... Jenovefa a dremenas evel-se derveziou yen ha tenval ar goañvez-se.

Ar bugel a gouezas klanv a-rok an nevez-amzer hag a rankas chom pell klozet er c'heo. Kerkent avat ha dizro an deizioù tomm Benoni a gavas a-nevez e liou hag e n'ez. Eur beure, Jenovefa a grogas en e zorn hag a gasas anezan da welet bokedou kaer an draonienn. Ar pôtr a jomas skoet o welet ar girsier e glas, ar gwez gant o delioù fresk beo, o klevet al lapoused o richana war ar skourrou... « Petra eo kement-man, mamm? emezan. Pep tra aman o deus kavet dilhad nevez. Na kaer eo breman ar zañnen! An draonienn-man a oa goloet a erc'h n'eus ket pell a zo, ha setu hi breman glas, ker glas m'eo du ar gwez pin dirazo; ar gwez hag ar girsier a oa sec'h ha diwisk, ha setu ez int goloet a zelioù glas sklêr. Nag a blijadur, nag a vad a ra d'ar c'horf bannou tomm an heol! Na kaer eo d'an nec'h bolz glas an nenv!... Hag an traouigoù-ze livet gant liou a bep seurt, sell, mammig, re wenn, re ruz, re c'hias, re velen! »

— « An traou-ze, va bugel, a zo bokedou, a lavaras Jenovefa. Setu aman unan bennaek kutuilhet ganen evidout. Ar re-man, sell, a zo bokedou an hanv, ar re-all-man, bokedou pao-bran: gwel peger melen int, evel an aour!... Kemer diouto da-unan kement hag a gari. » Ar bugel a gemeras kement a vokedou ma ne c'hellas mui hepdale o miret holl en e zorn. Ar vamm, neuze, a zavas uhelloc'h gant he mab.

— « Selaou, va mab, emezi, ne glevet netra dre aze? »

Evit ar wech kenta abaoe m'oa deuet d'ezan eun tammig anaoudegez eus an traou, ar bugel a dôlas evez ouz kanaouenn eun toullad evned er harz.

— « Petra eo, emezan, an trouz dudius-se? Bis-koaz n'em boa klevet kement-all. Kanaouenn a zo e pep gwezenn, war bep skourr glas, hag ar mouezioù-ze a zo holl dishenvel an eil diouz eben; deus 'ta, mammig, deus buan da welet petra eo an dra-ze. »

Jenovefa a azezas war eur mèn dindan gwez fô hag a gemeras he mab war he barlenn. Neuze e tôlas d'an douar eun toullad greunennou digaset ganti eus ar c'hoad. Lapoused a ziredas hag a boanias da zestum ar greun-ze. En o mesk edo ar boc'hig-rus hag ar pintig,

ar sidanig hag ar beufig gant e vruched rus tan. « Sell, Benoni, eme ar vamm d'he bugel, kanaouennou al la-poused-se eo a rea bremaik kement a zudi d'it. »

Ar bugel a dride gant al levenez.

— « Krouadurien goant, emezan, c'houi eo eta ar ganerien, a rea kement a blijadur d'in ! Barrekoc'h ez oc'h eun tamm mat eget ar brini pa ne ouezont nemet « koakât » ; ho plunv ive a zo kalz bravoc'h eget o re. Livirit d'in, va mamm, perak eo breman ker brao pep tra. N'eo ket c'houi, marvat, eo ho peus troet penn d'ar zaonen epad ma 'z oun bet klanv; nanin, n'ho peus ket bet a amzer, p'eo gwir n'ez eac'h ket diwar va zro, hag ouspenn-ze, n'hoc'h ket barrek a-walc'h da ober traou ker brao-ze. »

— « Va bugel ker, eme Jenovefa, komzet em eus bet d'it meur a wech a-benn breman eus an Otrou Doue, an Tad hon eus en nenv, an hini en deus krouet an heol, al loar, ar stered ; hen eo ive en deus, evit hor plijadur, krouet kement a zo endro d'eomp aman. »

— « Ret eo evelat e ve Doue meurbet fur ha gwiziek », a lavaras Benoni.

• Jenovefa a vouse'hoarzas hag a stardas he mab war he c'halon. Pokat a reas d'ezan ive gant teneridigez.

Antronoz vintin ar bugel a yeas abret da lavaret d'e vamm :

— « Deuit buan, mamm, da welet petra en deus grêt Doue a-nevez evidomp ! »

Jenovefa, evel just, a vouse'hoarzas gant skiant he bugel. Kas a reas anezan d'eur riboul ledan etre reier uhel, el léc'h ma skoe muioc'h an heol. En abeg da ze oa darefoc'h ar frouez dre eno. Eun toullad derveziou diarôk he doa gwelet eno plant sivi e bleun. Hag e gwirionez, kaout a reas eun toulladig sivi rus.

— « Ar re-man ive, marvat, a zo eur seurt bokedou-all ? » a c'houlennas Benoni. »

— « Nann, eme Jenovefa, ar re-ze a zo frouez hanvet sivi. »

Hag ar vamm a stouas da gutuilh unanik bennak.

— « Sell, va mab, emezi, debr ar re-ze. »

Ar bugel a zebras hag a lavaras :

— « O na mat int !... Gellout a ran kutuilh ive, mamm ? »

— « Ya, va bugel ; kemer hepken ar re a zo rus tan. »

Neuze ar pôtr a zestumas hag a zebras gant plijadur eus ar sivi kaer a oa eno.

— « An Otrou Doue, emezan, a zo mat evidomp pa ro d'eomp traou evel-hen ! »

— « Ac'hantia, bugel, eme ar vamm gristen, lavar 'ta neuze bennoz d'ezan.

Hag ar bugel savet mat a gouezas d'an daoulin, a groasis e zaouarn hag a lavaras a-vouez uhel :

— « Doue madelezus, me ho trugareka evit ar sivi mat se ho peus roet d'eomp hirio ! — Mamm, emezan, kaout a ra d'eoc'h oun bet klevet gantan ? »

— « O ya, a-dra zur, a lavaras Jenovefa oc'h hen starda war boull he c'halon hag o pokat d'ezan kalonek ; ha pa n'as pefe grêt nemet sonjal en da galon hep digeri da vuzellou da lavaret eur ger, Doue en dije gouezet : gwelet ha klevet a ra pep tra. »

Adalek neuze Benoni a c'houlenne bemdez gwelet eun dra nevez krouet gant Doue. Jenovefa a lavaras d'ezan :

— « Ret e vezo d'it teurel evez hiviziken da-unan, ha pa 'z pezo kavet tra pe dra dizanav dont da lavaret d'in. Gwelet a rez ar spern-du-ze a zo aze a-uz d'ar roc'h ? Ar re-ze a zo gwez-irin. Sell outô, leun int a voulou bihan glas. Deus breman d'am heul ; en tu-all aman, sell ouz ar plant a zo aze : roz-gouez int gant o boulou henvel ouz viou bihan glas. War an uhel duhont ez eus diou wezenn : unan ber hag eur wezen avalou gouez. Sell piz outo : ne welez ket war o skourrou eur bern boutonou brasoc'h eget re an irin hag ar roz-gouez. Deus bemdez da welet anezo hag e liviri d'in penôs e kavi anezo eus an eil dervez d'egile. »

En noz warlerc'h e gouezas eur glô habask hag a reas mil vad d'ar plant. Benoni a lampas da gonta d'e vamm. « Mamm, ô mamm ! emezan, boulou glas an irin n'eus mui anezo, bokedou gwenn eo a zo eno breman ; ar spernenn-all ive a zo goloet a zeliou glas hag an diou wezenn a zo deuet da veza daou bez boked bleun rus ha gwenn. Pebeus dudi a zo ouz o gwelet ! Peger bras eo madelez an Otrou Doue ! Deuit buhan, mamm, deuit da zellet outo 'ta ! » Ar rozenn-c'houez ive, marvat, ne zaleo ket da veza e bleun. N'int ket c'hoaz digor, korn-zigor int hepken. Daoust hag an Otrou Doue n'en deus ket bet amzer a-walc'h da beuzigeri anezo en noz tremenet ? »

— « Doue, eme ar vamm, n'en deus bet poan ebet oc'h ober an holl draou-ze ; ober a c'hell pep tra gant eur gomz, rak ma 'z eo holl-c'halloudek. »

— « Penôs, a c'houlennas Benoni, e c'hell Doue ober traou ker kaer pa vez ken terval an noz ? »

Jenovefa a zisplegas d'ezan e wel Doue kouls en noz evel en deiz ; ha kement-se a lakâs ar pôtr da veza souezet bras.

Eur vintinvez ez eas laouen bras da gaout e vamm.

— « O mamm, emezan, na me 'm beus kavet eun dra iskis ! Deuit, ha c'houi a lavarao d'in petra eo. » Hag e krogas en he dourn d'he c'has dirak eur vodenn sperru. — Sellit e kreiz ar voden, emezan, ne welit-hu ket eun dra bennak ? — Eun neiz linot eo, eme Jenovefa ; al lapoused a vez o chom en o neizioù evel emaoimp-ni o chom er c'heo ; o neizioù eo o ziez. Sell, ar barez a zo warnan. Eman o sellet ouzomp gant fizians... Ploup ! eman nijet kuit !... Breman, Benoni, sell piz ouz an neiz-se, diouall avat ouz an drein. Gwelet a rez eo grêt a-ziavêz gant yéod sêc'h ; en diabarz ez eus reün tro-dro. Sell-mat ebars, Benoni ! » a lavaras ar vamm o sevel he bugel uhel a-walc'h evit ma welje.

— « O na koant eo ! » a lavaras ar pôtr. Petra eo, mamm, ar pemp boul vihan-ze ? — Ar re-ze, mabig, eo ar viou. — Petra ra al lapouz gant ar viou-ze ? a c'houlennas c'hoaz Benoni. — Gwelet a ri kement-se diwezafoc'h, eme Jenovefa. Sell outo bemdez, mar kerez, hep kregi enno. »

Eur pennad goude e teujont adarre da welet an neiz.

Ne gavchont ket ar viou, pemp lapous bihan a oa ennan. « Pegen dister int ! a lavaras Jenovefa ; serret eo o daoulagad hag o c'hroc'hen a zo dizolo. O eskelligou n'o deus tamm nerz ebet c'hoaz, ne c'hellfent ket zoken dont eus o neiz. »

— « Krouadurien geiz ! O va mammig, emaint o vont da vervel gant ar riou hag an dienez ! »

— « Nann, va mab, Doue a bourveo d'o holl ezommou : an neiz a zo goloet a c'hloan hag a reun en diabarz, evit n'o devo ket a riou ; rond eo, evit ne vezint ket gloazet. Ar vamm-sidanik he-unan eo he deus-hen grêt ; ha grêt eo ker brao ha ker mat ma ne c'hellfemp ket ni hon daou ober kement-all. Doue eo en deus desket d'ezhi labourat dre vadelez evit he lapoused bihan. Sell, deliou ar vodenn sperru a ro d'ezo disheol breman pa 'z eo ken tomm an heol ; pa ra glô, an deliou-ze a vir outo da veza glepet. Pa vez freskik an amzer, da veure ha d'an abardaëz, ar vamm a deu da dremen penhadou ganto, ha neuze e c'holo anezo gant he diou askell. Drein ar sperru o deus zoken aman o zalvoudegez : miret a reont ouz al lapoused gouez da zont da zibri ar re vihan. Evel-se, betek en traou disterra, e welomp madelez hag eveded an Otrou Doue evit e grouadurien. »

Jenovefa a gomze c'hoaz ouz he mab pa deuas ar vamm-linot da lakât he zreid war vord an neiz. Ker-kent ar re vihan a zigoras o beg hag a astennas o gouzoug war-zu enni. Houman a vouetas anezo holl. Benoni a gavas an dra-ze brao bras : « Na kaer eo kement-

se, emezan, o lampat gant levnevez ; na kaer eo kement-se !

— « Al lapous, eme Jenovefa, a glask hag a zigas boued d'he re vihan o veza ma ne c'hellont ket mont o-unan da glask. Hogen, ar greun lezet en o fez a vije re galet ; kalz re galet evit an evnedigou, ar vamm, da genta, a vrurun ar greun-ze, ha pa 'z eo bouk a-walc'h ar boued a vez roet d'ezo. Gwel, va bugel, nag a evez a-berz Doue ! Pegement a breder a gemer gant e holl grouadurien ! Maga a ra an disterra lapous, maga a ra ha maga a rai ac'hanomp-ni ivez. War gement-se e c'hellomp beza dienkreiz. »

— « Ya, ya, roet en deus Doue d'in eur vamm hag a gar ac'hanon kalz muioc'h eget ne gar ar vamm linot he re vihan ; panefe c'houi, va mamm, e vijen maro pell a zo !... »

Hag o lavaret kement-se Benoni a lammas da vriata e vamm.

Bemdez e kave ar pôtrig eun dra nevez bennak da ziskouez d'e vamm pe da gonta d'ezhi. Hag o veza ma oa holl d'ezan ha ma n'en doa kamarad fall ebet da drei anezan diwar an hent eün, spered Benoni a zigore buan. Karout a rea e vamm dreist pep tra ; kaerder an traou krouet gant Doue a skoe e galon c'hlan. Bep beure e tigase d'e vamm ar c'haera bokedou a gave da gutuilh ; kutuilh a rea d'ezhi ive ar frouez a vije hervez poent ar bloaz. Deuet oa zoken a-benn, gant an amzer, da ober eus ar c'heo c'ul léc'h kempen ha dereat, kouls lavaret koant, gant ar c'hregen hag ar vein lugernus dastumet gantan hag en doa renket brao enni.

Ar vamm vat a gemere tro eus pep tra evit kentelia he mab hag ar blijadur he devoe da welet anezan o kreski er furnez hag er zantelez.

XI

**Jenovefa a gav eur wiskamant domm
a-benn ar goanv**

Ar rusta yenien, an naon hag ar zec'hed,
Eo-bemdez lod va mab ha va hini er bed.

N nevez-amzer hag an hanv a oa tremenet evit Jenovefa hag he mab e-kreiz plijadurioù glan ha dinoaz. An diskar a deuas d'e dro ha gantan an heol oc'h izellat a roas nebeutoc'h a domder. Er poent-se eus ar bloaz bolz an nenv a vez peurvuian goloet a goummoul du; an douar, evel skuiz o roi, ne zouge mui na bokedou na frouez. Al lapoused ne ganent mui nemeur, hag eun darn anezo a oa aet d'ar broiou tommoc'h; er gwez, an deliou melen a zistage hag a goueze d'an douar da ober teil.

En deizioù-ze Jenovefa a oa azezet dirak ar c'heo o sonjal gant tristidigez er goanv o tostât.

— « Va mamm, a lavaras Benoni, daoust ha Doue ne gar mui ac'hanomp, p'eo gwir e lamm diganeomp e zonezonou ? Daoust hag ar bed a zo o vont da vervel ? »

— « Tamm ebet, va mab, a lavaras Jenovefa ; Doue a garo ac'hanomp keit ma karimp anezan. Traou an douar hepken a jench hag a varv; karantez Doue evidomp a bado da viken. Erru eo ar goanv, hogen, goude ar goanv e teui adarre an nevez-amzer gant e holl draou

nevez. Kement-se a c'hoarvez bep bloaz, n'eus ket eta da veza souezet ha nebeutoc'h c'hoaz da veza enkrezet. Bez laouen en a-rôk o sonjal en amzer gaer a deuo goude ar goanv. »

Goude e lavaras outi he-unan o sellet ouz ar bugel :

— « Hemañ a vezo evidout ar goanv kenta abaoe ma ez peus anaoudegez : ha setu perak ez out nec'het o klask gouzout petra c'hoarvez. Da vamm he deus c'hoaz nebeutoc'h a skiant egedout pa en em lez da vont d'an dristidigez o c'houzout ervad e tremeno an amzer fall-man. Ret eo d'in eta trec'hi warnon va-unan ha diskouez penn laouen d'it. »

Jenovefa a boanias a-rôk ar gwall-amzer da zestum avalou, per, irin, kraon ha grizioù ar muia ma c'hellas, a-benn ar goanv, ha Benoni a roe dorn d'ezi gwella ma c'helle. Pell a oa he doa dastumet yeot d'he eieze.

Ar pezh a rea d'ezi ar muia nec'hamant oa ar wiskamant. Petra a gavjent da c'holo o c'hroc'hen ? Ar pezh dilhad a oa warni abaoe meur a vloavez a oa brein. Azezet dirak « he zi », Jenovefa a glasko gant drein pega tammou ar pezh dilhad-se. Siouaz ! koll a rea he foan : ne zalc'he tamm ebet ken.

— « M'am-bije breman, emezi, eun nadoz hag eur bellenn neud ! »

Benoni a welas glac'har e vamm.

— « Mamm, emezan, hag ankounac'haet ho pefe ar pezh a lavarec'h d'in eun dervez pa c'houlennet perak e kolle an heieze he reun ? C'houi a respontas d'in : « Doue a ro d'ezi bep bloaz, en hanv, eur wiskamant vrug, skanvoe'h da zougen, hag easoc'h oc'h an domder. Er goanv e ro d'ezi unan-all tevoc'h ha pounneroc'h, gwelloc'h ouz ar yenien. Arbad eo d'eoc'h eta ouela ken, rak Doue hep mar a zigaso d'eoc'h dilhad tomm : ne gav ket d'eoc'h, marvat, ez hoc'h nebeutoc'h eget an heieze dirak Doue ? »

Jenovefa a bokas d'he mab.

— « Mat a leverez, va mab, emezi; ne fell mui d'in terri va fenn gant an amzer da zont; Doue n'hon dilezo ket : an hini a ro gloan ha reun d'al loened ha liou d'ar bokedou a ouezo ive gwiska da vamm baour. »

Eur pennad goude e lavaras da Venoni chom wardro ar c'heo hag ez eas hi da ober eur bale e dounder ar c'hoajou. Eur penn-baz a oa ganti en he dorn hag eur grognad lêz ouz he c'hostez. Azeza a reas e-hars treid eur grec'hen uhel a-rôk sevel warni. Edo oc'h eva eur banne lêz pa welas ouz ar grec'hen eur bleiz o te-c'het gant eun danvad. Al loan naonek a welas Jenovefa hag a chomas a-zav da zellet outi gant daoulagad glaou tan. Ar plac'h kêz a grogas da greñd gant ar

spont ; buan avat e tivorfilas. Kregi a eure en he baz hag ez eas betek al loen gouez da zarc'hoi d'ezan eur pezh tól war e benn.

Oc'h ober kement-se ne c'hoantae nemet savetei an danvad kêz. Ar bleiz a ziskrogas eus e breiz hag a yeas a ruilhôu da draon ar menez. Ac'hano e kerzas buanna ma c'hellas o yudal en eun doare skrijus. Jenovefa a boanias da zigas buhez en danvad, hogen, kaer he devoe digeri d'ezan e c'henou'ha skuilha lêz ennan, koll a eure he foan.

An darvoud-man a lakâs Jenovefa da ober meur a dro war he spered.

— « Paourkêz, emezi, dont a rez eus ar vro el lêc'h m'edon va-unan kent dont da jom er c'hoajou gouez-man. Siouaz ! pell bras a zo n'em beus bet kelou ebet ac'hano. Ma vije bet beo c'hoaz, m'em bije maget ac'hano. Nag a blijadur en dije bet Benoni ouz da welet ! Dont a rez marteze zoken eus kreier va fried ha va reme !... Sell 'ta, ya dâ, emezi, re wir eo : setu aman hon merk ! Hen anaout a ran ! Ma vije bet beo ha mar geljez klevet yez an dud, nag a draou em bije da c'houlenn ouzit : va fried, beo eo ? deuet eo beo eus ar breiz ? Daoust ha dont a ra Jenovefa en e spered gwech pe wech ? Droug a zo ennan hepret em eneb ; pe deuet eo pelloc'h da welet sklêr ha da anaout e fazi ?... Va Doue ! va Doue ! ne vank netra d'ezan ! Ha me pebeus buhez eo va hini-me aman ! »

Setu neuze eur mennoz o tont d'ezi da lakât he c'halon da skei prim. « Ne dlean ket beza pell eus va bro, sûr a-walc'h, a lavaras-hi gant levenez ; anez ne vije ket al loen-ze aman. Ha mar ez afemp da welet !!! » Ne bade ket gant ar c'hoant da vont da glask ar gêr. Hag e tirollas da ouela dourek. Pell bras e chomas evel-se nec'het, etre daou.

— « Nann, nann, emezi, aman e chomin pa 'm eus touet chom. Touet em eus, re wir eo, gant aon rak ar maro ; n'eus fors, ne vefen ket didammall ma torfen va le. Ha neuze, oc'h ober kement-se e vefen marteze penn abeg a varo an daou zen o deus lezet va buhez ganen. Nann, nann, ne din ket ac'han ken na blijo gant Doue tenna ac'hanon eus va foaniou. Pa blijo gantan e tigasô eun den bennak dre aman. Kentoc'h mervel mil gwech eget beza sotret gant an disterra kailhar ! »

Jenovefa a yeas neuze da glask eur grogen lemm. Kaout a reas unan er c'houer demdost eno, e-hars ar menez. Gant ar grogen-ze e tiskroc'hennas al loen kêz. Goude beza gwalc'het ar c'hroc'hen ha lakâet anezan da zec'ha eur pennad-en heol, ar vamm a zizroas war-zu he c'hrouadur. Kerkent ha ma he gwelas, Benoni a redas da gaout e vamm.

— « Va mamm, emezan, aon em boa na vije c'h kollet pe e vije digouezet eur gwall zarvoud ganeoc'h. E pellec'h hoc'h bet pa 'z hoc'h chomet keit-se ? »

En eun tól, setu hen o tevel, mantret. Jenovefa he doa gwisket ar c'hroc'hen danvad, hag o veza m'oa erru an noz. Benoni beek neuze n'en doa gwelet netra c'hoaz. Ha setu hen o tec'het hag o vont da guzat d'ar c'heo.

— « Arabat eo d'it kaout aon, va mab, me eo da vamm ! » a lavaras-hi.

Oc'h anaout he mouez, Benoni a deuas en dro.

— « Meuleudi da Zoue ! emezan, ya, c'houi eo ! Pebeus eürused ! Livirit d'in 'ta petra hoc'h eus aze war ho tiskoaz ? Penôs ho peus gelllet kaout ar wiskamant-se hag a zo ken henvel ouz va hini. »

— « Doue, eme Jenovefa, eo en deus hen roet d'in. »

— « N'em boa ket lavaret d'eoc'h, mamm, e teuje Doue da zigas d'eoc'h eur zae a-benn ar goany-man ? a lavaras Benoni o lampat gant ar blijadur. »

Hag ez ejont d'ar c'heo.

Hep dale e teuas ar goany gant an amzer fall ha Jenovefa kouls hag he mab a rankas chom dalc'h-mat en o c'heo. En derveziou kaera hephen e c'hellent mont betek ar zaonen. « Va bugel kêr, a lavare Jenovefa, meul an Otrou Doue a-unan ganen. Nag eo madelezus en hor c'henver ! Her gwelet a reomp betek zoken e kreiz erc'h ha frim ar goany. Pep gwezenn, pep bodenn a zo gwisket a erc'h skedus. Ar gwez a zo holl diwisk, nemet ar gwez sabr. Ha perak n'eo ket diwisk an holl wez ? Vit ma c'hello al lapoused kaout eur goudor, eur gwasked.

Endra ma pade an amzer fall, Benoni en doa plijadur o teurel dirak ar c'heo ar greun dastumet gantan an hanv. Ar boc'hig-rus hag ar penn-glaouig a zirede d'o dibri hep aon ebet. Pa voent kustum zoken e tebrjont eus dorn ar bugel.

Jenovefa a gave eta meur a dra d'he didui epad ar goany, peadra he doa ive evelato, eas eo kredi, da inoui, da gaout hir an amzer. Er goany, an deiz a zo berr hag an noz hir. Benoni a gouske abret hag a zihue diwezat ; Jenovefa, avat, ne gouske ket nemeur. « O ! emezi, m'am bije bet eun tamm goulou, pegement e kavjen berroc'h an amzer ! An diveza eus va mitisien, du-ze, em lez, en deus mil dra hag a rafe eur vad dreist d'in-me aman. » Buan e troe he zonzou warzu Doue : « Pegen eürus oun-me oc'h anaout ac'hanoc'h, va Doue ! Anez, da biou e tigorfen va c'halon da gonta va foaniou ? Hepdoc'h e vijen maro, pell a zo er c'heo-man gant an die-nez hag an dizesper. C'houi eo va frealzidigez, va nerz, va buhez ! »

I. — RESPONCHOU DIVINADENNOU MIZ MEZEVEN

- I. — Er mellezour ne weler nemed ar pezh a zo dizolo hag ioulou fall an treitour a zo kuzet.
- II. — Ar vag a vez bleinet dre ar penn a-drenv hag an auto dre ar penn a-raok.
- III. — Eur pezh faoz. IV. — Kegit pe hempiz. — V. 32 dant.

II. — RESPONT DIVINADENNOU MIZ GOURE

- I. — Na lavares ket kement tra a ouezes
Rak neb a lavar kement tra a oar
Alies a lavar ar pezh a dle tevel.
- II. — Na rez ket kement tra a zonzes
Rak neb a ra kement tra a zonz
Alies a ra ar pezh n'eo ket mad.
- III. — Na gredes ket kement tra a glev
Rak neb a gred kement tra a glev
Alies a gred ar pezh n'hell ket beza.
- IV. — Na foranes ket kement tra eo'h eus
Rak neb a foran kement tra en deus
Alies a goll ar pezh zo dezan talvoudek
- V. — Na varnes ket kement tra a weles
Rak neb a varn kement tra a wel
Alies a varn ar pezh n'ema ket.

III. — GONIDEIEN PRIZIOU DIVINADENNOU 1924

Mari Laurent, Guipavas.....	600 p.
René Jacolot, Guipavas.....	580
M. A. Segalén, Gouesnou.....	580
Charl ar Guen, Lambezellec.....	560
Meuleugan, Portsall.....	560
J. P. Moal, Tregarvan.....	560
Bugel Breiz, Gwitalmeze.....	540
Fanch koz, Brest.....	540
Kelc'h S ^t Arzel, Gwitalmeze.....	540
M. ar Gall, Plougastell.....	540
M. Postec, S ^t Thonan.....	540
Louis Rolland, Gouesnou.....	540
Bernadette, Lauhouarne.....	520
F. Gourmelon, Plougastell.....	520
Felix Moal, Enez Vaz.....	520
I. M. Salaun, an Trehou.....	520
Job ar Penn-baz, S ^t Nic.....	520
Jeann Stephan, Piouarzel.....	520
Pier Abiven, Plouneour.....	500

M. Cabon, Guisseny.....	500
Guill. Cazuc, Guimaec.....	500
Louis Floc'h, Plomeur.....	500
Mari Kermarrec, S ^t Divy.....	500
Aziliz Kerrien, Plouenan.....	500
M. Kervella, Plougastell.....	500
G. Kersimon, Plabennec.....	500
Fr. Pouliquen, S ^t Thegonnec.....	500
J. Tanguy, S ^t Thegonnec.....	500
Potr L. N. Logonna Daoulas.....	500
Artilherien, Nimes.....	480
Yv. Bloch, Guiclan.....	480
Clet Coz, Cleden Cap Sizun.....	480
L. Lars, Plouzane.....	480
Gaby Pelleau, Plouguin.....	480
Yv. Deniel, S ^t Pabu.....	480
Eug. Abjean Uguen, Plouneour.....	480
Mich. Bergot, Plouguin.....	480
P. Pinvidic, Gwikar.....	480
Eul Iennerez, Gwitalmeze.....	480
Henri Madec, S ^t Divy.....	480

**

Prizioù Feiz ha Breiz. — Kas a raimp d'hol lennerien, er miz-man, ar prizioù o deus gounezet edoug ar bloaz evid ar C'hatekiz, — 100 priz — hag evid an Divinadennou, — 40 priz. — 10 muioch eget ne oa lavaret.

Adalek miz Genver a zeu e tigorimp adarre eur genstrivadeg divinadennou nevez hag a bado beteg an eost.

**

Prizioù ar Bleun-Brug. — Kaset int breman, d'o gonideien, koulz lavaret holl. — Ar brezegerien o deus bet, 50 skoad ar c'henta ha peb a 100 lur an daou a deue da eil ha nann nebeutoc'h evel ma 'z eo bet embannet, dre fazi, war gelaouenn ar miz tremen.

Ar ganerien n'o defe ket bet o frizioù c'hoaz a zo pedet d'o goulenn, ar c'henta r gwella, ouz an A. Yv. Drezen, 4, rue du Château, Brest.

**

A-BENN AR GOANV

Ma fell d'eoc'h kaout levriou mat ha talvoudus da lenn epad nozveziou hir ar goanv, skrivit d'an A. Drezen, 4, rue du Château, Brest, da c'houlenn digantan ar pezh ho peus ezomm. Sellit ouz an daolenn-levriou a zo embannet war ar Feiz-ha-Breiz-man ha grit ho tibab.

LEORIOU BREZONEK

a gaver da brena e stal

EMGLEO SANT-ILTUD

4, ru ar C'hastel — BREST

Marvailhou ha Kentadennoù

Christo, gand an ao. Gwillou.....	5 fr. »
E Korn an Oaled, gand an ao. Jezegou.....	5 »
Eur zac'had marvailhou, gand Yvon Crocq.....	5 »
Buhez ar pevar mab Emon, gand F. Gourvil.....	5 »
Emgann Kergidu, gand Lan Inizan.....	3 50
Gwechall goz e oa, gand Milin.....	2 50
Sketla Segobrani (leor kenta).....	8 »
Sketla Segobrani (eil leor).....	8 »
Notennoù diwar-benn ar Gelted koz (7 leorig), gant Meven-Mordrien hag Abherve, ar pez.....	2 15
Buhez Jeann d'Arc.....	2 50
An Drouiz-Meur Laouenan, gand Alann Yann.....	1 50
Va beaj Londrez, gand an ao. Leclerc.....	2 »
Va beaj Jerusalem, gand an ao. Leclerc.....	3 50

Peziou e'heari

Yan Landevenneg, gand J.-M. Perrot.....	3 »
Mouez ar Goad, gand J.-M. Perrot.....	2 »
Nikolazig, gand J.-M. Perrot.....	2 »
An Aotrou Keriouaz, gand Alan Yann.....	2 »
Dragon Sant-Paol, gand J.-M. Perrot.....	2 »
Alànig al Louarn, id.....	2 »
Salaün ar Foll, id.....	1 »
Ar C'hornandoned, id.....	1 25
An Aotrou Keriolet, id.....	1 »
An Aotrou Kerlaban, id.....	1 50
An hini goz o vont da denna he foltred, gand Dir - na - dor.....	1 »
Yann an tachou koz, gand Alan Yann.....	1 »
Biel al Liardou.....	1 »
An Aotrou Tromenec'h.....	1 »
Bugale Jacob.....	1 »
Yann-paotr-ar-gear, Dir-na-dor.....	0 20

Seniou, Kanaouennoù ha leoriou all

Soniou Feiz-ha-Breiz (leor kenta).....	2 »
Soniou Feiz-ha-Breiz (eil leor).....	2 »
Kanaouennoù ar Bleun-Brug (pevar leor); ar pez... Ar en deulin, J. P. Calloc'h (Bleimor).....	5 »
Bleuniou Yaouankiz, gand Ar Yeodet.....	7 »
Annaik, illi ha roz gouez, P. Pronost.....	5 »
Mouez meneioù Kerne, F. Cadoret.....	3 »
Leor oferen, an ao. Uguen (goulenn ar prizioù). Histoire de Notre Bretagne; par C. Danio.....	4 »
Istor Breiz, gand eur c'hlasker-bara.....	12 »
Vocabulaire français-breton, Vallée.....	3 50
Le Breton, en 40 leçons, Vallée.....	5 »
Vocabulaire français-breton, Colin (cours élémentaire)	3 »

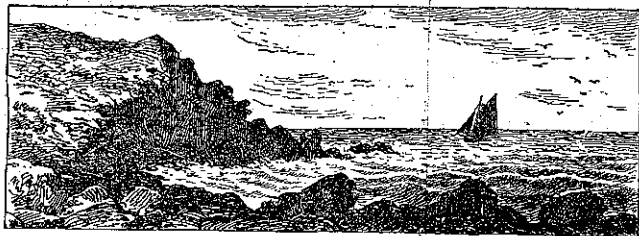
Dek dre gant ouspenn evid ar mizou kas.

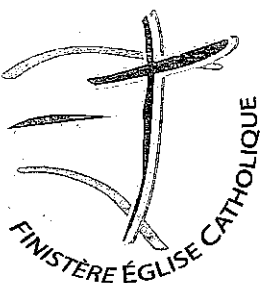
— 479 —

Taolenn Feiz ha Breiz 1924

Eur brezegenn war c'hinivelez H. Z.....	2-
Eun Nedelek koz.....	42-82.
Y. Le Moal. — Essai sur la Question bretonne.....	5-
	6-
	49-85-129-162.
Yann Williou. — Gad koz da zul.....	9.
G. P. — Kastell Tremazan.....	12.
M : E bro Pagan.....	19.
J. B. Martin. — Pêdervet Kenstrivadeg ar c'hardinal Dubourg.....	21-
	276.
J. U. — Ar graouez.....	29-
Yann Caroff. — Yam ha Fanch e Paris.....	26.
	45-173.
Eul Leonad. — Kaomp.....	32.
A. Duparc. — Lizerda Renerien ar c'helehoù studi.....	36.
Un foyer breton.....	38.
Per ha Paol. — Diinadennou.....	39-
	40-80-119-160-199-240-280-476.
J. L'Helgoualc'h. — Klemm ar paour.....	51.
Yann Guere. — Przegenn Folgoat.....	52.
	110.
G. P. — Maner Kesaliou.....	54.
C. C. C. — Boutouler Yvonig.....	59.
Karantez da genta (son).....	61.
Lan ar Brunel. — kaouig ar Penker.....	62.
Ar Bleun-Brug a zeu.....	73-
	190-202-268-301-322-362.
G. P. — An A. de Bisbilly.....	89.
J. Buleon hag E. Ar tarrec. — Santez Anna ha Nikolazic	95.
Eul Leonad. — Potid yaouank ugent vloaz.....	101.
D. N. D. — An hini Gz o vont da denna he fortred.....	106-
	150-177-232.
Tintin Anna. — Lenit 'ta, merc'hed.....	112.
Gwennaël. — Therez ar Mabig Jezuz.....	122.
A. Duparc. — Ar Bidelez.....	122.
P. Thomas. — Eur bezegenn e I. V. Paris.....	124.
G. P. — Maner Kerabu.....	136.
L. Nihuelon. — Pedon ar c'hlanvour yaouank.....	140.
D. N. D. — Belefen, Bretoned.....	141.
Job. — Sizio.....	143.
J. L. Dirlemm. — Alpar hag ar zaont.....	145.
G. P. — Coatalec ha Penanstag.....	166.
Gloada 'r Prat. — Jevvefa a Vraban.....	181-
	216-258-344-390-421-462.
G. Morvan. — Ar vosan war ar chatal.....	185.
Al Labourer. — Penas kaout saout mat.....	190.
J. U. — Ar Goustian.....	192.
E. A. M. — Dom Mauvez Rene Le Cozannet.....	194.
J. U. — Ar c'hardinal Mercier.....	205.
G. P. — Lez-Breiz h Lezobre.....	207.
Karan Lilia. — An Arvriz, ar veleien hag al loar.....	214.
C. C. C. — Yannig wr an tu eneb.....	219.

J. M. P. — Ar Basion e Kastell-Paol.....	221.
J. Buleon hag E. Ar Garrec. — Me eo Anna, Mamm Mari.....	242.
J. P. — Koueriaded eus an amzer goz.....	245.
Tintin Anna. — Labouriou ar merc'hed wardro an ti.....	253-341-396-455.
D. N. D. — Mekanikou da lakat yaouankiz ² da zansal.....	261.
J. U. — Netra a nevez dindan an heol.....	264.
Yann Willou. — An anevaled klanv gant ar voseñ.....	272.
Gabriel Milin. — Ar voseñ war al loenel.....	274.
J. U. — E Lourd. Ar pedennoù dirag ar Zakramant.....	282.
Y. L. M. Combeau. — Ar c'hrih hag ar vrienenn.....	283.
J. U. — Kristenien an Alzas war zao.....	284.
Breizadig. — Piou a zo kaoz nemet ar brezneg?.....	287.
Al labourer. — An naered.....	289.
E. A. M. — An Otrou Sant Erwan, Tad Hc Bro.....	292.
Meuleudi Sant Erwan.	299.
G. P. — Kemper.....	302.
Fur Breizad. — Evel an Alzas.....	312.
J. Dare. — Ar boderez e Lannilis.....	315.
A. de Carie. — Bannielou Breiz.....	326.
J. L'Heigoualc'h. — D'hor breudeur Trenor.....	327.
F. M. Georget. — Katolik ha breizad beped.....	328.
P. Thomas. — Prezegenn gret e Lourd.....	329.
G. P. — Kerouzere.....	333.
Combeau. — Ar vran hag al louarn.....	340.
Per Laurans. — Eur c'hlenved spegus.....	348.
G. P. — Lokrist an Izelve.....	381.
J. U. — Ar brezoneg er skol.....	393-416.
Eur Bleun-Bruger. — Sklaved Paris.....	402.
D. N. D. — Etre daou.....	406.
Yann an Eskob. — An teir a oa e tok.....	411.
Francis Moal. — Martoloded Pempoull.....	420.
J. M. P. — Ar C'hedourien.....	432.
Kenstrivadeg ar brezegere.....	434.
Combeau. — Ar Gweskle.....	431.
An daou vul.....	438.
Kenstrivadegou Bleun-Brug.....	439.
E. A. M. — Gant eul lezenn doull omp guarnet.....	442.
Ar Bleun-Bruger. — Reketou fin ar bloaz.....	445.
G. P. — Tro Vreiz.....	447.
J. U. — Gwella servicherien ar Vro.....	452.
Francis Moal. — Kastell, rouanez ar brou.....	461.
Leoriou Emgleo Sant Iltud.	478.

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.ccf.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011